ANWAR SHAIKH · E. AHMET TONAK

Milletlerin Zenginliğinin Ölçülmesi

Ulusal Hesapların Ekonomi Politiği

ingilizceden çeviren: Kakan Arslan

Yordam Kitap

Anwar Shaikh

Princeton Üniversitesi'nde mühendislik lisans eğitimini, Columbia Üniversitesi'nde de iktisat doktorasını tamamlamıştır. Halen, New School University'de iktisat profesörüdür. Shaikh, ayrıca *Cambridge Journal of Economics*'te süren editörlüğünün yanı sıra, Levy Economics Institute of Bard College'ın Makro Model ekibinde kıdemli üye olarak çalışmıştır (2000-2005). Son yayınlanan kitaplarından biri K*üreselleşme ve Serbest Ticaret Efsanesi* (2007, Routledge), son makalelerinden bazıları ise *Socialist Register 2011*'de yayınlanan "21. Yüzyılın İlk Büyük Buhranı" ve *Metroeconomica*'da 2009'da yayınlanan,"Büyüme Bağlamında İktisat Politikası: Klasik Perspektiften Keynes-Harrod Sentezi"dir.

E. Ahmet Tonak

1951 İstanbul doğumlu olan E. Ahmet Tonak, 1972'de İTÜ'nden makine mühendisi olarak mezun oldu. 1972-73 döneminde *Yeni Ortam* gazetesinde ve *Asyalı* dergisinde çalıştı. 1973'te İsveç'e, ardından ABD'ye gitti. New York Türk Öğrenci Derneği'nin başkanlığını, 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra da Committee for Human Rights and Democracy in Turkey'nin kuruculuğunu yaptı. SUNY-Stony Brook'ta uygulamalı matematik ve istatistik alanında yüksek lisans ve New School for Social Research'te iktisat alanında doktora derecelerini tamamladıktan sonra, ABD'de 25 yıl öğretim üyeliği yaptı. İTÜ, Boğaziçi, ODTÜ'de çalıştı; halen İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapıyor.

Eserin orijinal adı:

Measuring the Wealth of Nations
The Political Economy of National Accounts
(Cambridge University Press, 1994)

Milletlerin Zenginliğinin Ölçülmesi

Ulusal Hesapların Ekonomi Politiği

Anwar Shaikh - E. Ahmet Tonak

İngilizceden Çeviren

Hakan Arslan

Yordam Kitap: 155 ✣ Milletlerin Zenginliğinin Ölçülmesi: Ulusal Hesapların Ekonomi Politiği Anwar Shaikh - E. Ahmet Tonak ✣ ISBN-978-605-5541-61-3 • *Çeviri*: Hakan Arslan *Kitap Editörü*: Sungur Savran • *Kapak ve İç Tasarım:* Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner *Birinci Basım*: Haziran 2012 • *Yayın Yönetmeni*: Hayri Erdoğan
© Anwar Shaikh - E. AhmetTonak 2011; © Yordam Kitap, 2012

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı No: 19 Kat: 3 Cağaloğlu 34110 İstanbul
T: 0212 528 19 10 F: 0212 528 19 09
W: www. yordamkitap. com E: info@yordamkitap. com

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 12027)
Baha İş Merkezi
Haramidere - İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

Milletlerin Zenginliğinin Ölçülmesi

Ulusal Hesapların Ekonomi Politiği

İçindekiler

Türkçe Basıma Önsöz ... 11
Önsöz ... 15

1 Giriş ... 19
1.1 Millî hasılanın ölçülmesine yönelik yaklaşımlar ... 19
1.2 Resmî millî muhasebe ... 24
1.3 ABD için genişletilmiş millî muhasebe ... 28
1.4 Alternatif bir millî muhasebe yaklaşımına doğru ... 37

2 Temel Teorik Esaslar ... 39
2.1 Üretim faaliyetleriyle üretim dışı faaliyetler arasındaki ayrım ... 39
2.2 Kapitalizmde üretken emek ... 48
2.3 Ortodoks iktisatta üretken emek ... 51
2.4 Üretim emeği, artık değer ve kâr ... 54

3 Marksist Kategoriler ve Millî Muhasebe: Parasal Değer Akımları ... 58
3.1 Birincil akımlar: Üretim ve ticaret ... 60
3.2 İkincil akımlar ... 73
A. Özel ikincil akımlar: Toprak kirası, finans, imtiyazlar ... 74
B. Kamusal ikincil akımlar: Genel devlet faaliyetleri ... 81
3.3. Ücretten yapılan net transferler, sosyal ücret ve düzeltilmiş artık değer oranı ... 86
3.4 Dış Ticaret ... 87
3.5 Kapitalist olmayan faaliyetler ve yasa dışı faaliyetler ... 94
3.6 Marksist ve geleneksel millî muhasebeler arasındaki ilişkinin özeti ... 94

4 Marksist kategoriler ve millî muhasebe: Emek değer hesaplamaları ... 101
4.1 Emek değer büyüklüklerinin hesaplanması ... 101
4.2 Üretken ve üretken olmayan işçilerin sömürü oranları ... 110

5 Marksist Kategorilerin Ampirik Ölçümleri ... 113
5.1 Benchmark yıllarda birincil Marksist ölçümler ... 113
5.2 NIPA verileri temelinde, birincil ölçümlere dönük yıllık seriler ... 118
5.3. İstihdam,ücretler ve değişken sermaye ... 130
5.4 Artık değer ve artık ürün ... 141
5.5 Marksist, ortalama ve şirketler kâr oranları ... 145

5.6 Üretken ve üretken olmayan işçilerin sömürü oranları ... 151
5.7. Marksist ve geleneksel verimlilik ölçümleri ... 153
5.8 Devletin artık değeri massetmesi ... 158
5.9 Emek üzerindeki net vergi ve düzeltilmiş artık değer oranı ... 160
5.10 Fiyat–değer sapmalarının ampirik etkileri ... 163
5.11 Artık değer oranını yaklaşık tarzda hesaplamak ... 166
5.12 Ampirik sonuçların özeti ... 170

6 Daha Önce Yapılmış Ampirik Çalışmaların Eleştirel Analizi ... 173
6.1 Marksist kategorilerle MGHH kategorilerini birbirinden ayırmayı ihmal eden çalışmalar ... 176
6.2 Üretken ve üretken olmayan emek arasında ayrım yapan araştırmalar ... 182
6.3. Gerekli ve gerekli olmayan emek arasındaki ayrıma dayalı araştırmalar (iktisadi "artık") ... 224

7 Özet ve Sonuçlar ... 232
7.1 Artık değer, kâr ve büyüme ... 233
7.2 Marksist ve geleneksel millî muhasebe ... 242
7.3 Ampirik sonuçlar ... 244
7.4 Daha önce yapılmış araştırmalarla kıyaslamalar ... 247
7.5 Sonuçlar ... 252

EKLER ... 255
A Girdi–çıktı veri tabanı metodolojisi ... 259
B Gayrimenkul ve finans sektörlerine ilişkin işlemler ... 281
C Girdi–Çıktı Özet Tabloları ... 305
D Kilit girdi–çıktı değişkenlerinde ara yılların doldurulması ... 308
E Birincil değişkenlere ait yıllık tahminler ... 313
F Üretken ve üretken olmayan emek ... 325
G Ücretler ve değişken sermaye ... 334
H Artık değer ve kâr ... 354
I Üretken ve üretken olmayan işçilere ilişkin sömürü oranları ... 360
J Verimlilik ölçümleri ... 367
K Artık değerin devletçe massedilmesi ... 376
L Aglietta'nın artık değer oranı endeksi ... 378
M Mage ve kapitalist sektör gayrisafi ürününün MGHH ölçümleri ... 384
N İşçilerle devlet arasındaki net transfer ve bunun artık değer oranı üzerindeki etkisi ... 389

Türkçe–İngilizce Kavramlar ve Terimler Sözlüğü ... 401
Konu Dizini ... 405

Tablolar ve Şekiller Listesi

Tablo 3.1. Yeniden Üretimin Sektörel Yapısı . . . 60
Tablo 3.2. Üretim ve Ticaret Sektörleri . . . 61
Tablo 3.3. Ürünün Değeri ve Kullanımı . . . 62
Tablo 3.4. Marksist Ölçümler ve IO Ölçümleri: Gelir Tarafı . . . 62
Tablo 3.5. Marksist Ölçümler ve IO Ölçümleri: Kullanım Tarafı . . . 63
Tablo 3.6. Marksist Ölçümler ve IO Ölçümleri: Üretim ve Ticaret . . . 70
Tablo 3.7. Marksist Ölçümler ve IO Ölçümleri: Özel İmtiyaz Harcamaları . . . 78
Tablo 3.8. Kamusal İkincil Akımlar: Genel Devlet Faaliyetleri . . . 85
Tablo 3.9. Yurtiçinde Üretilen ve Kullanılan Mallar . . . 90
Tablo 3.10. İhracat . . . 90
Tablo 3.11. İthalat . . . 91
Tablo 3.12. Marksist Ölçümler ve IO Ölçümleri: Genel Özet . . . 99

Tablo 4.1. Emek Değer ve Parasal Değer Ölçümleri . . . 105
Tablo 4.2. Emek Değer Akımlarına İlişkin Hesaplamalar . . . 107
Tablo 4.3. Marksist Kategorilerle IO Kategorileri Arasında Tutarsız (Simetrik) Bir Eşleştirme: Kullanım Tarafı . . . 109
Tablo 4.4. Sömürü Oranlarının Hesaplanması . . . 110

Tablo 5.1. Birincil Marksist Ölçümler ve IO Ölçümleri, 1972 . . . 117
Tablo 5.2. Birincil Marksist Ölçümler ve IO Ölçümleri; Benchmark Yıllar (milyon dolar) . . . 118
Tablo 5.3. Birincil Marksist Ölçümler ve MGHH Ölçümleri, Benchmark Yıllar (MGHH Esaslı, milyar dolar) . . . 122
Tablo 5.4. Birincil Marksist Ölçümler ve MGHH Ölçümleri, 1948-89, (MGHH Esaslı, milyar dolar) . . . 124-127
Tablo 5.5. Toplam Emek ve Üretken İstihdam . . . 132
Tablo 5.6. Toplam Ücretler ve Değişken Sermaye, 1948-89 . . . 136-138
Tablo 5.7. Marksist Değişkenler ve Ortodoks Muadilleri, 1948-89 (milyar dolar) . . . 142
Tablo 5.8. Toplulaştırılmış Kâr Oranları ve Sermaye Bileşimleri 1948-89 . . . 147-149
Tablo 5.9. Kâr Oranlarıyla Ana Bileşenlerindeki Değişimler . . . 151
Tablo 5.10. Marksist ve Geleneksel Verimlilik Ölçümleri, 1948-89 . . . 155-156
Tablo 5.11. Devlet Tarafından Artık Değerin Massedilmesi 1948-89 (Milyar dolar) . . . 159
Tablo 5.12. Emek Değer ve Para Cinsinden Artık Değer Oranları . . . 165
Tablo 5.13. Artık Değer Oranının Yaklaşık Tarzda Hesaplanması, 1948-89 . . . 168
Tablo 5.14. Kilit Marksist ve Ortodoks Ölçümlerin Kıyaslanması . . . 171

Tablo 6.1. Wolff'un Porto Riko İçin para ve değer cinsinden artık değer oranlarına ilişkin ölçümleri . . . 179
Tablo 6.2. Artık değer oranlarına ilişkin sektörel (imalat sanayisi) ölçümler, 1889-1984 . . . 190
Tablo 6.3. İmalat Sektörü, 1970 (cari milyar dolar) . . . 191
Tablo 6.4. Artık Değer Oranı Tahminleri: İmalat Sanayisi . . . 191
Tablo 6.5. Bizim Eşleştirmemizle Mage'inkinin Kıyaslanması . . . 197
Tablo 6.6. Yunanistan'da artık değer oranları, seçili yıllar . . . 212
Tablo 6 .7. Para Cinsinden ve Emek Değer cinsinden ölçüm: Gelir tarafı . . . 213
Tablo 6.8. Japonya için değer cinsinden artık değer oranı ölçümleri, seçili yıllar . . . 216
Tablo 6.9. Artık değer oranları, Izumi versus Khanjian . . . 218
Tablo 6.10. Artık değer oranları, Wolff versus ötekiler . . . 224
Tablo 6.8. Japonya için değer cinsinden artık değer oranı ölçümleri, seçili yıllar . . . 216
Tablo 6.9. Artık değer oranları, Izumi versus Khanjian . . . 218
Tablo 6.10. Artık değer oranları, Wolff versus ötekiler . . . 224

Tablo 7.1. Kâr, birikim toplumsal tasarruflar ve yük oranları . . . 239-241

Tablo A.1. Orijinal 85 × 85 1972 tablosuyla nihai 82 × 88 IO tablolarının sektörleri arasındaki eşleştirmeler . . . 261-263
Tablo A.2. Farklı IO tabloları arasındaki sektörel denklik[a] . . . 271-273
Tablo A.3. Hükümet sektörlerinin 87 × 94 ve 87 × 98 IO tabloları arasındaki eşleştirmesi . . . 275
Tablo A.4. 82 × 88 IO tablosu için sektörel liste . . . 277-278

Tablo A.5. 6 × 9 IO tablosu için sektörel liste . . . 280
Tablo B.1. Marksist Ölçümler ve IO ölçümleri: İşletme imtiyaz ödemeleri . . . 291
Tablo B.2. Marksist Ölçümler ve IO ölçümleri: imtiyazlar sektörüne hanehalkı ödemeleri . . . 297
Tablo B.3. Gayrimenkul içerisindeki toprak kirası oranının (g) hesaplanması, benchmark yıllar . . . 301
Tablo B.4. Yıllık ABR Tahminleri, 1947-90 . . . 302
Tablo D.1. M'_p için, 1963 ila 1967 arasındaki boşlukların doldurulması . . . 309
Tablo D.2. Kilit IO değişkenlerine ait boşlukların MGHH'na dayanarak doldurulması . . . 310-312
Tablo E.1. TV* yıllık tahminleri, 1948-89 (milyar dolar) . . . 314-319
Tablo E.1. içerisinde yer alan değişkenlere ait dizin . . . 320
Tablo E.2. TP* hesaplama prosedürü, 1948-89 (milyar dollar) . . . 321-323
Tablo E.2. içerisinde yer alan değişkenlere ait dizin . . . 324
Tablo F.1. içerisinde yer alan değişkenlere ait dizin . . . 326-327
Tablo F.1. Üretken ve üretken olmayan emek, 1948-89 . . . 328-333
Tablo G.1. Toplam Ücret (W), 1948-89 . . . 335-340
Tablo G.1. içerisinde yer alan değişkenlere ait dizin . . . 341-343
Tablo G.2. Toplam değişken sermaye ve üretken olmayan toplam ücretleri. 1948-89, . . . 345-350
Tablo G.2. İçerisinde yer alan değişkenlere ait dizin . . . 351-352
Tablo H.1. Artık Değer ve Kâr, 1948-89 (milyar dollar) . . . 355-358
Tablo H.1. içerisinde yer alan değişkenlere ait dizin . . . 359
Tablo I.1. Üretken olmayan işçilerin sömürü oranları, 1948-89 . . . 361-364
Tablo I.1. İçerisindeki değişkenlere ait dizin . . . 365
Tablo J.1. Emek üretkenliği, 1948-89 . . . 368-373
Tablo J.1. İçerisindeki değişkenlere ait dizin . . . 374
Tablo K.1. Artık değerin devletçe massedilmesi 1948-89 (milyar dollar) . . . 377
Tablo L.1. Aglietta'nın S*/V* endeksi, 1948-89 . . . 381-382
Tablo L.1. İçerisinde yer alan değişkenlere ait dizin . . . 383
Tablo M.2. Mage'in gayrisafi ürünü ile MGHH GSMH'sının bileşenleri . . . 386
Tablo M.3. Mage'in tarım dışı gayrisafi katma değerinin MGHH eşdeğeri, 1958 (milyar dolar) . . . 386
Tablo M.4. MGHH eşdeğeri ile Mage'in kapitalist sektör tarım dışı gayrisafi ürününün bileşenleri, 1958 (milyar dolar) . . . 387
Tablo M.5. Gayrisafi mülkiyet tipi gelirle Mage'in gayrisafi artık değeri arasındaki ilişki, 1958 (milyon dolar) . . . 388
Tablo N.1. ABD için net transferin için hesaplanması 1964 (milyar dolar) . . . 391
Tablo N.2. Sosyal amaçlı kamu harcaması (benefit) vergi, net transfer oranları ile düzeltilmiş ve düzeltilmemiş artık değer oranları, 1952-89 . . . 392

Şekil 1.1. Alternatif Gayrisafi Nihai Ürün Ölçümleri . . . 35

Şekil 2.1. Üretim ve Üretim Dışı Emek . . . 41
Şekil 2.2. Üretim Dışı Emek ve Toplumsal Tüketim . . . 48
Şekil 2.3. Sermaye Koşullarında Üretken ve Üretken Olmayan Emek . . . 49

Şekil 3.1. Değerin Bölünüşü: Yalnızca Üretim . . . 64
Şekil 3.2. Ürünün Kullanımı: Yalnızca Üretim . . . 64
Şekil 3.3. IO Hesapları ve Marksist Kategoriler: Yalnızca Üretim . . . 65
Şekil 3.4. Değerin Bölünüşü: Üretim ve Ticaret . . . 67
Şekil 3.5. Ürünün Kullanımı: Üretim ve Ticaret . . . 67
Şekil 3.6. IO Hesapları ve Marksist Kategoriler: Üretim ve Ticaret . . . 69
Şekil 3.7. IO Hesapları ve Marksist Kategoriler: Birincil Akımlar . . . 73
Şekil 3.8. IO Hesapları ve Marksist Kategoriler: Özel İmtiyaz Ödemeleri . . . 77
Şekil 3.9. Sadece Üretim ve İmtiyaz . . . 80
Şekil 3.10. IO Hesapları ve Marksist Kategoriler: Genel Devlet Faaliyetleri . . . 83
Şekil 3.11. IO Hesapları ve Marksist Kategoriler: Genel Özet . . . 97

Şekil 4.1. IO Hesapları ve Marksist Kategoriler: Yoğunlaştırılmış Biçim . . . 102
Şekil 4.2. Üretim, Ticaret ve İmtiyaz Sektörleri . . . 106

Şekil 5.1. IO Hesapları ve Marksist Kategoriler: Özet Eşleştirme . . . 114
Şekil 5.2. 1972 IO Tablosu . . . 115
Şekil 5.3. Reel Toplam Ürün, Nihai Ürün ve Reel GSMH (1982 doları, milyar dolar) . . . 128

Şekil 5.4. Reel Ürün Ölçümlerine Ait Oranlar . . . 128
Şekil 5.5. Toplam Değerin Bileşenleri . . . 129
Şekil 5.6. Toplam Ürünün Bileşenleri . . . 130
Şekil 5.7. Toplam Emek ve Üretken Emek (binler) . . . 133
Şekil 5.8. Toplam Reel Ücret ve Değişken Sermaye . . . 139
Şekil 5.9. Üretken İstihdam ve Ücret Payları . . . 139
Şekil 5.10. Üretken ve Üretken Olmayan İşgücü Maliyeti (dolar, işçi başına yıllık) . . . 140
Şekil 5.11. İstihdam ve İşgücü Maliyeti Görece Oranları . . . 140
Şekil 5.12. Reel Artık Değer S* ve Kâr Tipi Gelir P⁺ (1982 doları, milyar dolar) . . . 143
Şekil 5.13. Reel Artık Değer Oranı S*/V* ve Kâr/Ücret Oranı P⁺ EC . . . 143
Şekil 5.14. Reel Toplam Değerin Bileşenleri (1982 doları, milyon dolar) . . . 144
Şekil 5.14. Değer Bileşimi ve Girdi/Ücret Oranı . . . 144
Şekil 5.1. Toplam Kâr Oranları . . . 150
Şekil 5.17. Artık Değer Oranı ve Sermaye Bileşimi . . . 150
Şekil 5.18. Sömürü Oranları ve Bunlarla İlgili Ölçümler . . . 153
Şekil 5.19. Verimlilik Ölçümleri (1982 doları, log ölçeği) . . . 157
Şekil 5.20. Verimlilik Endeksleri (1982 doları, 1948=100) . . . 157
Şekil 5.21. Artık Değerin Devletçe Massedilmesi (G^*_t/SP*) . . . 160
Şekil 5.22. Toplam İşgücü Maliyetine Görece Olarak Sosyal Yardımlar ve Vergi Oranları . . . 162
Şekil 5.23. Net Transfer Oranı . . . 162
Şekil 5.24. Net Vergiler Bakımından Düzeltilmiş Artık Değer Oranı . . . 163
Şekil 5.25. Değer (S/V) ve para (S*/V*) Cinsinden artık Değer Oranları, Kullanım Tarafı . . . 166
Şekil 5.26. Artık Değer Oranının Yaklaşık Olarak Hesaplanması . . . 170

Şekil 6.1. Farklı Ampirik Hesaplama Türlerine Ait Teorik Esaslar . . . 175
Şekil 6.2. Artık Değer Oranı S*/V* ve kâr/ücret Oranı P⁺/EC . . . 176
Şekil 6.3. İleri Kapitalist Ülkelerde Ücret Payları, 1950-70 . . . 177
Şekil 6.4. Artık Değer Oranı Tahminleri: İmalat Sanayisi . . . 191
Şekil 6.5. Toplam ve Sektörel Olarak Gerçekleşmiş Artık Değer Oranları . . . 192
Şekil 6.6. Sektörel Artık Değer Oranlarının Toplam Orana Orantıları . . . 193
Şekil 6.7. Artık Değer Oranları: Mage, Shaikh, Shaikh ve Tonak . . . 202
Şekil 6.8. Emek gücü birim değerine karşılık Aglietta'nın reel sosyal ücret maliyeti . . . 205
Şekil 6.9. Artık Değer Oranları: Moseley, Shaikh, Tonak, Shaikh ve Tonak . . . 208
Şekil 6.10. Reel Artık değer ve iktisadi artık (1982 doları, milyon dolar) . . . 229
Şekil 6.11. Artık değer ve iktisadi artık reel oranları . . . 229

Şekil 7.1. Sosyal yük, tüketim ve tasarruf oranları . . . 237
Şekil 7.2. Kâr ve büyüme oranları . . . 237

Şekil B.1. İzafi kiralamaların kaldırılması . . . 282
Şekil B.2. Girdi-çıktı hesaplarında kiralama faaliyetleri . . . 284
Şekil B.3. Aktarılan maliyetler için düzeltilmiş kiralamalar (A = 1000) . . . 285
Şekil B.4. Kiralamaların ticari faaliyet olarak ele alınışı . . . 286
Şekil B.5. Değerin bölünüşü: İşletmelere ait imtiyaz ödemeleri . . . 287
Şekil B.6. Ürünün kullanımı: İşletmelere ait imtiyaz ödemeleri . . . 288
Şekil B.7. IO Hesapları ve Marksist Kategoriler: Maliyet olarak işletme imtiyaz ödemeleri . . . 289
Şekil B.8. İşletmelere ait imtiyaz ödemelerinin, katma değerden ödeme olarak kısmi IO gösterimi . . . 290
Şekil B.9. Gelir tarafı: İşletmelerce hane halklarına yapılan imtiyaz ödemeleri . . . 293
Şekil B.10. Kullanım tarafı: İşletmelerce hane halklarına yapılan imtiyaz ödemeleri . . . 293
Şekil B.11. IO Hesapları ve Marksist Kategoriler: İşletmelerce hane halklarına yapılan imtiyaz ödemeleri . . . 294
Şekil B.13. Kullanım tarafı: İmtiyaz sektörüne yapılan hanehalkı ödemeleri . . . 295
Şekil B.14. IO Hesapları ve Marksist Kategoriler: İmtiyaz sektörüne yapılan hanehalkı ödemeleri . . . 296
Şekil C.1. IO Hesapları ve Marksist Kategoriler: Özet eşleştirme . . . 305-307

Türkçe Basıma Önsöz

Milletlerin Zenginliğinin Ölçülmesi: Ulusal Hesapların Ekonomi Politiği elinizde. Kitabın başlığındaki "*Milletlerin Zenginliği*," aynı zamanda Klasik okulun kurucusu kabul edilen Adam Smith'in ünlü kitabının adı. Bu ifadeyi başlığa kadar çıkardığımıza göre Klasik yaklaşımın odaklandığı temel konuyu, yani, ekonomilerin nasıl olup da zenginliklerine zenginlik kattıkları sorusunu önemli gördüğümüzü belirtmiş oluyoruz. Dolayısıyla, bu kitapta, modern iktisadın diliyle söyleyecek olursak, ekonomik büyüme, durgunluk, kriz ve bunalım meseleleri tabii ki yer alıyor. *Milletlerin Zenginliğinin Ölçülmesi* bu yanıyla gündemde olan konular üzerine ve güncel bir kitap.

Fakat, elinizdeki kitabın esas özgüllüğünü belirleyen, neredeyse kapitalizm varolduğundan bu yana tartışılagelen büyüme ve bunalım olgularına odaklanışı değil. Hatta, bu odaklanışı Klasikler ötesi Marksist perspektiften yapışı da değil. Özgüllüğü, Marksist teorinin bu alanlardaki teorik konuşma geleneğinin ampirik çalışmalarla desteklenmesi gereğini görmesi ve kapsamlı, uygulanabilir bir muhasebe sistemi önermesi. Çünkü, Marksist iktisadın, kapitalizmin teorik eleştirisi ile ve kriz tarışmalarında soyut çözümlemelerle yetinmesi ciddi bir zaaf yaratmakta idi. Eldeki ekonomilerin performansına ilişkin somut bir şeyler söylemek gerektiğinde Keynesçi perspektiften derlenmiş istatistik verilerle yetinilmekteydi. Marksist iktisat, herhangi bir kapitalist ekonomi üzerine ampirik çalışma yapabilmek için gerekli makroekonomik muhasebe sistemini yaratamadı. Kendi teorik dünyasının kavram ve kategorilerini, kapitalizmleri ampirik olarak çözümleyebilmek için yeterince operasyonelleştiremedi. İşte, *Milletlerin Zenginliğinin Ölçülmesi* bu ihtiyacı yerine getirmeye çalıştığı için kendi alanında bir ilktir. Ve esas özgüllüğü de buradadır. Bu nedenle, kitap, güncel tartışmalara ışık tutmasının yanı sıra, sermaye birikiminin dinamiklerini, kapitalizmin seyrini ampirik olarak çalışmak isteyenler için de bir kaynak olacaktır.

İlginçtir, bu kitabın alt başlığındaki *Ulusal Hesapların*, yani modern makroekonomik muhasebe sistemlerinin ortaya çıkışı bile bir toplumsal/

siyasal zaruret sonucudur. II. Dünya Savaşı öncesinde, ülke kaynaklarını, sivil üretimden askeri üretime, savaş seferberliğine yöneltebilmek için ekonominin nicel boyutlarını, sektörler arası ilişkilerin niteliğini bilme gereği ortaya çıkmıştır. Ve bizzat bu ihtiyaç, ulusal hesaplar sisteminin yaratıcıları Simon Kuznets'in ABD'de, Richard Stone'un ise İngiltere'de bu işle görevlendirilmelerine yol açtı. Nitekim, Keynesçi yaklaşımın bu iki önemli ismi, Kuznets 1971'de, Stone da 1984'de iktisadın bu ihmal edilmiş alanına ilişkin katkıları yüzünden Nobel'le ödüllendirildi.

Kitaptaki 7 bölümden 3'ü (1, 2 ve 7) iktisat formasyonu gerektirmeden izlenebilecek, teknik olmayan bir dille yazıldı. Dolayısıyla, metnin aşağı yukarı yarısı konuya ilgi duyanları zorlamayacağı gibi, özellikle kitabın teorik temelini oluşturan 2. Bölüm (üretken olan ve olmayan faaliyetler) farklı emek türleri, kapitalizmde sınıfların konumlanışı gibi güncel tartışmalarla da doğrudan ilişkilidir. Söz konusu güncel tartışmalara hâkim gevşek dil ve ekonomi politik literatüre mesafeli duruş dikkate alınacak olursa, 2. Bölüm'de ele alınan konuların tartışmaları zenginleştireceğini tahmin ediyoruz.

*
* *

Elinizdeki kitabın 1994'de İngilizce olarak yayınlanan orijinalinin hikâyesi 1972-73'e dayanıyor. Macera 40 yıl önce başlamış! Bu Türkçe versiyonun hazırlanması da aşağı yukarı 6 yıl aldı. Her iki süre aşırı uzun, açıklama gerektiriyor.

Orijinal kitabın basımının 20 yıldan fazla almasının esas nedeni Marksist iktisadın ampirik boyutunun ihmal edilmiş olmasıdır. Bu kitapta geliştirdiğimiz ve ABD ekonomisine uyguladığımız alternatif makroekonomik ulusal muhasebe sistemine benzer bir çalışma bizden önce maalesef yapılmamıştı. Kimi önemli girişimler ve bazı ampirik çalışmalar mevcut olmakla birlikte, eldeki çalışmalar alternatif bir makroekonomik muhasebe çerçevesinin gerektirdiği kapsayıcılıktan ve sistematiklikten uzaktı (önceki katkılar Önsöz'de ve 7. Bölüm'de değerlendirildi). Dolayısıyla, bu kitapla giriştiğimiz iş, varolan bir literatürün geliştirilmesi değil, adeta başlatılması sayılabilir. Kitabın hazırlanışı sırasında Anwar Shaikh New School for Social Research'de tam zamanlı öğretim üyeliğinin yükümlülüklerini yerine getirmeye, E. Ahmet Tonak da ilkin doktora tezini bitirmeye, ardından Bard College at Simon's Rock'da öğretim üyeliğini yürütmeye çalışıyordu. Özel hayatların, uzun süreli yolculukların, tebdil-i mekânın geciktirici etkilerini de azımsamamak gerekir.

Çevirinin uzaması ve kitabın ancak basılmış olmasına gelince; kitaba göz atıldığında hemen görüleceği üzere, her iktisatçının ve her Marksist teoriye aşina olanın üstesinden gelebileceği bir işten söz etmiyoruz. Bazı bölümlerin dilinin oldukça zor ve teknik olduğunu kabul etmeliyiz. Bizzat bu durum hem bu işin üstesinden gelebilecek bir çevirmen hem de yayınevi bulmamızı güçleştirdi. Dolayısıyla, neredeyse İngilizce basımdan (1994) bu yana kitabın Türkçe olarak da yayınlanmasını arzulamamıza rağmen, ancak 2006'da bu fikrin gerçekleşme imkanı doğdu.

Milletlerin Zenginliğinin Ölçülmesi'nin İngilizce orijinalindeki katkısına Önsöz'de değindiğimiz ve o versiyonda yer alan tüm şekillerin son halinden sorumlu Hakan Arslan arkadaşımız, tıpkı yıllar önce New York'ta imdadımıza yetiştiği gibi, bu sefer İstanbul, Kuştepe'de de karşımıza çıkıverdi. 2006'da, E. Ahmet Tonak ABD'den kesin dönüş yapmış, Hakan Arslan da ABD dönüşü uzunca bir süre kaldığı Ankara'dan İstanbul'a geçmişti. *Milletlerin Zenginliğinin Ölçülmesi*'ne Hakan'dan daha vakıf, tam da bu tür bir kitabın gerektirdiği titizliği ve özeni gösterebilecek bir başka çevirmen bulamazdık. Ve de Hakan çeviri işini üstlenebileceğini, bu işe hazır olduğunu söylüyordu. Tereddüt etmeden Hakan'la anlaştık ve çalışmaya başladık. "Çalışmaya başladık" dememizin nedeni, giriştiğimiz işin sıradan, hatta zor bir çeviri işinin ötesinde bir şey olması. Türkçeye tam olarak yerleşmemiş terimlerin çevirisi, uyumluluklarının sağlanması, bütün şekil ve tabloların yeniden oluşturulması, ulusal hesapların inceliklerine vakıf meslektaşlarla muazzam bir teşrik-i mesai gerektiriyordu. Bu arada üniversitelerdeki sorumluluklarımız da sürmekteydi. Kısacası, bayağı geciktik.

Milletlerin Zenginliğinin Ölçülmesi'nin İngilizce yayımından bu yana 18 yıl geçti. Kitapta önerilen Marksist makroeonomik muhasebe sistemi ve ABD ekonomisine uygulanışı ses getirdi, geliştirildi ve başka ülkelere uygulandı. Bu bağlamda, Simon Mohun'un *Cambridge Journal of Economics*'de, kitapta geliştirdiğimiz değişir sermaye hesaplamalarına ilişkin prosedürü değerlendiren, geliştiren ve ABD için yaptığımız ölçümleri güncelleyen makalesini özellikle tavsiye ederiz (Mohun: 2005 ve 2006). Geliştirdiğimiz çerçevenin değişik ülkelere uygulanışında en yaratıcı ve kapsamlı çalışma şüphesiz Yiğit Karahanoğulları'nın AÜ-SBF'nde verdiği doktora tezidir, ki *Marx'ın Değeri Ölçülebilir mi? 1988-2006 Türkiyesi için Ampirik Bir İnceleme* başlığı ile Yordam Kitap'tan 2009'da yayınlanmıştır (Karahanoğulları: 2009). *Milletlerin Zenginliğinin Ölçülmesi*'nin bir başka uygulaması, Bruce Cronin'in Yeni Zelanda ekonomisindeki iktisat politikaları ile yapısal değişim ilişkisini çözümlediği çalışmadır (Cronin: 2008). Erik Olsen'in ABD ekonomisine ilişkin SAM (Toplumsal Muhasebe Matrisi) veri tabanını kul-

lanarak elde ettiği ölçümlerle bizim geliştirdiğimiz muhasebe sisteminin sonuçlarını karşılaştırdığı çalışma da önemli bir çabadır (Olsen: 2011).

*
* *

Milletlerin Zenginliğinin Ölçülmesi'nin Türkçede yayınlanabilmesini sağlayanların en başında, kitabın önemini neredeyse iliklerinde hisseden ve cansiparene bir biçimde her sorunun üstesinden gelmek için kendini paralayan sevgili dostumuz Hakan Arslan gelir. Harcadığı emeğe, özene ne kadar teşekkür etsek azdır. Orijinal şekillerin tamamının yeniden çizilmesi gerekti ve bu işin üstesinden de Kadir Öztürk ustaca geldi. Bunca ihtimama rağmen bu tür bir kitabın, işinin ehli uzmanlarca gözden geçirilmesinde muazzam yarar olduğunu düşündük. İktisat içi terminolojik sorularımızda Oktar Türel hocamız ve arkadaşımız Nail Satlıgan, tabiri caizse, hep elimizin altındaydı, şükran borçluyuz. Çeviri macerası boyunca dil sorunları peşimizi bırakmadı. Sorun sadece doğru kelimeyi bulmak ve cümleyi akıcı kılmaktan ibaret değildi. Öyle bir redaktöre ihtiyacımız vardı ki, bizden de titiz, Marksist teoriye, İngilizceye, Türkçeye hâkimiyetine sonuna kadar güveneceğimiz ve de en önemlisi kitabın misyonunu bilen ve benimseyen birisi olmalıydı. Tabii ki bu isim Türkiye'de Sungur Savran'dır. Sungur da can-ı gönülden elinden geleni esirgemedi ve kitabın Türkçe çevirisinin daha da iyi olmasını sağladı. Hepimiz müteşekkiriz.

Yayınevlerinin hâli malum, ahbap çavuş ilişkilerine, verilen sözlerin tutulmamasına, kalite kontrolünün feci durumuna değinecek değiliz. Fakat, Yordam Kitap'ın yayıncılıkta nasıl bir boşluğu doldurduğunu bu kitap vesilesiyle birinci elden yaşayarak tekrar kavradığımızı ve beraber çalışmaktan son derece mutlu olduğumuzu özellikle belirtmek isteriz. Yordam'dan Hayri ve Gönül'ün özverisi, dürüstlüğü keşke her yayınevinde rastlanan türden olsa. Yordam'ın kıymetini bilelim.

Anwar Shaikh - E. Ahmet Tonak
Nisan 2012

Önsöz

Bu kitap çok uzun bir hazırlık döneminin ürünü. Marksist kategorilere tekabül edecek bir ampirik çerçeve oluşturma meselesine duyduğumuz ilgi, Anwar Shaikh'in Shane Mage'in çığır açıcı eserini keşfettiği ve onun verilerine dayanarak alternatif bir çerçeve ve alternatif bir hesaplar kümesi geliştirdiği 1972-73'e kadar geri gider.

Shaikh 1974'te Edward Wolff'un Porto Riko üzerine yapılmış, artık değer oranıyla ilgili girdi-çıktı temelli çalışmasını keşfetmiştir. Bu, soruna yeni bir boyut eklemiştir. Mage'in çalışması üretken emekle üretken olmayan emek arasındaki ayrımın önemini vurguluyor, ancak millî gelir hesaplarının sadece katma değer tarafıyla sınırlı kalıyordu. Öte yandan, Wolff'un çalışması girdi-çıktı hesaplarının daha kapsayıcı olan çift kayıt çerçevesine yerleşmekle birlikte, üretken emek ile üretken olmayan emek arasında ayrıma gitmiyordu. Bu, Shaikh'i, Marksist kategoriler için her iki ayrımı birden yapacak kapsamlı bir çerçeve geliştirme çabasına yöneltmiştir.

1975'te ulaşılan hesaplama yöntemi, esas itibarıyla, bu kitapta kullandığımızla aynıdır: Marksist kategorilerle girdi-çıktı kategorileri arasında, ilgili parasal biçimler daha somut faktörler göz önüne alındıkça artan ölçüde karmaşıklaşırken, hem toplam fiyatın (alıcı fiyatlarının toplamı), hem de toplulaştırılmış değer akımlarının büyüklüğünün (toplam değer ile bunun temel bileşenleri) sabit tutulduğu sayısal bir örneğin tekrarlanmasına dayanılarak sergilenen bir eşleştirme. Bu, argümanın tek tek her aşamasında genel eşleştirmenin doğruluğunu test etmeyi mümkün kılmaktaydı.

1970'lerin ortasında, Wolff ve Shaikh kısa bir süreliğine güçlerini birleştirmiş olsalar da, yolları çok geçmeden ayrıldı. 1978'e gelindiğinde, Shaikh, Marksist kategorilerle millî gelir hesabı kategorileri arasında sistematik bir eşleştirme kuran bir çalışmanın nihai taslağını ortaya çıkartmış bulunmaktaydı. Bu sayede, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki artık değer oranını ölçüyor ve işçiler ile devlet arasındaki net transferin büyüklüğüne ve yönüne

(yani, işçilerce ödenen vergilerle onlara yönelik sosyal harcamalar arasındaki dengeye) ilişkin (üç örneklem yılı için) bazı ön tahminler sunuyordu. Bu çalışma, yaygın bir dolaşıma girmekle birlikte hiç yayınlanmadı (her ne kadar, genişletilmiş ve biraz değişik bir versiyonu Shaikh 1980b'de yer almış olsa da). Bunun yerine, Shaikh dikkatini, eldeki çerçeveyi girdi-çıktı hesapları ve verilerini kapsayacak biçimde genişletmeye çevirdi.

1970'lerin sonuna doğru, Ahmet Tonak da Marksist kategorilerin ölçülmesi sorunuyla ilgilenmeye başladı. Shaikh'in yayınlanmamış çalışmasındaki çerçeveyi kullanmak suretiyle, Türkiye'de artık değer oranına ilişkin ilk sistematik ölçümleri geliştirdi ve bu 1979'da (Türkçe olarak) yayınlandı. Tonak, 1980'lerin başında, ABD'ye odaklanmaya başlayarak, işçiler üzerindeki net vergiye ilişkin örnek ölçümleri savaş sonrası dönemin tümüne yaydı, değişken sermaye ve artık değer konusunda kendi ölçümlerini geliştirdi ve net verginin artık değer oranı üzerindeki genel etkisini ortaya koydu. Bu çalışma, 1984'te kendisinin doktora tezi halini aldı. Ayrıca, Tonak (1987) ve Shaikh ve Tonak (1987) tarafından yapılan sonraki daha kapsamlı çalışmaların temelini oluşturdu.

1980'lerin başında, girdi-çıktı verilerini kullanma çabalarımız, bilgisayar imkânları mevcut olmadığından büyük ölçüde sekteye uğramaktaydı. Bu ve bununla ilgili başka engelleri aşmakta pek çok kişinin katkısı oldu. Bu dönemde, ABD girdi-çıktı ve millî gelir hesabı verilerini Marksist departmanlar şemasına göre yeniden düzenlemeye çalışan Michel Juillard, paha biçilemeyecek bir teorik ve ampirik destek sağladı. Keza, çalışması üretim emeği ile üretim dışı emek arasındaki ayrımın verimliliğin ölçülmesi açısından yarattığı etki üzerinde odaklanan Katherine Kazanas da. Aynı şekilde, Julie Graham ve Don Shakow da girdi-çıktı tablolarını çekip çevirmek noktasında hayati önem taşıyan bir destek sağladılar. Ernest Mandel ve Dimitri Papadimitriou, çeşitli aşamalarda finansal destek bulmakta yardımcı oldular. Eduardo Ochoa, Paul Cooney ve Michel Juillard'ın da yardımlarıyla, Ara Khanjian bir girdi-çıktı veri tabanı yarattı ve temel çerçeveyi, ABD'de para ve emek cinsinden değer akımlarını ölçmekte ve kıyaslamakta kullandı (Khanjian 1989). Hepsi de, baştan sona büyük bir manevi ve düşünsel destek sağlamış oldular.

1980'lerin ortasına gelindiğinde, bu projeyi bir kitaba çevirmek üzere ikimiz birlikte çalışmaya başlamıştık. Hamburg Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün cömert desteğiyle 1985'te bir ilk taslak ortaya çıkarıldı ve belli başlı sonuçlar, aynı yıl, Bard College tarafından desteklenen bir konferansta paylaşıldı. 1989'da ikinci ve esaslı biçimde gözden geçirilmiş bir taslak hazırlandı. Bu, 1992'de bir kez daha genişletildi ve gözden geçirildi. Bu dönem boyunca, Bard

College'dan Dimitri Papadimitriou ve Simon's Rock College of Bard'dan Bernard Rodgers çabalarımıza maddi ve manevi olarak destek oldular. Kendimizi onlara karşı özel olarak borçlu hissediyoruz.

Daha önce sözünü ettiklerimize ek olarak, Peter Brooks, Etelberto Ortiz, Hector Figueora, Rebecca Kalmans ve Nezih Güner'e teşekkürlerimizi belirtiyoruz. Korkut Boratav, Nail Satlıgan ve Sungur Savran, keza yayınevinin adı açıklanmamış bir hakemi, kitabın bir taslağı üzerinde eleştirel düşüncelerini ifade ettiler. Hakan Arslan, Matt Noyes ve Greg Bongen, bu kitabı süsleyen pek çok şeklin üretiminde yaşamsal bir rol oynadılar. Dizinin oluşturulmasına katkısından ötürü Russell Miller'a da teşekkür ediyoruz. Matt Darnell, nihai ürünün ortaya çıkartılışı sürecinde mükemmel bir editörlük desteği sağladı.

1970'lerin ikinci yarısından itibaren, bu projenin çeşitli aşamaları Shaikh'in ekonomi politik üzerine ileri seviyede verdiği derslerde düzenli şekilde işlenmeye başladı. Bu materyalle (istekli ya da isteksiz biçimde) karşı karşıya gelen pek çok lisans üstü ve doktora öğrencisi de, yıllar içerisinde, destek ve eleştirilerini dile getirdiler. Nihai sonucun şekillenmesinde bu destek ve eleştirilerin de katkısı olmuştur, hepsine teşekkürler.

Anwar Shaikh - E. Ahmet Tonak
1994

1

Giriş[1]

1.1 Millî hasılanın ölçülmesine yönelik yaklaşımlar

Bu kitap, ülkelerin üretiminin ölçülmesine yönelik alternatif bir temel inşa etmeyi amaçlıyor. Geliştirilen temel çerçeve, II. Dünya Savaşı sonrası dönemin ABD ekonomisine uygulanmıştır. Sonuçta elde edilen, geleneksel millî muhasebe sistemleri çerçevesinde türetilmiş olan örüntülerden bir hayli farklıdır.

Millî muhasebe, bir ekonominin yapısına, örüntülerine ve performansına sistemli bir ampirik biçim kazandırır (Young ve Tice 1985). Modern dünyada, ulusların servetinin düzey ve gelişimine ilişkin yargılara varılması, başarı ve başarısızlığın sebeplerinin tespit edilmesi için elzem olan nesnel zemini sağlar.

Geleneksel millî muhasebe sistemleri, Birleşmiş Milletler Millî Muhasebe Sistemini, ABD Millî Gelir ve Hasıla Muhasebesini (MGHM) ve çeşitli girdi-çıktı hesaplarını kapsar. Bizim iddiamız, bu hesap türlerinin millî hasıla, artık ürün, verimlilik ve diğer önemli toplulaştırılmış iktisadi değişkenlerin seviye ve trendlerini ciddi surette çarpıttığıdır. Ölçüm ve analiz, birinin yokluğunda diğeri düşünülemeyecek kadar içiçe geçmiş olduğundan, zamanlararası ve uluslararası iktisadi kalkınmayı kavrayışımız da ona göre etkilenmektedir.

Resmî millî muhasebeye yönelik eleştiriler yeni değildir. Amaç ve yapısına yönelik tartışmaların ta baştan bugüne sürdüğü söylenebilir (Eisner 1988,

1 İngilizcedeki wealth kelimesi Türkçeye hem servet hem de zenginlik olarak çevriliyor. Biz de, Adam Smith'in ünlü kitabının Türkçesine atfen bu kitabın başlığında zenginlik kullandık. Fakat, metin içinde zaman zaman gerektiğinde servet'i de kullandık. Bu tercih farklılığının nedeni ekonomik bir kategori olarak servet'in stok (birikmiş değer anlamında), zenginlik'in ise akım değişkeni (belli bir süre içinde yaratılan değer anlamında) olmasıdır.

s. 1611). Yakın zamanlarda, bunların yeterliliğine yönelik yeni bir sorgulama furyası patlak vermiştir. Eleştiriler, Birleşmiş Milletler gibi resmî örgütlerden, çeşitli saygın iktisatçılara kadar uzanan farklı çevrelerden geliyor. Sözü edilen sorunları Kısım 2'de ele alıyoruz.

Millî hasılanın ölçülmesi, her türlü millî muhasebe sisteminin kalbini teşkil eder (Carson ve Honsa 1990, s. 28-9). Bu açıdan, resmî hesapları eleştirenlerin pek çoğunun, resmî hesapların içerdiği temel üretim tanımlarını kabul edip, yalnızca bunları genişletme ve kapsayıcılığını geliştirme çabasıyla yetindiğini görmek de ilginçtir. Kapsam sorunları şüphesiz ki önemlidir. Fakat, şurası açık ki öncelik verilmesi gereken üretimin tanımı olup, bizim ortodoks iktisatçılardan ayrıldığımız nokta tam da burasıdır. Dolayısıyla, bizim eleştirimiz de genel eleştiriler korosunun bir parçası olmakla beraber, hem ötekilerin çoğundan karakteri itibarıyla farklıdır, hem de farklı vargılara sahiptir.

Mesele temelde, geleneksel hesapların pek çok faaliyeti, esasında toplumsal tüketimin bir biçimi şeklinde sınıflandırması gerekirken, "üretim" diye sınıflandırmasından kaynaklanıyor. Örneğin, askerî güçler, polis ve özel güvenlik elemanları mülkiyeti ve toplumsal yapıyı korur. Memurlar ve hukukçular kuralları ve yasaları uygular. Emtia ve gayrimenkul değerler ticaretiyle uğraşanlar, servetin veya servet üzerindeki mülkiyet haklarının dolaşımıyla ilgilenir. Bizim iddiamız, bu tür faaliyetlerin esasında üretimin değil, toplumsal tüketimin biçimlerini teşkil ettiğidir.

Üretimle tüketim arasındaki temel farkı ele alalım. Üretim faaliyeti, yeni servet yaratmak (yani üretken bir netice sağlamak) için servet kullanıp tüketir. Kişisel tüketim ise serveti bireyin varlığını sürdürmek ve yeniden üretmek için kullanıp tüketir (üretim dışı bir faaliyet). Keza, askerî, polis gücüne ilişkin, idari ve ticari faaliyetler de serveti, koruma ve kollama, dağıtım ve idare amacıyla kullanıp tüketir (yine üretim dışı neticeler). Tüm bu faaliyetler şu veya bu şekliyle toplumsal yeniden üretim için gerekli olduğuna göre, mesele bir gereklilik meselesi değildir (Beckerman, 1968, s. 27-8). Konu daha çok sürecin neticesinin doğasıyla ilgilidir; koruma ve kollama, dağıtım ve idare gerçekte üretimin değil, toplumsal tüketimin biçimleridir.

Bu tartışmanın merkezinde, *netice* (outcome) ile *ürün* (output) arasındaki ayrım yatmaktadır. Her netice bir ürün değildir. Bunun böyle olduğu, neticesi yeni bir servet üretimi değil, bireyin varlığının idamesi olan kişisel tüketim örneğinde hayli aşikârdır. İddiamız, aynı muhakemenin, yukarıda sıralanmış olan öteki faaliyetler için de geçerli olduğudur.

Şu husus ısrarla vurgulanmalı ki yapılan ayrım, mal ve hizmetler arasında *değil*, üretim faaliyetleri ve üretim dışı faaliyetler arasında bir ayrımdır.

Hizmet faaliyetlerinin hatırı sayılır bir kesiminin (taşımacılık, konaklama, eğlence, tamirat, vs.) üretim altında, diğerlerinin (toptan/perakende ticaret, finansal hizmetler, hukuki hizmetler, reklamcılık, askerlik, kamu hizmeti, vs.) ise üretim dışı faaliyetler diye sınıflandırılacağını da göreceğiz. Asıl ayrım, neticeler ile ürünler arasındaki ayrımdır. Her faaliyetin bir neticesi vardır. Bazı neticeler aynı zamanda ürün olup, doğrudan doğruya toplumsal servete ilave yapar. Ama bazısı da, bu serveti muhafaza eder veya dolaşımını sağlar ya da onun içerisine oturduğu toplumsal yapıyı ayakta tutmaya ve idare etmeye yarar. Bu ayrımları formalize etmenin bir yolu, her bir meta için bir özellikler listesi (vektörü) tahayyül etmekten geçer. Lancaster'ın (1968, s. 113–18) terminolojisiyle, söz konusu özelliklerin kimi metanın toplumsal kullanım değeri nesnesi, kimi ise mülkiyet nesnesi olmaklığıyla ilgilidir. Bu sebeple, üretim belli bir özellikler kümesini, dağıtım başka bir kümeyi ve herhangi bir başka faaliyet de yine başka bir kümeyi öne çıkartacaktır. Söylemeye bile hacet yok ki, Lancaster'ın "özellikler" yaklaşımının bu şekilde genişletilmesi, geleneksel neoklasik yaklaşımdan farklı bir şeydir.

Bizim genel yaklaşımımızın kökeni, bazı yönleri, başka yazarların yanı sıra Smith, Ricardo, Malthus, Mill, Marx, Sismondi, Baudrillart ve Chalmers'da bulunabilecek olan klasik geleneğe uzanmaktadır (Studenski 1958, s. 20). Bu yaklaşım, her ne kadar sunumu itibarıyla noksan ve iç tutarlılığı itibarıyla ara sıra sorunlu olsa da, yine de "neredeyse bir asır boyunca, iktisadi düşüncenin ana akımı"nın bir parçası olmuştur (Kendrick, 1968, s. 20). Kişisel tüketim dışında, toplumsal açıdan gerekli *her* faaliyetin ürünle sonuçlandığı anlayışı, neoklasik iktisadın öne çıkışı ve yükselişiyle beraber üretim faaliyetleri ve üretim dışı faaliyetler arasındaki klasik ayrımın yerine geçmiştir (Bach 1966, s. 45). Hukukçu, özel güvenlik elemanı ve envai çeşit tacirin millî servete ilave yapıyor sayılması, işte bu değişimle beraber başlamıştır. Tabii, ordu, polis ve devlet memurlarını da unutmamalı.

Millî muhasebenin tarihini konu alan anıtsal eserinde, Studenski, yukarıdaki geçişi klasiklerin "sınırlı üretim" tanımından neoklasiklerin "kapsamlı üretim" tanımına kayış diye tanımlar (Studenski 1958, s. 12).[2] Bizim bakış açımıza göre ise, söz konusu değişim aslında klasiklerin (pek çok faaliyeti üretim değil, toplumsal tüketimin biçimi olarak ele alan) "kapsamlı tüketim" yaklaşımından, neoklasiklerin (toplumsal tüketimin tanımını salt kişisel tüketimle sınırlayan) "sınırlı tüketim" tanımına doğru bir geri çekilişten ibarettir. Neoklasik tanıma göre, bir faaliyet eğer toplumsal olarak

2 Studenski'nin klasik ve Marksist gelenekleri ele alış tarzı hayli yüzeyseldir. "Fayda esaslı" neoklasik üretim kavramlarına öylesine bağlıdır ki, üretim faaliyetleri ve üretim dışı faaliyetler ayrımının öne çıkarttığı esas meseleyi; yani, toplam üretim ve toplam (özel ve toplumsal) tüketim arasındaki farkı görmesi mümkün olmaz (Studenski 1958, s. 18–22, 24–25).

gerekli görülüyorsa, üretim faaliyetidir. Bu ise, (hiç değilse bazı) insanların o faaliyet için doğrudan ödeme yapmaya istekli olacağı yargısına dayanır (Bach 1966, s. 45). Bunu da, neoklasik iktisat içerisinde, *potansiyel açıdan piyasada yürütülebilecek (marketable) olan her faaliyetin üretim faaliyeti gibi görülmesi* sonucu izler.[3] Her piyasa faaliyetini üretken sayan bir üretim tanımının ideolojik bakımdan ne kadar elverişli olduğu aşikârdır.

Neoklasik iktisattan başka bakımlardan kopmasına karşın, Keynesgil iktisat neoklasik konvansiyonların değiştirilmesi yönünde pek bir adım atmamıştır. Dolayısıyla, neoklasik konvansiyonlar Batı dünyasının her türlü resmî millî muhasebesinde (göreceğimiz gibi, karşı çıkışlar olsa da) cisimleşmiştir.[4]

Öte taraftan, yirminci yüzyıl Batı dünyasının resmî muhasebesine neoklasik üretim kavramı hâkim olurken, hayli farklı bir başka kavram da, yakın zamana kadar sosyalist (denen) dünyaya hâkim olmuştur: Millî Maddi Hasıla. Bu ikinci yaklaşımın merkezinde, üretimin salt fiziki mallardan oluştuğu fikri yatar. Bu bakış açısına göre, toplam hasılanın değeri esas olarak toplam fiziki hasılanın nihai maliyetinden ibarettir: Yani, üreticinin tahsil ettiği fiyat artı tamirat, taşımacılık ve dağıtım giderleri (UN 1991, s. xxii). Söz konusu kavramı ortaya atanlar her ne kadar onu Marx'tan türetmiş olduklarını iddia etseler de, bu fizikselci toplam hasıla nosyonunun kökleri aslında Smith'e dayanır. Studenski'nin bile teslim ettiği gibi, bu anlayış Marx tarafından açıkça reddedilmiştir (Studenski 1958, s. 22).

Neoklasiklerin farklılaştırılmamış üretim kategorileriyle modern fizikselcilerin aşırı sınırlandırılmış üretim kavramı, resmî muhasebe sistemlerinin iki kutbunu teşkil etmektedir (BM/UN 1990, s. vi). Ancak, bu Scylla ve Charybdis arasında başka bir yol daha bulunuyor ki, bizim amacımız da onu geliştirmek ve uygulamaktır.*

3 Ekonomik Analiz Bürosu'na (Bureau of Economic Analysis –BEA) göre, "bir faaliyetin iktisadi üretim olup olmadığını tespitte temel ölçüt onun piyasa ekonomisinin satın alış ve satış işlemlerine yansıyıp yansımadığıdır" (aktaran Eisner 1988, s. 612). Eisner (s. 1616–17), bu üretim tanımını iktisadi servete katkı yapan tüm faaliyetleri kucaklayacak şekilde genişletmeyi öneriyor. Tabii ki, neoklasik iktisat çerçevesinde, bu tanımın esas sınaması söz konusu faaliyet için ödeme yapmaya istekli birisinin çıkması; yani, faaliyetin pazarlanabilir olmasıdır (Bach 1966, s. 45). Bu sebeple sadece, belki devlet faaliyetinin belli bir kesimi gibisinden, bu tür bir pazarlanabilme potansiyeli testinden geçemeyecek piyasa dışı faaliyetler, gerekli olmayan ve dolayısıyla tanım gereği üretken olmayan faaliyet addedilir. Resmî hesaplar bu tür ayrımlar yapmaz.

4 Ortodoks iktisat geleneği içerisine düşen genişletilmiş muhasebe Kısım 1.3'te tartışılıyor. Marksist iktisat içerisine girenler ise 6. Bölüm'de işleniyor.

* [Çevirenin Notu] Scylla ile Charybdis, Yunan mitolojisinde, Sicilya ve İtalya arasındaki Messina Boğazı'nın her iki yakasında karşılıklı bekleyen iki deniz canavarıdır. Birbirine yakın bir mesafede duran canavarlar, geçen denizciler açısından asla kaçamayacakları bir tehdit oluşturmaktaydı; Charybdis'ten kaçınmak Scylla'ya yakalanmak, Scylla'dan kaçınmaksa Charybdis'e yakalanmak anlamına geliyordu.

Pratik deneyimin dili ve kavrayışı ise, teorik ve akademik söylemden bağımsızdır. Bu çerçevede, bizatihi üretim dışı piyasa faaliyetleri kavramı ortodoks iktisadın teorik sözlüğünden her ne kadar çıkartılmış olsa da, nosyonun pratik söylem içerisindeki varlığını koruyor ve geliştiriyor olması hayli çarpıcıdır. Japonya Başbakanının, bu yakınlarda, Amerikan kaynaklarının finansal ve ticari faaliyetler içerisinde "har vurup harman savrulduğu" fikrini savunduğu aktarılmıştır (Sanger 1992). *Fortune* dergisinin bildirdiğine göre ise, "imalat sanayisi temsilcileri, hukuk ve finans sektörlerini yüksek derecede *üretken olmayan* sektörler diye suçlamaktalar" (Farnham 1989, s. 16, 65; aktaran Chernomas 1991, s. 1; vurgu bize ait). İşletme iktisatçıları Summers ve Summers (1989, s. 270) tarafından bildirildiğine göre de, "finansal piyasalardaki güncel eğilimler hakkındaki en sık şikâyet, bunca kabiliyetli beşerî sermayenin *fiilen servet yaratmak yerine* kâğıt varlıklar ticaretine vakfedilmiş olmasıdır" (aktaran Chernomas 1991, s. 2; vurgu bize ait).

Aynı şekilde Thurow (1980, s. 88), "özel güvenlik görevlileri eski malları korurlar[ken], *ürüne yeni hiçbir şey ilave etmediklerinden ötürü yeni mal üretmezler*" (vurgu bize ait) ve askerî faaliyetler "pek çok beşerî ve iktisadi kaynağı kullanıp tüketen bir kamu tüketimi biçimidir" türünden fikirler savunmuştur (Thurow 1992, s. 20). The *New York Times* da "kendisini suça ve şiddete karşı savunmaya çalışan ülke[de], … özel güvenlik görevlileri (ya da kimi iktisatçıların yakıştırdığı adıyla koruma emeği) süratle çoğalmaktadır" diye not düşerken, aynı hissiyatı dile getirmiştir. Gazete Harvard Üniversitesi'nden iktisatçı Richard Freeman'ın " 'Boston'un öyle pek de fakir olmayan bir mahallesindeki bir spor ayakkabı mağazasına gidiyorsunuz, üç güvenlik görevlisi var … *Esasında hiçbir şey üretmeyen* pek çok insan istihdam etmekteyiz' " yönündeki sözlerini aktarıyor (Uchitelle 1989, vurgu bize ait).

Ordu ve bürokrasideki büyüme, savaş sonrası dünyasının, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde ayrılmaz parçası olmuştur. Aynı şey, 1970'lerde ve 1980'lerde kapitalist dünyanın pek çok yöresinde, finansal ve ticari faaliyetler için de geçerlidir. Hâlihazırda, koruma emeği Amerikan ekonomisi içerisinde en süratli artan istihdam biçimlerinden birisidir. Ortodoks bir millî muhasebe çerçevesi içerisinde, bu tür faaliyetlerin hepsi ilave bir ürünle sonuçlanıyormuş gibi görülür. Oysa klasik bir çerçeve içerisinde, söz konusu faaliyetler toplumsal tüketimin biçimleri gibi görüldüğünden ötürü, bunların nispi olarak büyümesinin, millî hasılanın artan bir bölü-

münü massetmeye ve dolayısıyla yatırım ve birikime kalan payı düşürmeye hizmet ettiği düşünülür. Bu iki yaklaşım arasındaki farkın etkisi, kendisini sadece ulusal üretim ölçümleri üzerinde değil, gözlemlenen büyüme ve durgunluk örüntülerinin bizatihi kavranışı noktasında da gösterir. Süratle filizlenen bir askerî güçler, bürokrasiler ve satış kuvvetleri dünyasında, böylesi meseleler en pratik seviyede büyük bir anlam kazanabilir.

Daha önce kaydedildiği üzere, yakın zamanlarda, geleneksel millî hesaplar çeşitli bakış açılarından hareketle eleştirilmiştir. Bu hesapların kapsamının genişletilmesi ve iyileştirilmesinin arzu edilirliği üzerindeki kaygıların pek çoğunu bizler de paylaşmaktayız. Yine de, bizim öncelikli kaygımız, muhasebe sistemlerinin hepsinin merkezinde yer aldığı için, bizzat üretim tanımının ta kendisidir. Bundan sonraki iki kısımda, kısaca millî muhasebenin tarihini izleyecek ve hâlihazırda tartışma konusu olan çeşitli alternatif muhasebe sistemlerini, temel yapıları itibarıyla ve anahatlarıyla vereceğiz. 4. Kısım, bizimki ile ortodoks iktisat geleneğine bağlı yaklaşımlar arasındaki ana farkları özetleyecek.

1.2 Resmî millî muhasebe

Modern millî muhasebe sistemleri, esasen, piyasa ekonomilerinin işleyişinin çeşitli veçhelerini yansıtmaya çalışan, kendi içerisinde bağlantılı bir hesaplar kümesidir. Bunların en temel olanı, yeni millî servetin yaratım ve kullanımını ölçmeye çalışan üretim muhasebesidir (millî gelir ve hasıla ile girdi–çıktı hesapları). Bunlar da, ekonomi içerisindeki finansal akımların (sermaye ve fon akımları hesapları) izini süren veya üretim ve finans akımlarını bunlara tekabül eden stoklarla ilintilendiren hesaplarla (millî bilançolar) desteklenebilir.

Her millî hesaplar kümesinin merkezinde, üretim faaliyetlerine yönelik ortak bir tanım bulunur. Üretim hesaplarını inşa etmek için, önce üretim ve üretim dışı faaliyetler ve sonra da buradan kendilerine tekabül eden fiilî veya izafi işlem akımları arasında ayrıma gitmek gerekir.[5] Üretim faaliyetleriyle ilintisi olmayan faaliyetlerin hepsi, millî hasıla ölçümünden hariç tutulur. Ortodoks iktisadın, üretim faaliyetlerini gayet geniş tanımlama-

5 Millî muhasebe işlemler etrafında inşa edildiği için, fiilî bir para akımının aracılık etmediği her türlü üretim faaliyeti (mesela evde üretim veya ayni ödemeler) için belli bir parasal işlem değeri izafe edilmesi gerekmektedir (Beckerman 1968, s. 9).

sından ötürü, üretim dışı faaliyetler tanımı da bu ölçüde dardır. Bunlar, transfer harcamaları (sosyal güvenlik, işsizlik tazminatı, vs.) ve toplumsal olarak gerekli olmadığı düşünülen her türlü piyasa dışı faaliyetle sınırlıdır.

Belli bir üretim faaliyeti tanımına tekabül ettiği addedilen fiilî ve izafi işlemler veri alındığında, bir sonraki adım spesifik bir üretim ölçüsünün seçilmesidir. En genel düzeyde, verili bir yıl içerisinde üretilen tüm ürünün toplamı olan *toplam ürün* bulunur. Bu, girdi–çıktı hesaplarında kullanılan temel ölçümdür. O da iki esas bileşene ayrıştırılabilir: Toplam ürünü üretirken kullanılmış olan girdilere (malzemeler ve sermayedeki aşınma ve yıpranma) denk olan kısım; ve bakiyesi, yani *net ürün/hasıla*. Millî gelir ve hasıla muhasebesinin odağı da işte bu sonuncu bileşendir.

Her bir tahsilata, bir başkasınca yapılan bir ödeme tekabül ettiğine göre, verili her millî hasıla ölçüsüyle ilintili iki adet fiilî veya izafi para akımı vardır: Üreticilerin, ürünün parasal değerini ölçmekte kullanılan, üretimle ilgili tahsilatları; ve bununla ilintili olup, ürünün çeşitli kullanıcılarınca gerçekleştirilen satın alma işlemlerini temsil eden (transfer dışı) ödemeler.[6] Bunlar çifte kayıt usulü bir üretim hesabının asli ögeleridir. Ürün tarafının farklı tipteki üretici sektörlere, kullanım tarafının ise farklı tipteki kullanıcılara alt-bölümlenmesi suretiyle daha çok ayrıntı ilave edilebilir. Sonra da, işletmeler, devlet ve dış âlem sektörleri için ayrı ayrı hesaplar oluşturulabilir.

Geleneksel üretim hesapları iki temel formatta mevcuttur: *Millî gelir ve hasıla hesapları* (MGHH) ve *girdi–çıktı* (input–output –IO) hesapları. Bunların ilki, ürünün yalnızca nihai kullanımıyla ilgili olduğundan,[7] salt net hasıla üzerine odaklanır.[8] Bu, kullanım tarafında, kişisel tüketim, devlet

6 Amaç, yalnızca satışları değil üretimi ölçmek olduğundan, belli bir birime ait parasal gelirler, ona üretimin satışlardan fazla olan bölümünü (tabii bu kalem negatif de çıkabilir) ilave etmek suretiyle tamamlanır. Aynı miktar, hesapları denkleştirmek için, söz konusu birimin, "planlanmamış stok yatırımı" karşılığında kendi kendisine yaptığı (pozitif veya negatif) bir ödeme muamelesi görür. Bu genellikle gayrisafi yatırım harcamaları içerisine katılır.

7 MGHH'nın amacı *net* ürünü ölçmek olduğundan, toplam ürünün, o yılın üretiminde kullanılıp tüketilen girdilere denk olan bölümünü hariç tutmalıdır. Aksi, mükerrer (çifte) sayıma sebep olur. Fakat eğer amaç, girdi–çıktı hesaplarında olduğu gibi toplam ürünün ölçülmesiyse, girdi kullanımını görmezden gelmenin eksik sayıma yol açacağı açıktır. Net ürüne bir ölçü olarak herhangi bir kutsallık atfedilmesi yersizdir.

8 Net ürünün geleneksel hesaplardaki doğru ölçümü, net millî hasıladır (NMH). Fakat, amortisman ölçümleri birçok durumda güvenilir olmadığından, üretim hesapları genelde amortismanı (sermaye tüketimini) net ürünü ölçümünün içerisinde bırakır (gelir tarafında katma değer, kullanım tarafındaysa yatırım içerisinde). Net ürünün amortisman düşülmemiş bu ölçümü, ülke uyruklarının (yurtdışında yaşayanlar da dâhil) net üretimine gönderme yaptığında gayrisafi millî hasıla (GSMH), ülke içindeki net üretime gönderme yaptığındaysa gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYH) adını alır.

alımları, özel yatırım ve net ihracata ve gelir tarafında ise, ücretler, kârlar ve vergilere ayrıştırılır. Girdi–çıktı hesapları ürünün tamamının izini sürmek suretiyle bir adım daha öteye gider.[9] Bunlar, MGHH'nın ana büyüklüklerini temsil ettikleri gibi, ürünün çeşitli sektörlerce girdi olarak kullanılan bölümlerini içermek suretiyle, üretim ilişkilerinin sektörler arası yapısına ışık tutma yeteneğini de haizdir. Kapsama alanları daha geniş olduğu içindir ki, biz de kendi muhasebe çerçevemizin geliştirilmesindeki teorik tezat noktamız olarak onları kullanıyoruz.

Gerek MGHH, gerekse IO hesapları sadece üretimle bağlantılı akımlara odaklanır. Bu hâliyle, toplam iktisadi resmin önemli iki veçhesi dışarıda bırakılmış olur: Üretimle doğrudan bağıntılı olmayan işlemler; ve reel ve finansal servet stokları.

Finansal hesaplar ilk sınırlılığı finansal akımların kapsayıcılığını üretimle dolaysız şekilde bağıntılı olan akımların ötesine genişletmek suretiyle aşmaya teşebbüs eder. Mesela, (aşağıda tasvir edilen) Birleşmiş Milletler Millî Muhasebe Sistemiyle ilintili sermaye finans hesapları türü hesaplar, sermaye işlemleri (finansal varlıklar ve reel varlıklar stoklarını etkileyen işlemler) fonlarının kaynaklarına ve kullanımlarına odaklanır. ABD MGHH'yla ilintili fon akımı (FA) hesaplarıysa [flow-of-funds (FOF) accounts], gerek sermaye işlemleri gerekse cari işlemler için (transfer ödemeleri için olduğu gibi üretimle bağlantılı akımlar için de), fon kaynak ve kullanımlarının izini sürer (Ruggles 1987, s. 380). FA hesapları, iktisadi birimler arasındaki finansal iç ilişkileri gösterir ve "[MGHH]'nın … finansal piyasalara … dolaysız biçimde genişletilmesi gibi" görülebilir (Ruggles ve Ruggles 1982, s. 10).

Millî bilançolar, akımları stok değişimleriyle bağlantılandırmak suretiyle, üretim hesaplarının ikinci sınırlılığına çözüm getirmeye çalışır.[10] Bu da, millî servetin, yeniden üretilemeyen varlıkları (toprak, doğal kaynaklar), yeniden üretilebilir varlıkları (işletme sabit sermayesi ve mal stokları, dayanıklı tüketim malı stokları, para olarak kullanılabilecek metal stokları) ve yabancı maddi ve finansal varlıklar üzerindeki net dış alacak taleplerini kapsayan daha etraflı bir resminin oluşturulmasına olanak sunar (Goldsmith 1968, s. 52).

9 Toplam ürünün net üründen daha genel ve daha faydalı bir ölçü olduğunu belirtmekte fayda vardır. Birim emek başına aynı net hasılaya sahip iki ülke, farklı girdi gereklerine sahip olabilir. O vakit, millî verimliliği, istihdamı ve kaynak kullanımını vs. ele alırken sadece net hasılaya odaklanmak hayli yanıltıcı olabilecektir.

10 Mesela, pozitif net yatırım sabit sermaye stokuna, pozitif hanehalkı tasarrufu da hanehalkı finansal varlıklarına ilave yapar.

Tam faydalı olabilmeleri için, üretim, finans ve bilanço hesaplarının birbiriyle entegre edilmesi gerekir. Bu, resmî ABD muhasebesi için henüz gerçekleştirilmemiş olmakla beraber, Birleşmiş Milletler Millî Muhasebe Sistemi (BM/MMS) için aşağı yukarı tamamlanmıştır. Bu sebeple ve (neredeyse hepsi BM/MMS kullanan) öteki ülkelerle kıyaslanabilirliği sağlamak üzere, ABD'nin de 1990'ların ortası itibarıyla BM/MMS'ye geçmesi beklenmektedir (Carson ve Honsa 1990, s. 20).*

BM/MMS, MGHH ve IO ulusal üretim hesapları ile finansal hesapları ve bilançoları birbiriyle bağlantılandıran tutarlı tanım ve sınıflandırmalar kullanarak entegre bir sistem oluşturduğu için, ABD muhasebesine kıyasla daha kapsamlıdır. Ayrıca, bu iki hesaplar kümesinin sınıflandırma sistemleri arasında dikkate değer farklılıklar mevcuttur. BM/MMS, gayrisafi millî hasıla (GSMH) üzerine değil, gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYH) üzerine odaklanır. GSYH ülke içerisindeki net üretimi ölçerken, GSMH (yurt dışında yaşayanları da kapsayacak şekilde) ülke uyruklarınca yapılan net üretimi ölçer ki, bu kimi ülkeler için hatırı sayılır bir farklılaşma doğurabilir. BM/MMS devlet tüketimi ve yatırımı (askerî olmayan kamu teçhizatı ve binalardaki değişim) arasında da ayrıma gider. Araştırma ve geliştirme harcamalarıyla, doğal kaynaklar ve çevrenin nasıl ele alınacağı meseleleri ise tartışma konusudur (bkz. Kısım 1.3'de, Eisner ve Repetto hakkındaki değiniler). BM/MMS'yle ilgili revizyon çalışmaları hâlihazırda sürmekle beraber, çok asli değişikliklere gidilmesi beklenmemektedir (Carson ve Honsa 1990, s. 21–30).†

---

* [Çevirenin Notu] Ekonomik Analiz Bürosu (BEA), önce 1991 yılında, MGHH'nın temel üretim ölçümü olarak kullanageldiği GSMH'yı, GSYH ile değiştirmiştir. Öte taraftan ise, 1993'te, BM/MMS 1968 üzerinde yaklaşık on yıldır süregelen revizyon çalışmaları sona ererek, BM/MMS 1993 yayınlanmıştır. Bu arada, revizyon çalışmalarında yer alan İktisadi Analiz Bürosu da, MGHH'nı BM/MMS ile uyumlulaştırma planını duyurmuştur. Büro bu çerçevede, sonraki yıllarda, MGHH'nda, MMS kavram ve tanımlarını içselleştirecek biçimde esaslı revizyonlar gerçekleştirmiştir. MGHH'na ve geçirdikleri evrime ilişkin belge ve bilgilere, İktisadi Analiz Bürosu (Bureau of Economic Analysis) web sitesinden (www.bea.gov) erişmek mümkündür.

† [Çevirenin Notu] Burada sözü edilen revizyon, 1993'te gerçekleştirilmiştir. BM/MMS'nin 1953'te yayınlanan ilk versiyonuyla birlikte, standart altı hesaptan oluşan temel çerçeve ortaya konmuştu. BM/MMS, bu ilk versiyondan sonra, 1968, 1993 ve 2008'de gerçekleştirilen üç büyük revizyon görmüştür. Dolayısıyla, yazarların, sonuçta bu kitaba dönüşmüş olan çalışmalarını yürüttükleri yıllarda, ABD dışında ve uluslararası ölçekte uyulan millî muhasebe sistemi, BM/MMS 1968 idi. Bunun başlıca yeniliği, BM/MMS 1953'ü oluşturan konsolide hesaplarla, girdi–çıktı hesapları ve fon akımı tablolarını tutarlı bir bütün içerisinde birleştirmek olmuştur. 1993 revizyonu ise, istatistiki birimler, sektör, alt sektör, finansal araç ve değerlemelere ilişkin kavram ve tanımları açmış ve incelikleştirmiştir. BM/MMS'e ve geçirdiği evrime ilişkin belge ve bilgilere, Birleşmiş Milletler İstatistik Birimi (United Nations Statistics Division) web sitesinden (unstats.un.org) erişmek mümkündür.

1.3 ABD için genişletilmiş millî muhasebe

Farklı resmî ABD hesapları birbirleriyle entegre olmamakla beraber, tekil araştırmacılar üretim akımlarının bilanço stoklarıyla bağlantılandırılması ve üretim hesaplarının kapsayıcılığının, gerek piyasa dışı gerekse yasa dışı faaliyetleri içerecek şekilde genişletilmesi yönünde pek çok çalışma yapmışlardır. Bunlara ek olarak, doğal kaynaklar ve çevre konularının daha yeterli bir şekilde nasıl ele alınabileceği üzerine kayda değer tartışmalar yürütülmüştür.

Ruggles ve Ruggles (1982, s. 1, 17) ABD MGHH'nı, farklı tekil kalemlerin ele alınışını iyileştirmek ve stoklarla akımları bağlantılandırmak suretiyle genişletmeye teşebbüs etmişlerdir. Bunların ilki söz konusu olduğunda, gerek hanehalkı gerekse devlet harcamalarını cari bileşen ve [sermaye harcamaları, dayanıklı teçhizat ve bina net iktisabı (acquisition) diye tanımlanmak kaydıyla] sermaye bileşenine ayırmış, izafi değerleri ayrı hesaplarda listelemiş, işlemleri daha eksiksiz bir biçimde tahsis etmeye çalışmışlardır [mesela, kendi konutunda ikamet eden hanehalklarına ait konut giderleri, kurumsallaşmamış (unincorporated) işletmeler yerine hanehalkı sektörüne tahsis edilmiştir].[11] Fakat esas kaygıları, Ekonomik Analiz Bürosu'nun (BEA) sağladığı ve şimdi hanehalkı ve devlete ait dayanıklı mal stoklarını içerecek şekilde genişletilmiş bulunan eldeki sermaye stoku tahminleriyle, Federal Reserve Board'un sağladığı finansal fon akım hesaplarını bağlantılandırmak suretiyle, stok ve akım hesaplarının entegrasyonudur. Sonuçta, "dayanıklı tüketim mallarından kaynaklanan net izafi geliri" [ki bu gerek NMH'yı (net millî hasıla) gerekse GSMH'yı yükseltir] ve tüketici ve devlete ait dayanıklı mallar için izafe edilen amortisman karşılıklarını (ki bu da GSMH'yı yükseltir) ilave ettikleri için, daha büyük NMH ve GSMH ölçümleri elde ederler. Ayrıca, tüketici ve devlete ait dayanıklı mal stoklarındaki değişimleri tasarruflar ve yatırımların parçası olarak saydıklarından, millî tasarruf ve yatırım tahminleri de çok daha büyüktür. Bu, göreceğimiz gibi, genişletilmiş hesapların hepsinin ortak özelliğidir. Denison (1982, s. 60, 62–3) bu tür prosedürlere, netice olarak ortaya çıkan düzeltilmiş GSMH, NMH ve millî tasarruf ölçümlerinin geleneksel MGHH ölçümlerinden daha az anlamlı olduğu gerekçesiyle karşı çıkar.

Aralarında en önemlisi Eisner'inki (1985, 1988) olan, başka pek çok alternatif hesap kümesi mevcuttur. Önemli bir makalede, Eisner (1988) kendisininki ve Ruggles ve Ruggles'ınki dâhil, altı ayrı MGHH genişletme önerisini inceler.

11 Carson ve Jaszi (1982, s. 58), Ruggles ve Ruggles'ın hanehalkı sektörü tanımının, askerleri, mahkûmları, hastanelerdeki bakıma muhtaç veya nekahat sürecindeki hastaları vb. içerdiğini belirtiyor.

Eisner incelemesine üretim, birincil gelirler, ara ve nihai ürün, yatırım ve tüketim için yeterli tanımlara sahip olmanın ne kadar elzem olduğu kaydını düşerek başlar. Üretim söz konusu olduğunda, üretim tanımını, bunun uluslararası kıyaslamaları çok daha anlamlı kılacağı gerekçesiyle, piyasa dışı üretimi (mesela evde üretim) ve yasa dışı üretimi (uyuşturucu, kumar, fuhuş) kapsayacak şekilde genişletmeyi önerir (Eisner 1988, s. 1613–14). Öte yandan, öteki genişletilmiş hesapların pek çoğu, kendi millî hasıla ölçümlerine "çalışma dışı boş zaman" için gayet büyük bir izafi değer eklerken, Eisner çalışma dışı boş zamanı üretim faaliyeti sayma fikrini reddeder. Nihayet, üretim ölçümünün piyasa dışı faaliyetlere genişletilmesi, gelir tarafında mütekabil değerler izafe etme zorunluluğu doğurduğundan (çünkü iki tarafın denkleşmesi şarttır), genişletilmiş hesapların sermaye ve emek, istihdam edilenler ve işsizler, vb. arasındaki (gerçek ve izafi) gelir dağılımına ilişkin çok köklü şekilde farklı bir resim ortaya çıkarttığına işaret eder (s. 1622). Mesela, 1966 yılının resmî GSMH hesaplarına göre, emek gelirinin payı % 82.6, sermaye gelirininki % 24.3'tür. Jorgenson ve Fraumeni (1987)'nin genişletilmiş hesaplarında ise, hanehalkı dayanıklı mallarının "hizmetleri", ev üretimi ve çalışma dışı boş zamanın değerine ilişkin izafe edişlerden ötürü hanehalkı geliri beş kat artmıştır! Dolayısıyla, Jorgenson–Fraumeni hesaplarında emek payı % 93, mülkiyet payıysa sadece % 7 olarak gözükür (Eisner 1988, s. 1672, tablo S.4).

Yatırım meselesiyle ilgili olarak, Eisner (Ruggles ve Ruggles'ın yaptığı gibi) tüketici ve devlete ait dayanıklı mallardaki net değişimlerin toplam yatırımın parçası sayılması gerektiğini savunur. Çeşitli araştırmacıların, şu şeylerin en az birini veya daha çoğunu yatırım içerisinde saydığını belirtir: Toprağın değerindeki değişimler; doğal kaynakların geliştirilmesi ve keşfine yönelik harcamalar; araştırma ve geliştirme (ARGE) harcamaları; ve sağlık, eğitim, meslek içi eğitim ve enformasyona yönelik harcamalar (beşerî sermaye). Kendisinin ortaya koyduğu gibi, bu tür düzeltmeler gayrisafi yatırım ve millî hasıla değerlerinde muazzam kaymalara sebep olur. Nihayet, reel serveti değiştirmeksizin tüketilebilen şey şeklindeki Haig–Simon–Hicks gelir tanımı kabul edildiğinde, reel gelir, tasarruf ve yatırım kalemlerinden her birinin stoklardaki net parasal yeniden değerlendirmeler için birer düzeltme içermesi gerekir. Bu da, millî gelirin ölçümüne keskin bir şekilde dalgalanan bir bileşenin ilavesiyle sonuçlanabilir (Eisner 1988, s. 1622–5).

Bizim bakış açımızdan, Eisner'in incelemesinin en merak uyandırıcı yönlerinden biri, onun polis, yangından korunma, özel güvenlik ve millî savunma faaliyetlerinin nasıl ele alınacağına yönelik tartışmasıdır. Bizim,

bu türden her faaliyeti, üretken olmayan faaliyetler altında sınıflandırdığımızı hatırlayınız. Eisner, Kuznets'in, söz konusu faaliyetlerin "sosyal dokunun idame ettirilmesinin bedelinden ibaret olduğu, net hasılanın bizzat kendisinden çok onun *ön koşulu*nu" teşkil ettiği yönündeki sözlerine atfen, bunlara nihai üründen çok ara girdi muamelesi yapmak gerektiğini savunur (aktaran: Eisner 1988, s. 1617; ayrıca bkz. Beckerman 1968, s. 11–2, 23–4, 27–8). Bu şu anlama gelmektedir: Söz konusu kalemler üretim faaliyeti sayılıp toplam ürüne ek yapacak, fakat net ürünün içerisine girmeyecektir. Mage'in de (1963; s. 66) buna benzer bir yaklaşım benimsemiş olduğunu görmek ilginçtir.[12]

Biz de, söz konusu faaliyetleri toplumsal dokunun idame ettirilmesinin maliyetleri olarak görmekteyiz. Ancak bunları, üretimin ara girdileri yerine üretim dışı faaliyetler olarak ele alıyoruz. O hâlde, insan bu iki yaklaşım arasındaki tercihini nasıl yapmalı? İlk söylenmesi gereken şu: Üretim girdisinin normal tanımının, otomobil üretimine giren çelik gibi, üretim sürecine doğrudan giren bir şey olduğunu kaydetmeliyiz. Bu anlamıyla, millî savunma gibi bir faaliyet şüphesiz ki üretim girdisi niteliğini haiz olamaz.

Öteki olasılık ise, millî savunmayı, toplumsal dokuyu idame ettirmeye hizmet ettiği gerekçesiyle, toplam ürünün *dolaylı* bir girdisi olarak görmektir. Ancak, bir şeyin dolaylı bir girdi olduğunu söylemek, o şeyin topyekûn toplumsal yeniden üretim sürecinin gerekli bir ögesi olduğunu iddia etmekten ibarettir: Toplumsal dokuyu idame ettirmeye hizmet etmek suretiyle millî savunma, Kuznets'in öteki toplumsal faaliyetlerin "ön koşulu" adını yakıştırdığı şeyi teşkil etmektedir. Bu, bizim görüşümüzce, millî savunmanın bu sebeple bir üretim girdisi teşkil ettiği anlamına gelmez. Her şeyden önce, millî savunma üretimin olduğu kadar, kişisel tüketimin de ön koşuludur. Tersinden söyleyecek olursak, kişisel tüketimin ne kadar girdisi sayılamazsa, üretimin de o kadar girdisi sayılamaz. İkinci olarak, eğer ön koşullar nosyonu devreye sokulacaksa, o vakit kişisel tüketimin üretimin ön koşulu olarak millî savunmadan dahi önemli olduğu söylenmelidir.[13] Öyleyse kişisel tüketime de mi üretimin ara girdisi muamelesi yapılmalı?[14] Buna evet yanıtı vermek, bizatihi tüketim ile üretim arasındaki ayrımı anlamsızlaştı-

12 Mage (1963, s. 61–8) genelde üretim dışı faaliyetlerin ara girdinin parçası şeklinde ele alınması icap ettiğini savunur (Marx'taki anlamıyla değişmez sermaye).

13 Esasen, üretim toplumsal tüketim ve millî savunma için bir ön koşuldur.

14 Eisner (1988, s. 1617) "Yemek yemenin kendisi bizzat beşerî sermayenin yaratılması ve idame ettirilmesinin ara girdisi midir?" sorusunu sorarken tam da bu mesele etrafındaki kararsızlığı dile getirmektedir.

racaktır. Tersinden bakıldığında ise, eğer bu ayrımı koruyacaksak, o zaman üretimle tüketimin (her ne kadar gerekli olsa da) farklı neticeler doğurduğunu ve tüketimin neticesinin bir ürün olmadığını söyleyebilmeliyiz. Yine bu anlamda, millî savunmanın neticesi de bir ürün değildir. Bu sebepledir ki biz, millî savunmanın da, tüketim gibi, üretim dışı bir faaliyet olduğunu savunmaktayız.[15] Ve tıpkı tüketim gibi, o da üretim dışı bir amaç uğruna kaynakları kullanıp tükettiğinden, onu toplumsal tüketimin bir biçimi olarak etiketliyoruz.

Eisner, geleneksel genişletilmiş millî hesaplar[16] üzerine incelemesinde, altı alternatif sistemi irdelemiştir: Nordhaus ve Tobin (NT), Zolotas (Z), Jorgenson ve Fraumeni (JF), Kendricks (K), Ruggles ve Ruggles (R) ve Eisner (E) sistemleri. Son ikisini, belli detaylarıyla zaten tartışmış bulunuyoruz. Aşağıda, bu tür hesapların belli başlı özellikleri üzerine odaklanacağız.

Ortodoks iktisat, ilke olarak, üretim faaliyetlerini bir ülkedeki bireylerin refahını (fayda anlamında refah) etkileyen faaliyetlerin tümü diye tanımlar (Kendrick 1968, s. 24).[17] Ancak pratikte, resmî hesaplar, büyük ölçüde piyasa faaliyetleri üzerine kuruludur; bunlara, kendi konutunda ikamet eden hanehalklarına ait konutların sağladığı "hizmetler", finansal aracıların sağladığı bedelsiz "hizmetler" için izafi değerlerle, çiftliklerde tüketilen çiftlik ürünleri, çalışanlara sağlanan yiyecekler vb. için ufak izafi değerler eklenir (Eisner 1988, s. 1620).[18] Dolayısıyla, geleneksel genişletilmiş hesapların asli görevlerinden bir tanesi, üretimin ölçümünü iktisadi teorinin dayandığı çekirdekle uyumlu bir şekilde gözden geçirmek ve genişletmektir (s. 1616).

Değişik hesaplar arasındaki farklar, yalnızca söz konusu sürecin özgül yönlerinden kaynaklanmaktadır. Özelde, çoğu yazar üretimi iktisadi refaha katkıda bulunan faaliyetler cinsinden ölçmeye çalışırken, birkaçı bizzat refahı "belirtik biçimde ölçmeye çalışmaktadır" (Eisner 1988, s. 1627, n. 15). Nitekim, Nordhaus ve Tobin gibi Zolotas da, yaptıkları "eseflikler ve hayatı

15 Bu tartışmanın yeni olmadığını belirtmekte yarar var; Marx (1963, s. 161, 172) tam da bu noktaya dikkat çeker.

16 Eisner 6. Bölümde'de inceleyeceğimiz, gerek ABD'de gerekse uluslararası alanda var olan Marksist literatürün sözünü etmez.

17 Eisner (1988, p. 1617) "refahla ilintili her türlü faaliyetin peşindeyiz" beyanında bulunur. Tobin "refah konusunda biz iktisatçıların o kadar bayıldığı fayda ölçütünde pek çok sorun olduğunu kabul etmeliyiz" vurgusunu yapar (aktaran Eisner 1988, s. 1619, n. 8).

18 Ortodoks hesaplar sahipleri tarafından ikamet edilen konutlara, bu tür barınmaya, değeri bir kira kıymeti izafe etmek suretiyle hesaplanan, fayda yaratıcı "hizmetler"in kaynağı muamelesi yapar. İzafe edilen bu (hayalî) değerin, 1986'da 305 milyar dolar olduğu belirtilmiştir. İlaveten, finansal firmaların (üretim dışı firmalar olduklarını kabullenmektense) öteki "üreticiler"le tam aynı muameleyi görmesi uğruna, bunlar tarafından "sağlanan bedelsiz hizmetler" karşılığında izafi bir akım yaratmak şarttır. Bu miktar, 1986'da 71 milyar doları buluyor. Bu tür meselelerin vargıları ve alternatif ele alınış tarzları 3. Bölümde tartışılmaktadır.

zorlaştıran şeyler" (regrettables and disamenities)* tahminleriyle, millî hasıla ölçümlerini azaltırlar (Eisner 1988, p. 1670, tablo S.1).

Bazı temalar hemen tüm hesaplarda ortaktır. Elde kaliteli veriler olduğu takdirde, hesapların çoğu, ev içi faaliyetler ve yasa dışı piyasa üretimi için izafe edilen değerleri millî hasıla tahminlerine ilave eder.[19] Bizim yaklaşımımız da, üretim ve üretim dışı faaliyetlerle kapitalist ve kapitalist olmayan faaliyetler arasında ayrıma gitmemiz haricinde benzerdir – tam da yasal piyasa faaliyetleri durumunda yaptığımız gibi (2. Bölüm'e bakınız).

Genişletilmiş hesapların ikinci bir ortak özelliğiyse, sektörel servet stoklarının ele alınışını bunlara tekabül eden üretim akım hesaplarıyla bütünleştirme çabasıdır. Ancak, geleneksel hesaplar, bunu yapmaya çabalarken, kendisine model olarak işletmeler sektörünü esas almaktadır. Bir işletmede, tesis ve teçhizat satın alımları daha sonraki yıllarda getiri (kâr) sağlayan bir sermaye yatırımıdır. Genişletilmiş hesaplar, işletme sabit sermayesinin başlıca özelliğinin dayanıklılığı[20] olduğu türünden (yanlış) bir öncülden hareketle, dayanıklı tüketim malları (ev, araba, ayakkabı, giysi, teçhizat ve mefruşat) ve devlete ait dayanıklı mallara (bina ve teçhizat), sırasıyla hanehalkı ve devlet "sermayesi" muamelesi yapar (Eisner 1988, s. 1653). Fakat tabii ki, işletme sermayesinden farklı olarak, gerçekte bir kâr – hatta, herhangi bir başka gelir – söz konusu değildir. Dolayısıyla, hanehalkı ve devlete ait dayanıklı mallar için bir "hizmet" akışı izafe edilmesi ve bu izafi miktarların millî hasıla ölçümüne ilavesi şart olur.[21] Resmî hesaplar bu tür izafe ediş işlemlerini, kendi konutunda ikamet eden hanehalklarına ait konutlar için, özel konut sahiplerini kendi evini kendisine farazi bir parasal miktar karşılığında kiralayan kurumsallaşmamış işletmeler gibi ele almak suretiyle, zaten öteden beri yapmaktadır (BEA 1980, s. 47). Genişletilmiş hesapların pek çoğu, "maddi olmayan" sermaye denilen şey için de buna benzer bir prosedürü izlemekte, bir "beşerî sermaye" stoku türetmek üzere sağlık ve eğitim harcamalarını toplamakta, "maddi olmayan" işletme sermayesi stokunu elde

* [Çevirenin Notu] Tanımlar için, bkz. aşağıda dipnot 27.

19 Ruggles ve Ruggles (1982, s. 5) "ev kadınlarının hizmetleriyle kendi işini kendin gör faaliyetleri"ni, "isabetli ve geçerli ölçümlemeler" elde etmenin güçlüğü gerekçesiyle hariç tutarlar. Bu zorluk, yasa dışı faaliyetlerin ölçümünü daha da çok etkiler. Carson'un (1984, s. 33) belirttiği gibi, yeraltı ekonomisinin görece büyüklüğü, ülkeden ülkeye ve hatta aynı ülke içerisinde ciddi şekilde değişir. Mesela ABD'de, tahminler, GSMH'nın % 4 alt sınırından, % 34 üst sınırına kadar uzanabilmektedir.

20 Sermaye kavramının sırf dayanıklı mala indirgenmesi, sermaye malıyla tüketim malı arasındaki farkı bulanıklaştırır. Ayrıca, kâr yatırımın dayanıklılığına hiçbir şekilde bağlı olmadığından (kısa vadeli finansal sermaye üzerinden her an muazzam kârlar elde edilmektedir), bu bizatihi sermayeyi tasvir etmek açısından da yetersiz kalır.

21 Hanehalkı ve devlete ait dayanıklı malların izafi gayrisafi hizmetleri, söz konusu mal stoklarının izafi amortismanı, artı, yine bu stokların izafi gayrisafi getirisi şeklinde hesaplanmıştır (Eisner 1988, s. 1626).

etmek için de şirket araştırma ve geliştirmesini toplamaktadır (Eisner 1988, s. 1670, tablo S.1). Bunun bir uzantısı olarak, dayanıklı mal, sağlık ve eğitim için yapılan her türlü hanehalkı ve devlet harcamasını, cari harcamalar kategorisinden, yeni yaratılan sermaye "yatırım" harcamaları kategorisine kaydırmak şart olur.

Bizim açımızdan bakıldığında, geleneksel ele alış tarzı iki ayrı ve farklı konuyu birbirine karıştırmaktadır. Tabii bir cephesiyle, bu tarz, hanehalkı ve tüketici servet stoklarının izini sürmekte ve söz konusu stok oluşumlarının mütekabil gelir akımları ile entegrasyonunun ehemmiyetini vurgulamakta son derece haklıdır. Ancak öte taraftan, biz kendi adımıza, dayanıklı malları sırf dayanıklı oldukları için işletme sermayesiyle sanki denkmişçesine ele almanın ve daha da kötüsü bu tür mallara farazi kârlar izafe etmenin yanlış olduğunu savunuyoruz. Bir işletmeye ait sermaye stoku, kâra yönelik bir teşebbüsün parçası olup, sırf dayanıklı kalemleri (tesis, teçhizat ve dayanıklı finansal varlıklar) değil, dayanıklı olmayan kalemleri de (malzeme girdisi stokları, yürümekte olan işler, kısa vadeli finansal varlıklar) kapsar. Herhangi bir kâr imkânı, para – ister dayanıklı mal, isterse kısa vadeli finansal varlıklar şeklinde – sermaye olarak bağlandığı için doğar. Spekülasyon ve ticaretten elde edilen azımsanmayacak kârlar, yatırımın dayanıklılığının tümüyle tali bir mesele olduğunu berrak biçimde ortaya koyuyor.

Hanehalklarına ait, dayanıklı ve de dayanıksız mallar, tüketim akımının parçasıdır; devlete ait olanlarsa toplumsal idarenin parçasıdır. İşletme, hanehalkı ve devlet stoklarının salt dayanıklı mallara indirgenmesi, kapitalist işletme, kişisel tüketim ve toplumsal idare arasındaki farklılıkların yok sayılması anlamına gelir.[22] Bunlardan, son ikisine farazi kârlar izafe edilmesi, sorunu katlayarak büyütmekten öte bir işe yaramaz. Keza, nüfusun beceri ve bilgisini ölçmek ve belki bu vasıfları edinmenin toplam maliyetini de hesaplamak kesinlikle uygunken, sonuçtaki içerilmiş maliyet ölçümünü yine bir tür "sermaye" stoku gibi ele almak uygunsuzdur.

İşletmelerin ARGE harcamaları ve arama (exploration) masrafları ise farklı bir konudur; bunlar sermaye akımının bir parçasını *oluştururlar*. Buradaki sorun, bunların (cari masraf veya dolaşır yatırımdan ziyade) sabit yatırım harcaması gibi sınıflandırılıp, sonra bir tür maddi olmayan işletme sermayesi oluşturmak üzere toplanmalarının uygun kaçıp kaçmayacağıdır. Bu çerçevede, ARGE ve benzeri harcamaların, herşeyden önce, kazanç sağ-

22 Başka pek çok ülkenin, dayanıklı devlet mallarının bir kısmını sermaye stoku saymasına karşın, dayanıklı askerî malların bilhassa hariç tutulduğunu gözlemek ilginçtir (Ruggles ve Ruggles 1982, s. 12). Dolayısıyla, dayanıklılığın, sermayenin tanımı için tek başına yeterli olmadığı açıkça ortaya çıkmaktadır.

layabilecek ya da sağlamayabilecek arama harcamaları olduğunu kaydetmek faydalıdır. Bunlara cari harcama muamelesi yapmak suretiyle, işletmeler söz konusu masrafa maruz kaldıklarında zaten onu hesaba katmış olurlar. Ve eğer bunlar gelecekte bir vakit bir kazanç getirirse, yol açtıkları sermaye yatırımı, tıpkı bundan elde edilecek kârlar gibi, yapıldığında hesaba katılır. Dolayısıyla, yapay bir şekilde oluşturulmuş bir maddi olmayan ARGE sermayesi stoku fuzulidir.

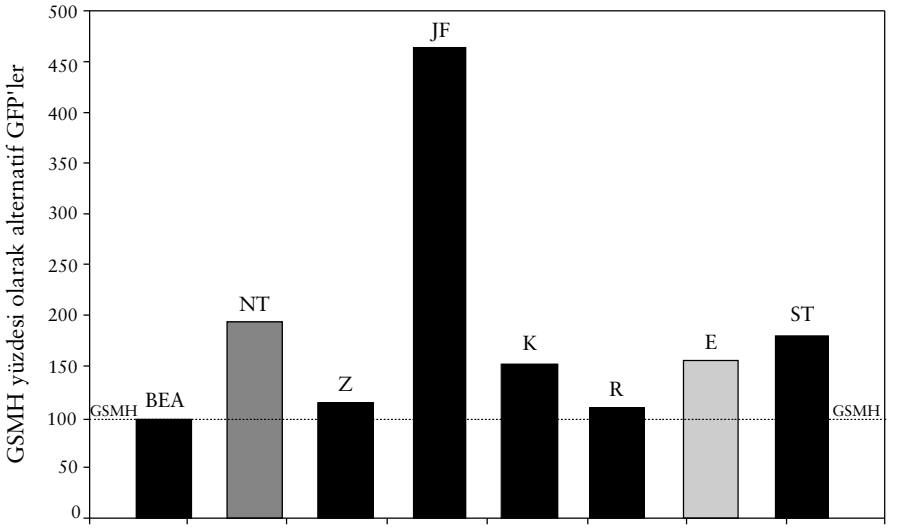
Eisner belli yazarlara özgü diğer başlıca tadilatları da sıralar. Önemli sayıda yazar (NT, Z, JF, K), kendi toplam ürün ölçümlerini, çalışma dışı boş zamanın tahminî ürününü temsil eden büyük bir miktar ölçüsünde genişletmişlerdir; çalışma dışı boş zaman faydaya katkı sağladığından, neoklasik iktisat çerçevesinde bir üretim faaliyeti gibi görülmesi uygundur (Eisner 1988, s. 1626).[23]

Bazı yazarlar (JF, R, E), uygun "Haig–Hicks–Simon gelir kavramı, reel serveti sabit tutarken tüketilebilir olan şey"dir (s. 1624) gerekçesiyle, fiyat değişimlerinin hanehalkı, devlet ve işletme servet stoklarına etkisini temsilen, büyük ve oynak bir bileşen ilave ederler. Eisner bu presedürü, "cari üretken faaliyetin dolaysız ürünü üzerinde odaklanan geleneksel hesaplardan kritik bir kavramsal uzaklaşmayı" kaçınılmaz şekilde içerse ve "yıldan yıla bazı keskin değişkenlikler" sergileyen büyük bir bileşen yaratsa da, savunmaktadır (s. 1625). Scott (1990, s. 1175), söz konusu prosedüre gerek teorik, gerekse pratik düzlemde karşı çıkar ve yeniden değerlendirmeler gelir ve ürün akımlarının parçası sayıldığı takdirde, "ABD millî gelirinin [borsanın çöktüğü] 1987 Ekim ayında negatif olduğu" sonucuna ulaşmak zorunda kalınacağını, konuya değinirken kaydeder. Nihayet, evvelce değindiğimiz üzere, bazı yazarlar (NT, Z, E) polis, itfaiye, savunma ve özel güvenlik faaliyetlerini nihai üründen ara girdiye kaydırmaktadır; NT öteki "eseflikler ve hayatı zorlaştıran şeyler"i direkt olarak gelirden düşmektedir.[24] Her iki prosedür de, nihai ürünün değerini azaltmaya yarar.

23 Çalışma dışı boş zamana izafe edilen ilave tahminî ürün, resmî BEA GSMH ölçümüne kıyasla hayli büyüktür: Z için 1965'de % 48.7 (Eisner 1988, s. 1636, tablo Z.1), K için 1984'te % 96.6 (s. 1646, tablo K.6) ve 1982'de NT için % 101.5 (s. 1632, tablo NT.2), JF içinse % 115.5 (s. 1638, tablo JF.1). (Hanehalkı üretimi ve çalışma dışı boş zamana harcanan toplam zamanın 1982 değeri için JF tahmini 4 trilyon 200,7 milyar dolar olarak veriliyor ki buradan, Eisner 1988, s. 1646, tablo K.6'daki iki bileşen konusunda Kendrick'in tahminlerini kullanmak suretiyle, çalışma dışı boş zaman bileşeni tahmin edilebilir.)

24 Eseflikler, bizatihi, faydanın içerisine dolaysız olarak girmedikleri hâlde, giren başka faaliyetler için (maalesef) gerekli olan araçsal harcamalar oldukları gerekçesiyle, evvelce tartıştığımız millî savunma, polis, vb. kalemler ile, işe gidiş geliş ve yol bakım masraflarını kapsamaktadır. Hayatı zorlaştıran şeyler ise, kirlilik, çöp, trafik sıkışıklığı, gürültü, vs.'nin maliyetlerini temsil etmektedir (Eisner 1988, s. 1627–8).

Şekil 1.1, Eisner (1988, s. 1673, tablo S.5) tarafından 1960'ların ortası için özetlendiği hâliyle, geleneksel altı genişletilmiş hesap kümesinden elde edilen farklı gayrisafi nihai ürün tahminlerini, resmî BEA GSMH ölçümüyle kıyaslayarak vermektedir. Bu kitabın izleyen bölümlerinde geliştirdiğimiz hâliyle, kendi tahminlerimiz de ayrıca verilmiştir.

Şekil 1.1. Alternatif Gayrisafi Nihai Ürün ölçümleri. Kısaltmalar: NT = 1965 için Nordhaus ve Tobin; Z = 1965 için Zolotas; JF = 1966 için Jorgenson ve Fraumeni; K = 1966 için Kendrick; R = 1969 için Ruggles ve Ruggles; E = 1966 için Eisner; ST = 1966 için Shaikh ve Tonak. ST tahmini, Eisner'e (1985, s. 36) ait ev işleri değer tahmini eklenerek desteklenmek kaydıyla, Tablo 5.4'ten gelmektedir (1966 itibarıyla 267.9 milyar $). *Kaynak:* Eisner (1988, s. 1638, tablo S.5).

Şekil 1.1'de, iki şey dikkati çekiyor. Birincisi, bizimki de (ST) dâhil olmak kaydıyla tahminlerin hepsi, resmî GSMH ölçümüne kıyasla daha büyüktür. Geleneksel altı genişletilmiş hesap seti söz konusu olduğunda bu fazlalık, yazarların hemen hepsinin, ev içi çalışmayla (housework) hanehalkı ve devlete ait dayanıklı malların "hizmetlerinin" tahminî değerini ve ayrıca yazarların çoğunun çalışma dışı boş zaman için hayli büyük tahminî değerleri hesaplarına katmış oldukları gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Bizim kendi tahminlerimize gelince, piyasa üretimine yönelik temel tahminimizin, GSMH'dan küçük olduğu görmekteyiz. Fakat, bunu, kapsayıcılığını öteki genişletilmiş hesaplarınkiyle[25] bir nebze benzeştirmek üzere Eisner'in ev içi çalışma tahminiyle desteklediğimizde, elde edilen rakam, GSMH'dan takriben % 21 büyük çıkar.

25 Dayanıklı malların "hizmetler"ini veya çalışma dışı boş zamanın değerini hasıla ölçümüne katmak fikrine evvelce karşı çıkmıştık.

Şekil 1.1'deki tahminlerin ikinci çarpıcı yönüyse, büyük bir değişim aralığına sahip olmalarıdır: Resmî GSMH ölçümüne kıyasla, en düşük değer olan % 112 (Ruggles ve Ruggles)'den en yüksek değer olan % 468 (Jorgenson ve Fraumeni)'e kadar. JF örneğinde, yüksek değişim, neredeyse tümüyle, boş zamanın özellikle yüksek hesaplanmasıyla muazzam bir beşerî sermaye yatırımı ilavesinden kaynaklanıyor (Eisner 1988, s. 1638 tablo JF.1).[26]

Bu hesap genişletmelerinin pek çoğu, üretim hesaplarının bileşenlerinde hatırı sayılır değişiklikler ortaya çıkartır (Eisner 1988, s. 1626). Mesela, hanehalkı dayanıklı mallarına yapılan harcamaların yatırım muamelesi görmesi, bunların alımlarının tüketimden yatırıma (hanehalkı yatırımı) kaymasına yol açar. Benzer etkiler, devletin dayanıklı mal alımlarıyla sağlık ve eğitim (beşerî sermaye yatırımı) harcamaları için de söz konusudur. Net sonuç, tüketim ve yatırım gibi kategorilerin büyüklük, oran ve hatta anlamlarının köklü bir şekilde değiştirilmesi olmaktadır.

Bu genişletilmiş hesaplarda, çevre ve doğal kaynak konuları çok daha az tartışılmıştır (Ruggles ve Ruggles 1982, s. 5; Eisner 1988, s. 1622–3). Resmî hesaplardaki kabullerin çok tutarsız sonuçlara götürebildiği gayet iyi bilinmektedir. Çevrenin bozulması, gelir veya servette bir azalma olarak sayılmaz. Eğer sanayi kendi pisliğini bizzat temizlerse, harcama bir ara mal olarak sayılmakta ve dolayısıyla çıktı etkilenmemektedir. Fakat temizliği yapan devletse, devlet harcamaları nihai mal ve hizmet alımı sayıldığından ötürü, bu yapılan işlem net ürünün ölçümünü arttıracaktır. Nihayet, hanehalkları çevre sorunları sebebiyle tıbbi masraflar altına girecek olurlarsa, bu harcamalar tüketim ve keza nihai ürün ölçümünü arttıracaktır (Repetto vd. 1989, s. 16).

Böyle konular bu kitabın kapsamı dışında kalmakla birlikte, bizim muhasebe çerçevemiz içerisinde yukarıdaki anormalliklerin ortaya çıkmadığını belirtmek ilginç olacaktır. Ne sanayi ve devlet tarafından yapılan temizleme harcamaları, ne de tüketicilerin yaptıkları tıbbî harcamalar üretim faaliyetlerinin parçası sayılacaktır. Esasında, tüm üretim dışı faaliyetler gibi, bunlar da, çevre sorununa karşı önlemler olarak, kaynakları kullanıp tüketmektedirler. Çevrenin bozulmasının kendisine gelince, bu da (çevresel) servet stokundaki bir azalış olarak hesaba katılabilir.

Her hâlükârda, çevresel konuların herhangi bir muhasebe sistemi içerisinde en uygun olarak nasıl ele alınacağı üzerinde belli bir konsensüs

26 JF'nin ev işleri ve çalışma dışı boş zaman değer tahminleri resmî GSMH'nın neredeyse 1½ katıyken, beşerî sermaye yatırım ölçümleri GSMH'nın 3 katı, resmî gayrisafi özel yurtiçi yatırım ölçümününse neredeyse 18½ katıdır (Eisner 1988, s. 1637–8), tablo JF.1).

yoktur.[27] Fakat, başa çıkılması nispeten kolay gözüken doğal kaynakların tükenmesi konusunu ele almak olanaklıdır. Eisner (1988, s. 1622–3) doğal kaynakların iyileştirilmesi veya tüketilmesinin herhangi bir yatırımla aynı tarzda ele alınmasını önermiştir. Toprak veya doğal kaynakların değerini arttıran iktisadi faaliyet yatırım, bunları tüketen faaliyet ise aşınma sayılacaktır. Repetto vd. de (1989, s. 22–4), fiziki kaynak stokundaki değişimin, dönem içerisindeki ortalama fiyatlar üzerinden değerlendirilmiş hâliyle, (net yatırım veya negatif yatırım olarak) net millî hasılaya ilave edildiği benzer bir çerçeve önerir. Bu tür bir prosedür, gelirin esas itibarıyla doğal kaynak tüketiminden elde edildiği durumda, ölçülen net millî hasılayı azaltacaktır.[28]

1.4 Alternatif bir millî muhasebe yaklaşımına doğru

Burada incelenmiş olan muhtelif genişletilmiş hesapların hepsinin, karmaşıklığına ve sofistikasyonuna karşın, bazı kritik özelikleri paylaştığını kaydetmek gerekiyor. Birincisi, kendi çekirdeklerini oluşturan geleneksel hesapların alternatifi değil, genişletilmesi olarak tasarlanmışlardır (Eisner 1988, s. 1616). İkincisi, etrafında inşa edildikleri geleneksel hesaplar gibi, bunların da "hizmet ettikleri varsayılan teorik yapılar" (s. 1612; Repetto 1989, s. v) neoklasik iktisat yapılarıdır. Üçüncüsü, üretim hesapları tüm millî hesapların kalbini teşkil eder (Carson ve Honsa 1990, s. 28–9). Dördüncüsü, geleneksel üretim hesaplarında içerilmiş neoklasik üretim kavramı gayet elastik olup, insan emeğinin potansiyel açıdan pazarlanabilir olan tüm sonuçlarını içermekle kalmaz, dayanıklı malların "hizmetler"ini ve hatta çalışma dışı boş zamanın "yararlar"ını da kapsar. Öbür uçtaysa, eski sosyalist blokun Millî Maddi Hasıla sisteminde içerilmiş, sınırlı üretim kavramını görmekteyiz. Bunda, çekirdek hesaplar fiziki malların üretim ve dağıtımı üzerine odaklanmıştır.

Bizim geliştirdiğimiz sistem bu iki kutupsal ucun arasına düşer. Bir taraftan, bizim tanımladığımız hâliyle üretim, gerek mal gerekse de hizmetleri kapsar. Esasen, geleneksel olarak hizmet sektörü diye tanımlanan şeyin çok esaslı bir kısmı bizim üretim faaliyetleri tanımımız içerisine girmektedir. Öbür taraftan, her faaliyeti de üretim faaliyeti diye tanım-

27 İncelenmiş olan altı genişletilmiş hesap kümesinden, sadece Nordhaus ve Tobin "eseflikler ve hayatı zorlaştıran şeyler"i düşmek suretiyle konuyu dolaysız ele alma girişiminde bulunmuştur. Fakat bu da, *ad hoc* bir ele alış olup, Eisner'in (1988, s. 1627) belirttiği üzere, üretim (fayda nesnelerinin yaratılması) ile bizatihi fayda ve negatif faydanın ölçümünü birbirinden ayıran çizgiyi çiğneyip aşmıştır.

28 Repetto vd. (1989, s. 23–4), Eisner'dan farklı olarak, parasal yeniden değerlendirmeyi (verili fiziki stokun parasal değerindeki değişimi) gelir ve hasıla ölçümü içerisinde saymayacaklardır.

lamıyoruz: Ticari, askerî, polis gücüne ilişkin ve idari faaliyetlere üretim değil, toplumsal tüketim biçimleri işlemi yapılmaktadır. Sorunun özünde, neticeler ile ürünler arasındaki ayrım bulunuyor. Üretim dışı faaliyetlerin neticeleri, toplumsal açıdan pekâlâ arzulanır olabilir, ancak, bunlar ürün sayılamazlar.

Sistemimizin kökenleri klasik gelenekte yatmaktadır. Klasik iktisatçılar ulusların servetinin büyümesini düzenleyen faktörlerle yakından ilgiliydiler. Bazı faaliyetlerin esasında üretim değil de toplumsal tüketimin biçimleri olduğu bir defa teslim edildiğinde, bunu çok önemli iki vargı takip eder. Birincisi, istihdam artışının mutlaka üretim artışına işaret etmesi gerekmez; bu bilakis toplumsal tüketimde artış anlamına gelebilir. İkincisi, toplumsal tüketimin net ürün içerisindeki payında artış, toplumsal tasarruf oranında düşüş anlamına gelir, bu da, sistemin büyüme oranını aşağıya çekme eğilimini taşır (bkz. 7. Bölüm).[29]

Bu perspektiften, (diyelim ki) askerî harcamalardaki açık finansmana dayalı bir artış hakikaten, kısa vadede, toplam tüketim, üretim ve istihdam artışını kamçılayabilir. Fakat, toplumsal tüketimin payını büyüttüğü ölçüde, sistemin büyüme oranını azaltma eğilimi sergileyecektir. Dolayısıyla, kısa vadeli kazanç, ancak, kendisine er veya geç ağır basacak olan uzun vadeli bir kayıp pahasına sağlanabilecektir.[30]

Üretim faaliyetleriyle üretim dışı faaliyetler arasındaki ayırt edici çizginin nereye yerleştirildiği daha başka sonuçlar da doğurur. Bunun, bizatihi net hasıla, artık ürün, tüketim, yatırım ve verimlilik ölçümlerini değiştirdiğini göreceğiz. Bu ve başka pek çok kritik değişkenin gözlemlenen trendleri, geleneksel hesaplardakinden hayli farklıdır. Sonuçta, ABD ekonomisinin gelişmesi ile onun savaş ertesi büyümesinin belirleyenleri hakkında çok farklı bir kavrayışa erişilebilir.

---

29 C′= kişisel ve toplumsal tüketim ve I = net yatırım iken, net ürün Y = C′ + I diye yazıldığında, toplumsal tasarruf oranı s′ = (Y – C′)/Y = 1 – C′/Y olur. Öyleyse, toplumsal tüketimin göreli payındaki bir artış, toplumsal tasarruf oranını düşürür ve böylece, v = sermayenin normal kapasitedeki ürününe oranını göstermek üzere, Harrodgil arzu edilen büyüme oranını (g* = s′/v) doğrudan azaltır. Fiilî büyüme oranının arzu edilir oranın altında kaldığı depresif bir koşulda, bu ikisi aksi yönlerde hareket edebilir. Mamafih, normal büyüme şartları altında, fiilî büyüme oranı arzu edilen oranın etrafında dalgalanacak (yani, kapasite kullanımı normal seviyeler etrafında dalgalanacak) ve böylelikle, toplumsal tasarruf oranındaki bir düşüş, ilkini azaltmak suretiyle ikincisini de azaltacaktır. Daha ileri bir analiz ve veriler için bkz. 7. Bölüm.

30 Kısa vadeli canlandırıcı etki, Keynesgil anlamda, ürün seviyesini yükseltebilir. Fakat tasarruf eğilimindeki düşüş, büyüme oranını azaltacak ve nihayetinde yeni ürün seviyesi eski büyüme oranında sağlanabilecekten düşük olacaktır. Daha çok ayrıntı için bkz. 7. Bölüm.

2

Temel Teorik Esaslar

2.1 Üretim faaliyetleriyle üretim dışı faaliyetler arasındaki ayrım

Marksist millî muhasebe, *sermaye* üretmek anlamında üretken emekle böyle olmayan emek arasındaki ayrıma dayalıdır. Söz konusu ayrım, öylesine sıklıkla karışık ve çelişik biçimlerde sunuluyor ki, biz bu bahse bizzat ayrımın kendisiyle başlamıyoruz. Onun yerine, bu ilk kısım, üretim faaliyetleriyle üretim dışı faaliyetler arasındaki daha öncelikli ve genel bir ayrım üzerine odaklanıyor. İzleyen kısımda söz konusu ayrım sermaye üretmek anlamında üretken ve üretken olmayan emekler arasındaki daha somut ayrımlara doğru geliştiriliyor. Göreceğimiz gibi, bu türetimimiz, bize Marx'ın kullandığına tıpa tıp denk bir tanıma ulaşmak imkânını verecektir. Doğrudan tanımla başlamaktansa, ayrımın bizzat kendisini ilk prensiplerden türetmek, bize onu çok daha büyük bir derinlikle donatmak imkânını tanıyacaktır.

2.1.1 Ayrımın yanlış kavranışları

Konuya, üretim emeği ile üretim dışı emek arasındaki ayrımın neye atıfta *bulunmadığını* vurgulayarak başlamakta yarar var. Önce, bu ayrım gerekli ve gerekli olmayan faaliyetler arasında bir ayrım değildir. Niyetimiz, üretim faaliyetlerinin üretim dışı faaliyetlerden daha çok (veya daha az) gerekli olduğu gibisinden bir yan anlam çağrıştırmak değildir. Teknik veya sosyal etkinlik (efficiency) standartları, her iki faaliyet kümesine de pekâlâ uygulanabilmekle birlikte, ayrım çizgisi bu standartlara dayanmaz. Baran ve Sweezy'nin, kapitalizm koşullarında harcanan bir kısım emeğin "rasyonel tarzda düzenlenmiş" (yani sosyalist) bir ekonomide gerekli olmayacağı düşüncesi (Baran 1957, s. 32), bu tür bir etkinlik yaklaşımına örnektir. Fakat,

üretken ve üretken olmayan emek arasındaki ayrımı, Marx'takinden (Hunt 1979, s. 304–8) ve her hâlükârda bizim geliştireceğimizden hayli farklı bir biçimde yaptıklarını göstermek kolaydır.

İkinci olarak, amacımız "iyi" ve "kötü" faaliyetleri birbirinden ayırmaya çalışmak değil. Belli faaliyetlerin (mesela, nükleer silah üretimi) tehlikeli ve yıkıcı, dolayısıyla kötü, yahut reklamların büyük kısmıyla manipülatif ve dürüstlükten uzak olduğu söylenebilir. Bunlar ahlaki eleştiriler olacaktır. Fakat böyle etiketler, açıktır ki hem üretim faaliyetlerine (nükleer silahlar), hem de üretim dışı faaliyetlere (reklamcılık) uygulanabilir. Üretim–üretim dışı ayrımı, bizim bu faaliyetlerin toplumsal değeri hakkında vereceğimiz hükümden bağımsızdır.

Üçüncü olarak, Poulantzas'ın (1975) öne sürdüğünden farklı olarak, üretim emeği sırf işçi sınıfına, üretim dışı emekse sırf küçük burjuvaziye işaret etmediğinden, siyasi bir ayrım kurmaya kalkışmıyoruz.[1] Ve nihayet, üretim faaliyetlerini "fiziki mallar", üretim dışı faaliyetleri de "hizmetler" ile eşit tutmuyoruz. Bu tür bir örtüştürmecenin kökleri, onu pratik sebeplerle benimsemiş olan klasik iktisatçılara uzanır.[2] Marx'ın, böyle her türlü bağlantılandırmayı teorik düzeyde reddettiği kesindir. Adam Smith'i, emeğin bir kullanım değerinde "maddeleşme"siyle, fiziki bir malda cisimleşmesini (embodiment) karıştırdığı için açıkça eleştirmiştir (Marx 1963, s. 171–2).

Sonuç itibariyle, yapmaya çalıştığımız ayrımın, etkinlik, ahlakilik, fizikilik ya da söz konusu faaliyetlerin siyasi yönüyle hiçbir ilgisi yoktur. Bunu akılda tutmak kaydıyla, şimdi argümanın kendisine dönebiliriz.

2.1.2 Toplumsal yeniden üretimi sağlayan temel faaliyetler

Toplumsal yeniden üretim sürecini bir bütün olarak çözümlerken, dört ana tipte toplumsal faaliyeti birbirinden ayırt edebiliriz:

üretim içerisinde, çeşitli toplumsal kullanım nesneleri (kullanım değerleri), yine bu tür yeni nesneler yaratma sürecinde kullanılır;

dağıtım içerisinde, çeşitli toplumsal kullanım nesneleri, yine bu tür nesneleri, ilk andaki sahiplerinden onları kullanmak niyetinde olanlara aktarmak amacıyla kullanılır;

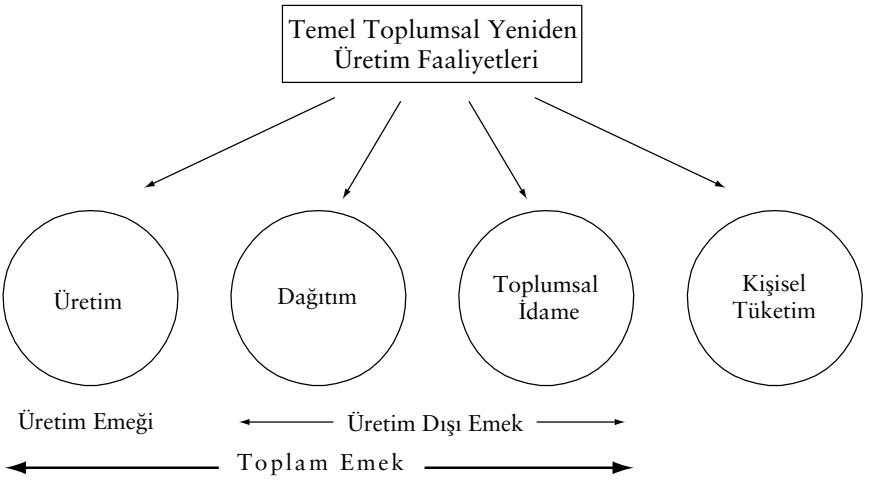
1 Poulantzas'a göre (1975, s. 20, 212, 216, 221), sırf üretken olmayan emekçiler değil, bir takım üretken emekçiler de yeni küçük burjuvalardır. Wright (1978) bu pozisyonun etkili bir eleştirisini verir.

2 Smith, üretken emeği, fiziki bir "satılabilir meta" ile ilintilendirmiştir. Ricardo (1951, s. 13), Malthus'un, en pratik ayrımın "maddi nesneleri maddi olmayan nesnelerden ayıran" ayrım olduğu argümanına gönderme yapar ki bu da, kendi payına, üretken emeğin – yani servet üretmek anlamında üretken emeğin – maddi nesneler üreten emekten ibaret olduğu (s. 23) manasına gelmektedir. Malthus, bunun en incelikli değilse de, en faydalı ayrım olduğu hissiyatına sahiptir (Ricardo 1951, s. 23); Ricardo da kendisiyle hemfikirdir (s. 15).

toplumsal idame ve yeniden üretim içerisinde, kullanım değerleri devlet, hukuki sistem, askerî güçler, güvenlik şirketi elemanları, vb. tarafından toplumsal düzenin özel ve kamusal bakımdan yönetilmesi, idamesi ve toplumsal yeniden üretiminde kullanılıp tüketilir; ve nihayet,

kişisel tüketim içerisinde, toplumsal kullanım nesneleri tüketiciler tarafından doğrudan tüketilir.

Bu faaliyet tiplerinden yalnızca ilk üçü emek nitelemesini hak eder (çünkü kişisel tüketim emek değildir). Ancak, üretimi sırf birincisi teşkil ettiğine göre, buradan emeğin üretimle eş anlamlı olmadığı vargısına ulaşılacaktır. Farklı bir deyişle, üretim emeğiyle üretim dışı emek (dağıtım ve toplumsal idame emeği) arasında bir ayrıma gitmek zorunluluğu vardır. Bkz. Şekil 2.1.

Şekil 2.1. Üretim ve üretim dışı emek.

2.1.3 Üretim, dağıtım ve toplumsal idame

En genel bakış açısıyla üretim süreci, amaçlı insan faaliyeti yoluyla toplumsal kullanım nesnelerinin yaratılması veya dönüştürülmesiyle ilgilidir (Marx 1977; s. 183). Bu tanım aldatıcı ölçüde basittir; faydalı nesneyi *fiziki* bir nesne olarak tasavvur ettiğimizde kavranması kolay görünür. Fakat esasında, toplumsal kullanım nesnesinin tanımı bundan daha geneldir. Genelde konuşmak icap ederse, bu bir takım özellikleri vasıtasıyla, insan arzu ve ihtiyaçlarını tatmin eden *maddi bir şey ya da bir etki*dir.[3] Marx'ın söylediği gibi, söz konusu ihtiyaçların "mideden mi yoksa arzulardan mı kaynaklan-

3 Tabii ki, insan ihtiyaçlarının somut ifadeleri, büyük ölçüde toplumsal olarak belirlenmiştir.

dığı" (Marx 1967a, s. 35) bir fark yaratmaz. Keza ihtiyaçların, eldeki nesne tüketilmek suretiyle dolaysız mı, yoksa toplumsal üretimde kullanılmak suretiyle dolaylı mı (mesela, dağıtım veya toplumsal düzenin idamesi) tatmin edildiği de bir fark yaratmaz.

Toplumsal kullanım nesnesi dediğimiz şey, Marx'ın *kullanım değeri* dediği şeydir: Bir takım objektif (yani mekân–zaman) özellikleri kendisini toplumsal kullanım nesnesi kılan, maddi bir şey veya bir etki. Bu faydalı objektif–maddi özellikler, kendi başına alındığında, bizim onu bilfiil kullanmaktan elde ettiğimiz tatminden bütünüyle ayrı bir varlığa sahiptir.

Böyle çeşitli nesneleri akla getirmeye çalışalım. Fabrikada bir grup işçi bir otomobil üretiyor olsun. Otomobilin, onu tüketimimizin nesnesi kılan objektif maddi özellikleri vardır – şekil, renk, silindir hacmi, vs. Bu özellikler arabanın faydalı objektif özellikleri olup, ondan elde ettiğimiz sübjektif tatminin maddi zemini olarak hizmet görürler. Bununla beraber, bunlar, tatminin bizzat kendisinden açık şekilde farklı bir varlığa sahiptir.

Bu kez de hizmetler denen şeyi ele alalım. Berber, bir insanın saç şeklini dönüştürmek üzere makas kullanır ve böylelikle müşterinin kişisel tüketiminin nesnesini teşkil eden maddi bir etki üretir. Öyle bir etki ki, faydalı objektif özellikleri bir aynada, bir dokunuşla ve hatta bir fotoğrafta açıklıkla ortaya çıkar. Keza, atmosfere bir şarkıyı yayan bir şarkıcı o kadar maddi bir tüketim nesnesi üretir ki, bu bir plakta elektronik olarak kayıt altına alınabilir ve çoğaltılabilir. Her iki durumda da, bizatihi şarkının faydalı objektif–maddi özellikleri, insanın onlardan elde ettiği tatminden çok farklıdır (Marx 1963, s. 157).

Taşımacılık bile kullanım değeri yaratımıyla sonuçlanabilir. Genel olarak bakıldığında, taşımacılık, yolcu ve mal taşımacılığından oluşur. Bunların her biri, daha spesifik amaçlarla bakıldığında, hem üretim faaliyetlerini hem de üretim dışı faaliyetleri kapsar. Mesela, uçak ve tren tatil ve ziyaret için kullanıldığında, bir bütün olarak tüketimin dolaysız bir ögesi olarak, arzu edilen bir mekân değişikliği sağlamaktadır. Dolayısıyla, tüketimle ilgili yolcu taşımacılığı doğrudan tüketime giren üretim hizmetlerinin parçasıdır. Keza, bir kamyoncu, portakalları üretim noktasından tüketim noktasına taşımak suretiyle portakalların tüketim nesnesi olarak belirleyici bir faydalı objektif özelliğini (mekândaki konumunu) dönüşüme uğratır. Portakalın, tüketilebilmek için, başka bir yerdeki, tüketicinin olduğu yerdeki portakal olması icap eder. Dolayısıyla, portakal bahçesinden tüketim bölgesine yapılan taşıma üretken taşımacılıktır – yani, üretim sürecinin tamamlanışıdır. Üretim sürecine içseldir.[4]

4 Marx'ın taşımacılığı üretim sürecinin parçası sayması tam da bu nedenledir (Marx 1963, s. 152, 412).

Her taşımanın üretim faaliyeti olmadığını kavramak önemlidir. Mal taşımacılığının bir kısmı, bizatihi dağıtım sürecinin bir parçası olabilir. Portakallarımızın New York'ta satılmak üzere Kaliforniya'da üretilmekle beraber, depolama tesisleri daha ucuz olduğundan New Jersey'de depolandığını farz edelim. Evvelce kaydedildiği üzere, Kaliforniya'dan New York'a nakliyat, portakalın objektif faydalı özelliklerini değiştirdiğinden, yolculuğun üreten ayağını teşkil eder. New Jersey'in oluşturduğu sapma (loop) ise, portakalın tüketim nesnesi olarak faydalı özellikleri üzerinde (pozitif) her hangi tesir yaratmaz,[5] fakat portakalı bir dağıtım nesnesi olarak etkileyen özellikleri iyileştirir. Kendi başına ele alındığında, bu sapma dağıtım sisteminin bir parçasıdır. Dolayısıyla, dağıtıma yönelik mal taşımacılığıdır; üretim dışı bir faaliyet oluşturur. Benzer bir argüman satış elemanlarının iş amaçlı olarak taşınması için de geçerli olup, bu da dağıtıma yönelik yolcu taşımacılığıdır.

Üretim faaliyetleri örneğinde söz konusu emek, belli kullanım değerlerini yeni kullanım değerlerinin yaratılmasında kullanan üretim emeğidir. Bu yeni kullanım değerleri, yine bu emeğin ürünleri olarak, kendi üretimlerine giren emekten de, malzemelerden de ayrı bir varlığa sahiptir. Öyle ki bir şarkı, ne şarkıcının kendisidir, ne de sırf ona bir ortam oluşturan atmosfer; kesilmiş ve şekillendirilmiş saç, ne berberin kendisidir, ne makas, ne de henüz kesilmemiş saç; New York'taki portakal, yolculuğuna Kaliforniya'dan başlayan portakaldan, şimdi bir New Yorklunun tüketim nesnesi olarak objektif açıdan farklıdır.

Kullanım değeri tanımının mallar ile hizmetler arasındaki geleneksel ayrımla hiçbir ilgisi bulunmadığı çok açık olmalıdır. Hakikaten, göreceğimiz gibi, bizatihi "hizmetler" terimi üretim ve üretim dışı emek arasındaki hayati bir ayrımı, bunları birbirine katmak ve aynılaştırmak suretiyle silikleştirmektedir. Yukarıdaki tartışma bize ayrıca, kullanım değerinin üretimiyle daha sonraki aşamada kullanımı arasında literatürde var olan karışıklığı aydınlatma imkânını da tanımaktadır. Buna, üretim sürecinden yeni çıkmış verili bir kullanım değerleri kümesinin farklı alternatif kullanımlarını ele almak suretiyle başlayalım.

Her şeyden önce, kullanım değerleri maddi girdi olarak yeniden başka bir üretim sürecinin içerisine girebilir. Kamyon taşımacılıkta, portakal gıda maddesi üretmekte kullanılabilir, saç kesimiyse bir şarkı performansının parçası olabilir. Kullanım değerleri, bu örneklerin hepsinde, taze üretim emeği içeren ve yeni kullanım değerleriyle sonuçlanan yeni bir üretim sürecinin parçası olarak kullanılmış ve tüketilmiştir. Orijinal kullanım değer-

5 Portakallar vakit geçtikçe çürüdüğünden, dağıtım sapmasında geçen ilave zaman aslında portakalların faydalı özelliklerini de bozabilir.

leri yok edilmiş (Marx'ın terminolojisiyle, üretken şekilde tüketilmiş), fakat süreç içerisinde *yeni servet yaratılmıştır*. Diğer uçta ise, orijinal kullanım değerleri dolaysız kişisel tüketime girebilir. O durumda ise bunlar, bizzat tüketicilerin yeniden üretilmesi sürecinde kullanılıp tüketilmekte, kişisel olarak tüketilmiş olmaktadırlar.

Portakal, ister daha sonraki aşamada gıda maddesi üretiminde yeniden kullanılıyor, isterse tüketiliyor olsun, önce portakal olarak üretilmiş olmalıdır. Bu demektir ki, portakalın daha sonraki kullanımı her ne olursa olsun, *başlangıçta onu üreten emek üretim emeği olarak kalacaktır*. Üretimde yeniden kullanılacaksa, onu yeni bir kullanım değerine (mesela portakal suyuna) dönüştürmek üzere yeni bir üretim emeği ifa edilmelidir. Buna karşılık eğer tüketilecekse, o vakit (emek değilse de) tüketim faaliyeti gerekir. Her iki durumda da, başlangıçtaki emek, statüsü, bu emeğin deyim yerindeyse "meyvelerinin" değerlendirileceği kullanım tarafından belirlenmediğinden ötürü, başta her neyse öyle kalacaktır.[6]

Bu düzeyde, önemli bir ikinci hususun daha altı çizilebilir. İktisat teorisinin tamamı üretimle tüketim arasında ayrım yapar ve sadece üretimin, yeni kullanım değerleri ya da (klasik iktisatçıların ifadesiyle) yeni millî servet yaratılmasıyla sonuçlanacağını kabul eder. Öyle ki, neoklasik iktisat dahi, fayda nesneleri (fayda fonksiyonlarının argümanları) yaratan üretim ile bu nesnelerin potansiyel faydasını gerçekleştiren kişisel tüketim arasında ayrım yapar. Dolayısıyla, iktisat teorisinin tamamı üretim faaliyetleriyle üretim dışı faaliyetler arasında temel bir ayrım yapar. Klasik/Marksist geleneği neoklasik/Keynesçi gelenekten farklılaştıran şey, bu ayrım çizgisinin nereden çekildiğidir. Birincisi dağıtım ve toplumsal idame faaliyetlerini üretim dışı faaliyetler alanına yerleştirirken, ikincisi bunları üretim içerisine yerleştirir.[7]

Üretim faaliyetleri ile kişisel tüketim faaliyetleri arasındaki ayrım çizgisi, aynı zamanda, emek faaliyetleri ile emek dışı faaliyetler arasındaki ayrım çizgisidir. Klasik iktisatçıların yetersiz kaldığını hissettikleri şey işte tam da bu ayrım olmuştur. Çünkü onların iddiası, her emeğin yeni servet yaratımıyla sonuçlanmadığıdır. Dolayısıyla, sadece üretim faaliyeti ile üretim dışı faaliyet arasında değil, üretim emeği ile üretim dışı emek, yani onların kullandığı terimle "üretken" ile "üretken olmayan" emek arasında da ayrım yapmaları gerekiyordu.

6 Buradaki uyarı, mevcut literatürdeki, kullanım değerinin üretimiyle daha sonraki kullanımını karıştırıp aynılaştıran belli bir çizgiye yöneliktir. Mesela, bakınız O'Connor (1975).

7 Neoklasik ve Keynesci yaklaşımlar Kısım 2.3'te tartışılacaktır.

Üretim emeği ile üretim dışı emek arasındaki klasik ayrımın özünde analitik bir ayrım olduğunu bir kez daha vurgulamakta fayda bulunuyor. Bu, belli emek tiplerinin tüketim faaliyetiyle ortak bir özelliği paylaştığı – yani, ifası esnasında eldeki servetin bir bölümünü dolaysız olarak yeni bir servetle sonuçlanmaksızın kullanıp tükettiği – içgörüsünün üzerine temellendirilmiştir. Söz konusu emeklerin dolaylı olarak yeni bir servet yaratımıyla sonuçlandığının söylenmesi, bunların gerekli olduğunu söylemenin başka bir yolundan ibarettir. Nasıl üretim dolaylı olarak tüketimle sonuçlanıyorsa, tüketim de dolaylı olarak üretimle sonuçlanır. Fakat bu, ikisini birbirinden ayırmak ihtiyacını hiçbir suretle ortadan kaldırmaz.

Yukarıda, yelpazenin bir ucunda, üretim sürecinden çıkan kullanım değerlerinin (başka bir üretim sürecinin içerisine onun maddi girdileri olarak yeniden girmek suretiyle) üretken şekilde tüketilebildiklerini görmüştük; yelpazenin öteki ucunda ise, kişisel olarak tüketilebildiklerini görmekteyiz. Şimdi incelememiz gereken şey, dağıtım içerisinde ya da toplumsal düzenin idamesinde kullanılmalarıdır.

Herhangi bir olası kafa karışıklığına meydan vermemek için, "dağıtım" terimini sırf kullanım değerleri, mülkiyet hakkı veya parayı bir bireyler kümesinden ötekine transfer eden faaliyetleri (firmalar olması gerekmez) kapsayacak surette kullandığımız kaydını düşelim. Mesela, taşımacılığın, bağlama göre, üretken veya dağıtıma ilişkin olabileceği fikrini daha önce ortaya koymuştuk.[8] Ayrıca, yine bu çerçevede, belli bir firmanın, aşağıdaki reklamcılık örneğinde olduğu gibi, hem dağıtım, hem de üretim faaliyetini kapsaması mümkün olabilir.

Genel olarak bakıldığında, dağıtım, bir takım kullanım değerlerinin, (bazı başka) kullanım değerlerinin sahipliğini, bunları başlangıçta ellerinde tutanlardan sonunda kullanmak niyetinde olanlara transfer eden bir süreçte maddi girdi biçiminde kullanılmasıyla ilgilidir. Bu niteliği dolayısıyla, söz konusu süreçteki emek, daha önceden var olan kullanım değerlerinin sahipliğini değiştirmek suretiyle dolaşım veya dağıtımını sağlar. Dolayısıyla, dağıtım faaliyeti her ne kadar dolaşımını sağladığı kullanım değerlerini dönüştürse de, buradaki dönüşüm, bunları *toplumsal kullanım nesneleri olarak* tanımlayan özelliklerle değil, *sahiplik* (possession) *ve temellük* (appropriation) *nesnesi* özellikleriyle ilgilidir. Sizden para tahsil eden kasiyer, şarkı söyleyen şarkıcıdan bambaşka bir faaliyet icra etmektedir. Bu faaliyetlerden ilki kullanım değerinin mülkiyet hakkını dolaşıma sokarken, ikincisi bizzat

8 Taşımacılık, meyve üretim yerinden tüketicinin olduğu yere nakledildiğindeki gibi, kullanım değerinin yaratımını tamamladığı ölçüde, üretken taşımacılıktır. Mamafih, mallar depo ve perakende satış noktaları arasında ileri geri taşındığındaki gibi, dağıtım sürecine tamamen içkin bir şey de olabilir. Bu tür bir hâlde, taşıma dağıtıma ilişkin taşımacılık olacaktır.

kullanım değeriyle sonuçlanacaktır. Bedava dinlenen bir şarkı, dinleyenin kulağına daha bir hoş gelir. Fakat o vakit de, satıcının işittiği tabii bambaşka bir ezgidir.

Amacı, bizzat kullanım değerinden ziyade, ona ilişkin bilgiyi ve ona yönelik arzuyu değiştirmek olan reklamcılık ve satış faaliyetleri de aynı karaktere sahiptir. Dolayısıyla söz konusu faaliyetler, kullanım değerine yönelik efektif talebin nereden kaynaklanabileceğini saptamak, bu talebi arttırmak ve yaratmak çabasını içerir; amaç kullanım değeri üzerindeki mülkiyet hakkını elden geldiğince kârlı şartlarda transfer etmektir (satmaktır).[9] Bu, bir reklam firmasının, bir reklam filmi prodüksiyonu türü üretim faaliyetlerine girmesini hiçbir şekilde dışlamaz. Keza, para dolaşım aracı olduğuna göre, para ticaretine dayalı her türlü faaliyet dağıtım emeği kategorisine girecektir. Evvelce kaydetmiş olduğumuz üzere, bunların hiçbirisi, dağıtım emeğinin üretim emeğinden daha aşağı (veya daha üstün) olduğu anlamına gelmez; sadece farklı olduğu anlamına gelir.[10]

Nihayet, bir de toplumsal düzenin idamesi ve yeniden üretimi etrafında dönen tüm o faaliyetler vardır. Polis, itfaiye, mahkeme ve hapishaneler insanların, mülkün ve bunları çevreleyen toplumsal ilişkilerin korunmasıyla ilgilidir. Millî savunma ve dış ilişkilerin de hemen hemen aynı işi yaptığı söylenebilir; tek fark dünya ölçeğinde yapmalarıdır bunu. (İdare, devlet yardımı, emeklilik, sosyal güvenlik vesaireyi kapsayan türden) genel devlet faaliyetleri de aynı kategori içerisine girer. Ancak, bu tür faaliyetlerin hepsi de kamusal alanda gerçekleştirilmez. Güvenlik şirketi elemanları ve özel korumalar insanları ve özel mülklerini korurlar. Kullanım değerleri, bu örneklerin hepsinde, toplumsal düzeni korumak, idame ettirmek, idare etmek ve yeniden üretmek üzere tasarlanan faaliyetler içerisine maddi girdi şeklinde dahil olmaktadır. Bu nitelikleriyle, sayılan faaliyetler üretim emeğinden bütünüyle farklıdır.

Yukarıdaki paragrafta sözü geçen faaliyetlerden pek çoğunun devletçe ifa ediliyor olduğu gerçeği, bizi, toplumsal idame ve yeniden üretim faaliyetleriyle devlet faaliyetlerini aynılaştırmak yanlışına sürüklememelidir. Güvenlik şirketininki özel bir faaliyettir. Öte taraftan, hububat alıp satan

9 Reklamcılık ve satış faaliyeti, bu faaliyetlerin *mecrası* (media) olan televizyon ve radyo ile karıştırılmamalıdır. Bu sonuncular, TV ve radyo programı biçimindeki kullanım değerlerinin üretimine mecra olma işlevini de ifa ederler. Bu tür mecrayı üreten emek üretken emektir. Mecrayı kullanan emek, içerisinde yer aldığı faaliyetin tipine bağlı olarak, ya üretim emeği (mesela eğlence) ya da dağıtım (mesela reklam) emeğidir.

10 1. Bölümde belirtildiği üzere, bu argüman, Lancaster'in özelliklerden oluşan mallar kavramıyla formalize edilebilir (Lancaster 1968, s. 113–8). Tabii ki, bizim meseleyi ele alış tarzımız neoklasiklerinkinden yine de farklı olacaktır (bakınız Kısım 2.3).

devlet ajansları dağıtım faaliyetiyle uğraşırken, devlete ait elektrik santralleri üretimin parçasıdırlar. Her emek faaliyeti özel ve kamusal bileşenlere sahip olabilir.

Keza, tekil şahıs ve firmalar da, birden fazla tipte faaliyeti kucaklayabilirler. Mesela, imalatçı bir firma, hem üretim hem de dağıtım (satış, kredi, reklam) faaliyetlerini içerecektir. Yine, tek bir kişinin, sözgelimi bir kasabın, hem eti müşterinin arzusuna göre kesmesi, hem de kasaya geçip satışı gerçekleştirmesi mümkün olabilir. Bu örnekte, üretimle dağıtım arasındaki sınır aynı kişi tarafından aşılmıştır. Bununla beraber, söz konusu sınır gerçek bir sınırdır. Kasabın talihi yaver gitse ve yeterli ölçekte bir kapitalist teşebbüs kursa, bu yeni teşebbüste kasaplarla kasiyerler tümüyle farklı görevler ifa edecektir.[11]

2.1.4 Kişisel ve toplumsal tüketim

Üretim, dağıtım, toplumsal düzenin idamesi ve kişisel tüketimin her birinin, toplumsal yeniden üretim sürecinin bizatihi parçası olduğu hususunu evvelce vurgulamıştık. Bunlar arasındaki ayrımların, içlerinden birisinin ötekileri kıyasla içkin olarak daha gerekli olması türünden bir şeyle herhangi bir ilgisi yoktur.[12] Her faaliyet tipi, kendi farklı sonuçlarına varmak uğruna, kullanım değerlerini maddi girdi olarak *kullanıp tüketir.* Fakat yalnızca ilk faaliyet doğrudan yeni servet yaratımı ve dolayısıyla kullanıp tüketilenin üzerine fazladan bir net ürün ile sonuçlanır. Öteki üçü ise, sırasıyla, bu yeni servetin toplumsal transferine, toplumsal varoluş koşullarının idamesi ve yeniden üretimine ve toplum içerisindeki bireylerin idamesi ve yeniden üretimine aracı olur.[13]

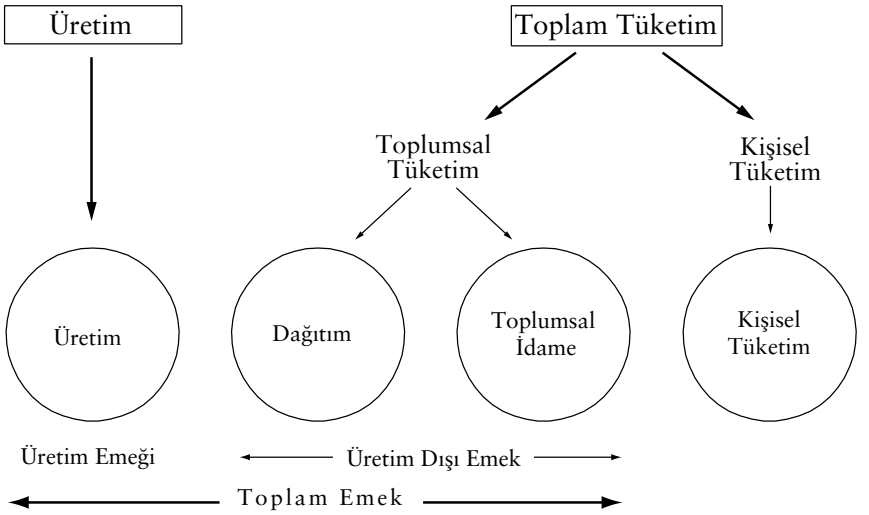
---

11 Her sermaye akımı parayla başlayıp parayla bittiğinden, her firmanın en azından bazı dağıtım faaliyetlerine girişmesi zorunludur. Ampirik olarak, tek bir kişinin faaliyetlerini üretim ve dağıtım bileşenlerine ayırmak imkânına tabii ki sahip değiliz. Fakat her bir firma veya sektör içerisindeki üretim işçileriyle üretim dışı işçileri birbirinden (yaklaşık olarak) ayırabiliriz. Kapitalist üretim tekil işçileri tekil faaliyetlerle sınırlama eğilimi taşıdığından ötürü, bu son ayrım büyük arayla en önemlisidir.

12 Toplumsal yeniden üretimin şu veya bu biçimiyle her dört faaliyeti de gerektirdiği gerçeği, bizi belli bir biçimin müsrif, tehlikeli vb. olduğunu öne sürmek hakkından alıkoymaz. Dolayısıyla, pek çok sol eğilimli insanın yaptığı gibi, bir takım üretim (nükleer silahlar), dağıtım (sahte ve yanlış yönlendirici reklam) ve toplumsal idame (büyük tarıma dayalı sanayi şirketlerine sübvansiyon) faaliyetlerinin arzu edilmez olduğu savunulabilir. Bu, arzu edilir olan ile arzu edilmez olan arasındaki ayrımın izini, böylece, yukarıda tanımladığımız dört analitik kategorinin üzerine yansıtır ve böylelikle çözümlemeye farklı bir boyut ilave eder.

13 Son üçünün "dolaylı olarak" üretimle sonuçlandığını söylemek, bunların toplumsal üretim açısından gerekli olduklarını söylemekle aynı şeydir. Böyle bakıldığında, tüketim de bizatihi üreticileri yeniden ürettiği için dolaylı olarak üretimle sonuçlanır. Tersinden bakıldığında ise, üretim de bugünkü tüketim maddeleri ile gelecekteki tüketim araçlarını ürettiği ölçüde, dolaylı olarak tüketimle sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla, dolaylı üretim kavramı bize yeni hiçbir şey söylemez.

Bu üç üretim dışı faaliyetten üçüncüsü (kişisel tüketim) herhangi bir emek ifası içermezken, ilk ikisi (dağıtım ve toplumsal idame) emek ifası içerir.[14] Bununla beraber, kendileri doğrudan yeni bir servet üretimiyle sonuçlanmazken, bu emekler ifa edilirken kullanım değerleri kullanıp tüketmek gibi ortak bir özelliğe sahiptirler. Bu nitelikleriyle, mevcut fiziki veya gayrifiziki servetin zorunlu olarak bunları desteklemesi gerekir. Farklı bir ifadeyle, net etkilerinin net toplumsal ürünün bir bölümünü tüketmek olması bakımından, bizatihi kişisel tüketimle benzeşirler: *Üretim dışı emek, bir toplumsal tüketim biçimidir.* Klasik iktisatçıların üretim emeği ("üretken" emek) ile üretim dışı ("üretken olmayan") emek arasında ayrıma gitmekteki ısrarları tam da bu sebepledir. Bkz. Şekil 2.2.

Şekil 2.2. Üretim dışı emek ve toplumsal tüketim.

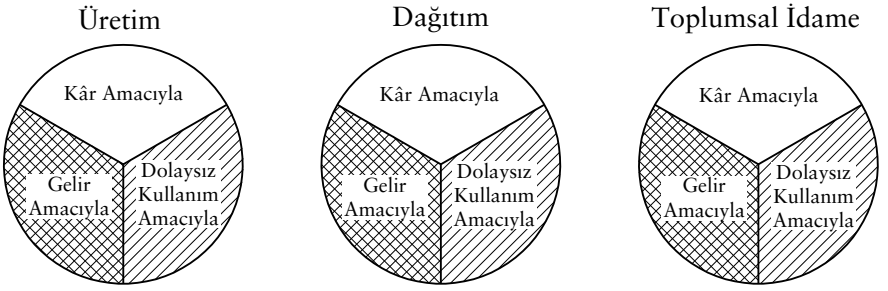
2.2 Kapitalizmde üretken emek

Üretim ve üretim dışı emeğe ilişkin yukarıdaki tanımlar tümüyle geneldir. Ancak, içerisinde ifa edildikleri spesifik toplumsal ilişkilerle bağlantılı olarak ele alındıklarında, ek bir içeriğe kavuşurlar. Genel olarak bakıldığında, emek, *dolaysız kullanım* için, *gelir karşılığı satış* için ve *kâr karşılığı satış* için ifa edilebilir. Bunların her birisi, herhangi bir emek sürecinin

14 Hane içi emek, tüketim faaliyetiyle karıştırılmamalıdır. Aşçılık ve temizlik türü faaliyetler üretim emeğidir. Tüketim faaliyeti bundan bütünüyle ayrıdır.

içerisinde örgütlendiği ve geliştirildiği birbirinden farklı toplumsal ilişkileri temsil eder. Sadece sonuncusu kapitalist tarzda istihdam edilen emeği temsil eder: Burada, kapitalistler emek gücünü belirli bir süreliğine satın almak için ücret biçimi altında sermaye değeri sürerek emeği kapitalist tarzda istihdam ederler. Bundan, kapitalist tarzda istihdam edilen emeğin salt ücretli emek olmayıp, aynı zamanda, emek gücü önce sermayeyle mübadele edilen ücretli emek olduğu sonucu çıkar (Marx 1977, s. 477). Bu sırf üretim emeğini değil, kapitalist tarzda düzenlendiği ölçüde, dağıtım ve toplumsal idame emeklerini de kapsar.

Şimdi bu faaliyetlerin her biri üzerinde sırasıyla düşünelim. Tüm üretim tipleri kullanım değeri yaratır. Üretim, hane ya da topluluk (community) içi üretimde olduğu üzere, dolaysız kullanım için örgütlendiği ölçüde, sırf kullanım değeri üretir. Öte taraftan, küçük meta üretiminde olduğu üzere, getiri (gelir) karşılığı satış için örgütlendiği ölçüde, aynı zamanda değer (soyut emek zamanı maddeleşmeleri) olan kullanım değerleri üretir. Nihayet, üretim kâr karşılığı satış için olduğu ölçüde, sırf kullanım değerleri ve değerler değil, bir de *artık değer* üreten kapitalist meta üretimini temsil eder. Bu son kategori, Şekil 2.3'teki taranmamış kısımlarca gösterilmektedir. Kapitalist tarzda istihdam edilen ve de üretim emeği olan emeği temsil eder.

Şekil 2.3. Sermaye koşullarında üretken ve üretken olmayan emek.

Artık değer üreten – farklı bir ifadeyle, sermaye üretmek anlamında üretken olan – emeğin belirlenmesi, bize onun iki çok önemli özelliğini derhâl saptama olanağını tanımaktadır:

a) bu, önce sermayeyle mübadele edilen ücretli emektir (yani, kapitalist tarzda istihdam edilir);
b) kullanım değeri yaratan veya dönüştüren emektir (yani, üretim emeğidir).

Burada türetilen tanım, Marx'ın (1977, s. 644) üretken emeğin özelliğini tanımlarken kullandığıyla eştir. Dolayısıyla, bunun dışındaki her emek, ya dolaysız kullanım değeri veya meta üreten fakat sermaye üretmeyen üretim emeği, ya da üretim dışı emek olduğundan ötürü, sermaye üretmek anlamında üretken olmayan emektir. Dolayısıyla, kapitalist tarzda istihdam edilen ücretli emek bile, dağıtım ve toplumsal idame emeği olduğu takdirde sermaye üretmek anlamında üretken olmayabilir (Marx 1977, s. 1042). Literatürde bu temel hususun ne kadar sıkça yanlış anlaşıldığını görmek şaşırtıcıdır.[15]

Kapitalist tarzda istihdam edilen emek haricindeki tüm emeğin sermaye üretmek anlamında üretken olmayan emek olduğu gerçeği, bu emeğin farklı tekil bileşenlerine ait özgüllükleri hiçbir surette olumsuzlamaz. Her ikisi de kullanım değeri üretmekle beraber, küçük meta üretimi emeği ile hane içi emeğin, kapitalist yeniden üretim üzerinde çok farklı etkileri bulunmaktadır. Mesela, varsayalım ki –iktisadi kalkınmanın belli bir safhasında– işçi sınıfının hayat standardının yarısı (karşılığı ödenmemiş) hane içi emek tarafından üretilen kullanım değerleriyle karşılanırken, öteki yarısı da dışarıda istihdam edilen işçilerin ücretleriyle satın alınıyor. Zaman içerisinde, doğrudan üretilen kullanım değerlerinin yerini tedricen küçük meta üretiminin ürünleri alacak olursa, aynı hayat standardını sürdürebilmek için, işçilerin satın alma gücünün, öteki şeyler eşitken, başlangıçtaki seviyesinin iki katına çıkması gerekecektir. Öyleyse, verili bir hayat standardı, bu iki farklı tipteki üretken olmayan emeğe ait ürünlerin hayat standardına hangi oranlarda girdiğine bağlı olarak, çok farklı emek gücü değerlerine ve dolayısıyla çok farklı artık değer oranlarına tekabül edebilecektir. Artık değer oranı, öteki şeyler eşitken, sadece iş gününün uzunluğuna ve her iki durumda da emek gücünün birim değerine bağlıdır. Ancak, emek gücünün birim değeri, kapitalist olmayan (yani üretken olmayan) üretim emeklerinin ifa edildiği koşullardan bağımsız değildir. Bu tür şeylerin göz önüne alınması, bilhassa Üçüncü Dünya söz konusu olduğunda önem kazanmaktadır.

Keza, gerek satış elemanları gerekse (diyelim ki) askerler öncelikle üretim dışı personel oldukları halde, yeniden üretim üzerinde aynı etkiye sahip değillerdir. Varsayalım ki, değer ve artık değer miktarı veriliyken, yeni satış elemanı istihdamı cari kârlar üzerinden, yeni askeri harcamalarsa dolaysız olarak ücretlerden kesilen vergilerle finanse ediliyor. Satış elemanı istihdamındaki artış, (satış kuvvetlerini arttıran firmalara daha çok artık değer transfer etse bile) toplam kâr için artakalan artık değer miktarını azaltacaktır. Dolayısıyla, öteki şeyler eşitken, toplam kârlar düşer. Öte taraftan, ücret-

15 Bkz. Gough (1972). Hunt bile, Marx'ın argümanının izini dikkatle sürerken bu konuda tökezliyor (Hunt 1979, s. 313–15).

lerden kesilen vergilerle finanse edilen ilave askeri istihdamın toplam kârları değiştirmesi gerekmez.[16] Artık değer kütlesi ve oranı, her iki hâlde de değişmeden kalır; toplam kâr ise – sermaye açısından her iki emek tipi de üretken olmayan emek olsa da – birincisinde değişmiş, ötekinde değişmemiştir.

Kapitalist tarzda istihdam edilen her emeğin, ister üretken emek isterse üretken olmayan emek olsun, sermaye tarafından sömürüldüğü önemle kaydedilmelidir. Her ikisinin de sömürü oranları, kendilerine denk düşen artık emek zamanının gerekli emek zamanına oranıyla ölçülür. Gerekli emek zamanı, söz konusu emek gücünün değerinden ibarettir, yani, söz konusu faaliyetler içerisinde, işçi başına yıllık ortalama tüketimin emek değeridir. Artık emek zamanı, çalışma zamanının gerekli emek zamanından artakalanıdır. Üretken işçiler söz konusu olduğunda, bunların artık emek zamanı artık değerle sonuçlandığından ötürü, sömürü oranı aynı zamanda artık değer oranıdır. Bu kavram öylesine pratiktir ki, onu üretken ve üretken olmayan işçilerin ayrı ayrı sömürü oranlarını hesaplamak için kullanabiliriz (bkz. Kısım 4.2 ve 5.6).

Bu kısımdaki örneklemeler, üretken ve üretken olmayan emek arasındaki ayrımın, yeniden üretimin analizi için gerekli, fakat yeterli olmadığı hususunu vurgulamak düşüncesiyle tasarlanmıştır. Ayrıca, üretken olmayan emeğin spesifik bileşenleri ile bunların sermaye ve gelir akımlarıyla etkileşimlerini bilmemiz icap eder. Analizimize, tam da bu nedenle, yalnızca Marx'ın üretken emek tanımıyla başlamaktansa üretim, dağıtım, toplumsal idame ve kişisel tüketim faaliyetleri arasındaki genel ayrımla başladık.

2.3 Ortodoks iktisatta üretken emek

Üretim, dağıtım, toplumsal idame ve kişisel tüketimin tamamı, toplumsal yeniden üretim süreci içerisindeki gerekli halkalardır. Fakat ortak gereklilikleri, benzer etkilere sahip oldukları anlamına gelmez. Nitekim, bütün iktisat teorileri, üretim ve kişisel tüketimin zıt etkilere sahip olduğunu, ilki servet yaratırken ikincisinin serveti bireyleri yeniden üretmek üzere kullanıp tükettiğini kabul eder. Soru, öteki iki ara faaliyetin nereye oturduğudur.

Gerek klasik, gerekse Marksist iktisat, dağıtım ve toplumsal idameyi tüketim biçimleri olarak görmüştür – bunlar, kişisel tüketime karşıt olarak toplumsal tüketimin parçalarıdır. Ortodoks iktisat ise, bunun tümüyle tersi bir yol seçer. Dağıtım ve toplumsal idamenin, üretimin biçimleri olduğunu

16 Vergilenen işçilerin azalan tüketiminin, askerî çalışanların artan tüketimiyle telafi edildiği ve böylelikle toplam talebin aynı kaldığı varsayılıyor.

savunur. (Mesela) dağıtım, en az üretim kadar gerekli değil midir? Gerçekten de, bu gereklilik tam da, dağıtımın bir metayı farklı bir metaya "dönüştürdüğü" ve insanların da söz konusu dönüşüm için para ödemeye istekli oldukları gerçeğiyle tezahür etmiyor mu?

Evvelce gördüğümüz üzere, dağıtım bir metayı, sahipliğini değiştirmek suretiyle sahiden dönüştürmektedir. Bunu yaparken metayı, fiyat etiketi takılı bir metadan başarıyla satılmış bir metaya çevirmek suretiyle, satıcı bakış açısıyla tümden dönüştürmüştür. Dolayısıyla, Lancaster tarzı (1968) bir "metanın özellikleri" vektörü düzenleseydik, özelliklerin bazısı değiştirilmiş olurdu. Fakat kullanıcı bakış açısıyla, kullanım değerini tanımlayan özellikler her nasılsa öyle kalmıştır: Sırf satıldı diye değişmemiştir. Satış, kullanıcıyı ilgilendirdiği kadarıyla, önceden mevcut bir kullanım değerine erişim sağlamanın pek çok yolundan bir tanesidir. Metaya satın almak yerine çalmak suretiyle "erişildiğinde" bu aşikâr bir hâl alacaktır.

Bununla beraber, ortodoks teorinin gözünde, kullanım değerinin şöyle veya böyle dönüşmesi ve birisinin de bunun için para ödemeye istekli olması yeterlidir. Bunların ilki belli bir değişimin gerçekleştiğini, öteki ise birinin söz konusu değişimi gerekli bulduğunu ortaya koyar. Bunlar birlikte ele alındıklarında, dağıtım faaliyetlerinin bir hizmet –yani, birinin para ödemeye istekli olduğu faydalı bir etki– ürettiğini ortaya koyar. Bu bakış açısından, her ikisi de gerekli olduğundan ötürü, dağıtım emeği üretim etkinliğiyle özdeştir. Öyleyse yegâne ayrım, ilki tümüyle hizmetlerden oluşuyorken, ötekinin yalnızca bir bölümünün hizmetlerden, kalanının ise (fiziki) mallardan oluştuğu (ikincil) gerçeğidir. Böylelikle, ortodoks üretim tanımı, son tahlilde toplumsal olarak gerekli olduğu düşünülen emeğe indirgenmiş olur:

> İktisatçı için, üretim insanların para ödemeye istekli oldukları herhangi bir mal veya hizmet yaratımıdır. … Tarım, imalat ve pazarlama hizmetlerinin hepsi, insan ihtiyaçlarını tatmin eder; insanlar bunlara para ödemeye isteklidir. … Pek çok ürün için, ödediğiniz paranın yarısı aracıların – perakendeci, toptancı, bankacı, nakliyatçı ve daha pek çokları – hizmetlerine gitmektedir. Pek çok insan bu duruma şiddetle karşı çıkmaktadır. "Gereğinden fazla aracı var!" demektedir. Belki öyledir. Ama … tüm üreticiler için hakiki test bir tüketici talebini tatmin edip etmedikleridir – kaç kiloluk fiziki şey ürettikleri değil. (Bach 1966, s. 45)

Bu mantığın özü açıktır. Üretim tanımı, ya "fiziki şeyler"le (mallarla) sınırlandırılmalı, ya da piyasada yürütülebilecek (marketable) faaliyetlerin hepsini kapsayacak biçimde, tüm "hizmetler"e genişletilmedir. Bu, gerçek-

leşmiş verileri toplayan ve bu tanımları somutlaştıran pratik iktisatçıyı şöyle bir *operasyonel* ölçüte götürmektedir: Satılıyorsa veya satılabilecekse, üretim diye tanımlanır.[17] Dolayısıyla –ortodoks iktisatta – emtia tacirleri, özel güvenlik elemanları ve hatta özel ordular, hepsi, birileri onların hizmeti için para ödüyor diye, toplumsal ürün üreticisi olarak görülür. Yine tüm devlet çalışanları ve askeri personel de, çünkü bu örnekte de, bunların devlet tarafından istihdamı, genellikle, toplumun onları gerekli gördüğü anlamında yorumlanır.[18]

Sadece üretim ve kişisel tüketimi dikkate aldığımızda, bunlar arasındaki ayrım da emek faaliyetiyle emek dışı faaliyet arasındaki bir ayrımdır. Ancak, dağıtım ve toplumsal idame faaliyetlerini biz kez işin içerisine kattık mı, emeğin kendi içerisinde farklılaşmamış bir kategori olarak kalması artık gerekmez. Klasik ve Marksist iktisatçılar dağıtım ve toplumsal idameyi üretim dışı faaliyet olarak gördüklerinden, emeğin bunlara tekabül eden kısmı üretim dışı emek olur. Ortodoks iktisatçılar, aynı faaliyetleri üretim olarak görmektedirler. Onlar için, her emek üretim emeğidir ve üretimle tüketim arasındaki ayrım emek ve çalışma dışı boş zaman arasındaki ayrımla eş anlamlı olmaktadır.

Ortodoks argüman, soyut düzeyde, piyasada yürütülebilirliğin üretimle eşdeğer olduğu anlayışı etrafında dönmektedir. Daha somut düzeyde ise, piyasada yürütülebilirlik yalnızca parayı cezbetme yetisinin bir ölçüsüdür; hemen ortaya çıkar ki, para akımları mutlaka yeni servetten oluşan karşı akımların varlığı anlamına gelmez. Bu durumda, ortodoks iktisat bile, bir takım parasal işlemlerin "ekonomide üretilen mal ve hizmetleri, toplumun fertleri arasında yeniden dağıtma araçlarından ibaret" olan transfer harcamalarına karşılık düştüğünü kabullenir (Beckerman 1968, s. 7). Öyleyse, pratik bir önlem olarak, pazarlanabilirlik teorik kavramını, transfer ödemesi alan kişilerin "cari hizmet gerçekleştirmedikleri" gerekçesiyle, transfer harcaması içeren işlemleri üretim içeren işlemlerden ayıracak biçimde uygulamak gerekir (BEA 1986, s. xi). Fakat, beri taraftan da, bu tür ödemeleri *idare edenler* servet üretiyor sayılmaktadır. Dolayısıyla, ortodoks iktisatta, işsizlik tazminatı akımı, onu alanlarca yapılan hiçbir hizmete

17 Fiilen para ödenmesi gerekmez; bir fiyat karşılığında satılabilecek olması yeterlidir. Hakiki millî gelir hesaplarının pek çok bileşeni, büyük ölçüde izafi parasal değerlere dayanmaktadır.

18 Operasyonel ölçütlerin uygulanması, toplumsal pratik tarafından her daim sınırlandırılır. Piyasa dışı devlet emeği uzun bir süreden beri dâhil edilmekte olup, "ürün"ü, bizim üretim dışı emek diye nitelediğimiz şeyden ibaretken dahi, ona belli bir parasal değer izafe etmek suretiyle tahmin edilmektedir. Beri taraftan, hane içinde ifa edilen emek resmî hesaplarda hep ihmal edilmiştir. Bu son mesele üzerinde durulmaya ancak yakın zamanlarda başlanmıştır, o da gayriresmî biçimde (bkz. Ruggles ve Ruggles 1982 ve Eisner 1988).

karşılık gelmediğinden, üretimin ölçümünden hariç tutulmuştur. Fakat bu büyük ve gittikçe de büyüyen servet transferlerini idare eden memurlar, idari hizmet biçiminde yeni servet üretiyor sayılmaktadır. Marksist iktisat ise, her ikisini de üretim haricinde tutacaktır.

2.4 Üretim emeği, artık değer ve kâr

Her somut kapitalist toplumsal formasyon, içerisinde kapitalist üretim ilişkilerinin hâkim olduğu bir kapitalist ve kapitalist olmayan üretim ilişkileri karışımıdır. Fakat, sermayenin hâkimiyeti, tüm alanların toplumsal yeniden üretimin parçası olduğu ve kapitalist alanın ötekilerden bağımsız olmadığı gerçeğini karartmamalıdır. Bu ise, birkaç yeni mülahazaya yol verecektir.

Birinci husus, kapitalist tarzda üretilen servetle toplam yeni servet arasındaki farkla ilgilidir. Bütün üretim emeği tiplerinin yeni servet yarattığını evvelce belirtmiştik. Bu çerçevede, gelir kazanmayı hedefleyen hane içi emekle küçük meta üretimi emeği, değer taşıyıcısı kullanım değerleri yaratırlar; yarattıkları basit metalardır. Kapitalist meta üretimi emeği, hem değer hem de artık değer taşıyıcısı olup, kâr elde etmeyi amaçlayan kullanım değerleri yaratır; bu tür emeğin yarattığı meta sermayedir (Marx 1963, s. 156–7). Kapitalist ülkelerin serveti, genellikle, zamana, mekâna ve kapitalist gelişmenin aşamasına bağlı olarak farklılaşan oranlarda, her üç biçimi de kapsar. Ancak, geleneksel hesaplara bunların hepsi yansımamaktadır. Küçük meta üretimi ve kapitalist meta üretimi, genellikle (gizlenen işlemlerin tahmin edilmesindeki bildik zorluklar hariç) iyi kapsanmıştır. Çünkü, ürün para karşılığı satılmaktadır. Pazara çıkmayan ürünün de büyük kısmı (doğrudan tüketilen çiftlik üretimi, sahipleri tarafından ikamet edilen konutlardaki tamirat vs.) kendisine bir para değeri izafe edilmek suretiyle kapsanmaktadır. Ancak, resmî millî hesaplar, ev üretiminin izafe edilmiş değerini, genişletilmiş hesapların hepsi bunun için artık düzeltme yapsa da, hâlâ dışarıda bırakmaktadır (bkz. 1. Bölüm). Derdimiz piyasa faaliyetlerine yönelik resmî hesapların alternatifi olduğundan, bu spesifik çalışmada, piyasa dışı ve yasa dışı faaliyetlerle uğraşmayacağız. Bununla beraber, bu tür konular, burada geliştirilen temel hesapların her türlü genişletilmesinde önem kazanacaktır.

Bir sonraki konu, kâr ile artık değer arasındaki ilişkilerle ilgilidir. Marksist teorinin en soyut düzeyinde, toplam kârın toplam artık değerin parasal ifadesinden ibaret olduğu iyi bilinmektedir. Fakat, kârın, sermaye devresiyle

toplumsal hayatın öteki alanları arasındaki transferlerden de kaynaklanabileceği sıklıkla unutulmaktadır. Marx, kârın – artık değere dayalı kârdan farklı olarak, esasen şu veya bu çeşit bir eşitsiz mübadeleye dayanan bu son biçimine, el değiştirmeye dayalı kâr (profit upon alienation) adını vermiştir. Bunun mevcudiyeti bize, değerlerin üretim fiyatlarına dönüşümünün kârlar toplamıyla artık değerler toplamı arasında yarattığı farka ilişkin o ünlü bulmacayı çözmek imkânını tanıyacaktır (Shaikh 1984, 1992a). Daha önemlisi, kapitalizmin kapitalist olmayan alanlardan nasıl hiçbir artık değer yaratılmaksızın kâr elde edebileceğini açıklamamızı sağlar. Birincisi başka yerde (Shaikh 1984) detaylı surette ele alındığından, aşağıda sırf bu son boyut üzerine odaklanıyoruz.

Kapitalist olmayan bir kabileyle, kapitalist bir tüccar arasında bir trampa düşünelim. Tüccar Londra'dan £ 100 kıymetinde silah alıyor, bunları kabileyle kürk karşılığında trampa ediyor ve dönüp kürkleri Londra'da £ 250 karşılığında satıyor. Tüccar böylelikle £ 150 kazanmış olur ki, bu miktar hem ticari maliyetleri hem de tüccar kârını kapsayacaktır. Ancak, artık değerde buna karşılık veren bir artış yoktur. Öte taraftan, kabile üyeleri de, (ticaretin bu idealize versiyonu altında) bir mal kümesini (kürk) daha arzu edilir bir mal kümesiyle (silah) trampa ettiklerine göre, tüccarın kârını karşılayacak bir zarara uğramamışlardır. Toplam kârlar, sanki havadan 150 sterlin artmıştır. Bu nasıl olabiliyor?

Cevap, yukarıdaki işlemin iki kutbunda farklı kazanç ölçüleri uygulanması olgusunda yatmaktadır. Kabile, bir C kullanım değerleri kümesinin başka bir faydalı C′ kümesiyle trampa edildiği basit meta devresi C – C′ içerisinde çalışmaktadır. Burada kıyaslama, toplumsal faydalılık cinsindendir. Öteki kutupta ise, tacirler, bir C kullanım değerleri kümesini daha kıymetli bir C′ kümesiyle mübadele etmek yoluyla, bir para miktarının (M = £ 100) daha büyük bir miktara (M′ = £ 250) dönüştürüldüğü M – C – C′ – M′ sermaye devresi içerisinde çalışmaktadırlar. Kutupların yalnızca biri parasal cinsten değerlendirildiğinden, orada kaydedilen hiçbir parasal kazancın öteki kutupta karşılığı bulunmamakta ve böylelikle, sistemin bütününde net bir parasal kazanç gözükmektedir. Her iki kutup da aynı tür muameleyi görseydi, bir tarafın parasal kazancının öteki tarafın parasal kaybı olduğu aşikâr olurdu: Kabile, varlık değerinde – £ 150 tutarındaki net değişiklik için, £ 250 kıymetindeki varlıkları (kürk) £ 100 değerindekilerle (silahlar) mübadele etmiş olurdu; tacirlerse, karşılık olarak, varlık değerinde + £ 150 tutarında net değişiklik kaydedip, sonradan kürkleri satmak suretiyle £ 150 tutarında kâr gerçekleştirmiş olurlardı.

Benzer sonuçlar, kapitalist alanla küçük meta alanı arasındaki transferler için de türetilebilir. Mesela, bir küçük meta üreticisi, bir ürünü 50 dolar karşılığında bir tüccara satıyor, tüccarsa daha sonra aynı ürünü açık pazarda 250 dolar karşılığında satıyor olsun (el işleri çok açık bir örnektir). Sunumu basitleştirmek için de, varsayalım ki, nihai satış fiyatı metanın (emek) değerinin para eşdeğerinden ibarettir.[19] O vakit, genel bir bakış açısıyla, tüccar ürünün toplam değerinin beşte dördünü (200 dolar/250 dolar) kendisine transfer etmeyi başarmışken, yalnızca beşte birini orijinal üreticilerin elinde bırakmış olacaktır sadece. Ancak, tüccara transfer edilen değerin bir bölümü (toptan–perakende sektöründeki) toplam kapitalist kârın parçası olarak gözükürken, küçük meta sektöründe bunu karşılayacak, kayıtlı bir dışarıya transfer olmayacaktır. Çünkü, küçük meta sektörünün ürünü, 250 dolar tutarındaki nihai satış fiyatı (alıcı fiyatı) yerine, 50 dolar tutarındaki ilk anki satış fiyatı (üretici fiyatı) üzerinden değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, içeriye değer transferinin bir bölümü toplam kâra net ilave olarak ortaya çıkacaktır.

Son olarak, bizzat kapitalist sektörün içerisindeki, sermaye devresi ve gelir devresi arasındaki transferleri ele alalım. Varsayalım ki, televizyon seti türünden (sigortalanmamış) bir nesne bir evden çalınıyor, 50 dolar karşılığında karanlık bir tüccara satılıyor ve ardından açık pazarda 250 dolar karşılığında yeniden satılıyor. Bir bütün olarak toplumun bakış açısıyla, orijinal malik 250 dolar kıymetinde bir varlık kaybetmiş, yeni bir malik 250 dolar kıymetinde bir varlık kazanmış, ancak tam aynı tutardaki bir para miktarını da başkasına vermiş, tüccarla hırsız ise 250 dolar tutarındaki net kazancı paylaşmış olacaklardır. Öyleyse, tüccarın kârının, orijinal malikin kaybının bir bölümünün muadili olduğu aşikârdır. Ancak, bu son kaybı göz ardı ettiğimiz ya da değerinin sadece bir kısmını kayda geçirdiğimiz takdirde, tabii ki tüccarın kârı sanki havadan yaratılmış gibi gözükecektir. Kısım 3.2.2 bu etkinin özellikle çarpıcı bir örneğini sunuyor.

Yukarıdaki örnekler açıkça ortaya koyuyor ki, en soyut düzeyde bile, toplam kâr, hem artık değere dayalı kârı, hem de el değiştirmeye dayalı kârı kapsar. Daha somut düzeyde ise, ulusal sermayeler ile öteki yabancı sermayeler ve sermaye dışı kesimler arasındaki çeşitli transferlerden türetilen birtakım el değiştirmeye dayalı kârları da hesaba katmalıyız. Burada konu, kâr,

19 Dolayısıyla, metanın emek değeri 125 saat, paranın değeri de dolar başına yarım saatse, metanın dolaysız para eşdeğeri (dolaysız fiyat) 250 dolar olacaktır. Meta 250 dolar tutarından aza veya fazlaya satılacak olursa, değer küçük meta ve ticari sermaye bileşik devresinden içeri veya dışarı doğru transfer edilir. O vakit, söz konusu ek transfer ayrıca ele alınabilir. Bu, dönüşüm sorunu olarak anılan alanda karşılaşılanlar haricinde, yeni bir problem çıkartmaz. Daha ileri düzeyde bir tartışma için bkz. Shaikh (1984, 1986, 1992a).

temettü ve faiz para akımlarından çok, bu tür akımların toplamıyla modern kapitalizmde onların temelinde yatan artık değer arasındaki farktır. Amacımız, bu artık değerin para eşdeğerini ölçmek olduğundan, ölçümümüzün el değiştirmeye dayalı kârın bir parçasını kavrayacağı gerçeğini hatırda tutmalıyız. Çok gelişkin kapitalist alanı ve görece küçük dış ticaret sektörüyle ABD için, toplam kârı toplam artık değerle bağlantılandırırken yapılan hata payı küçük gözükmektedir.[20] Ancak, eski zamanlar veya daha az gelişkin kapitalist ülkeler için, bu tür bir *a priori* özdeşleştirme yapılamaz. Bu durumlarda, artık değere dayalı kârın el değiştirmeye dayalı kârdan açıkça ayrıştırılması zorunlu olacaktır.

20 Khanjian (1989, s. 108–13) artık değerin değer ölçümünün buna tekabül eden parasal ölçümden % 6 – % 9 farklı olduğunu saptamıştır. Khanjian bu farklılığı ABD ekonomisindeki fiyat–değer sapmalarının yol açtığı değer transferlerine atfetmektedir. Bizim tahminlerimiz yabancı değer transferlerinin oldukça küçük olduğunu göstermektedir (Kısım 3.4.2).

3

Marksist Kategoriler ve Millî Muhasebe: Parasal Değer Akımları

Bu bölümün amacı, Marksist kategorilerle geleneksel millî muhasebe kategorileri arasında bir eşleştirme geliştirmektir. Burada argümanın asli noktalarını sunmakla yetiniyor, bunun ötesindeki her türlü detayı Ek A'ya saklıyoruz.

Millî muhasebenin geleneksel tabanını, millî gelir ve hasıla hesapları (MGHH) teşkil eder. Oysa, gerek sektörlerarası akımları, gerekse millî gelir–hasıla/ürün akımlarını kapsayan girdi–çıktı (IO) tabloları, daha genel bir çerçeve sunar. Dolayısıyla, esas teorik ve pratik çıkış noktası olarak, IO tablolarını kullanacağız.

Bizim amaçlarımız açısından ekonomiyi betimlemede avantajlar sağlıyor olsa da, IO hesaplarının, ABD için sadece benchmark yıllar (1947, 1958, 1963, 1967, 1972, 1977) itibarıyla mevcut olmak gibi bir dezavantajı vardır. Dolayısıyla, söz konusu tabloları, yalnızca benchmark yıllara yönelik kapsamlı tahminleri sağlamakta kullanacak, bunları sonradan, MGHH verilerini kullanmak suretiyle yıllık serilere genişleteceğiz.

Projemiz, üç farklı ölçüm seti arasında ayrım yapmayı gerektiriyor: Değişmez sermaye, değişken sermaye ve artık değer (C, V, S) türünden Marksist emek değer ölçümleri; bunların para biçimleri (C*, V*, S*); ve yine bunlara tekabül eden ara girdi, ücret ve kâr tipi [kazanılmamış (unearned)] gelir (M, W, P) türünden IO–MGHH büyüklükleri. Söz konusu hesapların hepsi çifte kayıt usulüne dayandığından, gelir tarafındaki akımların her biri, kullanım tarafında birer karşılığa sahip olacaktır (mesela, üretimde kullanılan girdilerin Marksist emek değeri için U, buna tekabül eden Marksist parasal değer için U* ve ara girdilerin hem gelir hem de kul-

lanım taraflarındaki ortodoks ölçümü için M). P harfi, tek başına kullanıldığında kâr tipi geliri temsil edecek, fakat öncesinde başka bir harf geldiğinde veya alt simge olarak gözüktüğünde, üretime gönderme yapacaktır. Dolayısıyla, TP toplam ürün anlamına geliyorken, P_p üretim sektöründeki kârları gösterir.

Bütün sonuçlar, hem grafik, hem de cebirsel olarak özetlenecektir. Ayrıca, içerisinde, toplam ürünün, buna tekabül eden toplam (emek) değerin ve bunların karşılıklı bileşenlerinin büyüklüğünün hep sabit tutulduğu sürekli bir sayısal örnek aracılığıyla, Marksist kategorilerle IO kategorileri arasındaki, gittikçe karmaşık bir hâle bürünen bir eşleşmeyi örnek olarak kullanacağız. Bu çerçevede, verili bir toplam değer TV*, değişmez sermaye C*, değişken sermaye V* ve artık değer S* arasında hep aynı miktarlarda bölünecektir. Benzer biçimde, toplam ürün TP*, üretimde kullanılan girdiler U*, gerekli ürün NP* (üretim işçilerinin tüketimi) ve artık ürün SP* (kapitalist tüketim, yatırım, üretim dışı faaliyetler ve devletin faaliyetlerinde kullanılır) arasında, hep aynı miktarlarda bölünecektir. Salt üretimin ötesine geçerek, toptan ve perakende ticareti, finansı, devleti ve dış âlemi ele aldıkça, bu verili değer ve ürün miktarları, gittikçe karmaşıklaşan dolaşım ve dağıtım tarzlarına tabi olacak, IO tablolarında bunlara tekabül eden tezahür biçimleri daha da karmaşıklaşacaktır. Fakat biz, tam da başlangıçtaki sayısal miktarlar önceden elimizde olduğundan ötürü, toplamlara yönelik ölçümlerimizi yine de derhâl doğrulayabileceğiz.

Toplam meta ürünün üretiminin ve yurtiçi gerçekleşmesinin dolaysız biçimde içerisinde yer alan (üretim ve toptan/perakende ticaret türü) sektörler *birincil* sektörler olarak adlandırılacaktır. Birincil sektörlerden kaynaklanan değer ve para akışlarının daha sonraki yeniden dolaşımı içerisinde yer alan (finans, toprak kiralama ve satışları ve genel devlet benzeri) sektörlerse *ikincil* sektörler diye adlandırılacaktır.[1] Böyle bir ayrımın kökleri, Marksist kapitalist yeniden üretim yaklaşımına uzanmaktadır ve gerekçesi argümanımız geliştikçe aşikâr hâle gelecektir. Aşağıda, önce birincil sektörlerin analiziyle başlayacak, sonra ikincil sektörlerin farklı bileşenlerine geçeceğiz. Dış ticaret ve kapitalist olmayan emek faaliyeti sektörlerine yönelik kısımlar argümanı bağlayacak, bunu da, Marksist ve ortodoks millî hesaplar arasındaki ilişkilerin genel bir özeti izleyecektir. Tablo 3.1, yukarıda ana hatlarıyla verilen ayrımları görselleştiriyor; detaylar ise, izleyen kısımlarda geliştirilecektir.

1 Birincil ve ikincil sıfatlarının, burada kullanıldıkları hâliyle, "birincil ürünler" [çıkartım ürünleri (extracted products)] vb. ile hiçbir biçimde aynı anlamı taşımadığı açık olmalı.

Tablo 3.1. *Yeniden üretimin sektörel yapısı*

Birincil sektörler
Üretim (mallar/hizmetler, özel/kamusal)
Ticaret (toptan/perakende, bina/inşaat kiralamaları)
İkincil sektörler
Finans, toprak kirası, imtiyazlar (özel)
Genel devlet (kamusal)
Dış ticaret sektörleri
Kapitalist olmayan emek faaliyetleri

Nihayet, argümanımızı, sanki var olan IO tabloları, kullanılıp tüketilen sabit sermayeyi (aşınma olarak) ara girdiler ve (yenileme yatırımı olarak) ara talep içerisine katıyormuş ve bu sayede katma değer ve nihai talep net ölçümler oluşturuyormuşçasına yürüteceğimiz hatırda tutulmalıdır. Ve yine, sanki katma değer belirtik olarak ücretlerle kârlar, tüketim talebi ise belirtik olarak işçilerin tüketimiyle kapitalist tüketim arasında bölünüyormuşçasına davranacağız. Geleneksel tablolar, bu ayrıntı düzeyinden yoksun olmakla beraber, bunu içerecek biçimde dönüştürülebilirler. Marksist kategorilerle IO kategorileri arasındaki eşleştirme, bu uyarlamalarla ciddi biçimde güçlenecektir. Ek A, evvelce belirtildiği üzere, bu bölümde geliştirilen malzemeyle ilgili detayları sunmaktadır.

3.1 Birincil akımlar: Üretim ve ticaret

Bu kısım, sadece birincil akımları ele alacaktır. Yalnızca üretim faaliyetlerini ele alarak başlayacak ve sonradan üretim ve ticareti beraberce analiz etmeye yöneleceğiz. Ancak, daha öteye gitmeden önce, üretim ve ticaret faaliyetlerinin tanımlarıyla ilgili bazı kritik noktaları hatırlamak faydalı olacaktır.

"Üretim", kısaca, maddi toplumsal kullanım nesneleri (kullanım değerleri) yaratan veya bunları dönüştüren faaliyetleri kapsar. 2. Bölümde türetildiği hâliyle, bu tanım sırf malları değil, hizmetler olarak anılan, taşımacılık, eğlence, konaklama, yemek hazırlama vb. pek çok faaliyeti de içerisine alır. Ayrıca, söz konusu tanım, sürecin biçimsel mülkiyetine değil de karakterine dayandığından ötürü, (elektrik benzeri) kullanım değerleri ürettikleri ölçüde devlet teşebbüslerini de kapsar.

Öte taraftan, "ticaret"in tanımı ise, yalnızca toptan/perakende ticareti değil, otomobil ve bina gibi üretilmiş malların kiralanmasını (çünkü bu,

ürünün kullanım değerinin, fonksiyonel yaşam süresi boyunca parça parça satışından ibarettir), ticaretle uğraşan devlet teşebbüslerinin faaliyetlerini ve bu gerçekleştirme faaliyetleriyle ilintili her türlü taşımacılığı kapsar. Tablo 3.2, birincil sektörlerin (üretim ve ticaret) ana bileşenlerini özetliyor. Bunun ötesindeki ayrıntılar, 5. Bölümdeki ampirik analize bırakılmıştır.

Tablo 3.2. *Üretim ve ticaret sektörleri*

Üretim	Ticaret
Mallar	Toptan/perakende
Üretken hizmetler	Bina, teçhizat ve araba kiralamaları
Devlet üretimi	Devlet ticareti
Üretken taşımacılık	Dağıtıma ilişkin taşımacılık

3.1.1 Sadece üretim sektörlerinin varlığında millî muhasebe

Tek başına üretimi ele alalım. Varsayalım ki, toplam ürün 2000 saatlik (emek) değerden oluşurken, bunun toplam satış fiyatı herhangi bir para miktarı, mesela 4000 "dolaşımdaki para birimi" (DPB) ediyor. 2000 saatlik toplam emek değeri, 4000 DPB'lik bir para miktarında ifadesini bulmaktadır. Fakat, para birimini 2 DPB'ye eşit olacak biçimde her zaman yeniden tanımlayabilir ve bu yeni birime bir "dolar" adını verip, 2000 saat değerindeki toplam satış fiyatının 2000 dolar olduğunu söyleyebiliriz. Bu, bir simgelerle gösterme tarzından ibaret olmakla beraber, (farklı birimleri olan) tek bir büyüklüğün hem toplam emek değerini, hem de bunun parasal ifadesini – ürünün toplam satış fiyatını – göstermesini olanaklı kılarak sunuşumuzu kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla, biz bunlar arasında açık biçimde bir ayrım yapmadıkça, "değer" terimi hem emek zaman, hem de bunun parasal ifadesi için kullanılacaktır.

Ticaret faaliyetlerini işin içerisine soktuğumuzda ise, üretici fiyatıyla (ürünün üretici tarafından toptancı/perakendeciye satıldığı fiyat), toptancı/perakendeci tarafından talep edilen (ve bunların "markup"larını içeren) nihai satış fiyatını birbirinden ayırmamız icap eder. Markup pozitif olduğu sürece, üretim sektöründen ticaret sektörüne değer transferi olacaktır. Bu, Kısım 2.4'te tartışılmıştı.

Türettiğimiz sonuçların hiçbiri, tekil malların üretici fiyatları veya nihai satış fiyatlarının bunlara tekabül eden emek değerlerinden sapıp sapmamasından ciddi biçimde etkilenmeyecektir. Bu tür sapmalardan bağımsız olarak, tekil üretici fiyatlarının toplamı bir toplam üretici fiyatı, tekil nihai

satış fiyatlarının toplamı da toplam ürün için bir toplam nihai satış fiyatını tanımlar; şimdilik, bilmemiz gereken yalnızca budur. Tekil fiyat–değer sapmaları ve bunların etkileri Kısım 4.1 ve 5.10'da ele alınıyor.

Bu bölüm boyunca, toplam ürünün 2000 dolar tutarındaki satış fiyatının, 400 dolar üretim maliyeti, 200 dolar üretim işçisi ücreti, 1400 dolar kâr (kâr tipi gelir) ve başka masraflardan oluştuğunu varsayacağız. Söz konusu toplam ürünün *kullanım*ının izini sürmek için, üretim maliyetlerinin üretimde kullanılan girdilerin maliyetini temsil ettiğini, işçilerin tüketiminin ücretlerine eşit olduğunu, kapitalistlerin tüketiminin büyüklüğünün kârların yarısına eşit olduğunu, tesis, teçhizat, stok biçimindeki (planlanmış) işletme yatırımları ile "planlanmamış stok yatırımı"nın (yani, satılamamış veya planlanandan daha fazla satılmış malların) da kârların öteki yarısına eşit olduğunu varsayacağız. Bu son varsayım, ne sektörel arz ve talebin, ne de toplam arz ve talebin dengelendiği anlamına geliyor. Söz konusu olan, daha çok, gelir ve kullanım taraflarını ex post olarak denkleştirmek maksadıyla, arz ve talep arasındaki farkın kullanım tarafında "planlanmamış stok değişimi" olarak "toplam yatırım"a ilave edildiği standart bir muhasebe yönteminden ibarettir. Tablo 3.3, bu temel ilkeleri sayısal olarak örneklemektedir.

Tablo 3.3. *Ürünün değeri ve kullanımı*

Ürünün değeri	Ürünün kullanımı	Miktar
Üretim maliyetleri	= Kullanılan girdiler	= 400 $
İşçi ücretleri	= İşçilerin tüketimi	= 200 $
Kârlar	= { Kapitalist tüketim (700 $) / Toplam yatırım (700 $) }	= 1400 $
Toplam fiyat	= Toplam kullanım	= 2000 $

Tablo 3.4. *Marksist ölçümler ve IO ölçümleri: Gelir tarafı*

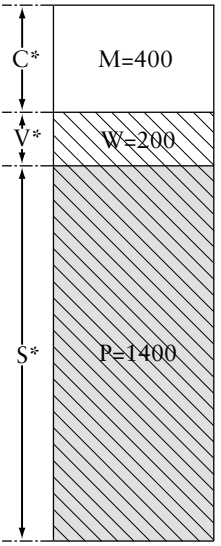
Marksist adlar		IO adları	Miktar
Sabit sermaye C*	=	Ara girdi M	= 400 $
Değişken sermaye V*	=	Ücretler W	= 200 $
Artık değer S*	=	Kârlar P	= 1400 $
Toplam değer TV*	=	Gayrisafi çıktı GO	= 2000 $
C* + V* + S*	=	M + W + P	= 2000 $

Tablo 3.4, Tablo 3.3'te betimlenen akımların Marksist ve IO gösterimlerini karşılaştırmaktadır. Tek başına üretimi ele aldığımızdan ötürü, tam bir karşılıklılık mevcuttur: Değişmez sermaye C* ara girdi M ile, değişken sermaye V* ücretler W ile, artık değer S* kârlar (kâr tipi gelir) ile, toplam değer TV* gayrisafi ürün GO ile aynıdır. Bu soyutlama düzeyinde, kullanım tarafındaki Marksist ölçüm ile IO ölçümü arasındaki ilişki de aynı ölçüde saydamdır. Girdi olarak kullanılan ürün miktarının Marksist ölçümü U*, buna tekabül eden IO ölçümü olan ara talep M ile; gerekli ürünün (üretim işçilerinin tüketiminin) Marksist ölçümü NP*, işçilerin tüketiminin IO ölçümü CONW ile; artık ürün SP*, kapitalistlerin tüketimi CONC ve toplam yatırım I'nın toplamıyla aynı olacaktır. Bkz. Tablo 3.5.

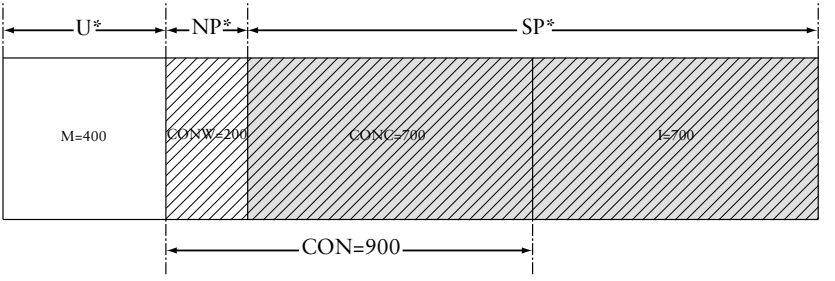
Tablo 3.5. *Marksist ölçümler ve IO ölçümleri: Kullanım tarafı*

Marksist adlar		IO adları		Miktar
Üretim girdisi U*	=	Ara talep M	=	400 $
Gerekli ürün NP*	=	İşçilerin tüketimi CONW	=	200 $
Artık ürün SP*	=	Kapitalist tüketim CONC (700 $) Toplam yatırım I (700 $)	=	1400 $
Toplam ürün TP*	=	Gayrisafi ürün GP	=	2000 $
U* + NP* + SP*	=	M + CONW + (CONC + I)	=	2000 $

Tablo 3.4 ve 3.5'deki sayısal sonuçlar, Şekil 3.1 ve 3.2'de grafik olarak gösterilmiştir. Her biri kendiyle ilgili şekilde olmak üzere, Marksist toplam değer TV* ve toplam ürün TP*, sırasıyla, kesiksiz ve kesik çizgiler içerisinde, Marksist katma değer (VA* = V* + S* = 1600) ve nihai ürün (FP* = NP* + SP* = 1600) taranmış alanlar içerisinde ve artık değerle artık ürün gölgeli taranmış alanlar içerisinde yer almaktadır. Bu gösterim kalıbını aşağıdaki şekillerin hepsinde kullanacağız.

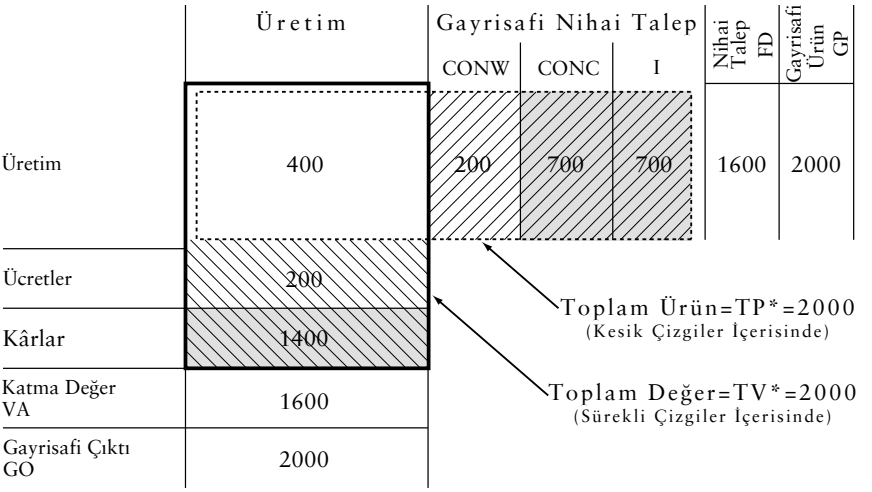
Şekil 3.1. Değerin bölünüşü: Yalnızca üretim.

Toplam Ürün=2000

Şekil 3.2. Ürünün kullanımı: Yalnızca üretim.

Nihayet, Şekil 3.1 ve 3.2'de ifade edilen ilişkileri, Şekil 3.3'teki (iptidai) girdi–çıktı tablosuna taşıyabiliriz. Bu soyutlama düzeyinde, girdi–çıktı tablosu, Şekil 3.1 ve 3.2'de resmedilen iki tarafın ilintilendirilmesinden ibarettir. Sonuçta ortaya çıkan tablo içerisinde, Marksist toplam değer TV* ve toplam ürün TP*, sırasıyla, kesiksiz ve kesik çizgilerle belirlenen alanlar içerisinde yer almaktadır. Marksist katma değer VA* ve nihai ürün FP* ise, sırasıyla, bunlar içerisindeki farklı taranmış alanlarca temsil edilmektedir.

Şekil 3.3. IO hesapları ve Marksist kategoriler: Yalnızca üretim.

Şekil 3.1, 3.2 ve 3.3, bütün faaliyetler üretim faaliyeti varsayıldığında, Marksist ölçümlerin ortodoks muadilleriyle, hiç değilse bu soyutlama düzeyinde özdeş olduğunu ortaya koymaktadır.[2] Ancak, *bu dolaysız ve basit karşılıklılık bütünüyle aldatıcıdır.* Üretim dışı faaliyetler ele alınır alınmaz kaybolacaktır.

3.1.2 Üretim ve ticaret sektörlerinin varlığında millî muhasebe

Şimdi incelememizi, toptan/perakende ticareti kapsayacak şekilde genişletiyoruz (öteki ticari faaliyetler daha sonra ele alınacaktır). Üretim ve üretimin ögeleri eskisiyle aynıyken, bu verili toplam değer ve ürünün dolaşımına, bu kez ticari faaliyetler belirtik biçimde aracılık etmektedir.

Varsayalım ki, evvelce ele alınmış olan 2000 dolar değerindeki ürün, şimdi iki ayrı adımda gerçekleştiriliyor. İlkin, üretim sektörü p tarafından, 1000 dolar *üretici fiyatı* karşılığında ticaret sektörü t'ye satılıyor.[3] İkincisi, bu ürünün kendisi, daha sonra, ticaret sektörü tarafından, kişisel tüketimde kullanılmak üzere bireylere, malzeme girdisi ve sabit sermaye olarak kullanılmak için firmalara satılıyor ya da satılmamış mallar olarak stoklarda tutuluyor.[4] Bu kullanımların, ürünün nihai satış fiyatına eşit olan toplamı,

2 Bu, kârların doğru ölçüldüğünü, yani kârların hayalî maliyet ve masraf biçiminde gizlenmiş olan kısmının hesaba katıldığını varsayar.

3 Üretim ve ticaret sektörlerini, tek bir şirketin üretim ve satış departmanları şeklinde düşünebiliriz.

4 Millî hesaplar, fiilî hasılanın kullanımının izini sürer. Dolayısıyla, eğer bunun bir bölümü satılmamışsa, satılmamış bu bölüm (pozitif) bir stok "yatırım"ı olarak hesaba katılır. Yok eğer üretilenden daha fazlası satılmışsa da, satışların üretimden fazlası negatif stok yatırımı (bir eksi yatırım) muamelesi görür. Her iki hâlde de, söz konusu toplam tutar, yıllık cari hasılaya eşitlenmiş olur.

ürünün *alıcı fiyatı* diye adlandırılır. Üretici fiyatıyla alıcı fiyatı arasındaki 1000 dolar fark ise, ticaret sektörünün *ticari marj*ı TM olarak anılır.[5] Dolayısıyla, ticaret sektörü, 2000 dolar değerindeki bir toplam ürünü 2000 dolar tutarındaki paraya ve satılamamış mala çevirmekte, hasılattan 1000 doları da kendisine saklamaktadır.

Elimizdeki iki aşamalı gerçekleşme süreci, önceden verilmiş 2000 dolarlık toplam değeri yeni bir tarzda dağıtıyor. Üretim sektörünün, ara girdisi ve toplam ücret bordrosu aynı kaldığı hâlde ($M_p + W_p = 400 + 200 = 600$), toplam geliri şimdi sadece 1000 dolar olduğundan, kârı (1400 dolardan) 400 dolara inmiştir. Buna paralel olarak, üretim sektörünün 1000 dolar kaybı, şimdi ticaret sektörünce kendi ticari marjı olarak ele geçirilmiş, kendi girdileri M_t, ücretleri W_t ve kârları P_t arasında dağıtılmıştır. Markist bakış açısından, üretim sürecinde hiçbir şey değişmemiş, değişmez sermaye C*, değişken sermaye V* ve artık değer S* aynı kalmıştır. Fakat, toplam artık değer S* = 1400 dolar, evvelce kâr olarak sadece üretim sektörüne giderken, şimdi üretim sektörü kârlarıyla (P_p = 400 dolar) ticaret sektörü ticari marjı arasında ($TM = M_t + W_t + P_t$ = 1000 dolar) bölünmüştür.

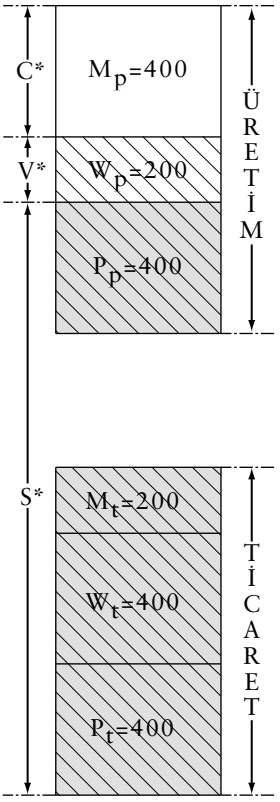
Kullanım değeri tarafının türetilmesinde önceki kurallarımızı izleyeceğiz: Ürünün ara kullanımı, her bir sektör için, sektörün gelir tarafındaki malzeme girdileriyle (M_p = 400 dolar, M_t = 200 dolar) aynıdır; işçilerin tüketimi, ücretlerine eşittir ($CONW_p = W_p$ = 200 dolar, $CONW_t = W_t$ = 400 dolar); kapitalistlerin tüketimi, sektörel kârların yarısıdır ($CONC_p$ = 200 dolar, $CONC_t$ = 200 dolar); ve toplam yatırım (planlanmamış stok değişimi dâhil), büyüklük bakımından kârların öteki yarısına eşittir (I_p = 200 dolar, I_t = 200 dolar).

Marksist bakış açısından bakıldığında, üretken girdi kullanımı U*, gerekli ürün NP* ve artık ürün SP* daha karmaşık bir dolaşım tarzının parçası hâline gelmesine rağmen, aynı kalmıştır. Bu, daha önce de olduğu gibi, $C^* = M_p$ = 400 dolar, $NP^* = CONW_p$ = 200 dolar ve SP* = 1400 dolar anlamına gelmektedir. Ancak, artık değerin kullanım tarzı, sadece üretim sektörlerindeki kapitalistlerin tüketimine ve yatırımına değil, ticaret sektörlerindeki *tüm* kullanımlara gittiğinden ötürü, bu kez farklıdır. Dolayısıyla,

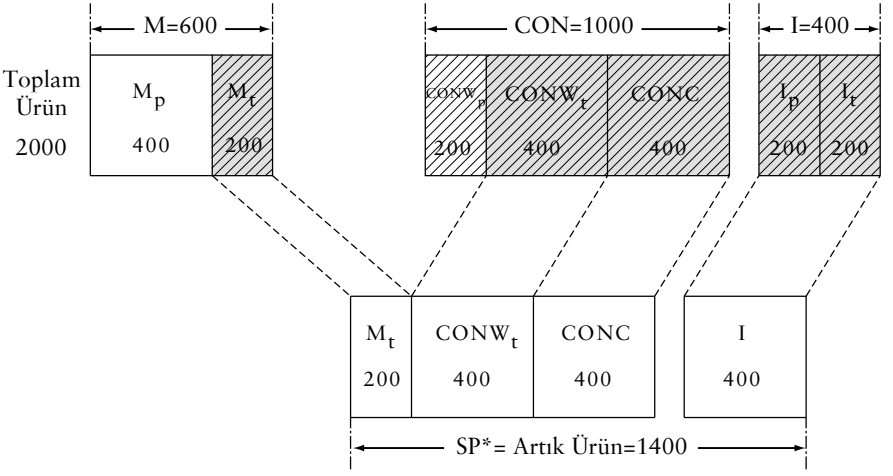
$$SP^* = (CONC_p + I_p) + (M_t + CONW_t + CONC_t + I_t)$$
$$= (200\ \$ + 200\ \$) + (200\ \$ + 400\ \$ + 200\ \$ + 200\ \$) = 1400\ \$.$$

Şekil 3.4 ve 3.5, değerle kullanım değerinin bu yeni bölünüşlerini gösteriyor.

5 Örneklerimizde, amortismanın, girdi maliyetlerinin parçası olarak gösterildiğini varsaydığımızdan ötürü, ticari marj amortisman düşülerek hesaplanmıştır.

Şekil 3.4. Değerin bölünüşü: Üretim ve ticaret.

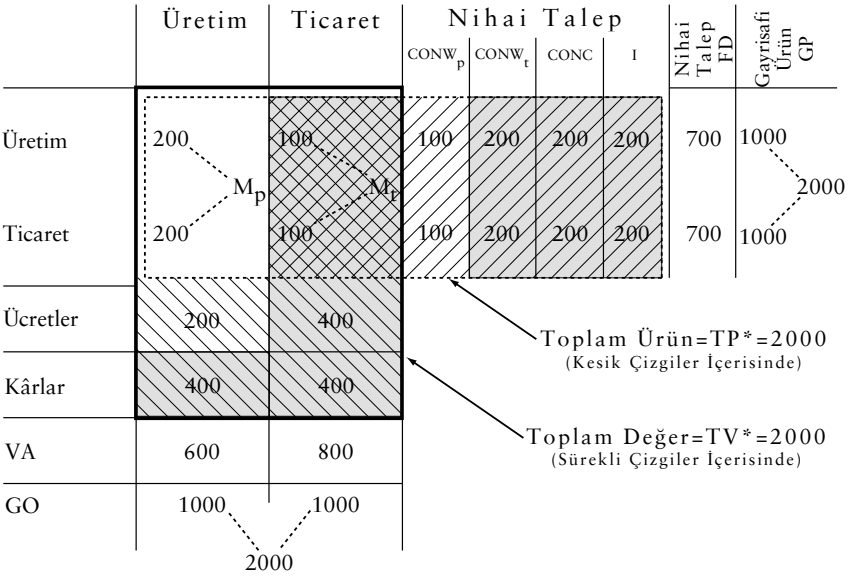
Şekil 3.5. Ürünün kullanımı: Üretim ve ticaret.

Son adım, yukarıdaki bilginin tamamını, girdi–çıktı hesapları ve Marksist hesaplar arasında bir eşleştirme çerçevesinde bir araya toplamaktır. Bunu gerçekleştirebilmek için, IO tablolarının kurallarına daha çok nüfuz etmemiz gerekiyor.

Mallar nihai kullanıcılarına alıcı fiyatlarından satıldığı hâlde, çoğu girdi–çıktı tablosunun üretici fiyatları cinsinden oluşturulduğunu belirtmekle başlayalım. Dolayısıyla, herhangi verili bir faaliyet için belirtilen toplam gelir (IO terminolojisiyle, gayrisafi çıktı ve gayrisafi ürün) kendi fiilî satış geliri (alıcı fiyatı) değil, tahminî üretici fiyatıdır. Keza, ticaret sektörünün toplam geliri (onun "üretici fiyatı") de bu sektör üzerinden yürütülen tüm faaliyetlerin ticari marjları toplamıdır.[6] Fakat, böyle bir prosedür, girdi alımları ile nihai talep ögelerine değer biçme konusunda derhâl soruna yol açar, çünkü söz konusu kalemler alıcı fiyatlarından edinilmiştir. Geleneksel IO tabloları, bu problemin etrafından dolanmak için, her mal alımını iki ayrı, fakat eş anlı işlem olarak ele alır. Bunlardan biri, üretim sektöründen, girdi malın üretici fiyatına eşit miktardaki bir işlemdir; öteki ise, ticaret sektöründen, aynı mal sepeti üzerindeki ticari marja eşit miktardaki bir işlemdir. Böylelikle, bütün girdilerin nihai alıcı fiyatları, kendi üretici fiyatlarıyla ticari marjlarına bölünüp ayrılmış ve bu iki bileşen üretim sektöründen satın alınan "mallar"la ticaret sektöründen satın alınan "hizmetler" biçiminde, ayrı ayrı kaydedilmiş olur (BEA 1980, s. 19–20).

Sayısal örneğimizde, toplam ürünün toplam değeri, üretici fiyatı ve gayrisafi ticari marj arasında 1000 : 1000 = 1 : 1 oranında bölünmüştür. IO tablomuzu kurarken, işi basitleştirmek amacıyla, aynı bölümlenmenin toplam ürünün bütün tekil ögeleri için geçerli olduğunu varsayacağız. Bu varsayım üzerinden, Şekil 3.4 ve 3.5'de gözüken her mal alımı (M, CONW, CONC ve I), sırasıyla, üretim ve ticaret sektörlerinden iki eşit "satın alım" şeklinde kaydedilecektir. Tüm bu mal ticari marjları satır toplamları, girdi–çıktı terminolojisiyle, ticaret sektörünün "gayrisafi ürünü" olup, bu tabii ki, kendi girdi maliyeti, ücret ve kârlarına tekabül eden sütun toplamıyla (kendi toplam ürün veya "gayrisafi çıktısı"yla) aynıdır. Sonuçta elde edilen IO tablosu, değişik Marksist ölçümleri göstermek üzere kullandığımız alışılagelmiş kurallar dâhilinde, Şekil 3.6'da gösterilmiştir.

6 Bu bağlamda, "üretici fiyatı" terimi, faaliyetten yaratılan toplam gelir eksi her türlü toptan/perakende marjları manasına gelmektedir. Ortodoks iktisatta, gelir yaratan tüm faaliyetler üretim faaliyeti muamelesi gördüğünden, ticaret sektörünün bile bir üretici fiyatı vardır.

Şekil 3.6. IO hesapları ve Marksist kategoriler: Üretim ve ticaret.

Şekil 3.4 ve 3.5'te betimlenen Marksist değer ve kullanım değeri akımlarından, Şekil 3.6'daki geleneksel girdi–çıktı eşleştirmelerine gerçekleştirilen tercüme, bu iki teorik temel arasındaki farkı ortaya çıkartmaktadır. Aşağıda önce bir terimler dizini verilmekte ve sonra da Tablo 3.6'da, Şekil 3.6'dan türetildikleri hâliyle, iki ölçüm kümesi arasındaki cebirsel ve sayısal ilişkiler özetlenmektedir.

Marksist ölçümler	Girdi–çıktı ölçümleri
$TV^* = C^* + V^* + S^*$ = toplam değer	$GO = M + W + P$ = gayrisafi çıktı
$VA^* = V^* + S^*$ = katma değer	$VA = W + P$ = nihai talep
$TP^* = U^* + FP^*$ = toplam ürün	$GP = M + FD$ = gayrisafi ürün
$FP^* = NP^* + SP^*$ = nihai ürün	$FD = CON + I = CONW + CONC + I$ = nihai talep
L_p = üretken istihdam	(dolaysız bir karşılığı yok)
L_u = üretken olmayan istihdam	(dolaysız bir karşılığı yok)
L = toplam istihdam $= L_p + L_u$	L = toplam istihdam

Tablo 3.6. *Marksist ölçümler ve IO ölçümleri: Üretim ve ticaret*

Marksist		Girdi–çıktı
A. Gelir tarafı		
$TV^* = GO_p + GO_t = 2000$ $= 1000 + 1000$	=	$GO = GO_p + GO_t = 2000$ $= 1000 + 1000$
$C^* = M_p = 400$	<	$M = M_p + M_t = 400 + 200 = 600$
$VA^* = TV^* - C^* = 1600$ $= VA_p + GO_t = 600 + 1000$	>	$VA = GO - M = 1400$ $= VA_p + VA_t = 600 + 800$
$V^* = W_p = 200$	<	$W = W_p + W_t = 200 + 400 = 600$
$S^* = VA^* - V^* = 1400$ $= P_P + GO_t$ $= P_p + P_t + (W_t + M_t)$ $= 400 + 400 + (400 + 200)$	>	$P = P_p + P_t = 400 + 400 = 800$
S/V^* = artık değer oranı $= 1400/200 = \%\ 700$ $= [P_p + P_t + (W_t + M_t)]/W_p$	≫	P/W kâr/ücret oranı $800/600 = \%\ 133$ $(P_p + P_t)/(W_p + W_t)$
B. Kullanım tarafı		
$TP^* = GP_p + GP_t = 2000$	=	$GP = GP_p + GP_t = 2000$
$U^* = M_p = 400$	<	$M = M_p + M_t = 400 + 200 = 600$
$FP^* = TP^* - U^* = 1600$ $= M_t + CON + I$ $= 200 + 1000 + 400$	>	$FD = GP - M = 1400$ $= CON + I$ $= 1000 + 400$
$NP^* = CONW_p = 200$		(dolaysız bir karşılığı yok)
$SP^* = FP^* - NP^* = 1400$ $= M_t + CON + I - CONW_P$ $= M_t + CONW_t + CONC + I$ $= 200 + 400 + 400 + 400$		(dolaysız bir karşılığı yok)
SP^*/NP^* = sömürü oranı $= 1400/200 = \%\ 700$ $= (M_t + CONW_t + CONC + I)/CONW_p$		(dolaysız bir karşılığı yok)

Tablo 3.6, bir kez üretken faaliyetlerle üretken olmayan faaliyetler arasında ayrım yaptığımızda, Marksist kategorilerle IO–MGHH kategorilerinin artık birbirine tam olarak tekabül etmeyeceğini ortaya koyuyor. Farklı çerçeveler arasında, gelir tarafları kullanım değeri taraflarına kıyasla birbiriyle daha çok benzeştiğinden ötürü (çünkü zorunlu ürünle artık ürünün girdi–çıktı muadilleri yoktur), açıklamamızı ilki üzerinde yoğunlaştıracağız. Bir takım genel örüntüleri, bu soyutlama düzeyinde bile tespit edebiliriz.

Meta ürün, üretim ve ticaret sektörleri aracılığıyla üretilir ve gerçekleştirilir. Dolayısıyla, bu sektörlerin birleşik toplam gelirleri, TV* ürününün toplam fiyatını temsil eder. Söz konusu toplam gelir, girdi–çıktı tablolarında, üretim ve ticaret sektörleri gayrisafi ürünleri GO_p ve GO_t'nin toplamı olarak gözükecek ve hiçbir ikincil sektör gelirini ("gayrisafi çıktısı"nı) (GO_s) içermeyecektir. Çünkü, bu gelirler, birincil sektör değer akımlarının belli bölümlerinin transferinden kaynaklanır; bu tür kaynak (source) akımların hepsi, kökenlerinde yatan sektör içerisinde zaten hesaba katılmıştır. Dolayısıyla, her seferinde, toplam değerin $TV^* = GO_p + GO_t$, değişmez sermayenin $C^* = M_p$, değişken sermayenin $V^* = W_p$ ve üretken istihdamın da yalnızca kapitalist tarzda istihdam edilen üretim işçilerine (L_p) eşit olduğunu gözleyeceğiz. Yine bu sebeple, genel olarak, bu Marksist kategorilerin her biri, sırasıyla, ortodoks muadilleri GO, M, W ve L'den hep daha küçük olacaklardır. Çünkü, bu son ölçümler, ticaret, toprak kirası, finans ve başka bir dizi üretim dışı faaliyeti üretimin biçimleri olarak saymaktadır.[7]

Tablo 3.6'daki bazı başka örüntüler, zorunlu olarak genel duruma da taşınacak diye bir şey yoktur. Mesela, Marksist toplam değer TV* ile girdi–çıktı gayrisafi çıktısı GO arasında şimdi var olan eşitlik, daha önce tartışılmış olan nedenlerden ötürü, genelde geçerli olmayacaktır. Daha önemlisi, her ne kadar, Marksist katma değer VA* ile ortodoks katma değer VA ve de Marksist artık değer S* ile (bu soyutlama düzeyinde, Kısım 3.2.2'deki "kâr tipi gelir" P^+ ile, yani kâr, kira ve faiz toplamıyla aynı olan) toplam kârlar P arasındaki kesin ilişkileri türetebilecek olsak da, söz konusu iki setin görece büyüklüklerinin, daha genel bir düzeyde, *a priori* belirlenemeyeceği ortaya çıkacaktır. Nitekim, 5. Bölüm'deki ampirik kanıtların işaret ettiği üzere, S*, P^+ ve P'den büyük olmayı sürdürdüğü hâlde, mevcut VA* > VA bulgusu (bkz. Tablo 3.5) daha somut bir düzeyde fiilen tersine dönmüştür. Tablo 3.12 bulgularımızdaki bu ve başka genel örüntüleri özetleyecektir.

7 İkincil sektör değişkenlerini belirtmek için s alt simgesi kullanıldığında, sırasıyla, geleneksel gayrisafi çıktı $GO = GO_p + GO_t + GO_s$, ara girdi $M = M_p + M_t + M_s$, toplam ücretler $W = W_p + W_t + W_s$ ve toplam istihdam $L = L_p + L_t + L_s$ olacaktır.

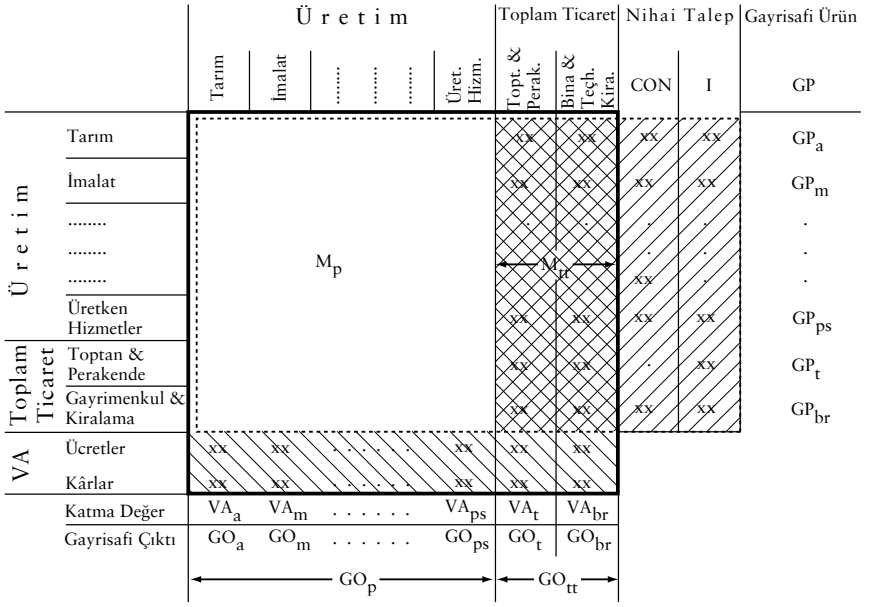
3.1.3 Başka ticari faaliyet türleri

Tablo 3.1'de, ticari faaliyetler tanımının yalnızca özel toptan/perakende ticareti değil, devlet teşebbüslerince yürütülen her türlü ticaret ile dağıtıma ilişkin taşımacılık ve bina ve teçhizat kiralamasını kapsadığına işaret etmiştik. Girdi–çıktı hesapları, spesifik devlet teşebbüslerini özel muadilleriyle aynı sektörler içerisine yerleştirdiğinden ötürü, ticaretle uğraşan devlet teşebbüslerinin toplam ticaret sektörünün zaten parçası olduklarını varsayabiliriz.

IO hesaplarında taşımacılık, ticarete benzer bir tarzda ele alınır (bkz. Kısım 3.1.2). Yani, taşımacılık sektörünün gayrisafi çıktı ve ürünü içerisine yalnızca taşımacılık *marjları* girer ve tekil marjların hepsi "ayrıştırılır ve ileriye doğru kaydırılır" (BEA 1980, s. 20). Dolayısıyla, taşımacılığın dağıtıma ilişkin taşıma özelliği gösteren bölümünü tahmin etmek olanağımız olsaydı, bunu ilke olarak doğrudan doğruya ticaret sektörünün içerisine yedirebilirdik. Fakat, gerekli bilgi pratikte mevcut olmadığından, ampirik tahminlerimiz, tüm taşımacılığın üretken taşımacılık olduğu varsayımına dayanmaktadır.

Bina ve teçhizat kiralamalarının saptanması daha karmaşıktır. Her şeyden önce, gayrimenkul ve kiralama sektörünün bütünü, geleneksel hesaplarda, üç adet, birbirinden çok farklı faaliyetten oluşmaktadır. Birincisi, IO–MGHH hesaplarının, kendi konutunda ikamet eden ev sahiplerine, evini kendine kiralayan bir işletme muamelesi yapmasından doğan ve "kendi konutunda ikamet eden hanehalklarına ait kiralıklar" diye tanınan hayalî (izafe edilmiş) bileşendir. Bunun, tümüyle bir kenara bırakılması gerekir. İkincisi toprak kiralaması ve satışıdır ki, biz bunu, bu tür faaliyetler esasında gelirlerin, mülkiyet haklarının ve gelir üzerindeki hak iddialarının yeniden dolaşımı demek olduğundan, (finansla birlikte) ikincil sektöre kaydıracağız. Üçüncü faaliyet ise, üretilmiş bir metanın ya doğrudan ya da parça parça satışını konu alan ve dolayısıyla toplam ticaret sektörü içerisine yedirilmesi gereken bina satış ve kiralamalarıdır.

Dahası, IO hesapları bina ve teçhizat kiralamalarını üretim faaliyeti olarak ele alırken, bizimse bunları ticari faaliyet olarak ele almamız gerekir. Bunun anlamı şudur: Bina/teçhizat kiralamalarını (br) toplam ticaret sektörü (tt) içerisine yedirdiğimiz vakit, gayrisafi çıktı ve ürün içerisine sadece kira marjlarının girdiğinden ve tekil kira marjlarının (sektörün alttaki ögeleri) ayrıştırılmış olduğundan ve ileriye doğru kaydırıldığından emin olabilmeliyiz. Şekil 3.7, birincil akımların bir bütün olarak ele alınışını özetliyor. Başka her türlü detay Ek A'ya saklanmıştır.

Şekil 3.7. IO hesapları ve Marksist kategoriler: Birincil akımlar.

3.2 İkincil akımlar

Üretim ve ticaret faaliyetleri, gelirlerini doğrudan doğruya meta ürünün satışından elde ederler. Bu birincil akımlar ayrıca toprak kirası,[8] finans masrafları, harçlar/bedeller, imtiyazlar ve vergiler türünden bir dizi ikincil akımın ortaya çıkışına temel oluştururlar.

Dolayısıyla, *ikincil sektörler*i tanımlayan şey, gelirlerini birincil sektörlerin yarattığı para akımlarının yeniden dolaşımından veya bu birincil akımların bazı bölümleri üzerindeki, toplumsal olarak kabul gören hak iddialarının dolaşımından veya her ikisinden de elde elde ediyor olmalarıdır. Böylece, (saf) toprak kirası[9] (evvelce analiz ettiğimiz bina ve teçhizat kiralamasının aksine) toprağa erişim karşılığında, faiz para ve krediye erişim karşılığında ve bir patent ücreti veya başka türden bir harç/bedel de bir tür özgül sürece erişim karşılığında ödenen birer imtiyaz ücretidir. Öyleyse, toprak, finansal araç ve patent hakkı satışları, söz konusu imtiyazlar üzerindeki hak iddialarını dolaşıma sokar. Benzer bir çıkarsama, egemen bir toplumsal güce yapılan ve düpedüz imtiyaz ödemesi olan vergilere de uygulanabilir.

8 "Toprak kirası" terimi ile arazi, maden vs. kiraları kastedilmektedir.

9 Kapitalist toprak rantı, Marx'ın belirttiği gibi, artık değerin, "gezegenimizin belli bölümleri üzerindeki mülkiyetleri" yüzünden toprak sahiplerine düşen parçasıdır (Marx 1967b, s. 634).

Birincil ve ikincil sektörler arasındaki transferler, ilki ikincisine imtiyaz ücreti ödediğinde, doğrudan gerçekleşir. Veya, (diyelim ki) gelirlerini (ücret, temettü, faiz ödemesi vs. olarak) birincil sektörlerden elde eden hanehalkları, bu gelirlerin bir bölümünü dönüp de imtiyazlar sektörüne ödediklerinde, dolaylı bir biçimde gerçekleşir. Her iki hâlde de, söz konusu ikincil sektör gelirlerinin asıl kaynakları birincil sektör hesaplarında zaten kayda geçmiş olduğundan ötürü, bunları toplam değerin ölçümünde bir kez daha sayamayız. Keza, toplam ürün birincil sektör içerisinde üretildiği ve gerçekleştirildiğinden, ikincil sektörlerin elde ettiği gelirleri bu sektörlerden kaynaklanan bir ek üretiminin ölçümleri olarak göremeyiz. Dolayısıyla, bunları toplam ürünün ölçümünde hesaba katamayız. *İkincil akımlar toplam işlemlerin parçasıdırlar, fakat toplam değer veya toplam ürünün parçası değillerdir.*

Şurası belirtilmeli ki, bu, ürünün, ikincil sektör tarafından veya gelirlerini ondan elde eden hanehalkları tarafından fiilen kullanılmasını ihmal ettiğimiz anlamına gelmiyor. İmtiyaz ödemeleri, birincil sektörün ve onunla bağlantılı hanehalklarının satın alma gücünden yapılan kesintilerdir. Bunların ikincil sektöre akması, o sektörün ve onunla bağlantılı hanehalklarının satın alma gücünü yükseltir. Bir sektörün kaybettiğini öteki kazanır. Böylelikle, değerin, birincil ve ikincil sektörler arasındaki transferler aracılığıyla gerçekleşen yeniden dağılımı, ürünün farklı bir biçimde kullanılmasına yol açar.

A. Özel ikincil akımlar: Toprak kirası, finans, imtiyazlar

3.2.1 İmtiyaz ödemelerinin genel sonuçları

Aşağıdaki sayfalarda, "imtiyaz ödemeleri" terimini ikincil sektör akımlarını genelde betimlemek üzere kullanacağız. Daha önce belirttiğimiz gibi, birincil ve ikincil sektörler arasındaki transferler temel Marksist ölçümleri genellikle değiştirmez.[10] Fakat IO–MGHH hesapları, bu transferleri imtiyazlar sektörünün "ürünü"nün satın alınması olarak ele aldığından, bunlara tekabül eden ortodoks ölçümleri değiştirir. Dolayısıyla, imtiyazların ele alınışı, Marksist hesaplarla ortodoks hesaplar arasındaki eşleştirmeye yeni bir öge katar. Şimdi, bu değişimlerin, toplam çıktıyla toplam ürün, katma değerle net ürün/hasıla ve toplam kâr tipi gelir ölçümleri üzerindeki kümülatif etkilerini analiz edeceğiz.

Ortodoks muhasebe, imtiyazlar sektörünün hasılatını sektörün ürünü olarak gördüğü şeyin ölçüsü olarak ele aldığından, ekonomi genelindeki

10 Üretken işçilerin ücretinden gelen imtiyaz ödemeleri, onların fiilî ücretini düşürebilir ve dolayısıyla artık değeri yükseltebilir. Bu hususu Kısım 3.3'te ele alıyoruz.

gayrisafi çıktı GO ölçümlerini, imtiyazlar sektörü gelirleri için bir sütun eklemek, toplam gayrisafi ürün GP ölçümünü ise, öteki tüm sektörlerce imtiyazlar sektörüne yapılan ödemeler için bir satır eklemek suretiyle büyütecektir. Bizim bakış açımızla, bunlar transferlerin kaydından ibaret olup, toplam değer TV* ve toplam ürün TP* ölçümlerimizin dışında tutulmalıdır. Dolayısıyla, daha önce olduğu gibi, yine $TV^* = GO_p + GO_t$ ve $TP^* = GP_p + GP_t$ olur. Aynı prensiplerin, genel devlet sektörü için de geçerli olduğunu az sonra göreceğiz.

Katma değer ve kârın ortodoks ölçümleri üzerindeki etkiler biraz daha karmaşıktır. İmtiyaz ödemelerine maliyet mi yoksa ödeme muamelesi mi yapıldığına bağlı olarak, üç olasılık mevcuttur.

Birincisi, birincil sektör hesapları, ikincil sektörlere ödenen belli bir takım imtiyaz tiplerini ($RY_p + RY_t$) *maliyet* olarak ele alır ve bu yüzden bunları (önce ara girdilere eklemek ve sonra, "izafi faiz tahsilatı" için buna tekabül eden bir negatif kalem yaratarak, katma değerden çıkartmak suretiyle) ara girdiler arasına kaydeder. Gayrimenkul sektörüne ödenen toprak kirasıyla finans sektörüne ödenen net faiz için yapılan bu olduğundan,[11] birincil sektörlerin ölçülen katma değer düzeyi aynı miktarda azalacaktır. Aynı zamanda, bu ödemelerin karşılığı olan hasılat, imtiyazlar sektörünün toplam geliri ($GO_{ry} = RY_p + RY_t$) olarak gözükür. Fakat bunun bir kısmı imtiyazlar sektörü ara girdilerine (M_{ry}) gittiğinden, imtiyazlar sektörü katma değeri olarak yeniden beliren miktar, birincil sektörler katma değerinde başlangıçtaki transferden dolayı kaybedilen miktardan azdır. Dolayısıyla, toplam katma değer IO–MGHH ölçümü VA, Marksist muadilinin (VA*) altına düşer (bkz. Kısım B.2.2). Ortodoks toplam kâr tipi gelir (kâr, kira ve faiz) ölçümündeki azalma, toplam artık değere kıyasla daha da büyüktür, çünkü, ikincil sektör katma değerinin bir bölümü de kendi ücret bordrosuna gitmiştir. Nihayet, kira ve (birtakım) faiz ödemeleri maliyet olarak ele alındığı ölçüde, toplam kâr daha da küçük olacaktır.

İkincisi, bazı imtiyaz tiplerine katma değerden *ödeme* muamelesi yapılır ($RY'_p + RY'_t$). Bunlar, hanehalkı, yabancılar ve devlete ödenen net faiz ve temettüler ile dolaylı işletme vergilerini kapsar.[12] Bu tür ödemeler, (her ne kadar kâr ve imtiyaz gelirleri arasındaki bölünmeyi değiştirebilecek olsa da) birincil sektörlerdeki toplam katma değerin geleneksel ölçümünü etkilemez. Söz konusu ödemeler doğrudan ikincil sektörlere yapılmadığından, toplam

11 Esasında işletmeler, ödenen net faizi, katma değerden yapılan ödemelerin parçası olarak gösterirler. Fakat, IO–MGHH hesapları, finans sektörüne ödenen faize maliyet muamelesi yapar ve bunu ara girdilere kaydırır. Ancak, tüketicilere, devlete ve yabancılara ödenen faiz, katma değer içerisinde bırakılır. Bkz. Kısım B.2.

12 Evvelce belirtildiği üzere, ortodoks muhasebe işletmelerce finans sektörüne ödenen net faize işletme masrafı muamelesi yapar ve bunu ara girdi içerisine kaydeder.

işletme gelirleri de aynı kalır. Dolayısıyla, bu çeşit transferler, Marksist katma değer VA* ve ortodoks katma değer VA arasındaki ilişkiyi de etkilemez. Kâr tipi gelirden (kâr, kira, faiz ve vergiler toplamı) yapılan ödemeler için de aynı şey geçerlidir, fakat toplam kârlar söz konusu olduğunda, bunların net faiz ve dolaylı vergi olarak yapılan imtiyaz ödemeleri tutarınca azalabileceği açıktır.

Nihayet, birincil sektör gelirlerinden beslenen hanehalkları, devlet ve yabancılar da, kendi gelirlerinin bir bölümünü ($RY_c + RY_g + RY_{x-m}$), ikincil sektörlere toprak kirası, net faiz, vs. olarak ödeyebilirler. Bu tür transferler, birincil sektörlerin gayrisafi çıktı, katma değer ve kârlarından başlamak suretiyle, "akış yönünde" gerçekleştiğinden ötürü, bunların kaynağındaki akımlar etkilenmeyecektir. Tabii ki, söz konusu ödemelerden elde edilen hasılat ikincil sektör gelirlerini arttıracak ve ortodoks muhasebe artan bu geliri gayrisafi çıktıda artış olarak kayda geçirecektir. Ortodoks muhasebe söz konusu transferleri, kullanım tarafında, nihai talebin hanehalkı, devlet ve dış âlem sütunlarında belirtilecek ikincil sektör çıktısı satın alımları olarak kaydeder; bu nihai talebin toplam ölçümünü arttırır. Birincil sektör ölçümlerinden hiçbiri etkilenmediği ve ikincil sektör ölçümlerinin hepsi arttığı için, ortodoks toplam ölçümlerin hepsi, bunlara tekabül eden Marksist ölçümlere kıyasla görece artmış olacaktır. Aynı argüman, artık değere kıyasla kâr tipi gelire de tatbik edilebilir. Bu son sonuç, kârın, sırf ürünün dolaşım tarzı yüzünden, fiilen artık değerden büyük çıkması ihtimaline yol açar. Bu yeni ve çarpıcı sonucu Kısım 3.2.2'de daha detaylı biçimde irdeleyeceğiz.

Özetle, imtiyaz akımları, ortodoks gayrisafi çıktı GO ve gayrisafi ürün GP ölçümlerini, Marksist muadilleri olan toplam değer TV* ve toplam ürün TP* karşısında, görece büyütür. Fakat, Marksist katma değer VA* ve nihai ürün FP* ile karşılaştırıldığında, geleneksel katma değer VA ve nihai talep FD miktarı üzerindeki görece etkileri, bu kadar kesin değildir. Birincil sektörlerce ikincil sektörlere yapılan imtiyaz ödemeleri, ortodoks ölçümleri Marksist ölçümler karşısında görece azaltmakla birlikte, birincil sektörlerden, hanehalkları, devlet ve yabancılara yapılan imtiyaz ödemelerinin Marksist ve ortodoks ölçümün görece durumları üzerinde bir etkisi yoktur. Öte yandan, hanehalkları, devlet ve yabancılarca ikincil sektörlere yapılan imtiyaz ödemeleri, ortodoks ölçümleri Marksist muadilleri karşısında görece büyütür. Aynı şey, toplam artık değere kıyasla toplam kâr tipi gelir (kâr ve imtiyaz gelirleri toplamı) ölçümleri için de söylenebilir. Dolayısıyla, imtiyaz akımlarının, Marksist muadilleri karşısında, ortodoks katma değer, nihai talep ve toplam kâr üzerindeki topyekûn görece etkisi belirsizdir. Bu sonuçların daha detaylı bir türetimi Ek B'de sunulmaktadır.

Şekil 3.8, imtiyaz akımlarının, Marksist kategorilerle IO kategorileri arasındaki eşleştirme üzerindeki topyekûn etkilerini betimliyor. Birincil sektörler (üretim ve ticaret) tarafından yapılan bazı imtiyaz ödemeleri (RY_p + RY_t), maliyet olarak gösterilmiş ve dolayısıyla bu sektörlerin ara girdileri içerisinde kaydedilmiştir. Ötekilerse (RY'_p + RY'_t), bu sektörlerin katma değerinden yapılan ödemeler olarak gösterilmiştir. Nihayet, hanehalkı gelirinden yapılan transferler ve öteki nihai harcamalar, nihai talep sütunu içerisinde satın alma (RY_C + RY_I) olarak gösterilmiştir.

	Üretim	Ticaret	İmtiyaz	Nihai Talep		GP
				CON	I	
Üretim	xx	xx	xx	xx	xx	GP_p
Ticaret	xx	xx	xx	xx	xx	GP_t
İşletme İmt. Ödemeleri	RY_p	RY_t	RY_{ry}	RY_c	RY_i	GP_{ry}
Ücretler	xx	xx	xx			
Kârlar	xx	xx	xx			
Diğer İşlet. İmtiyaz Ödemeleri	RY'_p	RY'_t				
GO	GO_p	GO_t	GO_{ry}			

Şekil 3.8. IO hesapları ve Marksist kategoriler: Özel imtiyaz ödemeleri.

Tablo 3.7, buna tekabül eden cebirsel özeti sunmaktadır. Şu belirtilmelidir ki, değer transferlerinin etkileriyle ilgili tartışmanın ışığı altında, VA* ile VA veya S* ile P arasında herhangi bir genel örüntünün geçerli olduğu önsel olarak varsayılmamıştır. Ancak, artık değer oranı (S*/V*), kâr/ücret oranı ölçümünden büyük olarak gösterilmiştir, çünkü bu genel ampirik örüntünün temeli V* < W olgusunda yatmaktadır.

Tablo 3.7. *Marksist ölçümler ve IO ölçümleri: Özel imtiyaz harcamaları*

Marksist		Girdi–çıktı
A. Gelir tarafı		
$TV^* = GO_p + GO_t$	$<$	$GO = GO_p + GO_t + GO_{ry}$
$C^* = M_P$	$<$	$M = (M_p + RY_p) + (M_t + RY_t) + (M_{ry} + RY_{ry})$
$VA^* = TV^* - C^*$ $= RY_p + VA_p + (GO_t)$ $= VA_p + VA_t + (M_t + RY_p + RY_t)$		$VA = GO - M$ $= VA_p + VA_t + VA_{ry}$
$V^* = W_p$	$<$	$W = W_p + W_t + W_{ry}$
$S^* = VA^* - V^*$ $VA_p + VA_t + (M_t + RY_p + RY_t) - W_p$ $= P_p + P_t + RY'_p + RY'_t + (M_t + W_t + RY_p + RY_t)$		$P = P_p + P_t + P_{ry}$
$S^*/V^* = [P_p + P_t + (M_t + W_t + RY_p + RY'_p + RY_t + RY'_t)]/W_p$	$\gg$	$P/W = (P_p + P_t + P_{ry})/(W_p + W_t + W_{ry})$
B. Kullanım tarafı		
$TP^* = GP_p + GP_t$	$<$	$GP = GP_p + GP_t + GP_{ry}$
$U^* = M_p$	$<$	$M = M_p + M_t + M_{ry}$
$FP^* = TP^* - U^*$ $= M_t + M_{ry} + (CON - RY_C) + (I - RY_I)$ $= M_t + M_{ry} + CON^* + I^*$		$FD = GP - U$ $= CON + I$
$NP^* = CONW_p$		tekabül eden bir kategori yok
$SP^* = FP^* - NP^*$ $= M_t + M_{ry} + CON^* + I^* - CONW_p$		tekabül eden bir kategori yok

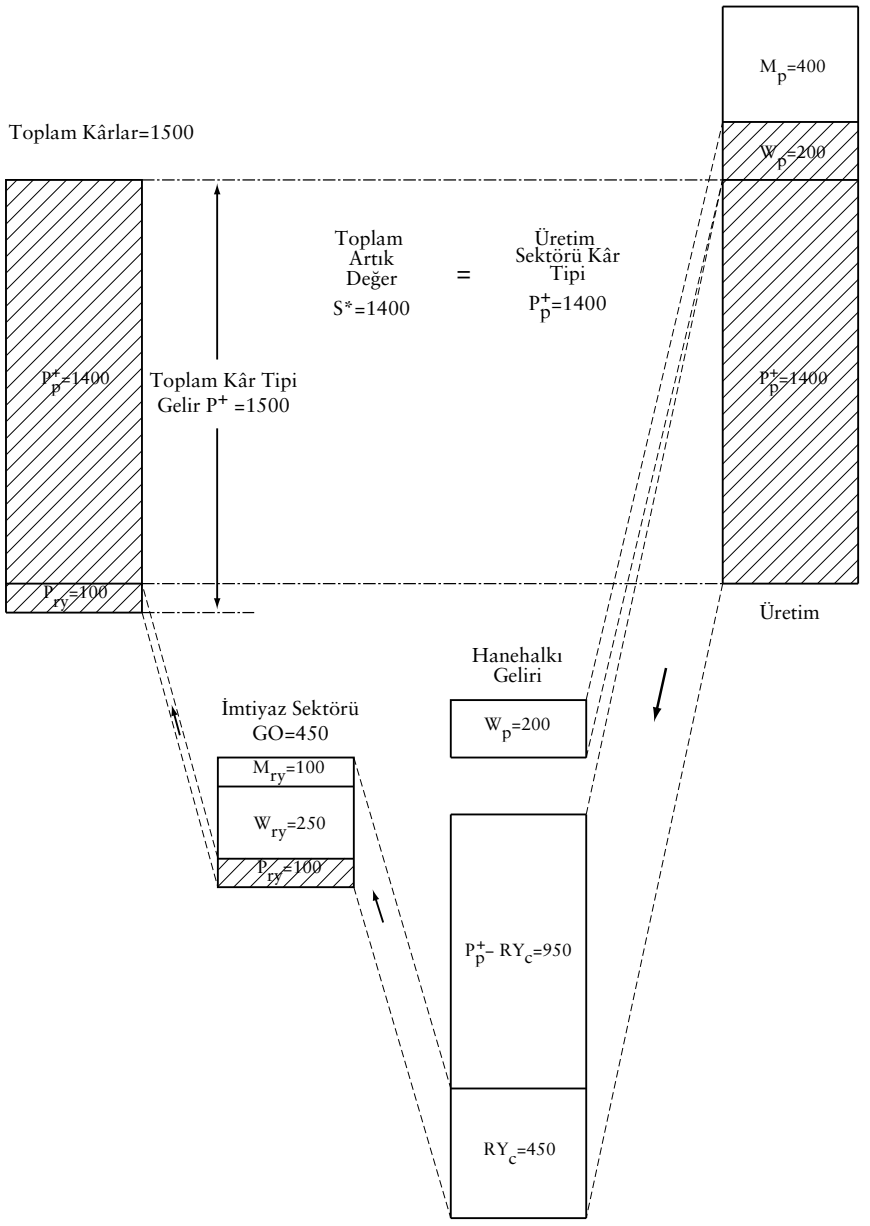
Not: $CON^* = CON - RY_C$ ve $I^* = I - RY_I$ (bkz. Şekil 3.8)

3.2.2 Kâr tipi gelir artık değeri aşabilir

Birincil sektörlerce ikincil sektörlere yapılan imtiyaz ödemeleri, kâr tipi gelir ölçümünü artık değer karşısında görece azaltmak eğilimi taşırken, hanehalkı ve devlet sektörleri ile dış âlemden (yani işletme dışı sektörlerden) kaynaklanan benzer transferlerin, kâr tipi geliri artık değer karşısında görece büyük kılma eğiliminde olduğunu görmüştük. Ampirik düzeyde, değer transferlerinin kâr azaltıcı etkisi, kâr arttırıcı etkisini bastırmaktadır. Fakat, böyle iki karşıt etkinin varolması, kendi başına, artık değerin toplam kârdan büyük olup olmadığına *a priori* karar veremeyeceğimiz anlamına gelir. Bu sadece, toplam kârın, gerçekleştirilen artık değer *ile* sermaye devreleri ve gelir devreleri arasındaki net değer transferinin toplamı olduğu biçimindeki teorik noktanın vurgulanmasına hizmet eder (bkz. Kısım 2.4).

Değer transferlerinin kâr arttırıcı etkisi üzerinde bir kavrayışa ulaşabilmek için, hanehalkı imtiyaz ödemelerini sadece üretim sektörüyle beraber ele alan basit durumu düşünmekte fayda vardır. Sadece üretim sektörü mevcutken ve hanehalkı imtiyaz ödemeleri yokken, toplam kâr toplam artık değere eşittir (Kısım 3.1.1'deki gibi 1400 dolar). Kabullerimiz uyarınca, bu toplam kâr aynı zamanda kapitalist sınıfın geliridir. Varsayalım ki, kapitalistler de bu kişisel kazancın 450 dolarını, net faiz ve toprak kirası olarak imtiyazlar sektörüne ödüyorlar. O vakit, imtiyazlar sektörü, (mesela) 350 dolar maliyet ve 100 dolar kâr biçiminde bölünen 450 dolarlık bir toplam işletme gelirine sahip olacaktır. Toplam işletme kârları şimdi, üretim sektörü kârları (1400 dolar) artı imtiyazlar sektörü kârlarına (100 dolar) eşit, yani toplamda 1500 dolar olacaktır. Oysa, toplam artık değer 1400 dolardır. *Toplam kâr toplam artık değeri aşmıştır.* Toplam kârlarla toplam artık değerin belirtik biçimde eşleştirildiği Şekil 3.9, bu akımları göstermektedir.[13]

13 Söz konusu etkinin üst sınırı, tüm üretim sektörü kârlarının imtiyazlar sektörüne geri aktığı (kârlar yalnızca imtiyaz ücretlerini ödemek için kullanılıyor) *ve* bu akışın (imtiyazlar sektöründe girdi veya ücret maliyetleri söz konusu olmadığından) bütününün imtiyazlar sektörü kârları şeklinde tezahür ettiği hâldir. Bu durumda, toplam kârlar, artık değerden iki kat kadar büyük olacaktır!

Şekil 3.9. Sadece üretim ve imtiyaz.

Bu sonuç, dönüşüm sorunu tartışması söz konusu olduğunda çok baş ağrıtmış bir meselenin bir çeşitlemesidir. Her iki durumda da, parasal kârın artık değer ile sermaye (akım) devresiyle bütün öbür devreler arasındaki her türlü (pozitif veya negatif) değer transferinin toplamı olduğunu hatırladığı-

mız anda, muamma çözülüverir (bkz. Kısım 2.4). Eldeki durumda, üretim sektörü kârından yapılan kâr payı ödemeleri, (işletme maliyeti olarak, yani dolayısıyla üretim kârından kesinti biçiminde kayda geçirilen toprak kirası veya net faizden farklı olarak) kârdan bir kesinti olarak değil, kârın paylaşılması olarak kayda geçilmiştir. Kâr payı ödemeleri kârdan kesinti biçiminde kayda geçmediği içindir ki, sermaye devresinden dışarıya doğru, kayda geçen bir *dışa transfer* yoktur. Ancak, kapitalistler, bu kâr payının bir bölümünü dönüp işletme sektörüne geri ödediklerinde, buna tekabül eden işletme hasılatı, sermaye devresinin içerisine doğru, kayda geçen bir *içe transfer* oluşturur. Bunun bir bölümü de, kendisini kayda geçen bir ek kâr olarak gösterecektir. Bu etkiye yol açan, dolaşım içerisinde gerçekleşen gizemli bir değer yaratımı veya yok edilmesi değil, kâr–zarar muhasebesinin özelliğidir.

Bu sonucu ele almanın başka bir yolu, modern kapitalist kârın temeli artık değer olsa da, toplam kâr tipi gelirin bazı bileşenlerinin artık değerden türemediğini teslim etmekten geçer. Birincil sektörün kâr tipi geliri, toplam artık değerin daima parçasıdır (bkz. Şekil 3.7 ve Tablo 3.6); ancak, ikincil sektörün kâr tipi geliri artık değere dâhil edilemez, çünkü bunun kaynakları zaten artık değerin öteki bölümlerinde içerilmiştir (birincil sektör hesaplarınca yansıtılmıştır). Bu, sadece üretimin ve imtiyazlar sektörünün bulunduğu basit durumda en berrak biçimiyle görülebilir (Şekil 3.9). Burada, üretim sektörünün kâr tipi geliri artık değere eşitken, toplam kâr tipi gelir, ikincil sektör kârları yüzünden daha büyüktür.

Burada işaret edilen soyut olasılık, ABD için yapılmış somut ampirik tahminlerde öne çıkmaz. Hakikaten, toplam kâr tipi gelir P^+ toplam artık değerin takriben % 60'ı, toplam kâr P ise % 40'ı kadardır. Dahası, değişken sermaye $V^* \equiv W_p$ toplam ücretler W'nun kabaca % 40'ı olduğundan, artık değer oranı S^*/V^*, kâr/ücret oranı P/W'dan genelde beş kat büyüktür (bakınız Kısım 5.4).

B. Kamusal İkincil Akımlar: Genel Devlet Faaliyetleri

Bir bütün olarak devlet sektörü iki tip faaliyeti kapsar. İlkin, devlet *teşebbüsler*i söz konusudur. Bu tür teşebbüsler, sürdürdükleri özgün faaliyet tipine bağlı olarak, IO–MGHH hesaplarında, üretim, ticaret veya özel imtiyaz sektörlerinin parçası sayılarak (BEA 1980, s. 27–8), söz konusu sektörlerdeki özel teşebbüslerle aynı şekilde ele alınırlar.[14] İkinci olarak, toplumsal düzenin idame ve yeniden üretimini gözeten devlet *kurumlar*ı söz konusudur:

14 ABD'deki devlet teşebbüslerini, temelde kapitalist teşebbüs biçiminde ele almaktayız. Bunun başka ülkeler için öyle olması icap etmiyor.

Polis, itfaiye, mahkeme ve hapishaneler, savunma ve dış işleri ve de genel idare. Tüm bunlar, üretim dışı faaliyetlerdir.

Geleneksel millî muhasebede, devlet gelirleri, vergiler (sübvansiyon ve transferleri düştükten sonra kalan işletme vergileri ve kişisel vergiler), harç ve para cezaları, kira ve imtiyaz gelirleri ile şahıs ve işverenlerin sosyal sigorta katkılarından oluşur. Devlet ödemeleri ise, mal ve hizmet alımları (üretken olmayan sektörlerle devlet çalışanlarına yapılan ödemeler dâhil), şahıslara yapılan transfer ödemeleri, şahıslara ve yabancılara ödenen net faizler[15], devlet teşebbüslerine yapılan net sübvansiyonlar, eksi, devletin elde ettiği kâr paylarından oluşur. Devlet açığı veya fazlası gelirlerle ödemeler arasındaki farktan oluşur (BEA 1986, s. ix–xii).

Girdi–çıktı hesapları, genel devletle ilintili akımları sadece kısmen kapsar. Gelir tarafında, yalnızca işletmelerin devlete yaptıkları ödemeleri (vergiler, harçlar, ödenen net faiz) içerir. Devlete yapılan hanehalkı ödemeleri de, imtiyazlar sektörüne yapılanlar gibi, burada açıkça gözükmez. Kullanım tarafındaysa, kişi ve işletmelere yapılan transfer ödemeleri (devletçe tahsil edilen vergi ve harçlardan düşüldüğü için) hariç tutulmuştur.

Bu, geriye sadece iki ana öge bırakmaktadır: (toprak kirası ve finans masrafları türünden imtiyaz ödemelerini de içeren) devlet mal ve hizmet alımları G' ve emek gücü alımları, yani devlet çalışanlarına ödenen ücretler W_G. Toplam devlet harcamaları $G = G' + W_G$ olmaktadır. Girdi–çıktı hesapları bu iki bileşeni bütünüyle farklı biçimlerde ele almaktadır. Devlet alımları G' ürünün nihai kullanımının parçası olarak ele alınır ve bu nedenle nihai talep altında gözükür. Net faiz ve toprak kirası harcamaları ise, imtiyazlara ortodoks yaklaşıma uygun biçimde, imtiyazlar sektörü çıktısının satın alınması olarak işleme tabi tutulur.

G', devletin belli bir üretim faaliyetinin ara girdisi olmak yerine, nihai kullanımın parçası olarak ele alınıyorsa, bu genel devlet faaliyetlerinin üretim dışı faaliyet olduklarının örtük itirafıdır. Tutarlı olmak için, devletin, aynı üretim dışı faaliyetinin bir parçası olarak emek gücü satın alması W_G de aynı biçimde ele alınmalıdır; ama bu yapılmaz. Tersine, IO–MGHH hesapları, devletin emek gücü alımlarını, devletin net ürünü olarak görülen şeyin (ve dolayısıyla devlet katma değerinin) yegâne kurucu bileşenini oluşturan bir hizmet alımı biçiminde ele alır. Bu ücretler, hesapların başka hiçbir yerinde gözükmediğinden, IO tablosuna bir kukla "devlet endüstrisi" (government industry) eklenmektedir: Satırı, devlet sütunu altında (devle-

15 Net faizin IO–MGHH hesaplarındaki ele alınış tarzına uygun olarak, işletmelere ödenen net faiz, finans hizmeti satın alımı biçiminde yeniden tanımlanmıştır. Dolayısıyla, devletin mal ve hizmet harcamalarının bir parçasıdır.

tin devlet endüstrisi net ürününü satın alımını temsilen) sadece tek bir öge (W_G) bulundurur. Ve keza, sütunu da, katma değer satırı içerisinde (devlet endüstrisi katma değerini temsilen) sadece tek bir öge (W_G) bulundurur. Bu araç vasıtasıyla, gerek ortodoks gayrisafi ürün ve gerekse ortodoks net ürün ölçümleri W_G kadar büyümüş olurlar.

Bizim bakış açımızla, işletmeler ve hanehalklarınca genel devlete yapılan ödemeler bir imtiyaz ödemesinden ibarettir. Bundan dolayı, imtiyazların ele alınma tarzına hâkim olan temel prensipler burada da geçerlidir. Dolayısıyla, birincil sektörlerin hesapları devlet tahsilatının orijinal kaynaklarını zaten içerdiğinden, onları şimdi ikinci kez sayamayız. Bizim bakış açımıza göre, devletin ne mal alımları G′, ne de emek gücü alımları W_G üretim faaliyeti içerisine girer; (IO–MGHH hesaplarındaki gibi) sırf ilkini değil, ikincisini de dışlamalıyız. Şekil 3.10'da işaret edildiği üzere, bu, kukla devlet endüstrisinin çıktı ve ürün/hasıla toplam ölçümlerinden dışlanması anlamına gelmektedir. Temel Marksist ölçümler, evvelce olduğu üzere, birincil sektör blokları içerisinde içerilirler.

	Üretim	Ticaret	İmt.	Kuk. Dev. Sek.	Nihai Talep CON	Nihai Talep I	Nihai Talep G	GP
Üretim	xx	xx	xx	..	xx	xx	xx	xx
Ticaret	xx	xx	xx	..	xx	xx	xx	xx
İmtiyaz	xx	xx	xx	..	xx	xx	xx	xx
Kuk. Devlet Sektörü	..	..	..	..	..	..	W_g	W_g
Dolaylı İşlet. Vergileri (IBT)	xx	xx	xx	..				
Kârlar (IBT hariç)	xx	xx	xx	..				
Ücretler	xx	xx	xx	W_g				
VA	xx	xx	xx	W_g				
GO	xx	xx	xx	W_g				

Şekil 3.10. IO hesapları ve Marksist kategoriler: Genel devlet faaliyetleri.

Şunu belirtmek gerekir ki, kukla devlet endüstrisinin dışlanması, devletin (üretim satırının nihai devlet talebi sütununda gözüken) fiilî ürün kullanımını veya devlet çalışanlarının (üretim satırının tüketim sütununda gözüken) kişisel tüketimini ihmal ettiğimiz anlamına gelmez. Bu kalemlerin her ikisi de, mevcut toplam ürünün *gerçek kullanımları*dır. Kukla devlet

endüstrisini dıştalamakla yaptığımız şey, sadece, bu ürünün *ölçümünün* herhangi bir biçimde *büyümesi*ni önlemektir.

Devlete yapılan işletme (business) ödemeleri (ödenen net faiz ile sübvansiyonlar düşüldükten sonra kalan vergiler) katma değer içerisinde kaydedildiğinden, bunları işin içine sokmak, özel sektör katma değerinin dağılımını değiştirse de, miktarını değiştirmez. Fakat, söz konusu gelirlerle daha sonra devlet ücretlerinin ödenmesi bir devlet net ürününün yaratılması gibi kayda geçirildiğinden, geleneksel gayrisafi ve net ürün toplam ölçümleri W_G kadar genişler.

Devlete yapılan işletme ödemeleri, işletme katma değer ölçümünü ve dolayısıyla da, kâr tipi işletme geliri ölçümünü de değişmeksizin bırakır (burada, kâr tipi gelir, katma değer artı ödenen imtiyaz ücretleri eksi ücretler biçiminde tanımlanmıştır). Kâr tipi gelir devlet için söz konusu olmadığından, buradan, genel devleti işin içine katmakla toplam kâr tipi gelirin değişmeyeceği sonucu çıkar. Öte taraftan, ödenen net faiz ile dolaylı işletme vergileri işletme katma değerinden kâra giden bölümü, kârdan kesilen vergiler ise kârın işletmelerce elde tutulan bölümünü azalttıklarından ötürü, genel devletin işin içine sokulması vergi öncesi ve sonrası kâra ilişkin toplam ölçümleri azaltacaktır.

Nihayet, devlet, gelirlerinin bir kısmını (diyelim ki) toprak kirası veya finans masrafı olarak imtiyazlar sektörüne geri transfer ettiği ölçüde, bu, imtiyazlar sektörü gelirlerini arttıracaktır. İmtiyazlar sektörünün ölçülen gayrisafi çıktısı, katma değeri, hatta kârları ve de bununla birlikte, bunlara tekabül eden toplam ölçümler artacaktır (çünkü, evvelce gördüğümüz üzere, vergi ödemesi vb. işletme sektörünün ölçülen gayrisafi veya net çıktısını azaltmamaktadır). Bu sonuç, daha önce imtiyazlar sektörüne yapılan hanehalkı ödemelerinden çıkarsanan sonuçla aynı olup, ölçülen kâr tipi gelirin artık değeri aşabilmesi olasılığını ortaya çıkartmaktadır.

Özetle, birincil sektörlerce devlete yapılan imtiyaz ödemeleri, kaynak sektörler katma değeri içerisinde zaten gözükmektedir ve dolayısıyla, başka bir sektör ya da gruba transfer edilmesi hâlinde tekrar sayılamaz. Fakat, ortodoks hesaplar bunları devlet çıktısı ölçümleri olarak gördüklerinden ötürü, bu transferlerin bir bölümünü tekrar saymaktadırlar; bu yüzden, ortodoks hesaplar toplam gelir ve toplam ürün ölçümlerini, söz konusu transferlerin toplamı kadar şişirirler. Spesifik olarak, devletçe kendi üretim dışı çalışanlarına ödenen her türlü ücreti (bir kukla devlet endüstrisi yaratmak suretiyle kayda geçirilen) bir ilave devlet ürün ölçümü sayarken, devletten imtiyazlar sektörüne yapılan her türlü transferi de, imtiyazlar sektörünce yaratılan ilave ürünün ölçümü sayarlar. Biz, kendimizi birincil sektörlerin

gayrisafi çıktı ve gayrisafi ürün toplamıyla sınırlamak suretiyle, ölçülen toplam ürüne yönelik değerleri olduğundan büyük gösteren böylesi yapay şişirmelerden kaçınmaktayız.

Tablo 3.8, kamusal ikincil akımların (Kısım 3.3'te ele alınacak olan üretken işçi ücretlerinden kesilen net vergiler meselesi hariç) ele alınış tarzını özetliyor. Burada, özel imtiyaz akımlarından kendimizi soyutlamaktayız.

Tablo 3.8. *Kamusal ikincil akımlar: Genel devlet faaliyetleri*

Marksist		Girdi–çıktı
A. Gelir tarafı		
$TV^* = GO_p + GO_t$	$<$	$GO = GO_p + GO_t + GO_{ry} + W_G$
$C^* = M_p$	$<$	$M = M_p + M_t$
$VA^* = TV^* - C^*$		$VA = GO - M$
$= VA_p + GO_t$		$= VA_p + VA_t + W_G$
$= (W + P^+)_p + (M + W + P^+)_t$		
$V^* = W_p$	$<$	$W = W_p + W_t + W_G$
$S^* = VA^* - V^*$	$>$	$P^+ \equiv VA - W = P + IBT$
$= (P_p^+ + P_t^+) + (W_t + M_t)$		
$= P + IBT + (W_t + M_t)$		
$S^*/V^* = [P + IBT + (W_t + M_t)]/W_p$	$\gg$	$P/W = P/(W_p + W_t)$
B. Kullanım tarafı		
$TP^* = GP_p + GP_t$	$<$	$GP = GP_p + GP_t + GP_{ry} + W_G$
$U^* = M_P$	$<$	$U = M_p + M_t$
$FP^* = TP^* - U^*$		$FD = GP - M$
$= CON + I + G' + M_t$		$= CON + I + G' + W_G$
$NP^* = CONW_p$		tekabül eden bir kategori yok
$SP^* = FP^* - NP^*$		tekabül eden bir kategori yok
$= I + G' + (CONW_t + M_t)$		

Notlar:
IBT = dolaylı işletme vergileri;
P = dolaylı işletme vergileri hariç, kâr tipi gelir;
P^+ = dolaylı işletme vergileri dâhil, kâr tipi gelir.

3.3. Ücretten yapılan net transferler, sosyal ücret ve düzeltilmiş artık değer oranı

Birincil sektörlerden ikincil sektörlere yapılan imtiyaz ödemeleri temel Marksist ölçümleri değiştirmezken, üretken işçilerin ücretinden kaynaklananlar farklıdır. Gerçek değişken sermaye ölçümü, üretken işçilerin nominal ücreti eksi kendilerince yapılan her türlü net imtiyaz ödemeleridir. Dolayısıyla, gerçek değişken sermayeyi hesaplamak için, üretim işçilerince ödenen net faizi, net toprak kirasını ve [ellerine geçen sosyal amaçlı kamu (social benefit) harcamaları düşüldükten sonraki] net vergileri, bizim görünürdeki değişken sermaye ölçümümüzden çıkartmalıyız.

Kavramsal düzeyde, net faiz ve net toprak kirası ödemelerini hesaplamak görece basittir. Fakat, ödenen net vergilerin tahmini, üretim işçilerince ödenen gayrisafi vergiler ve mütekabil transferlerle kendilerine geri yöneltilen (ve sağlık, eğitim, yollar, parklar vs. için yapılan) öteki sosyal refah harcamaları arasında bir karşılaştırma gerektirmektedir. Bu tür ayrıntılar Kısım 5.9 ve Ek N'de ele alınmıştır.

Üretim işçilerince ödenen net imtiyaz ücretleri toplamı NRY_{wp} bir kez hesaplandıktan sonra, bunu, doğru ücret ve artık değer ölçümlerini elde etmek üzere, üretim işçilerinin ücretlerinden çıkartmak ve artık değere eklemek gerekir. Bu durumda, artık değer ölçümü ve de düzeltilmiş artık değer oranı, o ölçüde büyük olacaktır. Bu düzeltilmiş ölçümleri göstermek üzere tek tırnak işareti kullandığımızda, gelir tarafı şöyle olacaktır:

$$V^{*\prime} = V^* - NRY_{wp} = W_p - NRY_{wp};$$

$$S^{*\prime} = S^* + NRY_{wp};$$

düzeltilmiş artık değer oranı

$$= S^{*\prime}/V^{*\prime} = (S^* + NRY_{wp})/(V^* - NRY_{wp})$$
$$> \text{görünürdeki artık değer oranı} = S^*/V^*.$$

Kullanım tarafında buna tekabül eden düzeltme, gerekli ve artık ürün ölçümünde devreye girecektir:

$$NP^{*\prime} = CONW_p - NRY_{wp} = NP^* - NRY_{wp}$$
$$SP^{*\prime} = FP^* - NP^{*\prime}$$
$$= M_t + CON^* + I^* + NRY_{wp} - CONW_p;$$
$$= SP^* + NRY_{wp}$$

düzeltilmiş sömürü oranı

$$= SP^{*\prime}/NP^{*\prime} = (SP^* + NRY_{wp})/(NP^* - NRY_{wp})$$
$$> \text{görünürdeki sömürü oranı} = SP^*/NP^*$$

Gerçek rakamlarla yapılan bütün hesaplamalar Kısım 5.9 ve Ek N'de görünmekte. Orada kendimizi, değişken sermayeden kesilen net vergiyle sınırlandırıyoruz. Bu net verginin tahmini (ki işçilere yönelik sosyal harcamalar ödedikleri vergileri aştığı ölçüde negatif çıkabilir), refah devleti ile sosyal ücret veya yurttaş ücreti denilen şey hakkındaki tartışmaları ilgilendiren çok daha geniş bir konunun parçasıdır (Bowles ve Gintis 1982; Shaikh ve Tonak 1987). Belirtmek gerekir ki, bizim devlet tarafından uyarılmış transferlere yönelik analizimiz, gerçekleşen ampirik akımlarla – yani, gözlemlenen vergi yansımasıyla (incidence of taxes)– ilgilenmekte olup, Ursula Hicks'in (1946) "toplumsal muhasebe yaklaşımı" dediği şeye tekabül etmektedir. Gerçekleşen akımlar ile kimi vergilerin yokluğunda ortaya çıkacağı varsayılan bazı alternatif akım setleri arasında karşılaştırma yapmayı gerektirecek farazi bir vergi kaydırması (shifting) örüntüsüne dayalı bir vergi yansıması analizi, bu kitabın çerçevesi dışında kalmaktadır.

3.4 Dış Ticaret

Üretilen değerin, ticaret, imtiyazlar ve devlet sektörlerine aktıkça büründüğü çeşitli biçimlerin izini, karmaşık bir değer transferleri dizisi aracılığı ile sürmüş bulunmaktayız. Ancak, bu kapalı bir ekonomi içindi. Şimdi soru şudur: Bu sonuçlar açık bir ekonomi söz konusu olduğunda nasıl değişir?

Açık ekonomi söz konusu olduğunda, amacımız ülke içinde *üretilen* değerle ülke içinde gerçekleştirilen değeri birbirinden ayırmaktır. İkisi arasındaki fark, ulusal iktisadi sınırları aşan değer transferlerinden kaynaklanıyor. Bu uluslararası transferlerin üç temel nedeni vardır: Değeri ülkeler arasında transfer eden, ihracat ve ithalat üzerindeki dış ticaret marjları; aynı tesiri yaratan, alıcı fiyatlarıyla değerler arasındaki sapmalar; ve değeri doğrudan para biçiminde transfer eden, uluslararası ücret ve maaş, temettü, faiz vesaire akımları. İlk iki konu uluslararası meta ticareti (mal ticareti hesapları), üçüncüsüyse "faktör hizmetleri" karşılığında yapılan uluslararası ödemeler (dış âlem hesapları) ele alınırken tartışılacaktır. Ancak, devam etmeden önce, ulusal iktisadi sınırlarla neyi kastettiğimizi açıklığa kavuşturmalıyız.

Ülke içi iktisadi faaliyetler ile dış iktisadi faaliyetler arasında yapılacak somut ayrım, analizin amacına bağlıdır. Mesela, "ülke içi" iki esas biçimde tarif edilebilir: Söz konusu ülkenin millî sınırları açısından veya söz konusu şahıs ya da kuruluşun milliyeti açısından. Amacımız verili bir ülke (yurt) içerisindeki değer üretimini ölçmek olduğundan ötürü, biz ilkini benimsiyoruz. Ulusal sınırların yurtiçi faaliyetleri tanımlamada böylece kullanılması, coğrafi mekânın milliyete kıyasla öncelik taşıyacağı anlamına gel-

mektedir. Öyleyse, ABD'de faaliyet gösteren yabancı işçi ve şirketler, yurtiçi sektörün parçası olarak hesaba katılacaktır.

Taşımacılık sektörüyle ilgili bir başka mesele daha vardır. Yerli bir taşıyıcıya yüklenmiş bir kargo, yabancı varış yerinde boşaltılmadan önce başka ülkelerin topraklarına girebilir. Yol üstünde, üçüncü bir ülke toprağından geçebilir, okyanus benzeri bir tarafsız sahayı kat edebilir. Veya bundan farklı olarak, yerli taşıyıcı, kargosunu başka bir yabancı taşıyıcıya yabancı gümrük giriş kapısından (port of call) önceki bir noktada aktarabilir. Ulusal iktisadi sınır tanımını yerli taşıyıcıları kapsayacak tarzda genişletmek suretiyle, tüm bu durumlardan kaynaklanan komplikasyonlarla başa çıkmak mümkündür. Biz de bu temelde, ithal edilen malları bir ABD giriş kapısına boşaltıldığında ya da bir ABD taşıyıcısına nakledildiğinde ABD'ye girmiş sayacağız. Keza, ihraç edilen mallar da, ya yabancı bir taşıyıcıya yüklendiği ya da yabancı bir giriş kapısında boşaltıldığı vakit ABD'yi terketmiş sayılacaktır.

3.4.1 GSYH, GSMH ve dış âlem (ROW) hesapları

Ortodoks millî muhasebe, "ABD'de faaliyet gösteren (located) emek ve sermaye (property) tarafından üretilen mal ve hizmet çıktısı"nı ölçmeyi hedefleyen gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYH) ile "ABD yerleşiklerince (residents) üretilen mal ve hizmetler"e tekabül eden gayrisafi millî hasıla (GSMH) arasında ayrıma gider (Tice ve Moczar 1986, s. 28). Birinci ölçüm, söz konusu şirket ve şahısların yerlerine, ikincisi ise milliyetlerine dayalıdır.

Millî hasılanın GSMH ölçümü, GSYH ölçümünden hareketle, dış âlem (ROW) hesaplarını eklemek suretiyle türetilir. Çünkü, ROW hesapları bu iki millî hasıla kavramı arasındaki farkı temsil etmek üzere tasarlanmışlardır. GSYH, ABD'de faaliyet gösteren yabancı şahıs ve şirketlere ait ücret ve maaşları, temettü ve faiz kazançlarını ve yedek akçeleri (retained earnings) hesaba katar. Öte yandan, yurt dışını mesken tutmuş ABD vatandaşlarıyla ABD şirketlerinin benzer kazançlarını dışlar. Milliyet temelinde tanımlanan GSMH, birinci kümeyi dışlarken, ikinci kümeyi kapsamına alır. ROW hesapları ikinci küme ile ilk küme arasındaki farktan ibaret olup, bunların GSYH'ya eklenmesi GSMH'yı ortaya çıkartır (BEA, 1980, s. 29–32).

Bizim amaçlarımız açısından anlamlı olan başlangıç noktası GSYH kavramıdır. Gerek MGHH, gerekse IO tablolarındaki sektörel hesaplar GSYH kavramına göre yapılandırıldığından ötürü, doğrudan bunlarla çalışabilir ve ROW hesaplarını tümüyle görmezlikten gelebiliriz. Bunu böylece bir engel olmaktan çıkardıktan sonra, sıra, ihracat ve ithalat üzerindeki ticaret marjları dolayısıyla, mallar değerlerine orantılı nihai fiyatlarla (alıcı fiyatlarıyla) satılsa bile, ortaya çıkacak değer transferlerinin analizine geliyor.

Sonra da, analizi alıcı fiyatı–değer sapmalarını kapsayacak biçimde ve de uluslararası ticaretin sebep olduğu değer transferlerinin genel bir özetiyle bitiriyoruz. Bu bize, geleneksel hesaplarda kaydedilen, yurtiçinde üretilen değerle gerçekleştirilen değeri birbirinden ayırt etmekte yardımcı olacaktır.

3.4.2 Uluslararası ticarette değer transferleri

Ülke içerisinde, üretim sektörü, ürününün değerinin bir bölümünü, değerinin altında bir fiyattan (üretici fiyatından) satarak ticaret sektörüne transfer eder. Bu iki satış kümesi arasındaki fark, yurtiçi ticaret sektörünün geliridir (satılan tüm mallar üzerinden elde edilen toplam ticari marj). Bu, mallar nihai kullanıcılarına değerleriyle orantılı fiyatlardan (alıcı fiyatlarından) satıldığı vakit bile geçerlidir.

Yurtiçi bir üretici bir malı ihraç ettiğinde de tastamam aynı şey ortaya çıkar. Ancak bu durumda, ticaret sektörüne transfer edilen değer yurtiçi ve yabancı ticari sermayeler arasında paylaşılabilir; bu durumda, toplam değerin yalnızca bir bölümü ülkede tutulmuş olacaktır. Dolayısıyla, ihracat, *ceteris paribus*, bir ülke*den dışarıya*, yabancı ticari sermayenin ticari marjına eşit miktarda değer transfer eder. İthalat için ise tersi geçerlidir. Yurtiçi ticari sermaye, malı (varsayım gereği değerine eşit olan) nihai satış fiyatı altından edinmek suretiyle, yabancı değerin bir bölümünü ele geçirecektir. İthalat, öteki şeyler aynıyken, değeri bir ülke*nin içerisine* transfer eder.

Tablo 3.9, 3.10 ve 3.11 bu argümanları örneklemektedir. Tablo 3.9'da, yurtiçinde üretilen ve kullanılan bir mal (diyelim ki çelik) örneği üzerinden, (100 dolar alıcı fiyatına eşit) ürün toplam değerinin, üretim sektörü (70 dolar), yurtiçi taşımacılık sektörü (10 dolar) ve yurtiçi ticaret sektörü (20 dolar) arasında bölündüğünü görmekteyiz. Söz konusu taşımanın üretken taşıma olduğu varsayımı altında, üretim sektörlerince 100 dolarlık bir toplam değer yaratılırken, bunun 20 doları, toplam üretici fiyatının (80 dolar = 70 dolar + 10 dolar) toplam değerden daha az olması olgusu sayesinde yurtiçi ticaret sektörüne aktarılmaktadır.

Tablo 3.9. *Yurtiçinde üretilen ve kullanılan mallar*

Üretici fiyatı: İmalatçı fiyatı: 70 $ Taşıma marjı: 10 $	80 $
Ticaret marjı:	20 $
Alıcı fiyatı:	100$

Aynı temel ilke, ihracat ve ithalat için de geçerlidir. Şu farkla ki, üreticiler, nakliyatçılar ve tüccar arasındaki bağ, bu kez millî sınırları aşacak ve böylelikle uluslararası değer transferlerine yol açacaktır. Ülkenin iktisadi sınırına ilişkin tanımımızın, ulusal taşıyıcılarca üstlenilen tüm taşımacılık faaliyetlerini kapsadığını hatırda tutmamız gerekiyor.

Tablo 3.10, bu kuralı ihracat örneğine uygulamaktadır. *Yerel ihraç fiyatı* – yerli üretici, nakliyatçı ve tüccarca tahsil edilen fiyat – yerel gümrük kapısı fiyatı (port price), artı, yerel taşıyıcılarca yapılan uluslararası taşımacılığa ilişkin her türlü maliyet biçiminde tanımlanmıştır.[16] Bu, malın toplam değerinin ülke içerisinde tutulan bölümünü temsil etmektedir. İhracatın, şimdilik malın değerine eşit olduğu varsayılan nihai satış fiyatının (yabancı alıcı fiyatının) geri kalanıysa, yurt dışına transfer edilen değeri temsil etmektedir.

Tablo 3.10 *İhracat*

X* = yerel ihraç fiyatı = elde tutulan değer: = yerel gümrük kapısı fiyatı (55 $) + yerli taşıyıcılarca yapılan uluslararası taşımacılık (15 $)	70 $
Yabancı marjlar = dışarıya transfer edilen değer: = yabancı taşıyıcılarca yapılan uluslararası taşımacılık (5 $) + yabancı ithalatçıya ait gümrük vergileri (3 $) + yabancı ithalatçıya ait sigorta (2 $) + yabancı ülke içerisindeki taşımacılık (13 $) + yabancı ülke içerisindeki ticaret (7 $)	30 $
X^+ = yabancı alıcı fiyatı:	100 $

16 Mal ticareti hesaplarının yapısı, BEA (1980, s. 4, 20, 22–24)'te betimlenmektedir.

Tablo 3.11 ise ithalat örneğini incelemektedir. Burada, ülkelerinde üretilen değerin yalnızca bir kısmını elde tutabilenler yabancılar olduğu, kalanıysa yurtiçi ithalatçı, nakliyatçı ve tüccar tarafından ele geçirildiği için, sonuç tersine dönmüştür. Dolayısıyla, *yerel ithal fiyatı*, yabancı gümrük kapısı fiyatı, artı, yabancı taşıyıcılarca yapılan uluslararası taşımacılığa ait her türlü maliyetten oluşmaktadır. Bu toplam, tabii ki, yabancı ülke tarafından içeride tutulan değerin aynısıdır.

Tablo 3.11 *İthalat*

IM* = yerel ithal fiyatı = karşılığı ödenen değer: = yabancı gümrük kapısı fiyatı (50 $) + yabancı taşıyıcılarca yapılan uluslararası taşımacılık (10 $)	60 $
Yerel marjlar = içeriye transfer edilen değer: = tahsil edilen değer – ödenen değer = 100 $ – 60 $	40 $
= yerli taşıyıcılarca yapılan uluslararası taşımacılık (5 $) + yerel ithal vergileri (7 $) + yerel ithalatçıya ait sigorta (3 $) + ithal malın yurtiçi taşımacılığı (15 $) + yurtiçi ithal mal ticareti (10 $)	
IM^+ = yerel alıcı fiyatı:	100 $

Buradan, değerin, ülkeler arasında – bütün nihai satış fiyatları değerlere eşitken bile – ithalat vasıtasıyla içeriye, ihracat vasıtasıyla da dışarıya transfer arasındaki bakiyeye bağlı olarak, transfer edilebildiği sonucu çıkarsanıyor. Bu, yönü malın dış ticaret içindeki konumuna (ihraç malı mı, ithal malı mı olduğuna) bağlı olan, sistematik bir etkidir. Bu anlamda, alıcı fiyatı–değer sapmalarıyla ilintili transferlerin yönünün belirlenmemiş olmasından hayli farklı bir tablo sunar. Yerel ihraç ve ithal fiyatları da dâhil olmak üzere, görece üretici fiyatları, görece değerlerden sapma derecesi sektörlerin görece organik sermayeleri ile verili bir sektördeki sermayelerin görece etkinliğine bağlı olan görece üretim fiyatlarıdır (Shaikh 1980a). Ancak, işin içine giren yerel ve yabancı ticari marjlar yüzünden, bütün üretici fiyatları alıcı fiyatlarından azdır. Dolayısıyla, ticari marjların yol açtığı değer transferleri, üreticilerden tüccarlara doğru, tek yönlüdür. Öte taraftan, alıcı fiyatı–değer sapmaları, görece üretici fiyatlarının görece değerlerden sapmasına yol açan faktörler ile mutlak üretici fiyatlarının alıcı fiyatlarından daha az olmasına yol açan faktörlerin bir bileşimidir.

Uluslararası değer transferlerinin analizi açısından, ticari marj transferleri alıcı fiyatı–değer sapmalarından kaynaklanan transferlere kıyasla açık olarak daha temel bir öneme sahiptir. Bunlardan ikincisi, analize kolayca entegre edilebilir. Alıcı fiyatlarıyla dolaysız fiyatlar (yani değerlerle orantılı fiyatlar) arasındaki her türlü (pozitif ya da negatif) sapma, yerel ithal ve ihraç fiyatlarıyla bunlara tekabül eden alıcı fiyatları arasındaki, daha önce incelenmiş olan sapmalara eklenmelidir. Aşağıda gösterileceği üzere, toplam transfer, Tablo 3.10 ve 3.11'deki alıcı fiyatları yerine dolaysız fiyatları yerleştirmek suretiyle doğrudan bir biçimde türetilebilir. Ancak, birbirinden farklı biçimde belirlendiklerinden ötürü, söz konusu iki sapma kümesinin ayrı ayrı gösterilmesi daha faydalı olacaktır. T_x, T_{im} ve T ölçümleri, içeriye transfer pozitif, dışarıya transfer negatif olacak biçimde oluşturulmuştur:

X^*, IM^* = toplam ihracatın ve ithalatın yerel fiyatları;
X^+, IM^+ = toplam ihracatın ve ithalatın alıcı fiyatları;
X^v, IM^v = toplam ihracatın ve ithalatın dolaysız fiyatları (değerleri);

T_x = ihracat üzerinden değer transferi
= yabancı marjlar üzerinden dışarıya transfer
+ ihracatın fiyat–değer sapmaları üzerinden transfer
= (yerel ihraç fiyatı – yabancı alıcı fiyatı)
+ (yabancı alıcı fiyatı – dolaysız fiyat)
= yerel ihraç fiyatı – ihracatın dolaysız fiyatı
$= (X^* - X^+) + (X^+ - X^v) = X^* - X^v$.

T_{im} = ithalat üzerinden değer transferi
= ithal malların yerel marjları üzerinden içeriye transfer
+ ithalatın fiyat–değer sapmaları üzerinden transfer
= (yerel ithal fiyatı – yerel alıcı fiyatı)
+ (yerel alıcı fiyatı – ithalatın dolaysız fiyatı)
= yerel ithal fiyatı – ithalatın dolaysız fiyatı
$= (IM^* - IM^+) + (IM^+ - IM^v) = IM^* - IM^v$.

T = dış ticaret yoluyla değer transferi = $T_x - T_{im}$
$= (X^* - IM^*) - (X^v - IM^v)$.

Dolayısıyla, (para eşdeğeri cinsinden ifade edilen) net değer transferi T, ticaret dengesinin geleneksel gerçekleşmiş değer ölçümü ($X^* - IM^*$) ve buna

tekabül eden emek değer ölçümü ($X^v - IM^v$)[17] arasındaki farktan oluşur. Bu, geleneksel hesapların gelir ve kullanım taraflarına T'yi ilave etmekle, orada kayıtlı gerçekleşmiş değerlerin yerine buna tekabül eden üretilen değerlerin geçeceği anlamına gelmektedir. Bunun sonucunda ortaya çıkan toplam değer ve toplam ürün, olması gerektiği gibi, gerçekleşmiş büyüklükler yerine üretilmiş büyüklükleri ölçecektir.

Net uluslararası değer transferi T'yi hesaplarken, onu biraz farklı bir biçimde ifade etmekte fayda vardır.

$d_x \equiv (X^* - X^v)/X^* =$ temel ihraç fiyatlarının dolaysız ihraç fiyatlarından (değerlerden) yüzde sapması ve;

$d_{im} \equiv (IM^* - IM^v)/IM^* =$ temel ithal fiyatlarının dolaysız ithal fiyatlarından yüzde sapması olsun; bu durumda

$T = d_x . X^* - d_{im} . IM^*.$

Son ifade, net transferlerin ampirik tahmini açısından en elverişli olanıdır. Belirtmek gerekir ki, ticaret dengede olduğunda ($X^* = IM^*$), değer transferi yalnızca, ihracat ve ithalatta ortaya çıkan fiyat–değer sapmalarındaki fark ile ticaret düzeyine bağlı olacaktır: $T = (d_x - d_{im}) . X^*$. Tersinden bakıldığında, fiyat–değer sapmaları ihracat ve ithalat için aynıysa ($d_x = d_{im} = d$), o zaman net transfer yalnızca, bu ortalama sapmanın düzeyi ile ticaret dengesine bağlı olacaktır: $T = d . (X^* - IM^*)$. Eğer d'yi % 12 olarak tahmin edersek (bkz. Kısım 5.10), o vakit T, S^* karşısında görece olarak hayli küçüktür ve fazla sorun yaratmadan ihmal edilebilir.

Özetle, herhangi bir ülke içerisindeki üretim hesapları, sadece yurtiçinde gerçekleşmiş olan değerleri kayıt altına alacaktır. Bunu düzeltmek için, gelir tarafında artık değer, kullanım tarafındaysa kaydedilen ticaret dengesi ($X^* - IM^*$), net transfer değeri T'yi bu büyüklüklerden çıkartmak suretiyle düzeltilmelidir. Bu, gerçekleşen artık değerle gerçekleşen ticaret dengesinin ($X^* - IM^*$) yerine, üretilen artık değer ve üretilen ticaret dengesini ($X^v - IM^v$) geçirecektir. Bu takdirde, sonuçta elde edilecek olan toplam değer ve toplam ürün ölçümleri, yalnızca yurtiçi üretimi yansıtır.

17 Gerçek dünyadaki uygulamada, MGHH ölçümleri burada tanımlanan yerel ihraç ve ithal fiyatlarından birazcık farklılaşıyor. Ortodoks hesaplarda ihraç mallarına sadece yerel gümrük kapısı fiyatı üzerinden değer biçilmektedir. Bu, ihraç mallarının değerlemesini, bizim ihraç fiyatı tanımımızdan yerel taşıyıcılarca yapılan taşımanın maliyetine eşit miktarda düşük kılar. Öte taraftan, ortodoks muhasebe yabancı taşıyıcılarca nakil maliyetini dışladığından dolayı, kıyaslanabilir olmayan ithal malları, bizim ölçümümüze göre, yine eksik değerlendirilmiştir. Ortodoks ticaret dengesi ölçümüyle (X – IM), bizim net gerçekleşmiş ticaret dengesi ölçümümüz ($X^* - IM^*$) arasındaki net fark hayli ufaktır; dolayısıyla bunu aşağıda ihmal ediyoruz.

3.5 Kapitalist olmayan faaliyetler ve yasa dışı faaliyetler

İlke olarak, kapitalist olmayan faaliyetlerin, kapitalist faaliyetlerden ayrıştırılması gereklidir. Ancak, bu tür faaliyetler, ABD gibi ileri bir kapitalist ekonominin resmî hesaplarında ya kendilerine tekabül eden kapitalist sektörler içerisine kaynaştırılır (mesela, kendi hesabına çalışan tamirciler, oto tamir sanayisi içerisinde kurumsallaşmamış işletme muamelesi görür), ya da büsbütün dışlanır (en iyi bilinen örnek hanehalkı sektörüdür). Karşılığı ödenmemiş hane içi faaliyetlerin etkisine ilişkin tahminler sunmakla beraber, verilerdeki bu tür sınırlamaları tümüyle aşmak olanağına sahip değiliz. 1. Bölüm'de gördüğümüz gibi, resmî olmayan genişletilmiş hesaplar bu tür sorunlar üzerine eğilmektedir.

Kapitalist olmayan faaliyetleri açıkça ele alan tek örnek, "hizmetçi, şoför ve bebek bakıcıları" türünden ücretli hane içi emek ürününü yansıtmak için tasarlanmış kukla sektördür (BEA 1980, s. 28). Devlet endüstrisi örneğinde olduğu gibi, hanehalkı endüstrisi kukla sektörünün de, her sıra ve sütununda yalnızca tek bir öge bulunur ve bu, her iki durumda da, ilgili işçilerin tahminî ücretlerini temsil eder. Bu tür emek, çoklukla üretim emeği olduğu varsayılsa bile, genellikle kapitalist üretim emeği değildir.[18] Dolayısıyla, bu emek gücünün maliyeti değişken sermaye içerisine konulamaz. Hanehalkı endüstrisi sektörü, tıpkı devlet endüstrisi sektörü gibi, toplam değer ve toplam kapitalist tarzda üretilmiş ürün ölçümlerimizin dışında bırakılmalıdır. Farklı sebeplerle de olsa, bunların ikisi de sermaye üretme anlamında üretken değildir: Devlet endüstrisi üretim dışı bir sektörken, hanehalkı endüstrisi ise kapitalist olmayan bir üretim sektörüdür.

3.6 Marksist ve geleneksel millî muhasebeler arasındaki ilişkinin özeti

3.6.1 Genel özet

Bir kapalı ekonomide, ülke içerisinde üretilen toplam değer, elde ettikleri toplam gelir, üretim sektöründe yaratılan ürünün toplam fiyatını (para eşdeğerini) yansıtan birincil sektörlerin (yani üretim ve ticaretin) satışlarında gerçekleşir. Üretim, maddi toplumsal kullanım nesnelerinin (kullanım değerlerinin) yaratım veya dönüştürümüyle ilgilidir. Üretken taşımacılık ve başka bir dizi üretken hizmete (mesela, oteller, berber ve kuaför salonları, tamir hizmetleri, eğlence, sağlık ve eğitim hizmetleri ile

18 Söz konusu ev işçileri, kapitalist bir işletme tarafından (mesela, kapitalist bir ev temizlik hizmeti) istihdam edildiklerinde, evdeki emekleri, (ev temizlik firmasınca işe alındıkları vakit) daha önce sermayeyle mübadele edilmiş olan emek gücünün uygulanmasından ibaret olacaktır. Dolayısıyla, buradaki emek, sırf üretim emeği olmayıp, üretken emektir ve öyleyse üretken hizmetler altında gözükecektir.

hane içi üretim emeği) ek olarak, tarımı, madenciliği, inşaatı, kamusal altyapı hizmetlerini (elektrik, su, gaz vs.), imalatı ve devlete ait üretim teşebbüslerini kapsar.

Ticaret, bir para akımı karşılığında satıcıdan alıcıya yeniden dağıtmak suretiyle, kullanım değerlerinin dolaşımını gerçekleştirir. Ticaret, toptan/perakende ticaret, bina ve teçhizat kiralaması (parça parça satışlar), dağıtıma ilişkin taşımacılık ve ticaretle uğraşan devlet teşebbüslerini kapsar. Bina ve teçhizat kiralama sektörünün hesaplanması için, iki aşamalı bir çalışma gerekir. İlkin, gayrimenkul ve kiralama sektörünün, (evini kendi kendisine kiralayan işletme biçiminde ele alınan) özel ev sahiplerinin izafi ücret ve kârlarından oluşan hayalî bileşenleri, hesaplardan, gerek gelir, gerekse kullanım tarafı itibarıyla toptan temizlenmelidir (Kısım 3.1.3 ve Şekil 3.7). İkinci olarak, izafe edilmiş olanların dışındaki, kalan gayrimenkul ve kiralama akımları, (toplam ticarete dâhil edilen) bina ve teçhizat kiralamasıyla (imtiyazlar sektörünün parçası hâline gelen) toprak kiralama ve satışına ayrıştırılmalıdır.

Birincil sektörlerde gerçekleştirilen değer, sonradan, birincil sektörle çeşitli ikincil sektörler arasında, (imtiyaz ödemesi dediğimiz) bir transferler dizisi yoluyla yeniden dolaşıma sokulabilir. Bu ikincil akımlar, net faiz ödemesi, finans masrafı, toprak kirası, harçlar, imtiyaz ödemeleri ve vergileri kapsamaktadır. Bunları elde eden sektörler, (özel) imtiyazlar sektörüyle (finans, sigortacılık, toprak kirası, vs.), genel devlet sektörü gruplarına ayrılabilir. Bu iki grup, imtiyazlar sektörünün ayrı parçaları olarak ele alınırlar.

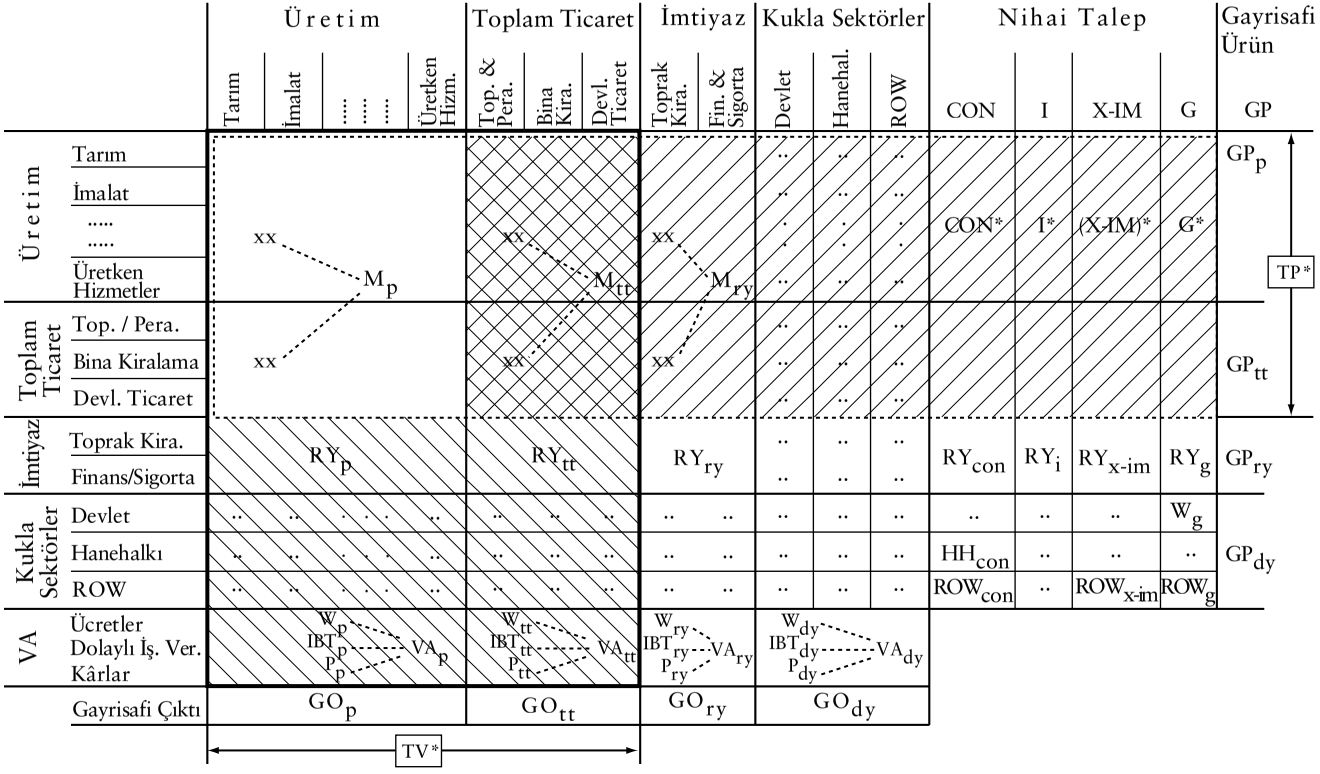
İkincil sektör gelirlerinin orijinal kaynakları, birincil sektör gelirleri içerisinde zaten sayıldığından, bunları, toplam ürünün ve onun toplam değerinin ölçümünde yeniden sayamayız. İkincil akımlar, toplam işlemlerin parçası olmakla beraber, toplam ürünün parçası *değil*lerdir. İmtiyazlar sektörü söz konusu olduğunda bunun anlamı, gelir tarafında imtiyazlar sektörü sütununu dışarıda bırakmak; kullanım tarafındaysa, imtiyaz ödemesi bir kullanım değeri satın alımı değil, transfer harcaması olduğundan, imtiyaz ödemelerini, tüketim, yatırım, devlet ve net ticaret sütunlarından dışlamaktır (Şekil 3.8).

Aynı ilke, genel devlet sektörü için de geçerlidir (devlet teşebbüsleri, sürdürdükleri faaliyete göre, başka sektörlerin parçası sayılırlar). İmtiyaz ödemeleri elde eden bir sektör olarak, gelirleri (vergiler ve harçlar), zaten birincil sektör içerisinde sayılan akımlardan türediğinden, (bu gelirler toplam işlemlerin sayısını muazzam miktarda arttırsa da) toplam ürün ölçümünde yeniden sayılamaz. Bu, IO tablolarında, gelir tarafında devlet endüstrisi kukla sektörünü, kullanım tarafındaysa nihai devlet talebi sütunundaki buna tekabül eden sıra ögesini çıkartmak anlamına gelmektedir (Şekil 3.10).

Bir sonraki adım, analizi açık ekonomi için genişletmektir. Amacımız yurtiçinde üretilen değer ve artık değerin ölçülmesi olduğundan, [ülke (nation) içerisinde üretilen ürünü ölçen] GSYH kavramı, (ABD şahıs ve şirketlerince dünyanın her tarafında üretilen ürünü ölçen) GSMH kavramına tercih edilmelidir. Dolayısıyla, dış âlem sektör sütun ve satırını, üretim ve ticaret kapsamımızdan çıkartıyoruz; çünkü bu, GSYH ve GSMH kavramları arasındaki dengeleyici bir kalemden ibarettir. Ayrıca, dış ticaret değer transferlerine yol açtığından, birincil sektörler içerisinde gerçekleşen değer, sadece ülke içerisinde üretilen değeri değil, aynı zamanda her türlü (negatif veya pozitif) uluslararası değer transferlerini de yansıtır. Dolayısıyla, üretilen değer büyüklüğünü elde etmek üzere, bu transferler için düzeltme yapmamız gerekir. Bu düzeltme, temel Marksist toplamlar bir kez türetildikten sonra, net uluslararası değer transferi T'yi, gelir tarafında gerçekleşmiş artık değere, kullanım tarafındaysa, gerçekleşmiş ticaret dengesine (X* – IM*) ilave etmek suretiyle yapılabilmektedir.

Nihayet, girdi–çıktı tabloları, hanehalkı endüstrisi adını taşıyan bir kukla sektör içerir; bu, hizmetçi, şoför ve bebek bakıcılarının ürününü temsil etmek için tasarlanmıştır. Söz konusu ürünün parasal değeri, bu faaliyetler kapitalist olmayan faaliyetler olduğundan ötürü, yalnızca ücretlere eşit olarak alınmıştır. Bu kukla sektörle irtibatlı iki öge, her ikisi de ev işçilerinin (domestic workers) ücretlerine eşit olmak kaydıyla, hanehalkı sütünu katma değer satırıyla, tüketim sütunu hanehalkı satırında gözükür. Bu sektörü, ücretli ev emeğinin büyük oranda kapitalist olmayan bir sektör olduğu gerekçesiyle, toplam değer ve hasıla kapsamımız dışında tutmaktayız.

Geleneksel IO tablolarını, yukarıda belirtilen biçimlerde (değer transferi T haricinde) düzeltmek suretiyle, IO hesaplarıyla Marksist kategoriler arasındaki genel ilişkiyi Şekil 3.11'de betimlenen hâliyle eşleştirebiliriz. Bir hücredeki tireler, bu hücrenin (kukla sektörlerle ilintili pek çok hücrede olduğu üzere) tablonun inşası gereği olarak boş tutulduğuna işaret eder. Boş hücreler veya içerisinde xx işareti olanlar, bir öge içerenlerdir (veyahut içerebilecek olanlardır); hücrelerdeki noktalarsa, mevcut örüntünün sürekliliğine işaret eder. Gelir taraflı Marksist akımlar, kalın çizgili dikdörtgen, bunlara tekabül eden kullanım akımlarıysa kesik çizgili dikdörtgen içerisindeki alan tarafından temsil edilmektedir. Katma değer, burada, hakiki IO tablolarındaki gibi, ücretler W (işgücü maliyeti), dolaylı işletme vergileri IBT ve kârlar P (mülkiyet tipi gelir) biçiminde bölünür. Evvelce tartıştığımız nedenlerden ötürü, toplam değer ölçümünde, ne imtiyazlar sektörü, ne de kukla devlet ve hanehalkı sanayisi sektörleri yer alır.

Şekil 3.11. IO hesapları ve Marksist kategoriler: Genel özet.

Tablo 3.12, buna tekabül eden cebirsel özeti vermektedir. Her zamanki gibi, p, tt ve ry alt simgeleri, sırasıyla, üretim, toplam ticaret ve imtiyazlar sektörünü göstermektedir. Öte yandan, g, hh ve row alt simgeleri, sırasıyla devlet, hanehalkı ve dış âlemi gösterirken, dy genelde kukla sektörü göstermek üzere eklenmiştir. Kukla sektörlerden hiçbirisinin hiçbir ara girdisi yoktur, fakat, ROW sektörü mülkiyet geliri içermektedir. Tablo 3.12, ya teorik ya da ampirik planda genel olarak geçerli olduğu söylenebilecek örüntüleri özetlemektedir. Marksist gayrisafi ve net hasıla/ürün ölçümleri, üretim ölçümlerinden dışladığımız pek çok işlemi içlerinde barındırdıran muadil ortodoks ölçümlerden genellikle daha küçüktür. Biz artık değeri (ampirik açıdan durum bu olduğu için) ortodoks kâr tipi gelir ölçümlerinden daha büyük göstermekteyiz; oysa ilke olarak artık değer daha küçük olabilir (bkz. Kısım 3.2.2).

Tablo 3.12 *Marksist ölçümler ve IO ölçümleri: Genel özet*

Marksist		Girdi–çıktı
A. Gelir tarafı		
$TV^* = GO_p + GO_{tt}$	$<$	$GO = GO_p + GO_{tt} + GO_{ry} + GO_{dy}$
$C^* = M_P$	$<$	$M = (M_p + RY_p) + (M_{tt} + RY_{tt}) + (M_{ry} + RY_{ry}) + (M_{dy} + RY_{dy})$
$VA^* = TV^* - C^* = GO_p + GO_{tt} - M_p$ $= (M_p + RY_p + VA_p) + (M_{tt} + RY_{tt} + VA_{tt}) - M_p$ $= VA_p + VA_{tt} + (RY_p + RY_{tt} + M_{tt})$		$VA = GO - M = VA_p + VA_{tt} + (VA_{ry} + VA_{dy})$
$V^* = W_p$	$<$	$W = W_p + W_{tt} + W_{ry} + W_{dy}$
$S^* = VA^* - V^* = (P_p + P_{tt}) + (IBT_p + IBT_{tt}) + (RY_p + RY_{tt}) + (W_{tt} + M_{tt})$		$P^+ \equiv$ kâr tipi gelir[a] $= VA - W = P + IBT = (P_p + P_{tt} + P_{ry} + P_{dy}) + (IBT_p + IBT_{tt} + IBT_{ry} + IBT_{dy})$
$S^*/V^* = (IBT_p + IBT_{tt} + P_p + P_{tt} + W_{tt} + RY_p + RY_{tt} + M_{tt})/W_p$	$>$	$P/W = (P_p + P_{tt} + P_{ry} + P_{dy})/(W_p + W_{tt} + W_{ry} + W_{dy})$
B. Kullanım tarafı		
$TP^* = GP_p + GP_{tt} = (M_p + M_{tt} + M_{ry}) + CON^* + I^* + (X^* - IM^*) + G^*$	$<$	$GP = GP_p + GP_{tt} + GP_{ry} + GP_{dy} = (M_p + M_{tt} + M_{ry}) + (RY_p + RY_{tt} + RY_{ry}) + CON + I + (X - IM) + G$
$U^* = M_p$	$<$	$U = M = M_p + (M_{tt} + M_{ry}) + (RY_p + RY_{tt} + RY_{ry})$
$FP^* = TP^* - U^* = CON^* + I^* + (X^* - IM^*) + (M_{tt} + M_{ry})$		$FD = GP - U = CON + I + (X - IM) + G$
$NP^* = CONW_p = W_p$		tekabül eden bir kategori yok
$SP^* = FP^* - NP^* = (CONW_{np} + CONC)^b + I^* + (X^* - IM^*) + G^* + (M_{tt} + M_{ry})$		tekabül eden bir kategori yok

Notlar:

$CON^* = (CON - RY_{con} - HH_{con} - ROW_{con})$;[c]

$I^* = (I - RY_i)$;

$X^* - IM^* = [(X - IM) - RY_{x-im} - ROW_{x-im}]$;

$G^* = (G - RY_g - W_g - ROW_g)$.

[a] Naif bir artık değer ölçümü tüm kârlar, kiralar, faizler ve vergilerin toplamı olacaktır: $S^{*\prime} = VA + (RY_p + RY_{tt} + RY_{ry}) - W = P + IBT + (RY_p + RY_{tt} + RY_{ry})$. Bunu, Kısım 5.12'deki artık değer oranını yaklaşık olarak hesaplama tekniğimizde kullanıyoruz.

[b] $CONW_p$ = üretken işçilerin tüketimi, $CONW_{np}$ = diğer tüm işçilerin tüketimi ve CONC = kapitalistlerin tüketimi iken, toplam tüketim $CON = CONW_p + CONW_{np} + CONC$ olur. Dolayısıyla, $CON - CONW_p = CONW_{np} + CONC$.

[c] Metin içerisindeki tartışmadan açıkça anlaşılacağı üzere, geleneksel tüketim ölçümü CON transfer harcamalarını (RY_{con}, HH_{con}, and ROW_{con}) kapsarken, Marksist tüketim ölçümü CON^* bunları dışlar. Dolayısıyla, $CON^* = CON - RY_{con} - HH_{con} - ROW_{con}$. I^*, $(X - IM)^*$, ve G^* ile ilgili ifadeler de aynı biçimde türetilmektedir.

3.6.2 Marksist hesapların iki tarafı arasındaki denge

Marksist hesapların gelir ve kullanım tarafları arasındaki dengeyi sağlayabilmek açısından, girdi–çıktı hesaplarının satır toplamlarının, tüm sektörler için, sütun toplamlarına eşit olacak biçimde oluşturulduğunu hatırlamakta fayda vardır. Bu tür üç özdeşlik özellikle faydalıdır (Krş. Şekil 3.11):

$$\begin{aligned}
&\text{(a) } GO \equiv GO_p + GO_{tt} + GO_{ry} + GO_{dy} \\
&\quad = GP \equiv (M_p + M_{tt} + M_{rv}) + (RY_p + RY_{tt} + RY_{rv}) + CON \\
&\qquad + I + (X - IM) + G; \\
&\text{(b) } GO_{rv} = GP_{rv} \equiv RY_p + RY_{tt} + RY_{rv} + RY_{con} + RY_i + RY_{x-im} + RY_g; \\
&\text{(c) } GO_{dy} = GP_{dy} \equiv GP_g + GP_h + GP_{row} \\
&\qquad = W_g + HH_{con} + (ROW_{con} + ROW_{x-im} + ROW_g).
\end{aligned}$$

TV* ve TP* eşitliğinin bu özdeşliklere bağlı olduğunu göstereceğiz. Şekil 3.11'den hareketle, TV* = TP* şu sonucu içerir:

$$\begin{aligned}
&\text{(d) } TV^* \equiv GO_p + GO_{tt} \\
&\quad = TP^* \equiv (M_p + M_{tt} + M_{rv}) \\
&\qquad + (CON - RY_{con} - HH_{con} - ROW_{con}) \\
&\qquad + (I - RY_i) + [(X - IM) - RY_{x-im} - ROW_{x-im}] \\
&\qquad + (G - RY_g - W_g - ROW_g).
\end{aligned}$$

(a) ifadesi, $(GO_{ry} + GO_{dy})$ sağ tarafa kaydırılıp, (b) ve (c) ifadeleri yardımı ile

$$\begin{aligned}
GO_p + GO_{tt} &\equiv (M_p + M_{tt} + M_{rv}) + (RY_p + RY_{tt} + RY_{rv} - GO_{rv}) + CON + I \\
&\quad + (X + IM) + G - GO_{dy} \\
&= (M_p + M_{tt} + M_{rv}) + (CON - RY_{con} - HH_{con} - ROW_{con}) \\
&\quad + (I - RY_i) + [(X - IM) - RY_{x-im} - ROW_{x-im}] \\
&\quad + (G - RY_g - W_g - ROW_g)
\end{aligned}$$

elde edecek biçimde genişletilebilir.

Fakat, yukarıdaki son ifade, (d) ifadesiyle kıyaslandığında görülebileceği gibi, TV* = TP* eşitliğinden ibarettir. Buradan hareketle VA* = FD* ve S* = SP* olur, çünkü bu iki ilişki, sırasıyla, TV* ve TP* büyüklüklerinden eşit ögeler çıkartılarak türetilmiştir.

4

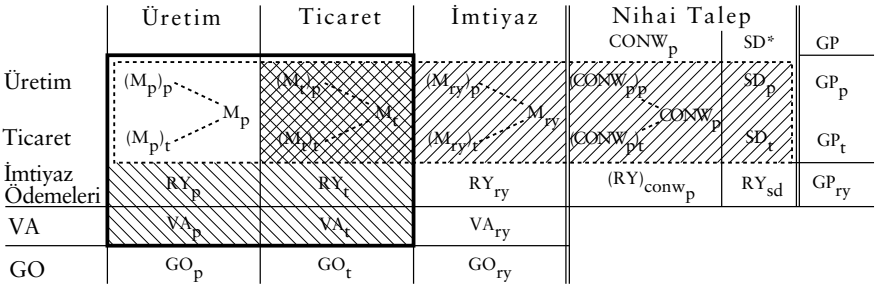
Marksist kategoriler ve millî muhasebe: Emek değer hesaplamaları

Evvelce türetilen eşleştirmeler, hesapların gerek gelir, gerekse kullanım tarafları açısından, girdi–çıktı hesapları ile Marksist kategorilerin *parasal değer*i (money value) arasındaki ilişkiyi betimlemektedir. Yüzümüzü bu kez de, aynı kategorilere tekabül eden *emek değer* biçiminin hesaplanmasına çevireceğiz. Aşağıda, önce Shaikh (1975) tarafından geliştirilen ve daha sonra Khanjian (1989) tarafından genişletilerek uygulanan bir prosedürü özetleyeceğiz. Konunun daha eksiksiz bir biçimde geliştirilmesi bu kitabın çerçevesini aştığından, burada sadece temel ögeler tanıtılacaktır.

4.1 Emek değer büyüklüklerinin hesaplanması

Şekil 3.11 ve Tablo 3.12'de daha önce özetlenmiş olan parasal değer eşleştirmesini hatırlayarak başlayalım. Şekil 4.1, Şekil 3.11'in basitleştirilmiş bir versiyonudur. Daha sonra yapılacak tartışmayı kolaylaştırmak için, içerisindeki üretim ve ticaret satırlarının ögeleri, adı konarak açıkça verilmiştir. Burada, üretken sektörler toplam ara girdi (alıcı) fiyatı $M_p = (M_p)_p + (M_p)_t$ olup, $(M_p)_p$ üretken sektörlerde ara girdi[1] olarak kullanılan malların toplam üretici fiyatını ve $(M_p)_t$ yine bu mallar üzerindeki ticari marjı temsil etmektedir. Aynı bölünüş tüm girdi ve nihai talep ögeleri için geçerlidir. Ayrıca, nihai talep iki ana kategori olarak ele alınmıştır: Üretken işçilerin tüketimi $CONW_p$; ve nihai talebin bakiyesini oluşturan artık talep SD – üretken olmayan (ticaret ve imtiyazlar) işçilerin tüketimi ile kapitalistlerin tüketimi ve de yatırım, net ihracat ve devlet harcamaları toplamına eşittir. Her zamanki gibi, para biçimindeki değişmez sermaye $C^* = M_p$, Marksist katma değer VA^* ve nihai ürün FP^* çapraz taralı bölgelerle gösterilmiştir.

1 Teorik düzeyde, aşınmanın ara girdi ögesi olduğunu hatırlayalım.

Şekil 4.1. IO hesapları ve Marksist kategoriler: Yoğunlaştırılmış biçim.

Şekil 4.1'in, tüm üretken sektörleri tek bir sektörde topladığı kaydedilmelidir. Toplulaştırılmış parasal değerlerin hesaplanması söz konusu olduğunda sadece parasal değerlerin toplamıyla ilgilendiğimiz için bu yeterlidir. Ancak, emek değer hesaplamaları için, genelde üretken sektörlerin tekil ögelerini bilmemiz gerekiyor. Dolayısıyla, Şekil 4.1'deki üretim satırı ögelerini, Şekil 3.11'de gösterilen, kendilerine tekabül eden matris partisyonlarını temsil eden *matrisler* olarak düşünebiliriz. Parasal değerler toplamı için $(M_p)_p$, M_p, … ve bunlara tekabül eden matrisleri temsilen de $(\mathbf{M}_p)_p$, $\mathbf{M}_p$, … notasyonunu kullanacağız.

Metnimizdeki sayısal örnekler, satış (yani alıcı) fiyatlarının büyüklük olarak emek değerlerine eşit olduğu varsayımı altında oluşturulmuştur.[2] Esasen, bütün bu örnekler aynı fiziki akımlar ve gelir akımları üzerine oturtulmuştu: Toplam ürünün emek değeri TV = 2000 saat ve toplam satış fiyatı TV* = 2000 dolar olup, bunun 400'ü üretim girdileri (C = 400 saat, C* = 400 dolar) ve 1600'ü katma değerden (200'ü üretim işçileri ücret ve tüketimini, bakiyesiyse artık değeri temsil etmektedir: V = 200 saat, V* = 200 dolar ve S = 1400 saat, S* = 1400 dolar) oluşmaktadır. Tüm bunların amacı, değer transferleri ne kadar karmaşık olursa olsun, çeşitli ögelerin toplanmasıyla doğru yekûnlara ulaşıldığını sağlama yoluyla görmemizi olanaklı kılmaktı. Bu, ayrıca, tekil Marksist kategorilerle ortodoks muadilleri arasında ortaya çıkan farkların, fiyat–değer sapmalarından değil, sadece kavram farklılıklarından kaynaklanıyor olmasını sağlıyordu.

Daha önce belirtilmiş olduğu gibi, Marksist kategorilerin para biçimi için çeşitli mal sepetlerinin alıcı fiyatlarını hesaplamamız gerekir, çünkü bunlar, nihai satış fiyatlarıdır. Ancak, girdi–çıktı tabloları üretici fiyatları

2 Alıcı fiyatlarının emek değerlerine orantılı ve orantı sabitesinin de 1 dolar/saat olduğunu varsaymıştık (bkz. Kısım 3.1.1).

cinsinden oluşturulduğundan, bu, söz konusu mal sepetinin üretici fiyatı ve ticari marj toplamını almamız gerektiği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, üretken girdilerin alıcı fiyatı $M_p = (M_p)_p + (M_p)_t$ olur. Keza, toplam ürün alıcı fiyatı da (fiyatlar genel toplamı) $TP^* = GO_p + GO_t$ – yani, üretken sektörler üretici fiyatı toplamı GO_p ve (toplam çıktı üzerindeki ticari marj olan) ticari sektör toplam geliri GO_t.

Şunu belirtmek önemli ki, standart (yani üretici fiyatı) girdi–çıktı tablolarında, toplam girdi, çıktı ve nihai talep bileşenleri alıcı fiyatını hesaplamak için yeterli bilgi olmakla beraber, tekil malların alıcı fiyatını hesaplamak için yeterli bilgi *yok*tur. Mesela, bir girdi–çıktı matrisinin *j* sütununda farklı tekil ara girdilere ait üretici fiyatı $[(M)_p]_{ij}$ yer alırken, o sütunun o ticaret satırında, bunların sadece toplu ticari marjı $[(M)_t]_j$ yer almaktadır. Benzer biçimde, ticari sektör gayrisafi çıktısı GO_t tüm üretken sektör çıktıları üzerinden elde edilmiş toplu ticari marj iken, çeşitli sektörlerin gayrisafi çıktıları $[GO_p]_j$ kendi ürünlerinin üretici fiyatlarıdır. Ticari marjlar hep toplu hâlde gösterildiğinden dolayı, tekil alıcı fiyatlarını hesaplamak için gerekli olan bilgiden yoksun bulunmaktayız.

Emek değer ölçümleri için, çeşitli mal sepetlerinin emek değerini hesaplamamız gerekiyor. Gerçek girdi–çıktı tabloları tekil mallara üretici fiyatları cinsinden yer verdiğinden, bunların emek değerlerini, j inci malı emek değer/üretici fiyatı oranı λ_j^* ile çarpmak suretiyle hesaplayabiliriz. Öyleyse, ilk görevimiz, bu λ_j^* oranlarını hesaplamaktır. İkinci adım ise, bunları, farklı mal akımlarının yalnızca üretici fiyat bileşenlerine uygulamak olacaktır.

Girdi–çıktı tabloları, (para akımlarından ziyade) fiili miktar akımlarını kaydetmiş olsaydı, emek değerler λ_j, çalışılan üretken emek saatlerini[3] üretimde kullanılan girdilerin emek değerine ilâve etmek suretiyle hesaplanabilirdi. Üretim sektörü *j* için:

λ_j = birim çıktı başına emek değeri;
hp_j = birim çıktı başına üretken emek saati;
app_{ij} = birim çıktı başına kullanılan i inci üretim girdisinin miktarı = $[(M_p)_p]_{ij}/X_j$;
X_j = çıktı miktarı

olsun. Bu durumda, birim emek değerleri

$$\lambda_j = hp_j + \Sigma_i \lambda_i . app_{ij}$$

ilişkisini vermelidir.

3 İdeali, emek zaman akımlarını, vasıf farklarını göz önünde tutmak suretiyle düzeltmektir. Eğer sektörel ücret oranı farkları, vasıf farklarıyla korelasyon gösteriyorsa, o zaman ücret oranlarını bir ilk yaklaşık hesaplama yöntemi olarak kullanabiliriz. Fakat bu, problemlere yol açabilir [bkz. Kısım 6.1.2 içerisinde Wolff'un (1975, 1977) tartışması].

Eğer, sırasıyla λ_j ve hp_j ögelerine sahip satır vektörleri **λ** ile **hp** ve app_{ij} ögelerine sahip (üretken) girdiler girdi–çıktı katsayıları matrisi **app** tanımlanacak olursa, buna eşdeğer olarak şöyle yazabiliriz:

$$\lambda = hp + \lambda \,.\, app;$$
$$\lambda = hp \,.\, (I - app)^{-1}.$$

Şayet girdi–çıktı tabloları miktar cinsinden verilseydi, bunların hepsi geçerli olurdu. Ancak, gerçek hayatta girdi–çıktı tabloları miktar akımları cinsinden değil, üretici fiyatlarıyla ölçülen para akımları cinsinden oluşturulmuştur. Bu, elimizde, girdi miktarı katsayıları a_{ij} yerine, p_i, p_j'nin üretici fiyatlarını temsil ettiği, parasal değer girdi katsayıları $app^*_{ij} = p_i \,.\, app_{ij}/p_j$'nin bulunduğu anlamına gelmektedir. Bunlara tekabül eden emek katsayılarıysa $hp^*_j = hp_j/p_j$ olacaktır. Bu durumda, hesaplanmış birim değerler λ^*_jemek değer/üretim fiyatları oranlarını temsil etmek (Shaikh 1984, ek B) kaydıyla, ampirik emek değerleri denklemimiz şöyle olacaktır:

$$\lambda^* = hp^* + \lambda^* \,.\, app^*;$$
$$\lambda^* = hp^* \,.\, (I - app^*)^{-1}.$$

Elimizde,

λ_j = birim emek değerler;
p_j = birim üretici fiyatları

olmak kaydıyla,

λ* = emek değer/üretici fiyat oranları sıra vektörü;
$\lambda^*_j = \lambda_j/p_j$

olacaktır.

λ^*_j oranları, emek değerlerinin üretici fiyatlarına oranları olduğundan, bunları mal akımlarının yalnızca üretici fiyatı bileşenlerine uygulamaya özen göstermeliyiz. Böylece, üretken girdiler emek değeri C, *i* inci girdi *üretici* fiyatını, emek değer/üretici fiyatı oranı λ^*_jile çarpmak suretiyle türetilecektir. Bu, Şekil 4.1 bakımından, değişmez sermaye emek değerinin, yalnızca $(\mathbf{M}_p)_p$ ögeler matrisini **λ*** ile çarpmak suretiyle bulunması anlamına geliyor. Oysa, buna tekabül eden ve üretken girdiler alıcı fiyatını gösteren değişmez sermaye parasal değeri C*, bu üretken girdiler üretici fiyatı $(M_p)_p$ *artı* bunlar üzerindeki ticari marj $(M_p)_t$ toplamına eşit olacaktır. Alıcı fiyatlarının emek değerlerine eşit olduğu önceki örneklerimizde, söz konusu iki büyüklük C ve C*, bu hesaplama prosedürü altında eşit olacaktır. Bunların hesaplanma tarzlarındaki fark, yalnızca ve yalnızca, girdi–çıktı tablolarının üretici fiyatları cinsinden oluşturulmuş olmasından kaynaklanıyor.

Aynı konuyla, üretken emek gücü emek değeri V hesaplanırken de karşılaşıyoruz. Üretim işçileri tüketim sepeti $\mathbf{CONW}_p$ için bir ölçüm verilmişken, bunun emek değeri, $\boldsymbol{\lambda}^*$ emek değer/üretici fiyatı oranı vektörünün, yalnızca üretici fiyatı bileşeni $(\mathbf{CONW}_p)_p$ ile çarpımından ibarettir (bkz. Şekil 4.1). Öte taraftan, parasal değer eşdeğeri V*, $(\mathrm{CONW}_p)_p$ üretici fiyat ögeleriyle, buna tekabül eden ticari marjın $(\mathrm{CONW}_t)_p$ toplamına eşittir. Benzer biçimde, toplam ürün emek değeri TP, değişmez sermaye emek değeri C ve (hesaplanışını daha önce tartıştığımız) emek gücü değeri V ile (vektör $\boldsymbol{\lambda}^*$ ve Şekil 4.1'deki artık talep bileşenleri üretici fiyatları matrisi $\mathbf{SD}_p$'nin çarpımı olarak hesaplanan) artık ürün emek değeri toplamından ibarettir. Tablo 4.1 bu sonuçları özetliyor. Khanjian (1989), Shaikh'in 1975'te geliştirdiği, yayınlanmamış bir şemadan hareketle, bu prosedürün tutarlılığına ilişkin pek çok ayrıntılı sayısal örnek sunmaktadır. Dolayısıyla, biz bu konunun üzerinde daha fazla durmayacağız.

Tablo 4.1. *Emek değer ve parasal değer ölçümleri*

Parasal değer ölçümleri	Emek değer ölçümleri
A. Gelir tarafı	
$C^* = M_p = (M_p)_p + (M_t)_p$	$C = \boldsymbol{\lambda}^* \cdot (\mathbf{M}_p)_p$
$VA^* = VA_p + VA_t + RY_p + RY_t + (M_p)_t + (M_t)_t$	$VA = H_p =$ bir bütün olarak ekonomideki toplam üretken emek saatleri
$V^* = W_p = \mathrm{CONW}_p = (\mathrm{CONW}_p)_p + (\mathrm{CONW}_p)_t$	$V = \boldsymbol{\lambda}^* \cdot (\mathbf{CONW}_p)_p$
$S^* = VA^* - V^*$	$S = H_p - V$
B. Kullanım tarafı	
$U^* = M_p = (M_p)_p + (M_t)_p$	$U = \boldsymbol{\lambda}^* \cdot (\mathbf{M}_p)_p$
$FP^* = (M_t)_p + (M_t)_t + (M_{rv})_p + (M_{ry})_t + (\mathrm{CONW}_p)_p + (\mathrm{CONW}_p)_t + SD_p - SD_t$	$FP = \boldsymbol{\lambda}^* \cdot [(\mathbf{M}_t)_p + (\mathbf{M}_{rv})_p + (\mathbf{CONW}_p)_p + \mathbf{SD}_p]$
$NP^* = V^* = \mathrm{CONW}_p = (\mathrm{CONW}_p)_p + (\mathrm{CONW}_p)_t$	$NP = V = \boldsymbol{\lambda}^* \cdot (\mathbf{CONW}_p)_p$
$SP^* = FD^* - V^*$	$SP = FP - NP$

Temel sayısal örneğimizi kullanmak suretiyle, burada ana hatları sergilenen prosedürleri örnekleyebiliriz. Şekil 4.2, Şekil 4.1'deki temel akımların sayısal bir örneğini oluşturmaktadır; yalnız burada katma değer satırı ücret ve kâra ayrıştırılmış ve her bir sektör için ise, kendisiyle ilintili emek akım-

ları ana tablo altında belirtik olarak gösterilmiştir.[4] Bu, tek bir üretken sektör içerdiğinden, özellikle basit bir örnek olmakla beraber, örneklediğimiz tüm prosedürler, kolaylıkla n üretken sektörlü genel duruma genişletilebilir. Şekil 4.3'te, sonuçta elde edilen girdi–çıktı katsayıları matrisi **a*** ve buna tekabül eden emek katsayıları vektörü **h*** gösteriliyor (bu sonuncusu, üretim, ticaret ve imtiyaz sektörleri sütun ögeleri ile bunların emek akımını, her birinin gayrisafi çıktılarına bölmek suretiyle türetilmiştir). Ne katma değer ve gayrisafi çıktı sütunları, ne de nihai talep ve gayrisafi ürün sütunları **a*** içerisine girer.

	Üretim	Ticaret	İmtiyaz	Nihai Talep		
				$CONW_p$	SD*	GP
Üretim	200	100	25	100	575	1000
Ticaret	200	100	25	100	575	1000
İmtiyaz Ödemeleri	100	150	..	..	..	250
Ücretler	200	400	100			
Kârlar	300	250	100			
GO	1000	1000	250			
EMEK AKIMLARI (H_p)	1600	3200	800			

M_p, M_t, M_{ry}, $CONW_p$

* "Artık Talep"= $(CON)_{wu}+CON_c+(X-IM)+G$

Şekil 4.2. Üretim, ticaret ve imtiyaz sektörleri.

$$a^* = \begin{bmatrix} \boxed{1/5} & 1/10 & 1/10 \\ 1/5 & 1/10 & 1/10 \\ 1/10 & 3/20 & 0 \end{bmatrix}$$

$$h^* = \begin{bmatrix} \boxed{8/5} & 16/5 & 16/5 \end{bmatrix}$$

Şekil 4.3. Girdi-çıktı katsayıları matrisi ve emek katsayıları vektörü.

4 Bütün sayısal örnekler, toplam katma emek değer $H_p = V + S = 1600$ saat, üretim işçileri toplam ücreti $W_p = 200$ dolar olacak biçimde kurulmuştur. Bu, 1/8 dolarlık bir saat ücreti oranı anlamına gelir. Şekil 4.2'deki emek akımları, sektörel ücret bordroları bu ücret oranına bölünmek suretiyle türetilmiştir.

Şekil 4.3'de, gerek üretken sektör girdileri üretici fiyatı ögesi app*, gerekse üretken emek katsayısı hp* dikdörtgen içerisine alınmıştır. Bunları (tek ögeli) matris ve vektörler şeklinde yazacağız ki, genel prosedür örneklenebilsin. Böylelikle,

$\mathbf{app}^* = [1/5]\ [\$/\$]$;
$\mathbf{hp}^* = (8/5)\ [\text{saat}/\$]$;
$\boldsymbol{\lambda}^* = \mathbf{hp}^*.\ [\mathrm{I} - \mathbf{app}^*]^{-1} = (8/5)[1 - 1/5]^{-1} = 2\ [\text{saat}/\$]$.

Tek bir üretken sektör olduğundan, hesaplanan $\boldsymbol{\lambda}^* = 2$ saat/dolar, toplam ürün emek değeri TV'nin, kendi üretici fiyatı GO_p'ye (üretken sektörler girdi–çıktı gayrisafi ürünü) oranını temsil etmelidir. Bunun böyle olduğu açıktır; çünkü başlangıç kabullerine göre TV = 2000 saat ve GO_p = 1000 dolardır. Tablo 4.1'deki formülleri Şekil 4.2'deki rakamlara uygulamak suretiyle, betimlenen para akımlarının altında yatan (toplumsal olarak gerekli soyut emek zamanı cinsinden) değer akımlarını doğru biçimde elde etmiş oluruz. Tablo 4.2 sonuçları sergilemektedir.

Tablo 4.2. *Emek değer akımlarına ilişkin hesaplamalar: Sayısal örnek*

Değer tarafı

$$C = \boldsymbol{\lambda}^* . (\mathbf{M}_p)_p = 2 . 200 = 400$$
$$VA = H_p = 1600$$
$$V = \boldsymbol{\lambda}^* . (\mathbf{CONW}_p)_p = 2 . 100 = 200$$
$$S = VA - V = 1600 - 200 = 1400$$
$$TV = C + V + S = 2000$$

Kullanım tarafı

$$U = \boldsymbol{\lambda}^* . (\mathbf{M}_p)_p = 400$$
$$FP = \boldsymbol{\lambda}^* . [(\mathbf{M}_t)_p - \mathbf{M}_{ry})_p + (\mathbf{CONW}_p)_p + \mathbf{SD}_p]$$
$$= 2 . (100 + 25 + 100 + 575) = 1600$$
$$NP = V = 200$$
$$SP = FP - NP = 1600 - 200 = 1400$$
$$TP \quad U + NP + SP = 2000$$

Tablo 4.1 ve 4.2'de gösterilen eşleştirmeler, birim alıcı fiyatları birim değerlere eşit olduğu durumda, gerek değer, gerekse fiyat cinsinden aynı büyüklükleri vermek anlamında, *tutarlı*dırlar (Tablo 4.2'deki Marksist ölçüm akımlarının değer ölçümlerini, Tablo 4.1'deki parasal değer muadilleriyle kıyaslayınız). Böylelikle, fiyatlar değerlerden saptığında, değer büyüklükleriyle bunların fiyat biçimleri arasındaki farklar, yalnızca fiyat–değer sapmalarının kendisine bağlı olmaktadır. Bu tesir genellikle ufaktır. Mesela, burada özetlenen yaklaşımı kullanmak suretiyle, Khanjian (1989, s. 109, tablo 19) incelediği yılların bütününde, artık değer para oranı S*/V* ile emek değer oranı S/V'nin birbirinden yalnızca % 6–% 9 oranında farklılaştığını saptamıştır. Ayrıca, ilkinin ikincisinden hep daha düşük olduğunu görmüştür. Daha fazla ayrıntı Kısım 5.10 içerisinde bulunabilir.

Ne var ki, para ve emek değer oranlarındaki farkların fiyat–değer sapmalarına ilişkin gösterge işlevi görmesi, ancak söz konusu eşleştirme biraz önce değinilen anlamda tutarlı olduğu durumda mümkündür. Eğer böyle değilse, bu iki büyüklükler kümesi, alıcı fiyatları emek değerlerine eşit olduğunda bile, sırf hesaplama prosedürü tutarsız olduğu için, farklılaşacaktır.

Tutarsız bir prosedürün bizi nereye götüreceğini görmek kolaydır. Tablo 4.1 ve Tablo 4.2'de işaret edildiği gibi, para hesaplamasına hem üretici fiyatı hem ticari marj girerken, değer hesaplamalarına sadece üretici fiyatı bileşenleri girer. Mesela, gerekli ürün, para cinsinden $NP^* = CONW_p = (CONW_p)_p + (CONW_p)_t$ iken, değer cinsinden $NP = V = \boldsymbol{\lambda}^* \cdot (\mathbf{CONW}_p)_p$ olur. Eğer, para biçimin, bizim yapmaya çalıştığımız türden detaylı bir gösterimi türetilmemişse, fiyat biçimini değer biçimiyle simetrik kılmak insana cazip gelecektir. Şekil 4.1'den görebileceğimiz üzere, bu, tüm ticaret satır ve sütun ögelerini para biçimlerinin gelir ve ürün taraflı hesaplamasından dışlamak – yani aslında her ikisi de "üretken olmayan" faaliyettir gerekçesiyle ticaret sektörünü imtiyazlar sektörü olarak ele almak – anlamına gelecektir. O zaman, bu sahte simetri, fiyatlar değerlere eşit olduğunda bile, kendilerine tekabül eden değer büyüklüklerinden *daha küçük* olan hesaplanmış parasal büyüklükler verecektir. Prosedür tutarsız, parasal büyüklükler düzeyleri ise eksik hesaplanmış olacaktır. Tablo 4.3, hesapların (daha karmaşık olan) ürün tarafını kullanmak suretiyle, bu tür simetrik – ve dolayısıyla tutarsız – bir prosedürü örneklemektedir. Gelir tarafı da elbette aynı farkı verecektir.

Tablo 4.3. *Marksist kategorilerle IO kategorileri arasında tutarsız (simetrik) bir eşleştirme: Kullanım tarafı*

Parasal değer ölçümleri	Emek değer ölçümleri
$U^{*\prime} = C^{*\prime} = (M_p)_p = 200$ (\$)	$U = C = \boldsymbol{\lambda} *. (\mathbf{M}_p)_p = 400$ (saat)
$NP^{*\prime} = V^* = (CONW_p)_p = 100$	$NP = V = \boldsymbol{\lambda} * . (\mathbf{CONW}_p)_p = 200$
$FP^{*\prime} = (M_t)_p + (M_{rv})_p + (CONW_p)_p + SD_p = 100 + 25 + 100 + 575 = 800$	$FP = \boldsymbol{\lambda} * . [(\mathbf{M}_t)_p + (\mathbf{M}_{rv})_p + (\mathbf{CONW}_p)_p + \mathbf{SD}_p] = 2 . (100 + 25 + 100 + 575) = 1600$
$SP^{*\prime} = FD^{*\prime} - V^{*\prime} = 700$	$SP = FP - NP = 1400$

Bu tutarsız prosedürün, sayısal örneğimizdeki her bir parasal büyüklüğün üzerinde, (doğru düzeyine göre) aşağıya doğru bir etki yarattığına ve farkın tam da bu tür bir prosedürün dışladığı her mal sepeti üzerindeki ticari marja eşit olduğuna dikkati çekelim. Bu özel örnekte, tutarsız para ölçümlerin *oranları*, (doğru) emek değer ölçümlerin oranlarına (yani, $SP^{*\prime}/NP^{*\prime} = 700/100 = SP/NP = 1600/200$) hâlâ denk düşmekle beraber, bu sırf, rakamlarımız ticari marj yüzdelerinin tüm mal kümeleri için aynı olması gibi elverişli bir varsayım içerdiğinden ötürüdür. Gerçek IO tablolarında ise, bu kesinlikle böyle olmayıp, para büyüklük oranları, görece ticari markuplara bağlı olarak, her iki yöne doğru yanlı olabilir. Mesela, artık ürünün tutarsız olarak hesaplanmış büyüklüğü $SP^{*\prime}$ doğru hesaplanan büyüklükten, artık ürün içerisindeki tüketim, yatırım, net ihracat ve devlet alımları karışımı üzerindeki ticari marj tutarınca küçükken, tutarsız gerekli ürün değeri $NP^{*\prime}$ üretken işçilerin tüketim malları üzerindeki ticari marj tutarınca küçüktür. Tüketim malları hem toptan hem perakende kanallarından geçtiğinden, toplam olarak yatırım veya devlet için satın alınan mallardan daha yüksek marjlara sahip olma eğilimi taşır (Khanjian, 1989, s. 109–13). Dolayısıyla, ticari marjları dışlamak, gerekli ürünü artık ürüne göre daha büyük ölçüde aşağıya doğru çekecek bir yanlı etki yaratır. Böylece, başka her şey eşitken, para biçim hesaplamalarını değer biçim hesaplamalarıyla simetrik kılan tutarsız bir prosedür, kendilerine tekabül eden değer oranlarından daha yüksek para cinsinden artık değer oranları sonucunu yaratma eğiliminde olacaktır.[5]

Burada betimlenen sahte simetri, salt farazi değildir. Kısım 6.2.3'de göreceğimiz üzere, girdi–çıktı hesaplarıyla Marksist kategoriler arasında tam

5 Gelir ve ürün taraflı tahminler, doğru tanımlandıkları varsayılabilirse, eşit çıkacaklardır. Dolayısıyla, tutarsız bir prosedür, yanlı artık değer para oranı tahminlerini, para hesaplarının her iki tarafından da verecektir.

bir eşleştirme sağlama yolundaki öteki tek çaba Wolff (1977a, b, 1987) olup, o da, işte tam bu kusurla maluldur: Wolff, para ve değer hesaplamalarına simetrik muamele yapar ve bu ilkini ikincisiyle tutarsız kılar. Gerçekten de, teorik beklentiye uygun olarak, Wolff'un para cinsinden artık değer oran hesapları, emek değer hesaplarından hep kabaca % 4–% 8 yüksektir (Wollf 1977b, s. 103, tablo 3, 11. 1, 3). Öte taraftan, Khanjian'ın (1989) tahminleri tutarlı olup, sonuç itibarıyla, S*/V*, hep aynı biçimde, S/V'den kabaca % 6–% 8 küçüktür. Bu bize, tutarsız bir prosedürün, para cinsinden artık değer oranı S*/V* üzerinde yukarıya doğru, % 12–% 15 oranında (Khanjian ve Wolff'da bulunan ortak yıllar için iki fark kümesinin toplamı) bir yanlı etki yarattığını kestirme olanağını vermektedir.

4.2 Üretken ve üretken olmayan işçilerin sömürü oranları

Emek değer/üretici fiyatı oranları λ_j^* hesaplaması, bize, sömürü oranını artık değer oranından ayırt etmek imkânını da verecektir. Sömürü oranı, artık emek zamanının gerekli emek zamanına oranıdır. Bu, ister üretken olsun, isterse üretken olmayan, kapitalist tarzda istihdam edilen her ücretli emek için geçerlidir (Shaikh 1978b, s. 21). Gerekli emek zamanı, kullanılan emek gücünün değerinden, yani, söz konusu faaliyetlerde çalışan işçi başına ortalama yıllık tüketimin emek değerinden ibarettir. Artık emek zaman, çalışma zamanının gerekli emek zamanından arta kalanıdır. Üretken işçiler açısından, bunların artık emek zamanları artık değerle sonuçlandığından, sömürü oranları aynı zamanda artık değer oranı olur. Tablo 4.4 sömürü oranlarının hesaplanmasını özetliyor.

Tablo 4.4. *Sömürü oranlarının hesaplanması*

Üretken emek	Üretken olmayan emek
$V_p = \boldsymbol{\lambda}^* \cdot (\mathbf{CONW}_p)_p = V$	$V_u = \boldsymbol{\lambda}^* \cdot (\mathbf{CONW}_u)_p$
$e_p = (H_P - V)/V = S/V$	$e_u = (H_u - V_u)/V_u$

Notlar:

e_p, e_u = üretken ve üretken olmayan işçilerin sömürü oranları;
V_p, V_u = üretken ve üretken olmayan emek güçlerinin değerleri;
H_p, H_u = üretken ve üretken olmayan işçilerin toplam çalışma süresi;
$(\mathbf{CONW}_p)_p$, $(\mathbf{CONW}_u)_p$ = üretken ve üretken olmayan işçilerin tüketim vektörlerinin üretici fiyatı bileşenleri

Tablo 4.4'deki ifadeler, Kısım 5.10'da kullanacağımız, güçlü bir yaklaşık hesaplama tekniğinin yolunu açıyor. İki sömürü oranı,

$$\frac{1+e_u}{1+e_p} = \frac{H_u/V_u}{H_p/V_p} = \frac{H_u/H_p}{V_u/V_p} = \frac{H_u/H_p}{[\lambda^*.(\mathbf{CONW}_u)_p]/[\lambda^*.(\mathbf{CONW}_p)_p]}$$

olarak yazılabilir.

Son kesrin paydası, kendisi de bir orantı olup, pay ve paydasında λ^* vektörü gözükmektedir. Eğer üretken ve üretken olmayan işçilerin tüketim oranları, makul olarak beklenebileceği gibi, görece olarak benziyorsa, $(CONW_u)_p$ ve $(CONW_p)_p$ üretken ve üretken olmayan işçi tüketimi üretici fiyat bileşenlerini gösterirken, $[\lambda^* . (\mathbf{CONW}_u)_p]/[\lambda^* . (\mathbf{CONW}_p)_p]$ vektör çarpımı orantısı $(CONW_u)_p/(CONW_p)_p$ skaler orantısıyla kabaca aynı olacaktır (bkz. Şekil 4.1). Böylece,

$$\frac{1+e_u}{1+e_p} \approx \frac{H_u/H_p}{CONW_u/CONW_p}$$

olacaktır.

Eğer işçilerin ortalama tüketimi kabaca ücretlerine eşitse (bu, bazı işçilerin eksi tasarrufu başka bazılarının tasarrufunu karşıladığı için, ampirik olarak doğrudur), her bir işçi tipinin tüketimi, yaklaşık olarak o işçinin ücret toplamına eşit olacaktır. Yukarıdaki ifadenin üstünü ve altını L_u/L_p istihdam oranıyla bölersek, o vakit,

h_u, h_p = üretken olmayan ve üretken işçi *başına* saatler;
ec_u, ec_p = üretken olmayan ve üretken işçi *başına* brüt ücret
iken,

$$\frac{1+e_u}{1+e_p} \approx \frac{h_u/h_p}{ec_u/ec_p},$$

olacaktır.

Son olarak, üretken işçiler sömürü oranı artık değer oranından ibaret olduğundan, doğrudan, üretken olmayan işçiler sömürü oranını hesaplayabiliriz:

$$e_u = \frac{h_u/h_p}{ec_u/ec_p} \cdot [1+S^*/V^*].$$

Esasen, görece sömürü oranları, sadece görece çalışma süresiyle görece ücretlere bağlı olacaktır. Bu kalemlerin her ikisi de yıllık verilerden kolayca tahmin edilebilmektedir. Buna ek olarak, para cinsinden artık değer oranı, (Kısım 5.10'da gösterildiği üzere) değer cinsinden artık değer oranına epeyce yakın olduğundan, yukarıdaki ifadede S/V yerine S^*/V^* ikame edilebilir. Bu bize, üretken olmayan işçilerin yıllık sömürü oranını doğrudan hesaplama ve bunu üretken emeğinkiyle karşılaştırma olanağını sunacaktır. Göreceğiz ki bu iki oran, ABD için, neredeyse tüm savaş ertesi dönem boyunca birbirinden % 10'dan daha fazla farklılaşmıyor (bkz. Kısım 5.6).

5

Marksist Kategorilerin Ampirik Ölçümleri

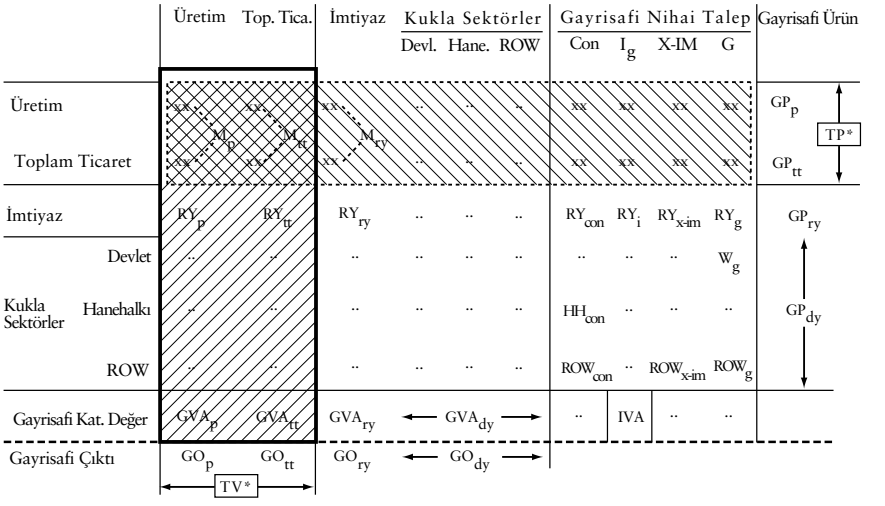
Bu bölümde, birkaç kısımda, ABD ekonomisine dönük ampirik analizimiz sunuluyor. Kısım 5.1 ve 5.2'de, uygun tarzda tadil edilmiş girdi–çıktı tabloları, Marksist toplam, ara ve nihai ürün ölçümlerine ait benchmark yıl hesaplamalarını geliştirmek üzere kullanılıyor. Daha sonra, bu ölçümlerin her biri için yıllık seriler yaratmak amacıyla, benchmark yıllara ait hesaplamalar arasındaki boşlukları doldurmak için MGHH verileri kullanılıyor. Kısım 5.3 ve 5.4, yıllık istihdam, ücret, V* değişken sermaye, S* artık değer, SP* artık ürün ve S*/V* artık değer oranı ölçümlerini geliştirerek, bunları, kâr tipi gelir ve kâr/ücret oranı benzeri daha geleneksel ölçümlerle kıyaslıyor. Kısım 5.5, Marksist kâr oranını ölçerek, bunu, (artık değerin üretim dışı masraflara giden bölümlerini içermeyen) gözlemlenen ortalama kâr oranıyla ve gözlemlenen şirket (corporate) kâr oranıyla kıyaslıyor. Kısım 5.6, üretken olmayan işçiler için sömürü oranını ölçerek, bunu üretken emeğe ilişkin oranla kıyaslıyor; Kısım 5.7 de, Marksist ve geleneksel verimlilik ölçümlerini birbiriyle kıyaslıyor. Kısım 5.8 ve 5.9, devletin, gerek artık değeri massetme, gerekse vergi ve sosyal harcamalar yoluyla artık değer oranı üzerinde yarattığı etkiler aracılığıyla, birikim üzerinde yarattığı etkiyi inceliyor. Kısım 5.10, fiyat–değer sapmalarının toplulaştırılmış Marksist ölçümler üzerindeki etkilerini incelerken, Kısım 5.11 bize, artık değer oranını, nispeten basit bir yolla yaklaşık olarak hesaplama olanağını yaratan bir teknik geliştiriyor. Kısım 5.12, genel bir özete ve bazı sonuçlara yer veriyor. Her bir kısma ait ana metodoloji metnin içerisinde betimlenirken, bunun ötesine geçen her türlü detay eklere saklanıyor.

5.1 Benchmark yıllarda birincil Marksist ölçümler

ABD girdi–çıktı tabloları, sadece seçilmiş (benchmark) yıllar için mevcuttur: 1947, 1958, 1963, 1967, 1972, 1977. Marksist kategorilerle ortodoks

kategoriler arasında, bu tablolardan herhangi bir tanesi için geçerli olan teorik ilişkiler, Şekil 3.11 ve 3.12'de özetlenmişti.

Şekil 5.1, söz konusu eşleştirmenin yoğunlaştırılmış bir versiyonunu sağlıyor. Üretim, toplam ticaret ve imtiyazların her biri tek bir sektörde toplulaştırılmak suretiyle, eşleştirmenin yapısal örüntüleri öne çıkartılıp vurgulanıyor. Gerçek girdi–çıktı tablolarındaki gibi, katma değer (ve dolayısıyla kâr) amortisman dâhil olmak üzere, nihai talep (ve dolayısıyla yatırım) ise hizmetten çıkartılan sabit tesisler dâhil olmak üzere, gayrisafi olarak gösteriliyor. Dolayısıyla, farklı sektörlere ait ara girdiler, kullanılıp tüketilen sabit sermayeyi (D) içermediğinden, bunları, evvelce Şekil 3.11'deki M_p, … yerine, $M'_p = (M_p - D_p)$, … olarak adlandırmaktayız. Stok değerleme düzeltmesi (IVA) satırı, gayrisafi katma değer (GVA) içerisine, ve buna tekabül eden IVA sütunu da nihai talep tarafındaki gayrisafi yatırım (I_G) sütunu içerisine kaynaştırılıyor.[1] IVA etrafındaki çapraz tarama, bunun, gerek GVA* gayrisafi katma değerin, gerekse GFP* gayrisafi nihai ürünün Marksist ölçümleri içerisine dâhil edilmiş olduğuna işaret eder.

Şekil 5.1. IO hesapları ve Marksist kategoriler: Özet eşleştirme.

Son olarak, toplam ticaret sektörü özel ve kamusal toptan/perakende ticari faaliyetler, artı, bina ve teçhizat kiralamaları sektörüne ilişkin bir ölçümden oluşmaktadır (bkz. Ek B). Dağıtıma ilişkin taşımacılık, sahip olduğu

1 IVA kukla sektörü, kendisine ait satırla sütunun kesişiminde bulunan tek bir kaleme sahiptir. Satır GVA, sütunsa I_G içerisine kaynaştırıldığında, bu tek kalem, I_G sütununun GVA sırasına kaydırılmış olur.

görece ufak etki[2] ve bu konudaki veri kıtlığı yüzünden ölçüme tabi tutulmadı. Hesaplama yoluyla ulaşılan bina ve teçhizat kiralaması, toplam ticaret içerisine kaynaştırılmakla beraber, ne ayrıştırılmıştır, ne de kiralanan bina ve teçhizat amortismanı (ABR) bakımından düzeltilmiştir. Ek B.1'de işaret edildiği üzere, ayrıştırmaya gitmemek, toplam ticaret sektörünün üretim sektörüne göre bir miktar daha fazla görünmesine yol açsa da, temel Marksist toplamlar üzerinde bir etkisi olmaz. Kısım 5.2'de, yıllık MGHH temelli ölçümlere geçtiğimizde, bir ABR düzeltmesini bu sefer hesaba katıyoruz.[3]

Şekil 5.2, 1972'ye ait gerçek bir girdi–çıktı tablosu sunuyor. (Ek C'de verilen) başka benzer tablolar gibi, bu da İktisadî Analiz Bürosu'nca (BEA) yayımlanan benchmark tablolardan hareketle, iki aşamada türetilmiştir. Birinci aşamada, yayımlanan tablolarda sektör sınıflandırması ile ikincil ürünler ve kıyaslanabilir ithalatı ele alış tarzını yıllar itibarıyla tutarlı kılmak üzere çeşitli düzeltmeler yaptıktan sonra, 82 mertebesinde (82 × 88) tutarlı bir tablolar seti üretilmiştir. İkinci aşamada, bu 82 × 88'lik tablolar, yukarıdaki Şekil 5.1 biçiminde inşa edilen 8 × 11'lik özet tablolarda toplulaştırılmıştır. Detaylar Ek A'da bulunuyor.

1972	Üretim	Top. Tica.	İmtiyaz	Kukla Sektörler: Devl.	Hane.	ROW	Gayrisafi Nihai Talep: Con	I_g	X-IM	G	Gayrisafi Ürün
Üretim	1179148.1	54894.5	22725.3	..	..	..	468702.7	127993.6	22309.0	101767.3	1372637.4
Toplam Ticaret	78456.1	22353.4	9696.4	..	..	..	181973.3	10837.9	7046.5	3982.2	314065.8
İmtiyaz	54094.4	17524.9	28891.4	..	..	..	50171.5	249.3	1411.4	10872.7	163215.6
Devlet	..	..	..	..	..	..	..	..	..	137400.0	137400.0
Kukla Sektörler: Hanehalkı	..	..	..	..	..	..	5349.0	..	..	..	5349.0
ROW	..	..	..	..	..	..	-3524.4	..	10645.8	-203.3	6918.1
Gayrisafi Kat. Değer	620718.3	218876.0	101902.4	137400.0	5349.0	6918.1	..	-15182.0	..	..	1075984.7
Gayrisafi Çıktı	1372637.9	314965.5	163215.4	137400.0	5349.0	6918.1	702672.1	123899.0	-3405.3	252819.0	1999585.9

TP* (Gayrisafi Ürün sütunu boyunca)

TV* (Üretim ve Top. Tica. sütunları boyunca)

Şekil 5.2. 1972 IO tablosu.

2 1972'de, taşımacılık ve depolama sektörü gayrisafi ürünü (BEA 1979, ss. 65-7; bkz. 1972 IO tablosunun ikinci yarısı) toplam gayrisafi ürünün takriben % 3.5'ine denk geliyor. Bunun büyük bir parçası yolcu taşımacılığı, kalanı ise ticaret amaçlıdır (bunun da çoğu üretken taşımacılıktır). Şayet ticaret amaçlı taşımacılığı toplamda % 50 ve dağıtıma ilişkin taşımacılığı da onun % 25'i olarak tahmin edecek olursak, bu sonuncusu, ekonomi genelindeki gayrisafi ürünün sadece % 0.5'ine tekabül eder.

3 Şekil B.3, ayrıştırmasız bir ABR düzeltmesinin IO düzeyinde tutarsız olacağını gösteriyor (üretim sektörünün GO ve GP'sini kıyaslayınız). Ancak, toplam GO = 2000 ve toplam GP = 2000 etkilenmemektedir.

Şekil 5.2'de işaret edildiği gibi, toplam değer TV*, üretim ve toplam ticaret sektörleri gayrisafi ürünleri toplamından ibarettir (koyu dikdörtgen içerisindeki ögeler toplamı). Üretimde kullanılıp tüketilen malzemeler C_m^* ve üretken ara kullanımda kullanılıp tüketilen malzemeler U_m^*, bu kez amortisman hariç net olup (yani, $C_m^* = C^* -$ Amortisman ve $U_m^* = U^* -$ Amortisman), basitçe, M_p''ye, başka bir deyişle Şekil 5.2 üst sol köşesindeki ilk iki kalem toplamına eşittir. Marksist gayrisafi katma değer $GVA^* \equiv TV^* - C_m^*$, kesik çizgili dikdörtgen içerisindeki (M_{tt}' dâhil) aşağıya doğru taranmış ögeler toplamıdır. Son olarak, CON*, I_G^*, $X^* - IM^*$ ve G^* mal kullanımları, doğrudan doğruya, CON tüketim, I_G gayrisafi yatırım, X – IM net ihracat ve G devlet harcamalarının, kesik çizgili Marksist nihai kullanım dikdörtgeni içerisinde kalan ögelerinden hesaplanmıştır.

Buna karşılık, aslında IO ölçümünde tüm işlemlerin toplamı olan GP toplam gayrisafi ürün, (imtiyaz ödemeleri dâhil) tüm ara girdiler ve (gayrisafi nihai talep bloku içerisindeki ögelere ait sütun toplamları olarak gösterilen) GFD tüm nihai talep toplamına eşittir. GP IO tablosunun alt sağ taraf ögesi olarak gözükürken, GFD de, doğrudan onun üstünde gözükür.

Birbirine tekabül eden Marksist ve ortodoks ölçümlere ilişkin ögeler arasındaki kıyaslamalar açıkça gösteriyor ki, TV* GO'dan (ilki ikincisinin alt kümesi olduğundan ötürü) hep küçükken, GVA* GFD'den küçük, ona eşit yahut ondan büyük olabilir (çünkü, GVA* GVA içerisindeki bazı ögeleri dışlarken, GVA içerisinde bulunmayan bazı başka ögeleri içermektedir). Benzer tespitler, kullanım tarafında yapılacak kıyaslamalar için de geçerlidir.

Tablo 5.1 Marksist ölçümler ile IO ölçümlerine ilişkin 1972 hesaplamalarını Şekil 5.2'den türetilen hâliyle milyon dolar cinsinden özetliyor. Tablo 5.2, bu hesaplamaları, girdi–çıktı tabloları mevcut olan her bir benchmark yıl için tekrarlıyor. GP ortodoks ölçümün (tüm girdi–çıktı işlemler toplamı), TP* Marksist toplam ürün ölçümünden sürekli büyük çıktığına işaret edelim. Öte yandan, ortodoks ve Marksist gayrisafi katma değer ölçümleri (sırasıyla, GFD ve GFP*) birbirine şaşırtıcı derecede yakındır: 1947'de takriben eşit, 1987'de ise takriben % 11 farklı.

Tablo 5.1. *Birincil Marksist ölçümler ve IO ölçümleri, 1972*

Marksist ölçümler

$$TV^* = GO_p + GO_{tt} = 1{,}372{,}637.4 + 314{,}065.8 = 1{,}686{,}703.2$$

$$C^*_m = M'_p = 619{,}148.1 + 78{,}676.1 = 697{,}824.2$$

$$GVA^* = TV^* - C^*_m = 988{,}879.0$$

$$\begin{aligned} TP^* &= M'_p + M'_{tt} + M'_{ry} + CON^* + 1^* + (X - IM)^* + G^* \\ &= 697{,}824.2 + (54{,}809.2 + 22{,}853.4) + (22{,}725.3 + 9{,}696.4) \\ &\quad + (468{,}702.7 + 181{,}973.3) + (127{,}993.8 + 10{,}837.9) \\ &\quad + (-22{,}509.0 + 7{,}046.5) + (101{,}767.3 + 2{,}982.2) \\ &= 1{,}686{,}703.2 \end{aligned}$$

$$U^*_m = M'_p = 697{,}824.2$$

$$GFP^* \text{ (IVA ile)} = TP^* - U^*_m = 988{,}879.0$$

$$M'_{tt} + M'_{ry} = (54{,}809.2 + 22{,}853.4) + (22{,}725.3 + 9{,}696.4) = 110{,}084.3$$

$$CON^* = (468{,}702.7 + 181{,}973.3) = 650{,}676.0$$

$$I^* \text{ (IVA ile)} = (127{,}993.8 + 10{,}837.9 - 15{,}182) = 123{,}649.7$$

$$(X - IM)^* = (-22{,}509.0 + 7{,}046.5) = -15{,}462.4$$

$$G^* = (101{,}767.3 + 2{,}982.2) = 104{,}747.5$$

Seçilmiş IO ölçümleriyle kıyaslar

$$\begin{aligned} GP &= M'_p + M'_{tt} + M'_{ry} + RY_p + RY_{tt} + RY_{ry} \\ &\quad + CON + I + X - IM + G = 1{,}999{,}586.0 > TP^* = 1{,}686{,}703.2 \end{aligned}$$

$$M = M'_p + M'_{tt} + M'_{ry} + RY_p + RY_{tt} + RY_{ry} = 908{,}419.2 > C^*_m = M'_p = 697{,}824.2$$

$$GFD \text{ (IVA ile)} = CON + I + X - IM + G = 1{,}075{,}984.2 > GFP^* = 988{,}879.0$$

$$CON = 702{,}672.1 > CON^* = 650{,}676.0$$

$$I = 123{,}899.0 > I^* = 123{,}649.7$$

$$X - IM = -3{,}405.3 > (X - IM)^* = -15{,}462.4$$

$$G = 252{,}819.0 \gg G^* = 104{,}747.5$$

Tablo 5.2. *Birincil Marksist ölçümler ve IO ölçümleri; benchmark yıllar (milyon dolar)*

Değişkenler	1947	1958	1963	1967	1972	1977
Marksist Ölçümler						
TV*	398,680	699,168	892,319	1,163,717	1,686,703	2,917,922
$C^*_m = M'_p$	178,823	306,471	384,414	489,379	697,824	1,308,609
GVA*	219,858	392,697	507,905	674,338	988,879	1,609,312
TP*	398,680	699,168	892,320	1,163,716	1,686,703	2,918,488
$U^{*\prime} = M'_p$	178,823	306,471	384,414	489,379	697,824	1,308,609
GFP* (IVA ile)	219,858	392,697	507,906	674,337	988,879	1,609,879
$M'_{tt} + M'_{ry}$	23,964	43,094	54,511	74,946	110,084	195,907
CON*	152,894	258,600	332,101	418,315	650,676	1,059,878
IG*	23,512	40,253	58,043	94,253	138,832	236,438
X* – IM*	9,883	–1,579	139	–3,065	–15,462	–39,213
G*	9,604	52,330	63,111	89,888	104,75	156,869
Seçilmiş IO ölçümleri						
GP	435,986	792,424	1,022,054	1,356,515	1,999,586	3,481,690
M	214,736	381,104	479,271	625,709	908,419	1,688,870
GFD (IVA ile)	219,723	410,698	541,779	727,120	1,075,985	1,794,842
CON	160,246	274,997	355,611	452,094	702,672	1,139,024
IG (IVA ile)	22,030	39,734	57,159	90,775	123,899	238,981
X – IM	11,528	2,206	5,812	5,132	–3,405	–3,981
G	25,918	93,760	123,198	179,119	252,819	420,817

5.2 NIPA verileri temelinde, birincil ölçümlere dönük yıllık seriler

Tablo 5.2'de yer alan önceki IO benchmark ölçümlerimiz, Millî Gelir ve Hasıla Hesapları (MGHH) verilerini kullanmak suretiyle yıllık serilere dönüştürülebilir. Böyle bir dönüştürmeyi karmaşıklaştıran iki faktör söz konusudur. Her şeyden önce, MGHH verileri, sadece gayrisafi katma değer ve gayrisafi nihai talebi kapsar ve bu çerçevede bile yeterli ayrıntıdan yoksundur. Bu, Şekil 5.1 ve 5.2 çerçevesinden bakıldığında, sadece gayrisafi katma değer satır ögeleri ile, (CON, I, vs. sütun toplamlarıyla, HH_{con}, W_g kukla sektör kalemleri benzeri) bazı gayrisafi nihai talep bloku ögelerine ilişkin yıllık verilerin mevcut olduğu anlamına geliyor. Ara girdiler M′ ve RY, MGHH verileri içerisinde hiç yer almazken, ROW sektörü ögeleri benzeri başka veriler ise ancak kısmen kapsanır (MGHH sırf toplamları verir). İkincisi, iki veri seti üst üste çakıştığında bile, bunlara ait ölçümler genelde farklılaşmaktadır. Tekil sektörler, MGHH içerisinde, IO hesaplarındakinden farklı biçimde tanımlanmakta olup, sektörel GVA'lar birbirini tutmaz (BEA 1980, s. 8). İki ölçüm setinde de aynı olacak biçimde oluşturulan toplam GVA ve

GNP (GMH) bile genelde birbirini tutmaz. Çünkü, verili bir girdi–çıktı tablosundaki toplamlar, tablo yaratıldığı zaman mevcut olan MGHH ölçümleri üzerinden benchmark edilmişken, hâlihazırda mevcut MGHH verileri önceki veriler üzerinde yapılmış pek çok revizyonu içermektedir.

Tüm bu nedenlerle, MGHH verileri IO benchmark yılları arasındaki gözlemleri doldurmak için olduğu hâliyle kullanılamaz. Bunun yerine, MGHH verilerini, (mevcut en son revizyonları içeren) GVA_p ve CON benzeri bileşenler için dolaysız olarak, M'_p veya RY_{con} benzeri başka bileşenlere ilişkin bechmark ölçümlerin arasını doldurmak üzere ise dolaylı olarak kullanıyoruz.

TV* toplam değerin ölçülmesini ele alalım. Bunu, tanım gereği, şöyle yazabiliyoruz (bkz. Şekil 5.1):

$$GO_p = M'_p + RY_p + \{GVA_p\} \text{ ve}$$
$$GO_{tt} = M'_{tt} + RY_{tt} + \{GVA_{tt}\}$$

iken,

$$TV^* = GO_p + GO_{tt} = \text{toplam değer.}$$

Elimizde şunlar bulunuyor:

$C^*_m = M'_p$ = üretime giren malzeme girdileri;
$C^*_d = \{D_p\}$ = üretken sabit sermaye amortismanı
$C^* = M'_p + D_p$ = kullanılıp tüketilen sabit sermaye (akım);
$GVA^* \equiv TV^* - C^*_m$ = Marksist gayrisafi katma değer;
$VA^* \equiv TV^* - C^* = GVA^* - C^*_d$ = Marksist (net) katma değer.

Bu durumda, ölçüm prosedürümüz üç aşamadan oluşur:

(i) Büyük ayraç içerisindeki üç kalem $\{GVA_p, GVA_{tt}, D_p\}$, girdi–çıktı sektörlerini evvelce toplulaştırmamıza benzer biçimde, tekil MGHH sektörlerini üretim ve toplam ticaret sektörleri altında toplulaştırmak suretiyle, doğrudan MGHH'ndan hesaplanmaktadır.
(ii) Dört adet M'_p, RY_p, M'_{tt} ve RY_{tt} bileşeni için, biraz aşağıda betimlenecek olan yolla, benchmark yıllar arasındaki boşluklar doldurulmuştur.
(iii) GVA'lar, M'ler ve RY'ler, GO_p ve GO_{tt} oluşturulurken kullanılmakta olup, toplamları bize TV* büyüklüğünü vermektedir. D_p ve M'_p bize, sırasıyla, C^*_d ve C^*_m büyüklüklerini vermekte olup, buradan, GVA* ve VA* hesaplanabilir.

TP* aynı genel prosedürü takip etmek suretiyle hesaplanmaktadır. Mesela, Şekil 5.1'den hareketle,

$$TP^* = M'_p + M'_{tt} + M'_{ry} + CON^* + I^*_G + (X - IM)^* + G^*$$

ifadesini yazabiliriz.

Şekil 5.1 ayrıca, CON*, I*, … benzeri Marksist nihai kullanım kategorilerinin, bunlara tekabül eden CON, I, … MGHH ölçümlerini, Marksist ölçümden dışlanan (yani, Şekil 5.1'de, kesik çizgili taranmış dikdörtgenle IVA etrafındaki çapraz taranmış kısım dışına düşen) kalemlerle, bizim benchmark tablolarımızdan zaten dışlanmış kalemler (mesela, Ek B.1 ve Şekil B.1'de gösterildiği üzere, tüketim içerisindeki izafi kiralama bileşeni GVA_{ir}) tutarınca azaltmak suretiyle türetilebileceğini ortaya koyar. Elimize:

$$CON^* = \{CON\} - GVA_{ir} - RY_{con} - \{HH_{con}\} - ROW_{con};$$
$$I_G^* = \{I_G\} - R_{yi};^4$$
$$(X - IM)^* = \{X - IM\} - RY_{x-im} - ROW_{x-im};$$
$$G^* = \{G\} - RY_G - \{W_G\} - ROW_G$$

geçer.

Bir kez daha, üç aşamada ilerliyoruz:

(i) Büyük ayraç içerisindeki kalemler {CON, I_G, X – M, G, W_G}, direkt olarak MGHH'ndan alınmaktadır.

(ii) M, RY ve ROW'lar, benchmark yıllar arasında, aşağıda betimlenen biçimde, doldurulmuştur.

(iii) TP*'ın geri kalan bileşenleri ise, bundan sonra hesaplanmakta ve bir araya toplanarak toplama ilişkin bir ölçüm sonucuna ulaşılmaktadır.

TV* ve TP* içerisine giren M'ler, RY'ler ve ROW'lar, MGHH içerisinde hiç gözükmezler. Dolayısıyla bunların, elimizde girdi–çıktı tabloları mevcut olan benchmark yıllardan taşınarak, her bir değişken için yıllık seriler yaratacak biçimde aralara doldurulması zorunludur. Bu, şöyle gerçekleştirilmiştir:

a) Her bir girdi–çıktı yılı için, bileşenin, kendi kullanıcı ya da alıcı sektörünün gayrisafi katma değerine oranını hesaplıyoruz. Malzeme girdileri M′ (ve daha sonra da amortisman D) için kullanıcı sektör GVA'sını kullanıyoruz. Böylece, M'_p için, alt simge IO'nun her iki değişkenin de girdi–çıktı tablolarından geldiği olgusuna gönderme yaptığı $x_p \equiv (M'_p / GVA_p)_{IO}$ oranını yaratıyoruz. RY imtiyazlar için, alıcı sektör GVA'sını (yani GVA_{ry}), mesela $x_i \equiv (RY_i / GVA_{ry})_{IO}$ biçiminde, nümerer olarak kullanıyoruz. Bu, RY_i ve RY_{x-im} benzeri bazı imtiyazlar, I veya X – IM benzeri son derece istikrarsız nihai talep toplamlarının bileşenleri olarak

4 Evvelce işaret edildiği üzere, IVA stok değerleme düzeltmesi, gelir tarafında katma değer ve dolayısıyla kullanım tarafında da I_G^* içerisine kaynaştırılmıştır.

göründüğünden ötürü böyle yapılmaktadır (bkz. Şekil 5.1). Bu imtiyazları istikrarsız toplamlara bölmek suretiyle yaratılacak benchmark katsayılar pek fayda getirmeyecektir. Aynı mantık Şekil 5.1'deki dış âlem (ROW) kalemleri için de geçerlidir. Bunlar, araları doldurmak için katsayılar oluşturmak maksadıyla, mesela $x_{rowg} \equiv ROW_g/ROW$ biçiminde, toplam ROW'a bölünmektedir.

b) (a)'da betimlenen biçimde yaratılan tüm katsayılar, lineer olarak, benchmark IO yılları arasına doldurulmuştur. Sonuç, her bir katsayı için, tamamen girdi–çıktı verilerinden türetilmiş yıllık bir seridir.

c) Her katsayıya ait yıllık gözlem, orijinal IO değişkeninin MGHH temelli bir hesaplamasını gerçekleştirmek üzere, kendisiyle ilgili gayrisafi katma değer MGHH ölçümüyle (veya, dış âlem katsayıları söz konusu olduğunda ROW ile) çarpılmıştır. Böylece,

$$(M'_p)_{NIPA} \equiv x_p . (GVA_p)_{NIPA}, \qquad (RY_i)_{NIPA} \equiv x_i . (GVA_{ry})_{NIPA},$$

ve

$$(ROW_g)_{NIPA} \equiv x_{rowg} . (ROW)_{NIPA}$$

olur.

Sonuçta elde edilen yıllık ölçümler de, daha sonraki tüm hesaplamalarda kullanılmıştır.

Araları doldurma prosedürüne ilişkin ayrıntılar Ek D'de, birincil Marksist ölçümlerin yıllık ölçümlerine ilişkin ayrıntılar ise Ek E'de bulunuyor.

Tablo 5.3, MGHH temelli ölçümleri yalnızca benchmark yıllar için sunmaktadır. Tablo 5.2'deki IO temelli ölçümler bir ABR düzeltmesi (bkz. Kısım 5.1, paragraf 3) içermediğinden, şimdiki MGHH temelli ölçümlerimiz de, bu düzeltmeyi ihmal etmektedir (oysa bu Tablo 5.4'deki eksiksiz yıllık serilere dâhil edilmiştir). MGHH temelli hesapların IO temelli hesaplara oranlarının gösterdiği gibi, şimdiki hesaplarımızın Tablo 5.2'dekilerden hafifçe farklılaştığını kaydedelim. Bu, IO ölçümleriyle MGHH ölçümleri arasında daha önce işaret edilmiş olan farkların bir yansımasıdır.[5] Yatırım ve net ihracat benzeri tekil kalemler ciddi biçimde farklılaşmakla beraber, toplamların yine de epeyce yakın olması çarpıcıdır. Her hâlükârda, Tablo 5.3'ün dibindeki oranların neredeyse tümünce sergilenen istikrar, trendlerin her iki veri setinde de aynı olduğuna işaret etmektedir.

5 Yatırım ölçümlerindeki fark, IO ölçümünün, MGHH ölçümüne dâhil edilen konut yatırımını hariç tutması olgusundan kaynaklanmış gözükmektedir.

Tablo 5.3. *Birincil Marksist ölçümler ve MGHH ölçümleri, benchmark yıllar (MGHH esaslı; milyar dolar)*

Kaynaklar	Değişkenler	1947	1958	1963	1967	1972	1977
Marksist ölçümler							
Tablo E.1[a]	TV*	395.60	711.79	914.05	1200.79	1728.88	3054.58
Tablo D.2	$C^*_m = M'_p$	173.22	308.00	389.68	500.66	714.33	1367.27
Tablo E.1[a]	GVA*	222.00	403.79	524.38	700.13	1014.55	1687.31
Tablo E.2	TP*	395.09	711.67	913.42	1199.81	1728.41	3058.10
	$U^{*\prime} = M'_p$	173.22	308.00	389.68	500.66	714.33	1367.27
	$GFP^* = TP^* - U^{*\prime}$	221.87	403.67	523.74	699.15	1014.08	1690.83
Tablo D.2	$M'_{tt} + M'_{ry}$	24.15	43.93	55.95	75.99	108.05	196.66
Tablo E.2	CON*	147.10	251.64	319.67	421.33	637.77	1068.01
Tablo E.2	IG*	32.47	58.40	86.80	117.28	187.77	318.62
Tablo E.2	(X – IM)*	9.53	–2.03	–0.20	–3.33	–15.55	–35.29
Tablo E.2	G*	8.62	51.73	61.52	87.90	96.04	142.84
Seçilmiş MGHH–IO ölçümleri							
	GP = M + GFD	445.20	845.30	1099.77	1462.58	2143.39	3750.53
Tablo D.2	$M = M'_p + M'_{tt} + M'_{ry} + RY_p + RY_{tt} + RY_{ry}$	210.00	388.40	492.97	646.08	930.59	1760.03
	GFD = GNP	235.20	456.90	606.80	816.50	1212.80	1990.50
Tablo E.2	CON	161.90	294.60	381.70	503.60	757.60	1257.20
Tablo E.2	IG	35.00	63.60	93.10	125.70	202.00	344.10
Tablo E.2	(X – IM)	11.90	3.30	8.20	7.40	3.20	1.90
Tablo E.2	G	26.40	95.40	123.80	179.80	250.00	387.30
IO ve MGHH temelli tahminlerin kıyaslanması							
	TV^*_{IO}/TV^*_{MGHH}	1.01	0.98	0.98	0.97	0.98	0.96
	$(C^*_m)_{IO}/(C^*_m)_{MGHH}$	1.03	1.00	0.99	0.98	0.98	0.96
	GVA^*_{IO}/GVA^*_{MGHH}	0.99	0.97	0.97	0.96	0.97	0.95
	TP^*_{IO}/TP^*_{MGHH}	1.01	0.98	0.98	0.97	0.98	0.95
	$(M'_{tt} + M'_{ry})_{IO}/(M'_{tt} + M'_{ry})_{MGHH}$	0.99	0.98	0.97	0.99	1.02	LOO
	CON^*_{IO}/CON^*_{MGHH}	1.04	1.03	1.04	0.99	1.02	0.99
	IG^*_{IO}/IG^*_{MGHH}	0.72	0.69	0.67	0.80	0.74	0.74
	$(X - IM)^*_{IO}/(X - IM)^*_{MGHH}$	1.04	0.78	–0.70	0.92	0.99	1.11
	G^*_{IO}/G^*_{MGHH}	1.11	1.01	1.03	1.02	1.09	1.10

[a] Tablo E.1'de 1947 verileri gösterilmemiş olmakla beraber, bunlar da aynı biçimde türetilmektedirler.

Tablo 5.4, bu kez ABR düzeltmesiyle beraber, kapsamı tüm 1947–87 dönemine yayıyor. Önceki örüntüler şimdi tümüyle doğrulanmaktadır. Şekil 5.3 ve 5.4, her ikisi de GSMH fiyat deflatörüyle türetilmiş olan Marksist reel toplam ürünle (reel TP*), ortodoks muadilini (reel GSMH) kıyaslamaktadır (Tablo J.1). Şekil 5.4'teki çarpıcı yan, bunların oranının, 1972'den 1977'ye kadar yaşanan kısa bir tersine dönüş hariç, düzenli biçimde düşüyor olmasıdır. TP*/GP (Marksist toplam ürün bölü MGHH temelli IO gayrisafi ürünü), GFP*/GSMH (Marksist gayrisafi nihai ürün bölü MGHH gayrisafi millî hasılası) oranlarıyla, bunlara tekabül eden FP*/NNP net oranı da 1972'ye kadar düzenli biçimde düşmekte ve sonra esas olarak düz seyretmektedir. Toplam ürün/GSMH oranındaki çok daha büyük tersine dönüşü, muhtemelen 1973'deki petrol fiyat artışıyla açıklamak mümkündür. Çünkü, bu dönem aralığında, Marksist gayrisafi nihai ürünün GSMH'ya oranı (GFP*/GSMH) kabaca sabitken, üretim girdilerinin GSMH'ya oranı (C*/GSMH) % 17 artmıştır.

Tablo 5.4. *Birincil Marksist ölçümler ve MGHH ölçümleri, 1948–89 (MGHH esaslı; milyar dolar)*

Kaynaklar	Değişkenler	1948	1949	1950	1951	1952
Marksist ölçümler						
Tablo E.1	TV*	446.25	432.02	481.79	551.61	573.67
Tablo D.2	$C^*_m = M'_p$	198.47	189.06	212.56	244.59	254.35
Tablo E.1	GVA*	247.78	242.95	269.23	307.02	319.32
Tablo E.1	$VA^* = GVA^* - C^*_d$	238.35	233.66	258.42	294.17	305.52
Tablo E.1	C^*_d	9.42	9.29	10.81	12.85	13.80
Tablo E.2	TP*	446.21	431.96	481.62	551.62	573.95
	$U^{*\prime} = M'_p$	198.47	189.06	212.56	244.59	254.35
	$GFP^* = TP^* – U^{*\prime}$	247.74	242.90	269.06	307.03	319.61
Tablo D.2	$M'_{tt} + M'_{ry}$	26.54	26.67	28.60	31.26	32.67
Tablo E.2	CON*	158.46	160.16	171.79	185.65	194.14
Tablo E.2	IG*	44.27	33.55	51.96	56.94	49.73
Tablo E.2	(X – IM)*	4.06	3.76	–0.71	0.67	–0.98
Tablo E.2	G*	14.40	18.76	17.42	32.50	44.06
	$GFU^* = GFP^* – (M'_{tt} + M'_{ry})$	221.20	216.23	240.45	275.76	286.94
	$FP^* = GFP^* – C^*_d$	238.32	233.60	258.25	294.18	305.81
Tablo J.1	TP^*_{reel}	1890.71	1838.13	2015.13	2197.70	2250.80
Tablo J.1	GFP^*_{reel}	1049.74	1033.61	1125.76	1223.22	1253.36
Tablo J.1	GNP_{reel}	1108.47	1107.66	1205.86	1328.69	1378.82
101 1[a]	GNP	261.60	260.30	288.20	333.50	351.60
705 1[a]	GNP deflatörü	23.60	23.50	23.90	25.10	25.50
	TP*/GNP	1.71	1.66	1.67	1.65	1.63
Tablo E.1	GO_p/TV^*	0.82	0.81	0.82	0.83	0.83
Tablo E.1	GO_{tt}/TV^*	0.18	0.18	0.18	0.17	0.17
	M'/TP*[b]	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50
	GFU/TP*	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50
Seçilmiş MGHH–IO ölçümleri						
	GP = M + GFD	501.09	491.85	546.81	628.80	660.15
	M[c]	239.49	231.55	258.61	295.30	308.55
	GFD = GNP	261.60	260.30	288.20	333.50	351.60
Tablo E.2	CON	174.9	178.3	192.1	208.1	219.1
Tablo E.2	IG	47.1	36.5	55.1	60.5	53.5
Tablo E.2	(X – IM)	7.0	6.5	2.2	4.5	3.2
Tablo E.2	G	32.6	39.0	38.8	60.4	75.8
Tablo H.1	NNP	241.20	238.40	264.60	333.50	322.50
	Kıyaslamalar					
	TP*/GP	0.89	0.88	0.88	0.88	0.87
	GFP*/GNP	0.95	0.93	0.93	0.92	0.91
	FP*/NNP	0.99	0.98	0.98	0.96	0.95

[a] İlk üç hanenin ilgili tablo numarasını, izleyen hanelerin de aynı tablo içerisindeki satır numaralarını tanımladığı MGHH'ndan (mesela, BEA 1986) alınmıştır.

[b] $M'/TP^* = (M'_p + M'_{tt} + M'_{ry})/TP^*$

[c] $M = M'_p + M'_{tt} + M'_{ry} + RY_p + RY_{tt} + RY_{ry}$

1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
605.61	596.59	653.31	687.44	717.68	711.79	774.37	796.20	812.01
268.66	261.36	287.18	303.11	314.63	308.00	334.93	343.72	347.54
336.95	335.23	366.14	384.33	403.05	403.79	439.44	452.48	464.47
321.91	320.15	349.07	365.79	383.25	383.87	417.99	430.69	442.67
15.04	15.08	17.07	18.54	19.79	19.92	21.44	21.78	21.80
605.37	596.63	652.91	687.21	717.30	711.67	774.29	795.67	811.42
268.66	261.36	287.18	303.11	314.63	308.00	334.93	343.72	347.54
336.71	335.26	365.74	384.10	402.67	403.67	439.36	451.95	463.88
34.07	35.16	37.96	40.31	42.56	43.93	47.60	49.10	50.66
204.41	209.09	224.27	234.18	246.03	251.64	269.19	279.74	286.69
50.96	49.97	65.31	67.95	66.06	58.40	74.79	72.55	71.27
–2.69	–1.55	–1.85	–0.24	1.09	–2.03	–4.14	–0.37	0.48
49.96	42.59	40.05	41.89	46.93	51.73	51.92	50.93	54.77
302.64	300.10	327.78	343.79	360.11	359.74	391.75	402.85	413.22
321.68	320.18	348.67	365.56	382.88	383.75	417.91	430.16	442.08
2337.35	2268.55	2400.42	2445.57	2464.96	2396.20	2547.01	2574.98	2600.71
1300.05	1274.76	1344.63	1366.90	1383.76	1359.16	1445.26	1462.61	1486.80
1434.35	1416.35	1492.28	1523.84	1549.83	1538.38	1631.25	1667.96	1710.90
371.50	372.50	405.90	428.20	451.00	456.90	495.90	515.40	533.80
25.90	26.30	27.20	28.10	29.10	29.70	30.40	30.90	31.20
1.63	1.60	1.61	1.60	1.59	1.56	1.56	1.54	1.52
0.83	0.82	0.83	0.83	0.83	0.82	0.82	0.82	0.82
0.17	0.17	0.17	0.17	0.17	0.18	0.18	0.18	0.18
0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	0.49	0.49	0.49	0.49
0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	0.51	0.51	0.51	0.51
698.29	695.08	759.29	802.66	841.93	845.30	918.12	949.79	975.53
326.79	322.58	353.39	374.46	390.93	388.40	422.22	434.39	441.73
371.50	372.50	405.90	428.20	451.00	456.90	495.90	515.40	533.80
232.6	239.8	257.9	270.6	285.3	294.6	316.3	330.7	341.1
54.9	54.1	69.7	72.7	71.1	63.6	80.2	78.2	77.1
1.3	2.6	3.0	5.3	7.3	3.3	1.5	5.9	7.2
82.7	76.0	75.3	79.6	87.3	95.4	97.9	100.6	108.4
340.70	340.00	371.50	390.10	409.90	414.00	451.20	468.90	486.10
0.87	0.86	0.86	0.86	0.85	0.84	0.84	0.84	0.83
0.91	0.90	0.90	0.90	0.89	0.88	0.89	0.88	0.87
0.94	0.94	0.94	0.94	0.93	0.93	0.93	0.92	0.91

(sürüyor)

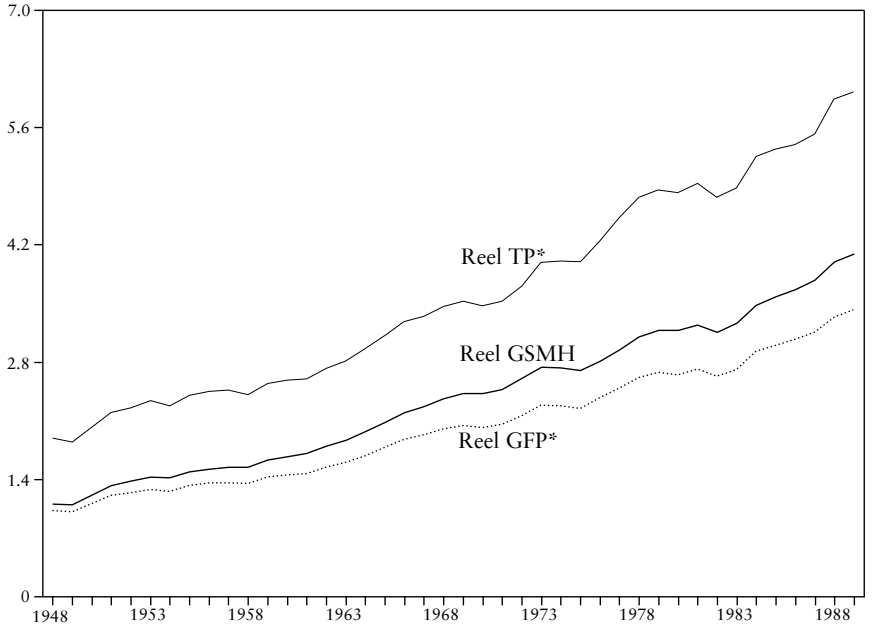
Tablo 5.4. *(devamı)*

Kaynaklar	Değişkenler	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Marksist ölçümler															
Tablo E.1	TV*	870.18	914.05	973.89	1057.74	1150.25	1200.79	1307.97	1406.84	1457.17	1568.48	1728.88	1980.04	2161.80	2366.72
Tablo D.2	$C^*_m = M'_p$	371.40	389.68	412.31	447.41	483.74	500.66	545.14	586.54	602.47	644.70	714.33	837.40	926.56	1023.78
Tablo E.1	GVA*	498.78	524.38	561.59	610.33	666.51	700.13	762.83	820.30	854.70	923.78	1014.55	1142.64	1235.25	1342.95
Tablo E.1	VA* = GVA* – C^*_d	475.73	500.46	536.54	583.42	637.72	670.66	730.40	785.04	818.11	884.22	970.28	1090.24	1176.75	1277.77
Tablo E.1	C^*_d	23.05	23.91	25.05	26.91	28.79	29.48	32.43	35.26	36.59	39.56	44.27	52.40	58.50	65.17
Tablo E.2	TP*	869.52	913.42	973.35	1057.19	1149.69	1199.81	1307.46	1406.26	1456.35	1567.82	1728.41	1979.91	2162.38	2368.48
	U*' = M'_p	371.40	389.68	412.31	447.41	483.74	500.66	545.14	586.54	602.47	644.70	714.33	837.40	926.56	1023.78
	GFP* = TP*–U*'	498.12	523.74	561.05	609.78	665.94	699.15	762.32	819.72	853.88	923.12	1014.08	1142.52	1235.82	1344.71
Tablo D.2	$M'_{tt} + M'_{ry}$	53.59	55.95	60.52	65.06	70.54	75.99	82.18	88.39	92.71	99.94	108.05	122.49	135.35	151.11
Tablo E.2	CON*	303.64	319.67	343.59	370.24	400.85	421.33	464.47	502.02	537.49	580.57	637.77	708.07	776.70	860.42
Tablo E.2	IG*	81.54	86.80	92.94	109.07	120.83	117.28	127.76	142.73	137.31	159.69	187.77	222.71	222.26	198.56
Tablo E.2	(X – IM)*	–0.92	–0.20	1.59	–0.39	–2.41	–3.33	–6.51	–6.39	–4.25	–9.56	–15.55	–9.23	–14.12	4.02
Tablo E.2	G*	60.26	61.52	62.41	65.80	76.14	87.90	94.42	92.96	90.63	92.46	96.04	98.47	115.63	130.59
	GFU* = GFP* – ($M'_{tt} + M'_{ry}$)	444.53	467.79	500.53	544.71	595.40	623.17	680.14	731.33	761.18	823.17	906.03	1020.02	1100.47	1193.60
	FP* = GFP* – C^*_d	475.07	499.83	536.00	582.87	637.16	669.68	729.89	784.46	817.30	883.56	969.81	1090.12	1177.33	1279.53
Tablo J.1	TP^*_{reel}	2725.78	2819.18	2958.52	3127.77	3284.82	3342.09	3468.05	3533.32	3467.51	3531.	3717.01	3999.83	4004.40	3994.07
Tablo J.1	GFP^*_{reel}	1561.50	1616.48	1705.31	1804.07	1902.69	1947.50	2022.06	2059.60	2033.06	2079.09	2180.82	2308.11	2288.56	2267.64
Tablo J.1	GNP_{reel}	1800.94	1872.84	1975.08	2086.39	2205.71	2274.37	2367.90	2422.11	2417.86	2483.56	2608.17	2746.06	2727.22	2695.78
101 1	GNP	574.50	606.80	649.80	705.20	772.00	816.50	892.70	964.00	1015.50	1102.70	1212.80	1359.30	1472.70	1598.60
705 1	GNP deflatörü	31.90	32.40	32.90	33.80	35.00	35.90	37.70	39.80	42.00	44.40	46.50	49.50	54.00	59.30
	TP*/GNP	1.51	1.51	1.50	1.50	1.49	1.47	1.46	1.46	1.43	1.42	1.43	1.46	1.47	1.48
Tablo E.1	GO_p/TV*	0.82	0.82	0.82	0.82	0.82	0.82	0.82	0.82	0.81	0.81	0.81	0.82	0.82	0.82
Tablo E.1	GO_{tt}/TV*	0.18	0.18	0.18	0.18	0.18	0.18	0.18	0.18	0.19	0.19	0.19	0.18	0.18	0.18
	M'/TP*	0.49	0.49	0.49	0.48	0.48	0.48	0.48	0.48	0.48	0.47	0.48	0.48	0.49	0.50
	GFU/TP*	0.51	0.51	0.51	0.52	0.52	0.52	0.52	0.52	0.52	0.53	0.52	0.52	0.51	0.50
Seçilmiş MGHH–IO ölçümleri															
	GP = M + GFD	1044.76	1099.77	1173.84	1273.88	1389.06	1462.58	1595.80	1722.72	1800.78	1945.90	2143.39	2440.00	2667.47	2919.00
	M	470.26	492.97	524.04	568.68	617.06	646.08	703.10	758.72	785.28	843.20	930.59	1080.70	1194.77	1320.40
	GFD = GNP	574.50	606.80	649.80	705.20	772.00	816.50	892.70	964.00	1015.50	1102.70	1212.80	1359.30	1472.70	1598.60
Tablo E.2	CON	361.9	381.7	409.3	440.7	477.3	503.60	552.50	597.90	640.00	691.60	757.60	837.20	916.50	1012.80
Tablo E.2	IG	87.6	93.1	99.6	116.2	128.6	125.70	137.00	153.20	148.80	172.50	202.00	238.80	240.80	219.60
Tablo E.2	(X – IM)	6.9	8.2	10.9	9.7	7.5	7.40	5.50	5.60	8.50	6.30	3.20	16.80	16.30	31.10
Tablo E.2	G	118.1	123.8	130.0	138.6	158.6	179.80	197.70	207.30	218.20	232.30	250.00	266.50	299.10	335.10
Tablo H.1	NNP	525.20	555.50	595.90	647.70	709.90	749.00	818.70	882.50	926.60	1005.10	1104.80	1241.20	1335.40	1436.60
Kıyaslamalar															
	TP*/GP	0.83	0.83	0.83	0.83	0.83	0.82	0.82	0.82	0.81	0.81	0.81	0.81	0.81	0.81
	GFP*/GNP	0.87	0.86	0.86	0.86	0.86	0.86	0.85	0.85	0.84	0.84	0.84	0.84	0.84	0.84
	FP*/NNP	0.90	0.90	0.90	0.90	0.90	0.89	0.89	0.89	0.88	0.88	0.88	0.88	0.88	0.89

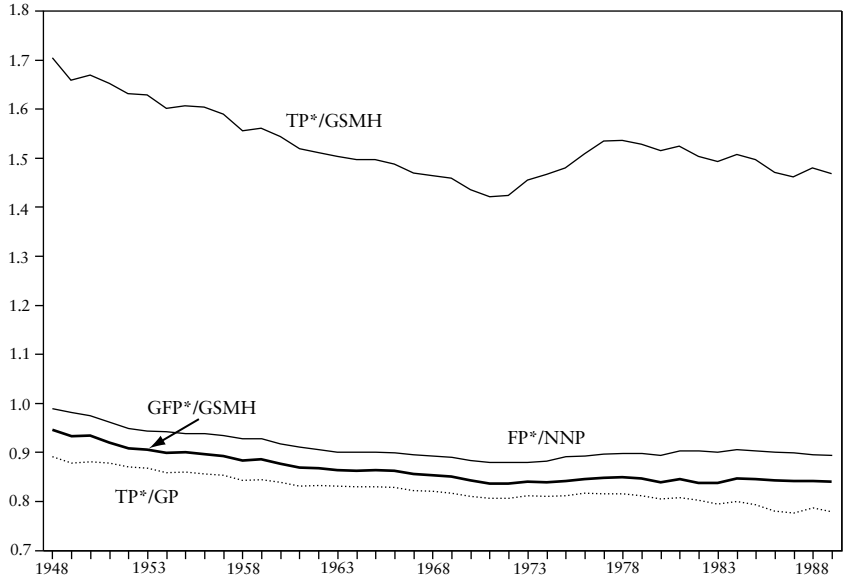
(sürüyor)

Tablo 5.4. *(devamı)*

Kaynaklar	Değişkenler	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Marksist ölçümler															
Tablo E.1	TV^*	2691.95	3054.58	3456.06	3832.06	4140.14	4653.19	4762.47	5085.62	5689.10	6014.56	6236.33	6614.45	7223.85	7639.86
Tablo D.2	$C^*_m = M'_p$	1187.33	1367.27	1545.89	1710.49	1851.27	2078.34	2114.61	2235.61	2497.25	2618.65	2664.48	2808.66	3122.99	3278.25
Tablo E.1	GVA^*	1504.62	1687.31	1910.17	2121.56	2288.87	2574.85	2647.86	2850.01	3191.85	3395.91	3571.85	3805.79	4100.86	4361.61
Tablo E.1	$VA^* = GVA^* - C^*_d$	1428.45	1598.95	1810.27	2011.02	2169.23	2440.54	2511.20	2705.53	3030.46	3226.68	3399.66	3624.28	3899.03	4149.75
Tablo E.1	C^*_d	76.18	88.36	99.90	110.54	119.64	134.31	136.66	144.48	161.39	169.23	172.19	181.51	201.83	211.86
Tablo E.2	TP^*	2694.39	3058.10	3456.76	3833.25	4141.1	4654.40	4763.86	5086.97	5691.02	6014.18	6224.47	6606.59	7226.22	7641.82
	$U^{*\prime} = M'_p$	1187.33	1367.27	1545.89	1710.49	1851.27	2078.34	2114.61	2235.61	2497.25	2618.65	2664.48	2808.66	3122.99	3278.25
	$GFP^* = TP^* – U^{*\prime}$	1507.06	1690.83	1910.87	2122.76	2289.84	2576.06	2649.25	2851.36	3193.77	3395.53	3559.99	3797.93	4103.23	4363.57
Tablo D.2	$M'_{tt} + M'_{ry}$	170.35	196.66	221.85	248.44	266.86	301.66	317.07	352.37	394.43	436.73	472.79	511.57	553.24	597.13
Tablo E.2	CON^*	961.28	1068.01	1185.13	1321.81	1454.98	1599.86	1710.89	1853.81	2013.39	2161.53	2275.73	2434.73	2619.76	2777.29
Tablo E.2	IG^*	254.84	318.62	387.90	421.18	398.22	485.10	414.52	466.85	626.53	601.72	614.64	651.16	694.94	714.89
Tablo E.2	$(X – IM)^*$	–12.91	–35.29	–40.48	–44.04	–36.36	–41.22	–47.94	–79.65	–129.87	–141.28	–156.38	–164.96	–131.34	–110.05
Tablo E.2	G^*	133.49	142.84	156.47	175.38	206.13	230.67	254.71	257.99	289.29	336.83	353.20	365.44	366.63	384.31
	$GFU^* = GFP^* – (M'_{tt} + M'_{ry})$	1336.70	1494.17	1689.02	1874.32	2022.98	2274.41	2332.19	2499.00	2799.34	2958.81	3087.20	3286.36	3549.99	3766.45
	$FP^* = GFP^* – C^*_d$	1430.88	1602.47	1810.97	2012.22	2170.20	2441.75	2512.59	2706.88	3032.38	3226.30	3387.80	3616.42	3901.40	4151.71
Tablo J.1	TP^*_{reel}	4270.03	4543.98	4787.75	4876.91	4832.09	4951.49	4763.86	4896.03	5284.14	5374.60	5417.29	5547.09	5957.31	6050.53
Tablo J.1	GFP^*_{reel}	2388.36	2512.38	2646.64	2700.71	2671.92	2740.49	2649.25	2744.33	2965.43	3034.44	3098.34	3188.86	3382.71	3454.93
Tablo J.1	GNP_{reel}	2825.20	2957.65	3115.79	3191.09	3197.98	3247.45	3166.00	3277.86	3502.60	3587.94	3682.86	3791.44	4017.89	4117.82
101 1	GNP	1782.70	1990.50	2249.60	2508.20	2732.10	3052.60	3166.00	3405.70	3772.30	4014.90	4231.60	4515.60	4873.70	5200.80
705 1	GNP deflatörü	63.10	67.30	72.2	78.6	85.7	94.00	100.00	103.90	107.70	111.90	114.90	119.10	121.30	126.30
	TP*/GNP	1.51	1.54	1.54	1.53	1.52	1.52	1.50	1.49	1.51	1.50	1.47	1.46	1.48	1.47
Tablo E.1	GO_p/TV^*	0.82	0.82	0.83	0.82	0.83	0.83	0.82	0.82	0.82	0.81	0.81	0.81	0.82	0.81
Tablo E.1	GO_{tt}/TV^*	0.18	0.18	0.18	0.18	0.17	0.17	0.18	0.18	0.18	0.19	0.19	0.19	0.19	0.19
	M'/TP^*	0.50	0.51	0.51	0.51	0.51	0.51	0.51	0.51	0.51	0.51	0.50	0.50	0.51	0.51
	GFU/TP^*	0.50	0.49	0.49	0.49	0.49	0.49	0.49	0.49	0.49	0.49	0.50	0.50	0.49	0.49
Seçilmiş MGHH–IO ölçümleri															
	$GP = M + GFD$	3305.49	3750.53	4248.52	4731.53	5146.84	5768.06	5951.66	6407.16	7119.72	7594.93	7974.71	8510.87	9198.45	9789.83
	M	1522.79	1760.03	1998.92	2223.33	2414.74	2715.46	2785.66	3001.46	3347.42	3580.03	3743.11	3995.27	4324.75	4589.02
Tablo E.2	$GFD = GNP$	1782.7	1990.5	2249.6	2508.2	2732.1	3052.60	3166.00	3405.70	3772.30	4014.90	4231.60	4515.60	4873.70	5200.80
Tablo E.2	CON	1129.3	1257.2	1403.5	1566.8	1732.6	1915.1	2050.7	2234.5	2430.5	2629.0	2797.4	3009.4	3238.2	3450.1
Tablo E.2	IG	277.7	344.1	416.8	454.8	437	515.5	447.3	502.3	664.8	643.1	659.4	699.5	747.1	771.2
Tablo E.2	(X – IM)	18.8	1.9	4.1	18.8	32.1	33.9	26.3	–6.1	–58.9	–78.0	–97.4	–114.7	–74.1	–46.1
Tablo H.1	G	356.9	387.3	425.2	467.8	530.4	588.1	641.7	675.0	735.9	820.8	872.2	921.4	962.5	1025.6
Tablo E.2	NNP	1603.6	1789	2019.8	2242.4	2428.1	2704.80	2782.80	3009.10	3356.80	3577.60	3771.50	4028.60	4359.40	4646.40
Kıyaslamalar															
	TP*/GP	0.82	0.82	0.81	0.81	0.80	0.81	0.80	0.79	0.80	0.79	0.78	0.78	0.79	0.78
	GFP*/GNP	0.85	0.85	0.85	0.85	0.84	0.84	0.84	0.84	0.85	0.85	0.84	0.84	0.84	0.84
	FP*/NNP	0.89	0.90	0.90	0.90	0.89	0.90	0.90	0.90	0.90	0.90	0.90	0.90	0.89	0.89

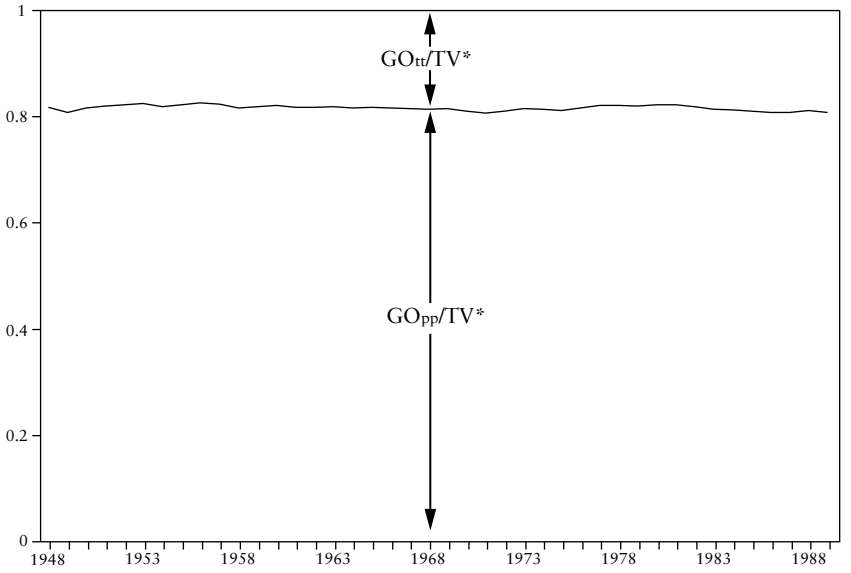

Şekil 5.3. Reel toplam ürün, nihai ürün ve reel GSMH (1982 doları, milyar dolar). *Kaynak:* Tablo 5.4.

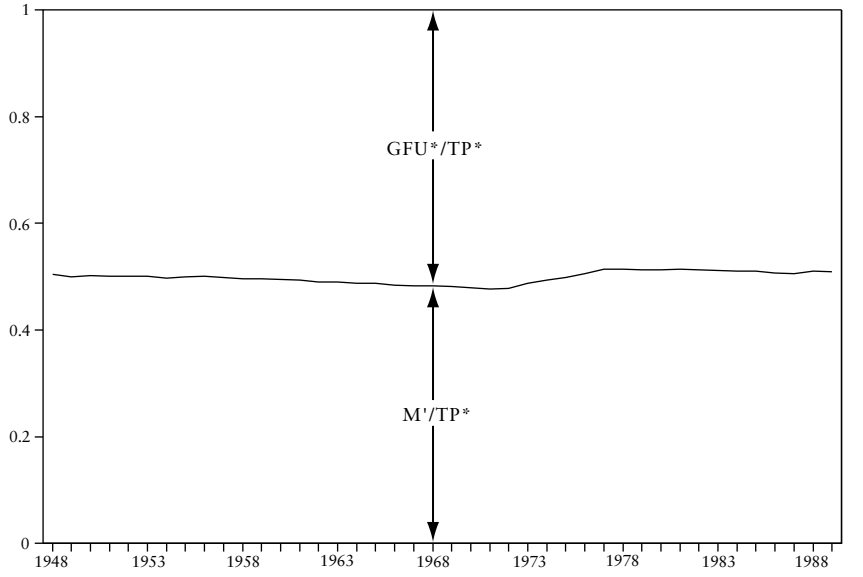

Şekil 5.4. Reel ürün ölçümlerine ait oranlar. *Kaynak:* Tablo 5.4.

Şekil 5.5, belli başlı toplam değer $TV^* = GO_p + GO_{tt}$ bileşenlerine odaklaşıyor; Şekil 5.6 ise, bu örnekte toplam ara kullanım $M' = M'_p + M'_{tt} + M_{ry}$ ve gayrisafi nihai kullanım $GFU^* = CON^* + IG^* + (X - IM)^* + G^*$ olarak ayrıştırılan TP^* bileşenlerine odaklaşıyor (bkz. Şekil 5.1). Her iki durumda da, karşılıklı bileşen payları kayda değer bir istikrar sergiler. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem boyunca, girdi kullanım payı M'/TP^* toplam ürünün düzenli olarak kabaca % 50'si düzeyinde kalmışken, gayrisafi ticari marj GO_{tt}/TV^* düzenli olarak kabaca % 18 düzeyinde tutunmuştur. Benzer bir sabitlik, petrol şoku esnasında hafifçe yükselmek ve sonra yeniden normal düzeylere dönmek kaydıyla, dönem boyunca % 43 civarında gezinen (ve Tablo 5.4'den hesaplanan) üretken girdiler payı M'_p/TP^* için de geçerlidir. Marksist terimlerle ifade edildiğinde, bunun tercümesi, malzeme olarak kullanılan değişmez sermaye akımının ($C^*_m \equiv M'_p$), TV^* (= TP^*) toplam değerin istikrarlı bir oranı olduğu önermesidir. Ancak, bu değişmez akım/akım oranı, değişmez sabit sermaye / toplam değer veya değişmez sabit sermaye / katma değer oranı hakkında hiçbir şey ifade etmez. Bu son meseleye ilişkin bilgi için, bkz. Shaikh (1987, 1992b). Son olarak, Şekil 5.5'de görülen, üretken sektör ve toplam ticaret sektörleri arasındaki orantının görece istikrarının, Şekil 5.9'daki, üretken ve üretken olmayan emek arasındaki, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde keskin biçimde artan orantıya taşınmadığına işaret etmeye değer.

Şekil 5.5. Toplam değerin bileşenleri. *Kaynak:* Tablo 5.4.

Şekil 5.6. Toplam ürünün bileşenleri. *Kaynak:* Tablo 5.4.

5.3. İstihdam,ücretler ve değişken sermaye

Girdi–çıktı tablolarından MGHH temelli bir veri setine geçiş, bize, MGHH'nda ve konuyla ilişkili Çalışma İstatistikleri Bürosu (BLS) benzeri kaynaklarda mevcut istihdam ve ücret verilerinden faydalanma olanağını sunar. İstihdam ve ücretler söz konusu olduğunda, birincil veri tabanımız MGHH'ndan alınmıştır. Toplam istihdam L için, bu gerek ücretli çalışanları, gerekse kendi hesabına çalışanları içerdiğinden, "üretimde çalışan kişiler"i (PEP) kullanmaktayız; ücretler için, çalışanların ücret ve maaşlarının yanı sıra işverenlerin sosyal güvenlik kurumlarına katkılarını da kapsayan "işgücü maliyeti"ni (EC – employee compensation) kullanmaktayız. Emek gücünün kapitaliste toplam maliyetini temsil ettiğinden, işgücü maliyeti, değişken sermaye hesaplamalarımızı dayandıracağımız uygun ölçümdür.

MGHH verileri, BLS verilerinden farklı olarak, üretken ve üretken olmayan işçiler arasında ayrım yapmaz.[6] Dolayısıyla, her bir üretim sektöründeki üretim emeği–toplam emek oranlarını hesaplamak için BLS verilerini kullanıyoruz. Elde edilen oranlar, bu temelde, kıyaslanabilir bileşenlere ayırabilmek amacıyla, uygun düşen MGHH istihdam toplamlarına uygulanmak-

6 *İstihdam ve Çalışma Eğitimi Başkanlık Raporu* (The Employment and Training Report of the President) (BLS 1981), her sektör için iki tip istihdam vermektedir: toplam istihdam ile üretim işçileri ve amir konumunda olmayan (nonsupervisory) işçiler. Üretim sektörleri söz konusu olduğunda, bu ikinci kategoriyi, üretim işçileri sayısının iyi bir ölçüsü olarak görmekteyiz.

tadır. Üretim işçisi başına ücreti hesaplamak için de, bir BLS ve MGHH veri bileşimi kullanılmakta olup, bu da, üretken emeğin toplam ücret tutarını (total wage bill) (değişken sermaye) türetmek için, daha önce hesaplanmış olan üretken işçi sayısına uygulanmaktadır. Üretken olmayan işçilerin toplam ücret tutarı, toplam MGHH ücretleri ile bizim toplam değişken sermaye ölçümümüz arasındaki fark olarak türetiliyor. Bu prosedürler, bize, bir taraftan MGHH'nın – birincil ölçümlerimizi yaratmakta kullanılan katma değer ve nihai talep hesaplamalarıyla ilintili olan – toplam istihdam ve toplam ücretler ölçümlerini muhafaza ederken öteki taraftan da sadece BLS'den edinilebilen önemli bilgileri kullanmaya devam etme olanağı sağlar. İşin temel adımları aşağıda özetleniyor.

Toplam emek ve üretken emek: Üretken emek kapitalist üretim sektörlerinde istihdam edilen üretim emeğidir: Tarım, madencilik, inşaat, taşımacılık ve kamusal altyapı hizmetleri (elektrik, su, gaz vs.), imalat sanayisi ve (Tablo E.1'de olduğu gibi, işletme hizmetleri (business services), hukuki hizmetler ve özel hanehalkları hariç, tüm hizmetler olarak tanımlanan) üretken hizmetler. Tanım, bu niteliğiyle, üretim sektörlerinde istihdam edilen üretim dışı emeği (satış vs.) dışlar; ayrıca, ticaret veya finans benzeri üretim dışı sektörlerdeki tüm emeği de dışlar. Dolayısıyla, toplam üretken emek, tüm üretim sektörlerindeki üretim işçileri toplamıdır. Toplam üretken olmayan emek, üretim sektörlerindeki üretim dışı işçilerle, üretim dışı sektörlerdeki tüm işçiler toplamıdır.[7] Üretim sektörlerini $j = 1, \ldots, k$ ve üretim dışı sektörleri $j = k + 1, \ldots, n$ olarak numaralandırılmak suretiyle,

L_j = j inci sektörde toplam istihdam (MGHH'ndan)[8]
= "üretimde çalışan kişiler" (PEP)
= tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar (FEE)
+ kendi hesabına çalışanlar (SEP);[9]
$L = \Sigma\, L_j$ = toplam emek;
$(L_p/L)_j^{\cdot}$ = j inci üretim sektöründeki üretim işçisi/toplam işçi oranı, $j = 1, \ldots, k$
(BLS)
$(L_p)_j = (L_p/L)_j^{\cdot} \cdot (L_j)$
= j inci üretim sektöründeki hesaplanmış üretim işçisi istihdamı, $j = 1, \ldots, k$;
$L_p = \Sigma(L_p)_j$ = toplam üretken emek;
$L_u = L - L_p$ = toplam üretken olmayan emeği

hesaplamaktayız.

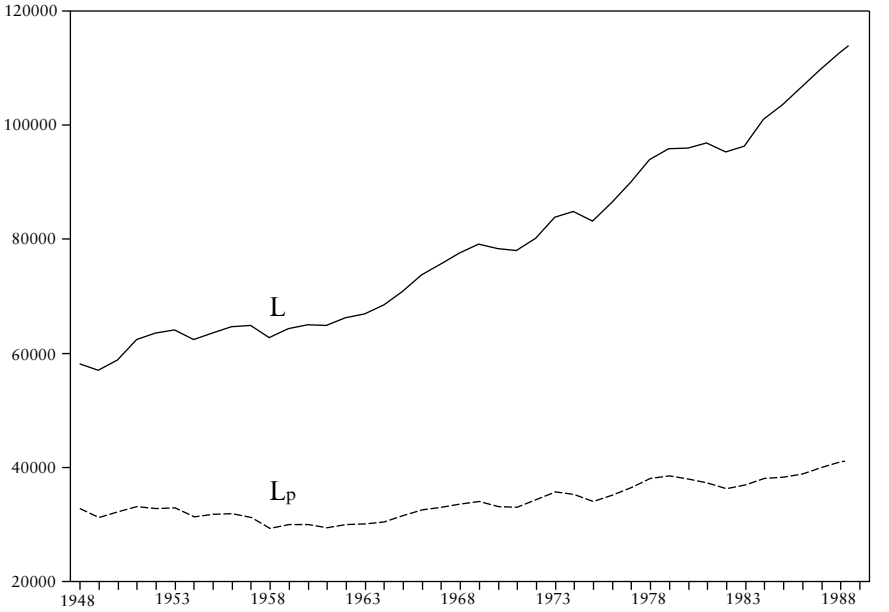
7 İlke olarak, tıpkı üretim sektörleri için yaptığımız gibi, üretim dışı sektörlerdeki üretim faaliyetlerini de üretim dışı faaliyetlerden ayırmamız gerektiği halde, bunu yapmak için gerekli veriler mevcut değildir. Ayrca, üretim sektörleriyle üretim dışı sektörler arasında gerçek bir asimetri söz konusudur. Her kapitalist işletme, faaliyetlerinin belli bir miktarını alım satıma ve finansa yönlendirmek zorundadır; dolayısıyla, üretken sektörler bile, önemli tutarda üretim dışı faaliyet içerecektir. Ancak, üretim dışı sektörler bakımından, üretim faaliyetleri yürütmeyi gerektirecek böyle sistematik bir neden yoktur.

Ek F hesaplamalara ait ayrıntıları veriyor. Tablo 5.5 ve Şekil 5.7, 1948–89 yılları için L, L_p, L_u ve L_p /L ölçümlerini veriyor. Üretken istihdamın toplam istihdamdan çok daha yavaş yükseldiğine ve böylelikle, Şekil 5'teki L_p /L oranının İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem boyunca % 37'den fazla düştüğüne işaret edelim. L_u /L_p üretken olmayan emek–üretken emek oranının, aynı dönemde, keskin biçimde, neredeyse % 138 yükseldiğini gösteren Şekil 5.11 de, aynı trendi resmediyor.

Tablo 5.5. *Toplam emek ve üretken istihdam, 1948–89 (binler)*

Değişkenler	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
L	58,301	56,919	58,600	62,366	63,457	64,247	62,324
L_p	32,994	31,201	32,226	33,123	32,768	33,043	31,230
$L_u = L - L_p$	25,307	25,718	26,374	29,243	30.689	31,204	31,094
L_p/L_u	1.30	1.21	1.22	1.13	1.07	1.06	1.00
L_p/L	0.57	0.55	0.55	0.53	0.52	0.51	0.50
Değişkenler	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
L	63,366	64,522	64,779	62,765	64,099	64,989	64,740
L_p	31,714	31,864	31,433	29,349	30,020	30,047	29,363
$L_u = L - L_p$	31,652	32,658	33,346	33,416	34,079	34,942	35,377
L_p/L_u	1.00	0.98	0.94	0.88	0.88	0.86	0.83
L_p/L	0.50	0.49	0.49	0.47	0.47	0.46	0.45
Değişkenler	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968
L	66,091	66,655	67,874	70,128	73,301	75,137	76,929
L_p	29,937	30,013	30,280	31,365	32,566	32,856	33,445
$L_u = L - L_p$	36,154	36,642	37,594	38,763	40,735	42,281	43,484
L_p/L_u	0.83	0.82	0.81	0.81	0.80	0.78	0.77
L_p/L	0.45	0.45	0.45	0.45	0.44	0.44	0.43
Değişkenler	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
L	78,875	78,275	77,937	79,856	83,299	84,612	82,827
L_p	34,125	33,247	32,727	33,896	35,462	35,657	33,615
$L_u = L - L_p$	44,750	45,028	45,210	45,960	47,837	48,955	49,212
L_p/L_u	0.76	0.74	0.72	0.74	0.74	0.73	0.68
L_p/L	0.43	0.42	0.42	0.42	0.43	0.42	0.41
Değişkenler	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
L	85,151	88,116	92,539	95,525	95,734	96,582	94,990
L_p	34,677	35,798	37,610	38,598	37,863	37,738	36,203
$L_u = L - L_p$	50,474	52,318	54,929	56,927	57,871	58,844	58,787
L_p/L_u	0.69	0.68	0.68	0.68	0.65	0.64	0.62
L_p/L	0.41	0.41	0.41	0.40	0.40	0.39	0.38
Değişkenler	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
L	95,952	100,607	103,031	104,831	107,891	110,962	113,511
L_p	36,088	37,872	38,229	38,312	39,344	40,538	41,148
$L_u = L - L_p$	59,864	62,735	64,802	66,519	68,547	70,424	72,363
L_p/L_u	0.60	0.60	0.59	0.58	0.57	0.58	0.57
L_p/L	0.38	0.38	0.37	0.37	0.36	0.37	0.36

Kaynak: Ek F.

Şekil 5.7. Toplam emek ve üretken emek (binler). *Kaynak:* Tablo 5.5.

Toplam ücretler ve değişken sermaye: Daha önce belirtildiği gibi, ücretler konusundaki temel ölçümümüzün, işverenlerin sosyal güvenliğe ve öbür emeklilik fonlarına yaptığı katkılar vb. ek ödemeleri içermesini istiyoruz, çünkü bunlar emek gücünü istihdam etmenin toplam maliyetinin parçasıdır. Dolayısıyla, uygun kalkış noktası,[8] MGHH'nın işgücü maliyeti ölçümüdür (EC); ama iki düzeltme yapmak şartıyla. Birincisi, toplam istihdam L, hem ücretli çalışanları hem de kendi hesabına çalışan kişileri kapsarken, EC sadece ücretli çalışanları kapsadığından, kendi hesabına çalışan kişilerin ücret eşdeğerine dönük belli bir ölçüm yapmamız gerekir.[9] İkincisi, sonuçta elde edilen toplam ücret ölçümünü, üretken ve üretken olmayan işçi ücretlerine ayırmamız gerekir.

8 İşgücü maliyeti EC, şirket yöneticisi (COS) maaşlarıyla bunlara yapılan ek ödemeleri de kapsar. Mage (1963) bunları, aslında ücretlerin değil kapitalistlerin gelirinin bir parçası oldukları gerekçesiyle dışlar. Biz de esas olarak aynı şeyi yapmaktayız (bkz. Ek G).

9 MGHH'nda, kurumsallaşmamış şirket sahiplikleri ve ortaklıkları katma değeri, ücret ve kâr bileşenlerine bölünmemiştir. Kendi hesabına çalışan kişilerin (kurumsallaşmamış şirket sahibi ve ortakları) ücret eşdeğerini göz ardı etmek, *tüm* katma değere kâr tipi gelir muamelesi yapmak anlamına gelecektir. Biz, bunun yerine, kendi hesabına çalışan kişilerin emeğine bir ücret eşdeğeri izafe etmek ve katma değerin geri kalan bölümünü kâr tipi gelir (ki bu zarar halinde negatif olabilir) olarak ele almak yoluna gidiyoruz. Mandel'in (1976, s. 945) işaret ettiği gibi, Marx "mühendis, teknoloji uzmanı ve hatta işletmeciler"i kolektif emek kategorisi içerisine dâhil eder. Tabii ki, sadece kapitalist üretim içerisinde yer alanlar üretken işçi sayılacaktır.

EC_j = *j* inci sektördeki toplam işgücü maliyeti (employee compensation) (MGHH);
FEE_j = *j* inci sektördeki toplam tam zamanlı çalışanlar (MGHH);
$ec_j \equiv (EC/FEE)_j$ = tam zamanlı eşdeğeri çalışan başına işgücü maliyeti;
$W_j \equiv ec_j \,.\, L_j$ = *j* inci sektörde ücretli çalışanlarla kendi hesabına çalışan kişilerin hesaplanmış ücret eşdeğeri; ve
$W = \Sigma\, W_j$ = toplam ücret ve ücret eşdeğeri

olsun.

Bu, işgücü maliyetinin kapsamını, kendi hesabına çalışan kişilerin ücret eşdeğerini içerecek biçimde genişletmektedir. Şimdi de, toplam ücretleri, üretken ve üretken olmayan işçi ücretlerine bölmeliyiz. Elimizde, üretken ve üretken olmayan işçi sayılarıyla (L_p, L_u) tüm işçilere ödenen toplam ücret tutarına (W) ait verilerimiz olduğuna göre, üretken işçilerin birim işgücü maliyetinin ölçülmesi (ec_p), üretken işçilerin toplam ücreti ile ($W_p \equiv ec_p \,.\, L_p$) üretken olmayan işçilerin toplam ücretini ($W_u = W - W_p$) türetmek için yeterli olacaktır.

BLS, hizmet sektörü hariç, çeşitli sektörlerdeki üretim işçisi birim ücretleri üzerine veri sunmaktadır. Fakat, bizim arzu ettiğimiz işgücü maliyeti ölçümünden farklı olarak, BLS ücret verileri işverenlerin sosyal güvenlik kurumlarına ve öbür emeklilik planlarına yaptığı katkıyı içermez.[10] Dolayısıyla, bu veriler, MGHH verilerinden alınan, işgücü maliyeti, bölü ücret ve maaş oranı aracılığıyla yukarıya doğru düzeltilmektedir. Hizmet sektörü için, tam zamanlı eşdeğeri çalışan başına işgücü maliyetini (ec_{serv}), üretken hizmetlerdeki işçi işgücü maliyeti ölçümümüz olarak kullanmaktayız (bkz. Tablo G.1). Böylece:

10 MGHH temelli birim işgücü maliyetimiz ec tam zamanlı eşdeğeri işçi başına iken, BLS ücret verileri, istihdam edilen işçi başına ücreti yansıtmak suretiyle de farklılaşmaktadır. Bu sonuncuyu kullanmak suretiyle, örtük olarak, ortalama üretim işçisi ücretinin ortalama tam zamanlı üretim işçisininkine epeyce yakın olduğunu varsaymış oluyoruz. Bu sonuncusu ilkinden muhtemelen yüksek olduğundan, değişken sermayeyi olduğundan bir miktar eksik hesaplamış oluyoruz.

$(w_p)'_j$ = *j* inci üretim sektöründeki üretim işçileri birim ücreti,
hizmetler hariç *j* = 1, …, *k* (BLS'den), hizmetler için $(w_p)_{serv} = ec_{serv}$;

$x_j \equiv (EC/WS)_j$
= *j* inci üretim sektöründeki işgücü maliyeti EC–ücret ve maaş W oranı, *j* = 1, …, *k* (MGHH'ndan);

$(ec_p)_j \equiv (w_p)'_j \cdot (x_j)$
= *j* inci üretim sektörü üretim işçileri işgücü maliyeti ölçümü;[13]

$V_j \equiv ec_j.(L_p)_j \equiv (W_p)_j$ = *j* inci üretim sektöründeki değişken sermaye;

$V^* \equiv W_p = \Sigma(W_p)_j$ = toplam değişken sermaye;

$W_u \equiv W - V^*$ = tüm sektörlerdeki üretken olmayan işçi toplam ücretleri;

$ec_p \equiv W_p / L_p$ = üretken işçi ortalama ücreti;

$ec_u \equiv W_u / L_u$ = üretken olmayan işçi ortalama ücreti.

Ek G hesaplamalara ilişkin ayrıntıları veriyor. Tablo 5.6 ve Şekil 5.8–5.11 tüm bir 1948–89 zaman aralığı için W, V, W_u, ec_p ve ec_u ölçümlerini sunuyor. Şekil 5.8, reel değişken sermaye ve toplam reel ücret tutarı düzeylerini birbiriyle karşılaştırıyor. Bunlardaki mutlak büyüme Şekil 5.7'de bunlara tekabül eden emek toplamlarındaki mutlak büyümeden daha yüksektir, çünkü ücret ölçümleri ayrıca yükselen reel ücretlerin etkilerini de barındırır. Ancak, ücret ve istihdam ölçümlerindeki görece hareketler, Şekil 5.9'da açıkça görülebildiği gibi, neredeyse aynıdır. L_p/L % 37 düşerken, V^*/W % 34 düşmektedir. Şekil 5.10 ve 5.11, üretken ve üretken olmayan işçilerin görece istihdamı keskin biçimde değiştiği halde, bunlara ait birim ücretlerin ancak hafifçe değiştiğini açık açık göstermektedir. Dolayısıyla, herhangi bir tereddüde yer olmaksızın, toplam ücret içerisinde üretken ücret W_p/W ($\equiv V^*/W$)'deki görece düşüşün, neredeyse sırf, toplam istihdam içerisinde üretken istihdam L_p/L'deki görece düşüş yüzünden gerçekleştiğine hükmedebiliriz.

Tablo 5.6 Toplam ücretler ve değişken sermaye, 1948–89

Değişkenler	Birimler	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
W	milyar $	164.76	164.75	178.76	206.23	222.10	236.85	235.67
V*	milyar $	88.41	85.02	93.16	105.91	111.01	117.39	111.95
V*/W		0.54	0.52	0.52	0.51	0.50	0.50	0.48
$W_u = W - V^*$	milyar $	76.35	79.73	85.60	100.32	111.08	119.46	123.72
$W_{reel} = W/pc^a$	1982 milyar $	641.10	643.57	682.30	741.84	782.93 810.71	809.86	
$V^*_{reel} = V^*/pc$	1982 milyar $	344.01	332.12	355.58	380.98	390.89	404.79	384.71
$(W_u)_{real} = W_u/pc$	1982 milyar $	297.09	311.45	326.72	360.86	391.14	411.92	425.15
pc		25.70	25.60	26.20	27.80	28.40	29.00	29.10
$ec_p = V^*/L_p = W_p/L_p$	$/üretken işçi/yıl	2,679.59	2,724.93	2,890.85	3,197.52	3,387.82	3,552.62	3,5*84.71*
$ec_u = W_u/L_u$	$/üretken olmayan işçi/yıl	3,017.07	3,100.28	3,245.65	3,430.59	3,619.70	3,828.25	3,978.90
L_u/L_p		0.77	0.82	0.82	0.88	0.94	0.94	1.00
ec_u/ec_p		1.13	1.14	1.12	1.07	1.07	1.08	1.11
L_p/L		0.57	0.55	0.55	0.53	0.52	0.51	0.50

Değişkenler	Birimler	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
W	milyar $	252.73	272.67	286.75	289.27	311.71	328.35	338.08
V*	milyar $	120.52	128.82	133.00	127.72	139.57	144.23	146.13
V*/W		0.48	0.47	0.46	0.44	0.45	0.44	0.43
$W_u = W - V^*$	milyar $	132.21	143.85	153.75	161.55	172.14	184.12	191.95
$W_{reel} = W/pc^a$	1982 milyar $	856.71	905.88	925.00	915.41	965.05	998.03	1,015.24
$V^*_{reel} = V^*/pc$	1982 milyar $	408.53	427.99	429.03	404.17	432.11	438.39	438.83
$(W_u)_{real} = W_u/pc$	1982 milyar $	448.18	477.90	495.97	511.24	532.95	559.64	576.41
pc		29.50	30.10	31.00	31.60	32.30	32.90	33.30
$ec_p = V^*/L_p = W_p/L_p$	$/üretken işçi/yıl	3,800.09	4,042.90	4,231.17	4,351.67	4,649.18	4,800.21	4,9*76.64*
$ec_u = W_u/L_u$	$/üretken olmayan işçi/yıl	4,177.14	4,404.69	4,610.83	4,834.57	5,051.31	5,269.27	5.425.74
L_u/L_p		1.00	1.02	1.06	1.14	1.14	1.16	1.20
ec_u/ec_p		1.10	1.09	1.09	1.11	1.09	1.10	1.09
L_p/L		0.50	0.49	0.49	0.47	0.47	0.46	0.45

Değişkenler	Birimler	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968
W	milyar $	360.89	379.43	406.66	436.64	480.94	515.03	566.66
V*	milyar $	155.54	162.76	172.00	188.43	207.07	216.26	236.77
V*/W		0.43	0.43	0.42	0.43	0.43	0.42	0.42
$W_u = W - V^*$	milyar $	205.35	216.67	234.66	248.21	273.87	298.78	329.89
$W_{reel} = W/pc^a$	1982 milyar $	1,064.56	1,103.00	1,161.89	1,226.50	1,310.46	1,369.77	1,441.89
$V^*_{reel} = V^*/pc$	1982 milyar $	458.81	473.13	491.42	529.29	564.22	575.15	602.47
$(W_u)_{real} = W_u/pc$	1982 milyar $	605.75	629.86	670.47	697.22	746.24	794.62	839.42
pc		33.90	34.40	35.00	35.60	36.70	37.60	39.30
$ec_p = V^*/L_p = W_p/L_p$	$/üretken işçi/yıl	5,195.52	5,442.92	5,680.27	6,007.47	6,358.51	6,581.91	7,079.28
$ec_u = W_u/L_u$	$/üretken olmayan işçi/yıl	5,679.79	5,913.26	6,242.06	6,403.30	6,723.18	7,066.52	7,586.58
L_u/L_p		1.21	1.22	1.24	1.24	1.25	1.29	1.30
ec_u/ec_p		1.09	1.09	1.10	1.07	1.06	1.07	1.07
L_p/L		0.45	0.45	0.45	0.45	0.44	0.44	0.43

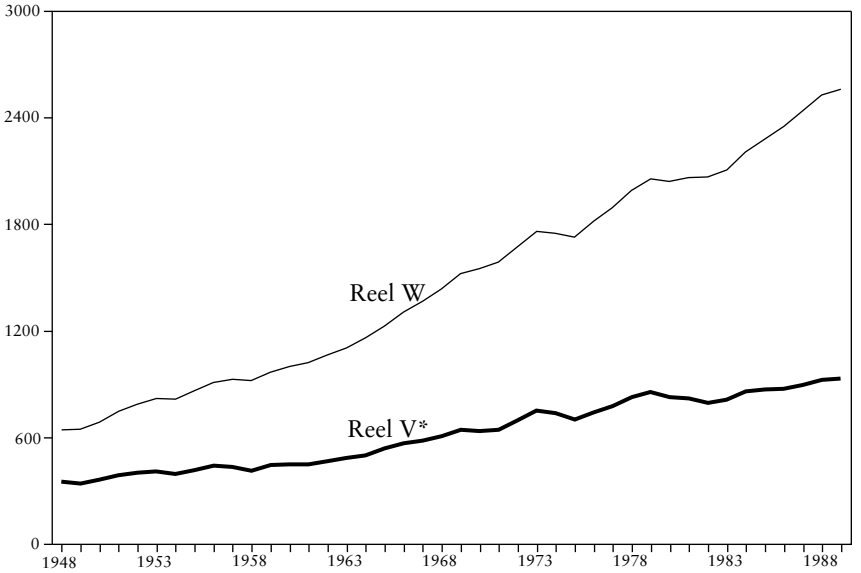
Değişkenler	Birimler	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
W	milyar $	624.70	667.55	712.25	783.12	875.19	961.23	1,024.74
V*	milyar $	261.22	270.43	287.53	324.30	370.49	398.50	410.75
V*/W		0.42	0.41	0.40	0.41	0.42	0.41	0.40
$W_u = W - V^*$	milyar $	363.48	397.12	424.72	458.82	504.70	562.72	613.99
$W_{reel} = W/pc^a$	1982 milyar $	1,523.65	1,556.06	1,586.30	1,676.91	1,764.49	1,754.06	1,730.98
$V^*_{reel} = V^*/pc$	1982 milyar $	637.11	630.38	640.37	694.44	746.95	727.20	693.83
$(W_u)_{real} = W_u/pc$	1982 milyar $	886.54	925.69	945.93	982.47	1,017.53	1,026.86	1,037.14
pc		41.00	42.90	44.90	46.70	49.60	54.80	59.20
$ec_p = V^*/L_p = W_p/L_p$	$/üretken işçi/yıl	7,654.58	8,133.96	8,785.45	9,567.50	10,447.47	11,175.92	12,219.18
$ec_u = W_u/L_u$	$/üretken olmayan işçi/yıl	8,122.58	8,819.44	9,394.50	9,982.99	10,550.34	11,494.79	12,476.44
L_u/L_p		1.31	1.35	1.38	1.36	1.35	1.37	1.46
ec_u/ec_p		1.06	1.08	1.07	1.04	1.01	1.03	1.02
L_p/L		0.43	0.42	0.42	0.42	0.43	0.42	0.41

Değişkenler	Birimler	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
W	milyar $	1,140.36	1,268.47	1,433.64	1,610.76	1,773.25	1,956.87	2,071.62
V*	milyar $	459.63	515.81	589.20	664.78	706.53	772.35	786.53
V*/W		0.40	0.41	0.41	0.41	0.40	0.39	0.38

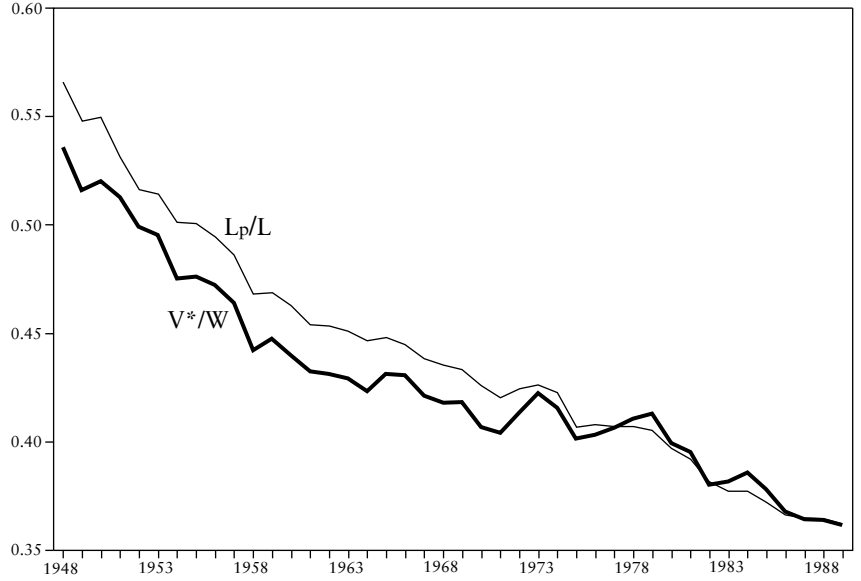
$W_u = W - V^*$	milyar $	680.73	752.65	844.43	945.98	1,066.73	1,184.52	1,285.09
$W_{reel} = W/pc^a$	1982 milyar $	1,821.65	1,901.75	2,002.29	2,059.79	2,047.64	2,068.57	2,071.62
$V^*_{reel} = V^*/pc$	1982 milyar $	734.23	773.34	822.91	850.11	815.85	816.44	786.53
$(W_u)_{real} = W_u/pc$	1982 milyar $	1,087.43	1,128.42	1,179.38	1,209.69	1,231.79	1,252.13	1,285.09
pc		62.60	66.70	71.60	78.20	86.60	94.60	100.00
$ec_p = V^*/L_p = W_p/L_p$	$/üretken işçi/yıl	13,254.44	14,409.09	15,666.28	17,223.18	18,659.88	20,466.34	21,725.60
$ec_u = W_u/L_u$	$/üretken olmayan işçi/yıl	13,486.78	14,386.11	15,373.08	16,617.40	18,432.98	20,129.64	21,860.07
L_u/L_p		1.46	1.46	1.46	1.47	1.53	1.56	1.62
ec_u/ec_p		1.02	1.00	0.98	0.96	0.99	0.98	1.01
L_p/L		0.41	0.41	0.41	0.40	0.40	0.39	0.38

Değişkenler	Birimler	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
W	milyar $	2,199.81	2,404.60	2,565.70	2,719.89	2,913.09	3,152.11	3,337.04
V*	milyar $	839.73	928.68	967.99	998.55	1,060.90	1,146.22	1,206.40
V*/W		0.38	0.39	0.38	0.37	0.36	0.36	0.36
$W_u = W - V^*$	milyar $	1,360.08	1,475.92	1,597.71	1,721.35	1,852.19	2,005.89	2,130.64
$W_{reel} = W/pc^a$	1982 milyar $	2,113.17	2,218.26	2,286.72	2,358.97	2,445.92	2,537.93	2,568.93
$V^*_{reel} = V^*/pc$	1982 milyar $	806.66	856.72	862.74	866.04	890.76	922.88	928.71
$(W_u)_{real} = W_u/pc$	1982 milyar $	1,306.51	1,361.55	1,423.98	1,492.93	1,555.15	1,615.05	1,640.22
pc		104.10	108.40	112.20	115.30	119.10	124.20	129.90
$ec_p = V^*/L_p = W_p/L_p$	$/üretken işçi/yıl	23,269.07	24,521.58	25,320.89	26,063.32	26,964.96	28,275.23	29,318.41
$ec_u = W_u/L_u$	$/üretken olmayan işçi/yıl	22,719.44	23,526.17	24,655.20	25,877.64	27,020.58	28,483.03	29,443.84
L_u/L_p		1.66	1.66	1.70	1.74	1.74	1.74	1.76
ec_u/ec_p		0.98	0.96	0.97	0.99	1.00	1.01	1.00
L_p/L		0.38	0.38	0.37	0.37	0.36	0.37	0.36

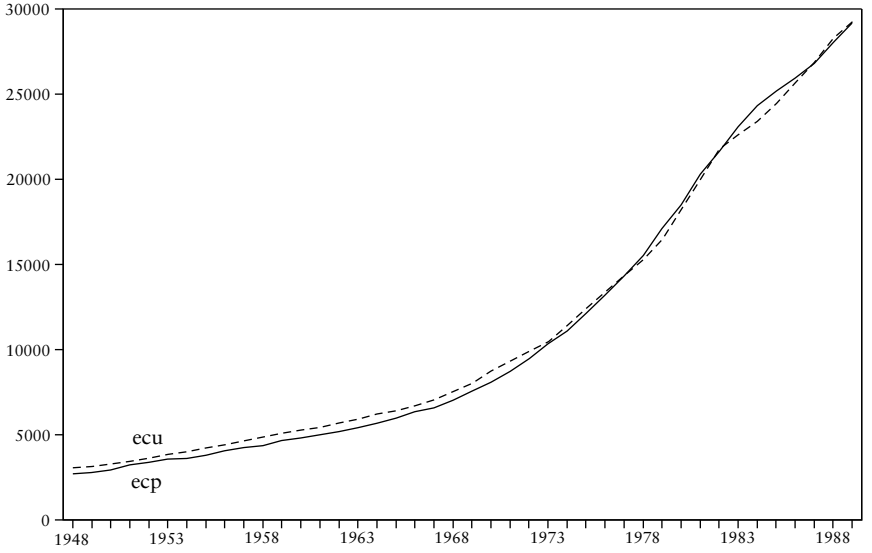
[a] pc = tüketici fiyat endeksi.

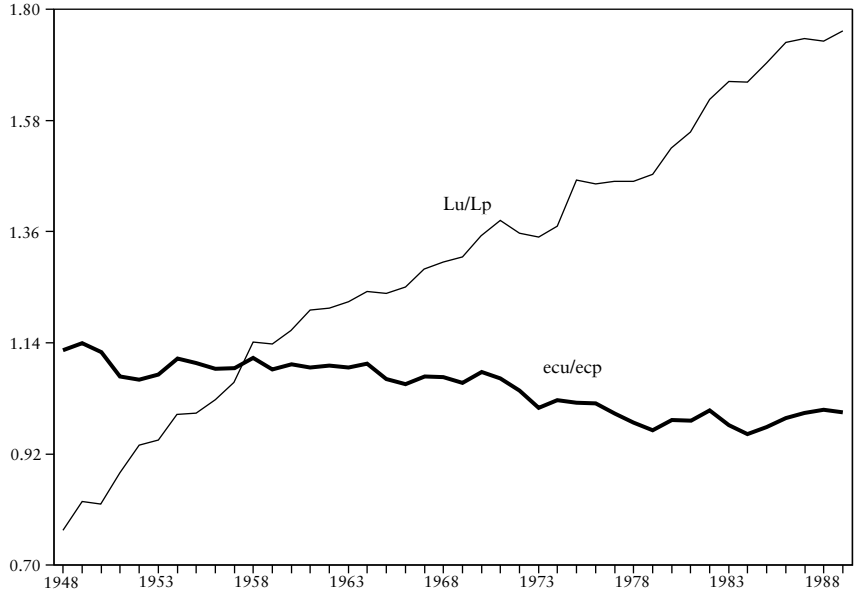
Şekil 5.8. Toplam reel ücret ve değişken sermaye (1982 doları, milyar dolar). *Kaynak:* Tablo 5.6.

Şekil 5.9. Üretken istihdam ve ücret payları. *Kaynak:* Tablo 5.6.

Şekil 5.10. Üretken ve üretken olmayan işgücü maliyeti (dolar, işçi başına yıllık). *Kaynak: Tablo 5.6.*

Şekil 5.11. İstihdam ve işgücü maliyeti görece oranları. *Kaynak: Tablo 5.6.*

5.4 Artık değer ve artık ürün

Bir önceki kısımdaki değişken sermaye ölçümleri, bize artık değer ve artık ürünü hesaplamak imkânını tanıyor. Tanım gereği,

$S^* = VA^* - V^*$ = (para biçimindeki) artık değer;

S^*/V^* = artık değer oranı;

NP^* = gerekli ürün (üretken işçiler tüketimi) = V^*;

$SP^* = FP^* - NP^*$ = artık ürün.

Bu Marksist ölçümleri ortodoks muadilleriyle kıyaslamak, Marx'ı naif biçimde okuyanlar iki seti birbiriyle karıştırma eğiliminde olduğundan dolayı, öğretici olacaktır (bkz. Kısım 6.1).

NNP = MMHH'ndaki net millî hasıla = VA = katma değer;

EC = toplam işgücü maliyeti;

IBT = dolaylı işletme vergisi;

$(P^+)/EC$ = kâr tipi gelir–ücretler oranı; ve

P/EC = kâr/ücret oranı

iken,

(P^+) = NNP – EC = kâr tipi gelir (tüm işletme vergileri dâhil)[11]

ve

P = (P+) – IBT = NNP – IBT – EC = (kârdan alınan vergiler dâhil) kâr

olsun.

Ek H daha fazla ayrıntı sunmaktadır. Tablo 5.7 ve Şekil 5.12–5.15, 1948–89 için, kilit öneme sahip Marksist oranlarla ortodoks muadillerini gösteriyor. Şekil 5.12, reel artık değerle (burada reel P olarak tanımlanan) reel kârı kıyaslıyor. Her ikisi de önemli ölçüde yükseliyor, ama eşit derecede değil; reel artık değer, reel kâra göre yaklaşık % 16 yükselmiştir. Bu son hareket, $S^* \equiv VA^* - W_p = VA^* - EC_p$ ve $(P^+) \equiv NNP - EC = VA - EC$ olduğundan ve her iki katma değer ölçümü de yeterince yakın seyrettiğinden (bkz. Şekil 5.4),[12] üretken bölü toplam ücret oranında buna paralel olarak görülen düşüşün yansımasıdır. Söz açılmışken, toplam artık değer içerisinde, yalnızca üretim kârları ile ticari kârların gözüktüğünü (bkz. Kısım 3.6.1) ve dolayısıyla S^* ve (P^+) arasındaki bağın dolaysız olmadığını hatırlatmak faydalı olacaktır.

---

11 P^+, direkt olarak MGHH'ndan türetilen, "naif" bir artık değer ölçümü olararak düşünülmüştür. MGHH ücret eşdeğerini ölçmediğinden, dolaysız olarak gösterilen tek ücret maliyeti EC olacaktır. Dolayısıyla, $P^+ = VA - EC = NNP - EC$ olur.

12 ABD verileri için, ortodoks ölçüm VA = P + EC, Marksist ölçüm $VA^* = V^* + S^*$'den % 10'dan fazla farklılaşmamakta olup, P/EC ve S^*/V^* arasındaki fark, büyük ölçüde $V^* \equiv Wp \ll EC$ olgusu yüzündendir. Ancak, iki katma değer ölçümü arasında ABD örneğinde geçerli olan yaklaşık eşitliğin evrensel bir olgu olduğunu varsayamayız.

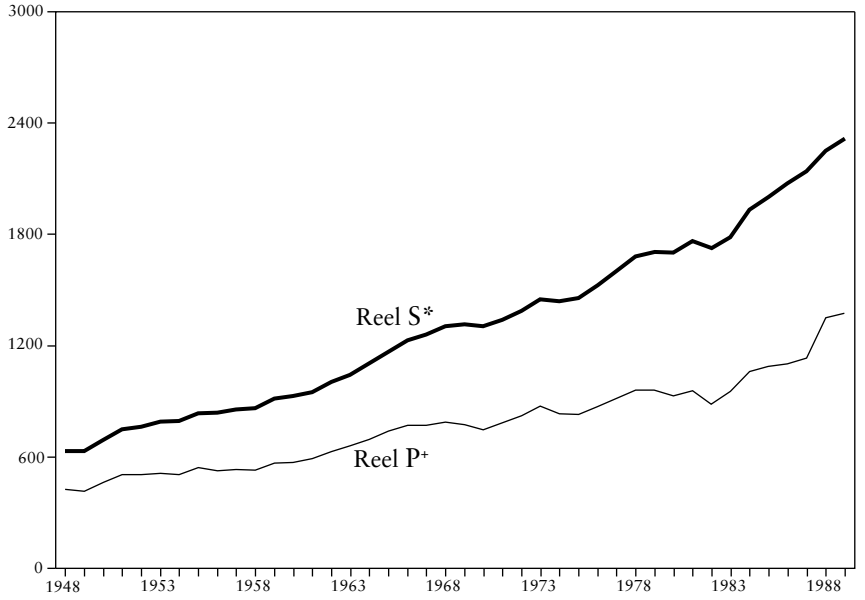
Tablo 5.7. *Marksist değişkenler ve ortodoks muadilleri, 1948–89 (milyar dolar)*

Değişkenler	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
S^*_{reel}	635.36	632.50	691.46	750.01	762.77	789.67	791.63	840.27	843.31	859.98	862.46	915.87	927.06	950.45
P^+_{reel}	419.97	410.22	456.83	496.43	494.71	503.01	496.70	535.24	517.30	522.82	519.34	559.07	557.40	578.65
S*/V*	1.70	1.75	1.77	1.78	1.75	1.74	1.86	1.90	1.84	1.88	2.01	1.99	1.99	2.03
P^+/EC	0.70	0.68	0.70	0.69	0.64	0.62	0.62	0.64	0.59	0.59	0.59	0.60	0.58	0.59
C^*_{reel}	880.90	844.07	934.59	1025.69	1051.56	1095.36	1051.12	1118.53	1144.64	1149.23	1104.10	1172.29	1182.87	1183.78
V^*_{reel}	344.01	332.12	355.58	380.98	390.89	404.79	384.71	408.53	427.99	429.03	404.17	432.11	438.39	438.83
C*/V*[a]	2.35	2.33	2.40	2.43	2.42	2.42	2.47	2.52	2.50	2.51	2.57	2.55	2.53	2.53
M/EC	1.69	1.63	1.66	1.63	1.57	1.55	1.54	1.56	1.53	1.52	1.50	1.50	1.46	1.45

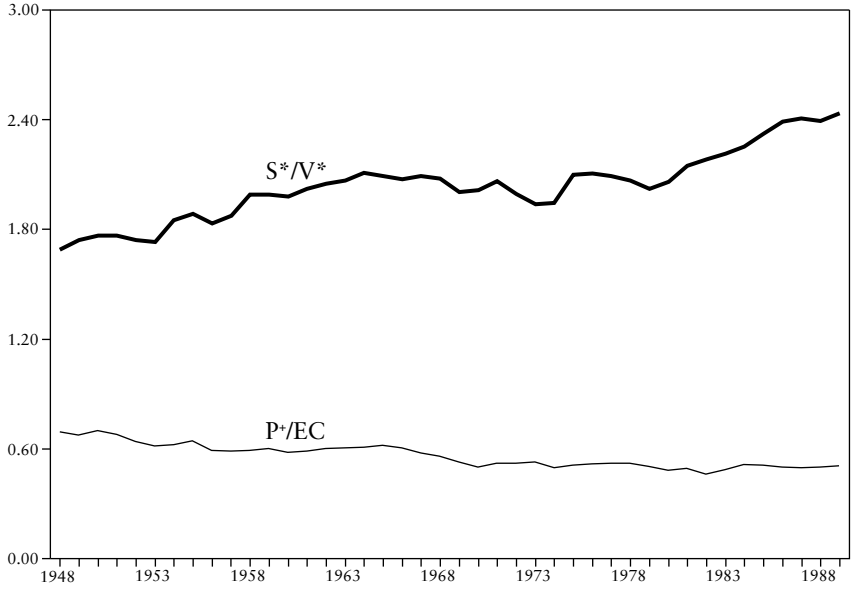
Değişkenler	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
S^*_{reel}	1003.76	1042.30	1108.02	1168.64	1230.43	1265.74	1309.36	1316.15	1303.99	1343.91	1389.20	1454.04	1441.19	1462.10
P^+_{reel}	619.99	648.10	683.63	733.38	762.71	761.79	779.79	764.15	734.08	778.68	814.11	865.40	822.84	822.80
S*/V*	2.06	2.07	2.12	2.10	2.08	2.10	2.08	2.01	2.03	2.08	1.99	1.94	1.95	2.11
P^+/EC	0.60	0.61	0.61	0.62	0.60	0.58	0.56	0.53	0.50	0.52	0.52	0.53	0.50	0.51
C^*_{reel}	1236.52	1276.51	1329.36	1403.30	1464.38	1476.69	1532.02	1562.30	1521.57	1541.12	1631.40	1797.57	1824.17	1836.34
V^*_{reel}	458.81	473.13	491.42	529.29	564.22	575.15	602.47	637.11	630.38	640.37	694.44	746.95	727.20	693.83
C*/V*[a]	2.54	2.54	2.54	2.52	2.48	2.45	2.44	2.38	2.36	2.38	2.34	2.40	2.47	2.65
M/EC	1.44	1.43	1.41	1.42	1.39	1.36	1.34	1.31	1.27	1.28	1.28	1.33	1.34	1.39

Değişkenler	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
S^*_{reel}	1535.38	1609.41	1691.23	1712.77	1706.77	1774.67	1724.68	1795.76	1951.51	2018.49	2089.74	2152.29	2269.42	2330.44
P^+_{reel}	864.89	909.93	956.47	955.47	921.68	954.67	875.79	951.30	1061.17	1081.37	1096.69	1124.43	1198.93	1241.01
S*/V*	2.11	2.10	2.07	2.03	2.07	2.16	2.19	2.22	2.26	2.33	2.40	2.42	2.40	2.44
P^+/EC	0.52	0.52	0.52	0.50	0.48	0.50	0.46	0.49	0.52	0.51	0.50	0.50	0.50	0.51
C^*_{reel}	2002.39	2162.90	2279.49	2316.84	2299.78	2353.89	2251.27	2290.75	2468.56	2491.40	2468.82	2510.64	2740.99	2763.35
V^*_{reel}	734.23	773.34	822.91	850.11	815.85	816.44	786.53	806.66	856.72	862.74	866.04	890.76	922.88	928.71
C*/V*[a]	2.75	2.82	2.79	2.74	2.79	2.86	2.86	2.83	2.86	2.88	2.84	2.82	2.90	2.89
M/EC	1.44	1.50	1.50	1.49	1.47	1.50	1.46	1.49	1.51	1.51	1.49	1.49	1.49	1.49

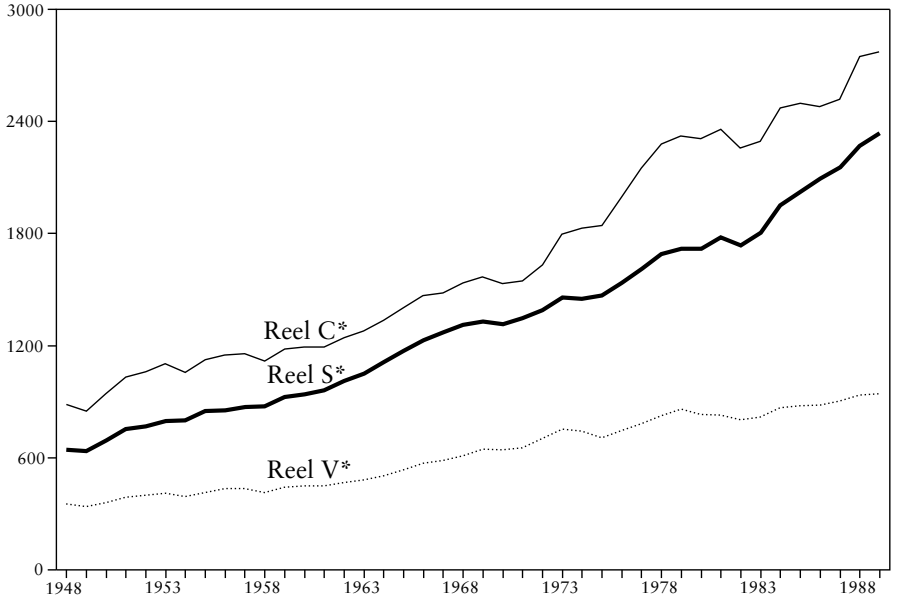
[a] Akım oranı.

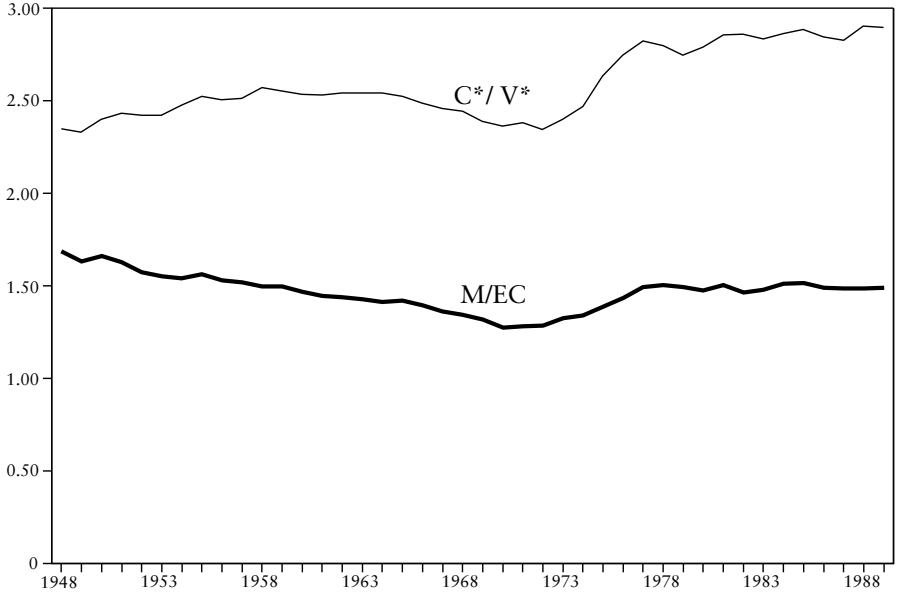
Şekil 5.12. Reel artık değer S* ve kâr tipi gelir P^+ (1982 doları, milyar dolar). *Kaynak:* Tablo 5.7.

Şekil 5.13. Reel artık değer oranı S*/V*ve kâr/ücret oranı P^+/EC. *Kaynak:* Tablo 5.7.

Şekil 5.14. Reel toplam değerin bileşenleri (1982 doları, milyon dolar). *Kaynak:* Tablo 5.7.

Şekil 5.14. Değer bileşimi ve girdi/ücret oranı.
Kaynak: Tablo 5.7.

Şekil 5.13 *pièce de résistance*'tır.* S*/V* artık değer oranıyla (üretim işçileri sömürü oranı) "naif" muadili (P^+)/EC'yi birbiriyle kıyaslar. Dönem ortasında, ilki ikincisinin neredeyse dört katıdır. Ayrıca, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, ikincisi neredeyse % 30 düşmüşken, ilki % 40'tan çok yükselmiştir. Dolayısıyla, P^+/EC, S*/V* düzeyini çok çok eksik göstermekte ve S*/V* trendini yanlış göstermektedir. *Kâr/ücret oranı, artık değer oranı için iyi bir temsilci (proxy) değildir.*

Şekil 5.14, reel toplam değeri ana bileşenlerine ayrıştırmak suretiyle, kritik değer kategorilerinin analizini sürdürüyor: Sabit 1982 doları cinsinden, TV* = C* + V* + S*. En büyük bileşen, açık farkla C* olup, toplam değerin kabaca % 50'sidir.

Nihayet, Şekil 5.15, C*/V* sermaye (akımları) değer bileşimini, ortodoks muadili M/EC ara girdiler–ücret oranıyla kıyaslamaktadır. Biz kez daha, ortodoks ölçümün Marksist ölçüm için iyi bir temsilci olmadığını görmekteyiz. C*/V*, M/EC'den % 50 ila % 90 büyük olup, M/EC İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde neredeyse % 11 düşerken, kendisi % 23 yükselmektedir. M/EC, C*/V*'nin ne düzeyini ne de trendini yansıtabilmektedir.

5.5 Marksist, ortalama ve şirketler kâr oranları

Artık değer kütlesi S* ve kâr P konusundaki veri üretimi, bize bunun ardından kâr oranına ait şu üç ölçüyü hesaplama ve karşılaştırma olanağını sunar: burada, artık değer–toplam sabit sermaye K oranı olarak tanımlanan Marksist genel kâr oranı r*;[13] tekil işletme vergileri hariç, kâr tipi gelirin ($P = P^+ - IBT$) K'ya oranı olarak tanımlanan ortalama kâr oranı r; ve MGHH şirket kârı ölçümü–BEA şirket sermayesi ölçümü olarak tanımlanan şirketler kâr oranı r_{corp}. Ayrıca, (sabit) sermayenin değer bileşimiyle ($C_f^*/V^* = K/V^*$), (sabit) sermayenin maddileşmiş bileşimini [$C_f^*/(V^*+S^*) = K/(V^*+S^*)$] de hesaplıyoruz. Tüm değişkenler, cari yenileme (replacement) maliyetleri üzerinden ölçülen sermaye stoku da dâhil olmak üzere, cari dolar cinsindendir.

Nihayet, burada ilgi alanımız kâr oranlarına ait uzun vadeli eğilimler olduğundan, ölçümlenen tüm oranlar, Shaikh (1987, 1992a) tarafından geliştirilen bir kapasite kullanım ölçümü aracılığıyla çevrimsel dalgalanmalar için düzeltilmiştir. Kâr oranının, kendini artık değer oranı ile serma-

---

* [Çevirenin Notu] serginin en değerli işi.

13 Daha doğru olarak, dolaşır sermaye stokunu (yani, C^*_m ve V*, ortodoks durumdaysa M ve W stok muadilleri olan ham madde ve işlenmekte olan mal envanterlerini) sabit sermayeye eklemek gerekir. Ancak, bunlardan ilki için tutarlı veriler bulmak kolay değildir.

yenin organik bileşimindeki uzun vadeli yapısal değişimlere olduğu gibi, çevrimlerden ve savaş, kuraklık vb. spesifik tarihi olaylardan kaynaklanan kısa vadeli dalgalanmalara da uyarladığı düşünülebilir. Bu ikincisi, sermaye stoku kullanım oranına dalgalanmalar biçiminde yansıyacak, bu da kâr kütlesinde buna tekabül eden dalgalanmalar olarak belirecektir. Bu etkiyi gidermek amacıyla, nasıl ki, geleneksel olarak, potansiyel ürünün hesaplanması için, gerçekleşen ürün kapasite kullanımına bölünüyorsa, biz de kâr kütlesini buna çok benzer biçimde kapasite kullanımına bölüyoruz.

Tablo 5.8 ile Şekil 5.16 ve 5.17 temel sonuçları sunmaktadır. Veriler iki ana döneme bölümlenmiştir. Ana dönem olan 1948-1980 arasında, artık değer oranı yaklaşık % 22 gibi az sayılabilecek bir artış gösterirken, düzeltilmiş değer kompozisyonu % 77'den, düzeltilmiş maddi kompozisyon ise % 56'dan fazla artış göstermiştir. Değer bileşimindeki büyük artış, artık değer oranındaki mütevazı artışı bastırdığından, bu dönemde Marksist düzeltilmiş kâr oranı neredeyse üçte bir oranında düşmektedir. MGHH temelli ortalama kâr oranı r′ daha da hızlı, % 48'den çok düşmekte, şirketler oranıysa hepsinden hızlı, % 57'den çok düşmektedir. Bu daha hızlı düşüşler, artık değerin gittikçe artan bir kesimini masseden ve kâr olarak elde edilebilecek tutarı azaltan, üretken olmayan faaliyetlerin üretken faaliyetlere oranındaki görece artışla açıklanabilir (bkz. Kısım 5.3 ve 5.4).

Tablo 5.8. *Toplulaştırılmış kâr oranları ve sermaye bileşimleri, 1948–89*

Kaynaklar	Değişkenler	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
	$r^{*'} = \text{kapasite kullanımı için düzeltilmiş kâr oranı} = r^*/u$	0.52	0.53	0.48	0.49	0.49	0.46	0.48	0.46	0.43	0.45	0.47	0.45
	$r^* = S^*/K^* = \text{Marksist genel kâr oranı}$	0J9	0.37	0.38	0.39	0.38	0.39	0.38	0.39	0.36	0.36	»0.36	0.38
Tablo H.l	S^*	149.94	148.64	165.26	188.25	194.51	204.52	208.20	228.55	236.97	250.25	256.15	278.42
BEA 1987	$K^* = C_f^* = \text{sabit konut dışı gayrisafi özel sermaye}$	384.30	400.20	438.70	480.80	526.60	546.20	591.20	650.30	689.70	710.90	738.00	
Shaikh 1992	u	0.75	0.70	0.78	0.81	0.79	0.84	0.80	0.85	0.84	0.81	0.77	0.84
	$r' = r/u = \text{MGHH esaslı genel kâr oranı}$	0.27	0.27	0.25	0.26	0.25	0.23	0.23	0.23	0.20	0.21	0.21	0.21
	$r = P/K^*$	0.21	0.19	0.20	0.21	0.19	0.19	0.18	0.19	0.17	0.17	0.16	0.17
Tablo H.l	$P = VA - EC - IBT = (P^+) - IBT$	78.91	75.10	85.68	99.31	98.45	100.58	101.03	113.29	110.36	114.64	115.54	128.06
B-79[a]	IBT = dolaylı işletme vergisi	20.20	21.30	23.50	25.30	27.70	29.70	29.60	32.30	35.00	37.50	38.70	41.90
	$r'_n = r_n/u$	0.23	0.23	0.20	0.20	0.20	0.18	0.19	0.18	0.16	0.17	0.18	0.17
	$r_n = P_n/K^*$	0.17	0.16	0.15	0.16	0.16	0.15	0.15	0.15	0.14	0.14	0.14	0.14
Tablo H.l	$P_n = (VA - EC) - IBT - CPT = (P^+) - IBT - CPT = P - CPT$	66.51	64.90	67.78	76.71	79.05	80.28	83.43	91.29	88.36	93.24	96.54	104.46
	$(r)'_{corp} = \text{kapasite kullanımı için düzeltilmiş } (r)_{corp} = (r)_{corp}/u$	0.14	0.13	0.14	0.14	0.13	0.12	0.11	0.13	0.11	0.11	0.10	0.11
	$(r)_{corp} = \text{şirket kâr oranı} = P_{corp}/K_{corp}$	0.11	0.09	0.11	0.11	0.10	0.10	0.09	0.11	0.09	0.09	0.08	0.09
B-84[a]	P_{corp}	30.30	28.00	34.90	39.90	37.50	37.70	36.60	47.10	45.70	45.30	40.30	51.40
BEA 1987	K_{corp}	285.69	297.28	323.98	353.42	372.61	388.72	403.72	436.86	482.66	514.62	531.35	552.80
Tablo H.l	S^*/V^*	1.70	1.75	1.77	1.78	1.75	1.74	1.86	1.90	1.84	1.88	2.01	1.99
	$C_f^{*'}/V^* = \text{sabit sermayenin değer bileşimi (düzeltilmiş)}$	3.27	3.32	3.67	3.66	3.60	3.76	3.88	4.17	4.24	4.17	4.27	4.42
	$C_f^{*'}/(V^* + S^*) = (C_f^{*'}/V^*)/[1 + (S^*/V^*)]$	1.21	1.21	1.32	1.32	1.31	1.37	1.36	1.44	1.49	1.45	1.42	1.48

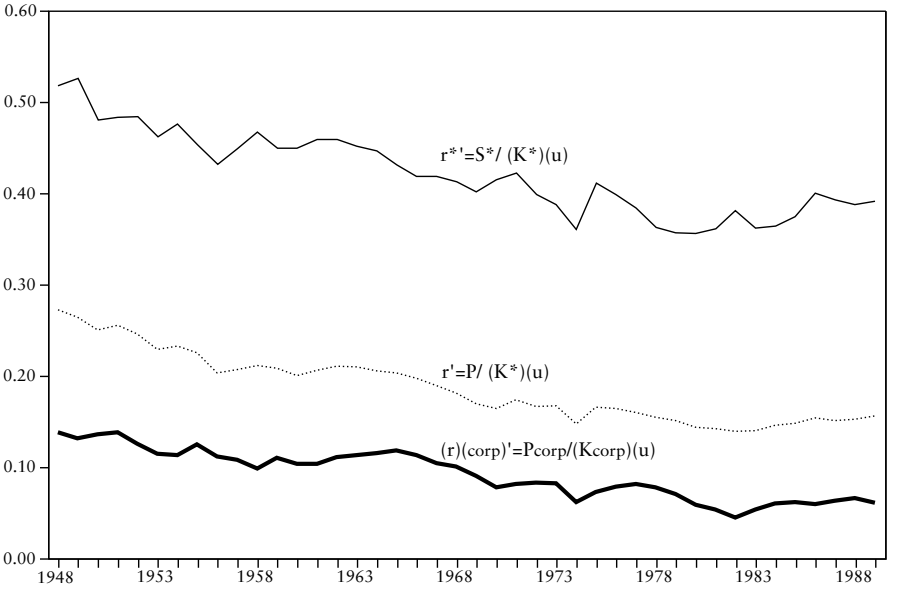
Tablo 5.8 *(devamı)*

Değişkenler	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
r*'	0.45	0.46	0.46	0.45	0.45	0.43	0.42	0.42	0.41	0.40	0.42	0.42	0.40	0.39	0.36
r*	0.38	0.38	0.40	0.41	0.42	0.42	0.42	0.42	0.41	0.40	0.38	0.37	0.37	0.37	0.33
S*	286.46	296.54	320.20	337.71	364.54	395.00	430.65	454.40	493.63	523.83	547.67	596.70	645.98	719.75	778.25
K*	755.70	775.40	802.30	832.00	872.30	932.30	1014.40	1093.00	1202.50	1320.90	1453.40	1598.90	1737.70	1940.30	2387.10
u	0.84	0.83	0.87	0.90	0.93	0.98	1.01	0.99	0.99	0.99	0.90	0.88	0.93	0.96	0.90
r'	0.20	0.21	0.21	0.21	0.20	0.20	0.20	0.19	0.18	0.17	0.16	0.17	0.16	0.17	0.15
r	0.17	0.17	0.18	0.19	0.19	0.20	0.20	0.19	0.18	0.16	0.15	0.15	0.15	0.16	0.13
P	126.74	132.44	146.08	155.28	166.11	185.18	201.55	203.08	214.98	217.53	214.01	242.13	267.16	307.37	314.82
IBT	45.50	48.10	51.70	54.70	58.80	62.70	65.40	70.40	79.00	86.60	94.30	103.60	111.40	121.00	129.30
r_n'	0.16	0.17	0.18	0.17	0.17	0.17	0.16	0.16	0.15	0.14	0.14	0.15	0.14	0.14	0.12
r_n	0.14	0.14	0.15	0.16	0.16	0.17	0.17	0.16	0.15	0.13	0.12	0.13	0.13	0.13	0.11
P_n	104.04	109.64	122.08	129.08	138.11	154.28	167.85	170.38	175.58	177.83	179.61	204.43	225.26	258.07	263.02
$(r)'_{corp}$	0.10	0.10	0.11	0.11	0.12	0.12	0.11	0.10	0.10	0.09	0.08	0.08	0.08	0.08	0.06
$(r)_{corp}$	0.09	0.09	0.10	0.10	0.11	0.12	0.11	0.10	0.10	0.09	0.07	0.07	0.08	0.08	0.06
P_{corp}	49.50	50.30	58.30	63.60	70.70	81.30	86.60	84.10	90.70	87.40	74.70	87.10	100.70	113.30	101.70
K_{corp}	566.86	580.86	600.02	620.82	650.51	694.93	756.52	818.63	901.62	989.13	1089.42	1195.84	1295.64	1445.86	1789.70
S*/V*	1.99	2.03	2.06	2.07	2.12	2.10	2.08	2.10	2.08	2.01	2.03	2.08	1.99	1.94	1.95
$C_f^{*'}/V^*$	4.41	4.41	4.47	4.58	4.73	4.85	4.97	5.00	5.05	4.99	4.84	4.89	5.00	5.01	5.40
$C_f^{*'}/(V^* + S^*)$	1.48	1.46	1.46	1.49	1.52	1.57	1.61	1.61	1.64	1.66	1.60	1.59	1.67	1.70	1.83

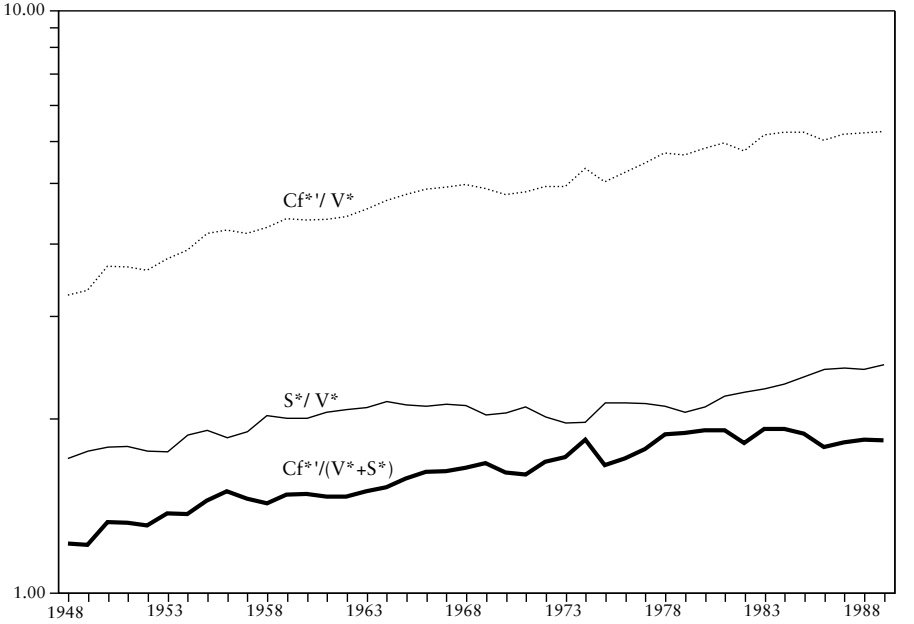
Değişkenler	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
$r^{*\prime}$	0.41	0.40	0.38	0.36	0.36	0.36	0.36	0.38	0.36	0.37	0.38	0.40	0.39	0.39	0.39
r^*	0.33	0.33	0.33	0.32	0.32	0.30	0.30	0.29	0.31	0.33	0.34	0.34	0.34	0.35	0.35
S*	867.02	968.82	1083.13	1221.07	1346.24	1462.70	1668.19	1724.68	1865.80	2101.78	2258.68	2401.11	2563.38	2752.81	2943.35
K*	2661.70	2920.80	3253.50	3774.60	4225.20	4844.40	5503.70	5859.20	6094.71	6432.91	6706.44	7056.52	7459.32	7895.58	8387.49
u	0.79	0.83	0.87	0.89	0.89	0.85	0.84	0.77	0.84	0.89	0.89	0.85	0.87	0.90	0.89
r'	0.17	0.16	0.16	0.15	0.15	0.14	0.14	0.14	0.14	0.15	0.15	0.15	0.15	0.15	0.15
r	0.13	0.13	0.14	0.14	0.13	0.12	0.12	0.11	0.12	0.13	0.13	0.13	0.13	0.14	0.14
P	347.92	394.15	446.88	512.77	562.30	577.88	648.09	619.39	708.30	833.38	880.15	914.60	974.20	1069.00	1156.40
IBT	140.00	151.60	165.50	177.80	188.70	212.00	249.30	256.40	280.10	309.50	329.90	345.50	365.00	385.30	411.00
r_n'	0.14	0.14	0.13	0.13	0.13	0.12	0.12	0.12	0.12	0.13	0.13	0.14	0.13	0.13	0.14
r_n	0.11	0.11	0.11	0.11	0.11	0.10	0.10	0.09	0.10	0.11	0.12	0.11	0.11	0.12	0.12
P_n	297.02	329.95	373.88	429.27	474.30	493.08	566.99	556.29	631.10	739.48	783.75	808.30	847.30	932.80	1021.30
$(r)'_{corp}$	0.07	0.08	0.08	0.08	0.07	0.06	0.05	0.04	0.05	0.06	0.06	0.06	0.06	0.07	0.06
$(r)_{corp}$	0.06	0.07	0.07	0.07	0.06	0.05	0.04	0.03	0.05	0.05	0.05	0.05	0.06	0.06	0.05
P_{corp}	117.60	145.20	174.80	197.20	200.10	177.20	188.00	150.00	213.70	264.70	280.70	271.60	319.80	365.00	351.70
K_{corp}	2016.46	2216.71	2469.64	2847.30	3203.38	3681.60	4187.64	4471.11	4631.59	4899.36	5121.71	5416.32	5738.57	6110.95	6502.54
S*/V*	2.11	2.11	2.10	2.07	2.03	2.07	2.16	2.19	2.22	2.26	2.33	2.40	2.42	2.40	2.44
$C_f^{*\prime}/V^*$	5.11	5.27	5.47	5.72	5.67	5.80	5.95	5.74	6.11	6.19	6.19	5.98	6.12	6.17	6.20
$C_f^{*\prime}/(V^* + S^*)$	1.64	1.70	1.76	1.86	1.87	1.89	1.88	1.80	1.90	1.90	1.86	1.76	1.79	1.81	1.80

Notlar: Shaikh, kapasite kullanımını, $u = u_{MHI}/s$ olarak, 1985'e kadar hesaplar. Buradaki u_{MHI}, McGraw-Hill sermaye harcaması (capital spending) anketine dayalı bir kapasite kullanım endeksi, s ise Foss'a (1984) dayalı bir vardiyalı çalışma (shift-work) endeksidir. McGraw-Hill endeksi 1986'dan sonra sürdürülmediğinden, kapasite kullanım endeksi u_{MHI}, Federal Reserve Kapasite Kullanım Endeksi (u_{FRB}) üzerine bir regresyon yapmak suretiyle, 1989'a kadar uzatılmıştır. 1948–58 yılları için, CEA (1971, tablo C-66) ve CEA (1983, tablo B-77) kullanılmıştır.

[a] Tablo numarası CEA (1991)'den geliyor.

Şekil 5.16. Toplam kâr oranları. *Kaynak:* Tablo 5.8.

Şekil 5.17. Artık değer oranı ve sermaye bileşimi (log ölçeği). *Kaynak:* Tablo 5.8.

İkinci dönem, kapitalist sınıfın işçilerin hayat standardıyla çalışma koşullarına karşı sistematik bir saldırıyı başlattığı 1980 ila 1989 Reagan–Bush dönemini temsil eder (daha fazla ayrıntı için bkz. Kısım 5.9). Artık değer oranındaki artış bu dönemde hızlanırken, trend oranı iki kattan fazla yükselmiştir. Dahası, C^*_f/V^* ve $C^*_f/(V^*+S^*)$ büyüme oranları bu dönemde yavaşlamıştır; çünkü kâr oranı hâlâ düşük ve birikim yavaş bir seyre sahiptir (ki bu da yeni, daha sermaye-yoğun teknolojilerin benimsenmesini yavaşlatmaktadır). Toplam etki, kâr oranına ait üç ölçümün trendlerini tersine çevirmek yönünde olmuştur: Bu dokuz yıllık zaman aralığında, Marksist kâr oranı başlangıç (1948) değerinin kabaca % 7'sini, MGHH temelli ortalama oran kabaca % 5'ini, şirket oranıysa sadece % 3'ünü geri kazanmıştır. Tablo 5.9 bu örüntüleri özetlemektedir; trend oranları, değişkenlerin logaritması alınmış değerlerinin zamana karşı regresyonuyla hesaplanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde kârlılık ve birikim arasındaki ilişkiye yönelik daha geniş analiz Shaikh (1987) içerisinde bulunabilir.

Tablo 5.9. *Kâr oranlarıyla ana bileşenlerindeki değişimler*

	Toplam değişim (%)		Yıllık trend oranı (%)	
Değişken	1948–80	1980–89	1948–80	1980–89
S^*/V^*	+21.8	+17.9	+0.6	+1.8
$C^{*\prime}_f/V^*$	+77.4	+6.9	+1.6	+0.7
$C^{*\prime}_f/(V^*+S^*)$	+56.2	–4.8	+1.2	–0.6
$r^{*\prime}$ (Marksist)	–30.8	+8.3	–1.0	+1.1
r' (ortalama)	–48.4	+9.9	–1.8	+1.2
r'_{corp} (şirket)	–57.1	+7.0	–2.2	+2.6

5.6 Üretken ve üretken olmayan işçilerin sömürü oranları

Sömürü oranı, artık emek zamanının gerekli emek zamanına oranıdır. Bu, ister üretken olsun, isterse üretken olmayan, kapitalist tarzda istihdam edilen her tür ücretli emek için hesaplanabilir. Gerekli emek zamanı, yalın bir biçimde, söz konusu emek gücünün değeridir, yani söz konusu faaliyetlerde çalışan işçi başına yıllık ortalama tüketimin emek değeridir. Artık emek, çalışma zamanının gerekli emek zamanından arta kalan zamandır. Üretken işçiler söz konusu olduğunda, bunların sömürü oranı aynı zamanda artık değer oranıdır; çünkü, bunların artık emekleri artık değerle neticelenmektedir.

İlk adım, Kısım 4.2'de türetilen biçimde, üretken olmayan ve üretken emeğin görece sömürü oranlarını hesaplamaktır:

e_u, e_p = üretken olmayan ve üretken işçilerin sömürü oranları;

h_u, h_p = üretken olmayan ve üretken işçi başına çalışma saatleri;

ec_u, ec_p = üretken olmayan ve üretken işçi işgücü maliyeti

iken,

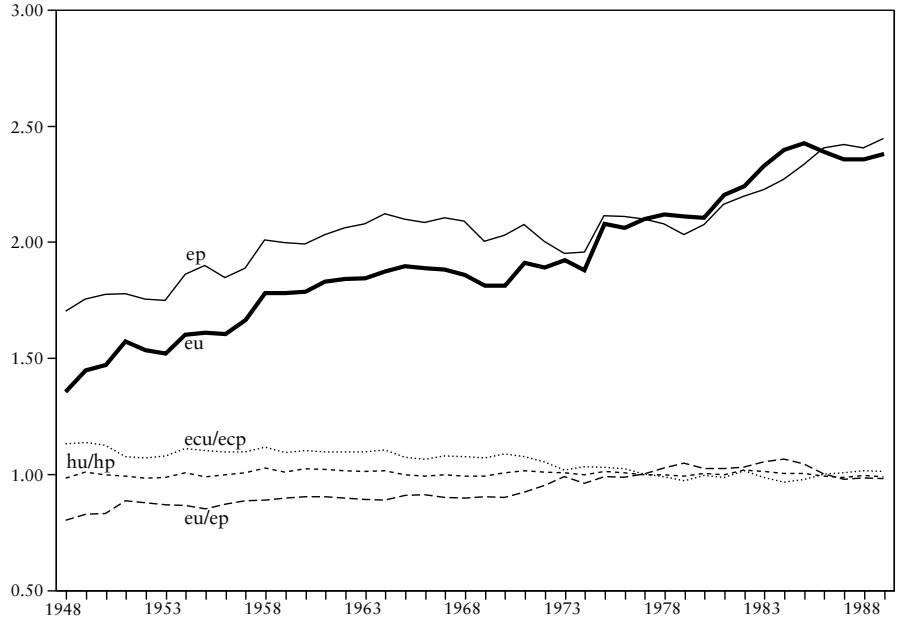
$$\frac{1+e_u}{1+e_p} \approx \frac{h_u/h_p}{ec_u/ec_p},$$

Üretken işçilerin sömürü oranı artık değer oranıyla aynı şey olduğundan, üretken olmayan işçilerin sömürü oranını doğrudan hesaplayabiliriz. Kısım 4.2'de gösterildiği gibi, değer oranına hayli yakın olduğunu zaten bildiğimiz S*/V* parasal artık değer oranını kullanıyoruz:

$$e_u = \frac{h_u/h_p}{ec_u/ec_p}.[1+S^*/V^*].$$

Detaylı hesaplamalar Ek 1'de bulunuyor. Şekil 5.18 temel sonuçları sergiliyor. Görece sömürü oranları e_u/e_p, iki faktör setine bağlıdır: Hiçbir zaman % 2'den fazla farklılaşmayan görece çalışma süreleri h_u/h_p (Şekil 5.18'de alttaki üç eğriden ortadakinde gösterildiği üzere); ve görece ücret oranları ec_u/ec_p. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin başında, üretken olmayan işçi ücreti üretken işçi ücretinden % 11–12 kadar yüksekken, bu görece avantaj, gittikçe kaybolur ve dönem sonu itibarıyla, üretken olmayan ücretler üretken ücretlerden % 3–% 4 düşük hâle gelir (alttaki üç eğriden en üstte olana bkz.) Bunun sonucunda, görece sömürü oranları tam tersi yönde hareket etmektedir (en alttaki eğri). Farklı oranlara tek tek bakıldığında ise, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde tepedeki her iki eğrinin de ciddi biçimde yükseldiğini ve üretken olmayan işçilerin sömürü oranının, üretken işçilerin sömürü oranının altından başlamışken, 1973'den sonra onu geçtiğini görüyoruz. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin büyük bölümünde, iki oran birbirinden % 10'un üzerinde bir farklılaşma göstermiyor.[14]

14 Böyle bir hesaplamada örtük olarak var olan anlayış, üretken ve üretken olmayan ücret oranlarındaki farkların vasıf farklarını yansıtmadığıdır. Bu tür ücret farklarının bir bölümü vasıf farklarını yansıttığı ölçüde, vasıf bakımından düzeltilen görece sömürü oranları, bizim düzeltilmemiş oranımızdan bile yakın olacaktır. Ayrıca, üretken ve üretken olmayan sektörlerin pek çok tekil sektörün toplamları olduğu ve bu yüzden cinsiyet ve ırk ayrımcılığı gibi faktörlerin bu tür geniş bileşkeler arasında yeterince benzer oldukları hatırda tutulmalıdır.

Şekil 5.18. Sömürü oranları ve bunlarla ilgili ölçümler.
Kaynak: Tablo I.1.

5.7. Marksist ve geleneksel verimlilik ölçümleri

Marksist üretim kavramı ortodoks kavramdan çok büyük ölçüde farklılaştığından ötürü, bu farklılığa tekabül eden verimlilik ölçümleri de çok farklıdır. Aşağıda bu ölçümlerin mantığı ana hatlarıyla özetlenmektedir; öbür tüm ayrıntılar Ek J'dedir.

Marksist terimlerle, uygun verimlilik ölçümü q*, üretken işçi saatleri toplam sayısına (H_p) bölünen sabit dolar cinsinden toplam üründür (TP_r). Buna tekabül eden ortodoks ölçüm y ise, üretken ve üretken olmayan işçilerin çalıştığı saatlerin toplamına (H_l) bölünen sabit dolar cinsinden gayrisafi yurtiçi hasıladır (GDP_r). Ortodoks ölçümün iki adet varyantı gösterilmektedir: Çalışan işçi–saat başına (per employee hour) reel GSYH y ve üretimde çalışan kişi–saat başına (per hour of persons engaged) tarım dışı işletme reel GSYH'sı y_2 (y_1 Ek J'de gösterilen eşdeğer BLS ölçümü olup, yalnızca endeks sayısı biçiminde mevcuttur). Nihayet, ortodoks ölçümler hep, toplam üründen ziyade nihai ürüne (GSYH) dayalı olduklarından, biz, bir yarı-Marksist y* ölçümünü de reel Marksist gayrisafi nihai ürün GFP_r, bölü üretken emek H_p oranı olarak hesaplıyoruz. Bu, hakiki q* ölçümüne kıyasla, çok daha düşük bir düzeye, fakat asıl olarak aynı trende sahiptir. İlave edilen

Marksist nihai ürünün yerine GSYH'nın yaklaşık değer olarak kullanılmasının getirdiği sınırlar dâhilinde (bkz. Tablo 5.4), hakiki ölçümün trendini reel GSYH'nin üretken çalışma süresi H_p'ye oranı marifetiyle yaklaşık olarak hesaplayabiliriz:

TP_r = sabit dolar cinsinden ürün ≡ TP^*/p_y;
p_y = MGHH temelli GSMH (GNP) deflatörü;[15]
GFP_r = sabit dolar cinsinden Marksist gayrisafi nihai ürün = GFP^*/p_y;
H_p = üretken emek;
GDP_r = sabit dolar cinsinden GSYH (reel gayrisafi yurtiçi hasıla); ve
H = tüm emek (üretken ve üretken olmayan)

iken,

$q^* \equiv TP_r/H_p$ = Marksist emek verimlilik ölçümü;
$y \equiv GDP_r/H$ = geleneksel emek verimlilik ölçümü;
$y^* \equiv GFP_r/H_p$ = yarı-Marksist emek verimlilik ölçümü.

Ek J, Marksist ve ortodoks verimlilik ölçümlerine ait ayrıntılı hesaplamaları, ilgili çalışılan süre ölçümleriyle beraber içermektedir. Tablo 5.10 ve Şekil 5.19 ve 5.20 verileri sunmaktadır. Şekil 5.19 iki Marksist verimlilik ölçümü q* ve y* ile ortodoks ölçüm y'yi kıyaslamaktadır. Endeks sayısı biçimindeki Şekil 5.20 de, yine ortodoks ölçümler y_2 ve y_1'i (BLS) betimlemektedir. Şekil 5.19'daki tüm ölçümler İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem boyunca muntazaman büyümekte ve büyüme oranları bakımından zaman içerisinde bir yavaşlama sergilemektedir (Şekil 5.19 logaritmik bir grafik olup, bir eğrinin eğimi değişkenin büyüme oranıdır). Ancak, Şekil 5.19'un gösterdiği üzere, Marksist verimlilik ölçümü q* geleneksel ölçüm y'den üç ila dört kat kadar büyüktür. Dahası, q* kayda değer dönemler boyunca y'ye göre büyümektedir. Bu en çok 1972 ertesi dönem için dikkati çekmektedir ki, bu tam da, zararlı ve şaşırtıcı bir "verimlilik yavaşlaması"nın ortaya çıktığı varsayılan zamandır (Naples 1987). Şekil 5.19'da dikkat etmemiz gereken bir nokta şudur: y, kritik 1972–1982 döneminde kayda değer bir trend değişikliği gösterirken, q* büyüme oranı, bütün bir İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem boyunca tedricen azalmaktadır. Şekil 5.20 Marksist ölçümlerin (q*, y*) ortodoks ölçümlerden (y, y_2, y_1) ciddi biçimde hızlı büyüdüğünü göstermektedir.

15 Zımni GSMH deflatörünü, bize her iki ölçümü de aynı biçimde deflate etmek olanağı tanıdığından ötürü seçtik. Böylelikle, q ve y arasındaki farklar sadece Marksist ve ortodoks üretim ölçümleri arasındaki farkları yansıtıyor.

Tablo 5.10. *Marksist ve geleneksel verimlilik ölçümleri, 1948–89*

Değişkenler	Birimler	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
$q^* = TP_r/H_p$	$/çalışılan saat, üretken işçiler	27.56	28.98	30.30	32.04	33.02	34.21	35.77
q^* (endeks sayıları)[a]		100.00	105.15	109.96	116.25	119.82	124.14	129.78
$y^* = GFP_r/H_p$	$/çalışılan saat, üretken işçiler	15.30	16.30	16.93	17.83	18.39	19.03	20.10
y^* (endeks sayıları)		100.00	106.50	110.64	116.54	120.18	124.36	131.35
$y = GDP_r/H1$	$/çalışılan saat, yz & tz işçiler[b]	11.11	11.51	11.98	12.14	12.34	12.68	13.02
y (endeks sayıları)		100.00	103.61	107.82	109.27	111.08	114.16	117.22
y_1 (BLS; 1948 = 100)	$/PEP tarafından çalışılan saat cinsinden GSYH	100.00	101.71	108.17	111.41	114.07	116.54	118.25
$y_2 = GDP2_r/H2$[c]	$/işçiler & SEP tarafından çalışılan saat	9.59	10.03	10.57	10.87	11.20	11.60	11.95
y_2 (endeks sayıları)		100.00	104.57	110.16	113.27	116.71	120.92	124.50

Değişkenler	Birimler	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
$q^* = TP_r/H_p$	$/çalışılan saat, üretken işçiler	36.55	37.32	38.67	40.70	41.61	42.57	43.82
q^* (endeks sayıları)[a]		132.63	135.41	140.32	147.69	150.97	154.46	159.02
$y^* = GFP_r/H_p$	$/çalışılan saat, üretken işçiler	20.48	20.86	21.71	23.09	23.61	24.18	25.05
y^* (endeks sayıları)		133.82	136.32	141.88	150.88	154.30	158.02	163.74
$y = GDP_r/H1$	Çalışılan $/saat, yz & tz işçiler[b]	13.27	13.26	13.52	13.87	14.21	14.34	14.72
y (endeks sayıları)		119.51	119.39	121.72	124.89	127.97	129.07	132.57
y_1 (BLS; 1948 = 100)	$/PEP tarafından çalışılan saat cinsinden GSYH	121.67	122.43	124.71	127.57	131.75	133.08	137.45
$y_2 = GDP2_r/H2$[c]	$/işçiler & SEP tarafından çalışılan saat	12.29	12.39	12.63	12.81	13.33	13.41	13.79
y_2 (endeks sayıları)		128.06	129.12	131.65	133.47	138.89	139.75	143.74

Değişkenler	Birimler	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968
$q^* = TP_r/H_p$	$/çalışılan saat, üretken işçiler	44.88	46.09	48.01	48.71	49.36	50.64	51.73
q^* (endeks sayıları)[a]		162.84	167.26	174.20	176.74	179.11	183.73	187.70
$y^* = GFP_r/H_p$	$/çalışılan saat, üretken işçiler	25.71	26.43	27.67	28.09	28.59	29.51	30.16
y^* (endeks sayıları)		168.02	172.73	180.85	183.61	186.86	192.84	197.11
$y = GDP_r/H1$	$/çalışılan saat, yz & tz işçiler[b]	15.05	15.40	15.88	16.18	16.32	16.57	16.89
y (endeks sayıları)		135.49	138.66	142.98	145.68	146.94	149.16	152.06
y_1 (BLS; 1948 = 100)	$/PEP tarafından çalışılan saat cinsinden GSYH	141.83	146.96	152.85	156.65	160.27	164.26	169.20
$y_2 = GDP2_r/H2$[c]	$/işçiler & SEP tarafından çalışılan saat	14.16	14.56	15.08	15.36	15.51	15.83	16.18
y_2 (endeks sayıları)		147.60	151.70	157.12	160.07	161.63	165.01	168.65

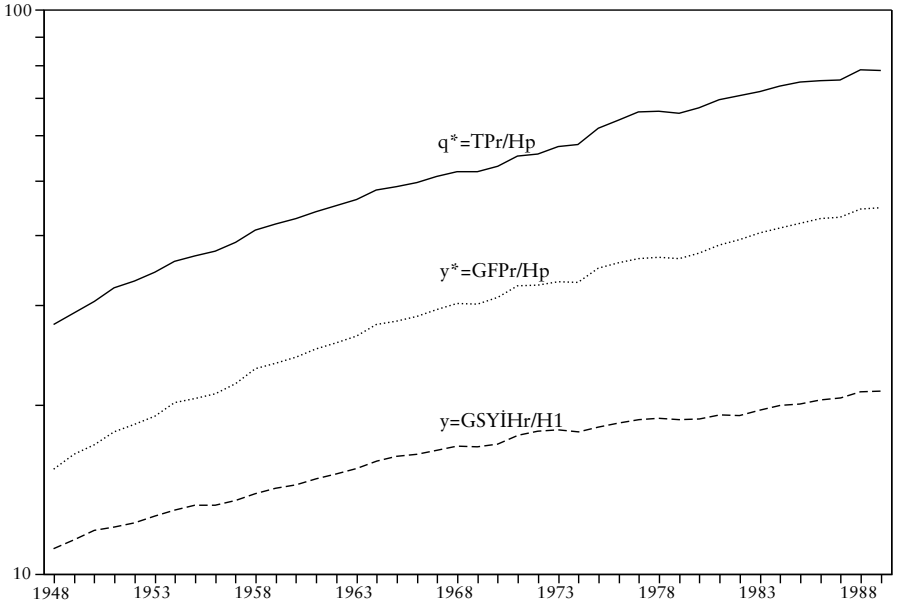
Tablo 5.10. *(devamı)*

Değişkenler		1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
$q^* = TP_r/H_p$	$/çalışılan saat, üretken işçiler	51.63	52.93	55.03	55.58	57.21	57.60	61.64
q* (endeks sayıları)[a]		187.36	192.07	199.69	201.67	207.60	208.99	223.67
$y^* = GFP_r/H_p$	$/çalışılan saat, üretken işçiler	30.10	31.04	32.40	32.61	33.01	32.92	35.00
y* (endeks sayıları)		196.71	202.83	211.76	213.12	215.77	215.13	228.72
$y = GDP_r/H1$	$/çalışılan saat, yz & tz işçiler[b]	16.82	17.06	17.61	17.97	18.09	17.92	18.25
y (endeks sayıları)		151.46	153.61	158.57	161.76	162.90	161.37	164.34
$y^* = GFP_r/H_p$	$/PEP tarafından çalışılan saat cinsinden GSYH	168.63	169.39	174.52	179.85	183.65	180.23	183.46
$y_2 = GDP2_r/H2$[c]	$/işçiler & SEP tarafından çalışılan saat	16.04	16.07	16.49	16.80	16.74	16.58	16.93
y_2 (endeks sayıları)		167.19	167.50	171.86	175.06	174.46	172.85	176.40

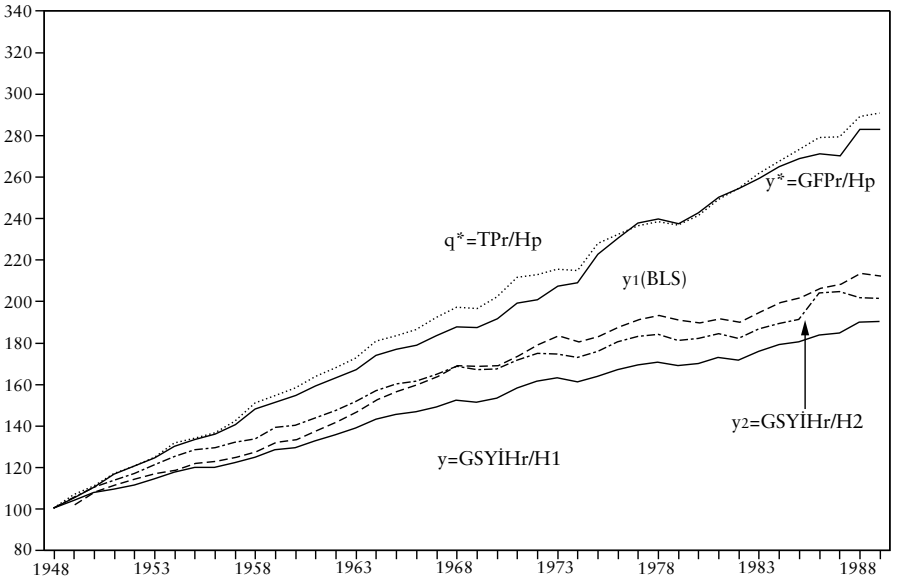
Değişkenler	Birimler	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
$q^* = TP_r/H_p$	$/çalışılan saat, üretken işçiler	63.70	65.61	66.02	65.55	66.99	69.13	70.28
q* (endeks sayıları)[a]		231.13	238.08	239.57	237.85	243.08	250.86	255.00
$y^* = GFP_r/H_p$	$/çalışılan saat, üretken işçiler	35.63	36.28	36.50	36.30	37.04	38.26	39.08
y* (endeks sayıları)		232.85	237.09	238.53	237.24	242.09	250.07	255.42
$y = GDP_r/H1$	$/çalışılan saat, yz & tz işçiler[b]	18.58	18.81	18.94	18.77	18.91	19.20	19.10
y (endeks sayıları)		167.32	169.34	170.55	169.02	170.24	172.85	171.93
y_1 (BLS; 1948 = 100)	$/PEP tarafından çalışılan saat cinsinden GSYH	188.40	191.83	193.54	190.49	189.92	191.83	190.11
$y_2 = GDP2_r/H2$[c]	$/işçiler & SEP tarafından çalışılan saat	17.34	17.57	17.65	17.38	17.49	17.68	17.48
y_2 (endeks sayıları)		180.70	183.17	183.98	181.10	182.27	184.27	182.17

Değişkenler	Birimler	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
$q^* = TP_r/H_p$	$/çalışılan saat, üretken işçiler	71.66	73.13	74.25	74.75	74.47	78.01	78.03
q* (endeks sayıları)[a]		260.02	265.37	269.41	271.25	270.21	283.05	283.13
$y^* = GFP_r/H_p$	$/çalışılan saat, üretken işçiler	40.17	41.04	41.92	42.75	42.81	44.29	44.56
y* (endeks sayıları)		262.51	268.23	273.96	279.42	279.78	289.48	291.19
$y = GDP_r/H1$	$/çalışılan saat, yz & tz işçiler[b]	19.56	19.90	20.01	20.45	20.54	21.07	21.15
y (endeks sayıları)		176.10	179.14	180.19	184.08	184.95	189.67	190.41
y_1 (BLS; 1948 = 100)	$/PEP tarafından çalışılan saat cinsinden GSYH	195.63	199.81	202.47	206.65	208.75	213.88	212.36
$y_2 = GDP2_r/H2$[c]	$/işçiler & SEP tarafından çalışılan saat	17.94	18.20	18.40	19.62	19.64	19.37	19.33
y_2 (endeks sayıları)		187.00	189.72	191.73	204.44	204.71	201.84	201.47

[a] Tüm endeks sayıları için 1948 = 100. [b] yz = yarı zamanlı; tz = tam zamanlı. [c] Tarım dışı özel işletme.

Şekil 5.19. Verimlilik ölçümleri (1982 doları, log ölçeği).
Kaynak: Tablo 5.10.

Şekil 5.20. Verimlilik endeksleri (1982 doları, 1948=100).
Kaynak: Tablo 5.10.

Geleneksel emek verimlilik–Marksist emek verimlilik oranı $y/q^* = (GDP/TP^*)/(L/L_p)$.[16] Daha önce Şekil 5.4'de, GDP/TP^* oranının, çok muhtemelen, 1973'teki petrol fiyat şoku yüzünden TP^* GSMH'ya göre yükseldiğinden ötürü, 1972'den 1982'ye kadar düştüğünü görmüştük. Aynı zamanda, Şekil 5.9 ve 5.11'de gösterildiği üzere, toplam istihdam–üretken istihdam oranı, (üretken olmayan istihdamdaki görece hızlı artış yüzünden) bu dönemde daha hızlı yükselmektedir. Bu kritik dönemde, geleneksel ölçümlerce (y, y_1, y_2) sergilenen ve *verimlilik yavaşlaması olarak anılan şey bu iki ayrı hareketin sonucudur.*

5.8 Devletin artık değeri massetmesi

Bir başka konu da, toplam artık değerle devletçe yapılan mal ve emek gücü satın alımları arasındaki ilişki ile ilgilidir. Devletçe yapılan mal alımları artık ürünün bir bölümünü masseder; devletin idari amaçlarla yaptığı istihdam ise devlet çalışanlarınca gerçekleştirilen tüketim harcamaları yoluyla dolaylı olarak bir başka bölümünü massetmektedir (bkz. Kısım 3.2.B). Dolayısıyla, toplam devlet harcaması $G_T^* \equiv G^* + W_G$, toplam artık ürünün, üretken olmayan hükümet harcamalarınca toplamda massedilen bölümüne ilişkin bir ölçümdür. Tablo 5.11 ve Şekil 5.21 G_T^* ve G_T^*/SP tarafından İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde sergilenen gelişimi göstermektedir. Burada en çarpıcı olan şey, artık ürün içerisindeki devlet payının istikrarıdır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin büyük bölümünde, bu pay, (bizzat İkinci Dünya Savaşı ertesinde seferberliğin sona ermesini izleyen) Kore Savaşı'na dönük 1950–1953 askerî kampanyası ile 1965–1968 Vietnam Savaşı askerî kampanyasına karşın, % 35 civarında kalmaktadır.

16 Her iki reel rakam için de aynı deflatör kullanıldığından ötürü, bunların reel oranı nominal oranla aynıdır.

Tablo 5.11. *Devlet tarafından artık değerin massedilmesi, 1948–89 (milyar dolar)*

Kaynaklar	Değişkenler	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
	G† = G* + WG	32.50	38.86	38.62	60.20	75.56	82.36	75.59
Tablo E.2	G*	14.40	18.76	17.42	32.50	44.06	49.96	42.59
Tablo E.2	WG	18.10	20.10	21.20	27.70	31.50	32.40	33.00
Tablo H.l	SP*	149.91	148.58	165.09	188.26	194.79	204.29	208.23
	G†/SP*	0.22	0.26	0.23	0.32	0.39	0.40	0.36

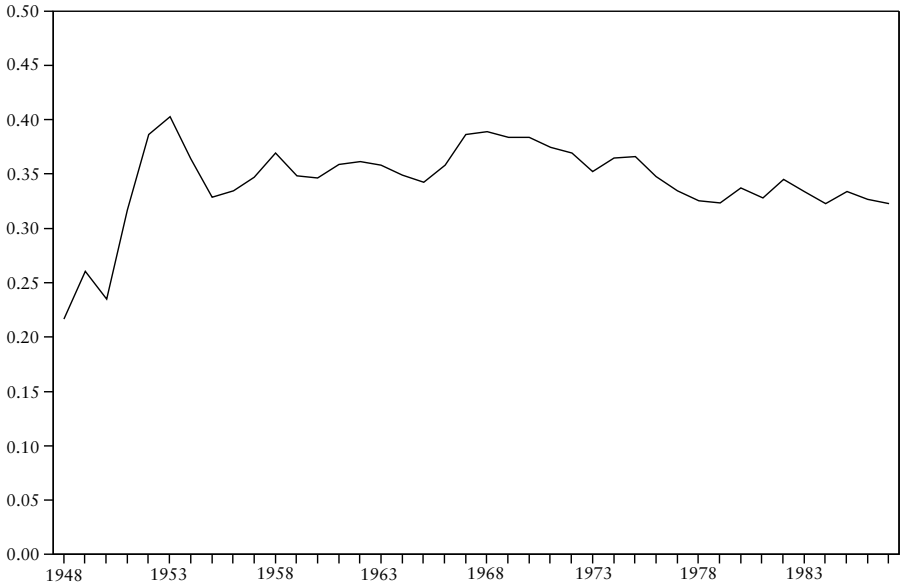
Kaynaklar	Değişkenler	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
	G† = G* + WG	74.85	79.09	86.73	94.63	96.72	99.03	106.37
Tablo E.2	G*	40.05	41.89	46.93	51.73	51.92	50.93	54.77
Tablo E.2	WG	34.80	37.20	39.80	42.90	44.80	48.10	51.60
Tablo H.l	SP*	228.16	236.74	249.88	256.04	278.34	285.93	295.95
	G†/SP*	0.33	0.33	0.35	0.37	0.35	0.35	0.36

Kaynaklar	Değişkenler	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968
	G† = G* + WG	115.66	120.82	126.81	135.10	154.54	175.30	192.22
Tablo E.2	G*	60.26	61.52	62.41	65.80	76.14	87.90	94.42
Tablo E.2	WG	55.40	59.30	64.40	69.30	78.40	87.40	97.80
Tablo H.l	SP*	319.54	337.07	364.00	394.44	430.09	453.42	493.12
	G†/SP*	0.36	0.36	0.35	0.34	0.36	0.39	0.39

Kaynaklar	Değişkenler	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
	G† = G* + WG	200.46	210.13	222.76	238.64	253.47	284.33	318.29
Tablo E.2	G*	92.96	90.63	92.46	96.04	98.47	115.63	130.59
Tablo E.2	WG	107.50	119.50	130.30	142.60	155.00	168.70	187.70
Tablo H.l	SP*	523.25	546.86	596.04	645.51	719.63	778.82	868.78
	G†/SP*	0.38	0.38	0.37	0.37	0.35	0.37	0.37

Kaynaklar	Değişkenler	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
	G† = G* + WG	337.29	363.34	396.97	435.78	494.43	547.37	598.61
Tablo E.2	G*	133.49	142.84	156.47	175.38	206.13	230.67	254.71
Tablo E.2	WG	203.80	220.50	240.50	260.40	288.30	316.70	343.90
Tablo H.l	SP*	971.25	1086.66	1221.76	1347.44	1463.67	1669.40	1726.06
	G†/SP*	0.35	0.33	0.32	0.32	0.34	0.33	0.35

Kaynaklar	Değişkenler	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
	G† = G* + WG	624.39	679.89	755.83	797.00	837.34	871.73	925.91
Tablo E.2	G*	257.99	289.29	336.83	353.20	365.44	366.63	384.31
Tablo E.2	WG	366.40	390.60	419.00	443.80	471.90	505.10	541.60
Tablo H.l	SP*	1867.15	2103.70	2258.31	2389.25	2555.52	2755.18	2945.32
	G†/SP*	0.33	0.32	0.33	0.33	0.33	0.32	0.31

Şekil 5.21. Artık değerin devletçe massedilmesi (G_t^*/SP^*).
Kaynak: Tablo 5.11.

5.9 Emek üzerindeki net vergi ve düzeltilmiş artık değer oranı

Kısım 3.3'te işaret edildiği gibi, üretim işçilerinin nominal ücretleri, değişken sermayeden yapılan net imtiyaz transferlerinin (toprak kirası, faiz ve vergiler) etkisini giderecek şekilde düzeltilmelidir. Biz bunun, sadece işçilerle devlet arasındaki net transferden kaynaklanan bölümünü hesaplamaktayız. Metodoloji ve fiilî hesaplamalar, ABD 1952–1982 dönemi için Shaikh ve Tonak (1987)'dendir.[17] Düzeltme prosedürümüz iki aşamadan oluşuyor. İlk olarak, devletin ücret ve maaşla çalışanlara yönelik sosyal amaçlı harcamaları (social benefit expenditures) ile bunlar tarafından ödenen vergileri ve ikisi arasındaki, *net transfer*e eşit olan farkı [sosyal kazançlar (benefits) vergileri aşarsa pozitif, aksi hâlde negatif bir sayı] hesaplıyoruz. Ücret ve maaşla çalışanların gerçek ödüllendirilmeleri (compensation), görünürdeki ödüllendirilmeleri artı net transferdir.[18] Vergi, sosyal kazançlar ve net transfer oranları da görünürdeki işgücü maliyetine (employee compensation) görece olarak hesaplanmaktadır. Bir sonraki adım ise, artık değer oranını

17 Gereken veriler yalnızca 1952 ve sonrası için mevcuttur. Bkz. Tonak (1984, bölüm 4 ve ek 1–2).

18 Kapitalistlerce işçi çalıştırmak için üstlenilen dolaysız maliyeti temsil ettiğinden ötürü kalkış noktamız işgücü maliyetidir; tekil kapitalist açısından bu, değişken sermaye ile aynı şeydir. Ancak, bir bütün olarak sistem için, ücret ve maaş sahibi işçilerle devlet arasındaki net transfer için düzeltme yapmalıyız.

değişken sermayeden net transfer için düzeltmektir. Daha önce türettiğimiz net transfer oranı, değişken sermayeden yapılan net transferi hesaplamak için, görünürdeki değişken sermayeye (V*) uygulanmakta ve sonuçta elde edilen toplam, düzeltilmiş artık değer oranını elde etmek üzere, V* değişken sermayeye eklenmekte, S* artık değerden de düşülmektedir.

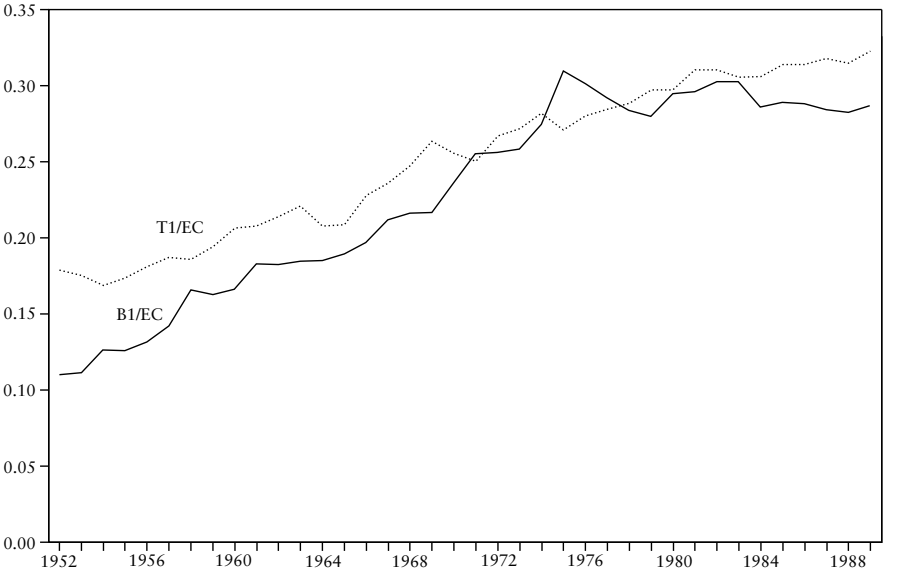
Hesapladığımız vergilerin dolaysız olarak toplam işgücü maliyetinden (emek gücünün tekil kapitalistler için satın alma fiyatından) kaynaklanan vergiler olduğuna işaret etmek önemlidir. Marksist bir bakış açısıyla, fiilî değişken sermaye akımının içerisine ve oradan dışarıya doğru fiilî imtiyaz akımları ile ilgilenmekteyiz. Bu, Ursula Hicks'in (1946) vergilerin *istatistiki* veya "sosyal muhasebe hesaplaması" dediği şeydir:

> Böylece, maliye teorisindeki iki temel kavrama ulaşıyoruz: (i) insanların gelirlerinin tanımlanmış bir dönemde vergi otoritelerine ödedikleri oranlarının sosyal muhasebe hesaplaması ve (ii) zaman ve mekân içerisindeki belli bir vergiden kaynaklanan tüm iktisadi uyarlanmaların analizi. Bu iki kavram tür olarak farklıdır. … Sosyal muhasebe zamanın belli bir anındaki istatistiki kıyaslamayla ilgilidir … [oysa] analitik kavram esasen hipotetiktir. Bir tanesi yürürlükte olan tikel bir verginin var olduğu, öteki ise bunun var olmadığı iki bütünsel iktisadi durumun kıyaslamasıdır. Bu yapılardan biri normal olarak hayalî olacaktır (U. Hicks 1946, s. 49).

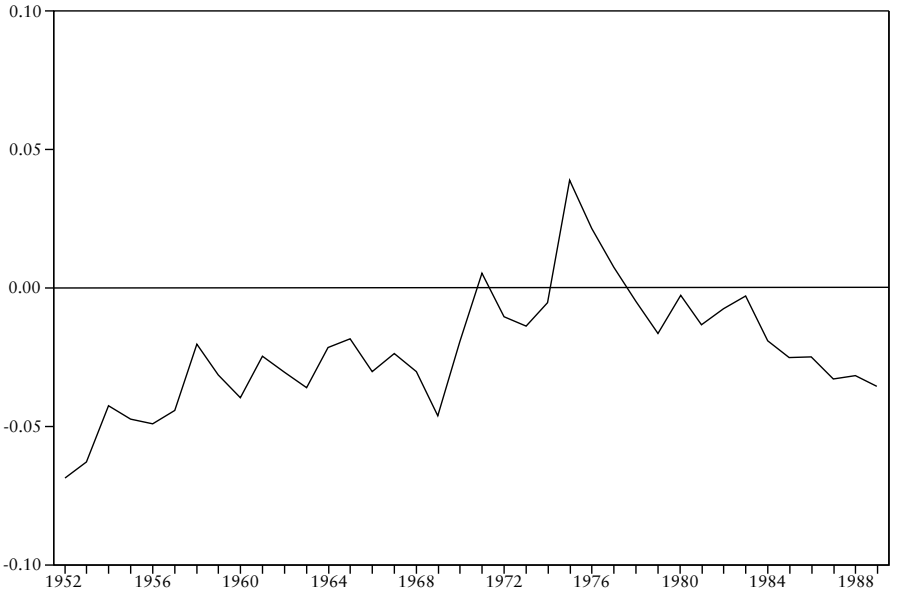
Burada, *analitik* veya "vergi kaydırıcı" (tax-shifting) vergi yansımasının ölçümüne girişmiyoruz. Hicks'in kaydettiği gibi, bu son hesaplama belli bir gelirin fiilî düzeyi ile bu tür vergilerin yokluğunda varolabilecek hipotetik bir alternatif düzey arasındaki kıyaslamayla ilgilidir. Analizin, vergilerin yeniden üretim üzerindeki genel etkisine dönük akla yakın bir model gerektiren, daha ileri bir aşamasıdır; bu tür modeller bizim mevcut analizimizin kapsamının dışında kalmaktadır. Yani, biz sadece vergi ve transfer sosyal muhasebesiyle ilgileniyoruz. Ancak, belirtmek gerekir ki, bu tür hesaplamaların yapılabildiği durumlarda, bunlar, net dengenin emekçi halkın büyük ölçüde aleyhinde olduğuna ilişkin olarak ulaştığımız sonucu güçlendirmektedir: Yani, ABD'de işçiler, devletten bir "sosyal ücret" biçiminde net bir katkı almaktan çok, ona bir net vergi ödemektedirler (Miller 1989).

Ek N, bizim vergi ve sosyal kazançlar sosyal muhasebemize ait ayrıntılı hesapları vermektedir. Şekil 5.22 sonuçta ortaya çıkan vergi ve sosyal kazanç oranlarını (toplam işgücü maliyetine görece olarak), Şekil 5.23 de ABD'de 1952–1985 dönemi için bunlara tekabül eden net transfer oranını göstermektedir. Çok açıkça görüldüğü gibi, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin büyük bölümünde, ücret ve maaş kazancı sahipleri *kendilerine yönelen sosyal amaçlı harcamalardan daha fazlasını vergi olarak ödemişlerdir.* Bunun

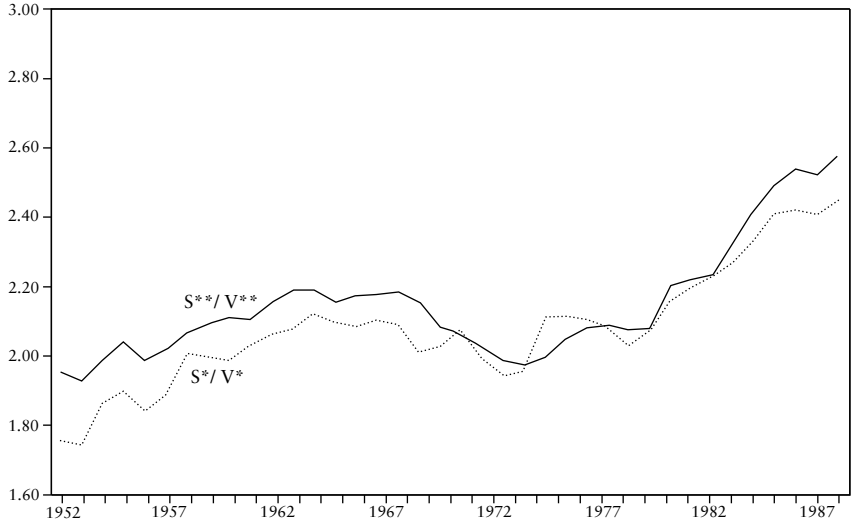
sonucunda, gerçek artık değer oranı genelde görünürdeki orandan yüksektir (bkz. Şekil 5.24).

Şekil 5.22. Toplam işgücü maliyetine görece olarak sosyal yardımlar ve vergi oranları. *Kaynak:* Tablo N.2.

Şekil 5.23. Net transfer oranı. *Kaynak:* Tablo N.2.

Şekil 5.24. Net vergiler bakımından düzeltilmiş artık değer oranı. *Kaynak:* Tablo N.2.

5.10 Fiyat–değer sapmalarının ampirik etkileri

Daha önce hesaplanan Marksist ölçümler Marksist kategorilerin para biçimleridir – gerçekleşmiş değer miktarlarının parasal ifadeleridir. Dolayısıyla, bu parasal ölçümlerin, artlarında yatan emek değer büyüklüklerini doğru gösterip göstermediğine bakmak ilginç olacaktır. Farklı bir ifadeyle, şimdi şunu sormaktayız: Fiyat–değer sapmalarının toplam ölçümler üzerindeki etkisi ne kadar bir öneme sahiptir?

Soruna, dolaylı olarak, fiyat–değer sapmalarının ampirik büyüklüklerine bakmak suretiyle yaklaşılabilir. Shaikh (1984) matematiksel ve yapısal gerekçelerle tekil fiyat–değer sapmalarının küçük çaplı olduğunu ve toplam ölçümler üzerindeki etkilerinin hayli küçük olmasının muhtemel olduğunu ileri sürmüştür. Kendisi, farklı ampirik ölçümleri incelemekte ve bu argümana destek sağladıklarını tespit etmektedir. Ochoa (1984, 1988), ABD'de 1947 ve 1972 arasındaki dönem için varolan beş girdi–çıktı tablosu için emek değerleri hesaplamak suretiyle bu konuya dönük daha ayrıntılı ve sistematik bir incelemeye girişir. Piyasa (üretici) fiyatlarının emek değerlerden ortalama mutlak sapmasının[19] yalnızca % 12 civarında

19 Alıcı fiyatı–emek değer sapmalarını incelemek daha tercih edilir olmakla beraber, bu, girdi–çıktı tabloları tekil malların alıcı fiyatlarını (verili bir sütundaki tekil mallar üzerindeki ticari marjların hepsi tek bir ticari satır kaleminde toplulaştırıldığı için) hesaplamaya yetecek bilgi içermediğinden, olanaklı değildir.

olduğunu ve piyasa kâr oranının kendisine tekabül eden emek değer kâr oranından ortalama sapmasının da % 1'den az olduğunu (ve hiçbir yılda da % 3.5'i aşmadığını) saptar. Ayrıca, Sraffagil üretim fiyatlarını da hesaplar ve bunların da ortalamada emek değerlerden yalnızca % 15 saptığını, buna tekabül eden "birörnek" (uniform) kâr oranının ise emek değer cinsinden hesaplanmış orandan % 4'ten az saptığını (ve % 5'i hiç geçmediğini) belirler (Shaikh 1984; Ochoa 1984b, ss. 128, 143, 151, 162, 214; Ochoa 1988, ss. 420–1, tablo 1–3). Benzer sonuçlar Petrovic (1987) tarafından Yugoslavya için de bulunmuştur.

Bu sonuçlardan hareketle, Kısım 4.1'de tartışılan anlamda, hesaplama metodu tutarlı olmak kaydıyla, değer cinsinden artık değer oranı ölçümlerinin para cinsinden orana hayli yakın olacağını bekleyebiliriz. Khanjian (1989), Shaikh tarafından 1975'te geliştirilen prosedürü izlemek suretiyle, artık değerin hem emek değer hem de para oranlarının direkt hesaplamasını yapmıştır. Metodolojisi, Kısım 4.1'de ana hatlarıyla özetlenmekte olup, ulaştığı ampirik sonuçlar, kendi hesabına çalışan kişiler ücret eşdeğeri hariç, bizimkilere benzerdir. Biz, kurumsallaşmamış işletmelere ait geliri, şirket sahibi, ortakları ve ücretsiz çalışan aile fertlerinin ücret eşdeğeri WEQ ile kâr tipi bir getiriye bölerken, Khanjian, örtük olarak, kurumsallaşmamış işletme gelirine tümüyle kâr tipi bir getiri muamelesi yapmıştır. Dolayısıyla, onun artık değer ölçümü bizimkinden daha büyüktür, değişken sermaye ölçümü ise daha küçüktür. Bu iki etki, onun artık değer oranı ölçümünü bizimkinden kabaca % 20 daha yüksek kılar.

Khanjian'ın değer cinsinden artık değer oranını ölçüm yöntemi, türettiği para cinsinden oran ölçümleriyle tutarlı olduğundan, iki ölçüm seti arasındaki fark, alıcı fiyatı–emek değer sapmalarının toplam etkisine dönük bir endeks oluşturur. Tablo 5.12 bu farkların, % 6 ila % 9 arasında kaldığını, yani önemsiz olduğunu gösteriyor. Değer cinsinden artık değer oranının para cinsinden orandan (ikisi de aynı trende sahip olmakla beraber) her zaman küçük olduğuna işaret edelim. Anlaşılan bu, tüketim mallarının fiyatlarının net ürün içerisindeki ortalama mal sepetinden daha yüksek ticari markuplara sahip olmasından kaynaklanmaktadır (tüketim malları hem toptan hem de perakende kanallarından geçerken, yatırım malları geçmez). Kurulan çerçevenin doğası gereği, ortalama malın fiyatı, kendi değerine eşittir.[20] Tüketim mallarının görece yüksek markupları, bunların alıcı fiyatlarının

20 Dolaysız fiyatı (emek değerle orantılı parasal fiyatı) bütün fiyatların toplamı TV*, bölü bütün değerlerin toplamı TV oranı ile çarpılmış emek değer olarak tanımlamaktayız. Alternatif olarak, herhangi bir parasal fiyat tarafından temsil edilen bir gerçekleşmiş değer, TV/TV* ile çarpılan parasal fiyat olarak tanımlanabilir. Her iki durumda da, ortalama alıcı fiyatı ortalama emek değere eşittir.

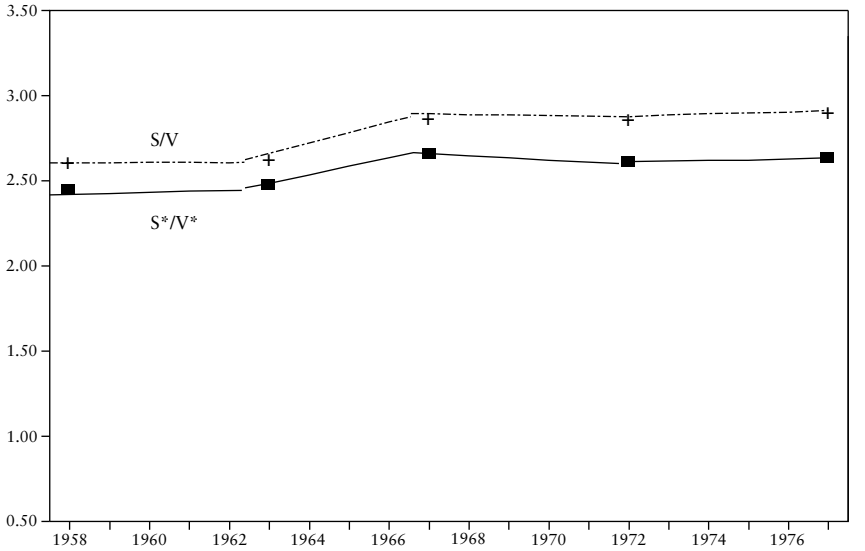
eğilim olarak emek değerlerinden daha yüksek olmasına yol açar. Bu ise, emek gücü değeri V'den daha yüksek bir değişken sermaye para biçimi V* ile, değer cinsinden artık değer oranı S/V'den daha düşük bir parasal oran S*/V*'a yol açar (Khanjian 1989, ss. 109–13).

Tablo 5.12. *Emek değer ve para cinsinden artık değer oranları*

	1958	1963	1967	1972	1977
Gelir tarafı					
e* ≡ S*/V*	2.445	2.467	2.648	2.606	2.674
e ≡ S/V	2.638	2.644	2.884	2.874	2.913
(e – e*)/e	7.3%	6.7%	8.2%	9.3%	8.2%
Kullanım tarafı					
e* ≡ S*/V*	2.444	2.467	2.648	2.604	2.630
e ≡ S/V	2.605	2.617	2.858	2.849	2.890
(e – e*)/e	6.2%	5.7%	7.3%	8.6%	9.0%

Kaynak: Khanjian (1989, tablo 19).

Değer ve para cinsinden artık değer oranları arasındaki ufak ve istikrarlı farklılıklar bunlara ait trendlerin neredeyse tümüyle özdeş olduğu anlamına gelmektedir. Bu iki orana ait kullanım taraflı ölçümleri gösteren Şekil 5.25 çok açık biçimde ortaya koyuyor ki, *para cinsinden artık değer oranı, değer cinsinden artık değer oranı için mükemmel bir endekstir.*

Şekil 5.25. Değer (S/V) ve para (S*/ V*) cinsinden artık değer oranları, kullanım tarafı. *Kaynaklar:* Khanjian (1989, tablo 19); Tablo 5.7.

5.11 Artık değer oranını yaklaşık tarzda hesaplamak

Bizim kendi artık değer oranı hesaplamalarımız, çeşitli girdi–çıktı tablolarından, temel sektörler itibarıyla yıllık MGHH'na ve yine temel sektörlere göre üretim işçileri ve üretim dışı işçilere dönük yıllık BLS verilerine kadar uzanan, büyük miktarda ayrıntılı verileri gerektirmiştir. Dolayısıyla, artık değer oranının daha basit ve daha sezgisel bir yaklaşık hesaplamasının geliştirilip geliştirilemeyeceğini görmeye çalışmak ilginç olacaktır. Bu, daha kesin ölçümler için gereken ayrıntının mevcut olmadığı ülke ve dönemler söz konusu olduğunda, özel bir önem kazanır.

Değişken sermaye üretken sektörlerdeki üretim işçilerinin işgücü maliyetidir. Yaygın biçimde kullanılan bir yaklaşık hesaplama (bkz. Kısım 6.2.2'deki, Labour Research Association 1948, Eaton 1966 ve Papadimitriou 1988 tarafından yapılan hesaplamalar), üretken sektörlerdeki [tarım, madencilik, inşaat, taşımacılık ve kamusal altyapı hizmetleri (elektrik, su, gaz vs.), imalat sanayisi ve üretken hizmetler] toplam işgücü maliyetini (hem üretim işçilerine, hem de üretim dışı işçilere ilişkin) esas almaktır. Önerilen bu V*′ yaklaşık ölçümünün, üretken hizmetlerdeki üretken olmayan işçilere ait ücretleri içermesinden dolayı, V* gerçek değişken sermayeden daha büyük olacağına işaret etmemiz gerekiyor.

Genellikle sözü edilen bir Marksist katma değer tanımı, tüm ücretlerin, kârın, vergilerin, faizin ve kiranın toplamıdır (mesela, Kısım 6.2.1'de Gilmann 1958). Kısım 3.2.1'de ortodoks NNP'nin (net millî hasıla) tüm sektörel ücretler, kârlar ve vergilerin, artı hanehalkları, devlet ve yabancılara ödenen sektörel net faizin toplamı olduğunu görmüştük. İşletmelerce finans sektörüne ödenen net faiz ile işletme kira ödemeleri, NNP'ye dâhil edilmektense, daha çok ara girdiler içerisine kaydırılmıştır. Dolayısıyla, tüm ücretler, kâr, kira ve işletmelerce ödenen faiz toplamını fiilen hesaplamak için, bu kalemleri katma değer içerisine geri kaydırmak gerekecektir. Bu yaklaşık ölçüm, NNP'den ve dolayısıyla Marksist katma değerden daha büyüktür.[21]

Değişken sermayeye dönük yaklaşık hesaplama, tarım, madencilik, inşaat, taşımacılık ve kamusal altyapı hizmetleri (elektrik, su, gaz vs.), imalat sanayisi ve (Tablo E.1 ve Tablo F.1, not 3'te olduğu üzere, işletme hizmetleri, hukuki hizmetler, muhtelif serbest meslek hizmetleri ve özel hanehalkları hariç tüm hizmetler olarak tanımlanan) üretken hizmetlerdeki işgücü maliyeti toplamına eşit olan $V^{*\prime}$ olmaktadır. $VA^{*\prime}$ Marksist katma değer yaklaşık ölçümüne ulaşmak için yapmamız gereken tek şey, NNP'ye tahminî net işletme kira ödemeleriyle finans sektörüne yapılan net faiz ödemelerini eklemektir. Bu tür bilgiler işletme (business) kaynaklarından ya da Mage (1963)'ün yaptığı gibi işletme gelirleri ve harcamalarına dönük vergi bilgilerinden türetilebiliyor (bkz. Kısım 6.2.2). Bize gelince, bu son iki kalemin toplamı, sırasıyla, Şekil 3.11 ve Tablo 5.13'deki genel IO tablo özetindeki üretim, ticaret imtiyazlar satırıyla, imtiyazlar sütununda gözükmektedir.

21 Marksist katma değer VA*, NNP'den ampirik olarak küçük olmakla beraber, bu sonuç mantıki bir zorunluluk olarak gözükmemektedir.

Tablo 5.13. *Artık değer oranının yaklaşık tarzda hesaplanması, 1948–89*

Kaynaklar	Değişkenler	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
Tablo H.1	S/V*	1.70	1.75	1.77	1.78	1.75	1.74	1.86
	Yaklaşık hesaplama prosedürü:							
	$S^{*\prime}/V^{*\prime} = (VA^{*\prime} - V^{*\prime})/V^{*\prime}$	1.83	1.91	1.91	1.88	1.84	1.78	1.86
	$VA^{*\prime} = NNP + RY'_{ry} + RY'_{p} + RY'_{tt}$	255.71	254.24	282.06	325.64	344.03	364.75	366.03
112 1[a]	NNP	241.20	238.40	264.60	306.20	322.50	340.70	340.00
Tablo D.2	$RY'_{ry} + RY'_{p} + RY'_{tt}$	14.51	15.84	17.46	19.44	21.53	24.05	26.03
	$V^* = ec_{prod} + ec_{prserv}$	90.22	87.44	96.99	112.88	121.21	131.40	127.93
Tablo G.1	ec_{prod}	80.85	77.77	86.78	101.87	109.60	118.89	114.95
Tablo G.2	ec_{prserv}	9.37	9.67	10.22	11.01	11.61	12.51	12.98

Kaynaklar	Değişkenler	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Tablo H.1	S/V*	1.90	1.84	1.88	2.01	1.99	1.99	2.03
	Yaklaşık hesaplama prosedürü:							
	$S^{*\prime}/V^{*\prime} = (VA^{*\prime} - V^{*\prime})/V^{*\prime}$	1.88	1.80	1.81	1.92	1.91	1.90	1.96
	$VA^{*\prime} = NNP + RY'_{ry} + RY'_{p} + RY'_{tt}$	399.72	421.09	443.57	450.39	490.75	510.31	529.46
112 1[a]	NNP	371.50	390.10	409.90	414.00	451.20	468.90	486.10
Tablo D.2	$RY'_{ry} + RY'_{p} + RY'_{tt}$	28.22	30.99	33.67	36.39	39.55	41.41	43.36
	$V^* = ec_{prod} + ec_{prserv}$	139.00	150.63	157.66	154.30	168.53	176.20	178.71
Tablo G.1	ec_{prod}	124.80	135.22	141.05	136.79	149.61	155.50	156.78
Tablo G.2	ec_{prserv}	14.20	15.41	16.61	17.51	18.91	20.70	21.93

Tablo 5.3. *(devamı)*

Kaynaklar	Değişkenler	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Tablo H.1	S/V*	2.06	2.07	2.12	2.10	2.08	2.10	2.08
	Yaklaşık hesaplama prosedürü:							
	$S^{*\prime}/V^{*\prime} = (VA^{*\prime} - V^{*\prime})/V^{*\prime}$	1.97	2.00	2.01	2.04	2.02	2.02	2.01
	$VA^{*\prime} = NNP + RY'_{ry} + RY'_{p} + RY'_{tt}$	570.28	602.63	646.90	703.68	772.44	818.21	894.25
112 1[a]	NNP	525.20	555.50	595.90	647.70	709.90	749.00	818.70
Tablo D.2	$RY'_{ry} + RY'_{p} + RY'_{tt}$	45.08	47.13	51.00	55.98	62.54	69.21	75.55
	$V^* = ec_{prod} + ec_{prserv}$	191.77	201.01	214.89	231.65	256.16	270.94	297.46
Tablo G.1	ec_{prod}	168.02	175.52	187.43	201.85	223.11	234.21	256.36
Tablo G.2	ec_{prserv}	23.75	25.49	27.46	29.80	33.05	36.73	41.10

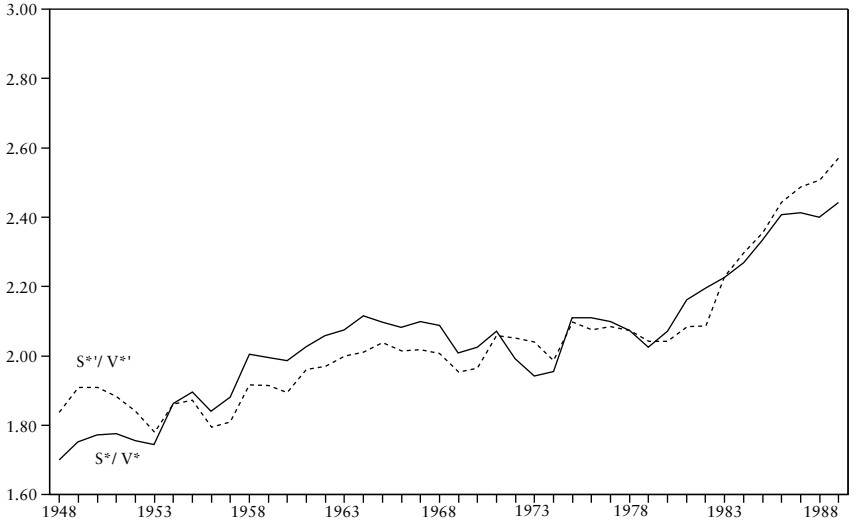
Kaynaklar	Değişkenler	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Tablo H.1	S/V*	2.01	2.03	2.08	1.99	1.94	1.95	2.11
	Yaklaşık hesaplama prosedürü:							
	$S^{*\prime}/V^{*\prime} = (VA^{*\prime} - V^{*\prime})/V^{*\prime}$	1.95	1.96	2.06	2.05	2.04	1.99	2.10
	$VA^{*\prime} = NNP + RY'_{ry} + RY'_{p} + RY'_{tt}$	966.06	1016.51	1103.47	1212.86	1361.96	1468.28	1528.21
112 1[a]	NNP	882.50	926.60	1005.10	1104.80	1241.40	1335.40	1436.60
Tablo D.2	$RY'_{ry} + RY'_{p} + RY'_{tt}$	83.56	89.91	98.37	108.06	120.76	132.88	145.61
	$V^* = ec_{prod} + ec_{prserv}$	327.22	342.87	360.64	397.58	448.58	491.77	511.13
Tablo G.1	ec_{prod}	280.48	291.04	303.82	333.95	377.28	411.81	421.93
Tablo G.2	ec_{prserv}	46.74	51.82	56.82	63.63	71.30	79.96	89.20

Kaynaklar	Değişkenler	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Tablo H.l	S/V*	2.11	2.10	2.07	2.03	2.07	2.16	2.19
	Yaklaşık hesaplama prosedürü:							
	$S^{*\prime}/V^{*\prime} = (VA^{*\prime} - V^{*\prime})/V^{*\prime}$	2.08	2.09	2.08	2.04	2.04	2.09	2.08
	$VA^{*\prime} = NNP + RY'_{ry} + RY'_{p} + RY'_{tt}$	1768.91	1985.44	2251.33	2507.18	2725.12	3040.72	3137.27
112 1[a]	NNP	1603.60	1789.00	2019.80	2242.40	2428.10	2704.80	2782.80
Tablo D.2	$RY'_{ry} + RY'_{p} + RY'_{tt}$	165.31	196.44	231.53	264.78	297.02	335.92	354.47
	$V^* = ec_{prod} + ec_{prserv}$	574.52	643.32	731.84	824.04	895.62	984.62	1017.83
Tablo G.l	ec_{prod}	474.79	533.13	605.22	682.08	734.30	803.02	814.52
Tablo G.2	ec_{prserv}	99.73	110.19	126.62	141.95	161.32	181.60	203.31

Kaynaklar	Değişkenler	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Tablo H.l	S/V*	2.22	2.26	2.33	2.40	2.42	2.40	2.44
	Yaklaşık hesaplama prosedürü:							
	$S^{*\prime}/V^{*\prime} = (VA^{*\prime} - V^{*\prime})/V^{*\prime}$	2.23	2.29	2.36	2.44	2.49	2.51	2.57
	$VA^{*\prime} = NNP + RY'_{ry} + RY'_{p} + RY'_{tt}$	3423.12	3813.15	4103.64	4377.91	4703.77	5088.97	5447.86
112 1[a]	NNP	3009.10	3356.80	3577.60	3771.50	4028.60	4359.40	4646.40
Tablo D.2	$RY'_{ry} + RY'_{p} + RY'_{tt}$	414.02	456.35	526.04	606.41	675.17	729.57	801.46
	$V^* = ec_{prod} + ec_{prserv}$	1060.52	1158.17	1222.88	1272.37	1346.92	1451.53	1526.37
Tablo G.l	ec_{prod}	839.31	919.34	963.89	994.68	1035.67	1108.04	1152.03
Tablo G.2	ec_{prserv}	221.21	238.83	258.99	277.69	311.24	343.49	374.34

[a] MGHH'ndan (mesela BEA 1986) geliyor. İlk üç hane ilgili tablo numarasını, izleyen haneler ise tablodaki satır numaralarını bildiriyor.

Gerek $V^{*\prime}$, gerekse $VA^{*\prime}$ kendilerine tekabül eden gerçek ölçümlerden ciddi biçimde yüksek çıkmaktadır. Bununla beraber, ikisi de aynı yöne doğru sapma gösterdiği için, oransal bir ifade içerisinde, bunlar birbirini telafi eder ve artık değer oranına dönük epeyce sağlam bir genel yaklaşık hesaplama elde edilmiş olur. Şekil 5.26 bu sonucu kanıtlamaktadır.

Şekil 5.26. Artık değer oranının yaklaşık olarak hesaplanması.
Kaynak: Tablo 5.13.

5.12 Ampirik sonuçların özeti

Bu araştırmaların amacı Marksist ve ortodoks ölçümler arasındaki ampirik ilişkiyi incelemek olmuştur. Genel olarak bakıldığında, bunların, büyüklük ve trend olarak birbirinden çok farklı olduğunu ve kapitalist gerçeklik üzerine çok farklı resimler ürettiklerini ortaya çıkartmış bulunuyoruz. Bu, en çarpıcı haliyle, kilit Marksist değişkenlerle ortodoks muadilleri arasındaki, Şekil 5.3, 5.9, 5.12, 5.13, 5.15 ve 5.19'da ortaya konan farklarda ortaya çıkmaktadır. Tablo 5.14 söz konusu değişkenlerdeki görece değişimi, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem ve – verimlilik ölçümleri için – verimlilik yavaşlaması muammasının yaşandığı varsayılan kritik 1972–82 dönemi için özetlemektedir.

Tablo 5.14. *Kilit Marksist ve ortodoks ölçümlerin kıyaslanması*

	Tipik görece düzeyler	Görece düzeylerdeki değişimler	
Değişken	1967	1948–89	1972–82
TP*/GP	% 82	% –12	
TP*/GNP	% 147	% –14	
L_p/L	% 44	% –37	
V*/W	% 42	% –33	
S*/P	% 224	% +34	
C*/V*	% 245	% +23	
M/EC	% 136	% –12	
S*/V*	% 210	% +44	
P^+/EC	% 58	% –27	
q*/y	% 306	% +49[a]	% + 19[b]

[a] Yıllık % +1.2. [b] Yıllık % +1.9.

Marksist değişkenlerin hepsi ortodoks muadillerinden farklı örüntüler sergilemezler. İki gayrisafi katma değer ölçümü, GVA* ve GVA, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem boyunca büyüklük olarak birbirlerine hayli yakın seyretmişlerdir. Ve Marksist kâr oranı ölçümü, MGHH temelli genel kâr oranı ile gözlemlenen şirketler kâr oranından ciddi biçimde yüksek olduğu halde, her üçü de 1948'den 1980'e düşmek, bundan sonraysa tersine dönmek suretiyle benzer trendler sergilemişlerdir. Son olarak, büyük ölçüde tek başına MGHH verileri aracılığıyla, artık değer oranı için iyi bir yaklaşık hesaplama yöntemi oluşturmanın mümkün olduğunu saptamıştık. Bu bize, tercih ettiğimiz ayrıntılı verilerin elde bulunmadığı ülke ve dönemler için artık değer oranını hesaplama olanağını sunmaktadır.

Bazı kilit Marksist oranların bütün bir İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde son derece istikrarlı olması, verilerin bazı sürprizler içerdiği anlamına geliyor. Şekil 5.5 ve 5.6'da gösterildiği üzere, toplam değer içerisindeki üretken ve ticaret sektör payları ile, toplam ürün içerisindeki ara ve nihai kullanım payları zaman içerisinde neredeyse sabit kalmış bulunuyor. Benzer ve ilginç bir sonuç da, Şekil 5.10 ve 5.11'de görülen üretken ve üretken olmayan işçi birim ücretlerindeki ve dolayısıyla, Şekil 5.9'da görülen V*/W ve L_p/L oranları arasındaki yakın paralelliktir. Son olarak, Şekil 5.21'de betimlendiği üzere, üretken olmayan devlet faaliyetlerince massedilen artık ürün payında şaşırtıcı bir istikrar mevcuttur.

Veriler, ayrıca, bazı güçlü ampirik trendleri de gözler önüne sermiştir. Sırasıyla, Şekil 5.13, 5.15 ve 5.19'da görüldüğü üzere, artık değer S*/V*, sermayenin değer bileşimi C*/V* ve emek verimliliği q* İkinci Dünya Savaşı

sonrası dönemde ciddi biçimde yükselmiştir. Marksist kâr oranı 1980'e kadar düzenli biçimde düşmüştür. Bu aşamada Reagan–Bush'un emek karşıtı saldırısı artık değer oranındaki büyümeyi ivmelendirmiş ve kâr oranında İkinci Dünya Savaşı sonrası görülen trendi tersine çevirmiştir (ancak oran dönem başına kıyasla çok daha düşük olmaya devam etmektedir). Son olarak, Şekil 5.11'de aşikâr olduğu üzere, üretken olmayan emek üretken emek oranı L_u/L_p keskin biçimde yükselmiştir. Bunun sonucu olarak artık değerin üretken olmayan harcamalarca massedilmesi ise iki olguyu açıklamaya yardım eder: Gerek MGHH temelli ortalama kâr oranı, gerekse gözlemlenen şirket kâr oranı Marksist orandan daha hızlı düşmüşlerdir; ve geleneksel verimlilik ölçümü Marksist ölçümden çok daha yavaş artmaktadır ki, bu, söz konusu yıllardaki verimlilik artış yavaşlaması denen şeyi açıklayacak önemli bir ipucudur.

Tüm bu sonuçlar, bizim temel öncülümüzü doğrular: Marksist ve ortodoks iktisadi analizler arasındaki teorik farklılık, kendisini, kapitalist gerçekliğe dönük kökten farklı ampirik resimler olarak ortaya koymaktadır.

6

Daha Önce Yapılmış Ampirik Çalışmaların Eleştirel Analizi

Üretim emeğiyle üretim dışı emek arasındaki ayrım, klasik ve Marksist geleneklerin ortak bir yönüdür. Bununla beraber Marx, üretim emeğinin özellikle sermaye üretmek anlamında üretken olan bölümüyle ilgileniyordu, çünkü artık değeri yaratan yalnızca odur. Emeğin geriye kalanına gelince, ister (dağıtım veya devlet faaliyetlerindeki) ücretli emek, isterse yalnızca değer veya kullanım değeri üreten üretim emeği olsun, sermaye üretmek anlamında üretken değildir. Marx bunu üretken emeğin üretken olmayan emekten herhangi bir anlamda üstün ya da daha gerekli olduğu anlamında söylememiştir. Fakat, 2. Bölüm'de vurguladığımız gibi, bütün Marksistler aynı yolu izlemez. Bunlar arasında en iyi bilinen, Baran'ın (1957, s. 32) üretken emeği, "rasyonel tarzda düzenlenmiş" bir (sosyalist) toplumda gerekli olacak emek olarak yeniden tanımlayışıdır. Böylelikle, Marx'a ait üretken emek tanımı yerine gerekliliğe[1] dayanan bir tanım, artık değer kavramı yerine ise – toplam ürünün temel kişisel ve kamusal tüketimden fazlası olarak tanımlanan – "artık" kavramı konmuş olmaktadır.

Bu bölümde, Marksist kategorileri ölçmeye yönelik çeşitli çabaları analiz ediyoruz. Anlatımı başa çıkılabilecek boyutta tutmak için, kendimizi İngilizce yayınlanmış araştırmalar ve artık değer oranı ölçümleriyle sınırlayacağız. Sharpe (1982a) Fransızca'da varolan literatürü kısmen içermekle beraber, dünya genelini kapsayacak etraflıca bir tarama henüz yapılmayı bekliyor. Japonlar bu konuda öncüdürler. Izumi'nin Japon araştırmacılarca yapılan hesaplamalar üzerine kısa taraması, İngilizce literatürde ele alınan pek çok konunun, Japonya'daki sofistike tartışmalarda daha önce ve çoklukla daha yetkin biçimde ele alındığını ortaya koyuyor. Matsuzaki, daha 1924 gibi erken bir tarihte, firma düzeyinde artık değer oranı ölçümleri

1 Baran'ın bir gereklilik kriterine dönmüş olması tesadüf değildir. Neoklasik iktisat da, bir gereklilik kriterine dayalıdır. Neoklasikler örneğinde, mihenk taşı, toplumsal tercihleri mükemmelen yansıtan "tam rekabetçi piyasa" oluyor. Baran, gereklilik kriterini korur, ancak, mihenk taşını, "rasyonel tarzda düzenlenen [sosyalist] toplum"u referans noktası kılmak suretiyle ters çevirir.

yürütmüştür. 1935'e varıldığında Terashima sektör düzeyinde hesaplamalar yapmaktadır. 1940'a gelindiğinde, Shah Riff toplulaştırılmış ölçümler yapmıştır. 1959'a ulaşıldığında, Okishio emek değer hesaplamaları için girdi–çıktı tablolarını kullanma konusunda öncülük etmiştir. Izumi (t.y.), Japonya için, 1924'den 1980'e, toplam olarak 56 artık değer oranı ölçüm seti veriyor. Biz kendi taramamızda, Okishio (1959), Izumi (1980, 1983) ve Okishio ve Nakatani (1985) çalışmalarını analiz ediyoruz, çünkü bu dördü İngilizce'ye çevrilmiştir (ya da İngilizce olarak yayınlanmıştır).

Üzerinde duracağımız araştırmalar, üretim faaliyetleri ve üretim dışı faaliyetler arasındaki ayrımı ele alış tarzlarına göre gruplanacaktır. Üç temel araştırma kategorisi söz konusudur: üretken ve üretken olmayan emek arasındaki ayrımı örtük olarak veya açıkça yadsıyanlar ki bunlar, sonuçta, Marksist kategorileri MGHM kategorilerine eşdeğer olarak ele alırlar; Marx'ın üretken ve üretken olmayan emek ayrımını kendilerine temel almakla beraber, bu ayrımı uygulama biçimleri itibarıyla farklılaşanlar; ve üretim ile üretim dışı arasındaki ayrımın yerine, bir tür gerekli ve gerekli olmayan ayrımı yerleştirerek, Marx'ın "kapitalist artık ürün" (toplam kapitalist ürünün üretken işçiler tüketiminden artakalanı) kavramı yerine, Baran ve Sweezy'nin "artık" kavramı (toplam ürünün gerekli toplumsal kullanımdan artakalanı) benzeri kavramlar koyanlar. Ayrıca, her bir kategori içerisinde, sektörel ve toplulaştırılmış düzeyde yürütülen araştırmaları da birbirinden ayıracağız. Çünkü, sistematik değer transferleri, ilkini ikincisine kıyasla daha az güvenilir kılar.[2] Toplulaştırılmış araştırmalar, ayrıca, Marksist kategorilerin emek değer ölçümlerini yapıp yapmadıklarına göre de ayrıma tabi tutulacaktır.

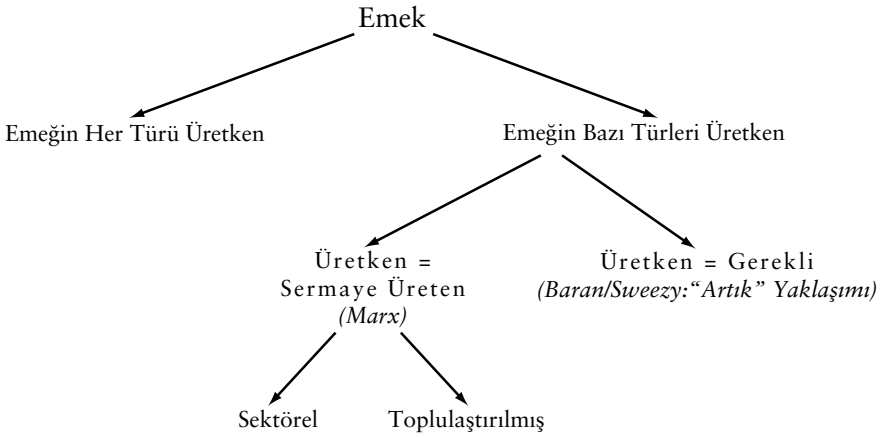
Para ve emek değer ölçümleri arasındaki ayrım, bizi başka bir noktayı daha göz önünde tutmaya götürür. Daha önce gördüğümüz gibi, üretken ve üretken olmayan emek arasındaki ayrım, fiyatlar (nihai satış fiyatları) değerlere orantılı olsa bile, artık değerin para biçiminin büyüklük olarak toplam kârdan genellikle farklılaşacağı anlamına gelmektedir. Öte taraftan, fiyatların değerlerden sapması, tüm emek üretken emekten oluşsaydı bile, artık değerin para cinsinden ölçümünü emek değer cinsinden ölçümden farklı kılabilmekteydi.[3] Teorik açıdan birbirinden bağımsız olan bu iki konudan, çok

2 Ülkeler veya kapitalist ve kapitalist olmayan sektörler arasındaki transferlerden soyutladığımız takdirde, bir bütün olarak üretim sektörü içerisinde gerçekleşen toplam artık değer, ticaret sektörüne transfer edilen bölüm yüzünden, yine kendi içerisinde üretilenden hep az olacaktır. Fiyat–değer sapmaları, başka sektörler arası ve uluslararası transferlere de neden olabilecektir. Bu ise, bir olasılık olarak, üretimden dışarıya akışı tersine çevirebilecek bir olgudur. Bkz. Kısım 3.1.2 ve 3.4.2.

3 Dakik biçimde ifade edilecek olursa, söz konusu kıyaslama, artık değerin (piyasa fiyatları veya üretim fiyatları türü) değerlere orantılı olmayan fiyatlar cinsinden parasal biçimiyle, artık değerin (bizim "dolaysız fiyatlar" olarak adlandırdığımız) değerlere orantılı olan fiyatlar cinsinden para biçimi arasında olacaktır.

daha iyi bilinen ikincisidir. Ancak, ampirik çalışmalar, genel olarak her iki meseleyi de içerir. Mesela, Wolff'un (1975, 1977a) ilk çalışmaları, tüm ücretli emeğin üretken olduğu varsayımı altında, hem emek değer büyüklüklerini, hem de bunlara ait parasal biçimleri hesaplar. Bu, Marksist kategorilerin IO–MGHH kategorilerinin eşdeğeri olduğunu varsaymak anlamına gelir: Çünkü Kısım 3.1.1'de gördüğümüz gibi tüm emek üretken emek olarak ele alındığında bunlar arasında bire bir türden bir eşleşme vardır. Öte yandan, Wolff'un daha sonraki çalışmaları (1977b, 1979, 1987) ve Khanjian (1989), emek kategorileriyle bunların parasal biçimlerini hesaplarken üretken ve üretken olmayan emek arasındaki ayrımı analize kattıkları için, Marksist kategorilerle IO–MGHH kategorilerini birbirinden ayırmaktadırlar.

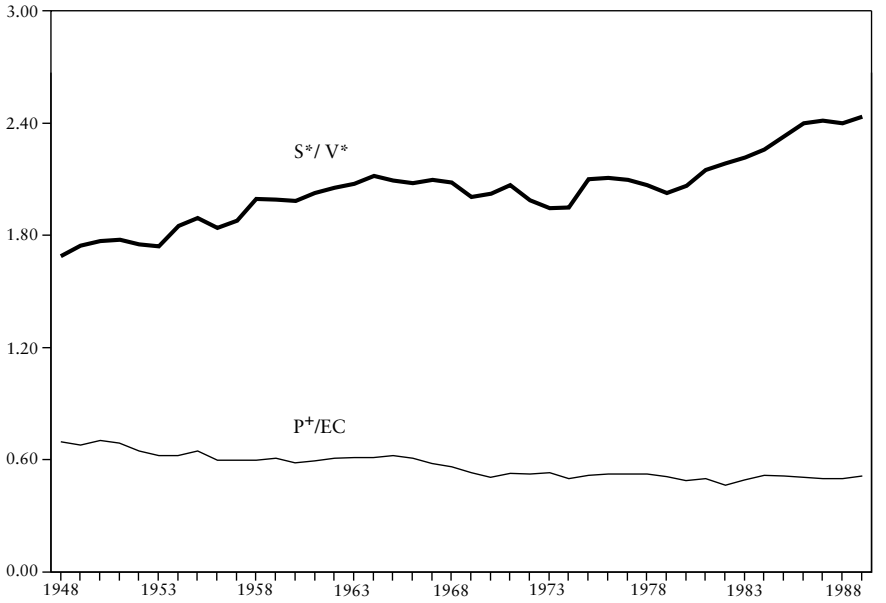
Fiyat–değer sapmalarının, artık değer oranının para ve değer cinsinden ölçümleri arasındaki ilişkiye etkisi zaten daha önce (Kısım 5.10'da) analiz edilerek bunun tümüyle ikincil bir mesele olduğu ortaya konmuştu. Buna uygun olarak, bu bölümde gözden geçirilecek çalışmaları, üretken emekle üretken olmayan emek arasındaki ayrımı ele alış tarzları temelinde gruplıyoruz. Dolayısıyla, Wolff'un önceki araştırmaları, Marksist kategorilerle MGHH kategorileri arasında ayrım yapmayı ihmal edenler kategorisine yerleştirilirken, kendisine ait sonraki çalışmalar ile Khanjian araştırması, bu tür bir ayrımı yapanlar kategorisine girecektir. Fiyat–değer sapmaları o aşamada ortaya çıktığında ele alınacaktır. Şekil 6.1, kategorizasyona dönük teorik şemamızın görsel bir özetini veriyor.

Şekil 6.1. Farklı ampirik hesaplama türlerine ait teorik esaslar.

6.1 Marksist kategorilerle MGHH kategorilerini birbirinden ayırmayı ihmal eden çalışmalar

MGHH kategorileriyle Marksist kategoriler arasında gerçek bir ayrıma gitmeyen bütün bir ampirik araştırmalar kümesi söz konusudur. Bu tip çalışmalar, genellikle, artık değer oranının kâr/ücret oranının bir tür ölçümüyle yaklaşık olarak hesaplanabileceğini varsayarak, artık değer oranının düzeylerini ve hareketlerini, (fiyat–değer sapmalarından kaynaklanan bozucu bir etki olasılığı dışında) bu ikinci orandan çıkarsar. Oysa, görmüş olduğumuz gibi, bu tür bir ilişkilendirme, gerek teorik gerekse pratik açıdan baştan aşağı yanlıştır (bkz. Kısım 3.6.1 ve Tablo 3.12; Kısım 5.4). Şekil 5.13'ün aynısı olan Şekil 6.2, [burada, NNP eksi işgücü maliyeti, bölü işgücü maliyeti oranı olarak tanımlanan] kâr/ücret oranının, artık değer oranının ne düzeyinin, ne de trendinin göstergesi olabileceğini açıkça göstermektedir.

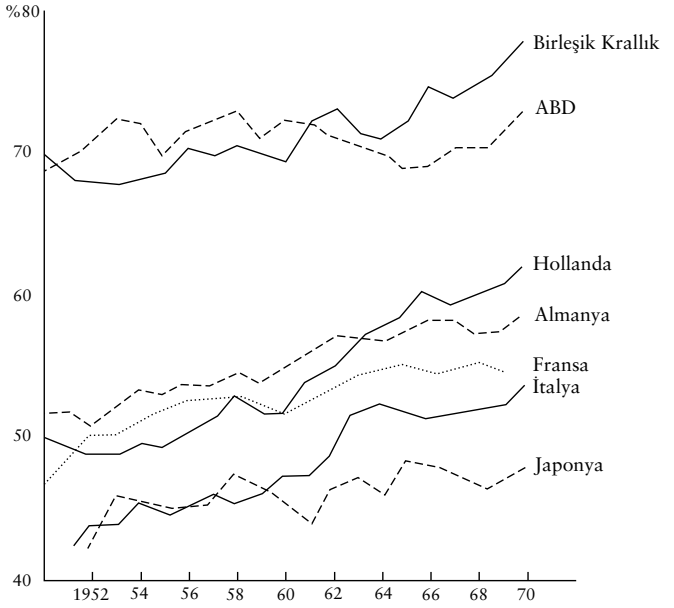
Şekil 6.2. Artık değer oranı S*/ V* ve kâr/ücret oranı P+/EC.
Kaynak: Tablo 5.7.

6.1.1 Toplulaştırılmış para cinsinden değer ölçümleri

Glyn ve Sutcliffe'in (1972) araştırması, bu türün en erken yapılmış ve en etkili örneklerinden bir tanesidir. Yazarlar, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, Britanya'da kâr oranındaki uzun vadeli düşüşün, bu ülkede sermaye birikimindeki durgunluğun merkezinde yattığını savunurlar (s. 54).

Öte taraftan, sermaye/hasıla oranı büyük ölçüde istikrarlı olduğundan, kâr oranındaki düşüş kâr payındaki uzun vadeli bir düşüşe atfedilebilmektedir. [4] Fakat, kâr payındaki düşüş, "emek payındaki artıştır [ki bu,] çok kabaca sömürü oranındaki düşüşe eşdeğerdir." Bu, reel ücretlerin, uzun dönemler boyunca, emek verimliliğinden hızlı artmış olması gerektiği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, Britanya'da kâr oranındaki uzun vadeli düşüş, son tahlilde, "emeğin pozisyonunun bir bütün olarak sermayeninki karşısında görece olarak iyileşmekte olduğu" olgusuna atfedilebilir (s. 45). Şunu belirtelim ki, tüm bu argümanın merkezinde, kritik öge olarak, sömürü oranının MGHH tipi bir kâr/ücret oranıyla ilişkilendirilmesi yatmaktadır.

Glyn ve Sutcliffe, öncelikle Britanya üzerine odaklanmakla beraber, bu "emek sıkıştırması" (labor-squeeze) argümanını, başka bir takım kapitalist ülkelere de yaymayı denerler (1972, s. 73–5). Birleşik Krallık, ABD, Hollanda, Almanya, Fransa, İtalya ve Japonya için, 1950'den 1970'e kadar (Şekil 6.3'te aktarılan) ücret payı verilerini sunarlar.

Şekil 6.3. İleri kapitalist ülkelerde ücret payları, 1950-70. *Kaynak:* A. Glyn ve R. Sutcliffe, *British Capitalism, Workers and the Profit Squeeze*, Harmondsworth: Penguin (1972, s. 76, şekil 7). Penguin Books LTD.'nin izniyle kullanılmıştır.

4 P = toplam kâr ve K = sürülen toplam sermaye ise, kâr oranı r = P/K olur. Y = toplam katma değer, P/Y = kâr payı ve K/Y = sermaye/hasıla oranı olduğunda, kâr oranı, ayrıca, r = (P/Y)/(K/Y) diye de ifade edilebilir.

Verilerdeki eğilimler ortada iken, ücretin GSMH içerisindeki payının değişken sermayenin Marksist katma değer içerisindeki payı ile yanlış biçimde özdeşleştirilmesi sonucunda, "emek sıkıştırması" argümanının Marksistler arasında popülarite kazanmış olması şaşırtıcı değildir. Biz, tartışmamızı, yaptıkları analizi belirtik olarak Marksist kategorilere bağlayanlarla kısıtlı tutacağız. Mesela, Boddy ve Crotty (1975), Glyn ve Sutcliffe'in uzun vadeye ilişkin argümanını çevrimsel bir argümana dönüştürerek ABD'ye uygularlar. Marx'ın *Kapital*'inde (cilt I), henüz emeğin tamamının üretim emeği olarak ele alındığı bölümlere dayanmak suretiyle, kâr payını bir sömürü oranı endeksi olarak kullanırlar. Bu temelde, kâr oranındaki çevrimsel dalgalanmalar, kâr payında ve dolayısıyla sömürü oranında ortaya çıkan dalgalanmalarla açıklanır (Boddy ve Crotty 1975, s. 2).[5] Sherman (1986), "sömürü oranı, millî gelir muhasebesi terimleri[yle], kabaca kâr/ücretlerdir" (s. 198) demekle aynı bağlantıyı kurmuş olmaktadır. Bununla beraber, bu yazar, kâr oranındaki çevrimsel dalgalanmaların belirleyenleri söz konusu olduğunda, sömürü oranındaki çevrimsel dalgalanmaların hem "Marksist arz yönlü" (emeğin kârı sıkıştırması), hem de talep yönlü (tüketim talebi) etkilerinin olanaklı olduğunu belirterek daha bilinemezci bir yaklaşım benimser (s. 192).

Weisskopf (1979), ABD'de kâr oranının İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana hem çevrimsel hem de uzun vadeli davranışı üzerinde durur. "[D]eğişken sermayeyi toplam ücret tutarı [ve] artık değeri kâr hacmi ile,"[6] net ürünü de MGHH net ürün/hasıla ölçümüyle (katma değer) belirtik olarak özdeşleştirir. Ayrıca, verimliliği (tüm) emek birimi başına reel net ürün olarak tanımlayarak, tüm emeğin üretken emek olduğunu da örtük olarak varsayar (s. 342–6).[7] Weisskopf'un, "[ABD] kâr oranında 1949'dan 1975'e görülen uzun vadeli düşüş, neredeyse tek başına ücretlerin gerçek payındaki yükselişe atfedilebilir ki bu, işçi sınıfının gücündeki artışa işaret eder" (s. 370) bulgusuna ulaşması şaşırtıcı değildir. Söz konusu argüman, ABD işçilerinin artan

5 Marksist verimlilik ölçümünün, trendi itibarıyla, geleneksel ölçümden belirgin biçimde farklı olmasına rağmen, bu ikisinin (kısa vadeli) çevrimsel örüntülerinin hayli benzer olduğunu kaydetmek gerekir (Kısım 5.7, Şekil 5.19 ve 5.20). Dahası, verimlilikteki çevrimsel dalgalanmalar reel ücretlerdekine kıyasla epeyce sınırlı olup, (tüm) işçilere ait ücret payındaki çevrimsel dalgalanmalar, pekâlâ sömürü oranında ortaya çıkan dalgalanmaları yansıtıyor olabilir. Dolayısıyla, Boddy ve Crotty'nin geliştirdikleri çevrimsel sonuçlar, kendi verimlilik ölçümleri yerine geleneksel bir ölçüm konulduğunda köklü biçimde farklılaşmayabilir. Ancak, kısa vadeli çevrimleri uzun vadeli trendlere bağlamak yönündeki her çaba böyle bir değişiklikten muhakkak etkilenecektir.

6 Weisskopf (1979, s. 343), bir dipnotta kabul eder ki artık değer, MGHH kâr ölçümüne kıyasla, "genellikle millî gelirin önemli derecede daha büyük bir payına tekabül edecek biçimde tanımlanır." Fakat, bunu verilerinde ve analizinde göz ardı eder.

7 Weisskopf (1979, s. 354), amir konumunda olan (supervisory) ve olmayan emek arasında ayrıma gider. Fakat bunu yalnızca bu iki istihdam tipinin farklı çevrimsel örüntüler sergilediğine inandığından ötürü yapar.

gücünün, 1960'lar sonuna gelindiğinde verimlilik artış oranını yavaşlatma etkisi yaratarak (s. 29–32, 122–49) kârları iyice sıkıştıran bir düşük çalışma temposu biçimine de büründüğünü öne süren Bowles, Gordon ve Weisskopf (1984) tarafından daha da geliştirilmiştir.

6.1.2 Toplulaştırılmış emek değer ölçümleri

Okishio (1959), artık değer oranını emek değer cinsinden ilk hesaplayan kişidir. Üretken ve üretken olmayan emeği o da birbirinden ayırt ettiğinden, kendisinin çığır açıcı katkısını Kısım 6.2.3'te ele alacağız.

Wolff, Morishima tarafından geliştirilen teorik çerçeveyi, Porto Riko (Wolff 1975, 1977a) ve ABD (Wolff 1979, 1986) girdi–çıktı tablolarına uygulayarak emek değer ölçümleri geliştirir. Bu ona, para cinsinden artık değer oranı ölçümlerini, bunlara tekabül eden değer oranlarıyla kıyaslayarak, fiyat–değer sapmaları sorununu doğrudan ele alma olanağını yaratır. Somut olarak bu araştırmalarda Wolff, üretken ve üretken olmayan emek arasında bir ayrım yapmamıştır.

Porto Riko araştırmasında, Wolff belirtik olarak, kâr/ücret oranını artık değer oranının para biçiminin eşdeğeri olarak belirler. Ancak, fiyat–değer sapmaları öylesine büyük bir etkiye sahiptir ki, artık değer oranının para biçiminin (onun hesaplarında kâr/ücret oranı), en azından Porto Riko örneğinde, gerçek (emek değer cinsinden) artık değer oranının gerek düzeyi, gerekse trendi bakımından "yetersiz bir gösterge" olduğu türünden çarpıcı bir sonuca ulaşır (Wolff 1975, s. 940). Wolff'un verileri, para cinsinden artık değer oranının, değer oranının yalnızca % 60–% 80'ine denk geldiğine işaret eder. Dahası, para cinsinden oran, değer cinsinden oran düşmekte iken bile hatırı sayılır bir artış sergiler. Tablo 6.1, Wolff'un Porto Riko ölçümlerini aktarıyor.

Tablo 6.1 *Wolff'un Porto Riko için para ve değer cinsinden artık değer oranlarına ilişkin ölçümleri*

	1948	1963	Değişim
S/ V (değer cinsinden)	0.9729	0.9328	% –4.1
S/ V * ≡ P/ W (para cinsinden)	0.5907	0.7529	% +28.5
(S*/ V*) / (S/ V)	% 61	% 81	

Kaynak: Wolff (1975, s. 940)

Burada, iki ayrı mesele mevcuttur. İlkin, artık değerin para ve değer cinsinden ölçümleri arasındaki büyük aykırılık ele alınmalıdır. Bu problem,

anlaşılan Wolff'un görece ücretleri vasıf endeksleri olarak ele almasından kaynaklanmaktadır (Shaikh 1978b, s. 13). Wolff, kendi artık değer oranının para ve değer cinsinden ölçümleri arasındaki aykırılığın, öncelikle, tüketim mallarının dolaysız fiyatıyla (emek değere orantılı fiyatıyla) piyasa fiyatı arasındaki orana bağlı olduğuna işaret eder.[8] Söz konusu oran işçilerin tüketim malları sektöründe ne kadar düşükse, Wolff'un kâr/ücret oranı P/W da yine kendi artık değer oranı S/V'ye göre o kadar düşük olacaktır. Wolff, bu orana yönelik kendi ampirik hesaplarının çoğunlukla 1'den az olarak çıktığını belirtir.[9] Tam burada çok büyük olasılıkla, Wolff'un prosedürü, belirli bir yönde etki yaratan değer/fiyat oranı ölçümlerine yol açmaktadır. Emek değer hesaplamaları, girdi–çıktı akımlarına ve aynı zamanda emek akımlarına ilişkin verileri gerekli kılar. Bu emek akımlarının, ideal olarak, vasıf farkları bakımından düzeltilmesi gerekir; görece ücret katsayılarını emek katsayıları yerine kullanmak, ancak sektörel ücret oranları arasındaki farklar büyük ölçüde vasıf farklarından kaynaklandığı ölçüde makul olacaktır. Wolff, emek katsayıları üzerine veri elde edemediğinden, ücret katsayılarını kullanmaktadır (Wolff 1977a, s. 148, n. 9). Fakat Porto Riko için ücret katsayılarının vasıf bakımından düzeltilmiş emek katsayıları yerine kullanılması çok kuşku götürücü bir işlem olur. Porto Riko'da (çoğu Üçüncü Dünya ülkesinde olduğu gibi), yoksul insanların gelirlerinin çoğunu tarımsal ürün ve öbür temel gıda maddelerine harcıyor olması ve bu malları arz eden sektörlerdeki işçilerin (kendi vasıf düzeylerine kıyasla) görece düşük ücret alıyor olması muhtemeldir. Porto Riko'da, tarım işçileri bilhassa düşük ücretle çalışırlar: Ücretleri, öbür emekçilerin ücretinin ortalama % 40 ila % 60'ı arasındadır (Reynolds ve Gregory 1965, s. 65. tablo 2-8). Bu, Porto Riko gibi bir ülkede, ücret katsayıları vasıf katsayıları yerine kullanıldığında, işçilerin tüketim mallarının emek değerinin ciddi biçimde düşük hesaplanması olasılığı doğduğu ve bunun da, kâr/ücret oranıyla tahminî artık değer oranı arasında büyük bir aykırılığa yol açacağı anlamına gelir. Bu iki tip sektördeki, vasıflara göre düzeltilmiş ücret oranları arasında % 20–% 30 oranında bir fark, Wolff'un sonuçlarını kolayca açıklayacaktır. Dahası, tüketim malları sektöründeki ücretler ortalama ücrete yaklaştığı ölçüde, hesaplanmış artık değer

8 Wolff, dolaysız fiyatlar (emek değerlere orantılı fiyatlar) toplamını (TV = C + V + S), piyasa fiyatları toplamına (TV* = C* + V* + S*) normalize eder. Değişmez sermaye piyasa fiyatının, değişmez sermaye dolaysız fiyatına epeyce yakın olduğunu görür. Dolayısıyla, V* + S* ≈ V + S olur ki bu, dolaysız fiyat büyüklükleri emek değerlerine orantılı olduğundan, S*/V* = S/V iken, (1 + S*/V*) = (1 + S/V) . (V/V*) verecektir. Dolayısıyla, Wolff'un para cinsinden artık değer oranı, değer cinsi oranından, işçi tüketimi dolaysız fiyatı V'nin piyasa fiyatı V*'a oranı kadar farklılaşır. Fakat bu son oran, tüketim malları için bir fiyat–değer sapması endeksinden ibarettir (Wolff 1977a, s. 144–5).

9 Wolff, fiyatlar toplamını, değerler toplamına eşitleyerek normalize eder. Burada, "değerler" emek değerlere orantılı para fiyatlar olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla, ortalama değer/fiyat oranı 1'dir.

oranı ile kâr/ücret oranı arasındaki açık daralacaktır. Başka şeyler aynı kalmak kaydıyla, görece ücretlerde bu tür bir artış kendi başına değişken sermayenin emek değer ölçümünü yükseltecek ve böylelikle, değer cinsinden artık değer oranının büyüme hızını azaltacaktır. Böylece, ücret katsayılarının yarattığı tek yönlü etki, Wolff'un Tablo 6.1'de aktarılan, değer cinsinden artık değer oranı hesaplarındaki görünür düşüşü açıklayacaktır.

Yukarıdaki faktörler, Wolff'un hesapladığı artık değer oranlarının kâr/ücret oranlarından nasıl bu kadar yüksek çıktığını, bu açığın zaman içerisinde niçin daralıyor gözüktüğünü ve hesaplanan değer cinsinden artık değer oranının zaman içerisinde niçin düştüğünü açıklıyor gibi görünmektedir. Wolff'un değer cinsinden artık değer oranı tahmini, kâr/ücret oranı düzeyi karşısında daha yüksek olma yönünde bir etki altındayken, bunun trendi karşısında (açık daraldığı ölçüde) daha düşük olma yönünde bir etki altındadır.

İkinci sorun, Wolff'un üretken ve üretken olmayan emek arasındaki ayrımı göz ardı etmesinden kaynaklanıyor. Fiyatların değerlere orantılı ve böylelikle para cinsinden artık değer oranının doğru ölçümünün de kendisine tekabül eden değer cinsinden orana eşit olduğu koşulda bile, kâr/ücret oranı, bu gerçek para cinsinden artık değer oranının, gerek düzeyini, gerekse trendini olduğundan daha küçük gösterecek bir gösterge olabilmektedir. Aynı akıl yürütme, (sadece üretken emek kullanılarak hesaplanan) gerçek değer oranı karşısında, Wolff'un (kendisinin kâr/ücret oranı emek eşdeğeri olan) değer cinsinden oranına da uygulanabilir. Dolayısıyla, (üretken ve üretken olmayan emek arasında ayrım yapmayı ihmal etmesi yüzünden) Wolff'un değer cinsinden artık değer oranı düzeyinin, gerçek değer cinsinden oran düzeyinden düşük, kâr/ücret oranının ise (düzeyi bizzat kendi değer cinsinden oran ölçümüne göre düşük olma eğilimi taşıdığından) iki kere düşük olacağını söyleyebiliriz. Trend üzerindeki etki ise o kadar açık değildir, çünkü bu iki faktör, bu çalışma özelinde ters yönlerde işliyor gözükmektedir. Her hâlükârda, Wolff'un sonuçlarının, tüm bu gözlemler ışığında yorumlanması gerekmektedir.

Wolff'un değer ve para ölçümleri arasındaki büyük farkın ana kaynağını, görece ücretleri vasıf endeksleri olarak kullanmasının oluşturduğu yolunda ulaştığımız sonuç, ABD üzerine daha sonra yaptığı çalışmalarca doğrulanıyor. Bunlarda, emek katsayılarını vasıf düzeyleri bakımından hiçbir düzeltme yapmaksızın doğrudan kullanmak suretiyle (Wolff 1979, s. 332, n. 9), kullandığı girdi–çıktı tablolarındaki sektörlerin her birindeki işçilerin hepsinin, kabaca aynı vasıf bileşimine sahip olduğunu örtük olarak varsaymıştır. Bu, kendi Porto Riko çalışmasının tam karşıt ucunu temsil eder. Sonuçta

buradaki sonuçlar da bütünüyle farklıdır: Artık değerin değer ve para cinsinden oranları sadece % 8–% 15 farklılaşmakta olup, her ikisi de aynı genel trendi sergilemektedir (s. 334, tablo 1). Farklı bir ücret tanımı yapan sonraki makalesi esas olarak benzer sonuçlar vermektedir, her ne kadar bu örnekte her iki ölçüm de düşüyor olsa da (Wolff 1986, s. 94, tablo 2, aktaran Khanjian 1989, s. 119). Son olarak, Khanjian'ın (1989, tablo 19) bulguları, fiyat–değer sapmalarının, artık değerin değer ve para cinsinden oranları arasında sadece % 6–% 9 kadar farklılaşmaya yol açtığını ortaya koymuştur. Sonuç itibarıyla, fiyat–değer sapmaları ciddi bir probleme yol açıyor gözükmemektedir. Tabii, tüm emeğin üretken olduğu varsayımıyla ilintili her türlü problem varlığını hâlâ korumaktadır.

Wolff'un metodolojisi, Sharpe tarafından genişletilmiş (1982a) ve Kanada'ya uygulanmıştır (1982b, s. 12, 42). Sharpe, Mandel'in Marksist iktisadi analizin temel değişkenlerine yönelik tanımlarını izleyerek söz konusu değişkenlerin gerek fiyat gerekse değer cinsinden ayrıntılı ölçümlerini geliştirmektedir. Yazar, değer cinsinden artık değer oranının çeşitli ölçümlerinde, tüm kapitalist ücretli emeğin (ticaret ve imtiyaz gelirleri sektörlerinde bile) üretken olduğunu varsaymıştır. Hatta bir ölçüm kümesinde, devletin idari işlerde istihdam ettiği emeğin bile üretken olduğunu varsaymıştır. Dolayısıyla, Sharpe'ın artık değer oranı konusundaki temel ölçümleri, bizim muadil ölçümlerimizden çok daha düşük olup, muhtemelen daha yavaş büyümektedir.[10]

6.2 Üretken ve üretken olmayan emek arasında ayrım yapan araştırmalar

Şimdi de, Marksist kategoriler konusundaki ölçümlerine üretken ve üretken olmayan emek arasındaki ayrımı katmaya çalışan araştırmalara dönüyoruz.

6.2.1 Sektörel parasal değer ölçümleri

Varga (1928, 1935), sektörel artık değer oranı hesaplamalarının ilk örneğini sergiler. Geliştirdiği metodoloji bugüne dek etkili olmuştur. İmalat sanayisi sayımı verilerine dayanmak suretiyle, 1889'dan 1931'e yedi benchmark

10 Sharpe, ayrıca, iki alternatif artık değer oranı ölçümü hesaplar. Yaptığı girdi–çıktı ölçümünün (Sharpe 1982b) bir parçası olarak, artık değerin kâr tipi gelirle aynı şey olduğu varsayımına dayalı, "dar tanımlı" bir artık değer ölçümü hesaplar. Bu, kendi % 109.1'lik temel ölçümüyle, Cuneo'nun Kanada imalat sanayisindeki % 188'lik artık değer oranı ölçümüne kıyasla, % 29'luk bir ölçümle sonuçlanır. Yayınlanmamış bir makalesinde (Sharpe 1982a, s. 41–5), şeklen girdi–çıktı araştırmasındaki temel ölçümüne benzeyen MGHH esaslı sabit dolar cinsinden bir sonuç hesaplamıştır. Bunun trendi, yapmış olduğu emek değer ölçümlerine benzerlik göstermekte, fakat düzeyi daha da düşük çıkmaktadır.

yıl için, değişken sermayeyi üretim işçilerinin ücretleri, (para biçimi olarak) artık değeri ise net katma değerin değişken sermayeden artakalan bölümü[11] olarak ölçer. Daha sonraki bir araştırmada (Varga 1964), söz konusu rakamları 1947–58 dönemini de kapsayacak şekilde güncelleştirmeye çalışır, ama bu sonraki ölçümler iki temel hesaplama hatası içerir: Değişken sermaye için, önceki yıllarda kullandığı üretim işçilerinin ücretleri yerine, hatalı bir biçimde tüm ücret ve maaşları kullanmıştır; artık değer için de, gayrisafi katma değerin (nasıl tanımlanıyorsa tanımlansın) ücret maliyetlerinden artakalan bölümü yerine, hatalı bir biçimde gayrisafi katma değeri kullanmıştır. Bu iki hata, verileri üzerinde karşılıklı telafi edici etkiye sahip olmakla beraber, İkinci Dünya Savaşı sonrası ölçümlerini yararsız kılmaktadır.[12] Bunlar ayrıca, kendisinin ABD sömürü oranının uzun vadeli trendine yönelik analizini de geçersizleştirmektedir. Ancak, göreceğimiz üzere, Mandel ve Perlo İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem için doğru rakamları ortaya koymuşlardır.

Daha sonraki verilerinde görülen şaşırtıcı hesap hatalarına karşın, Varga'nın temel yaklaşımı çok ileridir. İmalat sanayisindeki üretim ve üretim dışı işçiler arasında ayrıma gitmekle kalmaz, ayrıca, hesapladığı artık değer oranının, imalat sanayisinden ticaret sektörüne transfer edilen artık değeri hesaba katmaktaki eksikliğinden dolayı, "gerçek orandan düşük" olduğunu titiz biçimde kaydeder. Bu etki için düzeltmeye gitmekten kendisini alıkoyan yalnızca yeterli veri eksikliğidir (Varga 1964, s. 107).

Varga'nın metodolojisi Corey (1934) ve Varley (1938) tarafından benimsenmiş ve çok benzer sonuçlar vermiştir (Sharpe 1982a, s. 30). Gillman (1958, s. 33, 39), imalât sanayisindeki değişken sermayeyi üretim işçilerinin ücretleri, artık değeri ise katma değerin artakalan bölümü biçiminde tanımlayarak birincil ölçümleri için aynı yaklaşımı sürdürür (artık değeri, hem amortismanı dâhil tutarak gayrisafi, hem de hariç tutarak net olarak ölçer). Gillman 1849'dan 1952'ye kadar uzanan üç adet artık değer oranı ölçüm kümesi sunar—her ne kadar, dönemin bütünü için tutarlı amortisman

11 Aslında, Varga artık değeri, toplam ürünün para değeriyle, malzeme, aşınma ve üretimin ücret maliyetlerinin toplamı arasındaki fark olarak hesap eder. Fakat, ilk kalem ile sonraki ikisi arasındaki fark katma değerden ibaret olduğundan, Varga'nın artık değer ölçümü net katma değer eksi üretim ücretlerine eşittir.

12 Mesela, 1948 imalat sanayisi sayımı rakamlarına göre (U.S. Bureau of the Census 1975, series P6-10, s. 666), hepsi cari milyon dolar cinsinden olmak kaydıyla, gayrisafi katma değer GVA = 74,291, üretim işçisi ücretleri W_p = 30,244 ve toplam ücret ve maaşlar W = 39,696'dır. Varga, önceki metodolojisine sadık kalsaydı, gayrisafi artık değer oranını $(GVA - W_p) / W_p$ = % 146 diye hesaplaması gerekirdi. Oysa belirlediği rakam, GVA/W = % 187'dir (Varga 1964, s. 108). Hesapladığı öteki yılların (1950, 1955, 1958) ölçümleri de benzer şekilde kusurludur. Bu arada, ilginç olan bir noktaya işaret edelim: Varga, 1958 için, Katz'ın yaptığı bir "ilk hesaplama"da S/V = % 209 oranından söz eder (ama bunu açıklamaz); bu bizim % 200 oranındaki sonucumuza çok yakındır.

ölçümleri mevcut olmadığı için, tek başına hiçbir küme tüm dönemi kapsamasa da.[13] Ayrıca, artık değerin, üretken olmayan masraflar ve "kâr tipi" gelir türünden çeşitli bileşenlerine de bakar. Çalışmasının bu yönü, aşağıda ayrıca tartışılacak.

Mandel (1975, s. 174–5), Varga yöntemini daha da geliştirmiştir. Teorik tartışmasında, Mandel bir dizi önemli noktayı vurgular. Başlangıçta, Marksist iktisadi kategorilerle geleneksel kategoriler arasındaki yapı farkına işarete eder. "Şirket yöneticilerinin (managers), sanayide ve devlet aygıtında üst görevlerde çalışanların" maaşlarının (s. 165) yanı sıra kapitalist firmalarca ödenen vergiler de (s. 176) artık değer ölçümünün bir parçasıdır. Oysa, işletme geliriyle kişisel gelirin, birincil sektör akımlarının yeniden dolaşımının sonucu olan parçası, "iki veya üç kez üst üste harcanan gelir"i (s. 165, 176, n. 66) temsil ettiğinden, toplumsal hasıla/ürün ölçümünün dışında bırakılır. Aynı noktalar, bizim argümanımız geliştirilirken de ön planda yer tutar. Mandel ayrıca, "işçilerce ödenen vergileri – sosyal güvenlik kesintilerinden farklı olarak" değişken sermayenin dışında tutar (s. 176–7). Bu da, söz konusu vergiler bunlara tekabül eden işçi sınıfına yönelik sosyal harcamalar düşüldükten sonra net olarak yorumlandığında, bizim yaklaşımımızla uyuşmaktadır (bkz. Kısım 3.3). Fakat, Mandel aynı zamanda, dolaşım maliyetlerinin "ne her sene ödenen değişken sermayenin, ne de yıllık artık değer miktarlarının" parçası olduğu (s. 165) görüşü ile "sözcüğün gerçek anlamıyla hizmetler – yani mal taşımacılığıyla, gaz, elektrik ve su üretenler haricinde bütün diğerleri – meta üretmez ve dolayısıyla hiçbir yeni değer yaratmaz" (s. 176) görüşünü savunur. Bu son iki önerme bizim kendi yaklaşımımıza taban tabana karşıttır. Nihayet, Mandel, "Marx'ın kategorilerinin [geleneksel istatistikler]e uygulanmasına … aşırı bir ihtiyatla yaklaşmak … gerekir" demeye özen gösterse de, "millî hasıla içerisindeki ücret ve maaşlar toplamı payı ile kâr kütlesi payının resmî ölçümleri arasında bir karşılaştırma, bu toplamları Marksist kategorilerle uyumlu hale getirmek için gereken düzeltmenin bunlar arasında söz konusu zaman aralığında ortaya çıkacak orantıları belirleyici bir tarzda değiştirmesi olasılığı düşük olduğu için, artık değer oranının orta vadedeki gelişiminin, hiç kuşkusuz güvenilir bir göstergesini sağlar" iddiasında da bulunur (s. 166). Sharpe (1982a, p. 5) bundan, Mandel kadar bilgili bir yazarın bile ortodoks kategorilerle Marksist kategorileri karıştırmak yanlışına düşebildiğinin kanıtı olarak söz eder. Ancak, mesele o kadar açık değildir. Mandel, bir taraftan, kendi ampirik çalışmasında, "ücret

13 Gillman (1958), 1849'dan 1938'e imalat sanayisindeki gayrisafi gerçekleşmiş artık değer oranını (s. 37), 1919'dan 1939'a defter değeri (book value) amortismanına dayalı net oranı (s. 40, 46, ek 2) ve cari dolar cinsinden sabit sermaye yeniden üretim maliyetlerine dayalı daha kesin bir net oranı ise 1880'den 1952'ye (s. 479) muhtelif benchmark yıllar için hesap eder.

ve maaşlar" terimini üretim işçisi ücret ve maaşları yerine kullanmakta (bu, ABD İmalat Sayımı'nda, "ücretler" teriminin "üretim işçisi ücretleri" anlamında kullanılmasından kaynaklanan bir teamüldür) ve "kârlar"ı, katma değerin[14] üretim işçisi ücret ve maaşlarından artakalan bölümü olarak ölçmektedir. Gerçekte, Mandel'in kendi ampirik yöntemi, Varga (1928, 1935) ve Gillman'inkinin (1935) genişletilmiş hâlidir; üretken ve üretken olmayan emek arasındaki ayrım bu yöntem içerisinde hayati bir rol oynar. Öte taraftan, Mandel (herhangi bir metodolojik itiraz yapmaksızın) üretken ve üretken olmayan emek arasında özel bir ayrım yapmayan Vance (1970) ölçümlerini de kullanmıştır.[15] Ancak, daha sonraki metinlerde, bu ayrımın önemine büyük bir öncelik verilmiştir (Mandel 1982, s. 38–61).

Mandel'in ampirik tartışmaya yaptığı katkı, daha geniş bir değişken sermaye tanımının Varga'nın metodolojisi üzerindeki etkisiyle ilgili bir deney yapmasıdır. İmalat sanayisi değişken sermayesini iki biçimde tanımlar (üretim işçisi ücretleri ile üretim işçisi ücretleri artı üretim dışı işçi maaşlarının % 50'si) ve daha geniş ölçümün daha yavaş, ancak yine de artan bir artık değer oranıyla sonuçlanacağını saptar.[16]

Perlo (1974), değişken sermaye ölçümlerinin kapsamını, onu bir durumda üretken işçi ücretleri, ötekinde ise tüm ücret ve maaşlar olarak tanımlayarak daha da genişletmiştir.[17] Gayrisafi gerçekleşmiş artık değer oranının genel trendini, araya, muhtemelen birincisine daha yakın bir yere yerleştirir. Ayrıca, bir kısım değer hep ticari sektörlere transfer edildiğinden, belli bir üretim sektöründeki gerçekleşmiş artık değere yönelik tüm ölçümlerin, bu oranın düzeyini gerçekte olduğundan daha düşük göstereceğine işaret eder (s. 27–8). Nihayet, Perlo'ya göre, "tekelci fiyatlama ve tekel dostu vergileme," gittikçe artan ölçüde işçiler aleyhine kapitalistlere fayda sağlamakta,

14 Mandel'in ampirik ölçümleri imalat sanayisine odaklandığından, uygun olanı bu sektörün katma değeridir. Fakat, teorik tartışmasında uygun olanı, ikincil sektörleri zaten yeniden dolaşıma tabi birincil akımlar olarak dışarıda bıraktığından, birincil sektörler katma değeri olacaktır.

15 Mandel (1975, s. 164), Vance'in, yeni katma değerin (değişken sermaye artı artık değer) NNP'den (net millî hasıla) ibaret olduğu (U.S. Bureau of the Census 1975, series F146) ölçümlerini vermektedir. Ancak, burada değişken sermaye, tüm özel ücret ve maaşların ve gelire ek ödemelerin (supplements to income) toplamından bile büyüktür (series F166 ve F170).

16 Mandel, imalat sanayisindeki gerçekleşmiş artık değer oranı ölçümlerini, amortisman içerisinde olmak kaydıyla gayrisafi olarak ve hariç tutulmak kaydıyla net olarak ve ayrıca maaşların % 50'sini ekleyerek ve eklemeksizin hesaplamıştır. Bu, kendisine dört alternatif ölçüm verir: değişken sermayenin üretim işçisi ücretleri şeklinde tanımlandığı gayrisafi ve net ölçümler; ve maaşların % 50'sinin değişken sermayeye eklendiği gayrisafi ve net ölçümler. İlk ikisi, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem boyunca, kabaca % 50 büyürken, son ikisi daha yavaş büyümüşlerdir (gayrisafi oran için % 25 ve net oran için % 35). Mandel'in düşüncesine göre, bu son ölçümler "muhtemelen, hakiki gelişime daha yakından tekabül etmektedir" (1975, s. 174–5).

17 Perlo (1974, s. 26–7), artık değeri amortisman hariç net olarak hesaplamak gerektiğini belirtse de, kendi ampirik hesaplamaları gayrisafi artık değerle sınırlıdır.

böylelikle, gerçekleşmiş artık değer oranı da bu oranın trendini muhtemelen gerçekte olduğundan daha düşük göstermektedir. Gerçekleşmiş orandaki bu sapmayı düzeltmek üzere, "emek sömürüsündeki trendi, değişen perakende fiyatları ile işçinin ücretinden yapılan vergi kesintilerini hesaba kattıktan sonra, işçinin üretiminin fiziki hacmini, tüketim gücünün hacmiyle kıyaslamak suretiyle hesaplamak" önerisini yapar (s. 29–30). Pratikte, bunun anlamı, gerçek artık değer oranı trendini, işçinin eline geçen (take-home) reel net ücretin emek verimliliğine oranından tahmin etmek anlamına gelmektedir (s. 30). Dolayısıyla, Perlo'nun "işçi payı endeksi" Aglietta'nın daha sonra "reel sosyal ücret maliyeti" adını vereceği şeyle büyük ölçüde aynı şeydir.[18] Bunlar arasındaki başlıca fark, Perlo vergi sonrası reel ücretleri kullanırken, Aglietta'nın anlaşıldığı kadarıyla vergi öncesi reel ücretleri kullanmasıdır. Bunların, işçilerce ödenen net vergi (sosyal ücret) konusunda örtük olarak iki alternatif pozisyonu temsil ettiğini düşünülebiliriz: Eğer işçilerin ödediği vergilerin onlara sosyal refah harcaması olarak geri döndüğüne inanıyorsanız, net vergi esas olarak küçük olacak, Aglietta'nın ölçümü daha isabetli görülecektir; fakat, eğer işçilerin ödediği vergilerin kapitalist sınıfı ve onları ilgilendiren devlet faaliyetlerini sübvanse etmekte kullanıldığına inanıyorsanız, net vergi esas olarak ödenen vergilere eşit olacak ve Perlo'nun ölçümü daha uygun düşecektir. ABD örneğinde, bizim sosyal ücret ölçümlerimizin Aglietta'nın varsayımının hedefe daha yakın olduğunu gösterdiğini belirtmek ilginç olsa gerek.[19]

Cuneo (1978, 1982), Varga'nın metodolojisini, 1917'den 1978'e Kanada imalat sanayisine uygular. Toplam 12 adet ölçüm geliştirir; buradaki tartışma açısından bunların üçü önemlidir: Kanada imalat sanayisi gayrisafi artık değer oranının tam Varga tipi bir ölçümü olan RSV_1; katma değeri Toptan Fiyat Endeksi ve üretim işçisi ücretlerini Tüketici Fiyat Endeksi ile deflate etmek suretiyle türetilen sabit dolar cinsinden gayrisafi artık değer oranı RSV_3; ve amortisman tahminini gayrisafi artık değerden çıkartmak suretiyle türetilen sabit dolar cinsinden net artık değer oranı RSV_{12} (Cuneo 1978, s. 290; 1982, s. 399, 415). Bu artık değer oranlarının, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem boyunca, 1960'ların ortasına dek arttığını ve sonra düştüğünü saptamıştır (1978, s. 292–3; 1982, s. 399). Cuneo ayrıca, bu oranların dokuz ayrı çeşitlemesini daha sunar. Fakat, bunların hepsi, temel RSV_1 ölçümünde yaptığı ve Van der Berg ve Smith (1982) ile Emerson ve Rowe (1982) tarafın-

18 Her iki ölçümün de payı tüketici fiyat endeksiyle deflate edilen (vergi öncesi veya sonrası) saat ücreti, paydasıysa saat başına verimliliktir (Perlo 1974, s. 30; Aglietta 1979, s. 88–91).

19 Shaikh ve Tonak (1987, s. 188) net verginin, Birleşik Devletler'de İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, çoğunlukla, işgücü maliyetinin ± % 5'i içerisinde kaldığını tespit ederler.

dan sert biçimde eleştirilmesine yol açan epeyce kusurlu bir "düzeltme"yle bağlantılıdır.[20]

Amsden (1981), Varga metodolojisini, 1966–77 dönemi ve büyük bir ülke kümesi için[21] imalat sanayisindeki gerçekleşmiş gayrisafi artık değeri hesaplayarak uygulamıştır. ABD imalat sanayisine ilişkin ölçümleri Mandel, Perlo ve Shaikh'dekilerle aynıdır. Fiyat–değer sapmaları ile sektörler arası ve uluslararası değer transferlerinin, gerçekleşmiş sektörel artık değer oranlarını, hakiki oranlardan, "gelişmiş ve azgelişmiş ülkeler arasında sistematik olmayan bir biçimde farklılaşabilecek" tarzda saptırabileceğine özenle işaret etmiştir. Bununla beraber, büyük ölçüde, ücretler arasındaki uçurum buna tekabül eden verimlilikler arasındaki uçurumdan çok daha derin olduğundan, kapitalist dünyanın daha az gelişmiş bölgelerinin genelde çok daha yüksek (gerçekleşmiş) artık değer oranlarına sahip olduğunu saptar (Amsden 1981, s. 230–3).[22]

Nihayet, Shaikh, yaptığı uzun dalgalar analizinin bir parçası olarak, ABD imalat sanayisindeki gayrisafi kâr/ücret oranı üzerine, 1899'dan 1984'e, uzun bir Varga tipi seri sağlar. Söz konusu oranın, Depresyon öncesi 1899–1929 döneminde esas olarak sabit kaldığını, ancak, İkinci Dünya Savaşı sonrası 1947–84 döneminde düzenli biçimde arttığını tespit eder. Bu farklılaşmış örüntü, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem imalat sanayisi kâr oranındaki görece yavaş düşüşü açıklamaktadır (Shaikh 1992a).

Bu çalışmaların hemen hepsi, artık değeri, (üretim işçisi ücretleri ile bazı durumlarda maaşların bir bölümünün toplamı biçiminde tanımlanan) değişken sermaye ile katma değer arasındaki fark temelinde hesaplamaktadır. Böyle tanımlandığında, artık değer, üretken olmayan faaliyetlerin malze-

20 RSV_2 söz konusu olduğunda, Cuneo, üretim işçisi toplam ücretini (wage bill) tüketici fiyat endeksiyle deflate ederken, katma değer veya artık değeri deflate etmez. Bunun tutarsız olduğu açıktır. RSV_4 – RSV_{11} söz konusu olduğunda ise, *t* yılı üretim işçisi toplam ücretini, 1949 yılı üretken istihdamının *t* yılı üretken istihdamına oranı kadar azaltır. Bu düzeltilmiş değişken sermaye ölçümü, üretim işçileri cari ücret oranıyla, bunların 1949 yılı istihdam düzeyinin çarpımından ibarettir. Cuneo'nun RSV_4 – RSV_{11} ölçümleri, bu düzeltilmiş üretim işçisi istihdam ölçümüne dayalı artık değer oranının, gayrisafi, net ve sabit dolar cinsinden çeşitli versiyonlarıdır. Bunun mantığı hayli muğlaktır. (Cuneo 1978, s. 288, 290; 1982, s. 397–8, 415).

21 Amsden (1981, s. 232), "istatistikler, genelde, minimum bir ölçeğin üzerindeki imalat firmalarıyla sınırlandırılmıştır" kaydını düşer ki bu, ülkeden ülkeye farklılaşmaktadır.

22 Amsden, artık değer oranlarıyla kişi başına GSMH arasındaki ilişkinin aslında tersine çevrilmiş U biçimli olduğunu tespit etmektedir. Kalkınmanın alt basamaklarında, gerek reel ücretler gerekse verimlilik çok düşük ve dolayısıyla artık değer oranı da görece düşüktür. Yeni sanayileşmekte olan ve yarı sanayileşmiş ülkelerce temsil edilen ara basamaklarda, verimlilik kazanımları ücret kazanımlarının önünde koşmakta olup, artık değer oranı çok yüksektir. Sonra, gelişmiş ülkeler düzeyindeyse, reel ücret kazanımları verimlilik kazanımlarını yakalamaya başlar ve bu yüzden artık değer oranı en düşük düzeyde olur. Amsden (1981, s. 237–9), bu yatay kesitsel örüntünün, Marx'ın ortalama artık değer oranının kapitalizm geliştikçe arttığı fikriyle ille de çelişmesi gerekmediğini kaydeder. Ancak, bulguları, (Amsden'daki gibi) para cinsinden gerçekleşmiş artık değer oranı ile çalışmak yerine emek değer cinsinden artık değer oranını araştıran Izumi'nin bulgularıyla (1983) çelişmektedir. Izumi, sonuçlardaki farkı, gerçekleşmiş artık değer oranlarında içerilen değer transferlerinin, bu tür oranları güvenilmez artık değer değer oranı göstergeleri hâline getirdiği düşüncesiyle açıklar. Bkz. Izumi'nin Kısım 6.2.3 sonundaki tartışması.

me ve ücret maliyetlerini, şirket yöneticilerinin (corporate officers) maaş ve primlerini, dolaylı vergileri ve kurumlar vergisini (corporate profit taxes) ve nihayet, kurumsallaşmış (corporate) ve kurumsallaşmamış (noncorporate) şirket kârlarını içine alır. Artık değerin sadece bir bölümünün kâr biçimini aldığı ortadadır. Bu noktayı, baştan beri vurgulayageliyoruz.

İki başka sektörel hesaplama kümesi daha, kârın artık değerin bileşenlerinden sadece bir tanesi olduğu olgusu etrafında biçimlenmiştir. Gillman (1958), ilk ölçümler kümesini sunduktan sonra, (kendisininki türünden) kârlılık üzerine yapılan araştırmaların, artık değerin, üretken olmayan faaliyetlerin malzeme ve ücret maliyetleri benzeri giderlerinden artakalan bölümü üzerinde yoğunlaşması gerektiğini savunur.[23] Artık değerin bu bölümünü "gerçekleşen 'net' artık değer" diye adlandırarak, bundaki büyümeyi değişken sermayenin büyümesiyle kıyaslar (s. 89–91). Bir bütün olarak artık değer, değişken sermayeye göre artarken (yani, artık değer oranı artarken), "net" bölüm, görece olarak artan harcamalar yüzünden, değişken sermayeye göre düşmektedir (s. 97). Daha sonraki bir aşamada, Gillman, artık değerin "mülkiyet geliri"ni (kâr, kira ve faizi)[24] temsil eden bölümüne ulaşmak amacıyla, dolaylı vergileri de dışarıda bırakır ki bu, kâr oranındaki düşüşü daha da çok hızlandırır (s. 101–2).

Gillman'ın mülkiyet tipi gelir üzerine odaklanması, bunun, toplam artık değerin yalnızca bir bölümünü temsil ettiği açık olduğu sürece (ki bu, mülkiyet gelirinin genel örüntülerinin, bütüne referans yapmaksızın çözümlenemeyeceği anlamına gelir) hiçbir sorun yaratmaz. Gillman kendisi, bazen, aslında artık değer oranının bir parçasından başka bir şey olmayan "net artık değer oranı" gibi bir terimi kullanarak kafa karıştırıcı bir terminolojiye başvursa da, bu konuda genellikle berraktır. Maalesef, Labour Research Association (1948) çalışmasında böyle bir berraklık yoktur. Tartışmalarının pek çok noktasında, dolaylı işletme vergilerini, "artık değerin parçası" (s. 22); ticaret, finans, sigortacılık, gayrimenkul, devlet ve üretken olmayan çeşitli hizmetlerdeki ücretleri, artık değerin ("artık değer üretmeyip, sadece başka yerde üretileni paylaşan"; s. 28) üretken olmayan işçilere giden bölümü; ve mülkiyet tipi geliri, "kapitalist sınıf üyelerine giden artık değer" (s. 27) olarak doğru biçimde nitelerler. Ancak, toplam artık değer tanımları temelde doğru

23 Gillman, Marksist genel kâr oranının, yani artık değerin sürülmüş sermayeye oranının, 1920'den 1952'ye kadar kabaca aynı kaldığını saptar. Fakat, artık değerin kapitalist sınıf için mülkiyet tipi gelir oluşturan bölümü temelinde, kâr oranı bir miktar düşmektedir (Gillman 1958, s. 97). Tabii ki, bu, yükselen bir organik bileşimden ziyade, artan bir üretken olmayan harcama ve vergi payı yüzündendir. Buna karşıt olarak, Shaikh (1992b), aynı imalat akım verilerini yeni sermaye stok ve kapasite kullanım verileriyle birlikte kullanmak suretiyle, sert biçimde yükselen bir organik bileşim ve dolayısıyla düşen bir genel kâr oranı saptamıştır.

24 Marx, artık değerin sürülen sermayeye oranı olarak tanımlanan *genel* kâr oranına odaklanmıştır, çünkü genel kârlılık dinamiklerinin bu düzeyde ortaya çıktığını düşünmektedir. Böyle bir odaklanış, kâr oranının mülkiyet tipi gelirin sürülen sermayeye oranı türünden daha somut ölçümlerini türetmeyi gerektirir ki bunlar, daha genel trendler çerçevesine oturtulabilsin.

olmakla beraber, mülkiyet tipi gelirin değişken sermayeye oranından "artık değer oranı" diye söz ederler. Mesela, "millî artık değer oranı" ölçümlerinde (s. 28), dolaylı işletme vergilerini ve üretken olmayan ücretleri, söz konusu oranın "artık değer" kısmından dışlarlar.[25] Bu uygulamayı, yüzlerini imalat sanayisine çevirdiklerinde de yineleyerek, kendilerini "sektörde kalan artık değer" (s. 51) parçasıyla iyice sınırlarlar. Bu ise, bu kez sadece dolaylı işletme vergilerini ve üretken olmayan ücretleri değil, kira ve faiz maliyetlerini de (çünkü bunlar başka sektörlere ödenmektedir) dışladıkları (s. 47–51) anlamına gelmektedir. İmalat sanayisindeki gayrisafi artık değer oranını, dolaylı işletme vergilerini ve üretken olmayan ücretleri (Varga tarzında)[26] işin içine katmak suretiyle doğru ölçtükleri hâlde, hemen ardından, gayrisafi artık değer ölçümünü, amortisman, dolaylı işletme vergileri, kira, faiz ödemeleri ve öteki tüm giderler (s. 50–1) olarak tanımladıkları "umumi masraflar" (overhead costs) tahmini ölçüsünde azaltırlar. Böylece, artık değerin, mülkiyet tipi gelir olarak sektör içerisinde tutulan bölümüne geri dönülmüş olur.[27] Bu suretle, artık değer oranını kâr/ücret oranının bir varyantına indirgemiş olurlar.

ABD'de artık değer oranına yönelik belli başlı sektörel ölçümler üzerine yürüttüğümüz tarama böylece tamamlanmış oluyor. Tablo 6.2, söz konusu ölçümleri sayısal olarak, Şekil 6.4 ise başlıca hesaplamaları grafik olarak vermektedir. Yukarıda sözü edilen araştırmaların iki belirgin özelliği vardır. Her şeyden önce, tüm sektörel ölçümlerde olduğu gibi, toplam artık değerin sadece belli bir sektörde (genellikle imalat) gerçekleşen bölümünü yakalayabilirler. Bu ise, en iyi olasılıkla, sadece, kendisinden öbür sektörlere veya öbür sektörlerden kendisine transfer olan tüm değeri dışlayan gerçekleşmiş artık değer oranını gösterecektir. Bu nedenledir ki, Varga'dan başlamak üzere pek çok yazar yaptıkları sektörel ölçümlerin artık değer oranını gerçekte olduğundan düşük temsil ettiğini vurgulamaya özen göstermişlerdir. Söz konusu transferler zaman içinde bir trende sahip olduğu ölçüde, sonuçta elde edilen ölçümler de, seküler bir yanlılık gösterecektir.

25 Katma değer eksi dolaylı işletme vergilerinden ibaret olan millî gelirle başlarlar. Dolayısıyla, dolaylı işletme vergileri zaten baştan itibaren dışlanmıştır. Sonra, millî geliri, mülkiyet tipi gelir, üretken sektörlerin işçi ücretleri ve üretken olmayan sektörlerin işçi ücretlerine ayırırlar. "Millî artık değer oranı", ilk iki ögenin oranı olarak tanımlanmıştır (Labor Research Association 1948, s. 27–8).

26 Varga'dan ayrıldıkları tek nokta, sabit masraflara ilişkin bir ölçümü gayrisafi artık değerden çıkartmak suretiyle türettikleri net artık değer ölçümünden kaynaklanır. Ancak, bu sabit masraf bileşeni, sırf amortismanı değil, "faiz, tamirat, kira ve vergiler"i de kapsamakta olduğundan (Labor Research Association 1948, s. 55), net artığa ilişkin ölçümleri bunu gerçekte olduğundan hatırı sayılır ölçüde düşük gösterir.

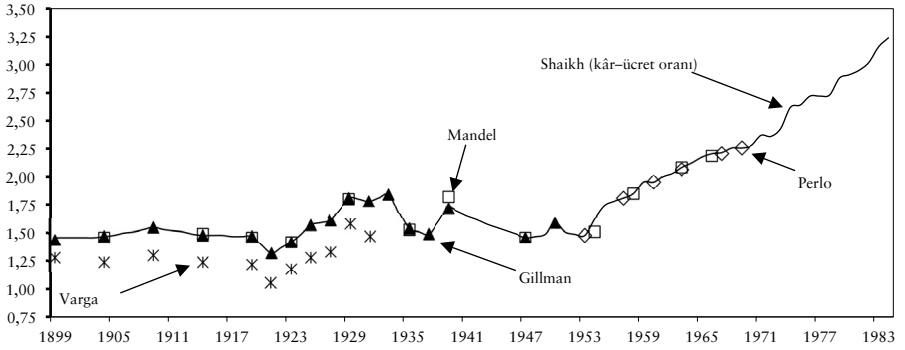
27 Değişken sermayeyi ele alış tarzları da kafa karıştırıcıdır. Millî artık değer oranını ölçerken (Labor Research Association 1948, s. 27), değişken sermayeyi "'üretken' *sektörler*deki işçilere ödenen" ücretler olarak tanımlarlar (vurgu bize ait). Oysa, imalat sektörü hesaplarında, ölçü olarak "ücretler" kategorisini kullanırlar; anlaşılan bunun söz konusu sektördeki tüm işçilerin değil, sadece üretim işçilerinin ücretlerini temsil ettiğinin [üretim dışı işçiler "bordrolu" (payroll) kategorisi altında gözükür] farkında değildirler.

Tablo 6.2. *Artık değer oranlarına ilişkin sektörel (imalat sanayisi) ölçümler, 1889–1984*

Kaynaklar	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906
Shaikh	1.46	1.46	1.46	1.46	1.46	1.47	1.48	1.50
Varga	1.28					1.24		
Gillman	1.44					1.47		
Mandel						1.46		
Kaynaklar	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924
Shaikh	1.47	1.47	1.47	1.39	1.32	1.37	1.42	1.49
Varga			1.22		1.06		1.18	
Gillman			1.47		1.32		1.42	
Mandel			1.46				1.42	
Kaynaklar	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942
Shaikh	1.54	1.51	1.49	1.60	1.72	1.69	1.65	1.62
Gillman	1.54		1.49		1.72			
Mandel	1.53				1.82			
Perlo								
Kaynaklar	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
Shaikh	1.48	1.62	1.74	1.78	1.81	1.85	1.95	1.95
Mandel		1.51				1.85		
Perlo	1.48				1.81			1.95
Kaynak	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
Shaikh	2.37	2.36	2.43	2.62	2.64	2.72	2.72	2.73

1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916
1.51	1.53	1.55	1.53	1.52	1.51	1.49	1.48	1.48	1.48
		1.30					1.24		
		1.55					1.48		
							1.49		
1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
1.57	1.59	1.61	1.70	1.81	1.80	1.78	1.81	1.84	1.68
1.28		1.33		1.58		1.47			
1.57		1.61		1.81		1.78		1.84	
				1.80					
1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952
1.58	1.55	1.52	1.49	1.46	1.47	1.49	1.59	1.51	1.49
				1.46			1.59		
				1.46					
1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
2.00	2.03	2.09	2.13	2.18	2.21	2.22	2.26	2.26	2.28
		2.09			2.19				
		2.07				2.21		2.26	
1979	1980	1981	1982	1983	1984				
2.88	2.91	2.95	3.02	3.16	3.24				

Kaynaklar: Shaikh (1992a); Varga (1935; Sharpe 1982a, s. 29); Gillman (1957; Sharpe 1982a, s. 31); Mandel (1975; Sharpe 1982, . 34); Perlo (1974).

Şekil 6.4. Artık Değer Oranı Tahminleri: İmalat Sanayisi
Kaynak: **Tablo 6.2.**

Sayım verilerinin MGHH verilerinden epeyce farklı bir tarzda oluşturulmasından ise bambaşka bir problem doğar. Tablo 6.3, söz konusu sorunu, 1970 yılı için imalat sektöründe gayrisafi katma değer ve toplam işgücü maliyeti temelinde, sayım ve MGHH rakamlarını kıyaslamak suretiyle göstermektedir. Gayrisafi katma değer söz konusu olduğunda, sayım rakamları genelde MGHH rakamlarından daha büyüktür (1970 için % 19 oranında). Ayrıca, işgücü maliyeti ve üretim işçisi ücretleri söz konusu olduğunda, sayım rakamları genelde MGHH esaslı rakamlardan daha küçüktür (1970 itibarıyla, kabaca % 20 daha küçük). Her iki faktör de, sayım esaslı sektörel artık değer oranı ölçümlerinin, MGHH esaslı sektörel ölçümlerinden çok daha yüksek çıkmasına yol açar. İki veri kümesi arasındaki aykırılık iyi bilinen bir sorun olup, henüz çözüme kavuşturulamamıştır.

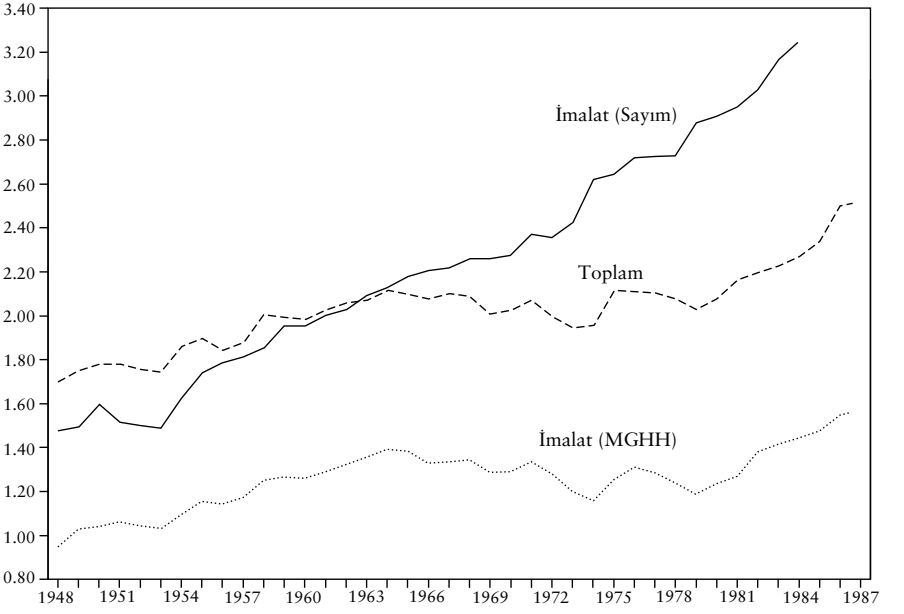
Tablo 6.3. *İmalat sektörü, 1970 (cari milyar dolar)*

		GVA	İşgücü maliyeti (EC)	Üretim işçisi ücretleri (Wp)	Gayrisafi artık değer (SV) oranı
1)	Sayım	300.3	141.9	91.6	% 228
(2)	MGHH, BLS	252.3	181.1a	110.3b	% 129
(3)	Sayım / MGHH	1.19	0.78	0.83	1.77

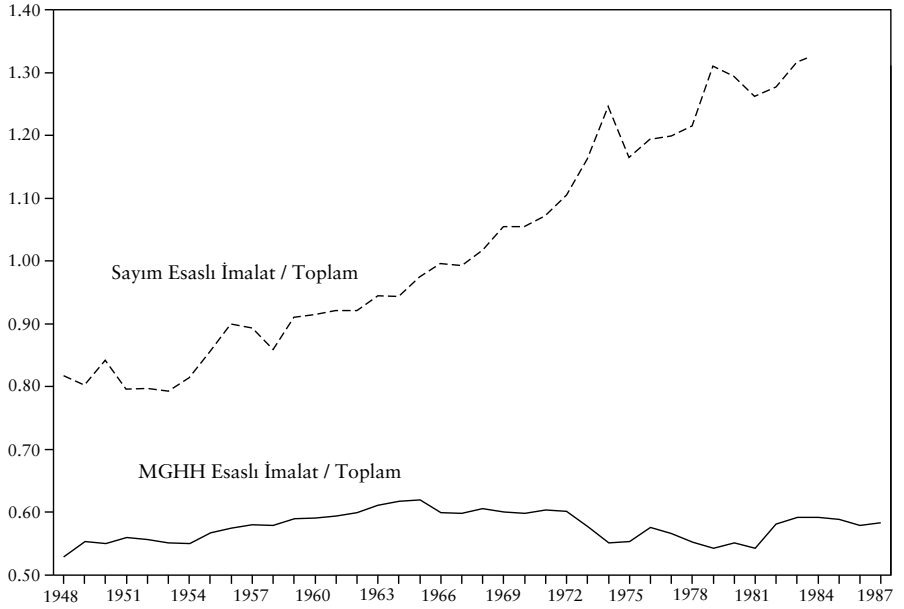
[a] *MGHH* [b] *BLS.*

Kaynaklar: Satır (1): U.S. Bureau of the Census (1975), P10 (GVA), P7 (EC) ve P9 (W_p) serileri. Satır (2): Tablo E.1 (GVA), Tablo G.1 (EC) ve Tablo G.2 ($V^* = W_p$).

Sektörel etki ile veri kaynaklı etki birbirine karşıt yönlerde işliyor gözükmektedir. Ortak bir veri kümesi içerisinde, ilki sektör içerisine ve dışarısına değer transferlerini hesaba katamadığından, sektörel ve toplam artık değer oranı ölçümleri genellikle birbirinden farklılaşacaktır: Üretici ve alıcı fiyatları arasındaki fark sebebiyle, değer hep üretici sektörden dışarıya, ticari sektöre transfer edilecektir; kâr oranlarının eşitlenme eğiliminin yol açtığı üretici fiyatı–değer sapmaları yüzünden, üretken sektör içerisine veya ondan dışarıya değer transfer edilebilecektir. İkinci etki genellikle küçük kaldığı ölçüde ilki baskın olacak ve sektörel artık değer oranları eğilim olarak toplam oranlardan düşük kalacaktır. Şekil 6.5'teki MGHH temelli toplam ve sektörel artık değer oranlarının kıyaslaması, her ne kadar iki oranın trendleri benzeşse de, bunun böyle olduğunu göstermektedir. Şekil 6.6'da, alttaki eğri, sektörel MGHH oranının toplam orana oranının kabaca % 55 olduğunu ve ender olarak ± % 5'den çok değişiklik gösterdiğini ortaya koymak suretiyle, bu söylenenleri daha da kesin kılar.

Şekil 6.5. Toplam ve sektörel olarak gerçekleşmiş artık değer oranları. *Kaynak:* Tablo 6.2.

Şekil 6.6. Sektörel artık değer oranlarının toplam orana orantıları. *Kaynak:* Tablo 6.2.

Veri kaynağı etkisinin aksi yönde işlemesi, Şekil 6.5'te açık olduğu üzere, imalat sanayisi katma değer sayım ölçümlerinin MGHH ölçümlerinden düzenli biçimde daha büyük olmasındandır.

Bu iki etkinin net sonucu, sayım esaslı sektörel ölçümlerin, Varga'da ve onun metodolojisini benimseyen başkalarında olduğu gibi, gerek MGHH esaslı sektörel, gerekse MGHH–IO esaslı toplam artık değer oranı ölçümlerinden, yukarıya doğru çok daha keskin bir trend eğilimine sahip olmasıdır. Şekil 6.5, sayım esaslı ölçümün ortalama düzeyinin, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem bütününde, S*/V* toplulaştırılmış oran ortalamasına kabaca eşit olduğunu, fakat, ilkinin trendinin ikincisininkinden çok daha keskin olduğunu göstermektedir. Şekil 6.6 da, ilkinin ikincisine oranının, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, 1948'de 0.80'den 1984'de 1.33'e, % 66 oranında yükseldiğini göstermektedir.

6.2.2 Toplulaştırılmış parasal değer hesaplamaları

Marksist kategorilerle millî iktisadi hesaplar arasındaki genel karşılıklılığa yönelik ilk tartışmalardan biri, LRA tarafından çıkartılan broşürde görülür (Labour Research Association 1948). Bu broşürdeki ampirik ölçümlerin büyük bölümü sektörel olduğu için, çalışma ilk kez bir önceki kısımda tartışmaya konu olmuştur. Bununla beraber, şurada burada, artık değerin,

dolaylı vergiler, üretken olmayan sektörlerdeki işçi ücretleri ve tüm sektörlerdeki mülkiyet tipi gelirden, değişken sermayenin ise üretken sektörlerdeki işçilerin ücretlerinden oluştuğuna işaret eden uyarılar barındırmaktadır (s. 22, 27–8). Bu, tam doğru olmamakla beraber (başka şeylerin yanı sıra, ticari sektörlerin ara girdileri dışlanmış, imtiyaz sektörleri Marksist katma değer içerisinde mükerrer olarak sayılmış, üretim sektörlerindeki üretken olmayan emek ise değişken sermayeye dahil edilmiş olacaktır), doğru yönde bir başlangıçtır. LRA broşürü, bizzat kendi uyarıları temelinde, değişken sermayeyi üretken sektörlerdeki (tüm) işçilerin ücreti, artık değeri ise NNP'nin geriye kalanı olarak hesaplamalıydı. Fakat, gerçekte hiç de böyle hareket etmeyip, bunun yerine, Gillman'ın ikinci ölçüm kümesinde yaptığı gibi, dikkatlerini sırf artık değerin kâr tipi gelir biçimini alan bölümüne odaklarlar. Gillman, buna "net artık değer" adını koymak suretiyle suları bulandırmıştı.[28] LRA broşürü bu kafa karışıklığını çoğaltmış ve bunu basitçe "artık değer" diye adlandırmak suretiyle, kendisinin daha önceki kullanımıyla çelişkiye düşmüştür.[29] Dolayısıyla, broşürün baştaki potansiyeli, sonraki çelişki ve kafa karışıklıkları sonucunda zayıflayıp kaybolmuştur.

Eaton'da (1966) çok daha tutarlı bir ele alış görülmektedir. Eaton'ın yaklaşımı genel olarak epeyce gelişkindir. Teorik düzeyde, Marksist katma değeri, üretken sektörlerdeki katma değer artı bu çıktı üzerindeki ticari marj, değişken sermayeyi de üretken sektörlerdeki işçi ücretleri diye tanımlar (s. 211, dipnot dahil). Bu, temelde, bizim Tablo 6.4'te gösterilen gelir taraflı ölçümlerimizle aynıdır.[30] Eaton ayrıca, değişken sermayenin, üretken işçiler üzerindeki *net* vergi bakımından düzeltilmesi gerektiğini vurgulamış ve "işçilere yönelik sosyal hizmetler[in maliyeti] … büyük ölçüde yine işçi sınıfının kendi içerisinden karşılanıyor" diyen Callaghan'ı alıntılamıştır (Eaton 1966, s. 216). Kendi ayrıntılı net vergi hesaplamalarımız bizi de tam tamına aynı sonuca götürmektedir (bakınız Kısım 5.9). Ampirik düzeyde ise, Eaton, üretken sektörler tanımını yalnızca mal üreten sektörlerle sınırlar ve dolayısıyla, tüm hizmetleri üretken olmayan faaliyet olarak ele alır. Ayrıca, üretken emeğin, üretken sektörlerdeki tüm emek, üretken olmayan emeğinse üretken olmayan sektörlerdeki tüm emek olduğunu varsayar. Bu temelde, Birleşik Krallık'ta 1937'deki artık değer oranını % 186 olarak hesaplar.

---

28 Gayrisafi millî hasıla amortisman dahil, net millî hasıla ise amortisman hariç olarak hesaplanır. Gayrisafi artık değere amortisman dahildir. Dolayısıyla, makul olan, net artık değerin amortisman hariç olmasıdır.

29 Kâr tipi gelirin değişken sermayeye oranını, "millî artık değer oranı" olarak adlandırırlar (Labor Research Association 1948, s. 27–8).

30 Bizim ölçümümüz $VA^* = (RY_p + VA_p) + GO_t$ olarak yazılabilir. Eaton'ın üretken katma değer ölçümü, kira ve finans masraflarını (imtiyaz ödemeleri) kapsadığı durumda bizimkiyle aynı olmaktadır.

Mage (1963), Marksist kategoriler ile millî gelir hesapları arasındaki ilişki tartışmasını yepyeni bir düzeye taşımıştır. Meseleyi (sektörel düzeye karşıt olarak) gerçekten genel düzeyde ele alan ve hem fiyat hem de emek değer miktarları cinsinden hesaplamalarına girişen (sonuncusunu başaramasa da) ilk o olmuştur. Mage işe, Marx'ın değer, fiyat, artık değer, üretken ve üretken olmayan emek (ki bu çerçevede hizmetler üretken sayılmıştır), birikim, efektif talep, uzun vadeli kârlılık ve kriz teorisinin sistematik ve geniş çaplı bir sunumuyla başlar (Mage 1963, bölümler I–V). Bu kısımdaki esas amacı, Marx'ın, artık değer oranı, sermayenin organik bileşimi ve genel kâr oranının uzun vadeli trendleri üzerine argümanını yerli yerine oturtmaktır. Çalışmasının geriye kalan kısmı (bölüm VI–VIII), Marx'ın önermelerinin ampirik geçerliliğini sınamak amacıyla, temel Marksist kategorilerin ampirik hesaplamalarını türetmeye ayrılmıştır.

Mage'in Marksist kategorilerle ortodoks kategoriler arasındaki ilişkiye yaklaşımı epeyce gelişkin olmasına karşın, temel bir kusurla maluldur. Şöyle ki, hiçbir aşamada iki kategori seti arasındaki toplam eşleşmeyi sistematik bir tarzda ele alıp sergilemez. Bunun yerine, çeşitli Marksist kategorilerin ayrı bileşenlerini hesaplayarak, sonra da, değişken sermaye ve (kendi tanımladığı biçimiyle) artık değer türünden arzu edilen tekil büyüklüklere varmak için bunları birbiriyle toplayarak ilerler. Kendisinin bu ölçümlere getirdiği tanımlara girmeyen ögeler gözden kaybolur (bunun bizim kendi çifte kayıt usulü IO temelli metodolojimizde meydana gelmesi olanaksızdır). Yine de, onun kısmi yaklaşımıyla bizim daha genel yaklaşımımız arasında gerekli bağlantıları kurmak mümkündür.

Marksist kategorilerle millî gelir muhasebesi kategorileri arasında bizim yaptığımız eşleştirmenin özetiyle başlayalım. Ticaret sektörünün tam olarak neyi kapsadığı sorusu ile ilgili meseleleri bir tarafa bırakarak (Mage örtük olarak, tüm kiraları toprak kirası olarak ele alırken, biz bina kiralarını ticaret sektörüne dâhil ediyoruz), üretim ve ticaret sektörleri IO gayrisafi çıktıları toplamından oluşan toplam değerle başlayacağız ($TV^* \equiv GO_{pt} \equiv GO_p + GO_{tt}$). Değişmez sermaye, üretken sektörlerdeki amortisman ve kullanılan malzemelerin (materials) toplamı biçiminde tanımlanıyor ($C^* \equiv M'_p + D_p$). Bundan, toplam değer eksi değişmez sermaye farkı olarak Marksist katma değeri türetiyoruz ($VA^* \equiv TV^* - C^* \equiv GO_{pt} - M'_p - D_p$); bu, üretim ve ticaret sektörlerindeki MGHH katma değeri ile ($VA_{pt} \equiv VA_p + VA_{tt}$), üretim ve ticaret sektörlerindeki imtiyazlar (toprak kirası ve finans masrafları) ($RY_{pt} \equiv RY_p + RY_{tt}$) ve ticaret sektöründeki ara girdiler (M_{tt}) toplamı olarak ifade edilebilir. Bu miktar içinden üretim işçilerinin ücretlerini değişken sermaye ($V^* \equiv W_p$) olarak saymamız gerekiyor. Dolayısıyla, toplam artık değer,

katma değerin artakalanıdır ($S^* \equiv VA^* - V^*$); bu, üretim ve ticaret sektörlerindeki dolaylı vergiler (IBT_{pt}), kârlar (P_{pt}) ve imtiyaz gelirleri (RY_{pt}) toplamı, artı, ticaret sektörü ara girdileri (M_{tt}) olarak da yazılabilir. Tablo 3.12'den uyarlanan Tablo 6.4, bu ilişkileri özetlemektedir. Alt simge pt'nin, üretim ve toplam ticaret sektörleri toplamına işaret ettiğine dikkat çekelim.

Tablo 6.4. *Marksist kategoriler ile IO–MGHH kategorileri arasındaki temel eşleştirmemiz*

TV^*	$\equiv GO_{pt}$
C^*	$\equiv M'_p + D_p$
VA^*	$\equiv TV^* - C^* \circ VA_{pt} + RY_{pt} + M_{tt}$
V^*	$\equiv W_p$
S^*	$\equiv VA^* - V^* = (P_{pt} + RY_{pt}) + IBT_{pt} + (W_{tt} + M_{tt})$

Mage, bazı toplamları tekil bileşenlerden hareketle oluşturmak suretiyle, tam aksi yönde ilerler. Değişken sermaye, temelde bizimkiyle aynı biçimde, üretim ve ticaret sektörlerindeki "üretken işçilerin aldığı ücretler" olarak tanımlanmıştır (Mage 1963, s. 164, 188). Ancak, artık değer tanımını, salt üretim ve ticaret sektörlerindeki "kâr, faiz ve kira biçimlerindeki mülkiyet gelirleri toplamı"yla sınırlar (s. 79, 164).[31] Bu dar artık değer kavrayışının şeceresi Gillman ve Labor Research Association'a dayandırılabilir. "Mülkiyet geliri" Gillman tarafından artık değerin bir bölümü, Labor Research Association tarafından tek önem taşıyan bölümü, Mage tarafından ise, artık değerin bizatihi tanımı olarak ele alınmıştır.[32] Mage'in artık değer ölçümü, bizim kendi terimlerimizle, artık değerin kâr ve imtiyazlar bölümüne ($P_{pt} + RY_{pt}$) tekabül etmektedir. Bu, üretim ve ticaret sektörleri dolaylı işletme vergilerinin (IBT_{pt}) yanı sıra, dolaşım maliyetini ($W_{tt} + M_{tt}$) de dışlamaktadır; Mage ardından bunların her ikisini de toplam değişmez sermaye içerisine yerleştirmek zorunda kalır: "Genel olarak üretken olmayan masrafa giden harcamaları uygun ele alış tarzı … bunları değişmez sermayenin parçası olarak görmektir" (s. 66). Tablo 6.5, Mage'in kategorileriyle bizimkiler arasındaki kıyaslamanın özetini sağlıyor.

31 Mage, gelirleri mükerrer saymaktan kaçınmak amacıyla kendini, haklı olarak, "kapitalist sektörden kaynaklanan" (1963, s. 164) akımlarla sınırlamıştır. Gelirlerin bu esas kaynağını, üretim ve ticaret sektörleri toplamı olarak tanımlar (bkz. Ek K).

32 Mage Gillman'ı Marx'ın dolaşım maliyetlerini ele alış tarzını yanlış ele aldığı gerekçesiyle eleştirmektedir. Gillman'ın ele alış tarzı temelini Marx'tan almış gözüktüğünden, Mage bu engelin etrafından, söz konusu maliyetlerin, (Marx'ın belirttiği üzere) "tüm kapitalist sınıfın bakış açısı"ndan gerçekten artık değerden kesinti olmakla beraber, "bir bütün olarak kapitalist üretim süreci bakış açısı"ndan ise, aslında değişmez sermaye olduğunu ileri sürmek suretiyle dolanmaya çalışmıştır. Marx'ın artık değeri kâr, rant ve faize ayırmasını, Marx'ın – aktarılan tartışma özelinde – üretken olmayan sermayeden soyutlama yaptığını belirtmeksizin aktarır.

Tablo 6.5. *Bizim eşleştirmemizle Mage'inkinin kıyaslanması*

Shaikh ve Tonak	Mage
$C^* \equiv M'_p + D_p$	$C^{*'} \equiv (M'_p + D_p) + IBT_{pt} + (W_{tt} + M_{tt})$
$V^* \equiv W_p$	$V^{*'} \equiv W_p$
$S^* \equiv (P_{pt} + RY_{pt}) + IBT_{pt} + (W_{tt} + M_{tt})$	$S^{*'} \equiv (P_{pt} + RY_{pt})$
$VA^* \equiv W_p + (P_{pt} + RY_{pt}) + IBT_{pt} + (W_{tt} + M_{tt})$	$VA^{*'} \equiv W_p + (P_{pt} + RY_{pt})$
$(S^*/V^*) \equiv [(P_{pt} + RY_{pt}) + IBT_{pt} + (W_{tt} + M_{tt})]/W_p$	$S^{*'}/V^{*'} \equiv (P_{pt} + RY_{pt})/W_p$

Mage'in fiilî ampirik ölçümleri buradaki teorik tartışmamızın düşündüreceğinden çok daha düşüktür. Kullandığı hesaplama prosedürlerinin bir takım somut veçheleri, farktaki bu büyümeyi açıklar. Her şeyden önce, biz tarımı ve devlet işletmelerini (government enterprises) işin içine katarken, o her ikisini de dışlamıştır.[33] İkinci olarak, daha önce belirtildiği gibi, bizim ciddi bir bölümünü toplam ticaret içerisine koyduğumuz (izafe edilmemiş) kiralama sektörünü, o bütünüyle bir imtiyaz sektörü olarak ele alır.[34] Dolayısıyla, bizim mülkiyet tipi gelir ölçümümüz bile, onunkinden yüksek olacaktır. Ve üçüncü olarak, kurumsallaşmış şirket (corporate) kârları ile kira hasılatından kesilen vergi ölçümlerini düşer. Hatta, artık değerin sırf, "kapitalistlerin … net geliri"ni (s. 36), "yani, vergi sonrası net mülkiyet geliri"ni (s. 164) temsil etmesinin gerektiği gerekçesiyle, "artık değerden pay alan tekil unsurlara konan dolaysız vergi" (Mage 1963, s. 166) ölçümlerini de düşer.[35] Kendisi bunu açıkça belirtmese de, muhtemelen, dolaylı işletme vergileri için yaptığı gibi, bu vergilerin de tümünü değişmez sermayeye ekleyecektir.[36] Onun artık değer ölçümünün bizimkinden ciddi ölçüde düşük çıkması şaşırtıcı olmamalıdır.[37]

33 Mage, devlet işletmelerini, kapitalist olmadıkları gerekçesiyle hariç tutar. Girdi–çıktı tabloları, devlet işletmelerini benzer faaliyetlere sahip sektörlerle kaynaştırdığından, biz de mecburen, onları bu sektörlerin parçası saymaktayız.

34 Mage ayrıca, kurumsallaşmamış işletmelerin gelirinden, şirket sahibi ve ortakların ücret eşdeğerini (WEQ) düşer. Ancak, bizim toplam ücretler ölçümümüz, işgücü maliyeti *artı* kurumsallaşmamış şirket sahibi ve ortakların ücret eşdeğeri olduğundan, biz de aynı şeyi yapmaktayız. Dolayısıyla bu, WEQ'nun büyüklüğünün fiiliyatta hesaplanması dışında, bizim ölçümlerimizle onunki arasındaki farkı açıklayamaz.

35 Mandel (1975, s. 176) Mage'i, vergileri artık değer ölçümünün dışında bıraktığı gerekçesiyle eleştirmektedir.

36 Mage, şirket yöneticisi maaşlarını da ücretlerden düşerek toplam artık değer ölçümüne ekler. Esasen biz de aynı şeyi yapmaktayız (bkz. Ek G) ve dolayısıyla bu, iki ölçüm kümesi arasındaki hiçbir farkı açıklamaz.

37 Farklı sermaye stok verilerinden türetildiklerinden, Mage'in sermaye tüketim ölçümü de bizimkinden farklıdır.

Mage'in fiiliyatta yaptığı değişken sermaye ölçümü de bizimkinden epeyce farklıdır. Tarımı ve devlet işletmelerini dışlaması, ölçümlerini, başka şeyler aynı kalsa bile, bizimkinden daha küçük kılacaktır. Dahası, Mage, kendi değişken sermaye ölçümünü, "bu büyüklüğün, tekil emek geliri sahiplerince dolaysız vergi olarak ödenen tahminî bölümü" (1963, s. 167) kadar azaltır. Bu, kendisinin mülkiyet tipi geliri ele alış tarzıyla paralel olmaktan ötürü, hiç değilse tutarlı olmak erdemine sahiptir. Ancak, kurumsallaşmamış şirketler sektörünü ele alış tarzında, değişken sermaye ölçümünü daha da azaltan bir tutarsızlık hâlâ söz konusudur: Artık değerin, üretim ve ticaret sektörlerindeki kurumsallaşmamış işletme kârlarına tekabül eden bölümünü hesaplarken, bunu, kurumsallaşmamış şirket sahibi (proprietors) ve ortakların tahminî ücretini (ücret eşdeğeri WEQ), kurumsallaşmamış işletmelerin toplam katma değerinden çıkartmak suretiyle yapar. Bu ise, hem (kurumsallaşmamış şirket sahibi ve ortakların emeğinin üretken bölümüne tekabül eden) üretken ücret eşdeğerini, hem de üretken olmayan ücret eşdeğerini ortadan yok etmiştir. Bu durumda, tutarlı olmak istiyorsa, ilkini değişken sermayeye, ikincisini de üretken olmayan ücretlere ilave etmesi gerekirdi; ancak her ikisini de yapmayı ihmal etmiştir. Oysa biz, her ikisini de yapmaktayız.[38] Dolayısıyla, onun değişken sermaye ölçümü, bizimkinden bir miktar daha düşüktür.[39]

Mage, Marksist kategorilere ilişkin olarak türettiği para cinsinden değer ölçümlerini, buna tekabül eden bir emek değer ölçümleri setiyle tamamlar. Temel prosedür hayli basittir. Marksist katma emek değer, tanım gereği, yalın olarak üretken işçilerin çalıştıkları saat sayısıdır (H_p). Eğer üretken emek gücünün (yani, üretken işçilerce tüketilen malların) emek değeri V'yi bir biçimde tahmin edebilirsek, artık değeri de derhâl, $S \equiv H_p - V$ olarak hesaplayabiliriz. O zaman, emek değer ölçümlerinin, (görünürde bağımsız) para cinsinden değer ölçümlerine ne kadar eksiksiz tekabül ettiğine karar vermek de mümkün olacaktır.

H_p daha önce para cinsinden değer ölçümleri yapmak üzere kullanılan verilerden kolayca hesaplandığından (Mage 1963, s. 210–11), geriye kalan tek

38 Biz, her bir sektördeki toplam ücreti elde etmek üzere, her sektördeki ücret eşdeğerini o sektördeki işgücü maliyetine ekleyerek işe koyuluyoruz. Daha sonra da, söz konusu toplamın bir bölümü değişken sermayeye, kalanıysa üretken olmayan ücretlere tahsis edilir. Bunlardan ilki, artık değeri elde etmek üzere (üretim ve ticaret sektörlerindeki tüm ücretleri içeren) Marksist katma değerden çıkartıldığında, geriye kalanı, otomatikman, (MGHH'nca işgücü maliyeti altında verilen) şirket yönetici maaşları da dâhil olmak üzere, üretim ve ticaret sektörlerindeki üretken olmayan ücretleri içerecektir.

39 Her bir sektördeki tahminî üretken emek–üretken olmayan emek (ya da ücretler) oranı, toplam ücreti değişken sermaye ve üretken olmayan ücrete bölmekte kullanıldığından, bu tahminî oranlardaki farklılaşmalar da, Mage'in rakamlarıyla bizimkiler arasındaki farka katkıda bulunmaktadır. Ancak, bunlar çok önemli bir faktör olarak gözükmemektedir.

problem V'nin ölçülmesidir. İşte Mage'in, sade ve cazip gözüken bir prosedür önerdiği yer de burasıdır. Değişken sermayenin para cinsinden değerinin ölçümü (V*) zaten elinde olduğundan, onu bir doların tahminî emek değeri (λ*) vasıtasıyla, bir emek değer ölçümüne (V') dönüştürür. Kendi yaptığı tanım gereği, $V' \equiv \lambda^* \cdot V^*$ ve $S' \equiv H_p - V' = H_p - \lambda^* \cdot V^*$ olur (s. 196–8). Ardından, önceki para cinsinden değer ölçümleriyle çok benzeşen emek değer ölçümleri sunar (s. 172–5'teki grafik VI-1, VI-2 ve tablo VI-1'i, s. 204–9'daki grafik VII-1, VII-2 ve tablo VII-1'le kıyaslayınız).

Para cinsinden değer ve emek değer ölçümleri, birbirinden büyük ölçüde bağımsız gözükmekte olup, aralarındaki yakın karşılıklılık, anlaşıldığı kadarıyla, fiyat–değer sapmalarının göz ardı edilebilebileceği anlamına gelmektedir. Bunun sahiden de böyle olması mümkündür ancak, Mage'in tekniği buna hiçbir kanıt sağlamaz. Bunu görebilmek için, bir doların emek değerini, Marksist katma değerin para cinsinden değeri bölü (Marksist katma değerin emek değeri olan) üretken emek saatleri oranı olarak tanımlayalım: $\lambda^* \equiv VA^*/H_p$. Bu durumda, Mage'in tanımlarının, para cinsinden artık değer oranı ile denk bir "emek değer" artık değer oranı vereceğini hemen göstermek mümkündür. Üretken emek saatleri $H_p = V + S$ iken, Marksist katma değerin $VA^* = V^* + S^*$ olduğunu hatırlayalım. Şimdi varsayalım ki paranın değerini $\lambda^* \equiv H_p/VA^*$ olarak tanımlıyoruz; bu durumda,

$$H_p = \lambda^* \cdot V^* + \lambda^* \cdot S^*$$

ifadesini elde etmek üzere, VA^* ifadesini λ^* ile çarpabiliriz.

Açıktır ki, bir de "emek gücü değeri" $V' = \lambda^* \cdot V^*$ olarak tanımlandığında, $S' \equiv H_p + V' = \lambda^* \cdot S^*$ ve dolayısıyla, $S^*/V^* = S'/V'$ olacaktır. *Bu cebirsel bir denklikten ibarettir.* Mage, kendi izlediği emek değer prosedürünün totolojik karakterininin farkında gözükmektedir. Teorik açıdan uygun λ^* ölçümünün, "yıl boyunca ifa edilen *üretken emek saatleri sayısı* ile, o yıla ait *net ürünün para cinsinden değeri* arasındaki oran" olacağı görüşünü öne sürmüştür. Mage tercih ettiği ölçümü kullansaydı, değer ve para cinsinden tam özdeş artık değer oranlarına ulaşmış olacaktı. Fakat bunun yerine, gayrisafi katma emek değerin gayrisafi katma değere oranını kullanmayı seçmiştir; bunu da "emek birimler cinsinden doğrudan hesaplamaya olanak tanı[dığı] ve bu yüzden mevcut bağlamda tercih edilir" (1963, s. 197) olduğu gibi, ilk bakışta doğru gözükse de esasında yanlış bir gerekçeyle gerekçelendirmiştir. Aslında, teorik açıdan tercih ettiği para değeri ölçümü kendi verilerinden kolayca hesaplanabiliyorken, pratikte kullandığı ölçüm çok dolambaçlı, yinelemeli (iterative) bir hesaplama prosedürüne

girişmesini gerektirmiştir (s. 198, 212–14). Bütün bunlar için ileri sürdüğü gerekçe, iki ölçüm setinde hafifçe farklılaşan sonuçlar elde etmek haricinde hiçbir anlama sahip değildir.

Bu konunun başka bir boyutu daha vardır. Son yıllarda, bir takım yazarlar (Foley 1982; Lipietz 1982), Mage'in cebirsel denkliğini, yalnızca hem emek gücünün değerini, hem de paranın değerini uygun biçimde tanımlamak suretiyle, dönüşüm sorununun "yeni" bir çözümü hâline getirme çabasına girişmişlerdir. Sözünü etmeyi atladıkları ise, bu tür bir prosedürün vargılarıdır. Biraz önce tanımlandığı üzere, paranın değeri λ^*, net ürünün *mübadele içinde* kumanda ettiği canlı emektir. Bu, emek gücü değerinin (V') üretken işçilerin toplam parasal ücretinin kumanda ettiği canlı emekten, artık değerin (S') ise, mevcut kâr kütlesinin kumanda ettiği canlı emekten ibaret olduğu anlamına gelir. Marx, fiyat ve kârların, değer ve artık değerin parasal biçimleri olduğunu savunmuştur. Yeni yaklaşım ise bunu, artık değeri kârın bir biçimi olarak tanımlamak suretiyle toptan terk etmiştir! Artık değerle kâr arasındaki bütün ilişki baş aşağı çevrilmiştir. Dahası, bu yaklaşım yeni olmak gibi bir erdeme bile sahip değildir, çünkü esasında Adam Smith'in fiyatın kumanda ettiği canlı emek biçimindeki ikinci emek değer tanımından başka bir şey değildir. Ricardo ve Marx bu yaklaşımı, gayet haklı nedenlerle kesin biçimde reddetmişlerdir.

Özetle, Mage (hesapların ürün tarafına karşıt olarak, sadece değer tarafında olsa da), Marksist kategoriler ile millî gelir hesapları arasındaki ilişkinin analizine öncülük etmiştir. Teorik olarak gelişkin, ampirik konularda ise olağanüstü bilgilidir. Toplam değerin para biçimini, doğru olarak, üretim ve ticaret sektörleri gayrisafi çıktı (IO anlamında) toplamı olarak belirler. Değişken sermayeyi ele alış tarzı da ileriye doğru atılmış büyük bir adımdır: Varga'nın imalat sanayisi içerisinde üretken ve üretken olmayan emek arasında yaptığı ayrımı tüm üretken sektörlere genelleştirir. Bununla beraber, çalışması düş kırıklığı yaratır, çünkü Marksist kategoriler ile MGHH kategorileri arasındaki ilişkiyi hiçbir an sistematik biçimde ele almaz. Toplam değer, hatta katma değerden başlayıp artık değere ulaşmak yerine, bu sonuncusunu, çeşitli veri kaynaklarından oluşturarak ilerler. Böyle bir süreç içerisinde, üretken olmayan ücretler, çeşitli türden vergiler ve kurumsallaşmamış şirket sahibi ve ortakların ücret eşdeğeri ortadan yok olma eğilimindedir. Fakat, çalışmasının belki de en önemli kusuru, artık değer ve değişken sermayeyi, kapitalistlerle işçilerin harcanabilir gelirine – yani, ortodoks iktisadın harcanabilir "faktör gelirleri" diyeceği şeye – indirgemesidir. Mage'in İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde düşen artık değer oranı bulgusunu açıklayan da budur.

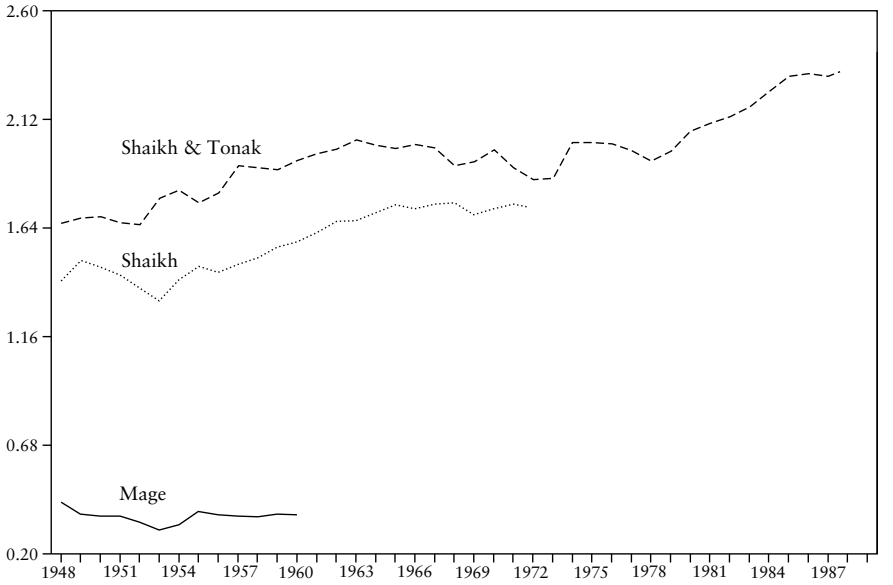
Marksist kategoriler ile millî gelir hesapları arasındaki ilişkiye yönelik ilk sistematik türetme, üretken ve üretken olmayan emek arasındaki ayrımla başlayarak değerin çeşitli dolaşım biçimlerini oluşturan Shaikh'in (1978b) çalışmasında gözükür. Artık değer oranının, emek üzerindeki net vergi ("sosyal ücret") bakımından düzeltmesini ilk yapan da odur. Bu kitap, bu daha önceki çalışmanın genişletilmesidir.

Shaikh (1978b), ele alınan teoriye tekabül eden ampirik kategorilerin önemine vurgu yapar (s. i–iii). Üretken ve üretken olmayan emek arasındaki Marksist ayrımı, daha genel mülahazalardan türeterek (s. 1–11), ardından bu temel ayrımın Marksist ve ortodoks iktisadi kategoriler arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediğini gösterir (12–31). Salt üretim faaliyetleriyle başlayarak, ticaret, kiralama, finans ve devlet faaliyetlerini art arda devreye sokar. Argümandaki her bir safha, Marksist kategorilerle MGHH kategorileri arasındaki eşleştirmeyi daha da somutlaştırmakta kullanılır. Ulaştığı nihai sonuç, bizim buradaki mevcut yaklaşımımızın gelir tarafıyla temelde aynıdır (s. 30). Shaikh'in belirttiği gibi, nihai ürünün toplam değeri, "bunlar, meta-ürünün para olarak gerçekleşme yolunda içerisinden bizzat geçtiği yegâne iki sektör olduğundan … üretken sektör ve ticaret sektörü"nün (s. 31) gayrisafi ürünü olarak görünür. Değişmez sermaye üretken sektör ara girdileri iken, değişken sermaye üretken sektördeki üretken işçilerin (net vergiler sonrası) toplam ücreti tutarıdır. Toplam değerden artakalanın tamamı ise artık değerdir (s. 30–1). Shaikh, sonuçta "artık değer oranı ve … onun fetişleşmiş biçimi, kâr–ücret oranı" arasında ortaya çıkan büyük kavramsal ve ampirik farkı vurgulayarak, bunun, Glyn ve Sutcliffe ve iki ölçümü birbiriyle karıştıran başkaları açısından sonuçlarına parmak basar. Buradaki mevcut yaklaşımımızın gelir tarafını özetleyen tablo 6.4 ve 6.5, Shaikh'in eşleştirmesinin bir özeti olarak da görülebilir.

Shaikh'in önceki yaklaşımıyla, bizim şimdiki yaklaşımımız arasında bazı önemli farklar da bulunuyor. O da, Mage gibi, yalnızca gelir tarafında çalışmışken, bizler çifte kayıt usulü çerçevesinde çalışmaktayız. Dahası, onun ampirik veri tabanı millî gelir hesapları etrafında oluşturulmuşken, bizimki çok daha kapsayıcı olan girdi–çıktı muhasebesi çerçevesine dönük olarak düzenlenmiştir. Bu sonuncusunun belli başlı bir avantajı, bize sadece katma değerin değil, toplam değerin dolaşımını izleme olanağını tanımasıdır.

Temel teori aynı olmasına karşın, Shaikh'in ampirik hesapları bizimkilerden ciddi biçimde farklılaşmaktadır. Onun artık değer ölçümü, dolaşım girdi maliyetleri M'_{tt} hesaplamasını yapamadığı için çok düşüktür. Shaikh bu faktörün muhtemelen küçük olduğunu tahmin etse de, bizim verilerimiz, bunu işin içine katmanın, onun 1958 artık değer ölçümünü % 20 oranının

üzerinde arttıracağına işaret etmektedir.[40] Nihayet, (biz tarımı da, birincil sektör devlet işletmelerini de işin içine sokarken) Shaikh de Mage gibi, yalnızca tarım dışı özel ekonomiyi kapsamış; (biz bina kiralamasını ticari faaliyet sayarken) o ticaret tanımını toptan/perakende ticaretle sınırlamış; ve de, kurumsallaşmamış işletme kârlarına ulaşmak üzere şirket sahibi (proprietors) ve ortakların ücret eşdeğerini kurumsallaşmamış şirket gelirinden çıkarttıktan sonra, toplam ücretlerin içerisine yerleştirmeyi unutmuştur. Yukarıdaki dört faktörün hepsi, Shaikh'in artık değer ölçümünü bizimkinin ciddi surette altında bir düzeye çekecek biçimde etki yapar. İkinci faktörle (tarımın ve devlet işletmelerinin hariç tutulması), bilhassa dördüncü faktör (ücret eşdeğerinin toplam ücretlerin dışında bırakılması), onun değişken sermaye ölçümünü bizimki karşısında görece azaltmaya hizmet eder.[41] Bütün bunların sonucu, Shaikh'in 1987 ölçümlerinin Mage'inkinden ciddi biçimde yüksek, fakat yine de bizimkilerden düşük olmasıdır; bkz. Şekil 6.7.

Şekil 6.7. Artık değer oranları: Mage, Shaikh, Shaikh ve Tonak. *Kaynaklar:* Mage (1962); Shaikh (1978b); Shaikh ve Tonak, Tablo H.1.

40 Bizim verilerimizden, 1958 için M'_{tt} = 31.61 milyar dolar çıkar. Shaikh'in artık değer tahmini (M'_{tt} dâhil olmaksızın) 146.620 milyar dolardır. Dolayısıyla, bu rakam, başka her şey aynı kalmak kaydıyla, % 21.5 oranında artacaktır.

41 Shaikh'in değişken sermaye ölçümleri, hizmetleri ele alış tarzındaki hesaplama hataları yüzünden yanlıştır. Mesela, 1929, 1947 ve 1972 için doğru rakamlar, milyon dolar cinsinden ve sırasıyla, 21,890, 56,868 ve 230,073'tür.

Aglietta (1979), artık değer oranının ölçülmesini teorisinin merkezine yerleştirmektedir. Ona göre, "kapitalist düzenleme teorisinin düğüm noktası" şurada yatar: "kapitalist birikim yasalarıyla rekabet yasaları arasındaki eklemlenmeyi incelemek, ücret ilişkisinin genelleşmesinin çelişik sürecini aydınlatmak anlamına gelir" (s. 17–18). Artık değer oranının tarihsel evrimi bunda kritik bir rol oynar, çünkü "artık değer oranı kapitalist birikimin eksenidir" (s. 87).

Aglietta, üretken ve üretken olmayan emek arasında ayrım yapmasına karşın (1979, s. 89), bunu millî hasılanın ölçülmesine taşımaz. O da, bu kısımda ele alınan bazı başkaları gibi, MGHH katma değer ölçümünü, Marksist değerin buna tekabül edecek bir yaklaşık hesaplama göstergesi olarak kullanmıştır (s. 88). Ancak Aglietta, para cinsinden artık değer oranını doğrudan ölçmeye yeltenmez. Çünkü, fiyat–değer sapmalarının etkisinin, para cinsinden artık değer oranını, değer cinsinden oranın trendinin yanlı bir göstergesi kılacak kadar güçlü olduğunu düşünür. Bu nedenle, "uzun vadeli trend[in] daha sadık bir istatistiki göstergesini bulmak" (s. 88) üzere işe koyulur. Tüketim ve üretim malları sektörlerinin (birim emek değerlerin tersi olan) sosyal verimliliklerinin uzun vadede kabaca aynı oranda arttığını varsayarak, reel ücretlerin verimlilik içerisindeki payının ("reel sosyal ücret maliyeti"), emek gücü değerinin canlı emeğin eklediği katma değer içerisindeki payının daha doğru bir ölçümü olduğu sonucuna varır. Bizim bu ilişkiyi türetme işlemimiz Ek L'dedir. Daha önce kaydedildiği üzere, Aglietta'nın argümanı, Perlo'nun (1974, s. 30) daha eski bir argümanını hatırlatmaktadır. Perlo da sömürü oranının trendini, işçilerin reel ele geçen (take-home) ücretinin verimliliklerine oranı olarak tanımladığı "işçi payı endeksi"nden hareketle daha isabetli biçimde tahmin etmenin mümkün olduğunu savunmuştur.

Fiyat–değer sapmalarının, para ve değer cinsinden oranlar hayli yakın ve neredeyse denk trendlere sahip olduğundan dolayı, artık değer oranı türünden toplamlar üzerinde ancak küçük bir etkiye sahip olduğunu zaten görmüştük (bkz. Kısım 5.10). Dolayısıyla, Aglietta bu özgül konuyu temel bir kaygıya dönüştürmekle yanılmaktadır.[42] Bu, onun artık değer oranının uzun vadeli trendini tahmin etme prosedürünü geçersizleştirmemekle beraber, kendisini bunun düzeyini ölçmeye teşebbüs etmekten de alıkoyar.

Aglietta'nın tekniğinin teorik içeriği, önerdiği reel sosyal ücret maliyeti (reel ücret payı) w', yakınsadığı varsayılan oranla – emek gücü değerinin, katma emek değer içerisindeki payı v' – kıyaslanmak suretiyle mercek altına alınabilir. Tanım gereği, $e = S/V$ ise, $v' = V/(V + S) = 1/(1 + e)$ olur. Bu v'

42 Aglietta, para cinsinden artık değer oranını, bunun trendinin kendi reel sosyal ücret maliyeti göstergesinin sonucu olarak ortaya çıkacak trendden gerçekten farklı olup olmadığını görmek amacıyla, dolaysız olarak ölçebilirdi.

payına *birim emek gücü değeri* diyeceğiz. Benzer biçimde, wr = birim emek başına reel ücret oranı, y = birim emek başına verimlilik iken, Aglietta'nın reel sosyal ücret maliyeti w′ = wr / y olur. Ek L'de, her iki ölçüm de aynı reel ücret ve verimlilik verilerini kullandığında,

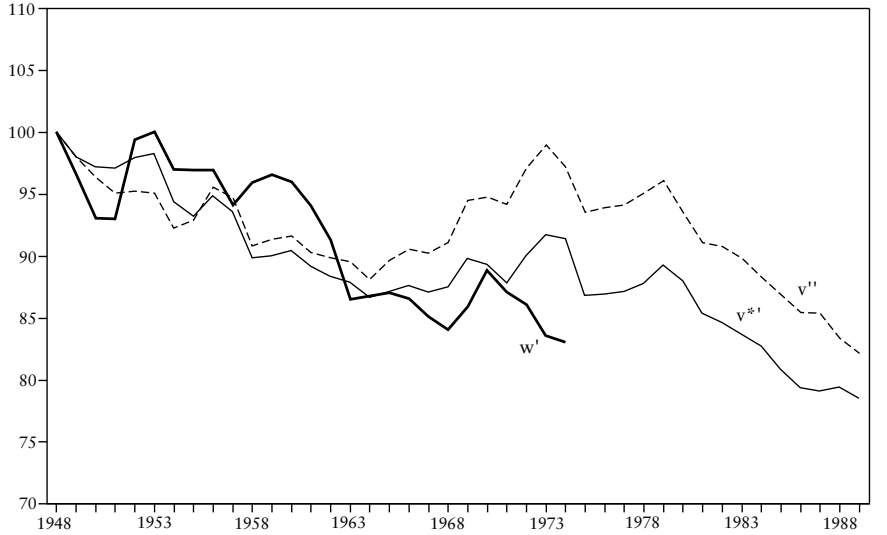
λc = (işçi) tüketim malları birim emek değeri ve
λy = net ürün birim emek değeri
iken,
v′ = (λc / λy) w′

olduğunu gösteriyoruz.

Dolayısıyla, Aglietta'nın belirttiği gibi, eğer tüketim mallarının birim emek değerlerinin net ürünün birim emek değerlerine oranı λc / λy zaman içerisinde istikrarlıysa, reel sosyal ücret endeksi w', birim değer endeksini (v') yansıtacaktır. Bu yeterince iyi bir varsayım olmakla beraber (Juillard 1992, s. 24, şekil 7), fiyat–değer sapmaları daha da istikrarlı olup, Aglietta'nın artık değer oranı trendini ölçmek için başvurduğu dolambaçlı prosedür aslında gerekli değildir.

Şekil 6.8, (Kısım 5.10'dan değer cinsinden oran için iyi bir yaklaşık hesaplama göstergesi oluşturduğunu bildiğimiz parasal artık değer oranına dayalı) emek gücü birim değer endeksini (v*′), Agliettavari iki "reel sosyal ücret maliyeti" endeksiyle kıyaslıyor: bizim kendi verilerimize dayalı v"; ve dolaysız olarak Aglietta'dan hesaplanan w′ (ayrıntılar için bkz. Ek L ve Tablo L.1). Şekil 6.8'de, pek çok şey göze çarpmaktadır. Bizim kendi verilerimize dayalı Agliettavari ölçümümüz v″, (gerçek) birim değer endeksinin (v*′) uzun vadeli trendi için, gerçekten iyi bir yaklaşık hesaplama göstergesi olarak gözükmektedir. Dolayısıyla, fiyat–değer sapmalarının görece küçük olan etkisi (daha önce belirttiğimiz gibi), bu yöntemi gereksiz kılsa da, Aglietta, bu tür bir yaklaşık hesaplama lehine ileri sürdüğü teorik savlarda haklıdır. Kendisinin Diyagram 1'inden türetilen hâliyle, Aglietta'nın w′ endeksinin de, bizim v*′ endeksimiz için makul bir yaklaşık hesaplama göstergesi olduğunu görüyoruz: Her iki endeks de, kabaca 1960'lar ortasına dek artık değer oranında bir artışa (yani, düşen bir emek gücü birim değeri) ve ardından, trendde görünür bir değişime işaret etmektedir. Bununla beraber, daha kısa vadeli hareketlerin hiç de benzer olmadığı açıktır. Oysa, bu son hareketler bir hayli önemlidir. Çünkü bunların, Aglietta'nın teorik çerçevesi uyarınca, İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD ekonomisini karakterize ettiği düşünülen "baskın olarak yoğun birikim rejimi" içerisinde, "birikimin iniş çıkışlarının temel belirleyenleri" olduğu düşünülmektedir (s. 203). Bu endeksin oynadığı kritik rol ortadayken, endeksin oluşturulmasında kullanılan kaynak

ve yöntemleri belgelememiş olması hayli şaşırtıcıdır. Bu konuya daha fazla girmeyeceğiz; yalnız, bizim kendi yaklaşımımızda, birikimin uzun vadeli örüntülerinin itici gücünün artık değer oranından ziyade kâr oranı olduğunu belirtelim (bkz. Bölüm 7 ve Shaikh 1992a).

Şekil 6.8. Emek gücü birim değerine karşılık Aglietta'nın reel sosyal ücret maliyeti. *Kaynak:* Tablo L.1.

Gouverneur (1983) kapitalist üretim ve kâr konularını zengin ve incelikli bir tarzda ele alır. Kullanım değerlerinin üretimi ve dolaşımı arasında, değer üreten ve artık değer üreten emekler arasında, meta üretiminin parçası olan hizmetler ile, dolaşımın ("ticari ve finansal işler") veya toplumsal idarenin ("eğitim, adalet, savunma vs.") parçası olan hizmetler arasında ayrıma gitmiştir. Üretken olmayan kapitalist çalışanların da artık emek harcadıklarını özenle belirtmiştir (1983, s. 73–7). O da, Eaton gibi, işçi sınıfı üzerindeki net verginin sıfır olduğunu varsayar: "çok basit bir biçimde, ücretlilerin kollektif ürünlerin finansmanındaki payının, bunların tüketimindeki payıyla eşit olduğunu varsayacağız" (s. 69). Ampirik düzeyde ise, geleneksel katma değer ölçümünün, Marksist "(parasal cinsten) yaratılan yeni gelir" ölçümünü temsil ettiğini varsayar ve değişken sermayeyi üretken işçiler *ile* kendi hesabına çalışanların tahminî toplam ücret tutarı olarak tanımlar (s. 93, 243, 246).[43]

43 Gouverneur, E = üretken emek saati başına net millî hasıla ve w /d = üretken emeğin reel ücreti iken, reel artık değer oranını S′ = [E / (w /d)] – 1 olarak hesaplar. Üretken emek, üretim ve ticaret sektörlerindeki (istihdam edilen ve kendi hesabına çalışan) tüm şahısların çalışma saatleri olarak hesaplanmıştır (Gouverneur 1983, s. 92–4, 243–7). Üretken işçiler reel ücretinin ortalama reel ücrete eşit olduğu varsayılmıştır (s. 250).

Bu temelde, Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda ve Birleşik Krallık için reel (sabit fiyatlarla) "artık emek" oranlarını hesap eder. Söz konusu oranların, 1978'de % 62 ila % 98 arasında değiştiğini ve zaman içerisinde genelde yükseldiğini saptar. Bir bütün olarak bakıldığında, Gouverneur'ün artık değer oranı ölçümleri, bizim ölçümlerimizden çok daha düşüktür; bu, büyük oranda, kullandığı değişken sermaye ölçümünün, üretken sektörlerdeki üretken olmayan işçilerin yanı sıra ticaret sektörlerindeki tüm işçileri de kapsamasından kaynaklanır. Mesela, biz 1978'de ABD'de artık değer oranını % 207 olarak hesaplamaktayız (Tablo H.1). Eğer bunun yerine, Gouverneur'ün, W'_{pt} = üretim ve ticaret sektörlerindeki tüm ücretler olduğunda, $(NNP - W_{pt})' / W'_{pt}$ ölçümünü kullansaydık, ABD için % 81'lik bir artık değer oranı elde ederdik; bu da Gouverneur'ün elde ettiği düzeye çok yakındır.[44]

Bir sonraki MGHH temelli Marksist toplulaştırılmış hesaplamalar seti Moseley'den (1982, 1985) gelmiştir. O da Shaikh gibi, artık değer oranı ile kâr/ücret oranı arasındaki kritik farkı vurgulamak amacındadır. Kendisinin de belirttiği gibi, değişken sermayeyi ölçme metodolojisi, "genel bir anlamda Mage (1963) ve Shaikh'tekine (1978) benzerdir" (Moseley 1985, s. 75, n. 1). Bunun istisnası, ticaret sektörü ücretlerinin yarısını ve yanlış bir biçimde tüm tarımsal ücretleri ve devletin idari çalışanlarının ücretlerinin küçük bir bölümünü değişken sermayeye katmasıdır.[45] Fakat, o da Mage ve Shaikh gibi, üretken sektördeki kurumsallaşmamış şirket sahibi ve ortakların ücret eşdeğerinin belli bir bölümünü değişken sermayeye katmayı ihmal ettiğinden, hesap ettiği değer bizimkinden kabaca % 7 küçüktür (Moseley 1985, s. 71, tablo A.1).

Moseley, Marksist gayrisafi katma değeri, kapitalist işletmelerin izafi olmayan GSYH'sıyla özdeşleştirmektedir. MGHH çerçevesinde tanımlandığı biçimiyle işletme sektörü, devlet işletmelerini (ve tabii tarımı) içermekte, buna karşılık devlet idaresi ile hanehalkı ve kurumları dışlamaktadır. Moseley, işletme GSYH'sı içerisinde bulunan tüm izafi değerleri de dışlar. Bu, büyük ölçüde doğrudur. Çünkü, kendi konutunda ikamet edenlere ait konutların izafi kira değeri (gayrisafi konut hasılası/ürünü) ile ilgili hayalî kalemi elimine etme ve işletmelerce finans sektörüne ödenen net faizi yeniden

---

44 1978 için, NNP = 2,019.8 milyar dolar (Tablo 1.2); W'_p = 1,114.207 milyar dolar = toplam ücretler eksi finans, sigortacılık ve gayrimenkul ile kamu yönetimindeki ücretler olarak hesaplanan, üretim ve toptan/perakende sektörlerindeki bütün ücretler (işgücü maliyeti artı kendi hesabına çalışan kişilerin ücret eşdeğeri) (Tablo G.1).

45 Moseley'nin değişken sermaye ölçümü, kullandığı gayrisafi katma değer ölçümü, gerek kurumsallaşmamış tarımsal işletmeleri gerekse devlet idaresini dışarıda tutmakla beraber, tüm tarımsal ücretler ile devletin ödediği bir kısım ücretleri üretken ücretlere kattığından, tutarsızlıklar içermektedir (Moseley 1985, s. 77: "Değişken Sermaye," n. 11–12; "Yeni Değer," n. 1, 10–11). Devlet idaresinin, MGHH "işletmeler" tanımının dışında kaldığını kaydedelim.

işin içine sokma (MGHH, Kısım 3.2.1 ve Ek B'de belirtildiği gibi, bunu ara girdilere eklemekte ve "izafi faiz tahsilatı" için negatif bir eş kalem yaratmak suretiyle katma değerden çıkartmaktadır) sonucunu verecektir. Fakat Moseley, tarım, inşaat ve hizmetlerdeki kurumsallaşmamış işletmelerin gelirini de, anlaşıldığı kadarıyla kapitalist olmayan akımları temsil ettikleri düşüncesiyle buradan çıkartmaktadır. Bu bize olmayacak bir iş gibi geliyor. "Tüzel kişi" (corporation) denen hukuki biçimin icadına kadar, zaten *hiçbir* kapitalist işletme kurumsallaşmış değildi; dolayısıyla, söz konusu işletmelerin kurumsallaşmamış biçimi, onları kapitalist olmayan işletme hâline getirmez. Ayrıca, kurumsallaşmamış tarım, inşaat ve hizmetlerin büyük bölümünün kâr amacıyla çalışmadığına inanmak için de ikna edici herhangi bir neden yoktur. Her hâlükârda, bu son eksiltmeler kümesi, Moseley'nin net katma değer hesaplarını daha da düşürür, 1958 örneğinde kabaca % 6 azaltır.

Bizim (Tablo 6.4'te özetlenen) şimdiki prosedürümüzün bakış açısından, Moseley'nin prosedürü, imtiyaz gelirlerinin (RY_{pt}) üretim ve ticaret sektörlerince ödenen toprak kirası ile finans hizmeti masraflarını temsil eden imtiyaz ödemeleri bölümünün[46] yanı sıra, ticaret sektörleri ara girdilerini (M'_{tt}) de dışarıda bırakır. Öte taraftan, izafe edilmeyen imtiyaz sektörlerini (finans, toprak rantı ve imtiyazlar) işin içine katar, bu da, ilk iki dışlamayı kısmen telafi eder. Net etki bakımından, onun Marksist gayrisafi katma değeri ölçümü, bizim 1958 ölçümümüzden % 20 kadar düşük çıkar. Bu, Moseley'nin daha düşük artık değer oranını açıklayan temel nedendir.

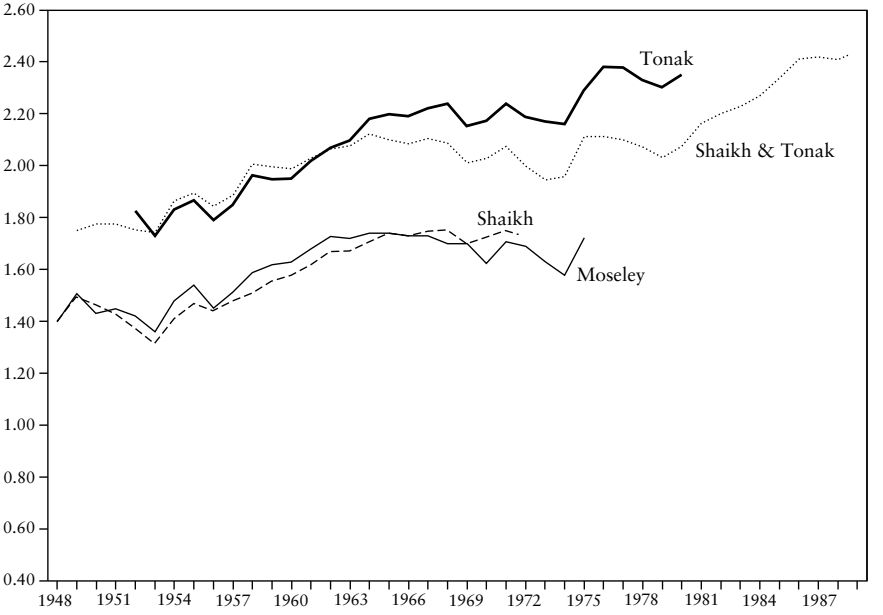
Tonak (1984), devlet vergilendirme ve harcamalarının, artık değer oranı üzerindeki etkisi üzerine odaklanmaktadır. Yürüttüğü ampirik analizin bir parçası olarak, Shaikh'in net vergi hesaplamalarını, ABD'deki İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem bütününü kapsayacak biçimde genişletmektedir. Ayrıca, Marksist katma değerin oldukça sade bir yaklaşık hesaplamasını oluşturma çabası içindedir; türettiği tahminî değişken sermayeyi, artık değerin bir ölçümünü elde etmek üzere, bundan çıkartır. Söz konusu yaklaşık hesaplamanın amacı, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, net verginin ABD artık değer oranı üzerindeki etkisini izlemektir.

Tonak, Marksist gayrisafi katma değer için yaklaşık hesaplamayı, MGHH'ndaki izafe edilmemiş işletme GSYH'sı ölçümünü kullanmak suretiyle yapar.[47] Bu Moseley'nin yaklaşımıyla benzeşmektedir; aradaki fark, Tonak'ın başka çıkartmalar yapmamasıdır. Dolayısıyla, Tonak'ın 1958 katma değer ölçümü, Moseley'ninkinden kabaca % 6 daha yüksek olmakla

46 Daha önce değinildiği gibi, Moseley'nin prosedürü imtiyaz gelirlerinin finans sektörüne ödenen net faizi temsil eden kısmını katma değer içerisine geri taşır.

47 Tonak (1984, s. 110), ayrıca devlete ait içki dükkânları için de ufak bir düzeltme yapar.

birlikte, (Moseley'ninkiyle aynı nedenlerden ötürü) bizimkinden yine de % 12 daha düşüktür. Sonuçta, Tonak'ın değişken sermaye ölçümü de bizimkinden, özellikle (Mage, Shaikh ve Moseley gibi) ücret eşdeğerinin üretken bölümünü hesaba katmayı göz ardı ettiğinden, kabaca aynı yüzdeyle (% 14) daha düşük çıkar.[48] Bu iki eksik ölçüm, sonuçta artık değer oranının belirlenmesinde birbirini büyük ölçüde telafi eder. Şekil 6.9, Shaikh ölçümleri Moseley için referans noktası olarak eklenmek suretiyle, çeşitli ölçümleri bizimkilerle kıyaslamaktadır. Öte taraftan, Tonak ölçümü, bizimkine ta 1963'e kadar oldukça yakın gelişse de, daha sonra artan bir ölçüde, ondan daha yüksek bir ölçüm sunar.

Şekil 6.9. Artık değer oranları: Moseley, Shaikh, Tonak, Shaikh ve Tonak. *Kaynaklar:* Moseley (1985); Shaikh (1978b); Tonak (1984); Shaikh ve Tonak, Tablo H.1.

Devlet vergilendirmesi ile yeniden bölüşümün artık değer oranı üzerindeki etkilerine yönelik ilk sistematik inceleme Shaikh (1978b)'de yapılır. İşçi sınıfı üzerindeki net vergiyi, işçilerin devlete fiilen ödediği vergilerle devletin işçilere yönelik sosyal amaçlı harcamaları (social benefit expenditures)

48 Tonak, değişken sermayeyi, BLS'den alınmış üretim işçisi ücretleri ile MGHH'ndan alınmış sosyal sigorta işveren katkılarının üretken kısmının toplamı olarak ölçülen üretim işçileri işgücü maliyeti biçiminde tanımlar. İşgücü maliyeti ölçümü, "işçilerin diğer gelirleri"nin üretken bölümünü de kapsaması gerektiğinden, gereğinden düşüktür. Daha önemlisi, her ne kadar yaptığı toplam emek ölçümü kendi hesabına çalışan kişilerin emeğinin üretken bölümünü içerse de, Tonak prosedürü kurumsallaşmamış şirket sahibi ve ortakların ücret eşdeğerinin üretken bölümünü hesaba katmaz.

arasındaki fark biçiminde tanımlar. İşçilerin efektif ücretiyse, nominal ücret eksi net vergi (ya da, net vergi pozitif çıktığında, artı "sosyal ücret") olur. Üretken olmayan işçilerin ücretleri de artık değerin bir parçası olduğundan, ücretleri üzerindeki her türlü net vergi, artık değer içerisinde, onlardan devlete doğru yapılan bir transfere tekabül eder. Ancak, üretken işçiler söz konusu olduğunda, net vergiyi değişken sermayeden çıkartmak ve artık değere eklemek gerektiğinden, böyle bir transfer değişken sermayeyi yeniden tanımlamaktadır. Shaikh, bu etkiye ilişkin, 1952, 1961 ve 1970 için ayrıntılı ölçümler yapar. İşçilerce fiilen ödenen vergilerin, tüm sosyal güvenlik vergilerinin yanı sıra, gelir vergileri içerisindeki tahminî işçi sınıfı payı ile "öteki vergi ve vergi benzerleri (nontaxes)" (kişisel mülk vergisi, ruhsat ve öteki harçlar vs.) denen küçük kategoriden oluştuğu varsayılmaktadır. Buna karşılık olarak işçilere sağlanan hizmetler ise (labor benefits), devletin sosyal güvenlik harcamaları, işsizlik tazminatı, konut geliştirme ve toplum kalkınmasının yanı sıra, sağlık, eğitim, kamusal altyapı hizmetleri (elektrik, su, gaz vs.) ve ulaşım harcamaları içerisindeki işçi payı toplamı olarak hesaplanmaktadır. Net vergi, işçilerden kesilen vergiler ile işçilere sağlanan hizmetler arasındaki fark olarak hesaplanmıştır. Shaikh, söz konusu tutarın, örnekleme dâhil olan her üç yılda da pozitif olduğunu saptar. Ortaya çıkan net vergi oranının üretken işçi ücretlerine uygulanması, Shaikh'in tahminî artık değer oranını % 7 ila % 16 arasında yükseltmektedir (Shaikh 1978b, s. 35–8).

Tonak (1984), bu yaklaşımı tüm İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme yayar. Gelir vergisi ödemeleri içerisinde işçilerin payına ilişkin daha önce yayınlanmış olan tahminler sırf seçili yıllar için mevcut olduğundan, kişisel gelir içerisinde ücretlerin ve maaşların payından hareketle, bu oran için iyi bir yıllık yaklaşık hesaplama göstergesi geliştirir.[49] Söz konusu "işçi payı" (labor share) daha sonra sadece işçilerce ödenen gelir vergisi ve harçların tutarlarını hesaplamakta değil, devletçe işçilere harcandığı addedilen (sağlık ve eğitim türü) belli sosyal amaçlı harcama tutarlarını hesaplamakta da kullanılır.[50] Vergi tarafında, MGHH ev sahiplerini evini kendi kendisine kiralayan kiralama firması olarak ele aldığından, (bu, daha önce Kısım 3.1.3'te karşımıza çıkan bir olgudur), işçilerce ödenen mülk vergisinin bir bölümünün dolaylı işletme vergileri altında gözükmesi dolayısıyla Tonak bir düzeltme yapar. Ayrıca, devletin piyangodan elde ettiği hasılatı da (bir tür gönüllü

49 Tonak türettiği "işçi payı"nın, hem Kahn (1966) hem de Weisskopf'un (1984), gelir vergisinin ücret ve maaş sahiplerince ödenen bölümü konusundaki dolaysız tahminleri açısından anlamlı bir yaklaşık hesaplama sağladığını göstermiştir.

50 Harcamaların işçi sınıfına, ödenen vergiler içerisindeki payına göre tahsis edilebileceği varsayımı, sosyal amaçlı harcamaların farklı gruplara, "vergilendirilebilir taban"larına (taxable base) uygun biçimde dağıtıldığı varsayımıyla denktir.

net transfer olarak), işçilerin ödediği vergiler kategorisi içerisine kaydırır. Devlet harcamaları tarafında ise, sosyal amaçlı harcamalar içerisindeki işçi payını, kamu sosyal destek (public assistance) harcamaları dâhil ve hariç olmak üzere ayrı ayrı hesaplar.[51] Bu faktörler ve artı, MGHH hesaplarında yapılan revizyonlar, Shaikh'in ve Tonak'ın işçi sınıfı üzerindeki net vergiye yönelik ölçümleri arasındaki farkları açıklar; ama temel örüntüler aynıdır. Tonak da net verginin (1975 hariç) genelde pozitif olduğunu saptamış olup, ulaştığı düzeltilmiş artık değer oranı, bulduğu nominal orandan genelde daha yüksektir. Kısım 5.9'daki ölçümlerimiz, Shaikh ve Tonak'ın söz konusu hesaplamaları genişletmesine dayanmaktadır (Shaikh ve Tonak 1995); bunların artık değer oranı üzerindeki etkisi Şekil 5.24'te gösterilmişti.

Papadimitriou (1988), bizimkiyle temelde aynı teorik şemayı kullanmak suretiyle, 1958'den 1977'ye Yunan ekonomisini analiz eder; her türlü somut fark, veri sınırlılıkları nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Değişken sermaye, şirket yöneticilerinin tahminî maaşları hariç, üretim sektöründeki tüm işçilerin ücreti olarak tanımlanmıştır (s. 152). Ayrıca, gayrimenkul sektörü, bina kiralarıyla toprak kirası arasında nasıl bölündüğü üzerine tutarlı veri bulunamadığından, bir bütün olarak imtiyaz sektörü olarak ele alınmıştır (s. 155). Papadimitriou, artık değer oranı, sermayenin organik bileşimi ve kâr oranı ölçümleri geliştirir. Bunlardan son ikisi, yine kendisince oluşturulan, Whartonvari bir kapasite kullanım oranı ölçümü vasıtasıyla, kapasite kullanımındaki değişimler bakımından düzeltilmiştir (s. 157). Papadimitriou, artık değer oranının, verilerinin kapsadığı iki on yıl için, 1958'de % 244'ten 1976'daki % 317 zirvesine kadar ılımlı bir artış seyri gösterip, ardından 1977'de % 288'e geri düştüğünü saptar. Fakat, aynı zaman aralığı boyunca, (kapasite kullanım oranına bölünmüş sabit sermaye–değişken sermaye oranı olarak tanımlanan) sermayenin organik bileşimi, çok daha sert bir biçimde, % 70 üzerinde artmıştır. Genel kâr oranıysa, muntazam biçimde, kabaca % 30 düşmüştür (s. 153, tablo 20). Papadimitriou, S*/V* artık değer oranının da, genel olarak tanımlanan P/W kâr/ücret oranından kabaca % 50 büyük olup, daha hızlı arttığını saptar (s. 170–1). Benzer biçimde, Marksist verimlilik ölçümü, geleneksel olarak tanımlanan ölçümden neredeyse iki kat büyüktür (s. 176); dolayısıyla, her iki geleneksel ölçüm de, Marksist muadilleri için iyi birer gösterge değildir. Ancak, GSMH'nın, Marksist GVA* ölçümünün yaklaşık hesaplanması açısından bayağı iyi bir ölçüm olduğunu saptar. Bu, Yunan ekonomisinde,

51 Shaikh, kamu sosyal desteğini, istihdam edilen işçiler veya ailelerinin emek gelirinin parçası olmadığı ve dolayısıyla istihdam edilen üretken işçilerin ücretleri, yani, değişken sermaye üzerindeki net vergi içerisine girmediği gerekçesiyle hariç tutmuştur (Shaikh 1978b, ek C.II, s. 60, n. 6).

Marksist kategoriler ve ortodoks kategoriler arasındaki farklılaşmanın esas kaynağının değişken sermaye ile tüm ücretler arasındaki fark olduğu anlamına gelmektedir.[52]

Bundan ayrı bir çalışmada, Tsaliki ve Tsoulfidis (1988), yine 1958–73 için benzer bir ölçüm seti sunarlar. Cari fiyatlar cinsinden 35 sektörlü Yunan girdi–çıktı tablolarıyla çalışmak suretiyle, hepsi tarım dışı ekonomi için olmak kaydıyla, artık değer oranı, sermaye değer bileşimi ve kâr oranının para biçimlerini hesaplarlar. Ekonomiyi üç sektöre bölerler: üretken hizmetleri içeren tarım dışı üretim; ticaret, bankacılık ve konuttan oluşan dolaşım; ve kamu hizmetlerinden ibaret toplumsal idame. Değişken sermaye, üretim sektöründeki amir konumunda olmayan işçilerin ücretleri $(W_p)_p$[53] olarak tanımlanırken, geriye kalan tüm ücretler üretken olmayan ücretlerdir. Artık değer, üretken sektörde üretilen toplam kâr (gerçekleşmiş kâr artı stok değişimi), artı, üretken olmayan sektörlerdeki (IO anlamında) gayrisafi çıktı olarak tanımlanır. Fakat burada, gereğinden fazla şeyi işin içine sokmuş olurlar, çünkü yalnızca ticaret sektörü gayrisafi çıktısını saymak gerekir (bkz. Kısım 3.6). Bu nedenle, türettikleri artık değer oranı ölçümleri gereğinden büyük olup, Papadimitriou'nunkileri genelde % 30 aşar (trend açısından ikisi benzerlik gösterir). Onlar da, Papadimitriou gibi, kâr oranı ile sermayenin değer bileşimini, reel GSYH kare (quadratic) trendi olarak tanımladıkları kapasite kullanımı bakımından düzeltmişlerdir (1988, s. 200, n. 18). Tsaliki ve Tsoulfidis, analiz ettikleri Yunan ekonomisinin, 1960'lar ve 1970'ler boyunca hızlı bir sanayileşme yaşadığına, buna paralel olarak üretimin hızlı bir mekanizasyon geçirdiğine, sermaye ve yatırımın yüksek büyüme oranları gördüğüne işaret ederler. Fakat, 1970'lerin sonuna gelindiğinde, söz konusu büyüme oranları çökmüş ve hatta sert bir biçimde eksiye dönmüştür (s. 189–90). Tsaliki ve Tsoulfidis, söz konusu faz değişikliğini, ekonomideki hızlı mekanizasyonun kâr oranının düşüşüne yol açması, bunun da kâr kütlesinde durgunlukla ve 1970'ler ortasından itibaren birikimde çöküşle sonuçlanması temelinde açıklarlar. Artık değer oranının, 1958'den 1973'e kadar ılımlı biçimde yükseldiğini saptarlar. Aynı şey, (kapasite kullanımı bakımından düzeltilmiş) ücret/sermaye oranı ile düzeltilmiş Marksist ve fiilî kâr oranları için de geçerlidir. Fakat tüm bu trendler, 1973'ten 1977'ye uzanan zaman aralığında sert bir biçimde tersine dönmüştür (s. 205–9, şekil 1–5).

---

52 GVA* ≈ GSMH olduğunda, W = tüm ücretler iken, gayrisafi artık değer $S_G^* \approx$ GSMH – V* ve P_G = GSMH – W olacaktır.

53 Tsaliki ve Tsoulfidis (1988, s. 199) amir konumunda çalışanların maaşlarını toplam ücret ve maaşların % 3'ü olarak hesaplarlar.

Tablo 6.6, Papadimitriou (1988) ve Tsaliki ve Tsoulfidis (1988) artık değer oranlarını kıyaslıyor. Düzeyler farklı, ancak görece hareketler epeyce benzerdir.

Tablo 6.6. *Yunanistan'da artık değer oranları, seçili yıllar*

	1958	1960	1962	1964	1966	1968	1970	1972	1974	1976	1977
Papadimitriou	2.44	2.35	2.43	2.46	2.41	2.52	2.74	2.79	2.95	3.17	2.88
Tsaliki ve Tsoulfidis	3.08	3.02	3.18	3.15	3.01	3.14	3.27	3.30	3.82	4.06	4.08

Kaynaklar: Papadimitriou (1988, s. 170, tablo 21); Tsaliki ve Tsoulfidis (1988, s. 205, şekil 1).

6.2.3 Toplam emek değer ölçümleri

Bu bölümdeki son toplulaştırılmış ölçümler seti, girdi–çıktı tablolarına dayanmaktadır. Söz konusu tablolar, Marksist kategorilerin hem emek değer hem de para biçimlerini hesaplamaya elvermekte olduğu için ikisini doğrudan kıyaslama olanağını yaratmaktadır. İki hesaplama tipi arasındaki ilişkiler Kısım 4.1'de tartışılmıştı. Orada gösterilmişti ki, şayet söz konusu iki hesaplama seti, alıcı fiyatları emek değerlerine orantılıyken tüm parasal büyüklüklerin kendilerine tekabül eden emek değer büyüklüklerine orantılı olması anlamında tutarlı olacaksa, o zaman iki hesaplama tarzının asimetrik olması gerekir.

Daha spesifik olmak gerekirse, Kısım 4.1'de gösterdiğimiz üzere, gerçek girdi–çıktı tablolarındaki bütün mal sepetleri üretici fiyatlarıyla değerlendirildiğinden, birim emek değer hesaplamaları, gerçekte emek değer/üretici fiyat oranlarını (λ_j^*) verecektir. Bunlar, Shaikh (1975)'te geliştirilen prosedür uyarınca şöyle hesaplanabilir:

λ^* = emek değer/üretici fiyatı oranları satır vektörü;
$\lambda_j^* = \lambda_j / p_j$;
λ_j = birim emek değerler; ve
p_j = birim üretici fiyatları

iken,

$$\lambda^* = hp^* + \lambda^* . app^*$$

ve

$$\lambda^* = hp^* . (I - app^*)^{-1}.$$

Farklı mal sepetlerine ait emek değer ölçümlerini türetebilmek için, söz konusu sepet fiyatlarına (para cinsinden değerlerine), değer/fiyat oranlarını uygularız. Ancak, λ_j^* terimleri emek değer–üretici fiyatı oranları olduğundan, bunların para cinsinden değerlerinin yalnızca üretici fiyatı bileşenlerine uygulanması noktasına özen göstermeliyiz. Şekil 4.1'e referansla, üretken

girdilerin emek değeri C, sadece $(\mathbf{M}_p)_p$ elemanlar matrisi $\boldsymbol{\lambda}^*$ değer/üretici fiyatı oranları vektörüyle çarpılarak türetilmiştir. Keza, üretken emek gücü emek değeri V de, $(\mathbf{CONW}_p)_p$ üretim işçileri tüketim sepetinin üretici fiyat bileşeni, $\boldsymbol{\lambda}^*$ ile çarpılmak suretiyle türetilmiştir. Oysa, C'ye tekabül eden ve üretken girdilerin alıcı fiyatı olan değişmez sermaye para cinsinden değeri C*, bunların $(M_p)_p$ üretici fiyatı *artı* bu girdiler üzerindeki $(M_p)_t$ ticari marjına eşitken, değişken sermaye para biçimi V*, $(CONW_p)_p$ üretici fiyat ögeleriyle bunlara tekabül eden ticari marj $(CONW_t)_p$ toplamına eşittir. Emek değer büyüklükleri ile para cinsinden büyüklüklere ilişkin hesaplama tarzlarındaki asimetri, sadece girdi–çıktı tablolarının üretici fiyatları cinsinden kurulmuş olması gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Tutarlı oldukları, üretici fiyatları emek değerlerine orantılıyken aynı sonucu vermelerinde ortaya çıkar. Tablo 4.1'de gösterilen para ve emek değer hesaplarının gelir tarafı, burada Tablo 6.7 olarak yeniden üretilmiştir.

Tablo 6.7. *Para cinsinden ve emek değer cinsinden ölçüm: Gelir tarafı*

Para cinsinden değer ölçümleri	Emek değer ölçümleri
$C^* = M_p = (M_p)_p + (M_t)_p$	$C = \boldsymbol{\lambda}^* \cdot (\mathbf{M}_p)_p$
$VA^* = VA_p + VA_t + RY_p + RY_t + (M_p)_t + (M_t)_t$	$VA = H_p$
$V^* = W_p = CONW_p = (CONW_p)_p + (CONW_p)_t$	$V = \boldsymbol{\lambda}^* - (\mathbf{CONW}_p)_p$
$S^* = VA^* - V^*$	$S = VA - V$

Para cinsinden büyüklük hesaplamalarını emek değer büyüklük hesaplamalarıyla simetrik kılan prosedürlerin, ilkine ait hatalı tahminler verecek olması, bu sonuçların doğal çıkarsamasıdır. Wolff'un (1977b, 1987) önerdiği genel metodolojideki sorunun, tam da bu olduğunu göreceğiz.

Emek değer cinsinden ilk artık değer oranı hesaplaması, Okishio'nun Japonya üzerine 1951'de yaptığı çığır açıcı araştırmada ortaya konmuştur. Ayrıca, Izumi (1980, 1983) ve Okishio ve Nakatani (1985) tarafından daha sonra yapılan araştırmalar da İngilizce'ye çevrilmiştir. Bu bölümün başında belirtildiği üzere, söz konusu ölçümler Japonya'da 1924 gibi erken bir aşamada başlayan uzun bir geleneğin parçasını oluşturuyor.

Okishio, sadece girdi–çıktı tabloları kullanmakla kalmayıp, aynı zamanda üretken ve üretken olmayan emek arasında ilk kez ayrım yapan kişi de olmuştur (1959, s. 1–4). Hesaplamaları, bizim de kullanacağımız hesaplamalarla benzeşmektedir; kayda değer iki istisna haricinde. Her şeyden önce, tüm hizmetlere üretken olmayan hizmet muamelesi yapar; bu, belki de

sadece, kullandığı girdi–çıktı verilerinin bankacılık, gayrimenkul ve hizmetleri tek bir sektörde bir araya getirmesinden kaynaklanıyor olabilir (s. 4, 6). Daha önemlisi şudur: Üretken olmayan faaliyetleri ele alış tarzı, üretken işçi tüketim ölçümünü şişirmekte ve bu da türettiği artık değer oranı ölçümünü aşağıya çekmektedir. Okishio, günlük ortalama işçi tüketim sepeti ölçümünü, üretken sektörlerden satın alınan mallar $(\mathbf{conw}_p)_p$ ile ticari marjlar, kiralama ve imtiyaz ödemeleri ve hizmet harcamalarından oluşan, üretken olmayan harcamalar $(\mathbf{conw}_p)_u$ arasında bölüştürerek başlar işe. Bu noktada doğru prosedür, bunlardan ilkini $\boldsymbol{\lambda}^*$ ile çarpmak suretiyle, emek gücünün birim değerini $[n = V/(V + S) = \boldsymbol{\lambda}^* \,.\, (\mathbf{conw}_p)_p]$, birim artık değeri $(1 - n)$ ve artık değer oranını $[e = (1 - n)/n = S/V]$ elde etmek olurdu. Ancak Okishio üretken işçi ücretlerinden türetilen üretken olmayan işçi toplam tüketimini, üretken işçilerin toplam tüketiminin bir parçası olarak görmek gerektiğini savunmuştur. (Bunun nedeni, üretken olmayan harcamaların bir bölümünün üretken olmayan sektörlerdeki işçileri desteklemeye gitmesi, bunların üretken olmayan harcamalarının da dönüp başka üretken olmayan işçileri desteklemesi ve bu zincirin sonsuza kadar böyle sürmesidir.) Dolayısıyla, sonuçta vardığı nokta, üretken işçi üretken tüketim vektörünün genişletilmiş bir ölçümüdür:

$$(\mathbf{conw}_p)'_u = 0.086(\mathbf{conw}_p)_p \text{ iken,}$$

$$(\mathbf{conw}_p)'_p = (\mathbf{conw}_p)_p + (\mathbf{conw}_p)'_u = 1.086(\mathbf{conw}_p)_p \text{ olur.}^{54}$$

Okishio'nun türettiği emek gücü birim değer ölçümü $n' = \boldsymbol{\lambda}^* \,.\, (\mathbf{conw}_p)'_p = 0.518$, birim artık değer ölçümü $(1 - n') = 0.482$ ve artık değer oranı ölçümü $e' = (1 - n')/n' = \%\ 92.9$'dur. Daha önce gerçekleştirmiş olduğu para cinsinden artık değer oranı ölçümlerinin sonuçlarından hareketle, ulaştığı emek değer cinsinden artık değer oranı ölçümü için, "beklenen düzeyden daha düşük olduğunu düşünmek mümkündür" diye kayıt düşer (1959, s. 8). Ama para cinsinden oranların değer cinsinden oranlara göre daha yüksek olmasını ilkinin tarım sektöründen büyük miktarda değer transferini yansıtmasıyla açıklar (s. 8–9). Bu pekâlâ doğru olabilir ama, üretken olmayan harcamaları ele alış tarzı hesapladığı değer cinsinden oranı aşağıya doğru çekecek bir etki yaratır. Bunun için, n' teriminin 1.086'ya bölünmesi suretiyle

54 Üretim işçisi ücretleri = w_p olsun. Bunun bir kısmı üretken olmayan harcamalara gitmekte olup, onun da bir bölümü, bu gelirden desteklenen üretken olmayan işçilerin ücretlerine denktir. Okishio, w_p üretim işçisi ücretlerinin % 7.9'unun, doğrudan doğruya, üretken olmayan işçi ücretlerini desteklemeye gittiğini hesaplar. Tabii, bu işçiler ücretlerini tükettiklerinde, onların ücretlerinin de % 7.9'u üretken olmayan işçi ücretlerine gidecektir vs. Böylece, üretken işçi ücretleriyle "ilintili" toplam ücret = $w_p + (.079)w_p + (.079)(.079)w_p + \ldots = w_p \,.\, [1/(1 - .079)] = w_p \,.\, (1/.921) = (1.086) \,.\, w_p$ olacaktır. Okishio, kendi genişletilmiş üretken işçi tüketim ölçümünü türetmek için, üretken işçi tüketimi üretken bileşenlerine 1.086 çarpanını uygular (Okishio 1959, s. 6–7, 9–10, tablo sütunları 8–9).

düzeltme yapılması, Tablo 6.8'de (ileride) gösterildiği gibi, hesaplanan artık değer oranını % 20 dolayında yükseltecektir.

1951 için düzeltilmiş e = % 112.8 sonucu, daha sonraki Okishio ve Nakatani (1981) 1980 yılı e = % 134.4 sonucu ile gerek teorik gerekse pratik olarak tutarlıdır. Bu son araştırma da, üretken ve üretken olmayan emek arasında ayrım yapar, ama hizmetleri tümüyle üretken sayar. Bunun nedeni muhtemelen 1980 girdi–çıktı tablosunun hizmet sektörünü bankacılık ve gayrimenkul sektörleriyle kaynaştırmamış olmasıdır. Üretken sektörler, ticaret ve finans, sigortacılık ve gayrimenkul hariç ticari temelde çalışan tüm sektörler olarak tanımlanmıştır. Bizim prosedürümüz buna hayli yakındır; şu farkla ki, biz, işletme, hukuk, hanehalkı hizmetleri ile çeşitli serbest meslek hizmetlerini imtiyazlar sektörünün parçası sayıyoruz.[55] Birim değer/fiyat oranları, emek gücü değeri ve artık değer oranına yönelik hesaplama prosedürü bu kez Kısım 4.1'de ana hatlarıyla verilen prosedürlerle denk olup, Okishio'nun üretken işçilerin üretken olmayan harcamalarını önceki ele alış tarzından eser yoktur. Fakat yine de, Okishio ve Nakatani'nin 1980 için e = $(1 - n)/n$ = % 134.4 ölçümü, Izumi'nin (1980) 1975 için e = % 205 ölçümünden ciddi ölçüde düşüktür. Bu sonuncusu ise, biraz sonra açıklayacağımız gibi, Izumi emek gücünün değerini olduğundan daha yüksek hesapladığından, olması gerekenden düşüktür. Okishio ve Nakatani (1985, s. 8), bir kez daha, türettikleri sonuçların "beklenen düzeyden düşük" olduğunu kaydederek, bir kez daha bunu imalat sanayisindeki gerçekleşmiş artık değer oranlarının öbür sektörlerden ciddi bir değer transferi içermesi olgusuyla açıklarlar. Oysa, bu tür bir değer transferi etkisi, onların elde ettiği sonuçla Izumi'ninki arasındaki aykırılığı açıklayamaz. Özellikle şundan dolayı: Izumi ölçümü, içerisinde imalat sanayisinin hiç kuşkusuz büyük bir role sahip olduğu "malzeme malları (materials goods) üreten sektörler"le ilgilidir. Bunun daha çok araştırılmaya muhtaç bir mesele olduğu ortadadır.

Izumi, üretken sektörleri sadece tarım dışı "malzeme malları üreten sektörler" olarak tanımlar. Ticaret, finans ve sigortacılık, gayrimenkul, iletişim ve tüm hizmet sektörü, "hizmetler" kategorisine sürülmüş ve bunun içerisindeki her şey üretken olmayan faaliyet sayılmıştır (Izumi 1980, s. 4–6). Birim emek değer/üretici fiyatı oranları, Kısım 3.6'da gösterilen biçimde hesaplanmış olup, bunlar, bizim üretken emek gücünün değeri V diye tanımlayacağımız şeyi türetmek üzere, üretken işçi tüketimi üretici fiyat bileşenine

55 Okishio ve Nakatani (1985, s. 5), üretken olmayan faaliyetlerin "üretim sürecinin teknik bakış açısından gereksiz" olduğunu ileri sürerler. Bu, belki de çeviriden kaynaklanan, ikircikli bir önermedir. Tüm üretim dışı faaliyetlerin, üretim açısından "teknik olarak" gereksiz olduğu tanım gereği açıktır; ancak bu, onların toplumsal açıdan gereksiz oldukları anlamına gelmez. Üretken olmayan faaliyetlerin gereksiz faaliyetlerle eş anlamlı olmadığını baştan beri vurgulayagelmekteyiz.

uygulanmaktadır (s. 9–10). Fakat bu noktada, Izumi (s. 10) durup şu soruyu sorar: "Sadece maddi mallar (material goods) üreten sektörlerdeki üretim işçisi emeğinin değer yarattığını savunursak, üretim işçilerinin hizmet tüketimini nasıl hesaba katacağız?" (s. 10). Yanıtı, "üretim işçileri hizmet tüketiminde bulunduğunda, aslında dolaylı olarak bu hizmetlerin arzı için gerekli olan maddi malları tüketmektedirler" türü bir varsayım yapmak olur (s. 10–11). Böylece, üretken olmayan sektörlerin (hizmet sektörleri) toplam (dolaysız ve dolaylı) malzeme ihtiyaçlarının emek değer ölçümünü (Cm'_u),[56] emek gücünün değerine (V) ekleyerek, $V' = V + Cm'_u$ genişletilmiş emek gücü değerini elde eder. Ardından, bu toplam üretken emek saatlerinden (H_p) düşülerek (azaltılmış) artık değer $S' = H_p - V' = (H_p - V) - Cm'_u = S - Cm'_u$ elde edilir (S = bizim artık değer tanımımız). Üretim işçilerinin üretken olmayan harcamalarının ele alınması bakımından, Okishio (1959) ve Izumi (1980) arasındaki benzeşmeye dikkat çekelim: İlki, üretken işçi tüketimine, üretim işçilerince yapılan üretken olmayan harcamaların yol açtığı dolaysız ve dolaylı işçi tüketimini katarken, öteki, yine bu üretken olmayan faaliyetler içerisinde kullanılıp tüketilen dolaylı ve dolaysız malzemeleri katar. Doğallıkla, Izumi de, aynı dönemde başkalarınca hesaplanmış olan para cinsinden artık değer oranından "sürekli daha düşük" emek değer cinsinden artık değer oranı ölçümleri türetmektedir (s. 13). O da bunu, Japonya'da tarımdan sanayiye değer transferleriyle açıklar: Bunlar, sanayide gerçekleşen (para cinsinden) artık değer oranını değer cinsinden orandan çok daha yüksek kılmaktadır (1980, s. 13; 1983, s. 13). Izumi (1983), yaptığı ölçümleri hem Japonya için daha sonraki yılları, hem de ABD ve Kore Cumhuriyeti'ni kapsayacak tarzda genişletir. Japonya için yapılan bu daha sonraki ölçümler, bir parça daha yüksek olup hızla yükselmektedir. Tablo 6.8 Okishio (1959), Izumi (1980, 1983) ve Okishio ve Nakatani (1985) tarafından yapılan ölçümleri kıyaslıyor.

Tablo 6.8. *Japonya için değer cinsinden artık değer oranı ölçümleri, seçili yıllar*

	1951	1975	1980
Okishio (1959)	0.929	—	—
Okishio (düzeltilmiş)	1.128	—	—
Izumi (1980,1983)	0.43	2.05	—
Okishio and Nakatani (1985)	—	—	1.344

Kaynaklar: Okishio (1959, s. 8); Izumi (1980, tablo 5; 1983, tablo 1); Okishio ve Nakatani (1985, s. 7).

56 Izumi (1980, s. 10–12), hizmet sektöründe, kullanılan malzemelerin üretimi, kullanılan artık ürün ve işçilerin tüketimi için gereken dolaysız ve dolaylı malzeme girdisi tutarlarını hesaplar.

Izumi'nin (az sonra yine döneceğimiz) emek gücü değerini ele alış tarzıyla mutabık olmasak da, yürüttüğü tartışma gelişkin ve içgörü doludur. Sektörlere ilişkin artık değer oranı ölçümleri yapar, bunların kendilerine tekabül eden kâr/ücret oranlarından çok farklılaştıklarını, çünkü bu sonuncuların, sektörler arası ve sanayiyle tarım arasındaki değer transferlerini yansıttıklarını belirtir. Bu, kâr/ücret oranlarının sektör sömürü oranlarının güvenilecek göstergeleri olmadığını gösterir ve bu konuda geçmişte yapılmış pek çok araştırmayı geçersiz kılar (Izumi 1980, s. 15–21). Ayrıca, yine parasal ölçümlere dayalı çalışmaların aksine, büyük işletmelerin değer cinsinden daha yüksek artık değer oranlarına sahip olduğunu saptar (s. 26).

Izumi, daha sonraki bir makalesinde, aynı yöntemi Japonya, ABD ve Güney Kore artık değer oranları arasında bir kıyaslama yapacak biçimde genişletir (Izumi 1983, s. 10). Burada elde ettiği sonuçlar, özellikle de Güney Kore için en düşük değer cinsinden oran, ABD için ise en yüksek değer cinsinden oran bulgusu, Amsden'ın bu kısımda daha önce analiz ettiğimiz çalışması da dâhil, öbür araştırmaların sonuçlarıyla daha da uyumsuzdur. Söz konusu bulgu, artık değer oranının, kalkınma düzeyiyle birlikte, sırf tarihi olarak değil, yatay kesitsel olarak da arttığı anlamına gelmektedir. Kendisi bunu, daha önce yapılan çalışmalar para cinsinden artık değer oranına yönelik olduğu için, bunların yalnız tarım dışı üretken sektörde üretilen artık değeri değil, aynı zamanda o sektöre transfer edilen değeri de yansıttıkları argümanı ile açıklar. Ona göre, söz konusu artık değer transferi Japonya için çok yüksek olup, öncelikle Japon tarımından gelmektedir. Dolayısıyla, gerçekleşen artık değer oranlarının Japonya için ABD'den daha yüksek olduğu bulgusunun, üretilen artık değer oranları için elde ettiği tersine sonuçla ille de çeliştiği söylenemez (s. 14–16). Tablo 6.9, ABD için, bir referans noktası olarak Khanjian'ın bulgularıyla beraber, Izumi'nin değer cinsinden artık değer oranı ölçümlerini sunuyor. Izumi'nin ABD rakamlarının, emek gücü değeri ölçümünü şişirmesi yüzünden, Khanjian'ınkinden % 20 ila % 30 kadar düşük olduğuna dikkatinizi çekeriz (bu aşağıda daha derinlemesine tartışılıyor).

Tablo 6.9. *Artık değer oranları, Izumi versus Khanjian*

	1958/1960	1963/1965	1967	1970/1972	1975/1977
Izumi: Güney Kore	—	—	—	0.92	1.38
Izumi: Japonya	1.24	1.57	—	1.70	2.05
Izumi: ABD	1.72	1.89	2.14	2.04	2.31
Khanjian: ABD	2.64	2.64	2.88	2.87	2.91
Izumi/Khanjian	0.65	0.72	0.74	0.71	0.79

Kaynaklar: Izumi (1983, tablo 1) – Japonya için, 1960, 1965, 1970, 1975; ABD için, 1958, 1961, 1963, 1967, 1972, 1975. Khanjian (1988, tablo 19) – ABD için, 1958, 1963, 1967, 1972, 1977.

Izumi'nin, üretken olmayan sektörün toplam (dolaysız ve dolaylı) malzeme gereklerinin değerini (Cm'_u) emek gücü değerinin içerisine katması bütünüyle gereksizdir. Sorun, "hizmetler" kategorisi kapsamını gerektiği gibi ele alamamasından kaynaklanır. Hizmetler sektörünü, üretken faaliyetlerden oluşan kısmıyla (bizim yaptığımız gibi) doğrudan üretken sektörün içerisine katmak gerekir. Öte yandan, gerçek girdi–çıktı tablolarından hesaplanan birim değerlerin esasında emek değer/üretici fiyatı oranları olduğunu, bu hâliyle, işçilerin ücret sepeti gibi bir mal sepetinin emek değerini, söz konusu değer/üretici fiyatı oranları ile mal sepeti üretici fiyat bileşeninin çarpımı olarak hesaplamak gerektiğini göstermiştik. Böyle bir hesaplama, ne ticari marj ne de imtiyaz akımlarını kullanmadığından, üretken olmayan faaliyetleri sırf üretken olmadıkları için dışarıda bırakmış gözükmektedir. Oysa bu bir yanılsamadır. Ticari marjlar, çağdaş girdi–çıktı tabloları üretici fiyatları cinsinden oluşturulduğundan dışarıda tutulmakta olup, birim değer hesaplamaları da bu nedenle değer/üretici fiyat oranlarıyla sonuçlanmaktadır. Eğer tablolar alıcı fiyatları cinsinden oluşturulsaydı, o zaman emek değer/alıcı fiyat oranlarıyla sonuçlanırdı. ve herhangi bir sepette buna tekabül eden mal ögelerini de alıcı fiyatlarıyla değerlendirmek gerekirdi; bu suretle, bu kez ticari marjlar da içerilmiş olurdu. İmtiyazların hariç tutulması, bunlar satın alımlardan çok transferleri temsil ettiklerinden, tümüyle farklı bir konudur. Kendi sektörel bölümlemesiyle tutarlı olmak bakımından, Izumi'nin, tüketim vektörünün yalnız üretici fiyatı bileşenlerini kullanması gerekirdi.

Izumi'nin ülkeler arası kıyaslamalarını değerlendirmek daha zordur. Onun emek gücünün değerini ele alış tarzı tüm bu ölçümleri aşağıya çekmekle beraber, bu etkinin Japonya ve Güney Kore'de ne ölçüde işlediğini bilemiyoruz. Izumi, en yüksek ücretler ve en kısa çalışma gününe sahip olmasına karşın, ortalama verimlilik çok daha büyük olduğundan, artık değer oranının en yüksek ABD'de olduğunu öne sürmektedir. Güney Kore için

tersi geçerliyken, Japonya arada yer almaktadır (Izumi 1983, s. 14). Artık değerin gerek para cinsinden, gerekse değer cinsinden oranlarını, Kalmans'ın da (1992, s. 124–30), ABD'de Japonya'dakinden daha yüksek bulduğunu görmek ilginçtir. Bir bütün olarak bakıldığında, Izumi'nin araştırması onu üç sonuca ulaştırıyor: Sömürü oranı zaman içerisinde yükselmektedir; daha ileri kapitalist ülkelerde daha yüksektir; ve daha düşük kalkınma düzeylerinde daha hızlı artmaktadır (s. 19).

Wolff (1977b), Marksist kategorileri girdi–çıktı tablolarından hareketle ölçecek genel bir prosedürün oluşturulmasına yönelik yayımlanmış ilk girişimdir. Tüm emeğin üretken olduğu varsayımıyla başlayarak, bu durumda birim emek değer/üretici fiyatı oranlarının nasıl hesaplanabileceğini gösterir ve söz konusu varsayım altında para ve emek hesaplamalarının tamamıyla simetrik olduğunu ortaya koyar (s. 88–9). Ardından, üretken olmayan faaliyetlerin gayet gerekli olabileceğini özenle kaydettikten sonra, üretken olan ve olmayan emek arasındaki ayrımı işe katar (97). Bu onu, IO tablolarını üretken olan ve olmayan sektörlere bölmeye yöneltirken, ticareti üretken olmayan sektörler arasında sayar (s. 92–4). Bu temelde, değer/fiyat oranlarını ve emek değer büyüklüklerini hesaplamaya yönelik, daha önce özetlediklerimizle aynı olan yeni prosedürler geliştirir (s. 95–6). Fakat, para cinsinden ölçümleri ele alırken, Marksist kategorilerle IO kategorileri arasındaki önceki simetriyi, emeğin bir bölümünün üretken olmadığı duruma yanlış biçimde genelleştirmektedir; bu onu, para cinsinden büyüklükleri emek değer büyüklükleriyle tamamen simetrik biçimde hesaplamaya götürmüştür (s. 95).[57] Dolayısıyla, türettiği para cinsinden ölçümler tutarsız ve yanlıştır. Khanjian (1988, s. 122–30), sorunu, Wolff'un prosedürlerine dayanan bir örnek aracılığıyla gösteriyor. Kısım 4.1'de, bu biçimde hesaplanan para cinsinden artık değer oranının değer cinsinden orandan genellikle daha yüksek olacağını göstermiştik. Gerçekten de, Wolff'un S*/V* ölçümleri, S/V oranından genelde % 4–% 8 arasında daha yüksektir. Khanjian tarafından yapılan tutarlı ölçümler, değer cinsinden artık değer oranlarından % 7–% 9 arasında daha düşük para cinsinden oranlar verdiğine göre, Wolff'un tutarsız prosedürünün, S*/V* hesaplarında kabaca % 12 –% 15 kadar yukarıya doğru bir sapma yarattığına hükmediyoruz (her iki çalışmada ortak olan yıllar için).

Kaydedilmesi gereken bazı başka boyutlar daha vardır. Wolff'un Marksist kategorilerle girdi–çıktı kategorileri arasındaki eşleştirmesi, yalnızca kullanım tarafıyla sınırlı olduğundan kısmidir. Onun artık değer oranlarına

57 Wolff, ticareti öteki üretken olmayan sektörlerle kaynaştırmak suretiyle, üretken olmayan akımların hepsini imtiyaz türleri olarak ele almış olmaktadır. Ticari faaliyetler için ötekilerden ayrı bir rolün bu eksikliğidir ki, Wolff'un parasal hesaplarını emek değer hesaplarıyla simetrik kılar; ikisini birbiriyle tutarsız kılan da yine tam budur.

ilişkin ölçümleri, üretken işçi ücretleri ölçümünden gelir vergilerini çıkartırken devlete ait sosyal refah harcamalarını katmadığından, bizimkilerden bir miktar yüksektir. Bu, onun değişken sermaye ölçümünü küçültmektedir (1977b, s. 112). Ayrıca, kendi hesabına çalışan kişilerin ücret eşdeğerini çıkartmak teşebbüsünde bulunmadığından, kurumsallaşmamış işletmelerin tüm gelirini, örtük olarak, mülkiyet tipi gelir tarzında ele almış olmaktadır. Nihayet, Wolff'un (s. 87–9, 105, 108–12), üretken olmayan faaliyetlerin gerekli olabileceklerini de ileri sürmesine (s. 97) karşın, Marksist artık ürün ölçümünü Baran–Sweezy'nin "artık" kavramıyla tekrar tekrar eş anlamlı imiş gibi ele alması çarpıcıdır. Kısım 6.3'te, söz konusu iki kavramın birbirinden çok farklı olduğunu göreceğiz; bu, her bir kavrama ait ampirik prosedürleri kıyasladığımızda gayet berrak hale gelecektir.

Wolff'un ikinci çabası, daha önce yaptığı analizin zengin ve ilginç bir genişletmesi olan 1987 kitabıyla ortaya çıkar. Bu kitap, Marksist kategoriler ile girdi–çıktı kategorileri arasındaki ilişkiye yönelik eksiksiz bir çifte kayıt usulü muhasebe geliştirmeye girişir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, ABD'deki üretken olmayan emeğin istihdamının ve toplam ücretinin, üretken emeğinkine göre arttığını göstermekte ve bunların birikim üzerindeki etkilerine yönelik iki sektörlü bir formel model geliştirmektedir (1987, s. x–xi, bölüm 4–5). Bu kez, üretken sektörlerdeki üretken emek, üretken olmayan emekten ayrılarak (s. 80, n. 19), sadece ilkinin ücretleri üretken sermaye olarak sayılmaktadır. Değişken sermaye üzerindeki vergilerin ele alınış tarzı da iyileştirilmiştir: Ücretlerden, yalnızca işçi sınıfı üzerindeki net vergi (işçi sınıfı tarafından ödenen vergiler ile işçi sınıfına yönelik sosyal amaçlı harcamalar arasındaki fark) düşülmektedir. Son olarak, Wolff sömürü oranını artık değer oranından ayırarak, ilkini hesaplamak için değerli bir yöntem öne sürer (s. 84). Daha önceki çalışmalarında olduğu gibi, Wolff (1977b, s. 87–89) Marksist artık ürünü Baran–Sweezy artığıyla özdeşleştirmektedir. Ancak, önceki pozisyonunun aksine, bu kez üretken olmayan faaliyetleri gereksiz olarak nitelemektedir: "üretken olmayan işçilerin kattığı emek gücü hiç bir ürünün üretimi için vazgeçilmez değildir" (s. 78).

Wolff'un kitabının merkezî çekirdeği, çifte kayıt usulü muhasebe çerçevesidir. Fakat, sunduğu çerçeve burada da bir kez daha, para ve emek değer hesaplamaları bakımından simetriktir. Önceki çalışmasında olduğu gibi, Wolff, tüm üretken olmayan faaliyetleri genel bir imtiyazlar sektörünün parçası olarak ele almakta (reklamcılık örnek olarak kullanılıyor), bu ise ona, bu iki hesap kümesini – bu kez gerek ürün, gerekse gelir tarafında – simetrik kılma olanağını sağlamaktadır (1987 s. 69–83). Dolayısıyla, türettiği para cinsinden artık değer oranı ölçümleri, emek değer ölçümleriyle tutarsız olmaya

devam eder. İlginç biçimde, kitabın kayda değer bir kısmını sömürü oranlarını ve artık değer oranlarını ölçmeye yönelik tekniklere ayırmasına karşılık, Wolff hiçbiri için dolaysız ölçümler sunmaz (Khanjian 1988, s. 120).[58] Ancak, Wolff'un her ikisine ait hesaplamaları, sağladığı öteki veriler içerisinde örtük olarak mevcut olup, bunları biraz sonra inceleyeceğiz.

Wolff'un artık değer oranını ölçmesinde, iki çarpıcı sorun daha mevcuttur. İlkin, ücretler üzerindeki net vergiyi hesaplayışında, tüm devlet harcamalarını (bunun fiyat bileşenini) tüketicilere yönelik bir hizmet olarak ele alır. Bu şekilde, savunma, uluslararası ilişkiler, uzay programları vesaire dolaysız biçimde tüketiciye hizmet olarak ele alınmış (1987, s. 78) ve bu yüzden işçilerce elde edilen hizmetler, olduğundan yüksek gösterilmiş olur. Hükümet harcamalarının bu tarz ele alınışı esas olarak neoklasik olup, bizim benimsediğimiz yaklaşıma çok uzak düşer (bkz. Kısım 5.9). Öte taraftan, Wolff işçilerce ödenen vergileri olduğundan daha düşük göstermektedir, çünkü sadece (dolaysız transferlerin düşülmesinden sonraki net) kişisel gelir vergilerini sayıp, vergilerin sosyal güvenlik için ödenen bölümünü işe katmaz.[59] Nihai sonuç, metodunun değişken sermaye ölçümünü olduğundan daha büyük göstermesidir. Kitabındaki artık değer oranı ölçümlerinin, başka şeyler aynı kalmak kaydıyla, 1977 makalesindekilerden bile daha düşük çıkmasını beklerdik. Bunun gerçekten de böyle olduğunu göreceğiz.

İkinci sorun ise, Wolff'un, sömürü oranını artık değer oranından ayırt etme çabasından kaynaklanıyor. Yazar, tüm (üretken ve üretken olmayan) işçilerin ortalama sömürü oranını hesaplamak için kıymetli bir metot ortaya koymuştur (1987, s. 84). Bizim kullandığımız notasyonla,

V = üretken emek gücü değeri = n . H_p ve

V_u = üretken olmayan emek gücü değeri = n . H_u

iken,

H = tüm emeğin çalışma saatleri = $H_p + H_u$;

$(\mathbf{conw})_p$ = ortalama işçinin saat başı tüketim sepetinin üretici fiyat bileşenleri (sütun) vektörü;

$n = \boldsymbol{\lambda}^*. (\mathbf{conw})_p$ = emek gücünün birim değeri (ortalama çalışma saatinin gerekli bölümü)

58 Wolff (1987, s. 133) yalnızca işçi başına "artık" ölçümlerini vermekte olup, bunlar onun zımni artık değer para veya değer oranlarını hesaplamaya yetecek bilgi sağlamaz.

59 Wolff'un sosyal güvenlik vergilerini hariç tutmaktaki dayanağı, söz konusu vergilerin bir emeklilik sistemi gibi işlemesi ve eninde sonunda işçi sınıfına geri dönmesidir (1987, s. 62). Ancak, işçilere dönük tüm dolaysız transferleri ücretlere bir ilave (aslında, ödenen net vergilerdeki bir azalış) saydığından, bu tür ödemelerin geri akışını (reflux) zaten hesaba katmıştır. Bu, sosyal güvenlik vergileri, ücretlerden kesilen vergiler arasında yer almadıkça tutarsızdır.

$V_T = n \cdot H$ = tüm emek gücünün değeri = $V + V_u$;
ve

$$\epsilon = \frac{H - V_T}{V_T} = \frac{1-n}{n} = \text{ortalama sömürü oranı olsun.}$$

olsun.

Wolff'un ortalama sömürü oranı ölçümü ϵ, toplam artık emek zamanının ($H - V_T$), toplam emek gücünün değerine (V_T) oranıdır. Bu elbette doğrudur. Daha önce gösterildiği gibi, herhangi bir verili değer/fiyat oranları vektörü için bu oran sadece ortalama işçinin tüketim standartlarına bağlıdır. Bunun uzantısı olarak, üretken işçilerin sömürü oranı da bunların artık emek zamanı ($H_p - V$), bölü emek gücünün değeri V olacaktır. Şayet, Wolff'un varsaydığı gibi, üretken işçilerin tüketim standartları ortalama işçinin tüketim standartlarıyla aynı ise,[60] o vakit üretken işçilerin sömürü oranı da ortalama işçininkiyle aynı olacaktır. Fakat, üretken işçilerin sömürü oranı artık değer oranıdır. Dolayısıyla, Wolff'un eşit tüketim sepetleri varsayımı altında, artık değer oranı ortalama sömürü oranına eşit olacaktır:

$$e = \frac{H_p - V}{V} = \frac{H_p - (n \cdot H_p)}{n \cdot H_p} = \frac{1-n}{n}$$

Ancak Wolff, artık değer oranını bu biçimde tanımlamaz. Bunun yerine, şaşırtıcı bir hata yapar. Artık değeri, tüm emek zamanının (H), yalnızca üretken işçilerin gerekli emek zamanından (V) artakalan bölümü olarak tanımlar ve böylece, artık değer oranı şöyle olur (1987, s. 83):

$$e' = \frac{H-V}{V} = \frac{H_p + H_u - V}{V} = \frac{(H_p - V) + H_u}{V} = \frac{S}{V} + \frac{H_u}{V} = e + \frac{H_u}{V}$$

Bu artık değer oranı ölçümü, üretken olmayan emeğin emek zamanının doğrudan artık değer ölçümü içerisine girmesi bakımından hayli özgündür. Dahası, üretken emek zamanının yalnızca üretken emek gücü değerinden (V) artakalanı artık değer içerisine girerken, söz konusu üretken olmayan emek zamanının (H_u) tamamı artık değere katkı yapar. Dolayısıyla, Wolff'un formülasyonu uyarınca, *üretken olmayan emek zamanı, artık değer üreten emek anlamında süper düzeyde üretkendir.*

60 Wolff, üretken ve üretken olmayan işçilerin işçi başına aynı tüketim sepetine sahip olduğunu varsayıyor. Kendisinin V ve V* formüllerini kıyaslayınız (Wolff 1987, s. 82–4).

Şayet üretken olmayan emek zamanı artık değer içerisine bu biçimde girecek olursa, üretken olmayan istihdam görece düzeyindeki bir artışın, artık değer oranını yükseltebileceğine dikkat ediniz! Gerçekten de, $H = H_p + H_u$ ve $V_T/V = H/H_p$ olduğunu kaydetmek suretiyle, e′ ifadesini şöyle yeniden yazabiliriz:

$$e' = \frac{H-V}{V} = \frac{H}{V} - 1 = \frac{H\ V_T}{V_T\ V} - 1 = (1+\epsilon)\frac{H}{H_p} - 1 = (1+\epsilon)\frac{H}{H-H_u} - 1$$

$$= \frac{1+\epsilon}{1-H_u/H} - 1.$$

Wolff, kendi artık değer oranı ölçümüyle (e′) ortalama sömürü oranı ϵ arasındaki ilişki için tıpkı bu ifadeyi türetir ve bu arada, "böylece artık değer oranının … üretken olmayan istihdamın üretken istihdama oranındaki bir artış … yoluyla artması mümkündür" diye bir not düşer (1987, s. 85). Bu oldukça olağanüstü sonuç üzerine herhangi bir yorum yapmaz.

Wolff'un, (ϵ, kendisince, üretken olmayan işçilerin üretken işçilerle aynı sepeti tükettiği varsayılarak hesaplandığından) bizim tanımlayacağımız hâliyle, gerçekte artık değer oranı e olan ortalama sömürü oranına (ϵ) ilişkin emek değer ölçümlerini çıkartmak mümkündür. Wolff 1 – *n* için verileri sunmuştur. Bundan ϵ = (1 – *n*)/*n*'yi hesaplayabiliriz ki bu da bizim tanımladığımız hâliyle e = S/V ile aynıdır.[61]

Nihayet, Khanjian da (1989), Shaikh (1975) içerisinde geliştirilmiş olan prosedürler temelinde, ABD'deki artık değerin emek değer ve para cinsinden oranlarına yönelik tutarlı bir ölçüm seti sağlar. Kısım 4.1'de tartıştığımız gibi, Khanjian'ın verileri, fiyat–değer sapmalarının artık değer oranının ölçülmesi üzerindeki etkilerinin ufak olduğunu açıkça gösteriyor: S/V, S*/V* karşısında yalnızca % 6 – % 9 kadar farklı olup, bunların trendleri de görünürde özdeştir. Bu ise, dolaysız biçimde, para cinsinden artık değer oranı ölçümlerinin, bunların ardında yatan emek değer cinsinden oranlar için genelde yaklaşık hesaplama için mükemmel göstergeler olduğu anlamına gelmektedir. Fakat, Khanjian'ın sayısal ölçümleri bizimkilerden ciddi biçimde büyüktür, çünkü kurumsallaşmamış şirketler sektöründeki şirket sahibi ve ortakların ücret eşdeğerleri için düzeltme yapmamıştır. Böyle bir düzeltme (ki biz bunu yapmaktayız) artık değer ölçümünü azaltacak, değişken sermaye ölçümünü yükseltecektir. Bizim ölçümlerimizin Wolff'unkilerden, başka şeyler aynı kalmak kaydıyla, daha düşük olmasının nedeni de budur.

---

61 Wolff'un $S^*/N = [N - (N \cdot \lambda_m)]/N$ terimi, λ_m ortalama emek gücünün birim değeri olduğuna göre, bizim 1 – *n* dediğimiz şeyden ibarettir. Bu, Wolff (1987, s. 133, tablo 6.6, satır 4)'te gözükmekte.

Tablo 6.10, Wolff (1987)'deki değer cinsinden artık değer oranına ilişkin örtük ölçümleri, kendisinin önceki ölçümleri (1977b, s. 103, tablo 3), Khanjian'ın (1989, tablo 19) ölçümleri ve bizim para cinsinden artık değer oranlarımızla (Ek H) kıyaslıyor. Wolff'un sonraki ölçümleri, önceki ölçümlerinden daha küçüktür; bunun nedeni, çok muhtemeldir ki, daha sonra yapılan ölçümlerin, devlet harcamalarının önemli bir bölümünü değişken sermaye ölçümüne eklemesidir. Wolff'un, savunma, uluslararası ilişkiler ve uzay programını bile işçi sınıfına verilen hizmetler arasına katmak suretiyle, gerektiğinden fazla şey eklediğini daha önce belirtmiştik. Bu durum, Wolff'un V ölçümünü, en çok da Vietnam dönemi söz konusu olduğunda, şişirmiş olmalıdır. Türettiği artık değer oranı ölçümünün 1967 ila 1977 arasında düşmesinin nedeni de muhtemelen budur. Öteki ölçümleri daha önce ele almıştık.

Tablo 6.10. *Artık değer oranları, Wolff versus ötekiler*

	1947	1958	1963	1967	1972	1977
Wolff (1987): S/V	2.11	2.60	2.72	2.72	2.37	2.27
Wolff (1977): S/V	2.25	2.67	2.80	3.07	—	—
Khanjian (1988): S/V	—	2.64	2.64	2.88	2.87	2.91
Bizim ölçümlerimiz: S*/V*	—	2.00	2.07	2.10	1.99	2.10

Kaynaklar: Wolff (1987) için, 1 – n tablo 6.6, satır 4, sayfa 133'ten. Wolff (1977) için, ϵ = (1 – n) / n tablo 3, satır 1, sayfa 103'ten. Khanjian (1989) için, S/V tablo 19'dan. Bizim ölçümlerimiz için, S/V* EK H'dan.*

6.3. Gerekli ve gerekli olmayan emek arasındaki ayrıma dayalı araştırmalar (iktisadi "artık")

Üretken ve üretken olmayan emek arasındaki Marksist ayrımın kökü artık değer kavramında yatar. Kapitalist tarzda istihdam edilen üretim emeği, artık değer üretmek anlamında üretkendir. Geriye kalan emeğin tamamı ise, ister küçük meta üretimine, ister dolaysız kullanım için üretime, isterse dağıtım ve toplumsal idame türü çeşitli üretim dışı faaliyetlere yönelmiş olsun, artık değer üretmek anlamında üretken olmayan emektir. Ayrım çizgisi artık değerde konmuştur, çünkü kapitalist üretimin kritik yakıtı tümüyle budur. Kâr, aynı zamanda, sermaye devresi ile öteki kapitalist ve kapitalist olmayan devreler arasında değer ve kullanım değeri transferleriyle de yaratılabilir. Bununla beraber, kapitalist üretim tarzında, artık değer üretimi kârın birincil kaynağıdır.

Artık değer üretmek anlamında üretken olmayan emeğin, gereksiz bir emek olmadığını vurgulamaya çok gayret sarfettik. Esasen, üretim kavramı bir tek neoklasik iktisatta gereklilik kavramı içerisine hapsedilmiş, piyasa

da nihai hakem haline getirilmiştir. Neoklasik yaklaşımlar, piyasada ödüllendirilen (veya ödüllendirilmesi mümkün olan) her faaliyeti "üretken" addettiğinden, ancak piyasa dışı alan "üretken olmayan" (yani gereksiz) faaliyetleri içerisinde barındırabilir. Devlet, hanehalkları ve kapitalist olmayan topluluklar başlıca zanlılardır.

Baran (1957), bu piyasaperest geleneği çok haklı olarak reddeder. Israrla, kapitalizmin, iktisadi artığın ciddi bir bölümünü masseden pek çok gereksiz faaliyeti yarattığını ve sürdürdüğünü söyler. Baran (s. 9) "artık" kavramını "toplumun gerçekleşen cari ürünüyle gerçekleşen cari tüketimi arasındaki fark" olarak tanımlasa da, Baran ve Sweezy (1966, s. 9, 112), kavramı daha sonra, "toplam toplumsal ürün [ile] bunu üretmenin toplumsal olarak gerekli toplam maliyetleri arasındaki fark" biçiminde inceltirler. Tekelci kapitalizm koşullarında, artık kendisine yönelen talepten daha hızlı büyüme eğilimi içindedir. Bu yüzden artığı, gittikçe daha fazla, israfa dönük satış çabalarına, devlet harcamaları ile askerî harcamalara, planlanmış teknolojik eskime temelinde yaratılan gereksiz harcamalara ve Üçüncü Dünya'daki dış pazarlara doğru saptırmak zorunluluğu doğar (s. 341). Daha olumlu bir bakışla, iktisadi artık, toplumsal bakımdan arzu edilir kullanımlar için potansiyel bir fon biçiminde görülebilir. Lippit (1985, s. 10), millî ürünün, "tüm yurttaşların, kamusal ve bireysel temel tüketim ihtiyaçları"ndan artakalan bölümü olan iktisadi artığın "toplumun çeşitli biçimlerde kullanmayı seçebileceği bir tür tercihe bağlı fon" oluşturduğu görüşünü savunmuştur. Stanfield ise (1973, s. 3), Weisskopf'un, iktisadi artığın, "bir toplumun üretken kapasitesinin, birbirleriyle rekabet içindeki seçenekler arasında tahsis etmekte belli bir potansiyel özgürlüğe sahip olduğu parçası" olduğu yolundaki sözlerine atıfta bulunur.

Artık üzerine çoğu tartışmada, (net millî hasıla) NNP'nin MGHH ölçümü, yeterli bir ürün ölçümü olarak alınıyor. Dolayısıyla, artığın ölçümü, söz konusu ürünü üretirken ortaya çıkan "toplumsal olarak gerekli maliyetler"i nasıl tanımladığınıza bağlı oluyor. Burada da piyasa, muazzam ölçüde israfa dayalı harcamaları açıkça desteklediğinden, kılavuz olamaz. Dolayısıyla, Baran ve Sweezy, toplumsal gerekliliğin kılavuzu olarak, bir tür "rasyonel kaynak tahsisi" kavramına yönelirler. Bu başlık altında, üretken olmayan emek, "rasyonel tarzda düzenlenen bir toplumda talebi olmayacak" emek olur (Baran 1957, s. 5, 32). Öyleyse, üretken olmayan emek, toplumsal olarak gereksiz (unnecessary) emektir.

Phillips, Baran ve Sweezy'nin kitabı için hazırladığı bir ekte, ilk iktisadi artık ölçümlerini geliştirir. Artığı, mülkiyet geliri, işletme israfı ve devletin bütün harcamaları olarak tanımlar (Baran ve Sweezy, s. 369–70). İlk iki kalem MGHH'nın gelir tarafına, üçüncüsü ise kullanım tarafına ait olduğundan, bu

epeyce eklektik bir tanımdır. Dikkatli bir yaklaşımla, devlet harcamalarından çok vergi gelirlerini hesaba katmalıydı. Phillips ayrıca, iktisadi artık ölçümünün, "işsizliğin varlığı yüzünden vazgeçilmiş olan ürün" büyüklüğüne yönelik bir hesaplama da içermesi gerektiğine değinmekle beraber (s. 370), kendisi buna girişmez. Her hâlükârda, mülkiyet tipi gelir, kurumsallaşmış ve kurumsallaşmamış şirketlerin vergi sonrası kârları ile,[62] işletmelerce (business) yapılan izafe edilmemiş kira ödemeleri, işletmelerin net faiz ödemeleri ve şirket yöneticilerinin maaşlarının toplamı olarak tanımlanmaktadır. İşletmelerin israfı, satış ve dağıtım maliyetleri ile, finans, gayrimenkul ve hukuki hizmet maliyetleri toplamı olarak hesaplanmaktadır. Devlet harcamaları, devlet içi transferler hariç net olarak, doğrudan doğruya millî hesaplardan alınmaktadır (s. 370–84).

Phillips'in iktisadi artığı, temelde, vergi sonrası mülkiyet tipi gelir, üretken olmayan faaliyetlerin ücret maliyetleri, tüm vergiler artı (devlet harcamaları vergiler artı açığa eşit olduğundan) devlet açığının toplamından oluşur. Verilerinin kapsadığı İkinci Dünya Savaşı sonrası için olduğu gibi, açığın küçük kaldığı yıllarda, bu esas olarak, MGHH katma değeri eksi üretim işçilerinin ücretleri ile aynı şey olmaktadır. Dolayısıyla, Phillips'in iktisadi artık ölçümü artık değer ölçümüyle kavramsal olarak benzeşmektedir. Şekil 6.10'da, bu ikisinin, ampirik olarak epeyce yakın olduklarını göreceğiz.

Stanfield (1973) artığın hesaplanması meselesini çok daha tutarlı bir tarzda göğüsler. Tablo 6.11'de işaret edildiği üzere, meseleye kullanım tarafından yaklaşır. Phillips'in, işsizlik yüzünden vazgeçilen ürünü hesaba katmak gerektiği yolundaki önerisini de işin içine katar. Böylece, gerçekleşen artık, gerçekleşen ürün eksi kişisel ve toplumsal temel tüketim iken, potansiyel artığı da, potansiyel (tam istihdam düzeyindeki) ürün eksi kişisel ve toplumsal temel tüketimin toplamı biçiminde tanımlar (Stanfield 1973, s. 1, 81). Phillips'in yaptığı ölçümlerin bir ölçüde tutarsız olduğunu kaydeder: Çünkü bu ölçümler, açıklanamaz biçimde, "tüm mülkiyet gelirleriyle tüm devlet harcamalarını iktisadi artık içerisine sürer" ve bu nedenle örtük olarak ikisinin de hiçbir gerekli harcamayı desteklemediğini varsayar. Kendi yaklaşımı ise, nasıl ki bir kısım devlet harcaması temel kamusal tüketimi temsil ediyorsa, mülkiyet tipi gelirin de, kısmen temel kapitalist tüketime harcandığını varsayar (s. 86). Tek başına bu, onun iktisadi artık ölçümünü Phillips'inkinden küçük kılmaktadır.

62 Vergi sonrası kurumsallaşmamış şirket kârları, kurumsallaşmamış şirket gelirini, tüzel kişiliğe sahip şirketlerden kaynaklanan toplam gelir içerisindeki vergi sonrası emek dışı gelirin kurumsal bölümüyle çarpmak suretiyle türetilmektedir. Bu vergi sonrası kurumsallaşmamış emek dışı tahminî gelir, kurumsallaşmamış işletme net faiz ödemeleri tutarı (bu mülkiyet tipi gelir net faiz bileşeni altında gözükür) kadar azaltılarak kurumsallaşmamış kârlara ulaşılır (Baran ve Sweezy 1966, s. 371–2). Ardından, toplam işletme kârları, Phillips'in resmî hesaplarda aşınma masraflarının sistematik biçimde aşırı yüksek gösterildiği iddiasını hesaba katmak üzere düzeltilmiştir (s. 372–8).

Öte yandan, Stanfield'in işçilerin temel tüketimi ölçümü, işçilerin gerçekleşen tüketiminden çok daha küçüktür ve bu iktisadi artık ölçümünü büyütme eğilimi yaratır. Net etkinin, onun ölçümünü Phillips'inkinden bir miktar daha küçük kılacak biçimde ortaya çıktığını göreceğiz.

Tablo 6.11. *Reel artık değer ve iktisadi artık*

		İktisadi artık		(İktisadi artık) / S*	
Yıl	S*	Stanfield[a]	Phillips[b]	Stanfield	Phillips
1948	635.62	544.09	528.23	0.86	0.83
1949	632.69	525.49	568.36	0.83	0.90
1950	691.58	589.53	591.00	0.85	0.85
1951	750.05	669.72	664.79	0.89	0.89
1952	762.72	667.29	722.43	0.87	0.95
1953	789.52	696.75	747.35	0.88	0.95
1954	791.38	627.16	722.24	0.79	0.91
1955	839.91	689.53	754.98	0.82	0.90
1956	842.84	689.52	765.34	0.82	0.91
1957	859.38	691.01	798.93	0.80	0.93
1958	861.74	644.30	824.07	0.75	0.96
1959	914.62	708.63	869.12	0.77	0.95
1960	925.67	710.76	880.34	0.77	0.95
1961	948.89	706.58	926.67	0.74	0.98
1962	1002.00	801.31	975.53	0.80	0.97
1963	1040.33	808.88	1011.5	0.78	0.97
1964	1106.07	871.36		0.79	
1965	1166.70	952.87		0.82	
1966	1228.54	1060.48		0.86	
1967	1263.85	1111.85		0.88	
1968	1307.47	1158.84		0.89	
1969	1314.44	1189.21		0.90	
1970	1302.53	1163.83		0.89	

[a] *Stanfield'in reel artık ölçümü, kendisinin reel fiilî artığına (1973, s. 81, tablo 7-6) ve "piyasa fiyatları cinsinden artık ögelerin GSYH'ya oranı"na (buna s / p deniyor; s. 58, tablo 5-14) dayanmaktadır. Stanfield'in reel fiilî iktisadi artığı maliyet fiyatları üzerinden hesaplanmış olduğundan, aşağıdaki formül, 1958 dolarını 1982 dolarına çevirdikten sonra, artık rakamlarını piyasa fiyatları cinsinden rakamlara tercüme etmekte kullanılmıştır: [piyasa fiyatları cinsinden artık] = [maliyet fiyatları cinsinden artık] x [1 /{1 – (s / p)}].*

[b] *Phillips'in reel artık rakamları kendisinin cari dolar cinsinden ölçümlerine dayanmaktadır (Baran ve Sweezy 1966, p. 389, tablo 22); bunlar, reel rakamlara, GSMH deflatörlerini (1982 = 100) kullanarak çevrilmiştir.*

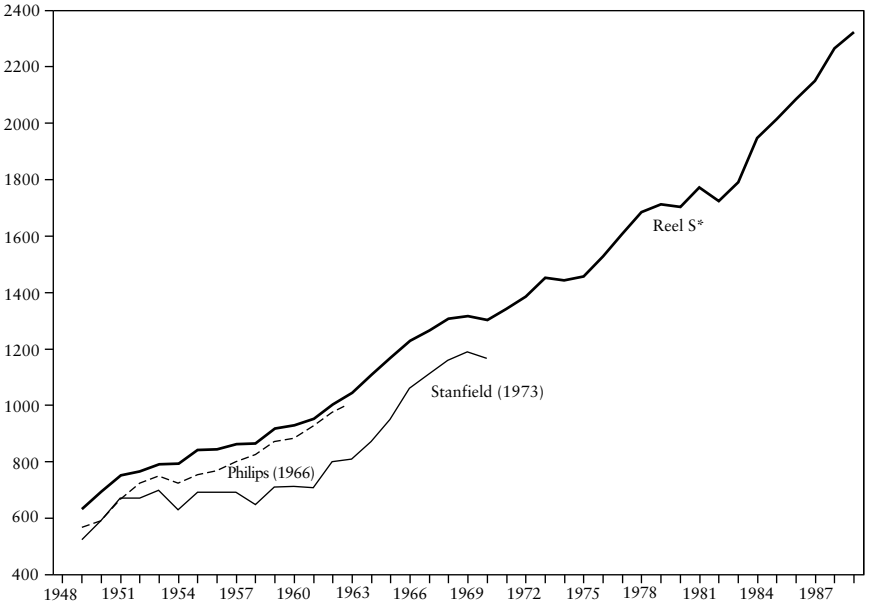
Stanfield'in metodolojisindeki özgünlüklerden bir tanesi, tüm toplamları, piyasa fiyatları yerine, üretim maliyetleri cinsinden ölçmesidir. Bu, "artık ögeler"in (işletme vergileri, kâr, net faiz, net kira ve üretim dışı sektörlerdeki ücret maliyetleri gibi, üretim maliyeti olmayan kalemler) toplam fiyat içindeki oranını hesap etmek, sonra da, bunu kullanarak, piyasa fiyatı ölçümleri üretim maliyeti terimleriyle yeniden ortaya koymak suretiyle gerçekleştirilmektedir.[63] Mesela, potansiyel GSMH piyasa fiyatı, fiilî GSMH'yı kapasite kullanımındaki dalgalanmalar bakımından düzeltmek suretiyle türetilmekte ve sonra bu da, kendi üretim maliyeti eşdeğerine indirgenmektedir (1973, s. 78–81). Keza, toplam temel tüketim piyasa fiyatı da benzer biçimde indirgenir.[64] Bu, iki kalemin toplamından oluşmaktadır: tüm nüfusu, BLS (1973, s. 13, 27–35)'ten aldığı "Belediye İşçileri Aile Bütçesi" tarafından temsil edilen, "mütevazı ancak yeterli" düzeyde idame ettirmek için gerekli harcama olarak tanımlanan, kişisel temel tüketim; ve sosyal sabit (overhead) tüketim (devlet idaresi, uluslararası ilişkiler, sivil güvenlik, temizlik, posta vs.), sağlığın, eğitimin, ulaştırmanın ve (elektrik, su, gaz vs.) kamusal altyapı hizmetlerinin belli bir temel bölümü (Stanfield 1973, s. 39–40) ile sermaye stoku yenileme maliyeti amortismanının (s. 22–4, 46) toplamı olarak tanımlanan, toplumsal temel tüketim.[65]

Stanfield'in metodolojisi, üretim maliyetleriyle değerlendirilen, sabit dolar cinsinden potansiyel ve gerçekleşen iktisadi artık ölçümleri üretmektedir. Kıyaslamayı kolaylaştırmak bakımından, Stanfield'e ait prosedürü tersine çevirmek suretiyle, sabit dolar cinsinden gerçekleşen iktisadi artığı, piyasa fiyatlarıyla yeniden ifade ediyoruz. Tablo 6.11 ve Şekil 6.10 ve 6.11, her şey (1982) sabit dolar cinsinden olmak kaydıyla, Phillips ve Stanfield'deki iktisadi artık ölçümlerini bizim artık değer ölçümümüzle kıyaslıyor. Şekil 6.11, bizim reel artık değer oranımızı, Stanfield'in verileriyle, iktisadi artığın temel tüketime oranı olarak tanımlanan, reel iktisadi artık oranı denebilecek şeyle kıyaslıyor. Bekleneceği üzere, Phillips'in iktisadi artık ölçümü, artık değere Stanfield'inkinden çok daha yakındır. Dahası, Stanfield'in iktisadi artık oranı, yalnız artık değer oranının yarısı olmakla kalmayıp, zaman içerisinde de hayli farklı davranmaktadır.

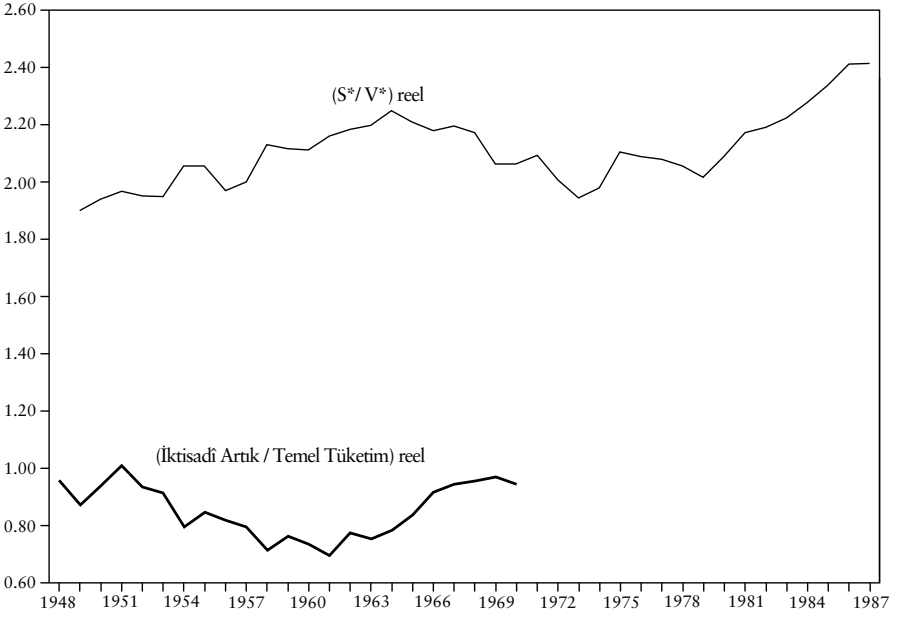
63 Marksist bakış açısıyla, Stanfield tüm malları, bunların c + v üretim maliyetleri üzerinden değerlendirmektedir.

64 Stanfield (1973) gerçekte, toplam ürün ve toplam temel tüketim için farklı düzeltme faktörleri kullanmıştır. Stanfield'in cari dolar cinsinden GSMH'sıyla düzeltilmiş GSMH'sını (tablo 7-4), düzeltilmemiş ve düzeltilmiş toplam temel tüketimle (tablo 5-10 ve 5-15) kıyaslayınız.

65 Stanfield, bu tip amortismanı, sırf temel sermaye stokuna uygulamak gerektiğini kaydetse de, söz konusu bölümü toplam amortismandan ayırt etmeye girişmez (1973, s. 24).

Şekil 6.10. Reel artık değer ve iktisadi artık (1982 doları, milyon dolar). *Kaynak:* Tablo 6.10.

Şekil 6.11. Artık değer ve iktisadi artık reel oranları. *Kaynaklar:* Stanfield (1973); Tablo 6.10.

Son olarak, Erdos, bu temalar üzerine eklektik bir varyasyon sunmuştur. Her ne kadar (yeniden tanımlanan) artık değer adını taksa da, Erdos'un ölçümü, bir tür "siyasi" iktisadi artıktır. Niyeti, kendi ifadesiyle, Marksist kategorileri, "günümüz ampirik gerçeklerine mümkün olduğunca eksiksiz biçimde tekabül edecek" hâle getirmek suretiyle modernleştirmektir. Ancak, gerçekte yaptığı, artık değer oranını sömürü oranıyla, sömürü kavramını da ezme kavramıyla karıştırmaktır. Bizim bakış açımızla, Marksist artık değer, üretken işçilerin artık emek zamanıdır; çünkü sadece onlar, bir kapitalist artık ürün üretirler. Bunun bir kısmı üretken olmayan işçileri desteklemeye gider. Her iki işçi kümesi de, kapitalist sınıfın hâkimiyetine tabi oldukları bir sistem altında artık emek zamanlarının çekilip alınması spesifik anlamında sömürülmektedir. Sömürülme dereceleri ise, artık emek oranına bağlıdır, işverenlerinin bu artık emeği nasıl kullandığıyla ilgisi yoktur (cf. Shaikh 1986; ayrıca bkz. Kısım 2.2).

Erdos, toplumsal olarak gerekli maliyetleri, "yeni değer"in, ezen sınıf tarafından veya devlet aygıtının ezme işlevini üstlenmiş bölümü tarafından kullanılmayan parçası olarak tanımlar. Bu, yalnız üretim faaliyetleri ile sınırlı kalmayıp, ticaret ile devlet faaliyetlerinin "toplumsal olarak yararlı" bölümünü de kapsar. Yeni değerin geriye kalanı ise, ürünün işçilerin ezilmesinde payı olan bölümüdür (Erdos 1970, s. 371–3). Bu bölümlemeyle, başlangıçta Baran tarafından öne sürülen bölümleme arasındaki kan bağı görülebiliyor. Ampirik düzeyde, Erdos yeni değeri üretim ve ticaret (MGHH) katma değeri olarak tanımlar, hizmetleri ise dışarıda bırakır. Gerekli maliyetler, üretim ve ticaretteki vergi ve transferler hariç net işçi ücretleri, artı, devlet harcamalarının yararlı bölümünün bir ölçümü olarak, devletin ödediği ücretlerin üçte biri biçiminde tanımlanmaktadır. "Artık değer" adını verdiği siyasi artık, yeni değerden artakalandır. Bu tanımıyla, Erdos'un ABD için siyasi artık oranı denebilecek ölçümü, Stanfield'in iktisadi artık oranından da daha küçüktür: 1929'da % 53.1, 1964'te ise % 46.2 (Erdos 1970, s. 384).

İktisadi artık kavramının, artık değer kavramından çok farklı olduğu açık olsa gerek. Artık değer, toplam kapitalist ürünün, üretimindeki fiilî kapitalist maliyetlerden fazlasıdır. Kapitalist üretim tarzına özgü olup, kapitalist kârlılığın da temelidir. Yatırımı ve kapitalist tüketimi olduğu kadar, dolaşımdan ve devlet faaliyetlerinden kaynaklanan çeşitli toplumsal tüketim biçimlerini de destekler. Bu faaliyetler, "rasyonel tarzda düzenlenen" bir toplumda ister gerekli olsun ister olmasın, kapitalist toplumda büyük ölçüde gereklidirler. Öte yandan, iktisadi artık da, toplam ürün ile "hangi maliyetlerin toplumsal olarak gerekli olduğuyla ilgili [belli bir] normatif hüküm" arasındaki farktır (Bottomore 1983, s. 340). Bu, ilkesel olarak, her

üretim tarzına uygulanabilecek bir kavramdır. Fakat, zayıflığı tam da budur, çünkü yalnızca ürünü değil, aynı zamanda onun çeşitli kullanımlarını da üreten, tarihsel olarak spesifik güçlerden soyutlamıştır. İktisadi artığa, "birbirleriyle rekabet içindeki seçenekler arasında tahsis edilen" "tercihe bağlı [bir] fon türü" (Lippit 1985, s. 10; Stanfield 1973, s. 3) muamelesi yapmak, herhangi bir ciddi yeniden tahsisin, bu artığı üreten sistemi tehdit etmeksizin başarılabileceğini hayal etmektir. Şayet, yeni bir tercihe bağlı kullanım türü için toplumsal bir devrim gerektiği kabul ediliyorsa, o zaman, artığın sadece şu andaki kullanımları değil, bizatihi artığın kendisi önemli ölçüde farklılaşacaktır. Gereksinme duyduğumuz şey, iktisadi artık gibi tarih dışı bir kavramdan ise, incelenen her üretim tarzı için ayrı ve özgün artık ürün kavramlarıdır. Artık değer, kapitalist üretim tarzı bakımından tam da böyle bir kavramdır.[66]

66 Somut bir toplumsal formasyon, genellikle bir takım kapitalist olmayan faaliyetleri de içerecektir. Bunların ürünleriyle her türlü artık ürün, sonuçta birbiriyle karşılıklı etkileşime veya sermaye akımı içerisine girseler de, ayrı ayrı ele alınmalıdırlar (bkz. Kısım 2.4).

7

Özet ve Sonuçlar

Millî iktisadi hesaplar, iktisat teorisine ve politikasına ampirik temel sağlar. Tüm iktisadi hesapların merkezinde ise üretime ilişkin hesaplar yatar, çünkü yeni servetin üretimi, en azından bugüne kadar, çağdaş iktisadi başarının gerçek temeli olmuştur.

Klasik iktisatçılar, ülkelerin iktisadi başarı veya başarısızlığını açıklayan faktörlere çok yakından ilgi duyuyorlardı. Üretimin yapısına ilişkin analizleri, her faaliyetin bir ürünle neticelenmediğini kavramalarını sağlamıştır. Tersine, bazı faaliyetleri – örneğin toptan/perakende ticaret, ordu ve polis, idare – üretim biçimlerinden ziyade toplumsal tüketim biçimleri olarak sınıflandırmışlardır. Bundan, üretim ve üretim dışı emek arasında ayrım yapmanın zorunlu olduğu sonucu çıkmıştır. Hep vurgulayageldiğimiz üzere, bu tür bir ayrım, şu veya bu emek biçiminin, ötekilerden daha gerekli, daha övgüye değer veya siyaseten daha doğru olduğu anlamına gelmez. Ne de, Adam Smith aksini yapmış olsa da, hizmetlerin üretim faaliyeti olamayacağını söyler. Temel ayrım, netice ile ürün arasındaki farktan kaynaklanmaktadır; her netice ürün değildir. Bölüm 1 ve 2'de, farkı formalize etmenin bir yolunun her bir meta ile ilintili bir özellikler vektörü biçiminde olacağını belirtmiştik: Bu özelliklerin bir bölümü, metanın toplumsal kullanım nesnesi olarak, başka bir bölümü de dağıtım nesnesi olarak vb. statüsünü etkileyecekti. Bu, Lancaster (1968) tarafından neoklasik iktisadın yapısı içerisinden önerilen bir yaklaşımın uyarlamasıdır. Söylemek bile gereksiz ki, bu yaklaşımımız yine de neoklasik bir yaklaşımdan özde farklı olacaktır.

Üretim dışı sonuçlar, emek harcanmasını ve kullanım değerlerinin tüketimini gerektirdiği ölçüde, bizatihi kişisel tüketime benzer biçimde, toplumsal tüketim biçimleri olurlar. Marx, bu argümanı daha da ileriye götürmüştür. Onun açısından, kapitalist ekonomilerin büyümesini ateşleyen kârdır. Kâr ise, iki kaynağa, el değiştirmeye dayalı kâra ve artık değere bağlı olup,

sınai kapitalizm altında baskın olan bunlardan ikincisidir. Bu nedenle, üretim ve üretim dışı faaliyetler arasındaki ayrımı inceltmiş ve somutlaştırmıştır. Dahası, her bir emek tipi içerisinde, kapitalist olan ve olmayan faaliyetler arasında keskin bir ayrım yapmıştır. Artık değer üreten emek, sermaye açısından üretken emek, yalnızca kapitalist üretim emeğidir. Öyleyse, öteki emek türleri, (üretim emeği söz konusu olduğunda) değer veya dolaysız kullanım değeri üretmek anlamında üretken de olsalar, (üretim dışı emek söz konusu olduğunda) sosyal tüketim biçimleri de olsalar, üretken olmayan emek olurlar.

7.1 Artık değer, kâr ve büyüme

Klasik iktisatçılar, gayrisafi ürünün üretime yeniden sokulan bölümünün, sistemin büyüme oranını belirlemekte kritik olduğunu kavramıştır. Bundan, net ürünün tüketim ve üretim arasındaki bölünüşünün muazzam bir öneme sahip olduğu sonucu çıkar. Bazı emek faaliyetlerinin, temelde toplumsal tüketim biçimleri olduğunu bir kez kabul edince, istihdamdaki her artışın büyüme üzerinde aynı tesire sahip olamayacağı açıkça ortaya çıkar. Herhangi bir emek türündeki artış, onun yanında kullanılacak girdilere dönük talepteki artış ile onun tarafından tüketilecek tüketim mallarına dönük talepte artışa yol açar. Ancak, üretim emeğindeki artışlar toplam ürün artışına da yol açar ve bu yalnızca artan malzeme girdisi ve ücret malları talebine denk bir parçayı yerine koymakla kalmayıp, bunun üzerine, bir artık ürünü de yaratırken, üretim dışı emekteki artışın böyle bir etkisi yoktur.

Malthus bunda hayırlı bir taraf görüyordu. Kapitalizmin kronik bir talep eksikliği çektiği varsayımıyla, arz yaratmaksızın talep yaratan üretim dışı istihdam olgusu, bu tür istihdamdaki artışın sistemi "pompalamaya" yarayabileceği anlamına geliyordu. Gerek Keynesgil, gerekse Kaleckigil iktisat, daha farklı bir zemin üzerinde de olsa, bu temayı sürdürmüştür (Shaikh 1980b). Öte yandan, Ricardo kronik talep açığı anlayışına katılmaz. Ona göre, üretim dışı faaliyetlerdeki artışlar, artık ürünün yatırım için kullanılabilecek payını azaltma ve dolayısıyla büyüme oranını düşürme eğilimini doğurur (Coontz 1965, s. 35).

Marx ne o kampa aittir, ne de buna. Malthus, Keynes ve Kalecki'ye benzer biçimde, Marx da, kapitalizmin efektif talepteki bir artışla yüz yüze geldiğinde, ürünün düzeyini ve dolayısıyla artık değer kütlesini her zaman arttırabileceğinde ısrarlıdır. Bununla beraber Marx analizini, Ricardo'ya benzer biçimde, ekonominin büyümesi üzerinden yürütür. Dahası, Marx'ın çerçevesi içerisinde, üretken olmayan istihdam oranı üretken istihdama

göre arttığında, kısa vadeli etki canlandırıcı olabilse de, kâr oranı ve büyüme oranı üzerindeki uzun vadeli etki zararlı olabilir.[1]

Sorun, artık değerin bölüşümü ile artık ürünün buna tekabül eden tahsisi üzerinde derinlemesine durmak suretiyle çok daha kesinlikli biçimde ortaya konulabilir. Söz konusu noktaları kafamızda canlandırabilmek için, içerisinde sadece üretim, ticaret ve devlet faaliyetleri bulunan yalın bir durumu ele almak yetecektir (Kısım 3.2.B, Tablo 3.8'de olduğu gibi). Bu durumda,[2]

P_n = kârdan alınan vergiler (T_p) ve dolaylı işletme vergileri (IBT) hariç, kâr tipi gelir (P^+);

$T = T_p + IBT$ = kârdan alınan vergiler + dolaylı işletme vergileri;

I_n = net yatırım;

CONC = kapitalistlerin tüketimi;

W_t = ticaret sektörü ücretleri = $CONW_t$

= ticaret işçilerinin tüketimi;

M_t = ticaret sektörü malzeme maliyetleri

= ticaret sektörü malzeme kullanımı;

$E_u = M_t + W_t$ = üretken olmayan sektörün (ticaret) giderleri

$= U_t + CONW_t$ = üretken olmayan sektörün (ticaret) massettiği girdiler ve ücret malları; ve

G = devletin üretim dışı ürün ve (devlet istihdamı vasıtasıyla) ücret malları kullanımı

iken,

$$S^* = P_n + T + E_u = \text{artık değer} \quad (1)$$

ve

$$SP^* = I_n + CONC + G + E_u$$

$$= \text{artık ürünün değeri (büyüklük olarak } S^* \text{ artık değere eşit)} \quad (2)$$

olur.

Denklem (1) bize, üretimden elde edilen toplam kârın, vergiler ve üretken olmayan harcamalar düşüldükten sonra kalan artık değer bölümü olduğunu söylerken, denklem (2) ise bize, toplam yatırımın, artık değerin, kapitalistlerin kişisel tüketimi, devletin üretim dışı faaliyetleri ve üretim dışı kapitalist faaliyetler tarafından massedilmeyen bölümü olduğunu söyler.

Bu kez de, denklem (1)'i boydan boya kullanılan sermaye stokuna ($K^*.u$) bölmek suretiyle, kapasite kullanımı bakımından düzeltilmiş MGHH temelli

1 Shaikh (1989), büyüme koşulları altında genel bir Marksist efektif talep modeli geliştirmektedir. Dışsal olarak verili olan ortalama tüketim eğilimi c'deki bir artışın, üretim düzeyinde bir sıçramayı uyarırken (bu, tüketimdeki görece bir artışın kısa vadeli talep etkisidir), bir taraftan da, büyüme oranında bir düşüşü harekete geçireceğini (bu da tasarruf oranındaki azalışın uzun vadeli büyüme etkisidir) göstermektedir.

2 Tablo 3.8'den, P = dolaylı işletme vergileri IBT hariç, fakat kâr üzerinden ödenen dolaysız vergiler dâhil kârlar ise, $S^* = P + IBT + (W_t + M_t)$ olur. Kâr üzerinden ödenen dolaysız vergileri T_p, bunu düştükten sonraki kârları P_n diye tanımlarsak, $T = T_p + IBT$, $E_u = (W_t + M_t)$ ve buradan da, $S^* = P_n + T_p + E_u$ olur.

net kâr oranının (r'_n), benzer biçimde düzeltilmiş Marksist kâr oranı ($r^{*\prime}$) ile artık değerin işletme vergilerine (t) ve üretken olmayan harcamalara (eu) gitmeyen oranının çarpımına eşit olduğunu saptıyoruz:

$$r^{*\prime} = S^*/(K^* \,.\, u);$$
$$r'_n = P_n/(K^*.\, u);$$
$$t = T/\, S^*;$$
$$e_u = E_u/\, S^*; \text{ ve}$$
$$b = t + e_u$$

iken

$$r'_n = (1 - T/S^* - E_u/S^*)[S^*/(K^*.\, u)] = (1 - t - e_u)r^{*\prime} = (1 - b)r^{*\prime}. \qquad (3)$$

Marx ve klasik iktisatçılar, sistemin normal birikim koşulları altındaki (yani, kapasite kullanım oranı normal bir düzey etrafında dalgalanırken) uzun vadeli eğilimleri üzerinde duruyorlardı.[3] Normal kapasite kullanımında, Marksist kâr oranı, artık değer oranı ve sermaye değer bileşimi tarafından belirlenir. Dolayısıyla, denklem (3) içerisindeki nedensellik, $r^{*\prime}$ yönünden r'_n yönüne doğru işler. Buradan çıkan sonuç, artık değerin daha büyük bir bölümünün işletme vergileri ve üretken olmayan harcamalar tarafından massedilmesi halinde, gözlemlenen net kâr oranının (r'_n), Marksist genel orana ($r^{*\prime}$) göre düşeceğidir. Bu sebeple, b'ye, *toplumsal yük oranı* (social burden rate) adını veriyoruz.[4]

Eğer denklem (2)'yi boydan boya K* ile böler ve SP* = S* olduğunu dikkate alırsak, gerçekleşen sermaye birikim oranının ($g_K = I_n/K^*$), Marksist kâr oranının, toplumsal tasarruf oranı [s' (= 1 – c')] ve kapasite kullanım oranı (u) ile çarpımına eşit olduğunu saptarız. Burada, g_K cari dolar cinsinden değerler arasındaki bir oran olmakla beraber, içerisindeki terimlerin (I_n ve K*) aynı fiyat endeksiyle deflate edilmiş olduğu, sabit dolar cinsinden değerler arasındaki bir oran olarak da düşünülebilir. Ayrıca, c' toplumsal tüketim oranının, artık üründen, kapitalistlerin kişisel tüketimi ile üretken olmayan kullanıma (devlet ve ticaret sektörünce) giden payı temsil ettiğini kaydedelim. Buradan, kişisel ve toplumsal tüketim içerisinde artık değerin daha büyük bir bölümü massedildiğinde, gözlemlenen birikim oranının Marksist kâr oranına görece düştüğünü görebiliyoruz. Özetle:

---

3 Normal kapasite kullanımındaki birikim patikası, Harrod'ın (1939, s. 16) "arzu edilen" adını verdiği patika ile aynıdır. Marx söz konusu olduğunda, bu süreğen bir işsizlik seviyesiyle mükemmelen uyumludur (bkz. mesela Goodwin 1967).

4 Ayrıca, denklem (1) ve (2)'yi, E_u'nun üretken olmayan harcamaların içerisinde rol oynamıyor gözüktüğü bildik Kaleckigil P_n = (CONC + I_n + (G – T) ilişkisini elde etmek üzere birleştirebiliriz. Ancak, bu bir yanılsamadır. (P_n + T)'nin S* ile ve (CONC + I_n + G)'nin SP* ile ilişkisine aracı olan tam da E_u'dur.

$$c_c = CONC / S^*;$$
$$gov = G / S^*;$$
$$c' = c_c + gov + e_u; \text{ ve}$$
$$s' = 1 - c'$$

iken

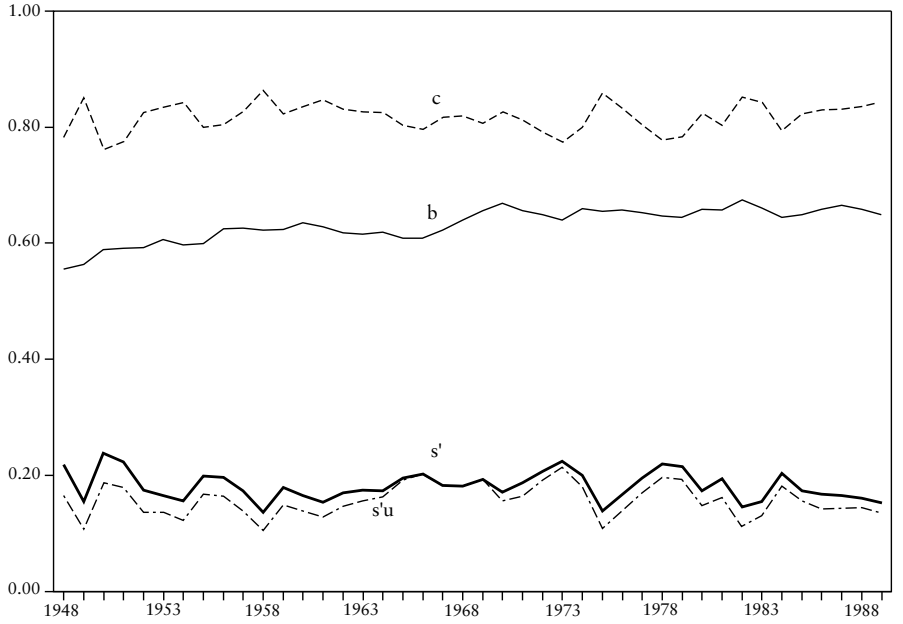
$$g_K = (1 - c_c - gov - e_u)(S^*/ K^*) = (1 - c') \,.\, u \,.\, r^{*\prime} = s' \,.\, u \,.\, r^{*\prime}. \quad (4)$$

Genel kâr oranı $r^{*\prime}$, gerek r'_n gerekse g_K'nın ortak (ve ana) belirleyenidir. Kısım 5.5'te, genel kâr oranının hareketini, artık değer oranı (S^*/V^*) ile, (çevrimsel örüntüden farklı olarak, yapısal örüntüyü öne çıkartmak üzere kapasite kullanımındaki değişimler bakımından düzeltilen) sermayenin değer bileşiminden (C^*_f / V^*) kaynaklanan bileşenlere ayırabileceğimizi görmüştük. Ardından, verilerin iki ana aşamaya bölündüğünü de saptamıştık. 1948'den 1980'e, düzeltilmiş değer bileşimi % 77'nin üzerinde artarken (ve düzeltilmiş maddileşmiş bileşim $C^*_f /(V^* + S^*)$ % 56'nın üzerinde artarken), artık değer oranı yaklaşık % 22'yle ılımlı bir artış göstermektedir. Değer bileşiminin yükselişi, artık değer oranının yükselişini kat kat aşmakta, düzeltilmiş Marksist kâr oranı bu dönemde neredeyse üçte bir oranında düşmektedir. Bu, Marx'ın azalan kâr oranı teorisine çarpıcı bir ampirik destek oluşturuyor. Daha ayrıntılı bir analiz Shaikh (1987, 1992b) içerisinde sunulmuştur

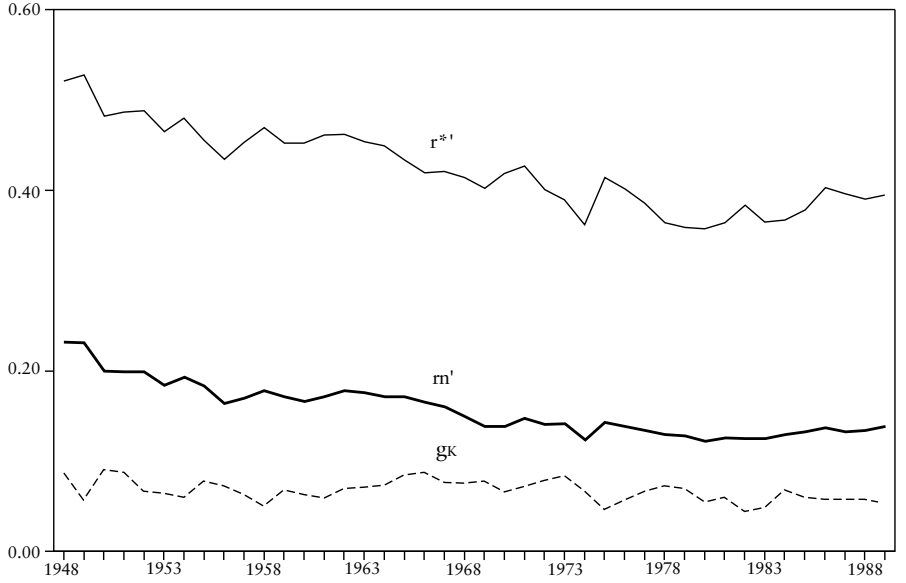
1980'den 1989'a kadarki ikinci dönem, kapitalist sınıfla devletin işçilerin yaşam standardı ve çalışma koşullarına karşı saldırıda iş birliği yaptıkları Reagan-Bush dönemini kapsamaktadır. Artık oranındaki artış, bu dönemde ivme kazanmakta, trend oranının iki katından fazlasına yükselmektedir. Dahası, düşük kâr oranı ve yavaş birikim, yeni ve daha sermaye-yoğun teknolojilerin benimsenmesini zorlaştırdığından, bu dönemde, değer bileşimi ile maddileşmiş bileşimdeki büyüme yavaşlar. Toplam etki, genel kâr oranınındaki düşüşü, ılımlı ölçekte tersine çevirmek biçiminde ortaya çıkmış, kâr oranı başlangıç değerinin takriben % 8'ini geri kazanmıştır (bakınız Tablo 5.8 ve Şekiller 5.16 ve 5.17).

Üretken olmayan faaliyetler oranının İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde keskin biçimde yükseldiğini daha önce görmüştük (Kısım 5.3, Şekil 5.11). Şekil 7.1, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, toplumsal yük oranındaki buna tekabül eden % 16'lık artışı gösteriyor. Şekil 7.2 ise, sonuç olarak, MGHH temelli (kârdan alınan vergiler düşüldükten sonraki) kâr oranının (r'_n), Marksist orandan ciddi ölçüde daha hızlı düştüğünü göstermektedir:[5] Marksist oran % 25 düşerken, MGHH temelli oran % 39 düşer.

5 Denklem (3)'ten, $r_n / r^* = P / S^* = (1 - b)$ olur. Artık değer ve kâr tipi gelir arasındaki gerçek tekabüliyet, denklem (1)'de gösterilenden daha karmaşık olduğundan (bkz. Kısım 3.6, Tablo 3.12), P_n için fiilî veri, Tablo H.1'de gösterildiği üzere, toplam işgücü maliyeti, kârdan kesilen vergiler ve dolaylı işletme vergileri NNP'den çıkartılarak türetilmiştir.

Şekil 7.1. Sosyal yük, tüketim ve tasarruf oranları.
Not: b=1–(P_n/S*), c'=1–(I^*_n/S*), s'=1– c'. *Kaynak:* Tablo 6.10.

Şekil 7.2. Kâr ve büyüme oranları.
Not: r*'=S*/ K*u, r'_n=P_n/K*u, g_K=I^*_n/K*. *Kaynak:* Tablo 7.1.

Şekil 7.1, ayrıca, toplumsal tükekim oranına (c′), toplumsal tasarruf oranına (s′ = 1– c′) ve düzeltilmiş tasarruf oranına (s′ . u) ait patikaları da gösteriyor. Görüyoruz ki, c′, s′ ve hatta s′. u, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem boyunca, hayli istikrarlı seyrediyorlar. Dolayısıyla, Şekil 7.2'nin gösterdiği gibi, gerçekleşen birikim oranı Marksist genel kâr oranının patikasını izliyor.[6] (Şekil 7.1 ve 7.2'deki veriler Tablo 7.1'den geliyor.) Bu, toplumsal tasarruf oranının (s′), ortodoks teorinin savunduğu gibi, yalnızca firma ve hanehalklarının tasarruf kararlarına değil, aynı zamanda, firma ve devletlerin üretim dışı faaliyetlere girişme kararlarına da bağlı olduğunu vurgulamaya hizmet eder.

6 Denklem (4)'ten, g_K / r* = I / S* = 1 – c′ = s′.

Tablo 7.1. *Kâr, birikim, toplumsal tasarruflar ve yük oranları*

Kaynaklar	Değişkenler	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957
	$b = 1 - (P_n/S^*)$ = toplumsal yük oranı	0.56	0.56	0.59	0.59	0.59	0.61	0.60	0.60	0.63	0.63
Tablo 5.8	P_n = tüm vergiler hariç kâr tipi gelir	66.51	64.9	67.78	76.71	79.05	80.28	83.43	91.29	88.36	93.24
	S^*	149.94	148.64	165.26	188.25	194.51	204.52	208.20	228.55	236.97	250.25
	$c' = 1 - (I_n^*/SP^*)$ = toplumsal tüketim oranı	0.78	0.85	0.76	0.78	0.83	0.84	0.84	0.80	0.80	0.83
Tablo D.1	$I_n^* = IG^* - D_p' - D_{ry}' - D_{tt}'$ = net yatırım	33.24	22.57	39.28	41.98	33.65	33.47	32.29	45.36	46.27	42.87
	SP^*	149.91	148.58	165.09	188.26	194.79	204.29	208.23	228.16	236.74	249.88
	$s' = 1 - c'$	0.22	0.15	0.24	0.22	0.17	0.16	0.16	0.20	0.20	0.17
	$s' \cdot u$	0.17	0.11	0.19	0.18	0.14	0.14	0.12	0.17	0.16	0.14
Tablo 5.8	u = kapasite kullanım oranı	0.75	0.70	0.78	0.81	0.79	0.84	0.80	0.85	0.84	0.81
	$r^{*\prime}$ = kapasite bakımından düzeltilmiş kâr oranı = r^*/u	0.52	0.53	0.48	0.49	0.49	0.46	0.48	0.46	0.43	0.45
Tablo 5.8	$r_n' = r_n/u$	0.23	0.23	0.20	0.20	0.20	0.18	0.19	0.18	0.16	0.17
	$g_K = (I_n^*/K^*)$ = birikim oranı	0.086	0.056	0.090	0.087	0.066	0.064	0.059	0.077	0.071	0.062
BEA (1987, s. 190)	$K^* = K_{BEA}$ = konut dışı sabit gayrisafi özel sermaye (milyar dolar)	384.30	400.20	438.70	480.80	506.20	526.60	546.20	591.20	650.30	689.70

Tablo 7.1 (devam ediyor)

Değişkenler	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973
b	0.62	0.62	0.64	0.63	0.62	0.62	0.62	0.61	0.61	0.63	0.64	0.66	0.67	0.66	0.65	0.64
P_n	96.54	104.46	104.04	109.64	122.08	129.08	138.11	154.28	167.85	170.38	175.58	177.83	179.61	204.43	225.26	258.07
S*	256.15	278.42	286.46	296.54	320.20	337.71	364.54	395.00	430.65	454.40	493.63	523.83	547.67	596.70	645.98	719.75
c'	0.86	0.82	0.84	0.85	0.83	0.83	0.83	0.80	0.80	0.82	0.82	0.81	0.83	0.81	0.79	0.78
I_n^*	34.89	49.44	46.74	45.31	54.09	58.27	63.05	77.12	86.75	82.29	89.23	100.75	93.49	112.14	134.63	160.10
SP*	256.04	278.34	285.93	295.95	319.54	337.07	364.00	394.44	430.09	453.42	493.12	523.25	546.86	596.04	645.51	719.63
s'	0.14	0.18	0.16	0.15	0.17	0.17	0.17	0.20	0.20	0.18	0.18	0.19	0.17	0.19	0.21	0.22
s'. u	0.10	0.15	0.14	0.13	0.15	0.15	0.16	0.19	0.20	0.18	0.18	0.19	0.15	0.17	0.19	0.21
u	0.77	0.84	0.84	0.83	0.87	0.90	0.93	0.98	1.01	0.99	0.99	0.99	0.90	0.88	0.93	0.96
r*'	0.47	0.45	0.45	0.46	0.46	0.45	0.45	0.43	0.42	0.42	0.41	0.40	0.42	0.42	0.40	0.39
r_n'	0.18	0.17	0.16	0.17	0.18	0.17	0.17	0.17	0.16	0.16	0.15	0.14	0.14	0.15	0.14	0.14
g_K	0.049	0.067	0.062	0.058	0.067	0.070	0.072	0.083	0.086	0.075	0.074	0.076	0.064	0.070	0.077	0.083
K*	710.90	738.00	755.70	775.40	802.30	832.00	872.30	932.30	1014.40	1093.00	1202.50	1320.90	1453.40	1598.90	1737.70	1940.30

Değişkenler	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
b	0.66	0.66	0.66	0.65	0.65	0.65	0.66	0.66	0.68	0.66	0.65	0.65	0.66	0.67	0.66	0.65
P_n	263.02	297.02	329.95	373.88	429.27	474.30	493.08	566.99	556.29	631.10	739.48	783.75	808.30	847.30	932.80	1021.30
S*	778.25	867.02	968.82	1083.13	1221.07	1346.24	1462.70	1668.19	1724.68	1865.80	2101.78	2258.68	2401.11	2563.38	2752.81	2943.35
c'	0.80	0.86	0.83	0.80	0.78	0.79	0.83	0.81	0.86	0.84	0.80	0.83	0.83	0.83	0.84	0.85
I_n^*	152.30	120.41	163.83	212.85	268.03	288.23	254.39	323.44	249.11	290.23	429.23	392.53	398.85	422.29	441.91	447.63
SP*	778.82	868.78	971.25	1086.66	1221.76	1347.44	1463.67	1669.40	1726.06	1867.15	2103.70	2258.31	2389.25	2555.52	2755.18	2945.32
s'	0.20	0.14	0.17	0.20	0.22	0.21	0.17	0.19	0.14	0.16	0.20	0.17	0.17	0.17	0.16	0.15
s'. u	0.18	0.11	0.14	0.17	0.20	0.19	0.15	0.16	0.11	0.13	0.18	0.16	0.14	0.14	0.14	0.14
u	0.90	0.79	0.83	0.87	0.89	0.89	0.85	0.84	0.77	0.84	0.89	0.89	0.85	0.87	0.90	0.89
r*'	0.36	0.41	0.40	0.38	0.36	0.36	0.36	0.36	0.38	0.36	0.37	0.38	0.40	0.39	0.39	0.39
r_n'	0.12	0.14	0.14	0.13	0.13	0.13	0.12	0.12	0.12	0.12	0.13	0.13	0.14	0.13	0.13	0.14
g_K	0.064	0.045	0.056	0.065	0.071	0.068	0.053	0.059	0.043	0.048	0.067	0.059	0.057	0.057	0.056	0.053
K*	2387.10	2661.70	2920.80	3253.50	3774.60	4225.20	4884.40	5503.70	5859.20	6094.71	6432.91	6706.44	7056.52	7459.32	7895.58	8387.49

7.2 Marksist ve geleneksel millî muhasebe

Üretken ve üretken olmayan emek arasındaki ayrım, başka sonuçlar da doğurur. Bölüm 2'de gördüğümüz gibi, işçilerin hayat standardı, mallardan oluşan değer biçimini almış bir bölüm ile dolaysız kullanım değerlerinden oluşan değer biçimini almamış bir başka bölüme ayrıştırabilir. Marx ilki üzerine odaklanır, çünkü işçilerce satın alınması gereken bölüm budur; üstelik bu durum kapitalistlerin emek gücü için ödemesi gereken fiyatı da düzenleyen faktördür. Marx'ın, emek gücünün değerini işçilerin hayat standardı içerisine giren malların değeri olarak tanımlamasının nedeni budur. Ancak, işçilerin hayat standardının değer biçimini almayan bölümü, hane içi emek, köy emeği ve tarımsal emeğin belli bir bileşiminin ürünüdür. Bu bölüm ise, karşılığında bir ödeme yapmak zorunda olmadıklarından, kapitalistler açısından doğrudan büyük bir önem taşımamakla beraber, işçiler açısından kritik olabilir. Dolayısıyla işçiler, bir yandan (toplam hayat standartları düştüğü takdirde) genel olarak yoksullaşırken, bir yandan da (şayet hayat standartlarının değer biçimini almış bölümünün değeri artarsa) kapitalistler açısından pekâlâ daha pahalı hâle gelebilirler; bkz. Kısım 2.2.

Klasik ve Marksist çerçeveler, kapitalist temelde bir artığın üretiminden kaynaklanan kâr ile (artık değere dayalı kâr) servet ve değer transferlerinden kaynaklanan kâr (el değiştirmeye dayalı kâr) arasında ayrım yapar; toplam kâr her ikisini de içerecektir (Kısım 2.4). Bunun çarpıcı bir örneği 3. Bölüm'de sunulmuştur: Orada tek bir kapitalist ekonomi sınırları içerisinde bile, toplam kâr tipi gelirin toplam artık değeri aşabileceği gösterilmektedir (Kısım 3.2.2). Bu tür bir şey, dönüşüm sorunu denen meselede ortaya çıkan o ünlü bulmacalarda da söz konusudur (Shaikh 1984, 1992). Buradan çıkartılacak bir ders şudur: Üretken olmayan emek bile, sermaye dışı bir devreden veya kapitalist olmayan bir faaliyet sahasından sermaye devresine bir transfer gerçekleştirebildiği ölçüde, toplam kârı (ancak toplam artık değeri değil) yükseltebilmektedir.

Bütün bu durumlarda, esas nokta şudur: Üretken olmayan emeği sırf artık değer üretmeyen emek olarak görmek yetmez. Üretken olmayan her emek tipinin, yeniden üretim içerisinde, kendine özgü bir yeri ve etkileri vardır. Temelde, ortodoks iktisat, gerekli olan her tür emeğin (gerekliliğin işin piyasada yürütülebilirliğiyle eşdeğer olduğu anlayışından hareketle) üretken olduğu anlayışını meşrulaştırmaya, tam da bu kavrayıştan hareketle yönelmiştir. Ancak burada neoklasik argüman çubuğu fazla büker: Böylelikle, kapitalist ve kapitalist olmayan üretim ile üretim ve toplumsal tüketim arasındaki her türlü fark ortadan kaldırılmış olur (Kısım 2.3). Bu kitabın

tüm amacı da, orta yolun, gerek teorik gerekse ampirik açıdan gerçekten farklı olduğunu göstermektir.

Ortodoks kategoriler ile Marksist kategoriler arasında dakik bir eşleştirme çabası başka pek çok meseleyi gündeme getirir. Birincil sektörler olarak üretim ve ticaret, toplam ürünün üretim ve dolaşımı ile dolaysız biçimde ilişki içindedir. Böyle olduğunda, bunların bileşik geliri toplam ürünün toplam fiyatını temsil eder. Ancak, birincil sektörlerde gerçekleşen değer, bunlarla çeşitli ikincil sektörler arasında, net faiz ödemeleri, finans masrafları, toprak kirası, harçlar, imtiyazlar ve vergileri kapsayan bir dizi transfer aracılığıyla kısmen yeniden dolaşıma sokulur. Bu transferleri alan sektörler, (özel) imtiyazlar sektörü (finans, sigortacılık, toprak kirası vs.) ve genel devlet sektörü olarak iki grupta toplanmıştır (devlet teşebbüsleri, sürdürdükleri faaliyete göre, başka sektörlerin parçası muamelesi görür).

İkincil sektörlerin gelirlerinin orijinal kaynakları birincil sektör gelirleri içerisinde zaten sayılmış olduğuna göre, bunları toplam ürünün ve toplam değerin ölçümünde bir kez daha saymak olmaz. İkincil akımlar, toplam işlemlerin bir parçası olmakla beraber, toplam ürünün değerinin bir parçası değildirler. IO hesapları söz konusu olduğunda, bu, gerek (özel) imtiyazlar sektörüne, gerekse "devlet endüstrisi" kukla sektörüne ait sütun ve satırları dışarıda bırakmak anlamına gelmektedir. Son tahlilde, Marksist kategoriler ile geleneksel kategoriler arasındaki temel farkları açıklayan bu düzeltmelerdir.

Vurgulayalım ki, bu tür dışlamalar, pratikte ürünün imtiyazlar sektöründe kullanıldığını veya bu sektördeki işçilerin ve kapitalistlerin tüketim yaptığını görmezlikten geldiğimiz anlamını taşımaz. İmtiyaz ödemeleri, birincil sektörün ve onunla ilişki içindeki hanehalklarının satın alma gücünden yapılan kesintilerdir. İlk kümenin yitirdiğini, ikinci küme kazanır. Bu suretle, birincil ve ikincil sektörler arasındaki transferler vasıtasıyla gerçekleştirilen değerin yeniden bölüşümü, ürünün değişik bir kullanımına yol açar. Dolayısıyla, imtiyazlar sektörünün yol açtığı ürün kullanımı, toplam ürünün ara kullanımında, nihai talebin devlet kullanımı bölümünde ve nihai talebin kişisel tüketim sütununun işçilere ve kapitalistlere ait bölümünde gözükecektir (Kısım 3.6, Şekil 3.11, Tablo 3.12).

Dış ticaret, değer transferlerine başka bir örnek oluşturur, çünkü birincil sektörlerde gerçekleşen değer, sadece ülke içerisinde üretilen değeri değil, aynı zamanda tüm uluslararası (negatif veya pozitif) değer transferlerini de yansıtır. Dolayısıyla, üretilen değer büyüklüğüne yeniden ulaşabilmek için bu transferler bakımından düzeltme yapmamız gereklidir. Ampirik ölçümlerimiz böyle bir düzeltme içermiyor, ama bu faktörün ABD için görece küçük olduğunu hesaplıyoruz (Kısım 3.6).

Genelde, imtiyaz akımları, ortodoks gayrisafi çıktı ve gayrisafi ürün ölçümlerini, Marksist muadilleri olan toplam değer ve toplam ürüne göre büyütür. Ancak, geleneksel katma değer ve nihai talebin Marksist katma değer ve nihai talebe görece olarak büyüklüğü üzerindeki etki teorik açıdan belirsizdir. Aynı şeyi, toplam artık değere görece olarak, toplam kâr tipi gelir (kârlar ve imtiyazlar toplamı) ölçümleri için de söyleyebiliyoruz (Kısım 3.2.1; ayrıca bkz. Ek B).

7.3 Ampirik sonuçlar

Ampirik düzeyde, Marksist toplam ürün TP*, gayrisafi ürün IO ölçümünün (GP) kabaca % 82'siyken, geleneksel GSMH ölçümünden 1.5 kat kadar büyüktür. Öte yandan, Marksist gayrisafi nihai ürün GFP*, GSMH'dan kabaca % 15 küçüktür (Tablo 5.4). Artık değer S*, en kapsayıcı olan kâr tipi gelir ölçümünden (P^+) (NNP eksi işgücü maliyeti) neredeyse iki kat büyüktür; üretken emek L_p ise, toplam istihdamın (L) yarısından azdır. Bunun sonucunda, artık değer oranı S*/V* da, genelde, P^+/EC kâr tipi gelir–işgücü maliyeti oranından neredeyse 4 kat büyüktür; öte yandan, (üretken emek-saat başına reel toplam ürün olarak tanımlanan) q* Marksist verimlilik ölçümü, (emek-saat başına reel GSYH olarak tanımlanan) geleneksel ölçümden kabaca 3 kat büyüktür (Kısım 5.12, Tablo 5.14).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, trendler de farklılaşıyor. Marksist toplam ürün, IO toplam ürününe göre hafifçe düşer; aynı zamanda, (ara girdilerin maliyetinde artış olarak gözüken petrol fiyatı artışının, trendi geçici olarak tersine çevirdiği 1973–77 hariç) GSMH'ya göre de hafifçe düşer. Keza Marksist gayrisafi nihai ürün GSMH'ya göre ılımlı bir düşüş kaydederken, Marksist net nihai ürün de NNP (net millî hasıla) karşısında düşer (Şekil 5.4).

Üretken istihdam L_p ise, ilginç biçimde, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin ilk yarısında durgun olup, sonra 1960'lar ortasında, süreğen ancak ılımlı bir yükselişe geçer. Fakat, üretken olmayan emek, baştan sona keskin biçimde artar ve böylece üretken olmayan emek–üretken emek oranı neredeyse % 138 yükselirken, üretken emek–toplam istihdam oranı ise % 37'nin üzerinde düşer (Tablo 5.5 ve Şekil 5.7, 5.9 ve 5.11). Benzer bir örüntü, toplam ücretler bakımından da söz konusudur: üretken olmayan işçilerin toplam ücreti W_u, üretken işçilerin toplam ücretine (W_p) göre keskin biçimde arttıkça, (değişken sermaye V* ile aynı olan) üretken işçilerin toplam ücreti W_p, toplam ücretlere (W) göre düşer. Bu bize, kritik olanın görece ücret oranlarındaki değil, görece istihdam düzeylerindeki hareket olduğunu söyler. Nitekim, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, üretken olmayan emeğin

ücreti, aslında, üretken emeğin ücretine göre, kabaca % 12 düşmüştür (Tablo 5.6 ve Şekil 5.8–5.11).

Marksist verimlilik ölçümü q*, geleneksel ölçüm y'den kabaca üç kat büyük olup, kayda değer dönemler boyunca da görece artar. 1972'den 1982'ye kadar, bu iki ölçümün payları arasındaki oran (yani TP*/GSYH) büyümüştür; bunun nedeni, büyük ölçüde, petrol fiyat artışının, TP* içerisinde gözüküp GSYH içerisinde gözükmeyen ara malların maliyetini yükseltmesidir. Aynı zamanda, üretken istihdam / toplam istihdam oranı da evvelki on yıla kıyasla daha hızlı düşmüştür. Yani, her ne kadar, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin bütününde, q*'ın büyüme oranı yavaşlar ise de, y'deki büyüme oranı kritik önemdeki 1972-82 döneminde göze çarpan bir örüntü değişikliği gösterir; bu da, zararlı ve şaşırtıcı bir "verimlilik yavaşlaması" olarak algılanmıştır. Bununla beraber, Marksist ölçümün (düzey olarak değil ama) trend olarak, Marksist üretken işçi saati başına reel net nihai ürün biçiminde tanımlanan y* yaklaşık hesaplama göstergesi tarafından gayet iyi temsil edildiğini kaydetmek ilginç olsa gerek (Şekil 5.19 ve 5.20).

Gerek artık değer S*, gerekse kâr tipi gelir P, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde güçlü biçimde yükselmekle beraber, birincisi çok daha büyük olup, bir miktar da daha hızlı büyümüştür. Öte yandan, değişken sermaye V* (üretken işçi toplam ücreti), toplam işgücü maliyeti EC'den çok daha ufak olup çok daha yavaş artmıştır. Dolayısıyla, gerçek artık değer oranı, sadece naif muadili kâr/ücret oranından (P^+/EC) neredeyse dört kat büyük olmakla kalmayıp, çok da farklı hareket eder: Kâr/ücret oranı neredeyse % 27 düşerken, artık değer oranı neredeyse % 50 artar. İlki, kârlar üzerinde bir "ücret sıkıştırması" (wage squeeze) izlenimi yaratır; ikincisi ise tam aksini göstermektedir. Bu, en kapsayıcı kâr/ücret oranı ölçümünün bile, artık değer oranı için kötü bir yaklaşık hesaplama göstergesi olduğunu vurgulamaya yarar. Benzer bir gözlem, değişmez/değişken sermaye Markist akım ölçümüyle, geleneksel IO ara girdi/işgücü maliyeti ölçümü arasındaki ilişki için de geçerlidir (Kısım 5.5, Tablo 5.7 ve Şekiller 5.12–5.15). Sabit değişmez sermaye/değişken sermaye oranı, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem boyunca, neredeyse % 90 oranında yükselmiş olup, bu, artık değer oranındaki % 50'lik artışın etkisini fazlasıyla giderir. Bunun sonucunda, Marksist kâr oranı % 24 düşmüştür. Şirket kâr oranı ise, artık değerin artan bir bölümü üretken olmayan harcamalar tarafından massedildiğinden, daha da hızlı, % 57 düşmüştür (yani, artık değere oranla kâra giden bölüm düşmüştür).

Vergiler ve transferler yoluyla devlet müdahalesi, ücretler ve özellikle üretken işçi ücretleri üzerinden gerçekleşen farklı bir transfer türünü hesaba katmamızı gerektirmektedir. Net faiz, net toprak kirası ve (yararlanılan

sosyal amaçlı kamu harcamaları düşüldükten sonra) net vergiler ile ilgili (pozitif veya negatif) transferler nominal ücreti değiştirir. Bunlar üretim işçilerinin ücretleri üzerinde olumsuz etkide bulunduğu ölçüde, değişken sermayenin ölçümü de değişecektir. Net faiz ve net toprak kirası ödemelerini hesaplamak kavramsal olarak basit bir işken, net vergileri tahmin etmek, üretim işçilerince ödenen gayrisafi vergilerle bunlara tekabül eden işçilere yönelik transferler ve öbür sosyal refah (sağlık, eğitim, yol, park vs.) harcamaları arasında bir kıyaslamayı gerektirecektir. Net transfer, pozitif olduğu ölçüde, değişken sermaye ölçümünü azaltacak, artık değer ve artık değer oranı ölçümlerini yükseltecektir.

Üretken işçilerce ödenen net faiz veya toprak kirasına ilişkin bir tahmin yapmamakla beraber, işçilerle devlet arasındaki net transferi hesaplıyoruz. ABD'de, ödenen vergilerin, alınan sosyal yardımlardan genelde yüksek çıktığı – yani, işçiler tarafından ödenen bir net vergi olduğu – görülüyor. Bu, görünür oranlara kıyasla, gerçek değişken sermayenin bir miktar daha düşük, gerçek artık değer kütle ve oranının ise bir miktar daha yüksek olduğu anlamına geliyor (Kısım 5.9, Şekil 5.23–5.25). İlginçtir ki, devletin toplam ürün içinden yaptığı fiilî satın alımlar (G^*) zaman içerisinde ciddi biçimde yükselirken, gerçekte 1955'den 1989'a, artık değer kütlesine göre düşmüştür (Kısım 5.8, Tablo 5.11 ve Şekil 5.21). Bununla beraber, devletçe toplamda massedilen artık değer ($G^*_T = G^* + W_G$), aynı zaman kesiti içerisinde, artık değere görece olarak epeyce istikrarlı seyreder.

Tüm bu eşleştirmeler, emek değerlerle orantılı alıcı fiyatları varsayımı altında inşa edilmiştir. Bu bize, söz konusu değer transferleri ne kadar karmaşık olursa olsun, çeşitli ögelerin üst üste eklenmesiyle doğru toplamlara ulaşılıp ulaşılmadığını kontrol etme olanağını vermektedir. Ayrıca, tekil Marksist kategoriler ile ortodoks muadilleri arasında beliren her türlü aykırılığın, varolabilecek fiyat–değer sapmalarından değil, sadece kavramsal farklardan kaynaklanıyor olduğunu garantilemektedir. Bölüm 4'te, analizi, gerçek emek değer büyüklükleri hesaplamasına doğru genişletiyoruz. Doğru prosedürün, birim alıcı fiyatları birim değerlere eşit olduğu vakit, değer terimleriyle ve fiyat terimleriyle aynı oranları vermek anlamında tutarlı olduğunu gösteriyoruz (Tablo 4.1 ve 4.2). Bunu anlamı, alıcı fiyatlarının genelde değerlerden farklılaştığı gerçek girdi–çıktı tablolarında, kullanılan prosedür biraz önce tanımlanan anlamda tutarlıysa, değer cinsinden oranlarla para cinsinden oranlar arasındaki sapmaları fiyat–değer sapmalarının toplam etkisinin ölçümü olarak yorumlayabileceğimizdir.

Tutarlı prosedürü kullanmak suretiyle, Khanjian (1989) değer ve para cinsinden artık değer oranlarının, ancak küçük miktarlarda (% 6–% 9) fark-

lılaştığını gösterir; bu da, fiyat–değer sapmalarının toplam ölçümler üzerindeki etkisinin epeyce ufak olduğuna işaret eder (Kısım 5.10, Tablo 5.12 ve Şekil 5.25). Öte yandan, yine girdi–çıktı hesaplarıyla Marksist kategoriler arasında bir eşleştirme inşa etmeye çalışan Wolff (1977b, 1987) tarafından kullanılan prosedür tutarsız ve dolayısıyla yanlıdır (Kısım 6.2.3). Teorik düzeydeki beklentilere uygun olarak, Wolff'un para cinsinden artık değer oranı tahminleri, emek değer tahminlerinden, hep aynı biçimde, kabaca % 4–% 8 yüksek çıkar (Wolff 1977b, s. 103, tablo 3, satır 1 ve 3). Öte yandan, Khanjian'ın tahminleri, S/V'den, hep aynı biçimde, kabaca % 6–% 9 az bir S*/V*'a işaret eder (Khanjian 1988, s. 109, Tablo 19). Bu bize, Wolff'un tutarsız prosedürünün, para cinsinden artık değer oranını (S*/V*), % 12–% 15 oranında yukarı doğru yanlı kıldığını tahmin etmek olanağını sunar (Khanjian ve Wolff'taki ortak yıllarda iki farklar setinin toplamı).

Emek değer/üretici fiyatı oranlarının hesaplanması, bize ayrıca, sömürü oranını artık değer oranından ayırt etmek imkânı da sunar. Sömürü oranı, artık emek zamanının gerekli emek zamanına oranıdır. Bu kavram, ister üretken olsun, isterse üretken olmayan, kapitalist tarzda kullanılan her tür ücretli emek için geçerlidir. Gerekli emek zaman, yalın olarak kullanılan emek gücünün değeridir – yani, söz konusu faaliyetlerde işçi başına tüketilen ortalama yıllık mal sepeti emek değeri. Artık emek zamanı, çalışma zamanının gerekli emek zamanından arta kalan fazlasıdır. Üretken işçiler açısından, artık emek zamanları artık değerle sonuçlandığından, sömürü oranı aynı zamanda artık değer oranıdır. Her iki orana ait ifadeleri türetiyor, birbirleriyle nasıl ilişki içinde olduklarını gösteriyor ve üretken olmayan işçilerin sömürü oranını ampirik olarak tahmin edecek sade bir yöntem türetiyoruz (Kısım 4.2). Ampirik olarak, düzeyleri arasında küçük farklar bir tarafa, söz konusu iki oran, dikkati çekecek kadar benzer hareket eder: Üretken olmayan emek için oran, esas olarak görece yüksek ücretler yüzünden, üretken emek için olandan daha düşük bir düzeyden başlasa da, aradaki açık, 1970'ler ortasına gelindiğinde kaybolur. Her ikisi de, zaman içerisinde, birbirinin sürekli % 10'u içerisinde kalmak kaydıyla, güçlü bir biçimde yükselmektedir (Kısım 5.6, Şekil 5.18).

7.4 Daha önce yapılmış araştırmalarla kıyaslamalar

Buraya kadar özetlenenler arasında pek çok nokta, Marksist kategorileri ölçmek yönünde daha önce yapılan girişimler bakımından önemli sonuçlar içermekte. Bu girişimleri, dikkatimizi İngilizce'de yayımlanmış çalışmalarla sınırlayarak, Bölüm 6'da gözden geçiriyoruz.

Sözgelimi, görüyoruz ki, kâr ölçümü ne kadar kapsayıcı biçimde tanımlanırsa tanımlansın, artık değer oranı geleneksel bir kâr/ücret oranından çok farklı davranıyor. Mesela, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, kâr/ücret oranı neredeyse % 27 düşerken, artık değer oranı neredeyse % 50 yükselmektedir. Dolayısıyla, ilkinin bıraktığı "ücretin kârı sıkıştırması" izlenimi yanlıştır. Bu sonuç, Marksist literatürün büyük bir bölümü bakımından doğrudan etkiye sahiptir. Kısım 6.1'de, Glyn ve Sutcliffe (1972), Boddy ve Crotty (1975), Weiskopf (1979), Aglietta (1979), Bowles vd. (1984) ve Sherman (1986) tarafından yapılan çalışmaları eleştirel olarak tartışıyoruz. Bunlar hepsi, bir tür kâr/ücret ölçümünü, artık değer oranı için bir yaklaşık hesaplama göstergesi olarak yorumlar ve – bu göstergenin İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde düştüğünü saptayınca – yanlış bir biçimde bunun, hem ABD'de hem de Britanya'da reel ücretleri verimlilikten daha hızlı yükseltmek (yani emeğin sömürü oranını düşürmek) suretiyle kârı sıkıştıracak kadar güçlü bir işçi sınıfının ürünü olması gerektiğine hükmederler.

IO çerçevesinde çalışan Wolf (1975, 1977a, b, 1979, 1987) ve Sharpe da (1982b), tüm emeğe üretken muamelesi yapar ve böylece, örtük veya belirtik olarak, artık değer oranını kâr/ücret oranıyla bağlantılandırırlar. Dolayısıyla, bu yazarlar, ürettikleri sonuçlardan herhangi bir emek sıkıştırması vargısı çıkarsamış olmasalar da, yaptıkları para ve değer cinsinden artık değer hesapları, az önce özetlenen temel sorunların aynısını taşımaktadır.[7]

Bununla beraber, pek çok yazar da, üretken ve üretken olmayan emek arasındaki ayrımı kullanmaktadır. Ancak, bunların çok önemli bir bölümü, bunu sadece tekil bir sektörün incelenmesi çerçevesinde yapar: İmalat sanayisi (Amsden 1981; Corey 1934; Cuneo 1978, 1982; Gillman 1958; Mandel 1975; Perlo 1974; Sharpe 1982a; Varga 1928, 1935, 1968; Varley 1938). Düzgün uzun dönem verilerin varlığı imalat sanayisini doğallıkla bir araştırma nesnesi haline getirirken, beraberinde de iki yeni sorun yaratır. İlkin, dışarıya, toptan/perakende ticaret sektörüne transfer edilen değerden ötürü, imalat sektöründe gerçekleşen artık değer bu sektörde üretilenden çok daha azdır.[8] Dolayısıyla, trendler epeyce benzer olmakla beraber, imalat sektöründeki MGHH temelli gerçekleşen artık değer oranı, toplam oranın, yaklaşık sadece % 55'idir. İkincisi, bundan bütünüyle bağımsız olarak, en azından ABD için, sayıma dayalı imalat sanayisi verileri ile bunlara tekabül eden

7 Wolff'ün (1975) Porto Riko çalışmasının, ayrıca, başka özel sorunları da söz konusudur; bkz. Kısım 6.1.2.

8 Değer dışarıya, üretici fiyatı ve alıcı fiyatı arasındaki fark marifetiyle transfer olur ve keza, alıcı fiyatıyla değerler arasındaki sapmalar marifetiyle içeriye ve dışarıya doğru transfer edilebilir. İlkesel olarak, topyekûn net transfer her iki yana da gidebilir. Fakat, pratikte, fiyat-değer sapmaları tüm toplam sektörler için küçük olup, ilk transferler kümesi sonucun ortaya çıkışında baskındır.

MGHH temelli verilerden türetilen tahminler arasında ciddi bir fark olduğu ortaya çıkar. Bu tesir aksi yönde çalışmakta ve bu örnekte, trendde değeri ciddi bir biçimde olduğundan daha yüksek gösteren bir eğilim üretmektedir (Kısım 6.2.1, Tablo 6.3 ve Şekil 6.5 ve 6.6). Buradan, sektörel gerçekleşmiş artık değer oranlarının, genelde, ne sektörel ne de toplam üretilen oranlar için iyi yaklaşık hesaplama göstergeleri sağlayabileceği sonucu çıkar.

Üretken ve üretken olmayan emek arasında ayrım yapanlar arasında, ikinci bir yazar kümesi de, toplam ölçümleri doğrudan bir biçimde, ya para (Eaton 1966; Gouverneur 1983; Labor Research Association 1948; Mage 1963; Moseley 1982, 1985; Papadimitriou 1988; Shaikh 1978b; Tonak 1984; Tsaliki ve Tsoulfidis 1988) ya da hem para hem değer biçimiyle (Izumi 1980, 1983; Khanjian 1988; Okishio 1959; Okishio ve Nakatani 1985; Wolff 1977b, 1987) tahmine teşebbüs ederler.

Eaton (1963), gelişkin ele alış tarzıyla, üretken ve üretken olmayan sektörler arasında ayrım yapmakta, ilkinden ticaret sektörüne transfer edilen değerin izini sürmekte ve hatta, değişken sermayenin işçiler üzerindeki net vergi bakımından düzeltilmesini önermektedir. Mage (1963) tartışmayı tümüyle yeni bir düzeye yükseltmiştir. Toplam değer akımlarının, hiç olmazsa kavramsal düzeyde, izini sürmeye girişir. Bunu, söz konusu toplamı, üretim sektörü malzeme (materials) maliyetlerinin; değişken sermayenin (üretken sektörlerdeki üretim işçisi ücretleri); kârların; üretim ve ticaret sektörlerince ödenen net kira ve net faizin; üretim ve ticaret sektörlerince ödenen dolaylı vergilerin; ve üretken olmayan sektörlerin ücret ve malzeme maliyetlerinin toplamı olarak tanımlamak suretiyle yapar. Ancak, son iki kalemi değişmez sermayeye sürdüğünden, Mage, türettiği artık değer ölçümünü, pratikte, yalnızca kâr tipi gelir olarak gözüken parçaya indirgemektedir. Bu ve başka daha somut mülahazalar, bizimkinden çok daha düşük olan ve bizimkinden farklı olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde düşen bir artık değer ölçümüne yol açar.

Shaikh (1978b), artık değer oranını para biçimi altında ölçecek ilk sistematik çerçeveyi ortaya koymuştur. Hesapların gelir tarafında, Marksist kategoriler ile MGHH kategorileri arasında eksiksiz bir eşleştirme türetmekte ve kâr/ücret oranı düşerken, artık değer oranının yükseldiğini göstermektedir. Ayrıca, devletin vergilendirme faaliyeti ile sosyal harcamaların, ücretler ile artık değer oranı üzerindeki net etkilerine ait ilk sistematik tahminleri geliştirir. Ancak, her ne kadar kullandığı çerçeve buradaki ile temelde aynı olsa da, (girdi–çıktı verileri yokluğunda) ticaret sektörünün ara girdilerinin büyüklüğünü tahmin edemediğinden ve başka bir takım spesifik faktörlerden dolayı, artık oranına yönelik ampirik ölçümleri daha düşüktür. Moseley

(1982, 1985) ve Tonak (1984), bazı farklı varsayımlarla birlikte yaklaşık bir biçimde olsa da, Shaikh'in çerçevesini benimserler. Tonak ayrıca, vergi hasılatı ile sosyal amaçlı kamu harcamalarını ayrıştırmakta yaygın biçimde benimsenen bir "işçi sınıfı payı" yöntemi geliştirerek, Shaikh'in emek üzerindeki net vergiye yönelik örnek hesaplamalarını bütün bir İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemi kapsayacak biçimde genişletir.[9] Buradaki tahminlerimiz, Tonak'ın çalışmasının, Shaikh ve Tonak (1987) tarafından daha da geliştirilmiş hâline dayanmaktadır. Nihayet, Papadimitriou (1988) ve Tsaliki ve Tsoulfidis (1988), buradaki teorik şemamızı, veri sınırlamalarına tabi olmak kaydıyla, Yunanistan örneğine uygular ve 1960'tan 1977'ye kadar, artık değer oranının yükseldiğini saptarlar (Kısım 6.2.2).

Aglietta ise, biraz farklı bir yol tutar. Fiyat–değer sapmalarının (yanlış biçimde) epeyce önemli büyüklükte olduğunu düşündüğünden, para cinsinden kâr oranının değer cinsinden oranın trendi için iyi bir gösterge olamayacağına hükmeder. Dolayısıyla, bu son oran için, üretken emeğin "reel sosyal ücret maliyeti" (üretim işçilerinin reel ücretinin birim üretken emek başına reel net katma değere oranı) biçiminde bir alternatif yaklaşık hesaplama göstergesi türetir. Bu yaklaşık hesaplama yöntemi geçerli olmakla beraber, tabiidir ki, üretim işçilerinin reel ücretleri ile birim üretken emek başına Marksist net ürüne yönelik yeterli ölçümlere gerek gösterir. Sıkıntı şudur ki, Aglietta, kendi esas verilerini nasıl edindiğini hiç açıklamaz. Aglietta endeksinin, 1948'den 1960'lar ortasına kadar bizim artık değer oranımızla yaklaşık olarak aynı uzun vadeli trendi gösterdiğini saptıyoruz. Ancak, daha kısa vadeli hareketler hiç de benzer değildir. Bu aykırılıklar potansiyel olarak önemlidir, çünkü Aglietta, "birikimin iniş çıkışları"nı artık değer oranındaki kısa vadeli hareketlerle açıklamaya hatırı sayılır bir ağırlık tanıyor (Kısım 6.2.2).

Okishio'nun (1959) çığır açan çalışması, para ve değer cinsinden artık değer oranlarını ayrı ayrı tahmin etmekte girdi–çıktı tablolarını kullanmak bakımından bir ilktir. İlk çalışmasında, tüm hizmetleri üretken olmayan faaliyetler olarak ele alır. Ayrıca, türettiği üretken işçilerin tüketimi (ve dolayısıyla değişken sermaye) ölçümünü de, içerisine üretken olmayan işçi ücretlerinin belli bir bölümünü katmak suretiyle şişirmiştir. Her iki faktör, bizim prosedürlerimize görece olarak bakıldığında, onun artık değer oranı tahmininin olduğundan daha düşük olması yönünde bir etkiye yol açar. Izumi (1980) de, tüm hizmetleri üretken olmayan faaliyet olarak ele alır ve ayrıca emek gücünün değerinin tanımını genişletecek tarzda, Okishio'nun-

9 Emek payı yöntemi Kanada, Avustralya, Birleşik Krallık ve İsveç üzerine yapılan çalışmalarda kullanılmıştır; bkz. Shaikh ve Tonak (1995).

kine benzer bir düzeltme yapar. Okishio ve Nakatani (1985), tüm hizmetleri üretken olarak ele almakla daha önce yaptıkları varsayımları ters yüz ederler; bu çok daha yüksek bir artık değer oranı tahmini yapmalarına yol açar. Öte yandan, Izumi (1983), eski çerçevesini koruyarak bunu Japonya, ABD ve Güney Kore'de artık değer oranları arasında bir kıyaslama yönünde genişletir. Onun sonuçlarını Khanjian'ınkilerle (1989) kıyaslayınca, prosedürünün ölçülen artık değer oranını % 20–% 35 azalttığını, fakat trend oranını hafifçe yükselttiğini görmekteyiz. Wolff (1977b, 1987) ve Khanjian (1989) daha önce tartışılmıştı (Kısım 6.2.3).

Son olarak, "iktisadi artık" kavramını nicelleştirmeye girişen bir ölçümler seti mevcuttur. Bizim kapitalist artık ürün ölçümümüz (SP*), net kapitalist ürünün, üretimindeki fiilî kapitalist maliyetlerden arta kalanı iken, iktisadi artık, toplam ürün ile "hangi maliyetlerin toplumsal olarak gerekli olduğuna yönelik normatif [bir] hüküm" (Bottomore 1983, s. 340) arasındaki farktır. Ürünün uygun ölçümü konusundaki ezelî sorun bir yana (ilgili tüm yazarlar, MGHH net çıktısını uygun ölçüm olarak ele almışa benziyor), bu iki kavram, farklı, fakat birbirini tamamlayan ihtiyaçlara cevap vermektedir. Bölüm 1 ve 2'de kaydettiğimiz üzere, bizim çerçevemiz içerisinde, kapitalist olmayan servetin üretiminin ve kullanımının izini sürmek tümüyle anlamlıdır. Fakat iddiamız odur ki, kapitalist ve kapitalist olmayan artık ürünleri birbiriyle özdeşleştirerek karıştırmak, doğru değildir; bunun nedeni tam da bunlardan ilkinin toplam kâra temel oluşturmasıdır. Dahası, iktisadi artığa "rakip alternatifler arasında tahsis edilecek" "bir tür tercihe bağlı fon" muamelesi yapmak bize pek akıllıca gelmiyor (Lippit 1985, s. 10; Stanfield 1973, s. 3).

Her hâlükârda, iktisadi artık, genellikle, belli bir temel toplumsal tüketim ölçümünü NNP'den (net millî hasıla) çıkartmak suretiyle türetilmekte olup, NNP'yi, net ürün için, bizatihi yeterli bir ölçüm olarak varsayar. Phillips (Baran ve Sweezy 1966'ya yazdığı ekte), iktisadi artığa, vergi sonrası mülkiyet tipi geliri, üretken olmayan faaliyetler ücret maliyetlerini, tüm vergileri ve (devlet harcamaları vergiler artı açığa eşit olduğundan) devlet açığını birbiriyle toplamak suretiyle ulaşmaktadır. Phillips'in ölçümü, verilerinin kapsadığı İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllarda devlet açığı küçük olduğundan, MGHH katma değeriyle üretim işçisi ücretleri arasındaki farka denk olup, bu hâliyle, artık değer ölçümüyle benzerdir. Stanfield (1973), işsizlik yüzünden vazgeçilen artığı hesaba katmaya girişir; potansiyel artığı, gerçekleşen ürüne dayalı gerçekleşen artıkla karşıt olarak, tam istihdam hasılası eksi kişisel ve toplumsal temel tüketim biçiminde tanımlar (s. 1, 81). Bir bütün olarak bakıldığında, Phillips'in iktisadi artık ölçümü, artık değere Stanfield'inkinden çok daha

yakındır. Nihayet, Erdos (1970), bu temalar üzerine eklektik bir varyasyon ortaya koyar. Kendisi buna (yeniden tanımlanan) artık değer adını taksa da, Erdos'un ölçümü, bir tür "siyasi" iktisadi artıktır. Niyeti, kendi ifadesiyle, Marksist kategorileri, "günümüzün ampirik olgularına mümkün olduğunca eksiksiz biçimde tekabül edecek" hâle getirmek suretiyle modernleştirmektir. Toplumsal olarak gerekli maliyetleri, "yeni değer"in, ezen sınıfça veya devlet aygıtının ezme işlevini üstlenmiş bölümünce kullanılmayan kısmı olarak tanımlar. Ampirik düzeyde, yeni değeri (MGHH) üretim ve ticaret katma değeri olarak tanımlar. Gerekli maliyetler, vergi ve transferler hariç üretim ve ticaret işçilerinin ücretleri, artı, devletin ödediği ücretlerin üçte biri olarak tanımlanmaktadır (devlet harcamalarının toplumsal olarak faydalı bölümüne yönelik bir ölçümdür bu). Artık değer adını taktığı siyasi artık, yeni değerden arta kalandır. Bu tanımıyla, Erdos'un ABD'deki siyasi artık oranı ölçümü, Stanfield'in iktisadi artık oranından da küçüktür. Bir bütün olarak bakıldığında, reel iktisadi artık ölçümleri, bizim bunlara tekabül eden reel artık değer ölçümlerimizden bir miktar düşüktür. En azından Stanfield'in iktisadi artık oranı ölçümü, bizim artık değer oranı ölçümümüzden çok daha küçüktür ve bizimkinden çok farklı hareket eder.

7.5 Sonuçlar

İktisadın bütün dalları en azından üretim ve kişisel tüketim arasında ayrım yapmak zorunda olduğundan, üretim faaliyetleri ile üretim dışı faaliyetler arasındaki ayrım temel bir ayrımdır. Ancak, klasik ve Marksist gelenekler, ayrıca, üretim emeğiyle üretim dışı emek ve dolayısıyla, üretimle toplumsal tüketim arasında da ayrım yaparlar. Bu ayrımla birlikte de, ulusların servetinin düzeyi ve gelişmesi konusunda ciddi biçimde farklı bir açıklama tarzı gündeme gelir.

Neoklasik iktisadın yükselişi, bu ayrımları neredeyse bütünüyle silmiştir. Bunun yerine, tüm gerekli emek üretken addedilmiş ve piyasa toplumsal gerekliliğe karar veren nihai hakem olarak tahta oturtulmuştur. Neoklasik teoriyle başka farklarına rağmen, Keynesçi iktisat da bu resmî geleneğin parçasıdır. Sovyet tarzı hesaplar, bu hegemonyayla savaşmak adına pek az şey yapmıştır; tersine, Sovyet tipi "millî maddi hasıla" ölçümüne içselleştirilmiş olan fizikselci anlayış, sadece, Batı'nın resmî kavramlarının egemenliğini güçlendirmeye yaramıştır.

Ancak, ortodoks iktisat teorisinden neredeyse tümden kovulmakla beraber, üretim dışı emek kavramı, pratik söylemin – iş âleminin önde gelenlerinin, devlet yöneticilerinin ve bazen de iktisatçıların açıklamalarında, pek

çok defa "üretken olmayan" finans, ticaret ve koruma faaliyetlerinin yüküne işaret edilir – bir parçası olmayı sürdürmüştür. Dahası, salt pratik bir sorun olarak, bu tür faaliyetlerin İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyada tüm ülkelerde büyümüş olduğu, yaygın biçimde dikkat çekilmiş olan bir meseledir.

Ortodoks millî muhasebe çerçevesinde, bu tür meseleler birer ayrıntıdır, çünkü tüm bu faaliyetler millî üretimin biçimleridir. Ancak, klasik ve Marksist çerçeveler içerisinde, üretim dışı emeğin dikkate alınması, bizzat hesapların doğasını, gördüğümüz resmi ve çıkarttığımız sonuçları değiştirir.

Sunuşumuzda, üretim hesapları üzerinde yoğunlaşmış bulunuyoruz, çünkü geleneksel muhasebeyle temel farkımız burada ortaya çıkıyor. Hesaplarımızı, başka devreleri de kapsayacak biçimde genişletmek, bu tür her genişletmenin üretim hesaplarının sunduğu merkezî çekirdek üzerinde yükselmesi gerekeceğinden, söz konusu farkı geliştirmekten başka sonuç doğurmayacaktır. Öteki genişletilmiş hesapların çoğuyla hane içi ve diğer kapitalist olmayan üretim faaliyetlerini işin içine katmak; finansal akımların izini sürmek; gözlemlenen akımlar ile bunlara tekabül eden stokları bağlantılandırmak; ve kaynakların tükenmesini hesaba katmak türünden amaçları paylaşmaktayız. Fakat aynı zamanda, temel farklar bu düzeyde bile ortaya çıkmaya devam eder. Mesela, ortodoks genişletilmiş hesaplardan farklı olarak, hanehalkı ve devlete ait dayanıklı malları, sırf dayanıklı oldukları için sermaye malı gibi ele alarak, bunlara hayalî bir gayrisafi kâr akımı izafe etmiyoruz. Bu prosedürü, hele hele birikmiş "beşerî sermaye"ye hiç uygulamıyoruz (bkz. Kısım 1.3).

Nihayet, üretken olmayan faaliyetlerin kârlılık ve büyüme üzerindeki tesirleri üzerinde çok durduğumuzu kaydetmek önemlidir. Çünkü inanıyoruz ki bu etkileşimler, kapitalist sistemin gerçek işleyişini kavramak bakımından aslidir. Bu, büyümenin mutlaka iyi bir şey olduğunu söylemek anlamına gelmiyor. Çevresel sorunlardan ve gelir, servet ve kaynak kullanımında korkunç bir eşitsiz bölüşümden muzdarip olan bu dünyada, büyümeye (ve hatta hâlihazırdaki üretim düzeylerini idame ettirmeye), gerçekten olumsuz bir gözle bakmak gerekir. Fakat her şeye karşın kapitalizmi ateşleyen kârlılıktır ve sistem büyümeye güdümlüdür. Bu zorunlulukların ötesine geçmek için, bunların, teoride ve pratikte nasıl işlediklerini anlamak gereklidir. Ümidimiz bu dinamiği ve ona eşlik eden çelişkileri izleyebilecek ve çözümleyebilecek bir çerçeve inşa etmek suretiyle bu tür bir anlayışa katkıda bulunmuş olmaktır.

EKLER

A Girdi–çıktı veri tabanı metodolojisi

B Gayrimenkul ve finans sektörlerine ilişkin işlemler

C Girdi–çıktı özet tabloları

D Kilit girdi–çıktı değişkenlerinde ara yılların doldurulması

E Birincil değişkenlere ait yıllık tahminler

F Üretken ve üretken olmayan emek

G Ücretler ve değişken sermaye

H Artık değer ve kâr

I Üretken ve üretken olmayan işçilere ilişkin sömürü oranları

J Verimlilik ölçümleri

K Artık değerin devletçe massedilmesi

L Aglietta'nın artık değer oranı endeksi

M Mage ve kapitalist sektör gayrisafi ürününün MGHH ölçümleri

N İşçilerle devlet arasındaki net transfer ve bunun artık değer oranı üzerindeki etkisi

A

Girdi–çıktı veri tabanı metodolojisi*

Kısım 5.1 ile Ek C'de yer alan yoğunlaştırılmış tabloların türetildiği birincil veri tabanı, nihai versiyonların 82 sıra ve 88 sütuna sahip olması bakımından, 85 sektörlü IO tablolarına tekabül eden girdi–çıktı tablolarından oluşmaktadır. Kullanılan bütün girdi–çıktı tabloları, orijinal olarak, ABD Ticaret Bakanlığı bünyesindeki BEA [İktisadi Analiz Bürosu – Bureau of Economic Analysis] tarafından üretilen benchmark tablolardan türetilmiştir. Farklı yıllara ve farklı kaynaklara ait veriler arasındaki uyumu iyileştirmek çabası çerçevesinde, kullanılan veri dizileri üzerinde çeşitli düzeltme ve dönüştürmeler gerçekleştirilmiştir. Tüm benchmark yıllar için olabildiğince tutarlı bir metodoloji yaratmak amacıyla girdi–çıktı tabloları üzerinde bir dizi düzeltme gerçekleştiren Juillard (1988), bu çabalar arasında en önemlisidir. Farklı kaynaklardan gelen veri setlerini birbiriyle daha uyumlu kılmak için bir dizi ek düzeltme ve toplulaştırma işlemi yürütülmüştür. Bunlardan belli başlıcaları şunlardır: (1) BEA IO tablolarında kullanılan kendi işgücüyle inşaat (force account construction) metodolojisinin tersine çevrilmesi; (2) BLS (Çalışma Bakanlığı, Çalışma İstatistikleri Bürosu – Bureau of Labor Statistics, Department of Labor) sermaye stok ve amortisman IO tablolarının, petrol ve gaz tetkik arama (exploration) masrafları bakımından düzeltilmesi;[1] ve (3) düzeltilmiş IO tabloları içerisinde tüm benchmark yıllar için en üst tutarlılığı sağlamak üzere, istihdam ve işgücü maliyeti verilerinin dönüştürülmesi.

* Michel Juillard ve Ara Khanjian'a girdi–çıktı verileri ve metodolojisiyle ilgili yardımları, Paul Cooney'ye de, Ek A'nın metninin hazırlanması ve bu çalışmada kullanılan ABD özet girdi–çıktı tablolarının hesaplanmasındaki desteği vesilesiyle teşekkür ediyoruz.

1 Petrol ve gaz tetkik arama masrafları, BEA sermaye stok serilerinde petrol rafineri sektörü sermaye stokunun parçası olarak ele alınır. Oysa söz konusu maliyetler, BEA IO tablolarında aynı sektör için ara mal olarak içerilmiştir. Dolayısıyla, bu iki veri setinden bir tanesi için düzeltme yapmak gerekmektedir.

A.1 Orijinal kaynaklar

Ticaret Bakanlığı İktisadi Analiz Bürosu 1947, 1958, 1963, 1967, 1972 ve 1977 için arka arkaya benchmark girdi–çıktı tabloları yayınlamış bulunmaktadır (sırasıyla, bkz. BEA 1970, 1965, 1969, 1974, 1979, 1984). Tablo A.1, 1972 tablosu için sektörleri ve malları listelemektedir. 1972 tablosu, aşağıdaki altı kukla sektörün dahil olduğu 85 sektörden oluşur: (1) kıyaslanabilir olmayan ithalat; (2) hurda; (3) devlet endüstrisi; (4) dış âlem; (5) hanehalkı endüstrisi; ve (6) stok kıymetlendirme düzeltmesi. Ek satırlar, üç bileşene ayrıştırılmış olan katma değer içindir: (1) işgücü maliyeti; (2) dolaylı işletme vergileri; ve (3) mülk tipi gelir ile ara girdiler ve toplam sektör çıktıları toplamları. Tablo A.1'de, sergilenen dokuz ek nihai talep sütunu daha bulunuyor; rakamlar 1972 milyon dolarları cinsindendir.

85 mertebesindeki toplulaştırma düzeyinde, endüstri ve sektör listesi arasında pek az fark bulunduğundan, buraya yalnızca 1972 alınmıştır. Ancak, sektörel sınıflandırmada (industrial classification), özellikle kukla sektörler çerçevesinde bazı değişiklikler mevcut olup, bu mertebeye tekabül eden sektör listelerine de, öbür beş yıl için, bu ekin sonunda yer verilmiştir (tekil yıllar için bkz. BEA yayınları). Orijinal BEA tablolarıyla buradaki veri tabanı arasında kıyaslamayı kolaylaştırmak üzere, 85 mertebesindeki 1972 tablosu sektörleriyle, buradaki veri tabanına ait sektörler arasındaki eşleştirme Tablo A.1'de sunulmuştur.

Tablo A.1. *Orijinal 85 × 85 1972 tablosuyla nihai 82 × 88 IO tablolarının sektörleri arasındaki eşleştirmeler*

Orijinal IO sektörü		Nihai tablolar sektörü[a]	
1	Hayvancılık ve ürünleri	1	Tarım
2	Diğer tarımsal ürünler	1	Tarım
3	Ormancılık ve balıkçılık ürünleri	1	Tarım
4	Tarımsal ormancılık	1	Tarım
5	Demir madenciliği	2	
6	Demir dışı metal madenciliği	3	
7	Kömür madenciliği	4	
8	Ham petrol ve doğal gaz	5	
9	Taş ve kil ocakçılığı	6	
10	Kimyasal ve gübreler	7	
11	Yeni inşaat	8	İnşaat
12	Bakım onarım inşaatı	8	İnşaat
13	Ordu donatım malzemesi ve aksesuarlar	9	
14	Gıda maddeleri ve benzer ürünler	10	
15	Tütün	11	
16	Bez, tekstil ipi ve iplik fabrikaları	12	
17	B.y.s. tekstil malları ve yer örtüleri	13	
18	Giyim eşyası	14	
19	B.y.s. mamul tekstil ürünleri	15	
20	Kereste ve ağaç ürünleri	16	
21	Ahşap konteyner	17	
22	Ev mobilyası	18	
23	Diğer mobilya ve mefruşat	19	
24	Kâğıt ve kâğıt ürünleri	20	
25	Karton konteyner ve kutular	21	
26	Basım ve yayıncılık	22	
27	Kimyasallar ve kimyasal ürünler	23	
28	Plastik ve sentetik malzemeler	24	
29	İlaç, temizlik ve tuvalet maddeleri	25	
30	Boya ve boya ürünleri	26	
31	Petrol rafinericiliği	27	
32	Lastik ve çeşitli plastik ürünler	28	
33	Deri tabaklama ve işlemeciliği	29	
34	Ayakkabı ve diğer deri ürünleri	30	
35	Cam ve cam ürünleri	31	
36	Taş ve kil ürünleri	32	
37	Ana demir ve çelik imalatı	33	
38	Ana demir dışı metal imalatı	34	
39	Metal konteynerler	35	
40	Isıtma ve imalat metal ürünleri	36	
41	Vida cıvata makina ürünleri	37	
42	Diğer metal eşya imalatı	38	
43	Makina ve türbin	39	
44	Tarım makina ve teçhizatı	40	

45	İnşaat makina ve teçhizatı	41	
46	Malzeme taşıma makina ve teçhizatı	42	
47	Metal işleme makina ve teçhizatı	43	
48	Özel amaçlı sanayi makina ve teçhizatı	44	
49	Genel amaçlı sanayi makina ve teçhizatı	45	
50	B.y.s. makina	46	
51	Büro ve bilgi işlem makinaları	47	
52	Hizmet sektörü makinaları	48	
53	Elektrikli sınai teçhizat	49	
54	Ev aletleri	50	
55	Elektrik tel ve kablo ve aydınlatma teçhizatı	51	
56	Radyo, TV ve haberleşme teçhizatı	52	
57	Elektronik parça ve aksesuarlar	53	
58	B.y.s. elektrikli makina	54	
59	Motorlu taşıtlar ve teçhizat	55	
60	Hava taşıtları ve parçaları	56	
61	Diğer taşımacılık araçları	57	
62	Bilimsel ve kontrol amaçlı aletler	58	
63	Optik, oftalmik ve fotografik teçhizat	59	
64	B.y.s. imalat	60	
65	Taşımacılık ve depolama ve ambarlama	61	
66	Yayıncılık dışındaki haberleşme	62	
67	Radyo ve TV yayıncılığı	63	
68	Kamu altyapı hizmetleri	64	
69	Toptan ve perakende ticaret	65	
70	Finans ve sigortacılık	66	
71	Gayrimenkul ve kiralama	67	
72	Otelcilik ve oto tamirat hariç, tamirat yerleri	68	
73	İşletme hizmetleri	69	
74	Yeme içme yerleri	65	Ticaret
75	Oto tamirat ve hizmetleri	70	
76	Eğlence	71	
77	Tıbbi hizmetler ve eğitim hizmetleri	72	
78	Federal hükümet teşebbüsleri	73	
79	Eyalet ve yerel hükümet teşebbüsleri	74	
80	Kıyaslanabilir olmayan ithalat	75	
81	Hurda, kullanılmış ve ikinci el mallar	76	
82	Devlet endüstrisi	77	
83	Dış âlem endüstrisi	78	
84	Hanehalkı endüstrisi	79	
85	Stok değerleme düzeltmesi	80	
I	Toplam ara girdiler	D.D.[b]	
VA	Katma değer	81	
EC	İşgücü maliyeti	D.D.	
IBT	Dolaylı işletme vergileri	D.D.	
PTI	Mülkiyet tipi gelir	D.D.	
T	Toplam sektör çıktısı	82	

Nihai Talep (sütunlara referansla)			
91	Kişisel tüketim harcaması (PCE)	81	
92	Gayrisafi özel sabit sermaye oluşumu (INV)	82	
93	İşletme stok değişimi (CBI)	83	
94	İhracat	84	
95	İthalat	85	
96	Federal hükümet, millî savunma	86	Federal hükümet
97	Federal hükümet, savunma dışı	86	Federal hükümet
98	Eyalet hükümeti, eğitim	87	Eyalet hükümeti
99	Eyalet hükümeti, diğer	87	Eyalet hükümeti
	Toplam nihai talep	D.D.	
	Toplam mal çıktısı	88	Sıralar toplamı

a Sektörel isimler sadece orijinal sektör isimlerinden farklılaştıkları zaman belirtilmiştir.
b D.D. = dâhil değil

A.2 Juillard (1988) tarafından yapılan dönüştürmeler

BEA tabloları, sektörel sınıflandırmadaki ayrıntı derecesi ve ithalat, ikincil ürünler gibi metodolojik sorunları ele alış tarzı bakımından farklılaşmaktadırlar. Verili bir metodoloji, çoklukla iki kez kullanılmıştır: 1947 ve 1958 tabloları az çok kıyaslanabilir olup, aynı şey, 1963 ve 1967 tabloları ile son olarak, 1972 ve 1977 tabloları için de geçerlidir. Geçmişten en büyük kopuş, 1972 çalışmasının yayınlanmasıyla birlikte gerçekleşmiştir. Farklı tablolarda kullanılan metodoloji zaman içerisinde değişmiş olduğundan, bazı esaslı değişiklik ve uygulamalara başvurmak zorunluluğu doğmuştur. Juillard, tutarlı bir veri tabanı üretebilmek uğruna bu muazzam işi yerine getirmiştir. Sadece önceki yıllara ait nihai kullanım amaçlı ithalatı ele alış tarzı (bilgi yokluğu dolayısıyla) yeni formüle uygun olarak güncellenememiş olup, bu noktada bir ara çözüme gitmek zorunluluğu doğmuştur. Gerekli dönüştürmeler (1) sektörel sınıflandırma, (2) ikincil ürünler, (3) ithalatı ele alış tarzı, ve (4) "yeme içme yerleri" sektörünü ilgilendiriyor. Bu spesifik değişiklikler altta özetleniyor.

A.2.1 Sektörel sınıflandırma

BEA tarafından yayınlanan girdi–çıktı tablolarında kullanılan sektörel sınıflandırma, iktisadi sayım için kullanılan Standart Sınai Sınıflandırma'ya [Standard Industrial Classification – SIC] dayalı olmakla beraber, bundan farklıdır. Ayrıntı düzeyi farklı çalışmalara göre değişmektedir: 1947 ile 1958 için, üretken sistem 79 sektör olarak, ya da 2 haneli IO sınıflandırmasına göre ayrıştırılmıştır; 1963 ile 1967 için, 368 sektör, ya da 4 haneli bir IO sınıflandırması mevcuttur; 1972'de, ayrıntı düzeyi 496 sektöre, ya da 6 haneli

IO sınıflandırmasına ulaşmaktadır. Son olarak, 1977'de, 6 haneli IO sınıflandırmasına ait güncellenmiş bir versiyonda, 537 sektör mevcuttur. ABD millî muhasebecileri, sınıflandırmanın, birkaç ardışık yıl için elde var olan daha yüksek toplulaştırma düzeylerindeki uyumluluğunu koruyabilmesi amacıyla, yıllar içerisindeki iç tutarlılığını elden geldiğince korumaya çalışmışlardır. Bu nedenle, 2 haneli IO sınıflandırması istikrarlı kalmış ve SIC sınıflandırmasındaki değişimleri tutarlı biçimde kendi içine katmıştır.

Ancak, çeşitli – kavramsal ya da istatistiki – nedenlerden ötürü, belli bir sektör içerisine konamayan faaliyetleri tanımlamak üzere kullanılmış olan kukla sektörler listesi, çalışmadan çalışmaya değişmiştir. 1972 tablosu için, kukla sektörler şunları içermektedir: (1) federal, eyalet ve yerel idarelerdeki çalışanlara ait katma değeri nihai talebe transfer eden devlet endüstrisi; (2) yurt dışında yerleşik üretim faktörlerine ait geliri hesaba katan dış âlem; (3) kıyaslanabilir olmayan ithalat endüstrisi; (4) hanehalkı çalışanlarına yapılan ödüllendirmeyi kapsayan hanehalkı endüstrisi; (5) stok değerleme endüstrisi; ve (6) 1972 çalışmasında başka bir takım sektörlerin ikincil ürünü olarak ele alınan hurda ve ikinci el mallar. 1972'den önce, kukla sektörler listesine başka ikincil ürünler de eklenmekteydi: Ofis malzemesi, iş gezileri ve hediyeler. 1958 için, araştırma ve geliştirme de bir kukla sanayi olarak içerilmiştir. Daha sonraki çalışmalarda başka ikincil ürünler olarak mevcut olmayan faaliyetler söz konusu olduğunda, kukla sektörlerdeki değişikliklerin etkisi sınırlıdır. SIC'ye dayanmakla beraber, girdi–çıktı çalışmaları, kapsamı farklı yıllara göre değişen belirtik yeniden tanımlamalar içermektedir. Bu yeniden tanımlamalar, her defasında, daha türdeş sektörler ortaya çıkartmaya çalışmıştır.

A.2.2 İkincil ürünler

İktisadi sayımda (census), temel istatistiki birim, hukuki sahiplik ölçütüne dayanan *şirket*ten (company) farklı olarak, genelde tek ve belli bir yerleşim yeri ile tanımlanan *kuruluş*tur (establishment). Bir kuruluş, yürüttüğü birincil üretime tekabül eden sektöre tahsis edilir. Ancak, söz konusu kuruluş ikincil ürünler denen başka birtakım üretim faaliyetleri içerisinde de olabilir. Teknoloji söz konusu olduğunda, üretim süreçleri tanımları bakımından mümkün olan en yüksek türdeşliğe ulaşılması ve böylelikle, teknik katsayılarda mümkün olan en büyük istikrarın sağlanması, IO analizi açısından önemlidir. Bu nedenle, millî muhasebeciler, ikincil ürünleri daha türdeş üretim süreçleri elde etmek üzere yeniden sınıflandırmaya çalışırlar. İkincil ürünlerin bu yeniden sınıflandırması, üç farklı biçimde ele alınabilir: (1) sabit-mal teknolojisi; (2) sabit-sektör teknolojisi; (3) girdi–çıktı

tablolarının Kullan (Use) ve Yap (Make) olmak üzere iki tabloya ayrıştırılması.

Birinci durum, ikincil ürünün üretiminde kullanılan teknoloji, birincil ürünün üretiminde kullanılan teknolojiden açık ve seçik olarak farklı olduğunda geçerlidir. Bu durumda, ikincil ürünle sonuçlanan faaliyet, sabit-mal teknolojisi varsayımı altında, basit bir şekilde yeniden, başka bir sektöre ait olarak tanımlanmıştır: Bu ele alış tarzı altı tablonun hepsinde kullanılmıştır. Alternatif olarak, ikincil ürün hayalî bir satış işlemine konu olabilir – gerçekte onu üreten sektörden, birincil ürünü söz konusu ürün olan sektöre. Bu transfer metodu, sabit-sektör teknolojisi varsayımı altında yürütülmüş olan yeniden sınıflandırmaları ele alabilmek amacıyla 1947, 1958, 1963 ve 1967 tablolarında kullanılmıştır. Bu metodun, teknolojik bir temelde gerekçelendirme olmaksızın, üretimin bütünü içerisinde ara girdi payını yapay olarak arttırmak gibi bir kusuru bulunmaktadır. 1972 ve 1977 tabloları için kullanılmış olan üçüncü metot, sektörleri ve malları ayrı ayrı tanımlamak suretiyle bu sorunu düzeltmektedir. Von Neumann modelinden esinlenmiş olan bu metot, girdi–çıktı tablosunun iki ayrı tabloya ayrıştırılmasını gerektirmektedir. Kullan tablosu olarak bilinen birinci tablo, farklı malların farklı sektörlerce kullanımıyla, nihai talebin işlevlerini tanımlar; ikincisi, ya da Yap tablosu, her bir malın farklı üretim dallarınca üretimini sergiler.

Bu üçüncü metot, ikincil ürünlerin altı tablodaki ele alınışını birleştirmek amacıyla, önceki tablolara da uygulanmıştır. Söz konusu işlemler mümkün olan en büyük ayrıntı düzeyinde yürütülmüştür: 1947 ve 1958 için 79 sektör, 1963 ve 1967 için ise 368 sektör düzeyinde. İlk sorunla, bazı spesifik yeniden tanımlamalarda karşılaşılmıştır: 1972'den başlayarak, daha önce yapılanın aksine, imalat, madencilik ve demiryolu sektörlerince üretilen ve satılan elektrik, sistematik olarak, elektrik sektörü üretimi gibi yeniden tanımlanmıştır. Aynı şey, imalat sanayisi içerisinde cereyan ettiği hâlde toptan ticaret sektöründe cereyan ediyormuş gibi yeniden tanımlanan yeniden mal satışları için ve sistematik olarak gayrimenkul sektörüne transfer edilen kira ve imtiyazlar için de geçerlidir (BEA 1980, s. 49). 1972'den önceki çalışmalarda, bu yeniden sınıflandırmalar transfer metodunu kullanmak suretiyle ele alınmış olup, dolayısıyla, sabit sektör teknolojisi varsayımının aksini işaret etmektedir.

Yalnızca sektörler itibarıyla toplam transferleri bildiren yayınlanmış tablolar için, (BEA tarafından dağıtılan) manyetik teyp veri dosyaları mevcut olup, bunlar, transferlerin mal ve sektör itibarıyla ayrıntılarını barındırmaktadır. Dolayısıyla, iki sabit teknoloji varsayımından herhangi bir tanesini kullanmak mümkündür. Transfer tablosu içerisinde yer alan bilgilerin Yap

tablosunda içerilenlerle eşdeğer olduğunu kavramak önemlidir. Transferler her bir sektör tarafından üretilen ikincil ürünlerin miktarını göstermektedir. Öte yandan, transferlerin yer almadığı bir tablo, birincil ürünlerin dolaysız tahsisi ile bunların farklı sektörlerce kullanımı ve nihai talebin fonksiyonlarını temsil eder; söz konusu tablonun satır toplamları her bir ürünün toplam üretimini temsil eder. Bu toplamları ve transfer tablosunun sütun toplamlarını kıyaslamak suretiyle, her bir malın ona tekabül eden sektörün birincil ürünü olarak üretilmiş bulunan miktarını hesaplamak mümkündür. Bu, iki toplamlar seti arasındaki farkları hesaplayarak yapılır. Dolayısıyla, her iki matrisin de kullanılması hayli karmaşık olmakla beraber, transfer tablosunun 1972'den önceki yıllar için Kullanım ve Arz tabloları üretmek üzere kullanılması mümkündür.

Sabit sektör teknolojisi varsayımını Yap matrisinin ana diyagonali dışında betimlenen ikincil ürünlere sistematik biçimde uygulamak suretiyle, sektörler arası işlemleri tanımlayan bir girdi–çıktı tablosu inşa etmek mümkündür. Tabii ki, bu işlemler, birincil ve ikincil ürünler bir araya getirilmiş olduğundan heterojen mallardan oluşmaktadır. Böyle bir tabloyu elde etmek için, Kullan tablosunu Yap tablosunun sütun katsayılarıyla önden çarpmak yeterlidir. Ancak, böyle bir tabloda, hurda ve ikinci el malları ele alış tarzı bakımından, her ne kadar bunların temsil ettiği küçük miktarların nihai sonuçlar üzerindeki etkisi ufak da olsa, ideal bir çözüm yoktur.

Bu ikinci el ürünler, öbür ikincil ürünler gibi ele alınarak üretilmiş oldukları oranlara göre öbür sektörlere atfedildikleri takdirde, üretimin gerektirdiği girdi olarak gözükecek ve dolayısıyla hurda kullanan bir sektörün faaliyet düzeyindeki artış, girdi–çıktı modelinde, hurda ve ikinci el mallar talebinde artış yaratacaktır. Öte yandan, işletme sektörü kullanılmış otomobilleri hanehalklarına, kullanılmış binaları ise devlete yeniden sattığından, girdi–çıktı tablosunun sabit sermaye sütunundaki gayrisafi özel yatırım hurda ve ikinci el mallar için negatif bir miktar verecektir. Bu negatif miktarın hurda ve ikinci el mallar üreten sektörler arasında mekanik bir tarzda yeniden dağıtılması, yatırım sütununun bazı hücrelerinde negatif miktarların belirmesine yol açar; çünkü (çelik benzeri) görece büyük hurda üreticisi olan sektörler yatırım malı üretmezler. Hurda ve ikinci el mallara öbür ikincil ürünlerle aynı muameleyi yapmanın avantajı, bunun tüm sektörler için hesap denkliğini sağlamayı güvence altına almasıdır. İlk beş tabloda, yani 1947, 1958, 1963, 1967 ve 1972 için kullanılmış olan metot budur.

Hurda ve ikinci el mallar için talep yaratmaktan kaçınmak amacıyla, BEA (1980) alternatif bir metot olarak, hurda ve ikinci el malları her bir malın toplam üretiminden çıkartmayı önermiştir. Bu tekniğin dezavantajı, her

bir sektör için kaynaklar ve kullanımlar arasında bulunan dengeyi bozması ve örtük bir düzeltmenin katma değer içerisine katılmasını zorunlu kılmasıdır. Bu çalışmada 1977 için kullanılmış olan metot budur. Biz kez daha, hurda ve ikinci el malların toplam üretim içerisinde en fazla yüzde birkaç puan yer tuttuğu ve sorunun, daha çok kavramsal bir karaktere sahip olup, ampirik sonuçları bakımından daha az önemli olduğu vurgulanmalıdır.

A.2.3 İthalat

İki ithalat kategorisi olup, bunlar IO tabloları içerisinde farklı tarzda ele alınır: Ülke içinde bir eşdeğeri bulunan kıyaslanabilir ithalat ve ülkenin üretiminde bir eşdeğeri bulunmayan kıyaslanabilir olmayan ithalat. İkincisi, *kıyaslanabilir olmayan ithalat* başlığıyla bir kukla sektör olarak ele alınır. Bu sektör hiçbir girdiye sahip değildir; dolayısıyla buna tekabül eden sütun boştur. Satır ise, çeşitli sektörlerce kıyaslanabilir olmayan ithalat kullanımı ile nihai talebin fonksiyonlarını betimler. Tablonun genel dengesini sağlamak ve nihai talep içerisindeki toplam ithalat miktarını göstermek amacıyla, kıyaslanabilir olmayan ithalat toplamı, kıyaslanabilir olmayan ithalat satırı ile (1972'den önce) net ihracat sütunu ya da (1972 ve 1977'de) ithalat sütunu kesişiminde, negatif işaretle girilir. Kıyaslanabilir olmayan ithalat yabancı gümrük kapısı değeri üzerinden kaydedilirken, okyanus aşırı marjlar da uygun düşen sektörlerin içerisine kaydedilir. Taşımacılık (ya da marj olarak kaydedilen öbür faaliyetler) yabancı bir taşıyıcı tarafından gerçekleştirildiğinde, bunun kıyaslanabilir bir hizmet ithalatı olduğu ve ona göre ele alındığı belirtilmelidir. *Kıyaslanabilir ithalat*ın spesifik ele alınış tarzı, söz konusu ithalatın (1) ara girdi mi, yoksa (2) nihai talep amaçlı mı olduğuna bağlıdır.

Ara girdiler:

1972'den önceki BEA tablolarında (ikincil ürünleri ele alış tarzına benzer biçimde), kıyaslanabilir ara girdi ithalatı bunları ABD'de üretecek olan sektöre girdi olarak eklenmiştir. 1972 ve 1977 tablolarında ise, kıyaslanabilir ara girdi ithalatı, ithalata ayrılan özel bir nihai talep sütununa ayrıca kaydedilmektedir. Bu durumda, ithal mallar aynı malın yurt içi piyasadaki değerine mümkün olduğunca yakın bir birim cinsinden kıymetlendirilmelidir; dolayısıyla, ithalat resmi dâhil olmak üzere, yerli gümrük giriş kapısı değerleriyle kaydedilir.

1972 öncesi tablolar için verilen ayrıntılar, kıyaslanabilir ara mal ithalatının yeni metodoloji çerçevesinde sunulabilmesi bakımından yeterlidir. Gerekli işlemlerin ayrıntıları BEA'nın yazılı yayınlarında yer almamakla birlikte, manyetik teyp veri dosyalarında mevcuttur. Önceki dönemin tab-

lolarının kıyaslanabilir ithalatı, bunlara ait yabancı gümrük kapısı değerine okyanus aşırı marjları eklemek suretiyle, yerli gümrük giriş kapısı değerleri üzerinden kıymetlendirilmelidir. Bu miktarlar, daha sonra, ithalat için ayrılan yeni nihai talep sütununa eksi işaretiyle yazılır. Hesapların dengesini sağlamak amacıyla, okyanus aşırı marjların eklenmesi, bunları marj hizmetleri (taşımacılık, toptan ticaret ve sigortacılık) üreten sektörden düşmek suretiyle telafi edilmelidir. İthalat yeni gösterimde eksi işaretiyle kaydedildiğinden, bu düzeltme esasen cebirsel bir eklemeden ibarettir.

Nihai Talep: 1972'den önce, dolaysız olarak nihai talep için kullanılan kıyaslanabilir mallar ithalatı, topluca, kıyaslanabilir olmayan mal ithalatıyla aynı satır içerisinde, doğrudan doğruya nihai talebin çeşitli fonksiyonlarına izafe edilmekteydi. İthalat, bu durumda da, yabancı liman değeri üzerinden kaydediliyordu. Yeni metodolojide (yani 1972'den sonra) nihai talebe tahsis edilen kıyaslanabilir mal ithalatını gösterebilmek arzu edilir bir şeydi. Ne yazık ki, 1972 öncesindeki tablolar için, dolaysız olarak nihai kullanım amacıyla ithal edilmiş malları ayrıntısıyla bilebilmek olanaksızdır. Eldeki altı tabloyu birbiriyle tutarlı kılabilmek için, 1972'den önceki yıllar için yapıldığı üzere, kıyaslanabilir ithalat 1972 ve 1977 tablolarında nihai talepten çıkartılarak ayrı bir satıra yerleştirilmiştir. Böylelikle, 1947'den 1967'ye kadarki tablolar bu açıdan dokunulmadan muhafaza edilmiştir. 1972 çalışmasında nihai talep için kullanılan ithal malları eski metodolojiye uygun bir 1972 tablosunu (BEA 1979) yeni tabloyla kıyaslamak suretiyle saptanmıştır. 1977 için, nihai talepte dolaysız olarak kullanılmış olan kıyaslanabilir ithal malları, verili bir malın varış noktasından bağımsız olarak, ithal malların pazar payının sabit olduğu varsayımına dayanılarak tahmin edilmiştir – potansiyel ithal mal kullanıcıları arasında gösterilmeyen ihracat ve devlet kullanımı istisna olmak kaydıyla. Mevcut iki 1972 tablosunun kıyaslanması bu seçişin gerekçesini oluşturur.

A.2.4 Yeme içme yerleri

1947'den 1967'ye kadarki tablolarda, yeme içme yerleri perakende ticaret sektörüne dâhil edilmiştir; ancak, 1972 ve 1977 tablolarında ayrı olarak ele alınmıştır (sektör 74). Yalnızca sektörel sınıflandırmanın alt sınıflara ayrıştırılması söz konusu olsaydı, iki gösterim arasındaki tutarlılığı korumak sorun olmazdı. Ancak, ticaret sektörü yalnızca ticari işlem esnasında eklenen marjı kaydeden bir marj sektörüdür. Yeme içme yerleri ticaret olarak ele alındığında, yiyecek, gıda sektörünce doğrudan tüketiciye satılmış gözükür ve sadece yiyeceği hazırlama maliyetleri ile katma değeri ticaret sektörü içerisinde sayılır. Yeme içme yerleri ayrı olarak ele alındığında ise, aksine,

yiyecek, yeme içme yerleri sektöründe girdi olarak gözükür ve bu sektörün çıktısı sırf yiyeceği hazırlama maliyetleri ile bunun katma değerini değil, aynı zamanda, ara girdilerin değerini de kapsar. Dolayısıyla, ele alış tarzındaki değişiklik, girdi–çıktı tablolarındaki girdiler ile katma değer arasındaki orantıda önemli bir değişiklikle sonuçlanır. Farklı çalışmalar arasındaki bu tutarsızlığı düzeltmek üzere, önceki dönem çalışmalarında yeme içme yerlerini ayrı olarak hesaplamak için gereken ögeler, 1947–1967 arası için yaklaşık olarak tahmin edilmiştir.

Birinci adım, yeme içme yerlerinin toplam çıktısını belirlemek olmuştur. Bu iş, 1947 için, bir tablonun Leontief (1951) ile Evans ve Hoffenberg (1952) tarafından yayınlanmış orijinal versiyonunun içerdiği bilgiler sayesinde kolaylaşmıştır.[2] Orijinal çalışma, daha sonraki çalışmalarla metodoloji açısından uyumsuz olmakla birlikte, yeme içme yerlerini ayrı olarak ele almaktadır. 1958, 1963 ve 1967 için, İktisadi Büyüme Projesi [Economic Growth Project] (BLS 1979) kullanılmıştır. Yeme içme yerleri üretiminin ana hedefi elbette hanehalkı tüketimidir. Bu kalem MGHH (BEA 1986) içerisinde tablo 2.4, satır 4'te verilmektedir. Hanehalkı tüketim payı, tüm yıllar için, sektörün toplam çıktısının % 75 ila % 80'ini temsil etmektedir. Ürünün öbür hedef noktaları için dolaysız bilgiye ulaşmak mümkün olmadığından aşağıdaki metoda başvurulmuştur. 1972 çalışmasındaki yeme içme yerlerinin talep yapısından hareketle, her bir sektörde gösterilen girdi miktarının yeme içme yerleri ürününün geçici olarak belirlenen talep düzeyi ile uyumlu olmasını sağlayacak iteratif bir metot kullanılmıştır.

Girdi yapısı iki adımda belirlenmektedir. Belirtildiği üzere, yeme içme yerleri önceki çalışmalarda ticarete entegre bir "marj" sektörü olarak ele alınmıştır. Buradan, temel girdilerin doğrudan doğruya hedef noktalarında (destination), marjın ise ticaret sektörü satırında gösterildiği sonucu çıkar. Her bir çalışma için, özel tüketim harcaması olarak kullanılan temel girdiler, girdi–çıktı sınıflandırması ile nihai talebe ait ayrıntılı kategoriler arasındaki köprüyü kuran ayrı bir tabloda gösterilmiştir (Simon 1965; BEA 1970, 1974).

Daha özel olarak, söz konusu tablolar, her bir sektörün yiyecek ve içecekler kategorisine yaptığı katkıyı sergilemektedir. Eğer özel tüketim için kullanılan üretim metodunun öbür hedef noktaları için de aynı olduğunu varsaymaya hazırsak, o zaman yeme içme yerleri tarafından kullanılan girdi miktarını saptamamız da mümkün olur. Bu tablolarda, ticarete tekabül eden miktar yemeğin hazırlanmasında eklenen marjı temsil eder. Yeme

2 Bizim kullandığımız 1947 tablosu, İşletme İktisadı Ofisi [Office of Business Economics] (hâlihazırda BEA) tarafından, onu daha sonraki çalışmalarla kıyaslanabilir kılmak üzere hazırlanmış olan, gözden geçirilmiş bir versiyondur.

içme yerleri eğer ayrı ayrı gösterilmişse, bu marjı maddi girdiler ve katma değer arasında ayrıştırmak gerekecektir. Bu, dönüştürme işleminin ikinci adımıdır. Ek bilgi yokluğunda, bu girdi yapısının ticaret için olanla bire bir aynı olduğu varsayılabilir. Bu ise, kaçınılmaz bir çarpıtmaya yol açar: petrol ürünleri, ticaret sektörünce gerçekleştirilen taşımacılıktan ötürü, bu sektöre ait görece büyük bir girdi iken, aynı şey, yeme içme yerlerini tanımlayan önemli bir özellik sayılmaz.

A.3 Toplulaştırmalar ve başka değişiklikler

A.3.1 Ana toplulaştırma

Juillard'ın hazırladığı yayınlanmamış tablolar, 1963, 1967, 1972 ve 1977 için 105 satır ve 116 sütun, 1947 ve 1958 için 90 satır ve 99 sütun içermekteydi. Altı tablonun hepsinde aynı satır ve sütun sayısını – yani, 90 × 98 (daha sonra ise, 87 × 98) – elde etmek amacıyla, 1963, 1967, 1972 ve 1977 tablolarında toplulaştırmaya gidilmiştir. 1947 ve 1958 tablolarında kukla sektör ve nihai talep sütunları bakımından daha sonraki tablolara kıyasla bazı farklar mevcuttur. 1947 ve 1958 (90 × 99) matrislerini daha sonraki yıllarınkiyle tutarlı hale getirmek gerekmiştir. Tablo A.2, 1963–77 yıllarına ait 105 × 116 ve 87 × 98 sektörlü matrisler, 1947/1958'e ait 90 × 99 matris ve nihai 82 × 88 tablo arasındaki denklik eşleştirmesidir. 1947 ve 1958 tablolarının toplulaştırma prosedürleri bir parça daha karmaşık olmuştur. Spesifik olarak, öbür tablolardaki gibi tek bir sektör elde etmek amacıyla, sektör 81'i (üretken olmayan gayrimenkul) sektör 71 (üretken gayrimenkul) ile birleştirmek gerekmiştir.

Tablo A.2. Farklı IO tabloları arasındaki sektörel denklik[a]

1963–77 105 × 116	1963–77 87 × 98	1947/58 90 × 99	Nihai 82 × 88
1	1	1	1
2	2	2	1
3	3	3	1
4	4	4	1
5	5	5	2
6	6	6	3
7	7	7	4
8	8	8	5
9	9	9	6
10	10	10	7
11	11	11	8
12	12	12	8
13	13	13	9
14	13	13	9
15	14	14	10
16	15	15	11
17	16	16	12
18	17	17	13
19	18	18	14
20	18	18	14
21	19	19	15
22	20	20	16
23	21	21	17
24	22	22	18
25	23	23	19
26	24	24	20
27	25	25	21
28	26	26	22
29	27	27	23
30	28	28	24
31	29	29	25
32	30	30	26
33	31	31	27
34	32	32	28
35	33	33	29
36	34	34	30
37	35	35	31
38	36	36	32
39	37	37	33
40	38	38	34
41	38	38	34
42	39	39	35
43	40	40	36

Tablo A.2 *(devam)*

1963–77 105 × 116	1963–77 87 × 98	1947/58 90 × 99	Nihai 82 × 88
44	41	41	37
45	42	42	38
46	43	43	39
47	44	44	40
48	45	45	41
49	46	46	42
50	47	47	43
51	48	48	44
52	49	49	45
53	50	50	46
54	51	51	47
55	52	52	48
56	53	53	49
57	54	54	50
58	55	55	51
59	56	56	52
60	57	57	53
61	58	58	54
62	59	59	55
63	60	60	56
64	61	61	57
65	62	62	58
66	63	63	59
67	64	64	60
68	65	65	61
69	65	65	61
70	65	65	61
71	65	65	61
72	65	65	61
73	65	65	61
74	65	65	61
75	67	67	63
76	66	66	62
77	68	68	64
78	69	69	65
79	74	74	65
80	69	69	65
81	70	70	66
82	70	70	66
83	70	70	66
84	71	71	67
85	71	71	67
86	72	72	68
87	72	72	68

Tablo A.2 *(devam)*

1963–77 105 × 116	1963–77 87 × 98	1947/58 90 × 99	Nihai 82 × 88
88	73	73	69
89	73	73	69
90	75	75	70
91	76	76	71
92	76	76	71
93	77	77	72
94	77	77	72
95	77	77	72
96	78	78	73
97	79	79	74
98	80	80	75
99	81	83	76
100	82	84	77
101	83	85	78
102	84	86	79
103	85	87	80
104	86	89	81
105	87	90	82
Nihai talep sütunları			
104	86	89	—
105	87	92	81
106	88	93	82
107	89	94	83
108	90	95	84
109	91	96	85
110	92	97	86
111	93	97	86
112	94	98	87
113	95	98	87
114	96	98	87
115	97	98	87
116	98	99	88

[a] *Nihai 82 × 88 IO sektörlerinin listesi Tablo A.4'te verilmiştir.*

A.3.2 Kendi işgücüyle inşaat, tersine düzeltme

1972 Girdi–Çıktı Çalışmasının Tanım ve Konvansiyonları'na (BEA 1980) göre:

> İster yeni, isterse bakım veya tamirat olsun, inşaat sektörlerine ait çıktı, gerek belli bir sektör ya da nihai talep sektörü için sözleşme temelinde yürütülen inşaat işini, gerekse sektöre ya da nihai talep sektörüne (mesela devlete) ait işgücünün kullanımı yoluyla gerçekleştirilen işi kapsar. Tüketen sektör ya da

> nihai talep sektörünce yerine getirilen inşaat işine *kendi işgücüyle inşaat* (force account construction) denir. Bu tür işler yapan her bir sektör için, kendi işgücüyle inşaat tahmini değeri, inşaat tipleri (yeni inşaatı olduğu kadar bakım ve tamiratı da kapsar biçimde) itibarıyla toplanarak, uygun inşaat sektörünün çıktısına eklenir. Kendi işgücüyle inşaat faaliyetinin girdi tarafı, işgücü maliyeti ile işin yerine getirilmesi için gereken çeşitli malzeme ve hizmetlerden oluşur. (s. 46)

Dolayısıyla, inşaat faaliyetinin bu yeniden dağıtımını tersine çevirmek üzere, her bir sektör için, "izafi işlemler" (imputations) C tablosunu kullanmak suretiyle, bu sektöre izafe edilen tekil değerleri orijinal sektörlere geri transfer etmek gerekmiştir (BEA 1980, s. 75–7). Bunlar, orijinal satırlarına iki adımda geri transfer edilmiştir. Birinci adım, 85 mertebesindeki sektörlerin yalnızca içteki (ara bölüm) 79'unu ilgilendirmektedir; ikinci adım ise, devlete ait nihai talep sektörleri için yapılan düzeltmedir.

Kendi işgücüyle inşaatın (FAC) federal ve eyalet nihai talep sütunları için izafe edilmesi, içteki 79 × 79 matrisi etkilememiş, nihai talep ve katma değeri etkilemiştir. Federal ve eyalet nihai talebini içeren izafi işlemlerin esas olarak kamu çalışanları işgücü maliyetinden türetildiği varsayılmış, dolayısıyla, devlet endüstrisi sektöründen alınmışlardır. Bunun ardındaki akıl yürütme, söz konusu izafi değerin çoğunluğunun kamu çalışanlarının ücretlerinden kaynaklanıyor olmasıdır. Dolayısıyla, MGHH'nda verilen genel devlete ait toplam işgücü maliyeti ile IO tablolarında verilen arasındaki fark, bu izafi işlemlere tekabül etmektedir. Bu miktarlar, daha sonra, federal ve eyalet nihai talep sütunları için, inşaat satırından devlet sanayisi satırına transfer edilir. İnşaat satır ve sütunu toplamı arasında denkleşme sağlamak üzere, aynı miktar inşaat katma değer ögesinden (11. sütun) çıkartılarak, devlet sanayisi katma değer ögesine (82. sütun) katılmıştır. Toplam izafi değerlerin işgücü maliyetine tekabül etmeyen belli bir bölümü olmakla birlikte, söz konusu miktar epeyce küçük göründüğünden, bunu transfer etmek uğruna muğlak bir *ad hoc* prosedüre başvurmak gereksiz olacaktı (bkz. BEA 1980, ss. 46–7).

FAC vektörünü, 1972 için çıktıdaki değişiklikleri yansıtacak biçimde büyütmek amacıyla, aşağıdaki formül kullanılmıştır:[3]

XX belli bir yılı tanımlarken,

…

Ek olarak, inşaatla ilgili olarak, tersine düzeltmeyi yansıtmak üzere, katma değer ögeleri yine aynı biçimde büyütülmüş ve küçültülmüştür.

3 BEA'in elinde gerçek izafi işlemler bulunmakla beraber, biz bunları elde etmeye muvaffak olamadık.

Tarım, inşaat vs. toplulaştırıldıktan sonra, 82 × 88 tabloları elde ettik (bkz. Tablo A.2). Tersine FAC söz konusu olduğunda, ikinci adım devlete ait nihai talep sektörlerini ilgilendiriyordu; bu, izafi kiralama için (daha önce sözü edilmiş olan) düzeltmeyle birlikte yapılmıştır. Sonuçta elde edilen tablolar nihai 82 × 88 tablolardır.

A.3.3 Gayrimenkul

Orijinal IO tablolarında, özel konut alımları yatırım olarak ele alındığından, inşaat sektörü satırının yatırım sütunu ögesinin hatırı sayılır bir bölümü inşaat satırının kişisel tüketim harcaması (PCE) sütun ögesine kaydırılmıştı. Bu IO tablolarında, gayrimenkul sektörü iki bileşene sahiptir: Bunlardan bir tanesi gerçek gayrimenkul sektörüne tekabül eder; öbürü ise, sahibi tarafından ikamet edilen konutlara dayanan izafi bölümdür. Bu izafi bölüm de iki parçaya ayrıştırılabilir; bunlardan bir tanesi hayalî, öbürü ise reeldir. Reel bölüm, özel bireylerce evlerinin tamir ve bakımı için yapılan gerçek alımlardan oluştuğundan, PCE sütununa kaydırılmıştır. Ara bir aşamada, hayalî bölüm de tabloya katılmıştır. Ancak, bu veri tabanı için kullanılan nihai IO tabloları versiyonunda, hayalî bölüm, PCE sütunu katma değer ögesiyle birlikte, gayrimenkul ve kiralama satırı PCE ögesinden çıkartılmış ve böylece, hayalî öge bütünüyle ortadan kaldırılmıştır.

Tablo A.3 *Hükümet sektörlerinin 87 × 94 ve 87 × 98 IO tabloları arasındaki eşleştirmesi*

87 × 94 IO tablosu	87 × 98 IO tablosu
92 Federal hükümet	92 Federal hükümet, savunma
	93 Federal hükümet, savunma dışı
93 Eyalet hükümeti	94 Eyalet hükümeti, eğitim
	95 Eyalet hükümeti, sağlık
	96 Eyalet hükümeti, güvenlik
	97 Eyalet hükümeti, diğer
94 Satır toplamı	98 Satır toplamı

A.3.4 82 × 88 tabloları üretmek için yapılan nihai toplulaştırmalar

Tablo A.2'de gösterildiği üzere, bir kez 87 × 98 tablolar elde edildiğinde, tersine FAC düzeltmesinin ikinci adımını gerçekleştirmek amacıyla altı devlet sektörünü iki sektörde kaynaştırmak gerekmiştir. Bunu, öbür tablolarla tutarlı kılmak bakımından 1947 ve 1958 tabloları için de yapmak gerekmiştir.

Sonuçta elde edilen tablolar 87 × 94'tür. Bu toplulaştırmanın eşleştirmesi Tablo A.3'te gösterilmektedir.

Ardından, 87 × 94 tablolar tersine FAC düzeltmesi birinci adımında kullanılmıştır. Gereken bir sonraki adım nihai 82 × 88 toplulaştırmasıydı. Bu, üç adımda gerçekleştirilmiştir. (1) Tarım için sermaye stoku vektöründe sadece tek bir sektör olduğundan, ilk dört (tarımsal) sektör – Ochoa (1984)'ün yapmış olduğu gibi – tek sektör içerisinde kaynaştırılmıştır. (2) Benzer biçimde, 11 ve 12 de aynı nedenle kaynaştırılmışlardır. (3) Son olarak, yeme içme yerlerini ele alış tarzı 1972'den sonra değiştiğinden, sektör 84 (yeme içme yerleri) sektör 69 (işletme hizmetleri, araştırma ve geliştirme) içerisine kaynaştırılmıştır. Ek olarak, sütun 86 sadece sıfırlardan oluştuğundan nihai talep matrisinden çıkartılmıştır. Sonuçta elde edilen 82 × 86 sektörel liste burada Tablo A.4 olarak verilmektedir.

Tablo A.4. *82 × 88 IO tablosu için sektörel liste*

1	Tarım
2	Demir madenciliği
3	Demir dışı metal madenciliği
4	Kömür madenciliği
5	Ham petrol ve doğal gaz
6	Taş ve kil ocakçılığı
7	Kimyasal ve gübreler
8	İnşaat
9	Ordu donatım malzemesi ve aksesuarlar
10	Besin maddesi ve benzer ürünler
11	Tütün
12	Bez, tekstil ipi ve iplik fabrikaları
13	B.y.s. tekstil malları ve yer örtüleri
14	Giyim eşyası
15	B.y.s. tekstil ürünleri imalatı
16	Kereste ve ağaç ürünleri
17	Ahşap konteyner
18	Ev mobilyası
19	Diğer mobilya ve mefruşat
20	Kâğıt ve kâğıt ürünleri
21	Karton konteyner ve kutular
22	Basım ve yayıncılık
23	Kimyasallar ve kimyasal ürünler
24	Plastik ve sentetik malzemeler
25	İlaç, temizlik ve tuvalet maddeleri
26	Boya ve boya ürünleri
27	Petrol rafinericiliği
28	Lastik ve çeşitli plastik ürünler
29	Deri tabaklama ve işlemeciliği
30	Ayakkabı ve diğer deri ürünleri
31	Cam ve cam ürünleri
32	Taş ve kil ürünleri
33	Ana demir ve çelik imalatı
34	Ana demir dışı metal imalatı
35	Metal konteynerler
36	Isıtma ve imalat metal ürünleri
37	Vida cıvata makina ürünleri
38	Diğer metal eşya imalatı
39	Makina ve türbin
40	Tarım makina ve teçhizatı
41	İnşaat makina ve teçhizatı
42	Malzeme taşıma teçhizatı
43	Metal işleme makina ve teçhizatı
44	Özel amaçlı sanayi makina ve teçhizatı
45	Genel amaçlı sanayi makina ve teçhizatı
46	Mekanik atölye ürünleri
47	Büro ve bilgi işlem makinaları

Tablo A.4 *(devam)*

48 Hizmet sektörü makinaları
49 Elektrikli transmisyon teçhizatı
50 Ev aletleri
51 Elektrik tel ve kablo ve aydınlatma teçhizatı
52 Radyo, TV ve haberleşme teçhizatı
53 Elektronik parça ve aksesuarlar
54 B.y.s. elektrikli makina
55 Motorlu taşıtlar
56 Hava taşıtları ve parçaları
57 Diğer taşımacılık araçları
58 Profesyonel ve bilimsel aletler
59 Fotografik ve optik eşyalar
60 B.y.s. imalat
61 Taşımacılık
62 Yayıncılık dışındaki haberleşme
63 Radyo ve TV yayıncılığı
64 Kamu hizmetleri
65 Toptan ve perakende ticaret
66 Finans ve sigortacılık
67 Gayrimenkul ve kiralama
68 Otelcilik ve oto tamirat hariç tamirat yerleri
69 İşletme hizmetleri, araştırma ve geliştirme
70 Oto tamirat ve hizmetleri
71 Eğlence
72 Tıbbi hizmetler ve eğitim hizmetleri
73 Federal hükümet
74 Eyalet hükümeti
75 Kıyaslanabilir olmayan ithalat
76 Hurda
77 Devlet endüstrisi
78 Dış âlem endüstrisi
79 Hanehalkı endüstrisi
80 Stok kıymetlendirme düzeltmesi
81 Katma değer
82 Sütun toplamları

Nihai talep sütunları

81 Kişisel tüketim harcaması (PCE)
82 Yatırım (INV)
83 İşletme stok değişimi (CBI)
84 İhracat
85 İthalat
86 Federal hükümet
87 Eyalet hükümeti
88 Sıra toplamları

A.3.5 82 × 88 toblolardan 6 × 9 tablolara toplulaştırmalar

Hesaplamalarımızı yürütmek için, 82 × 88 tabloları, bu kez de 6 × 9 tablolar olarak toplulaştırmak gerekiyordu. Bu nihai toplulaştırmada, ilk sektör üretim sektörüdür: sektör 1–64, sektör 68 ve 70–75 ile beraber toplanmıştır. (Dışlanan sektörlerin nasıl seçildiği, öbür sektörler betimlendikçe açık hale gelecektir.) İkinci sektör olan toplam ticaret, sektör 65 (toptan ve perakende ticaret) ile sektör 67'nin (gayrimenkul ve kiralama) bir bölümünden oluşmaktadır. Gayrimenkul sektörünün belli bir (g) oranı imtiyazlar sektörü içerisine katılırken, kalan bölümü (1 – g) ticaret sektörüne katılmıştır (bina kirası olarak). Bu tablolarda, baştan sona g = 0.25'i kullandık; g'nin yıllık verilerden türetimiyle ilgili ayrıntı Ek B'de verilmektedir. Üçüncü sektör, imtiyazlar sektörü olup, sektör 66'yı (finans ve sigortacılık), sektör 67'nin (gayrimenkul) g'ye denk düşen bölümünü ve sektör 69'u (işletme hizmetleri) içermektedir. Dördüncü sektör hanehalkı endüstrisidir: 82 × 88 tablodan, sektör 79. Beşinci satır, sektör 80 ve 81 (stok değerleme düzeltmesi ve katma değer) toplamlarıdır. Altıncı ve nihai satır toplamlar olup satır 82 ile aynıdır.

6 × 9 tablonun ilk dört sütunu ilk dört satırla aynıdır. Beşinci sütun sektör 81'dir (kişisel tüketim harcaması). Altıncı sütun 80, 82 ve 83. sütunları bir araya getirmiştir: Stok değerleme düzeltmesi, yatırım ve işletme stok değişimi. Yedinci sütun sütun 84 ve 85'i, yani ihracat ve ithalatı, bir araya getirmiş ve dolayısıyla net ithalat adını almıştır. Sekizinci sütun sektör 86 ve 87'yi, yani federal hükümet ile eyalet hükümetini bir araya getirmiştir. Son sütun toplamlar olup sütun 88 ile aynıdır. Sektörler tam listesi için, bkz. Tablo A.5.

Tablo A.5 *6 × 9 IO tablosu için sektörel liste*

Satır ve sektör		82 × 88 tablosundaki sektörler
1	Üretim	İmalat (1–64, 68, 70–74)
2	Toplam ticaret	Ticaret (65), Gayrimenkulun (67) bir bölümü
3	İmtiyazlar	Finans (66), Gayrimenkulun (67, 69) bir bölümü
4	Hanehalkı endüstrisi	Hanehalkı endüstrisi (79)
5	Katma değer	IVA (80), Katma değer (81)
6	Gayrisafi çıktı	Sütun toplamları (82)

Sütun ve sektör		82 × 88 tablosundaki sektörler
1	Üretim	İmalat (1–64, 68, 70–74)
2	Toplam ticaret	Ticaret (65), Gayrimenkulun (67) bir bölümü
3	İmtiyazlar	Finans (66), Gayrimenkulun (67, 69) bir bölümü
4	Hanehalkı endüstrisi	Hanehalkı endüstrisi (79)
5	Tüketim	Kişisel tüketim harcaması (81)
6	Yatırım	IVA (80), INV (82), CBI (83)
7	Net ithalat	İhracat (84), İthalat (85)
8	Devlet	Eyalet hükümeti (86), Federal hükümet (87)
9	Gayrisafi ürün	Satır toplamları

B

Gayrimenkul ve finans sektörlerine ilişkin işlemler

İlgili metin: Kısım 3.1.3; Kısım 5.1 ve 5.2

A. Teorik Düşünceler

B.1. Gayrimenkul-ve-kiralama sektörleri

Gayrimenkul-ve-kiralama sektörleri üç temel üretim dışı faaliyet türünden oluşur: Kendi konutunda ikamet eden hanehalklarına ait konutlara ilişkin hayalî (izafi) kiralar; toprak kiralama ve satışları; bina ve teçhizat kiralama ve satışları.

Bizim anlayışımıza göre, izafe edilen bölüm epeyce yersizdir. IO–MGHH hesapları kendi evinde yaşayan ev sahiplerine, evini kendi kendisine kiralayan işletmelermiş gibi yaklaşmaktadır. Bu yaklaşıma uygun bir çerçeve oluşturmak için de, hayalî bir kira akımları dizisi yaratmaktadır. Gelir tarafında, özel ev sahiplerince yapılan bakım harcamaları, içinde kendi sahiplerinin ikamet ettiği bu izafi kiralama sektörünün girdileri M_{ir} (buradaki "ir", "izafi kiralama" anlamına gelmekte) olarak gösterildiği gibi, buna bir de, (hayalî ücret ve kârlar $W_{ir} + P_{ir}$ toplamından oluşan) tümüyle hayalî bir katma değer VA_{ir} eklenir. Kullanım tarafındaysa, gereken tüm düzeltmeler tüketim sütunu içerisinde gerçekleşir. M_{ir} büyüklüğünü türetmekte kullanılan bakım harcamaları, bilfiil satın alınan mallara (boya, nalburiye, vs.) denk düşen satırlardan gayrimenkul satırına kaydırılarak, bu satıra bir de, VA_{ir} büyüklüğünde, hayalî bir gayrimenkul hizmetleri satın alımı eklenir (BEA 1980, s. 47). Somut IO tablolarında, söz konusu hayalî kalemler, gayrimenkul sektörünün gayrisafi çıktısı ile gayrisafi ürününü neredeyse iki katına çıkartır.[1]

Bizim bakış açımızdan bakıldığında, yukarıdaki prosedür tümüyle anlamsızdır. Dolayısıyla, gayrimenkul-ve-kiralama sektöründeki gerçek

1 İzafi kiralar, 1972 yılı için, tüm kiralama sektörü gayrisafi çıktısının neredeyse % 45'ini oluşturmaktadır.

akımları yeniden gösterebilmek için yukarıda betimlenen izafe edişleri tam tersine çevirmek gerekmektedir. Bunun için iki işlem gereklidir: Kiralama sektörü sütununda, M_{ir} ara girdilerden, W_{ir} ile P_{ir} de katma değerin karşılık gelen ögelerinden çıkartılacaktır; tüketim sütununda ise, $VA_{ir} = W_{ir} + P_{ir}$ kiralama satırından çıkartılacaktır. İlke olarak, M_{ir}'yi de kiralama satırından, ev bakımında kullanılan çeşitli malları gösteren çeşitli başka satırlara geri kaydırmak gerekecektir. Ancak bu, tüketim sütunundaki ögelerin toplamını değil de, yalnızca dağılımını etkileyeceğinden ve bunun için gerekli olan ayrıntılandırılmış veriler elde olmadığından ötürü, bu işlem yapılmayacaktır. Şekil B.1, kiralama sektörü akımlarının, yeniden gerçek düzeylerine dönüştürülmesi sürecini özetlemektedir.[2]

	Üretim	Gayrimenkul ve Kiralamalar	Gayrisafi Nihai Talep		Gayrisafi Ürün
			CON	I	GP
Üretim	xx	xx	xx	xx	xx
Gayrimenkul ve Kiralamalar	xx	xx	xx-VA_{ir}	xx	xx-GP_{ir}
Ücretler	xx	xx-W_{ir}			
Kârlar	xx	xx-P_{ir}			
VA	xx	xx-VA_{ir}			
GO	xx	xx-GO_{ir}			

M_{ir} →

Şekil B.1. İzafi kiralamaların kaldırılması.

Kiralama sektörü gerçek kira akımlarına indirgendikten sonra, bu kez de, söz konusu akımları 1) bina ve teçhizat kiralama ve satışlarından ve 2) toprak kiralama ve satışlarından elde edilen gelirlere ayırmak gerekecektir. Bunlardan ilkini, ticari bir faaliyet olduğundan ötürü ticaret sektörü içerisinde ele almak gerekir. İkincisini ise, bir imtiyaz ödemesi olduğuna göre özel imtiyazlar içerisine katmak gerekir.

Bina ve teçhizat kiralaması, bina ve benzeri üretilmiş bir malın, kullanım değerinin ekonomik ömrü boyunca parça parça satıldığı ("kiralandığı") bir faaliyettir. Bu niteliği dolayısıyla, genel ticaret sektörü içerisinde ele alınması

2 Şekil B.1 açıkça gösteriyor ki, toplam M M_{ir} kadar, VA ile FD de VA_{ir} kadar azaltılmıştır; dolayısıyla, GO ve GP de $M_{ir} + VA_{ir}$ kadar azaltılmış olurlar.

gerekir. Ancak, bunu yapabilmek için, toptan/perakende ticarettekinde yapılana benzer biçimde, satır dağılımlarını ayrıştırmak gerekir. Bunun nasıl yapıldığını anımsamak için, önce bir perakende bilgisayar satıcısını örnek alalım. Bilgisayar imalatçıları, perakende satıcılarına 1000 dolar değerinde bilgisayar satıyor, bunlar da, bu bilgisayarları işletmelere, hanehalklarına veya devlete toplam 2000 dolar bedelle tekrar satıyor olsunlar. Eğer bilgisayarların, hem perakende satıcılara (1000 dolar), hem de perakende satıcılarca tekrar nihai kullanıcılara satışını kayda düşersek, aynı ürünü iki kere saymış oluruz. Girdi–çıktı tabloları, bu güçlüğü, nihai satışları iki apayrı ögeden oluşuyormuş gibi ele almak suretiyle bertaraf ederler: işletmelere[3], hanehalklarına falan 1000 dolar değerinde bilgisayar doğrudan doğruya satılırken, aynı nihai kullanıcılara 1000 dolarlık da ticari hizmet satılmaktadır. Perakende sektörü gayrisafi çıktısı ve gayrisafi ürününe, yalnızca bu ikinci 1000 dolar girer. Bu, perakende sektörünün 2000 dolarlık toplam gelirini, 1000 dolarlık aktarılan (pass-through) maliyetler (yeniden satılan malların maliyetleri) ile, 1000 dolarlık (işletme masrafları ile gayrisafi kârları içeren) gayrisafi ticari marj bileşenlerine ayrıştırma işlemidir; Bkz. Şekil 3.6.

Söz konusu işlemi tam tamına aynı biçimde bina ve teçhizat kiralamalarına da uygulamak gerekir. Ancak, girdi–çıktı hesapları ve MGHH, kiralamaları (ticari bir faaliyet olarak değil) bir üretim faaliyeti olarak ele aldığından ötürü, bu yapılmaz. Örnek olarak bir bilgisayar kiralama şirketini alalım. Bilgisayar üreticisi, 1000 dolar değerinde bilgisayarı bir şirkete satıyor, bu şirket ise bunları nihai kullanıcılara (bir önceki örnekte olduğu gibi satmak yerine) toplam 2000 dolar tutarında kira ödemesi karşılığında *kiraya veriyor* olsun. Şekil B.2'de gösterildiği gibi, 1000 dolar değerindeki ilk bilgisayar satışı, (burada 400 dolarlık kiralama sektörü girdileri olarak gösterilen) maliyetler, ücretler ve kârlar toplamı olarak, üretim sektörü sütununda gözükür. İşlem, üretim sektörü satırında ise, kira konusu kalemler esasen dayanıklı mallar olduğundan ötürü, yatırım sütununa kaydedilir. Aynı zamanda, 2000 dolarlık kiralama sektörü geliri *de*, bu sektörden kaynaklanan, tümüyle yeni bir toplam ürün olarak kaydedilecektir. Kiralama sektörü sütunu, bu tutarı, ara girdiler, ücret ve gayrisafi kârlar toplamı olarak gösterecek, bunlardan sonuncusu da iki tür amortisman içerecektir: Kiralama faaliyetlerini yürütmekte kullanılan bina ve teçhizata ait amortisman; ve kirayla verilen bilgisayarlara ait (1000 dolara eşit olduğunu varsaydığımız) A amortisma-

3 İşletmelere yapılan satışlar, bilgisayarlar dayanıklı sermaye malları olduğuna göre (ki MGHH sabit sermaye tanımı böyledir), bilgisayar sektörü satırına ait yatırım sütunu hücresindeki bir kalem olarak gözükecektir.

nı.[4] O zaman, kiralama sektörü satırı, kiralama sektörünce gerçekleştirilen hasılatın kaynaklarını göstermiş olacak ve bu da, burada, söz konusu sektörün sözde ürününün farklı kullanıcılara dağıtımı olarak yorumlanacaktır. Bu işlemde, aktarılan A maliyetinin (tekrar satılan malların maliyeti), hem gayrisafi çıktı (kiralama sektörünün gayrisafi kârı), hem de gayrisafi ürün (üretim sektörünün I_G gayrisafi yatırıma satışları) içerisinde sayıldığına dikkat edelim.[5] Eğer bilgisayar kiralamalarının ele alış tarzını öteki tüm ticari faaliyetlerle uyumlu kılmak istiyorsak, elimine etmemiz gereken tam da bu maliyettir.

	Üretim	Bina ve Teçh. Kiralamaları	Gayrisafi Nihai Talep		Gayrisafi Ürün
			CON	IG	GP
Üretim	..	..	..	1000	1000
Bina ve Teçh. Kiralamaları	400	200	1000	400	2000
Ücretler	200	400			
Kârlar	400	1400			
GVA	600	1800			
GO	1000	2000			

Şekil B.2. Girdi-çıktı hesaplarında kiralama faaliyetleri.

Aktarılan A maliyetini elimine etmek için, bunu, Şekil B.3'te gösterilen biçimde, gelir tarafında kiralama sektörünün gayrisafi kârlarından, kullanım tarafında ise gayrisafi yatırımdan çıkartmalıyız. Ardından, kiralama sektörünün artakalan satır ögelerini, bu örnek için 1:1 oranında (aktarılan maliyetler A'nın gayrisafi kiralama marjına oranı bu olduğundan ötürü), bileşenlerine ayrıştırmak gerekecektir. Şekil B.4, öteki tüm ticari faaliyetlerinki (Bkz. Şekil 3.6) ile denk olan nihai çözümü göstermektedir. Bu süreç, bina

4 Eğer kiraya verilen bilgisayar stoku sabitse, o zaman kiralık bilgisayar gayrisafi alımları (1000 dolar) da, tam olarak şu an kirada bulunan bilgisayarlara ait A amortismanına eşit olacaktır.

5 Teorik analizimizde, amortismanı genelde ara girdilerin bir parçası olarak ele alıyoruz. Ancak, Şekil B.2, B.3 ve B.4'te, yürürlükteki girdi–çıktı kuralını benimseyerek, amortismanı, gelir tarafında gayrisafi kâr, gider tarafında ise gayrisafi yatırım içerisinde bırakmak daha elverişli olacaktır. Bu, bina ve teçhizat kiralamalar bir ticari faaliyet olarak ele alınırken fiiliyatta ortaya çıkan ampirik prosedürleri açıklamayı kolaylaştırmaktadır.

ve teçhizat kiralama sektörü için, bir bütün olarak geçerlidir. Buna, "ABR düzeltmesi" adını vereceğiz. Burada ABR ≡ gayrimenkul sektörünce öbür sektörlere kiralanan bina ve teçhizata ait amortismandır.[6] Söz konusu düzeltme, iki adımdan oluşur:

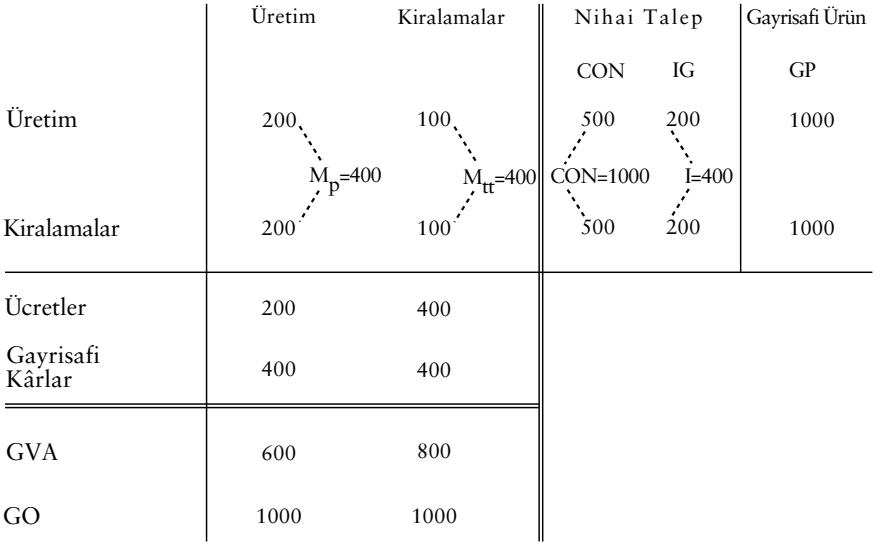
1) Öbür sektörlere kiraya verilen bina ve teçhizata ait yıllık ABR maliyeti, üretim ve ticaret bileşenlerine ayrıştırılarak, bunlar da yatırım sütununun karşılık gelen satırlarından düşülmelidir.[7] Bu, toplam yatırımı, nihai talebi ve gayrisafi ürünü ABR tutarınca azaltacaktır. ABR, ayrıca, kiralama sektörü gayrisafi katma değerinden de çıkartılmalıdır. Bu da, kiralama sektörü katma değerini, toplam katma değeri ve toplam gayrisafi çıktıyı ABR tutarınca azaltacaktır.
2) Kiralama sektörü satırına ait ögelerin, aktarılan maliyetler ve kiralama markupları bileşenlerine ayrıştırılması, aktarılan maliyetlerin de üretim sektörü satırına geri kaydırılması gerekecektir.

	Üretim	Bina ve Teçh. Kiralamaları	Gayrisafi Nihai Talep		Gayrisafi Ürün
			CON	IG	GP
Üretim	..	..	..	0=1000-A	0
Bina ve Teçh. Kiralamaları	400	200	1000	400	2000
Ücretler	200	400			
Kârlar	400	400=1400-A			
GVA	600	800			
GO	1000	1000			

Şekil B.3. Aktarılan maliyetler için düzeltilmiş kiralamalar (A = 1000).

6 IO–MGHH hesaplarında, bina kiralama sektörünün gayrisafi ticari marjı, *hem* bu sektörde iş yaparken kullanılan tesis ve teçhizata ait amortismanı, *hem de* bu sektör tarafından öteki sektörlere kiraya verilen binalara ait amortismanı kapsamaktadır. Bizim ABR düzeltmemiz ikincisini otomatikman ortadan kaldırırken, ilkini de ortadan kaldırmak için ayrı bir ampirik adım gerekir. Ayrıntılar için bkz. Kısım B.3.

7 Gerçek bir IO tablosunda, her bir bilgisayar alımı, üretici fiyatı ile gayrisafi ticari marj arasında bölünecek ve bunlar, ilgili sütuna ait üretim ve ticaret satırlarına kaydedilecektir.

Şekil B.4. Kiralamaların ticari faaliyet olarak ele alınışı.

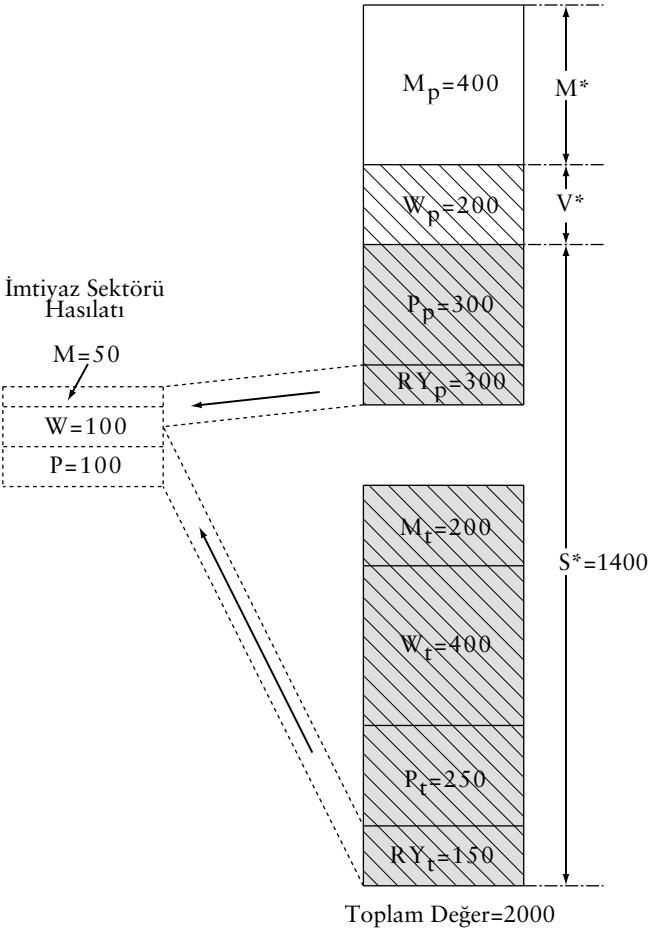
Belirtmekte fayda var ki, yukarıdaki ikinci adımda, kiralama satırına ait ögeleri (ABR dâhil olmak üzere) ayrıştırmak, yalnızca verili toplamları üretim ve ticaret satırları arasında yeniden dağıttığından ötürü, genel toplam üzerinde herhangi bir etkide bulunmaz. Bu da rahatlatıcıdır, çünkü gerekli ayrıntılar mevcut olmadığından ötürü, ayrıştırma IO düzeyinde mümkün değildir. Bu yüzden, Kısım 5.1 ve Ek C'deki ampirik girdi–çıktı tablolarımızda, toplam ticaret sektörünün bina kiralama bileşeni, ne ABR bakımından düzeltilmiş ne de ayrıştırılmıştır. Bununla beraber, Kısım B.3 ve Ek E'deki MGHH esaslı nihai tahminlerde ABR düzeltmesi *yapılmıştır.*

B.2. İmtiyazlar Sektörü

B.2.1 İşletmeler arasındaki imtiyaz ödemeleri

Bu kısım, üretim ve ticaret sektörlerince belli bir imtiyazlar sektörüne yapılan imtiyaz ödemelerinin ele alınış tarzını ayrıntılandırmaktadır. İşe yine, 2000 dolarlık bir toplam ürünün, önce üretim sektörünce 1000 dolara, daha sonra da ticaret sektörünce tekrar 1000 dolara satıldığı sayısal örnekle başlıyoruz. Ancak bu kez, daha önce üretim ve ticaret sektörü kârlarının parçası olan bir bölümün (250 dolar), işletme imtiyaz ödemeleri (RY) biçiminde, imtiyaz geliri elde eden (ry) bir üçüncü sektöre ödendiğini varsayacağız: Mesela, söz konusu tutar, üretimden 100 dolar (RY_p = 100 dolar) ve ticaretten 150 dolar (RY_t = 150 dolar) olsun.

Gelir tarafında, bu, birincil sektörden ikincil sektöre (ry) 250 dolarlık bir değer transferinden ibaret olup, bu ikincil sektör, hasılatı ara girdiler (M_{ry} = 50 dolar), ücretler (W_{ry} = 100 dolar) ve gayrisafi kârlar (P_{ry} = 100 dolar) arasında böler; bkz. Şekil B.5. Bu ayrıca, imtiyaz harcamaları zaten toplam üretim ve ticaret gelirleri üzerinden yapılan ödemeler olarak gözükürken, bunları *bir de* yeniden imtiyazlar sektörü hasılatı olarak gözüken biçimleriyle hesaba katamayacağımızı da açıkça ortaya koyar. Bunun sebebi, ödemelerin, kullanım değeri alımlarından ziyade değer transferleri olmasıdır.

Şekil B.5. Değerin bölünüşü: İşletmelere ait imtiyaz ödemeleri.

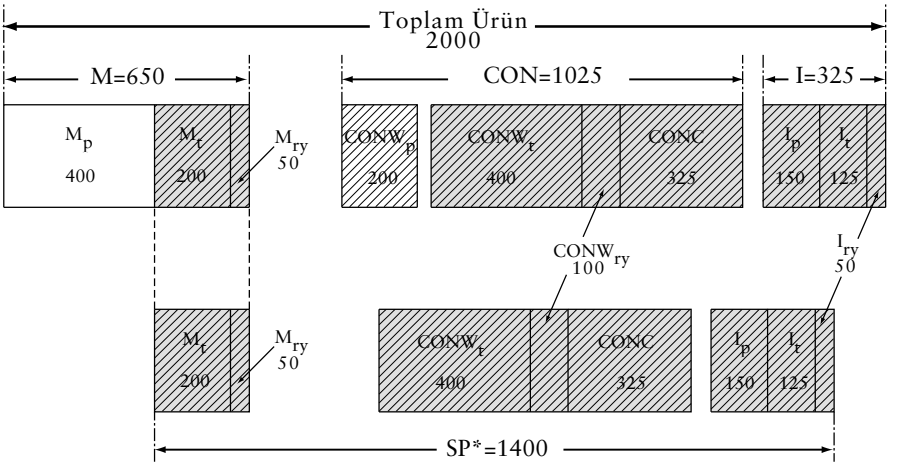
Şekil B.5, benimsediğimiz konvansiyonlar temelinde, gerçekleşen kullanım değerleri akımlarını türetmek için kullanılabilir. Toplam ara kullanım M, bu kez M_{ry} imtiyazlar sektörü ara girdilerini de içerdiğinden, $M = M_p + M_t + M_{ry} = 400 + 200 + 50 = 650$ dolar olur. Toplam tüketim CON = 1025 dolar, işçilerin tüketimi

$$\begin{aligned} CONW &= CONW_p + CONW_t + CONW_{ry} \\ &= W_p + W_t + W_{ry} \\ &= 200\ \$ + 400\ \$ + 100\ \$ = 700\ \$ \end{aligned}$$

ile kapitalistlerin tüketimi

$$\begin{aligned} CONC &= \tfrac{1}{2}P = \tfrac{1}{2}(P_p + P_t + P_{ry}) \\ &= \tfrac{1}{2}\,(300\ \$ + 250\ \$ + 100\ \$) = 325\ \$ \end{aligned}$$

toplamından oluşmaktadır; toplam planlanmış ve planlanmamış yatırım da, $I = \tfrac{1}{2}P = 325$ dolar olur. Toplam kullanım, her zamanki gibi 2000 dolara eşittir. Şekil B.6, bu kullanım değeri akımlarını özetlemektedir.

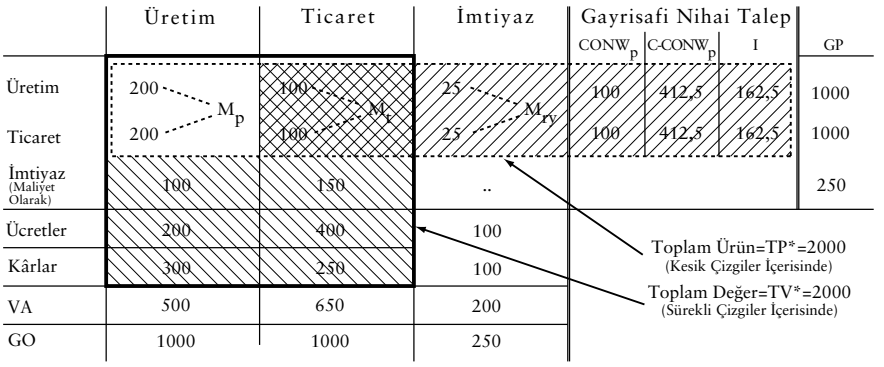

Şekil B.6. Ürünün kullanımı: İşletmelere ait imtiyaz ödemeleri.

İşletmelere ait imtiyaz ödemelerinin, değer ve kullanım değerinin dağılımı üzerindeki etkilerine ilişkin analizimiz, işletmelerin bunları maliyet (yani, toprak kirası ve bankacılık hizmeti masrafları) olarak mı, yoksa katma değerden yapılan ödemeler (yani, işletmelere, hanehalklarına veya devlete ödenen net faiz) olarak mı gördüklerinden bağımsızdır. Ancak buradaki,

imtiyaz ödemelerinin biçiminden bağımsızlık, IO tabloları söz konusu olduğunda geçersiz olur. Her iki durumda da, eğer üretim sektörü ve ticaret sektörü imtiyaz ödemeleri başka bir ekonomik sektöre yapılmışsa, hasılatı elde eden sektör tablolara bir imtiyazlar sektörü (ry) sütunu olarak işlenecektir; toplam çıktısı GO_{ry} olup, bu da girdi maliyetleri M_{ry}, ücretler W_{ry} ve kârlar P_{ry} arasında bölünen bir imtiyazlar sektörü.

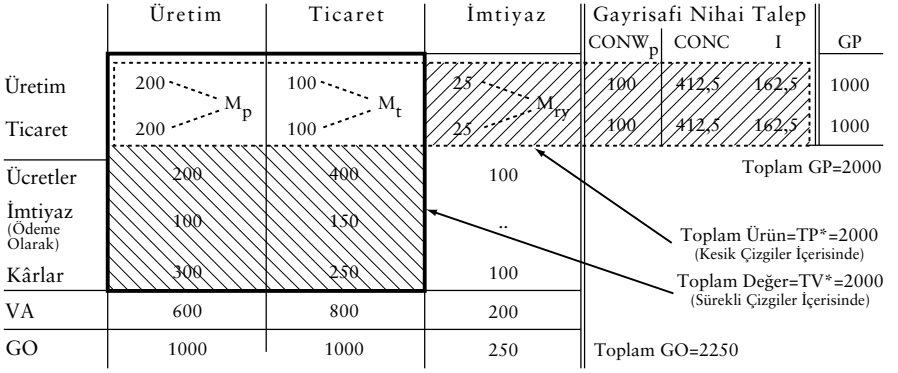
İmtiyaz ödemeleri maliyet olarak işlem gördüğünde, bu ara girdileri (RY_p ve RY_t) kaydedecek yeni bir satır da yaratmamız gerekecektir. Söz konusu maliyetlerin satır toplamı, imtiyazlar sektörünün gayrisafi ürününü (GP_{ry}) vermekte olup, bu da elbette elde ettiği hasılata (GO_{ry}) eşittir (kendi maliyet ve kârlarına ait sütun toplamı). Dolayısıyla, imtiyaz ödemeleri, maliyet olarak kaydedildiklerinde, hem toplam gayrisafi ürünü, hem de toplam gayrisafi çıktıyı, imtiyaz ödemeleri toplamına eşit bir tutarda şirketler. Girdi–çıktı hesapları söz konusu olduğunda, bu ele alış tarzı tutarlı olduğu gibi, tablolar da birbiriyle denkleşmektedir. Şekil B.7, değer ve kullanım değeri akımlarından (bkz. Şekil B.5 ve B.6), imtiyaz ödemelerinin maliyet olarak kaydedildiği bir girdi–çıktı tablosuna doğru gerçekleştirilen bu eşleştirmeyi göstermektedir.

Şekil B.7. IO hesapları ve Marksist kategoriler: Maliyet olarak işletme imtiyaz ödemeleri.

Sorun, (ödenmiş net faiz benzeri) işletme imtiyaz ödemeleri, katma değerden yapılan ödemeler olarak işlem gördüğünde doğar. Daha önceki durumda olduğu gibi, imtiyazlar sektörünün bu ödemeler sonucunda elde ettiği hasılatı da, bir imtiyazlar sütunu yaratarak göstermek gerekecektir. Burada gayrisafi çıktı (GO_{ry}), büyüklük olarak RY_p ve RY_t imtiyaz ödemeleri toplamına eşit olacaktır. Fakat bu kez, ödemeler bizatihi üretim ve ticaret sektörlerine ait katma değer satırına kaydedildiğinden ötürü, buna tekabül

eden ayrı bir imtiyazlar satırı yoktur. Dolayısıyla, gayrisafi çıktı GO, GO_{ry} kadar şişirildiği halde, toplam gayrisafi ürün GP'ye benzer bir ekleme yapılmaz. Bu noktada, tablolar denkleşmeyecektir. Şekil B.8, bu talihsiz durumu betimlemektedir.

Şekil B.8. İşletmelere ait imtiyaz ödemelerinin, katma değerden ödeme olarak kısmi IO gösterimi.

Bütün sektörlerin üretken olduğu ortodoks iktisat mantığına göre, söz konusu ikilemden çıkmak için en basit yol, işletmelerce imtiyazlar sektörüne dolaysız olarak yapılan *tüm* imtiyaz ödemelerini, işletmeler bunları ister öyle görsün ister görmesin, imtiyazlar sektöründen satın alınan "ürünlere" ait maliyetler olarak tanımlamaktır. Böylece, (diyelim ki) finans dışı işletmeler tarafından bankacılık sektörüne yapılan net faiz ödemeleri, bankacılık hizmeti masraflarıyla aynı biçimde ele alınacaktır. Mevcut örnekte bu, RY_p ve RY_t'yi, katma değer satırından çıkartarak, yeni yaratılacak bir imtiyazlar satırına kaydırmak anlamına gelir. Bu, girdi–çıktı hesaplarında izlenen prosedürün nihai sonucudur.[8] Sonuçta elde edilen tablo, Şekil B.7'dekiyle özdeştir; Tablo B.1, söz konusu sonuçların cebirsel özetini vermektedir.

8 İmtiyaz ödemeleri transfer ödemeleri olduğundan, bunları üretim ve ticaret sütunlarına ait katma değer satırında kaydetmek çok daha uygun düşer; net ödemeler pozitif, net hasılat ise negatif kalemler olarak görünür. Bunun anlamı şudur: İmtiyaz sektörü sütunundaki katma değer satırı, ücretler ve kârlar için pozitif kalemlerin yanı sıra, büyüklük olarak öteki sektörlerce yapılan tüm imtiyaz ödemelerinin toplamına eşit bir de negatif kalem içerecektir. Bu durumda, bu sektörün gayrisafi çıktısı sıfır (ki söz konusu olan bir üretim sektörü olmadığına göre bu doğrudur), toplam "katma değer"i ise, M_{ry} tutarınca negatif olacaktır.

Tablo B.1. *Marksist ölçümler ve IO ölçümleri: İşletme imtiyaz ödemeleri*

Marksist		Girdi–çıktı
A. Gelir tarafı		
$TV^* = GO_p + GO_t = 2000$ $= 1000 + 1000$	$<$	$GO = GO_p + GO_t + GO_{ry} = 2250$ $= 1000 + 1000 + 250$
$C^* = M_p = 400$	$<$	$M = (M_p + RY_p) + (M_t + RY_t) + M_{ry}$ $= (400 + 100) + (200 + 150) + 50 = 900$
$VA^* = TV^* - C^* = 1600$ $= RY_p + VA_p + (GO_t)$ $= RY_p + VA_p + (M_t + RY_t + VA_t)$ $= GO_{ry} + M_t + VA_p + VA_t$ $(RY_p + RY_t = GO_{rv}$ olduğuna göre) $= VA_p + VA_t + VA_{ry} + M_t + M_{ry}$ $(GO_{rv} = M_{ry} + W_{ry} + P_{ry}$ olduğuna göre) $= 500 + 650 + 200 + (200 + 50)$	$>$	$VA = GO - M = 1350$ $= VA_p + VA_t + VA_{ry}$ $= 500 + 650 + 200$
$V^* = W_p = 200$	$<$	$W = W_p + W_t + W_{ry} = 700$ $= 200 + 400 + 100$
$S^* = VA^* - V^* = 1400$ $= M_t + M_{ry}$ $+ VA_p + VA_t + VA_{ry} - W_p$ $= P_p + P_t + P_{ry}$ $+ (M_{ry} + W_{ry}) + (M_t + W_t)$ $= 300 + 250 + 100$ $+ (50 + 100) + (200 + 400)$	$>$	$P = P_p + P_t + P_{ry} = 650$ $= 300 + 250 + 100$
$S^*/V^* = 1400/200 = \%\ 700$ $= [(M_{ry} + W_{ry})$ $+ (M_t + W_t) + P]/W_p$	$>>$	$P/W = 650/700 = \%\ 93$ $= P/(W_P + W_t + W_{ry})$
B. Kullanım tarafı		
$TP^* = GP_p + GP_t = 2000$	$<$	$GP = GP_p + GP_t + GO_{ry} = 2250$ $= 1000 + 1000 + 250$
$U^* = M_p = 400$	$<$	$M = 900$
$FP^* = TP^* - U^* = 1600$ $= M_t + M_{ry} + CON + I$ $= 200 + 50 + 1025 + 325$	$>$	$FD = GP - M = 135O$ $= CON + I = 1025 + 325$
$NP^* = CONW_P = 200$		(tekabül eden bir kategori yok)
$SP^* = FP^* - NP^* = 1400$ $= M_t + M_{ry} + CON + I - CONW_P$ $= M_t + M_{ry} + CONW_t + CONW_{ry}$ $+ CONC + I$ $= 200 + 50 + 400 + 100 + 325 + 325$		(tekabül eden bir kategori yok)

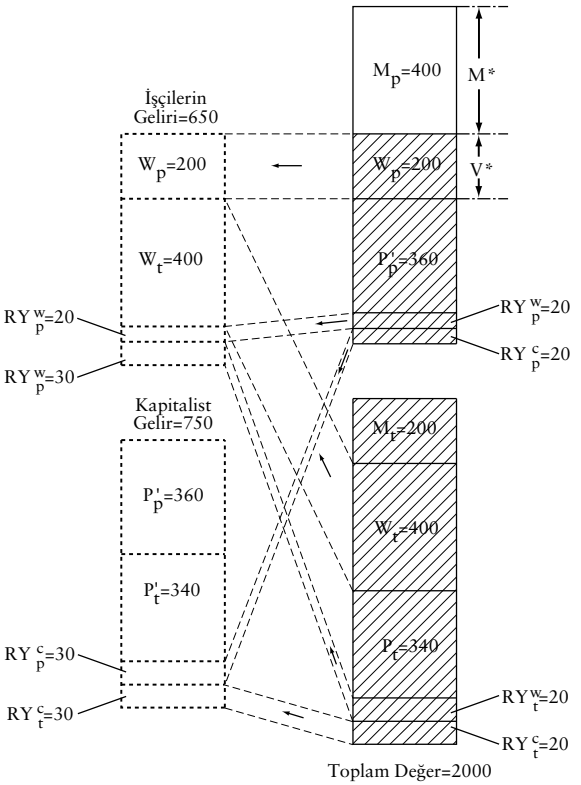
Tablo B.1, Marksist kategorilerle IO–MGHH kategorileri arasındaki eşleştirmenin içerdiği genel örüntülere ilişkin olarak daha önce yaptığımız analizi (Kısım 3.1.2 ve 3.6) doğrulamaktadır. Gayrisafi çıktının IO ölçümü (GO = 2250 dolar), bu kez, toplam değeri (TV* = 2000 dolar) olduğundan yüksek göstermektedir. Çünkü, birincil sektörlerden imtiyazlar sektörüne transfer edilen 250 dolar, (bütün sektörleri üretim sektörü olarak ele aldığından ötürü) ortodoks iktisatta, imtiyazlar sektörünün söz konusu transfere karşılık gelen *üretim* tutarının ölçüsü sayılmaktadır.[9] Keza, geleneksel ölçümler sırf üretken emeği ve girdileri değil, her tür emeği ve girdileri kapsadığından ötürü, ara girdiler (M = 900) ve toplam ücretler de (W = 700), sırasıyla, sabit sermaye (C* = 400) ve değişken sermayeyi (V* = 200) olduğundan yüksek gösterir. Öte yandan, toplam kâr (P = 650) artık değeri (S* = 1400) ciddi biçimde eksik gösterir; çünkü bunların ilki, artık değerin sırf toplam kâr biçimini alan bölümünü yansıtırken, üretken olmayan kapitalist faaliyetlere ilişkin maliyetlerde massedilen bölümünü yansıtmaz (Tablo B.1'deki son S* ifadesini, buna tekabül eden P ifadesiyle kıyaslayınız). Sonuç olarak, kâr/ücret oranının ortodoks ölçümü (P/W = % 93), artık değer oranını (S*/V* = % 700) ciddi biçimde eksik gösterir (ve dolayısıyla, üretken işçilere ilişkin gerçek sömürü oranını da ciddi biçimde eksik gösterir).

B.2.2 İşletmeler ve hanehalkları arasındaki imtiyaz ödemeleri

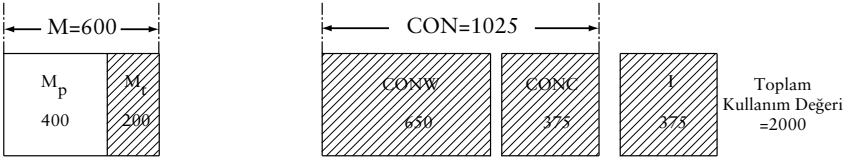
İşletmeler, imtiyazlar sektörüne dolaysız olarak yaptıkları (net) imtiyaz ödemelerine ek olarak, hanehalklarına da benzer ödemeler yaparlar. Bunlar, operasyonel maliyet oluşturmadıklarından ötürü, katma değerden yapılan ödemeler olarak kaydedilirler. Hanehalkları ise, imtiyazlar sektörüne (net) ödemeler yaparlar. Bu iki safhayı ayrı ayrı ele alacağız.

Hanehalklarına işletmelerce yapılan imtiyaz ödemeleri, üretim işçilerinin ücretlerinin ve dolayısıyla artık değerin büyüklüğünün gerçekten hangi düzeyde olacağı konusundaki olası etkileri (şimdilik) bir tarafa bırakılırsa, yalnızca artık değer ve artık ürünün farklı bir dağılımına yol açarlar. Şekil B.9, bu imtiyaz ödemelerini üretim ve ticaret sektörlerine ait katma değer satırlarına yansıttığımızı açıkça ortaya koymaktadır. Şekil B.10 da, buna tekabül eden kullanım tarafını göstermektedir.

9 İmtiyaz ödemeleri gerçekten de "hizmet" alımı olarak görülebilir. Ancak, bu hizmetler servete bir ilavede bulunmaz, onu yalnızca yeniden dağıtır; dolayısıyla, üretken değil, dağıtıma yönelik hizmetlerdir.

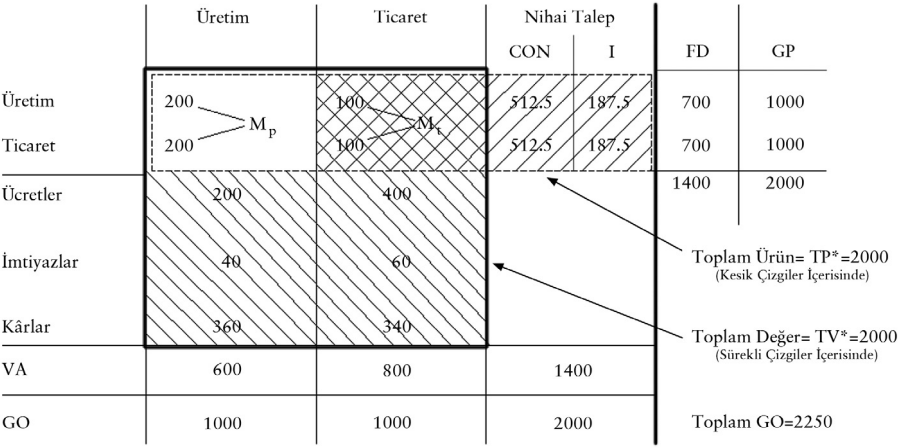
Şekil B.9. Gelir tarafı: İşletmelerce hanehalklarına yapılan imtiyaz ödemeleri.
Not: P'_p ve P'_t imtiyaz ödemeleri hariç olarak verilmiştir.

Şekil B.10. Kullanım tarafı: İşletmelerce hanehalklarına yapılan imtiyaz ödemeleri.

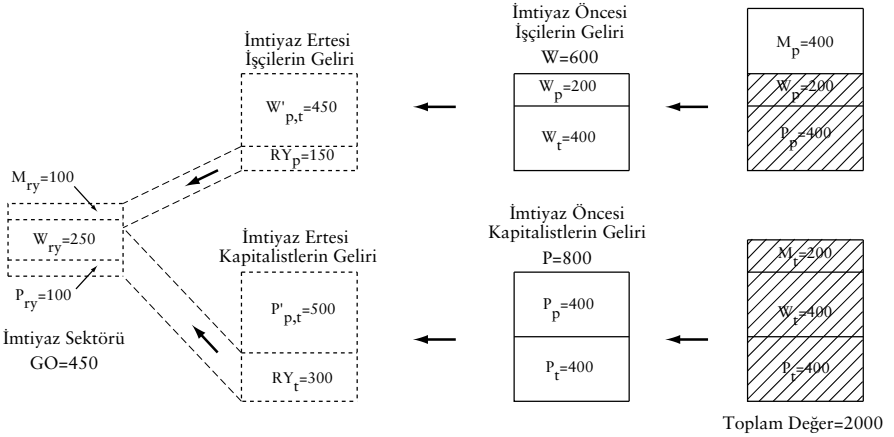
Bu özgül durumda, girdi–çıktı tabloları da sorunu bizimle aynı biçimde ele alır. Yani, işletmelerce hanehalklarına yapılan imtiyaz ödemeleri, üretim sektörüne ve ticaret sektörüne ait katma değer satırlarına yansıtılır ve ürünün buna tekabül eden dağılımı nihai talep sütunlarında gözükür. Şekil B.11, IO kategorileriyle Marksist kategoriler arasındaki eşleştirmeyi göstermektedir. Buradaki genel örüntüler de daha öncekilerle aynıdır; bu durum-

daki tek istisna, toplam gayrisafi çıktının ($GO = GO_p + GO_t$) toplam değere (TV^*) eşit olmasıdır; çünkü, (henüz) ortada, imtiyazlar sektörüne doğru geriye gelir akışı (reflux of revenue) ve dolayısıyla da kaydedilecek bir imtiyazlar sektörü hasılatı (GO_{ry}) yoktur.

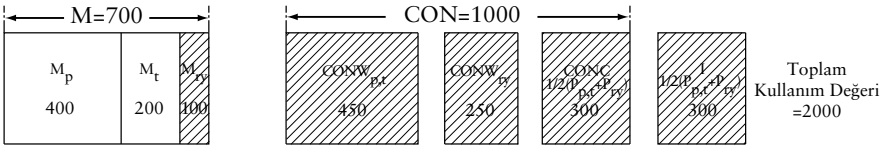

Şekil B.11. IO hesapları ve Marksist kategoriler: İşletmelerce hanehalklarına yapılan imtiyaz ödemeleri.

Hanehalklarınca imtiyazlar sektörüne yapılan ödemeler ise biraz daha karmaşıktır. İşletme hesapları, hanehalkı gelirinin *kaynaklarını* (ücretler, maaşlar, hanehalklarına ödenen imtiyazlar, vs.) kaydettiğinden ötürü, değerin hanehalklarınca imtiyazlar sektörüne geri transfer edilen bölümünü zaten içerir. Dolayısıyla, aynı transferin sonucunda elde edilen hasılattan ibaret olan imtiyazlar sektörü toplam gelirini (GO_{ry}) ayrıca hesaba katmamız söz konusu olamaz. Hanehalklarınca yapılan bu imtiyaz ödemeleri, ürün alımından ziyade transfer olduğundan ötürü, kullanım tarafında hiç gözükmez. Şekil B.12 ve B.13 bu hususları göstermektedir.

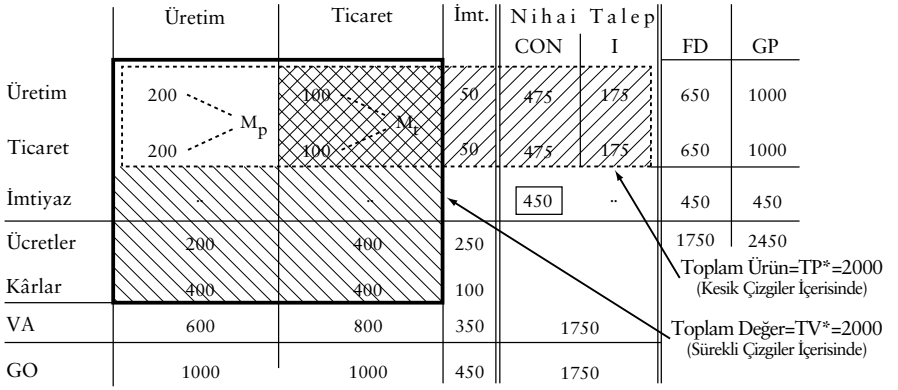

Şekil B.12. Gelir tarafı: İmtiyaz sektörüne yapılan hanehalkı ödemeleri.

Şekil B.13. Kullanım tarafı: İmtiyaz sektörüne yapılan hanehalkı ödemeleri.

IO tabloları, tüm sektörlerin üretim sektörü olduğu biçimindeki teorik öncüllerine bağlı olarak, hanehalklarınca yapılan (tüketim sütununun imtiyazlar satırına kaydedilmiş) imtiyaz ödemelerini imtiyazlar sektörü ürününün alımları olarak, bu ödemelerin karşılığı olan hasılatı ise imtiyazlar sütununun gayrisafi çıktısı (GO_{ry}) olarak ele alır. Bizim bakış açımıza göre, bu, zaten kaydedilmiş olan gelirleri ikinci kez sayarak, toplam gayrisafi çıktı ve gayrisafi ürün ölçümlerini yersiz yere şişirmektedir. Dolayısıyla, (koyu kalın çizgilerle çevrelenen) Marksist toplam değer ve (kesik çizgiler içerisindeki) toplam ürün ölçümleri, Şekil B.14'de gösterildiği gibi, söz konusu ögeleri dışarıda bırakmaktadır.

Şekil B.14. IO hesapları ve Marksist kategoriler: İmtiyaz sektörüne yapılan hanehalkı ödemeleri.

Hanehalkı imtiyaz ödemeleri, genel örüntülerimize yeni bir öge katar. Yalnızca üretim ve ticaretle ilgilendiğimizde, Marksist katma değer ölçümü VA*, kendisine tekabül eden ortodoks ölçümden (VA) daha büyük çıkmıştı; çünkü VA*, ticari faaliyetlere ait maliyetler içerisinde massedilen artık değer bölümü olarak, ticaret sektörü ara girdisini (M_t) içermekteydi (bkz. Tablo 3.6). İmtiyazlar sektörüne yapılan işletme ödemelerini dikkate almak, buradaki eşitsizliği daha da büyütmüştür. İşletmelere ait imtiyaz ödemeleri (RY_p+RY_t), IO–MGHH hesaplarında birer maliyet olarak gözükmüş, bu da bunları, üretim ve ticaret sektörlerindeki geleneksel katma değer ölçümlerinin dışında bırakmıştır. Söz konusu ödemeler, imtiyazlar sektörü hasılatı (gayrisafi çıktı GO_{ry}) biçiminde yeniden ortaya çıkmakla birlikte, bunun yalnızca $GO_{ry} - M_{ry} = VA_{ry}$ kadarlık bir bölümü imtiyazlar sektörünün katma değeri içerisine girmektedir. Dolayısıyla, ortodoks toplam katma değer ölçümünde, M_{ry} gözden kaybolmaktadır. Bu yüzden, üretim ve ticarete ek olarak işletme imtiyaz ödemelerini de dikkate aldığımızda, VA* VA'yı, M_t artı M_{ry} tutarınca aşmaktadır (bkz. Tablo B.1).

Hanehalkı imtiyaz ödemeleri söz konusu olduğunda ise, aksi yönde bir etki işler. İmtiyazları ödeyenler hanehalkları olduğundan, ödemelerin kendisi işletme maliyeti olarak gözükmez ve dolayısıyla (bu durumda toplamları Marksist VA* ölçümüne eşit olan) geleneksel üretim ve ticaret katma değer ölçümlerini azaltmaz. Ancak, söz konusu ödemelere tekabül eden hasılat hâlâ imtiyazlar sektörünün gayrisafi çıktısı (GO_{ry}) olarak kaydedilir; bunun VA_{ry}'lik bir bölümü, imtiyazlar sektörünün katma değerine ve dolayısıyla toplam katma değer VA'ya dâhil olacaktır. Başka her şey aynıyken, hanehalkı imtiyaz ödemelerinin net etkisi, geleneksel toplam katma değer ölçü-

münü Marksist muadiline göre arttırmak yönünde gerçekleşecektir. Benzer bir etki, yine hanehalklarınca devlete yapılan ödemelerde de, devlet dönüp de elde ettiği gelirin bir kısmını (net faiz ödemeleri, vs. yoluyla) imtiyazlar sektörüne geri transfer ettiği ölçüde, görülecektir. Dolayısıyla, *iki ölçümden hangisinin daha büyük olacağını önsel olarak söyleyemeyiz*. Esasen, ampirik kanıtlar, geleneksel ölçümün (VA) Marksist ölçümden (VA*) yüksek olduğuna işaret etmekte olup, şimdi ele almış olduğumuz etkinin baskın çıktığını düşündürtmektedir. Şekil B.14'e dayanan Tablo B.2, bu yeni tip örüntüyü göstermektedir.

Tablo B.2. *Marksist ölçümler ve IO ölçümleri: İmtiyazlar sektörüne hanehalkı ödemeleri*

Marksist		Girdi–çıktı
A. Gelir tarafı		
$TV^* = GO_p + GO_t = 2000$ $= 1000 + 1000$	$<$	$GO = GO_p + GO_t + GO_{rv} = 2450$ $= 1000 + 1000 + 450$
$C^* = M_p = 400$	$<$	$M = M_p + M_t + M_{rv} = 700$ $= 400 + 200 + 100$
$VA^* = TV^* - C^* = 1600$ $VA_p + VA_t + M_t$ $= 600 + 800 + 200$	$<$	$VA = GO - M = 1750$ $= VA_p + VA_t + VA_{rv}$ $= 600 + 800 + 350$
$V^* = W_p = 200$	$<$	$W = W_p + W_t + W_{ry} = 85O$ $= 200 + 400 + 250$
$S^* = VA^* - V^* = 1400$ $= VA_p + VA_t + M_t - W_p$ $= P_p + P_t + (M_t + W_t)$ $= 400 + 400 + (200 + 400)$	$>$	$P = P_p + P_t + P_{rv} = 900$ $= 400 + 400 + 100$
$S^*/V^* = 1400/200 = \%\ 700$ $= [(M_t + W_t) + P]/W_p$	$\gg$	$P/W = 900/850 = \%\ 106$ $= P/(W_p + W_t + W_{rv})$
B. Kullanım tarafı		
$TP^* = GP_p + GP_t = 2000$	$<$	$GP = GP_p + GP_t + GO_{rv} = 2450$ $= 1000 + 1000 + 450$
$U^* = M_p = 400$	$<$	$M = 700$
$FP^* = TP^* - U^* = 1600$ $= M_t + M_{rv} + CON^* + I^*$ $= 200 + 100 + 950 + 350$	$<$	$FD = GP - M = 1750$ $CON + I = 1400 + 350$
$NP^* = CONW_P = 200$		(tekabül eden bir kategori yok)
$SP^* = FP^* - NP^* = 1400$		(tekabül eden bir kategori yok)

Hanehalkı gelirinin (dolaysız olarak veya devlet eliyle) imtiyazlar sektörüne geri akması (reflux), toplam kârları artık değere göre arttırmak gibi bir başka etkiye daha sahiptir. Bunun sebepleri öncekilerle aynıdır: Hanehalkı ödemeleri işletme maliyeti olmadığına göre, üretim sektörünün ve ticaret sektörünün toplam kârlarını azaltmaz; ancak, imtiyazlar sektörüne hasılat olarak giren bu ödemelerin bir parçası, söz konusu sektörün kârları olarak gözükür. Başka her şey aynıyken, bunun net etkisi toplam kârları arttırmak yönünde olur.

B. Bazı Ampirik Konular

B.3 İzafi kiralamaların düşülmesi

IO–MGHH hesapları, kendi konutunda ikamet eden ev sahiplerine, evlerini kendi kendilerine kiraya veren işletmeler muamelesi yapar. Buna uygun olarak, hayalî bir kira akımları kümesi yaratır. Gelir tarafında, ara girdiler M_{ir} (özel ev sahiplerince yapılan tahminî bakım harcamaları) ve tümüyle hayalî bir katma değer (VA_{ir}) birbiriyle toplanmak suretiyle, hayalî bir gayrisafi çıktı GO_{ir} (ir "izafi kiralama" için kullanılıyor) yaratılmaktadır. Kullanım tarafında ise, gayrimenkul satırıyla, kişisel tüketim harcaması (PCE) sütununun kesiştiği hücreye, hayalî bir gayrisafi ürün ($GP_{ir} = GO_{ir}$) eklenir (BEA 1980, s. 47, A-22).

Biz bu anlatılan süreci tersine çeviriyoruz. Bu, M_{ir} ara girdisini PCE sütununa geri aktarmak, GVA_{ir}'yi gayrimenkul-ve-kiralama sektöründen düşmek, $GP_{ir} = GO_{ir} = M_{ir} + GVA_{ir}$'yi de PCE sütununun gayrimenkul-ve-kiralama satırından çıkartmak anlamına gelmektedir (bkz. Kısım A.3.3).

B.4 İzafe edilmemiş kiralamaların GO_{gr} ve GO_{br} olarak ikiye ayrılması

Gerçek kiralama sektörü akımlarını geri getirdikten sonra, bunları imtiyazlardan [toprak kirası, aracı komisyonları (dealers' commissions) ve imtiyaz ödemeleri] elde edilen gelirler (GO_{ry}) ve bina ve teçhizat kiralama ve satışından elde edilen gelirler (GO_{br}) olarak ikiye ayırmamız gerekecektir. Bunların ikisi için de, elde herhangi bir dolaysız tahmin yoktur. BEA'dan Mary W. Hook'un bir telefon görüşmesinde işaret ettiğine göre, konutsal gayrimenkulde yaklaşık bir hesap, toplam gelirler içerisinde arazinin payının kabaca üçte bir olduğudur. Kendi hesaplamalarımız, % 25–% 30 bandında, biraz daha düşük tahminler vermekte.

Aşağıda, GO_{gr} imtiyaz ödemeleri bölümünü iki adımda hesaplayacağız. İlk olarak, aracı komisyonları GO_{r1} ile doğrudan toprak kirası ve imtiyaz ödemeleri GO_{r2}'yi ölçeceğiz. Bunu toplam kiralama sektörü çıktısından (GO_r) çıkartmak, toprak ve bina kiraları için bileşik bir tahmin verecektir. Bu toplam içerisindeki toprak kirası bileşeni (GO_{r3}), arsa fiyatının evlerin satış fiyatına oranının kullanılması suretiyle hesaplanmaktadır. Bu durumda, kiralama sektörü imtiyazları (GO_{gr}), $GO_{gr1} + GO_{gr2} + GO_{gr3}$ toplamından oluşacak, bunun toplam izafe edilmemiş (nonimputed) kiralama sektörü gayrisafi çıktısına (GO_r) oranı da, bize aradığımız g oranını verecektir. Hesaplama prosedürünün farklı adımları, aşağıda 1972 yılı için ayrıntılandırılmıştır (tüm veriler milyon dolar cinsindendir).

Örnek GO_{gr} hesaplamaları = imtiyazlar sektörünün gayrisafi çıktısı:

$GO_{re} \equiv GO_{gr} + GO_{br} = 99{,}015$

= gayrimenkul ve kiralama sektörünün gayrisafi çıktısı (Ek A'da betimlenen 1972 girdi–çıktı tablosundan)

$GO_{gr} \equiv GO_{gr1} + GO_{gr2} + GO_{gr3}$

= toprak kirası sektörünün tahminî gayrisafi çıktısı

= 29,000 (aşağıda türetilmekte)

olsun.

(1) GO_{gr1} = gayrimenkul faaliyetlerinden elde edilen aracı komisyonları. Toplam aracı komisyonları, yalnızca 1967, 1972 ve 1977 yılları için mevcuttur.[10] Bununla birlikte, söz konusu toplamın büyük bölümü, her IO yılı için, yatırım sütununun gayrimenkul ve kiralama satırında belirtik olarak gösterilmiştir (geri kalanı ise gayrimenkul sektörü ara girdisi içerisine kaynaştırılmıştır). Örnek olarak, 1972 için, toplam aracı komisyonları 6444.3 dolar olup, bunun 4432 dolarına 1972 IO tablosunda yer verilmektedir (BEA 1979). Dolayısıyla, biz de, baştan sona mevcut olduğundan ötürü, bu son sayıyı kullanacağız; $GO_{gr1} = 4{,}432$.

(2) GO_{gr2} = doğrudan imtiyaz ve toprak kirası ödemeleri. (MGHH'nda doğrudan mevcut olduğu haliyle) tarım arazisi kirası (farmland rental) ve imtiyaz ödemeleriyle başlayacak, sonra, kiralama sektörü katma değeri verili yıllar için MGHH ile IO tablolarında farklılık gösterdiğinden ötürü, bunu girdi–çıktı düzeylerine göre yeniden ölçeklendireceğiz (BEA 1986, tablo 8.06).

10 BEA'dan Nancy Simon'a bu verileri sağladığı için teşekkür ediyoruz.

İşletici olmayan (non-operator) toprak sahiplerine ait çiftlikler[11]	2,300 $
İmtiyaz ödemeleri	1,600
GO'_{gr2} (MGHH temelli)	3,900
$(GVA_{re})_{IO}$ (gayrisafi katma değer, gayrimenkul, IO)	76,030
$(GVA_{re})_{MGHH}$ (gayrisafi katma değer, gayrimenkul, MGHH)	59,100
$GO_{gr2} = (GO'_{gr2})[(GVA_{re})_{IO} / (GVA_{re})_{MGHH}]$	5,017

(3) GOgr3 = ödenen toplam kira içerisindeki toprak kirası bileşeni. Bu bileşen için dolaysız herhangi bir veri bulunmamakta. Bununla birlikte, bizi, aşağıdaki tabloda görülen, konutluk ev satışları içerisindeki arsa maliyetlerinin oranına ilişkin verilere yönlendirdiği için, BEA'dan Denise McBride'a teşekkür ediyoruz (HUD 1979, s. 133, tablo 27).

	Yeni evler	Mevcut evler	Tüm evler
Toplam satış fiyatı	24,788	19,769	44,557
Toplam arsa (site) fiyatı	5,420	4,306	9,726
Arsa/satış fiyatı	0.2187	0.2178	0.2183

Buradaki g_3 oranını – toprak maliyetleriyle yeni ve mevcut evlerin toplam satış fiyatı arasındaki oran – bina ve toprak fiyatlarının kendilerine karşılık gelen kira değerlerini yansıttığı varsayımı altında, toprak kirasının toplam kiraya oranına ilişkin bir gösterge olarak almak mümkündür; $g_3 = 0.2183$. Ardından, g_3 ile toplam kiralama sektörü gelirinin, GO_{gr1} ve GO_{gr2}'nin yansıtmadığı bölümünün çarpımı olarak, GO_{gr3} hesaplanmıştır:

$$GO_{gr3} \equiv g_3 \cdot (GO_{gr} - GO_{gr1} + GO_{gr2})$$
$$= 0.218 \cdot (99{,}015 - 5{,}017 - 4{,}432) = 19{,}551.$$

(4) GO_{gr1} ve GO_{gr2} tahminlerini bir araya getirmek suretiyle, GO_{gr} için ve ikiye ayırma işinde kullandığımız $g \equiv GO_{gr}/GO_{re}$ orantısı için birer tahmin elde edeceğiz:

$$GO_{gr} \equiv GO_{gr1} - GO_{gr2} + GO_{gr3} = 29{,}000\ \$;$$
$$g \equiv GO_{gr} / GO_{re} = 0.293$$
= gayrimenkul sektörü toplam geliri içerisindeki tahminî toprak rantı oranı.

g tahminleri tüm girdi–çıktı yılları için hesaplanmaktadır. Benchmark girdi–çıktı tahminlerinin arası Ek D'de gösterildiği gibi doldurulmak suretiyle, yıllık g değerleri ortaya çıkartılmaktadır. Bunlar, Ek E'de, birincil değişkenler için yıllık serileri tahmin etmekte kullanılmaktadır. Tablo B.3, prosedürü tüm IO yılları için özetlemektedir.

11 BEA'dan Mary Hook'a göre, bu çoğunlukla toprak kirasıdır.

Tablo B.3. *Gayrimenkul içerisindeki toprak kirası oranının (g) hesaplanması, benchmark yıllar*

Kaynaklar	Değişkenler	1947	1958	1963	1967	1972	1977
	$g = GO_{gr}/GO_{re}$	0.279	0.252	0.265	0.273	0.293	0.299
18 × 21 IO tabloları	GO_{re}	16,167	33,919	45,678	64,283	99,015	166,469
	$GO_{gr} = GO_{gr1} + GO_{gr2} + GO_{gr3}$	4,506	8,543	12,103	17,573	29,000	49,819
IO tabloları	GO_{gr1} = gayrimenkul komisyonları	882	1,209	1,224	2,100	4,432	10,747
	GO_{gr2} = imtiyazlar ve kiralar						
	$= GO'_{gr2} \times (GVA_{IO}/GVA_{MGHH})$	2,145	2,518	2,858	3,061	5,017	9,496
	$GO_{gr2} = RF_{fl} + RI_{ry}$	1,800	2,100	2,400	2,400	3,900	7,100
806 8[a]	RI_{fl} = çiftlik sahiplerine ait kira gelirleri	1,400	1,100	1,400	1,400	2,300	2,600
806 10[a]	RI_{ry} = imtiyazlar	400	1,000	1,000	1,000	1,600	4,500
18 × 21 IO tabloları	GVA_{IO} (gayrimenkul)	13,108	26,620	35,611	49,997	76,030	125,049
	GVA_{MGHH}	11,000	22,200	29,900	39,200	59,100	93,500
	$GO_{gr3} = g_3 \times GO_{rel}$	1,479	4,816	8,021	12,412	19,551	29,576
	g_3 = arsa/satış fiyatı	0.113	0.160	0.193	0.210	0.218	0.202
HUD (1979, tablo 27)	Yeni evler, satış fiyatı	9,780	14,283	15,878	18,611	24,788	36,517
	Yeni evler, arsa fiyatı	1,092	2,223	2,978	3,777	5,420	7,335
	Mevcut evler, satış fiyatı	10,777	13,133	14,346	15,933	19,769	28,561
	Mevcut evler, arsa fiyatı	1,222	2,150	2,850	3,475	4,306	5,828
	Tüm evler, satış fiyatı	20,557	27,416	30,224	34,544	44,557	65,078
	Tüm evler, arsa fiyatı	2,314	4,373	5,828	7,252	9,726	13,163
	$GO_{rel} = GO_{re} - GO_{gr1} - GO_{gr2}$	13,140	30,192	41,596	59,122	89,566	146,226

[a] MGHH'ndan (örneğin, BEA 1986). İlk üç rakam ilgili tablo numarasını, sonraki rakamlar da bu tablolardaki satır numaralarını işaret ediyor.

B.4 Bina ve teçhizat kiralamaları için ABR düzeltmesi

Bu düzeltmenin amacı, aktarılan maliyeti (ABR ≡ kiralama sektörünce öbür sektörlere kiralanan binalara ve teçhizata ait amortisman) ortadan kaldırmaktır. ABR hesaplaması aşağıda açıklanmaktadır; kullanımı ise Kısım B.1'de zaten ele alınmıştı. Orada belirtildiği gibi, bu düzeltme, gereken ayrıntıda veri bulunamadığından ötürü, Ek C'deki girdi–çıktı tablolarına uygulanmamıştır. Bununla birlikte, Ek E'deki nihai hesaplamalara uygulanmıştır. Aşağıdaki adımlar, ABR hesaplamasını ayrıntılandırmakta.

(1) BEA sermaye stoku verileri *sahiplik* esasına dayanır. Dolayısıyla, izafe edilmemiş gayrimenkul sektörünün buna tekabül eden toplam amortismanı (DR'), bu sektörün sahip olduğu tüm bina ve teçhizatın amortismanıdır (yani, sektörce kullanılan stokun amortisman tutarı DR ile öbür sektörlere kiraya verilen stokun amortismanı ABR). Dolayısıyla,

$$DR' = DR + ABR$$

olup, DR'

DR′ = özel konut dışı sabit sermaye amortismanı
(BEA 1987, s. 97, tablo A2)
+ özel konutsal sabit sermaye amortismanı
(BEA 1987, s. 260–2, tablo A16)

biçiminde hesaplanır. Yukarıdaki ikinci amortisman, toplam eksi federal devlet eksi eyalet eksi sahibi tarafından kullanılan tarım dışı eksi sahibinin ikamet ettiği tarımsal (owner-occupied nonfarm minus owner-occupied farm) amortisman olarak hesaplanır. 1972 için:

$$DR' = 7{,}796 + (26{,}007 - 144 - 372 - 17{,}222 - 954)$$
$$= 15{,}111.$$

(2) Bu hesaplamayı tamamlamak için, gayrimenkul sektörünce kendi amaçları için kullanılmış binalar ve teçhizata ait amortismanı, yani DR'yi de hesaplamak gerekiyor. BIE sermaye stoku verileri *kullanım* esasına dayandığı için, verdiği amortisman değeri her bir sektör tarafından kullanılan sermayeye tekabül ettiğine göre, bunu oradan hesaplamak mümkündür (U.S. Bureau of Interindustrial Economics 1983). 1972 için, DR = 1,150.

DR ve DR′ elde olduğuna göre, (1972 için) ABR'yi

$$ABR = DR' - DR = 15{,}111 - 1{,}150 = 13{,}961$$

olarak hesaplayabiliyoruz.

Tüm verilerin ABD milyon doları cinsinden olduğunu bir kez daha hatırlatırız.

Tablo B.4, 1947'den 1987'ye kadar, yıllık ABR tahminlerini göstermekte. DR tahminleri yalnızca 1980'e kadar mevcut olduğundan, ABR değerleri 1947–80 için dolaysız olarak hesaplanırken, 1981–87 için, ln ABR'nin zaman üzerinde doğrusal regresyonuyla ileriye uzatarak hesaplanmaktadır (R^2 = 0.962).

Tablo B.4. *Yıllık ABR tahminleri, 1947–90*

Değişkenler	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
DR'	2,916	3,261	3,371	3,558	4,039	4,259	4,428	4,596	4,871	5,282	5,599	5,758	5,982	6,257	6,481
DR	437	488	480	486	549	566	569	559	574	632	671	673	700	742	789
ABR	2,479	2,774	2,891	3,073	3,490	3,693	3,859	4,037	4,297	4,650	4,928	5,085	5,282	5,515	5,692
	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
DR'	6,754	7,033	7,399	7,864	8,507	9,162	10,010	11,280	12,345	13,683	15,111	16,971	19,542	22,128	23,947
DR	835	872	896	913	939	972	1,012	1,066	1,113	1,140	1,151	1,193	1,348	1,478	1,547
ABR	5,919	6,161	6,504	6,951	7,568	8,190	8,998	10,214	11,232	12,543	13,960	15,778	18,194	20,651	22,400
	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	
DR'[a]	26,637	30,250	35,281	40,842	46,255	50,436	53,059	57,455	61,320	—	—	—	—	—	
DR[b]	1,711	2,007	2,408	2,903	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
ABR[c]	24,926	28,243	32,873	37,939	29,451	31,773	34,278	36,980	39,895	43,040	46,434	50,094	54,044	58,304	

[a] DR' değerleri 1986–90 dönemi için mevcut değildir.
[b] DR değerleri 1981–90 dönemi için mevcut değildir.
[c] ABR değerleri, 1981–90 dönemi için, ln ABR ileriye uzatılarak elde edildi.

C

Girdi–Çıkti Özet Tabloları

İlgili metinler: Kısım 3.6; Kısım 4.1; Kısım 5.1

Savaş sonrası dönemde yayınlanmış bulunan girdi–çıktı tabloları, 1947, 1958, 1963, 1967, 1972 ve 1977 yıllarını kapsamaktadır. Aşağıdaki özet tablolar (Şekil C.2, C.3, C.4, C.5, C.6 ve C.7), yayınlanmış tablolardan, Ek A'da betimlenen biçimde türetilmiştir. Bunlar, kitabın ana gövdesinde geliştirilen genel teorik şemaya uyacak biçimde tasarlanmıştır. Ayrıca, ilgili hücrelerdeki değişkenlerin adlarını veren genel bir tablo (Şekil C.1) da verilmiştir. Tüm veriler milyon dolar cinsindendir.

	ÜRETİM	TOP. TİCARET	İMTİYAZLAR	KUKLA SEKTÖRLER			GAYRİSAFİ NİHAİ TALEP				GAYRİSAFİ HASILA
				Devlet	Hanehalkı	ROW	CON	Ig	X-IM	G	
ÜRETİM	xx Mp	xx Mtt	xx Mry	-	-	-	xx	xx	xx	xx	**GPp** ↑ **TP***
TOPLAM TİCARET	xx	xx	xx	-	-	-	xx	xx	xx	xx	**GPtt** ↓
İMTİYAZLAR	RYp	RYtt	**RYry**	-	-	-	**RYcon**	**RYI**	**RYx-im**	**RYg**	**GPry**
KUKLA SEKTÖRLER Dev. San.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	**Wg**	↑
Hanehal. San	-	-	-	-	-	-	**HHcon**	-	-	-	**GPdy**
ROW San.	-	-	-	-	-	-	**ROWcon**	-	**ROWx-im**	**ROWg**	↓
GAYRİSAFİ KATMA DEĞER	VAp	VAtt	**VAry**	← **VAdy** →			-	**IVA**	-	-	
GAYRİSAFİ ÇIKTI	**GOp**	**GOtt**	**GOry**	← **GOdy** →							
	← **TV*** →										

Şekil C.1. IO hesapları and Marksist kategoriler: Özet eşleştirme.

1947		ÜRETİM	TOP. TİCARET	İMTİYAZLAR	KUKLA SEKTÖRLER			GAYRİSAFİ NİHAİ TALEP				GAYRİSAFİ HASILA	
					Devlet	Hanehalkı	ROW	CON	Ig	X-IM	G		
ÜRETİM		163117,4	15491,2	3010,7	-	-	-	110254,8	20943,1	8438,4	9104,4	**330360,0**	TP*
TOP. TİCARET		15705,2	4471,3	990,5	-	-	-	42639,6	2569,2	1444,6	499,8	**68320,1**	
İMTİYAZLAR		6183,3	3040,1	**2726,1**	**-**	**-**	**-**	**5721,4**	**45,7**	**53,3**	**143,5**	**17913,4**	
KUKLA SEKTÖRLER	Dev. San	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**16220,6**	**16220,6**	
	Hanehal. San	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**2348,0**	**-**	**-**		**2348,0**	
	ROW San.	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**-718,0**	**-**	**1592,0**	**-50,0**	**824,0**	
GAYRİSAFİ KATMA DEĞER		145354,2	45317,5	**11186,1**	**16220,6**	**2348,0**	**824,0**	**-**	**-1527,9**	**-**	**-**	**219722,5**	
GAYRİSAFİ ÇIKTI		**330360,1**	**68320,1**	**17913,4**	**16220,6**	**2348,0**	**824,0**	**160245,9**	**22030,1**	**11528,3**	**25918,3**	**655708,7**	
		←	TV*	→									

Şekil C.2. 1947 IO tablosu.

1958		ÜRETİM	TOP. TİCARET	İMTİYAZLAR	KUKLA SEKTÖRLER			GAYRİSAFİ NİHAİ TALEP				GAYRİSAFİ HASILA	
					Devlet	Hanehalkı	ROW	CON	Ig	X-IM	G		
ÜRETİM		274137,6	24792,1	7403,5	-	-	-	188816,9	36215,0	-3795,6	51134,2	**578703,7**	TP*
TOPLAM TİCARET		32332,9	7625,5	3273,3	-	-	-	69783,2	4037,5	2216,2	1195,7	**120464,2**	
İMTİYAZLAR		16506,2	7247,4	**7785,8**	**-**	**-**	**-**	**14046,9**	**103,7**	**295,6**	**1043,3**	**47029,0**	
KUKLA SEKTÖRLER	Dev. San.	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**40693,8**	**40693,8**	
	Hanehal. San	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**3503,0**	**-**	**-**	**-**	**3503,0**	
	ROW San.	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**-1152,8**	**-**	**3489,8**	**-307,0**	**2030,0**	
GAYRİSAFİ KAT. DEĞER		255726,9	80799,3	**28566,4**	**40693,8**	**3503,0**	**2030,0**	**-**	**-622,0**	**-**	**-**	**410697,5**	
GAYRİSAFİ ÇIKTI		**578703,7**	**120464,2**	**47029,0**	**40693,8**	**3503,0**	**2030,0**	**274997,2**	**39734,2**	**2206,0**	**93760,1**	**1203121,2**	
		←	TV*	→									

Şekil C.3. 1958 IO tablosu.

1963		ÜRETİM	TOP. TİCARET	İMTİYAZLAR	KUKLA SEKTÖRLER			GAYRİSAFİ NİHAİ TALEP				GAYRİSAFİ HASILA	
					Devlet	Hanehalkı	ROW	CON	Ig	X-IM	G		
ÜRETİM		345475,4	28535,6	10712,1	-	-	-	242326,2	52613,6	-2712,7	61868,8	**738819,0**	TP*
TOPLAM TİCARET		38938,8	11115,7	4148,0	-	-	-	89775,2	5429,3	2851,4	1242,5	**153501,0**	
İMTİYAZLAR		21665,1	8203,0	**10476,8**	**-**	**-**	**-**	**21067,4**	**119,8**	**389,3**	**3380,6**	**65302,0**	
KUKLA SEKTÖRLER	Dev. San.	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**57348,8**	**57348,8**	
	Hanehal. San	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**3824,0**	**-**	**-**	**-**	**3824,0**	
	ROW San.	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**-1381,9**	**-**	**5284,0**	**-643,1**	**3259,0**	
GAYRİSAFİ KATMA DEĞER		332739,7	105645,7	**39965,2**	**57348,8**	**3824,0**	**3259,0**	**-**	**-1004,0**	**-**	**-**	**541779,3**	
GAYRİSAFİ ÇIKTI		**738819,0**	**153500,1**	**65302,1**	**57348,8**	**3824,0**	**3259,0**	**355610,9**	**57158,7**	**5812,0**	**123197,6**	**1563833,1**	
		←	TV*	→									

Şekil C.4. 1963 IO tablosu.

1967		ÜRETİM	TOP. TİCARET	İMTİYAZLAR	KUKLA SEKTÖRLER			GAYRİSAFİ NİHAİ TALEP				GAYRİSAFİ HASILA	
					Devlet	Hanehalkı	ROW	CON	Ig	X-IM	G		
ÜRETİM		437069,2	38120,3	15252,6	-	-	-	298998,1	87022,4	-7378,6	87564,7	**956648,7**	↑ TP* ↓
TOPLAM TİCARET		52309,9	15497,7	6075,7	-	-	-	119316,8	7230,4	4314,2	2322,9	**207067,6**	
İMTİYAZLAR		32979,7	12181,8	**16221,7**	**-**	**-**	**-**	**31125,4**	**208,1**	**771,2**	**5009,3**	**98497,1**	
KUKLA SEKTÖRLER	Dev. San.	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**85083,0**	**85083,0**	
	Hanehal. San	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**4701,0**	**-**	**-**	**-**	**4701,0**	
	ROW San.	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**-2047,4**	**-**	**7425,3**	**-860,9**	**4517,0**	
GAYRİSAFİ KATMA DEĞER		434291,1	141267,3	**60946,7**	**85083,0**	**4701,0**	**4517,0**	**-**	**-3686,0**	**-**	**-**	**727119,9**	
GAYRİSAFİ ÇIKTI		**956649,8**	**207067,1**	**98496,8**	**85083,0**	**4701,0**	**4517,0**	**452094,0**	**90774,9**	**5132,0**	**179119,0**	**2083634,3**	
		←	TV*	→									

Şekil C.5. 1967 IO tablosu.

1972		ÜRETİM	TOP. TİCARET	İMTİYAZLAR	KUKLA SEKTÖRLER			GAYRİSAFİ NİHAİ TALEP				GAYRİSAFİ HASILA	
					Devlet	Hanehalkı	ROW	CON	Ig	X-IM	G		
ÜRETİM		619148,1	54809,2	22725,3	-	-	-	468702,7	127993,8	-22509,0	101767,3	**1372637,4**	↑ TP* ↓
TOPLAM TİCARET		78676,1	22853,4	9696,4	-	-	-	181973,3	10837,9	7046,5	2982,2	**314065,8**	
İMTİYAZLAR		54094,4	17524,9	**28891,4**	**-**	**-**	**-**	**50171,5**	**249,3**	**1411,4**	**10872,7**	**163215,6**	
KUKLA SEKTÖRLER	Dev. San.	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**137400,0**	**137400,0**	
	Hanehalkı Sa	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**5349,0**	**-**	**-**	**-**	**5349,0**	
	ROW San.	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**-3524,4**	**-**	**10645,8**	**-203,3**	**6918,1**	
GAYRİSAFİ KATMA DEĞER		620719,3	218878,0	**101902,4**	**137400,0**	**5349,0**	**6918,1**	**-**	**-15182,0**	**-**	**-**	**1075984,7**	
GAYRİSAFİ ÇIKTI		**1372637,9**	**314065,5**	**163215,4**	**137400,0**	**5349,0**	**6918,1**	**702672,1**	**123899,0**	**-3405,3**	**252819,0**	**3075570,7**	
		←	TV*	→									

Şekil C.6. 1972 IO tablosu.

1977		ÜRETİM	TOP. TİCARET	İMTİYAZLAR	KUKLA SEKTÖRLER			GAYRİSAFİ NİHAİ TALEP				GAYRİSAFİ HASILA	
					Dev.	Hanehalkı	ROW	CON	Ig	X-IM	G		
ÜRETİM		1178165,0	97257,3	44041,6	-	-	-	771824,0	216650,2	-52853,3	154507,3	**2409592,0**	↑ TP* ↓
TOPLAM TİCARET		130444,1	37337,5	17270,6	-	-	-	288053,6	19788,0	13640,5	2362,0	**508896,4**	
İMTİYAZLAR		99881,2	29973,2	**54499,5**	**-**	**-**	**-**	**80449,3**	**521,7**	**3215,9**	**23180,9**	**291721,6**	
KUKLA SEKTÖRLER	Dev. San.	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**214465,1**	**214465,1**	
	Hanehalkı San.	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**5930,0**	**-**	**-**	**-**	**5930,0**	
	ROW San.	-	-	**-**	**-**	**-**	**-**	**-7233,0**	**-**	**32015,6**	**-697,8**	**24084,8**	
GAYRSAFİ KATMA DEĞER		1001101,7	344328,4	**175910,0**	**214465,1**	**5930,0**	**24084,8**	**-**	**2021,6**	**-**	**-**	**1767841,6**	
GAYRİSAFİ ÇIKTI		**2409592,0**	**508896,4**	**291721,6**	**214465,1**	**5930,0**	**24084,8**	**1139023,9**	**238981,5**	**-3981,4**	**393817,5**	**5222531,5**	
		←	TV*	→									

Şekil C.7. 1972 IO tablosu.

D

Kilit girdi–çıkti değişkenlerinde ara yillarin doldurulmasi

İlgili metin: Kısım 5.2

Ek C'deki girdi–çıktı özet tabloları, benchmark yıllar için, Marksist değişkenlerle ortodoks muadillerine ait değerleri vermekte. Bunları yıllık değerlere çevirmek için, katma değer ve nihai talep tutarlarına ilişkin yıllık MGHH verilerini kullanacağız. Ancak, MGHH'nda, ara girdiler M, imtiyazlar RY ve dış âlem akımları ROW yoktur. Bu değişkenler için, benchmark girdi–çıktı değerlerinin aralarını aşağıdaki biçimde dolduracağız.

(1) Her bir girdi–çıktı yılı için, söz konusu bileşenin, ya kullanıcı ya da alıcı sektör gayrisafi katma değerine oranını hesaplayacağız. Maddi girdiler M′ (ve daha sonra da amortisan D) söz konusu olduğunda, kullanıcı sektörün GVA'sını kullanmaktayız. Dolayısıyla, M'_p için, $x_p \equiv (M'_p/GVA_p)_{IO}$ oranını yaratacağız (IO altsimgesi her iki değişkenin de girdi–çıktı tablolarından geldiğini anlatmaktadır). İmtiyazlar (RY) söz konusu olduğunda, $x_i \equiv (RY_i / GVA_{ry})_{IO}$'da olduğu gibi, nümerer olarak alıcı sektör GVA'sını (yani, GVA_{ry}) kullanmaktayız. Bu, RY_i ve RY_{x-im} gibi bazı imtiyazlar, (sırasıyla) son derece istikrarsız seyreden nihai talep toplamları I ve X – IM'nin birer bileşeni olarak karşımıza çıktığından ötürü böyle yapılmaktadır (bkz. Şekil C.1). Bu imtiyazları, böyle istikrarsız toplamlara bölmek suretiyle yaratılacak benchmark katsayılar fazla bir fayda sağlamayacaktır. Aynı mantık, Şekil C.1'deki ROW ögeleri için de geçerlidir. Bunlar, $x_{row_g} \equiv ROW_g / ROW$'da olduğu gibi, serileri ileriye uzatmak için gereken katsayıları oluşturmak üzere toplam ROW'a bölünmektedir.

(2) Benchmark IO yılları arasında kalan yıllar, yukarıda anlatıldığı gibi yaratılan tüm katsayıların kullanımı temelinde doğrusal olarak doldurulmuştur. Sonuçta, her bir katsayı için, tümüyle girdi–çıktı tablosundan türetilen yıllık seriler elde edilmiştir.

(3) Her bir katsayıya ilişkin yıllık gözlem, orijinal IO değişkenine ilişkin MGHH temelli bir tahmin oluşturmak amacıyla, uygun gayrisafi katma

değere ait MGHH ölçümüyle (dış âlem söz konusu olduğunda ROW ile) çarpılmaktadır. Böylece

Tablo D.1. *M'_p için, 1963 ila 1967 arasındaki boşlukların doldurulması*

	1963	1964	1965	1966	1967
$(M_p)_{IO}$ [a]	384.41	—	—	—	489.38
$(GVA_p)_{IO}$ [a]	332.75	—	—	—	434.29
x_p [b]	1.155	1.148	1.141	1.134	1.127
$(GVA_p)_{MGHH}$ [c]	337.30	359.10	392.10	426.60	444.30
$M'_p = x_p \,.\, GVA_{MGHH}$	389.68	412.31	447.41	483.74	500.66

[a] Şekil C.4 ve C.5.
[b] Benchmark yıllar 1963 ve 1967 için, $x_p = (M_p / GVA_p)_{IO}$ (1964–66 için boşluklar lineer olarak doldurulmuştur).
[c] Tablo E.1.

$$(M'_p)_{MGHH} \equiv x_p \,.\, (GVA_p)_{MGHH}, \quad (RY_i)_{MGHH} \equiv x_i \,.\, (GVA_{ry})_{MGHH} \text{ ve}$$

$$(ROW_g)_{MGHH} \equiv x_{row_g} \,.\, (ROW)_{MGHH}$$

olur.

Sonuçta ortaya çıkan yıllık değerler, daha sonra yapılan tüm hesaplamalarda kullanılmaktadır. Tablo D.1, prosedürü iki benchmark yıl olan 1963 ve 1967 arasında M'_p için göstermektedir.

Boşlukları doldurma (interpolation) prosedürü, kilit girdi–çıktı değişkenlere ilişkin yıllık değerleri, eldeki en son girdi–çıktı tablosunun ait olduğu 1977'ye kadar üretmektedir. 1978–87 için, M'_{ry} dışındaki tüm değişkenleri, bunlara ait 1977 yılı x oranı değerlerini MGHH'ndaki uygun GVA'larla beraber kullanmak suretiyle, ileriye götürdük. M'_{ry} ise, imtiyazlar sektörünün gayrisafi çıktısıyla (GO_{ry}) gayrisafi ürününe (GP_{ry}) ait denklikler arasındaki eşitliğe dayanan bir formülden, bir bakiye olarak hesaplandı. Bu bize, ileriye uzatılan verilerde bile, toplam değer ve toplam ürün arasındaki dengeyi korumak imkânını tanıdı. Şekil C.1'e göre,

$$GO_{ry} \equiv M'_{ry} + RY_{ry} + GVA_{ry};$$

$$GP_{ry} \equiv RY_p + RY_{tt} + RY_{ry} + RY_{con} + RY_i + RY_{x-im} + RY_g;$$

$$GO_{ry} = GP_{ry}.$$

Dolayısıyla,

$$M'_{ry} = (RY_p + RY_{tt} + RY_{con} + RY_i + RY_{x-im} + RY_g) - GVA_{ry}.$$

Sonuçlar Tablo D.2'de özetlenmektedir.

$$GP = M + GFD$$

$$= (M'_p + M'_{tt} + M'_{ry}) + (RY_p + RY_{tt} + RY_{ry}) + GFD$$

olduğuna dikkat çekeriz.

Tablo D.2. *Kilit IO değişkenlerine ait boşlukların MGHH'na dayanarak doldurulması (milyar dolar)*[a]

Değişkenler	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
M'_p	173.22	198.47	189.06	212.56	244.59	254.35	268.66	261.36	287.18	303.11	314.63	308.00	334.93	343.72	347.54
RY_p	6.53	7.51	8.21	9.06	10.10	11.20	12.52	13.57	14.73	16.19	17.61	19.04	20.80	21.89	23.03
M'_{tt}	19.92	21.68	21.36	22.74	24.73	25.42	25.97	26.38	28.43	29.84	31.18	31.61	34.00	34.61	35.24
RY_{tt}	3.21	3.66	3.96	4.32	4.77	5.23	5.79	6.21	6.67	7.26	7.81	8.36	8.89	9.10	9.30
RY_c	6.05	6.90	7.48	8.20	9.07	9.98	11.07	11.90	12.82	13.99	15.10	16.21	18.18	19.65	21.24
RY_i	0.05	0.05	0.06	0.06	0.07	0.08	0.08	0.09	0.10	0.10	0.11	0.12	0.13	0.13	0.13
RY_G	0.15	0.20	0.25	0.31	0.39	0.47	0.57	0.67	0.78	0.91	1.05	1.20	1.68	2.17	2.71
RY_{x-im}	0.06	0.07	0.09	0.10	0.12	0.15	0.17	0.20	0.23	0.26	0.30	0.34	0.37	0.39	0.41
D_p	7.93	9.42	9.29	10.81	12.85	13.80	15.04	15.08	17.07	18.54	19.79	19.92	21.44	21.78	21.80
D_{tt}	0.98	1.12	1.16	1.30	1.48	1.60	1.71	1.81	2.04	2.23	2.42	2.56	2.78	2.86	2.95
D_{ry}	0.43	0.49	0.52	0.57	0.62	0.68	0.75	0.79	0.84	0.91	0.97	1.03	1.12	1.17	1.22
ROW_{con}	–1.05	–1.27	–1.14	–1.18	–1.52	–1.61	–1.48	–1.49	–1.69	–1.87	–2.02	–1.65	–1.67	–1.79	–1.83
ROW_{x-im}	2.32	2.87	2.65	2.81	3.71	4.04	3.81	3.95	4.62	5.27	5.91	4.99	5.27	5.88	6.31
ROW_G	–0.07	–0.10	–0.11	–0.13	–0.19	–0.22	–0.23	–0.26	–0.33	–0.40	–0.49	–0.44	–0.50	–0.59	–0.68
M'_{ry}	4.23	4.86	5.31	5.86	6.54	7.25	8.10	8.78	9.53	10.47	11.39	12.32	13.61	14.49	15.42
GP	445.20	501.09	491.85	546.81	628.80	660.15	698.29	695.08	759.29	802.66	841.93	845.30	918.12	949.79	975.53

Değişkenler	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
M'_p	371.40	389.68	412.31	447.41	483.74	500.66	545.14	586.54	602.47	644.70	714.33	837.40	926.56	1023.78	1187.33
RY_p	24.07	25.31	27.39	30.07	33.60	37.18	40.60	44.93	48.35	52.92	58.15	65.08	71.71	78.69	89.45
M'_{tt}	37.27	38.59	42.00	45.03	48.49	51.94	56.30	60.18	62.80	67.71	73.20	83.29	91.94	103.25	115.69
RY_{tt}	9.42	9.58	10.31	11.25	12.49	13.73	14.63	15.79	16.55	17.63	18.84	20.76	22.53	24.34	27.25
RY_c	22.80	24.61	26.44	28.81	31.95	35.09	38.19	42.11	45.17	49.26	53.94	58.71	62.90	67.10	74.14
RY_i	0.14	0.14	0.16	0.18	0.21	0.23	0.24	0.25	0.26	0.26	0.27	0.31	0.35	0.39	0.46
RY_G	3.29	3.95	4.25	4.63	5.14	5.65	6.56	7.70	8.76	10.11	11.69	13.50	15.33	17.32	20.23
RY_{x-im}	0.43	0.45	0.53	0.62	0.74	0.87	0.97	1.10	1.21	1.35	1.52	1.78	2.05	2.35	2.78
D_p	23.05	23.91	25.05	26.91	28.79	29.48	32.43	35.26	36.59	39.56	44.27	52.40	58.50	65.17	76.18
D_{tt}	3.16	3.31	3.46	3.57	3.68	3.78	4.15	4.50	4.77	5.22	5.72	6.55	7.27	8.21	9.24
D_{ry}	1.26	1.31	1.38	1.48	1.61	1.73	1.95	2.23	2.47	2.78	3.15	3.66	4.19	4.76	5.59
ROW_{con}	–2.04	–2.08	–2.33	–2.54	–2.50	–2.72	–3.16	–3.24	–3.55	–4.63	–5.71	–7.58	–8.30	–6.72	–7.22
ROW_{x-im}	7.38	7.94	8.79	9.47	9.17	9.86	11.04	10.89	11.54	14.51	17.23	24.25	28.37	24.73	28.93
ROW_G	–0.85	–0.97	–1.06	–1.12	–1.08	–1.14	–1.08	–0.86	–0.69	–0.57	–0.33	–0.47	–0.57	–0.51	–0.61
M'_{ry}	16.32	17.36	18.52	20.03	22.06	24.05	25.88	28.21	29.91	32.23	34.86	39.21	43.41	47.86	54.66
GP	1044.76	1099.77	1173.84	1273.88	1389.06	1462.58	1595.80	1722.72	1800.78	1945.90	2143.39	2440.00	2667.47	2919.00	3305.49

Tablo D.2 *(devamı)*

Değişkenler	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
M'_p [b]	1367.27	1545.89	1710.49	1851.27	2078.34	2114.61	2235.61	2497.25	2618.65	2664.48	2808.66	3122.99	3278.25
RY_p	106.43	125.44	143.45	160.92	182.00	192.05	224.32	247.24	284.63	328.62	366.14	395.27	434.22
M'_{tt}	131.33	147.86	163.82	171.94	194.30	203.79	220.06	248.59	268.04	284.68	303.10	320.09	341.01
RY_{tt}	31.94	37.64	43.05	48.29	54.62	57.63	67.31	74.19	85.41	98.62	109.87	118.62	130.30
RY_c	85.72	101.03	115.54	129.62	146.59	154.68	180.68	199.14	229.25	264.69	294.91	318.37	349.74
RY_i	0.56	0.66	0.75	0.84	0.95	1.00	1.17	1.29	1.49	1.72	1.91	2.06	2.27
RY_G	24.70	29.11	33.29	37.35	42.24	44.57	52.06	57.38	66.06	76.27	84.98	91.74	100.78
RY_{x-im}	3.43	4.04	4.62	5.18	5.86	6.18	7.22	7.96	9.16	10.58	11.79	12.73	13.98
D_p	88.36	99.90	110.54	119.64	134.31	136.66	144.48	161.39	169.23	172.19	181.51	201.83	211.86
D_{tt}	10.55	11.87	13.15	13.81	15.60	16.36	17.67	19.%	21.52	22.86	24.34	25.70	27.38
D_{rv}	6.87	8.09	9.25	10.38	11.74	12.39	14.47	15.95	18.36	21.20	23.62	25.50	28.01
ROW_{con}	–7.63	–9.16	–13.15	–14.29	–15.65	–15.38	–14.99	–14.23	–12.22	–10.48	–8.86	–10.06	–11.29
ROW_{x-im}	33.76	40.54	58.22	63.27	69.26	68.06	66.33	63.01	54.10	46.39	39.21	44.52	49.97
ROW_G	–0.74	–0.88	–1.27	–1.38	–1.51	–1.48	–1.45	–1.37	–1.18	–1.01	–0.85	–0.97	–1.09
M'_{rv} [c]	65.33	73.99	84.61	94.92	107.35	113.28	132.31	145.83	167.88	193.83	215.96	233.15	256.12
GP	3750.53	4248.52	4731.53	5146.84	5768.06	5951.66	6407.16	7119.72	7594.93	7974.71	8510.87	9198.45	9789.83

[a] Bu tablodaki değişkenlerin tümü Ek C'deki IO tablolarının ögelerine gönderme yapmaktadır.
[b] 1978–89 için, tüm değişkenler, metinde açıklandığı biçimde ileriye uzatılmıştır.
[c] 1978–89 için, M'_{ry} metinde açıklandığı biçimde, bakiye olarak hesaplanmıştır.

E

Birincil değişkenlere ait yıllık tahminler

İlgili metin: Kısım 5.2

Daha önceki, Tablo 5.2'deki IO benchmark tahminlerimizi yıllık serilere çevirmek mümkündür. Bunu yapmak için, yıllık bazda mevcut olan MGHH katma değer ve nihai talep bileşenleri verileri ile Ek D'de ürettiğimiz kilit girdi–çıktı değişkenlerine (M, RY, ROW) ait, boşluklara doldurulmuş (interpolated) değerleri birlikte kullanmak gerekecektir. Kısım 5.2'deki temel formüller burada yeniden verilmektedir.

$$GO_p = M'_p + RY_p + GVA_p \text{ ve}$$

$$GO_{tt} = M'_{tt} + RY_{tt} + GVA_{tt}$$

iken,

$$TV^* = GO_p + GO_{tt} = \text{toplam değer}$$

olup, ayrıca,

$$C^*_m = M'_p = \text{üretime giren malzemeler;}$$

$$C^*_d = D_p = \text{üretken sabit sermaye amortismanı;}$$

$$C^* = M'_p + D_p = \text{kullanılıp tüketilen değişmez sermaye (akım);}$$

$$GVA^* \equiv TV^* - C^*_m = \text{Marksist gayrisafi katma değer;}$$

$$VA^* = TV^* - C^* = GVA^* - C^*_d = \text{Marksist (net) katma değer;}$$

$$TP^* = M'_p + M'_{tt} + M'_{ry} + CON^* + I^*_G + (X - IM)^* + G^*;$$

$$CON^* = CON + GVA_{ir} - RY_{con} - HH_{con} - ROW_{con};$$

$$IG^* = IG - RY_i;^1$$

$$(X - IM)^* = (X - IM) - RY_{x-im} - ROW_{x-im};$$

$$G^* = G - W_G - ROW_G.$$

1 Kısım 5.1'de kaydedildiği üzere, stok değerleme düzeltmesi IVA, gelir tarafında katma değer ve dolayısıyla, kullanım tarafında da, I^*_G içerisine kaynaştırılmıştır.

Tablo E.1 yıllık TV* değerlerini ayrıntılandırmaktadır; Tablo E.2 ise, yıllık TP* için yapılan hesaplamaları betimlemektedir.

Tablo E.1. *TV* yıllık tahminleri, 1948–89 (milyar dolar)*

	Kaynaklar[a]	Değişkenler	1948	1949
1		$TV^* = GO_p + GO_{tt} + S.D.$	446.25	432.02
2		$GO_p = M'_p + RY_p + GVA_p$	367.68	351.67
3	Tablo D.2	$M'_p (=C^*_m)$	198.47	189.06
4	Tablo D.2	RY'_p	7.51	8.21
5		$GVA_p = \{GVA_{agr} + GVA_{min} + GVA_{con} + GVA_{man} + GVA_{tut} + GVA_{servp} + G\ VA_{govep}\}$	161.70	154.40
6	601 4	GVA_{agr}	24.00	19.50
7	601 7	GVA_{min}	9.40	8.10
8	601 12	GVA_{con}	11.50	11.50
9	601 13	GVA_{man}	74.70	72.20
10	601 37	GVA_{tut}	23.70	23.90
11		GVA_{servp}	15.60	16.10
12	601 61	Oteller ve öteki konaklama yerleri	1.60	1.70
13	601 62	Kişisel hizmetler	3.10	3.20
14	601 64	Oto tamiratı, hizmetleri ve garajlar	1.00	0.90
15	601 65	Çeşitli tamirat hizmetleri	0.80	0.70
16	601 66	Sinema fimleri	1.30	1.30
17	601 67	Eğlence ve dinlence hizmetleri	1.30	1.30
18	601 68	Sağlık hizmetleri	4.10	4.30
19	601 70	Eğitim hizmetleri	0.90	1.00
20	601 71	Sosyal hizmetler ve üyelere mahsus organizasyonlar	1.50	1.70
21	601 72	Çeşitli serbest meslek hizmetleri	1.10	1.10
22		GVA_{govep} = devlet işletmeleri (toplam)	2.80	3.10
23	601 77	Devlet işletmeleri (federal)	1.40	1.50
24	601 80	Devlet işletmeleri (eyalet ve yerel)	1.40	1.60
25		$GO_{tt} = M'_{tt} + RY'_{tt} + GVA'_{tt}$	79.86	79.54
26	Tablo D.2	M'_{tt}	21.68	21.36
27	Tablo D.2	RY'_{tt}	3.66	3.96
28		$GVA'_{tt} = GVA_{whtr} + GVA_{rettr} + GVA_{br}$	54.53	54.23
29	601 50	GVA_{whtr} = toptan ticaret	18.30	17.50
30	601 51	GVA_{rettr} = perakende ticaret	30.20	30.50
31		$GVA_{br} = GVA'_{br} - ABR$	6.03	6.23
32		$GVA'_{br} = (1 - g) \times GVA_{nir}$	8.80	9.12
33	Tablo B.5	$g = (GR / GO)$	0.28	0.28
34		GVA_{nir} = izafi olmayan gayrimenkul $= GVA_{re} - GVA_{ir}$	12.20	12.60
35	601 58	GVA_{re} = gayrimenkul = $GVA_{ir} + GVA_{nir}$	20.60	22.00
36		GVA_{ir} = izafi kira = GHP_{nf}+GHP_f	8.40	9.40
37	809 86	GHP_{nf} = gayrisafi konut hizmetleri ürünü (tarım dışı)	7.40	8.40
38	809 94	GHP_f = gayrisafi konut hizmetleri ürünü (tarım)	1.00	1.00
39	Tablo B.6	ABR	2.77	2.89
40		$[GVA_{gr} = g \times GVA_{nir}]$	3.40	3.48
41	601 81	S.D. = istatistiki hata	–1.30	0.80
42	Tablo D.2	$D_p (= C^*_d)$	9.42	9.29
43		$C^* = M'_p + D_p$	207.89	198.36
44		$GVA^* = TV^* - C^*$	247.78	242.95
45		$VA^* = TV^* - C^* = GVA^* - C^*_d$	238.35	233.66

[a] Aksi belirtilmedikçe, tüm veriler MGHH'ndan (örneğin, BEA 1986) gelmektedir. İlk üç rakam ilgili tablo numarasını, sonraki rakamlar ise tablo içerisindeki satır numaralarını işaret etmektedir.

1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
481.79	551.61	573.67	605.61	596.59	653.31	687.44	717.68	711.79
395.62	455.40	474.7$	502.68	490.93	539.80	570.99	594.14	584.05
212.56	244.59	254.35	268.66	261.36	287.18	303.11	314.63	308.00
9.06	10.10	11.20	12.52	13.57	14.73	16.19	17.61	19.04
174.00	200.70	209.20	221.50	216.00	237.90	251.70	261.90	257.00
20.80	23.90	23.20	21.40	20.80	20.00	19.80	19.60	22.10
9.30	10.20	10.20	10.70	11.00	12.50	13.60	13.70	12.60
13.20	15.60	16.90	17.50	17.70	19.10	21.30	22.20	21.80
84.00	99.00	103.30	112.50	106.70	121.30	127.20	131.80	124.30
26.60	30.20	32.20	34.20	33.80	36.80	39.60	41.70	41.90
17.10	18.40	19.30	20.80	21.70	24.00	26.10	28.10	29.50
1.70	1.80	1.90	2.00	2.10	2.20	2.30	2.50	2.50
3.40	3.60	3.70	3.90	4.00	4.20	4.60	4.90	5.00
1.00	1.10	1.20	1.30	1.40	1.60	1.90	2.10	2.20
0.80	0.90	0.90	1.00	1.00	1.00	1.20	1.30	1.20
1.30	1.30	1.20	1.20	1.30	1.30	1.30	1.20	1.10
1.30	1.30	1.40	1.60	1.60	1.70	1.90	2.00	2.10
4.70	5.20	5.70	6.20	6.40	7.70	8.20	9.00	9.90
1.00	1.10	1.10	1.20	1.30	1.40	1.60	1.70	1.90
1.90	2.10	2.20	2.40	2.60	2.90	3.10	3.40	3.60
1.20	1.50	1.80	2.00	2.10	2.40	2.90	3.40	3.50
3.00	3.40	4.10	4.40	4.30	4.20	4.10	4.80	4.80
1.30	1.50	2.00	2.10	1.90	1.50	1.20	1.80	1.70
1.70	1.90	2.10	2.30	2.40	2.70	2.90	3.00	3.10
85.37	93.52	97.12	100.33	102.96	111.71	118.34	124.74	127.84
22.74	24.73	25.42	25.97	26.38	28.43	29.84	31.18	31.61
4.32	4.77	5.23	5.79	6.21	6.67	7.26	7.81	8.36
58.30	64.02	66.46	68.57	70.37	76.61	81.24	85.75	87.87
19.70	22.40	22.60	23.10	23.40	26.50	28.80	30.30	30.90
31.80	34.40	36.30	37.30	38.20	40.60	42.50	44.70	45.50
6.80	7.22	7.56	8.17	8.77	9.51	9.94	10.75	11.47
9.88	10.71	11.26	12.03	12.80	13.81	14.59	15.68	16.55
0.27	0.27	0.27	0.27	0.26	0.26	0.26	0.26	0.25
13.60	14.70	15.40	16.40	17.40	18.70	19.70	21.10	22.20
24.30	26.90	29.40	32.30	35.10	38.10	40.70	44.00	47.10
10.70	12.20	14.00	15.90	17.70	19.40	21.00	22.90	24.90
9.60	11.00	12.80	14.70	16.50	18.10	19.80	21.60	23.50
1.10	1.20	1.20	1.20	1.20	1.30	1.20	1.30	1.40
3.07	3.49	3.69	3.86	4.04	4.30	4.65	4.93	5.09
3.72	3.99	4.14	4.37	4.60	4.89	5.11	5.42	5.65
0.80	2.70	1.80	2.60	2.70	1.80	–1.90	–1.20	–0.10
10.81	12.85	13.80	15.04	15.08	17.07	18.54	19.79	19.92
223.37	257.45	268.15	283.70	276.44	304.24	321.64	334.42	327.92
269.23	307.02	319.32	336.95	335.23	366.14	384.33	403.05	403.79
258.42	294.17	305.52	321.91	320.15	349.07	365.79	383.25	383.87

(devam ediyor)

Tablo E.1 *(devamı)*

	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
1	774.37	796.20	812.01	870.18	914.05	973.89	1057.74	1150.25
2	637.23	656.61	666.98	714.58	752.28	798.80	869.58	943.94
3	334.93	343.72	347.54	371.40	389.68	412.31	447.41	483.74
4	20.80	21.89	23.03	24.07	25.31	27.39	30.07	33.60
5	281.50	291.00	296.40	319.10	337.30	359.10	392.10	426.60
6	20.40	21.70	21.80	22.30	22.30	21.40	24.20	25.30
7	12.50	12.80	12.90	13.10	13.40	13.80	14.00	14.60
8	23.70	24.30	25.30	27.10	28.90	31.60	34.70	37.90
9	141.80	144.40	145.00	158.60	168.10	180.20	198.40	217.40
10	45.10	47.30	48.90	51.90	54.80	58.30	62.60	67.40
11	32.10	34.30	36.50	39.40	42.20	45.70	49.30	54.30
12	2.70	2.80	2.90	3.10	3.40	3.50	3.90	4.40
13	5.20	5.40	5.70	6.00	6.30	6.80	7.10	7.80
14	2.40	2.70	2.80	3.20	3.40	3.80	4.00	4.30
15	1.20	1.30	1.40	1.40	1.60	1.70	1.80	2.00
16	1.10	1.10	1.20	1.20	1.30	1.40	1.60	1.70
17	2.40	2.70	2.80	3.00	3.20	3.40	3.60	3.70
18	11.00	11.50	12.20	13.30	14.20	15.70	17.00	18.90
19	2.00	2.20	2.50	2.80	3.10	3.40	3.80	4.30
20	4.10	4.60	5.00	5.40	5.70	6.00	6.50	7.20
21	3.80	4.00	4.30	4.70	5.00	5.60	6.10	7.00
22	5.90	6.20	6.00	6.70	7.60	8.10	8.90	9.70
23	2.30	2.20	1.90	2.20	2.70	2.90	3.40	3.90
24	3.60	4.00	4.10	4.50	4.90	5.20	5.50	5.80
25	138.64	142.39	146.23	155.60	162.37	176.50	189.36	204.21
26	34.00	34.61	35.24	37.27	38.59	42.00	45.03	48.49
27	8.89	9.10	9.30	9.42	9.58	10.31	11.25	12.49
28	95.75	98.67	101.70	108.91	114.19	124.19	133.09	143.23
29	34.00	35.10	36.10	38.50	40.20	43.40	46.80	51.20
30	49.30	50.60	51.90	55.60	58.10	63.70	68.10	73.00
31	12.45	12.97	13.70	14.81	15.89	17.09	18.19	19.03
32	17.73	18.49	19.39	20.73	22.06	23.59	25.14	26.60
33	0.25	0.25	0.26	0.26	0.26	0.26	0.27	0.27
34	23.70	24.80	26.10	28.00	29.90	32.10	34.30	36.40
35	50.70	54.10	57.40	61.70	65.60	69.80	74.50	79.40
36	27.00	29.30	31.30	33.70	35.70	37.70	40.20	43.00
37	25.60	27.80	29.80	32.20	34.10	36.10	38.50	41.20
38	1.40	1.50	1.50	1.50	1.60	1.60	1.70	1.80
39	5.28	5.52	5.69	5.92	6.16	6.50	6.95	7.57
40	5.97	6.31	6.71	7.27	7.84	8.51	9.16	9.80
41	–1.50	–2.80	–1.20	0.00	–0.60	–1.40	–1.20	2.10
42	21.44	21.78	21.80	23.05	23.91	25.05	26.91	28.79
43	356.38	365.51	369.34	394.45	413.59	437.36	474.32	512.53
44	439.44	452.48	464.47	498.78	524.38	561.59	610.33	666.51
45	417.99	430.69	442.67	475.73	500.46	536.54	583.42	637.72

1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
1200.79	1307.97	1406.84	1457.17	1568.48	1728.88	1980.04	2161.80
982.14	1069.74	1152.47	1186.22	1270.83	1407.88	1623.58	1771.47
500.66	545.14	586.54	602.47	644.70	714.33	837.40	926.56
37.18	40.60	44.93	48.35	52.92	58.15	65.08	71.71
444.30	484.00	521.00	535.40	573.20	635.40	721.10	773.20
24.90	25.70	28.60	29.90	32.20	37.40	56.20	55.00
15.20	16.20	17.10	18.70	18.80	20.20	23.40	36.90
39.70	43.50	48.70	51.40	56.50	63.00	70.40	74.50
222.90	243.60	257.10	252.30	265.70	292.50	326.40	338.50
70.70	76.40	82.60	88.40	97.10	108.00	118.70	129.10
59.90	65.90	73.40	80.20	87.30	96.80	107.90	118.90
4.90	5.30	5.80	6.30	6.80	7.60	8.40	9.00
8.30	8.70	9.00	9.30	9.40	9.80	10.30	10.90
4.70	5.20	5.90	6.30	7.20	8.10	9.40	10.20
2.10	2.30	2.60	2.70	2.90	3.30	3.70	4.40
1.80	2.10	2.00	2.30	2.20	2.40	2.70	2.80
3.90	4.20	4.40	4.80	5.10	5.50	6.40	6.90
21.60	24.30	27.80	31.40	34.70	39.10	43.90	49.90
4.80	5.40	6.30	7.10	8.00	9.20	10.00	10.60
7.80	8.40	9.60	10.00	11.00	11.80	13.10	14.20
7.80	8.40	9.50	10.30	11.20	12.80	15.00	16.70
11.00	12.70	13.50	14.50	15.60	17.50	18.10	20.30
5.00	6.20	6.50	6.80	7.40	8.60	8.20	9.90
6.00	6.50	7.00	7.70	8.20	8.90	9.90	10.40
219.05	239.33	258.27	272.04	295.85	322.60	360.75	392.03
51.94	56.30	60.18	62.80	67.71	73.20	83.29	91.94
13.73	14.63	15.79	16.55	17.63	18.84	20.76	22.53
153.38	168.39	182.30	192.69	210.51	230.56	256.70	211.51
54.50	60.00	64.80	68.20	74.00	83.10	93.60	107.30
78.50	86.80	94.40	100.50	109.80	119.40	132.00	138.70
20.38	21.59	23.10	23.99	26.71	28.06	31.10	31.57
28.57	30.59	33.32	35.22	39.25	42.02	46.88	49.76
0.27	0.27	0.28	0.28	0.29	0.29	0.29	0.29
39.20	42.10	46.10	49.00	54.90	59.10	66.30	70.50
84.90	90.70	98.70	105.40	116.70	126.10	139.50	151.10
45.70	48.60	52.60	56.40	61.80	67.00	73.20	80.60
43.90	46.60	50.50	54.10	59.40	64.40	70.30	77.20
1.80	2.00	2.10	2.30	2.40	2.60	2.90	3.40
8.19	9.00	10.21	11.23	12.54	13.96	15.78	18.19
10.63	11.51	12.78	13.78	15.65	17.08	19.42	20.74
–0.40	–1.10	–3.90	–1.10	1.80	–1.60	–4.30	–1.70
29.48	32.43	35.26	36.59	39.56	44.27	52.40	58.50
530.13	577.57	621.80	639.06	684.26	758.60	889.80	985.05
700.13	762.83	820.30	854.70	923.78	1014.55	1142.64	1235.25
670.66	730.40	785.04	818.11	884.22	970.28	1090.24	1176.75

(devam ediyor)

Tablo E.1 *(devamı)*

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
1	2366.72	2691.95	3054.58	3456.06	3832.06	4140.14	4653.19	4762.47
2	1931.16	2209.88	2517.80	2851.83	3160.15	3425.89	3847.44	3921.46
3	1023.78	1187.33	1367.27	1545.89	1710.49	1851.27	2078.34	2114.61
4	78.69	89.45	106.43	125.44	143.45	160.92	182.00	192.05
5	828.70	933.10	1044.10	1180.50	1306.20	1413.70	1587.10	1614.80
6	56.30	55.70	58.90	70.10	83.10	77.20	92.00	89.60
7	41.30	46.00	50.20	56.50	72.70	107.30	143.70	132.10
8	76.50	86.20	97.90	115.60	131.40	137.70	138.40	140.90
9	357.30	409.30	465.30	518.80	561.80	581.00	643.10	634.60
10	141.70	160.40	178.90	201.00	216.10	240.80	269.60	288.40
11	133.20	149.70	166.00	188.70	209.10	235.80	262.30	289.10
12	10.10	11.50	12.70	15.40	17.40	18.90	20.40	21.70
13	11.40	12.80	14.20	15.90	17.00	18.80	19.50	21.30
14	11.20	12.90	14.80	17.50	19.60	21.10	23.10	23.50
15	4.60	5.10	5.90	6.90	7.60	9.20	9.20	9.60
16	3.10	3.80	4.20	5.60	5.00	5.00	5.50	6.30
17	7.70	8.60	9.80	10.40	11.50	12.40	14.00	15.10
18	57.80	66.20	73.60	82.60	93.10	108.10	124.70	142.00
19	11.40	11.70	12.10	13.10	14.40	16.00	17.50	19.10
20	15.90	17.10	18.70	21.30	23.50	26.30	28.40	30.50
21	18.80	20.30	23.80	27.80	33.90	39.60	47.50	45.70
22	22.40	25.80	26.90	29.80	32.00	33.90	38.00	40.10
23	11.00	13.80	14.20	15.90	17.60	18.60	21.90	22.20
24	11.40	12.00	12.70	13.90	14.40	15.30	16.10	17.90
25	433.06	478.48	536.78	606.13	672.91	709.35	801.65	841.12
26	103.25	115.69	131.33	147.87	163.83	171.94	194.31	203.79
27	24.34	27.25	31.94	37.64	43.05	48.29	54.62	57.63
28	305.47	335.53	373.51	420.63	466.03	489.11	552.73	579.70
29	117.50	125.50	139.80	157.90	179.50	193.90	214.00	219.00
30	156.20	174.20	193.00	215.50	236.30	245.00	269.10	287.50
31	31.77	35.83	40.71	47.23	50.23	50.21	69.63	73.20
32	52.42	58.23	65.64	75.47	83.11	88.15	99.08	104.97
33	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30
34	74.40	82.80	93.50	107.70	118.60	125.80	141.40	149.80
35	161.80	178.50	198.70	228.00	254.70	281.50	318.70	342.70
36	87.40	95.70	105.20	120.30	136.10	155.70	177.30	192.90
37	83.60	91.30	100.20	114.80	129.60	148.10	168.10	183.60
38	3.80	4.40	5.00	5.50	6.50	7.60	9.20	9.30
39	20.65	22.40	24.93	28.24	32.87	37.94	29.45	31.77
40	21.98	24.57	27.86	32.23	35.49	37.65	42.32	44.83
41	2.50	3.60	0.00	–1.90	–1.00	4.90	4.10	–0.10
42	65.17	76.18	88.36	99.90	110.54	119.64	134.31	136.66
43	1088.95	1263.51	1455.63	1645.79	1821.04	1970.91	2212.65	2251.27
44	1342.95	1504.62	1687.31	1910.17	2121.56	2288.87	2574.85	2647.86
45	1277.77	1428.45	1598.95	1810.27	2011.02	2169.23	2440.54	2511.20

1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
5085.62	5689.10	6014.56	6236.33	6614.45	7223.85	7639.86
4167.12	4653.80	4901.13	5067.02	5378.21	5903.11	6215.87
2235.61	2497.25	2618.65	2664.48	2808.66	3122.99	3278.25
224.31	247.24	285.00	328.55	365.80	395.27	434.22
1707.20	1909.30	1997.48	2073.99	2203.75	2384.84	2503.40
74.30	92.90	92.01	93.60	100.67	104.26	113.48
118.40	119.40	114.17	74.29	76.84	80.02	80.25
149.60	171.50	186.57	203.80	219.17	237.40	247.72
683.20	771.90	789.54	832.42	875.54	940.66	966.00
320.00	354.40	374.10	393.50	408.20	444.30	460.90
317.60	347.30	383.30	416.38	460.74	510.82	557.24
24.30	27.00	30.36	32.43	36.01	41.25	44.47
23.10	25.00	29.70	31.88	33.99	38.50	42.99
26.10	29.20	33.21	36.28	38.13	40.50	43.59
10.80	12.80	12.44	13.69	13.84	15.59	16.94
6.60	7.30	9.02	10.48	12.51	13.53	14.72
16.80	17.80	19.91	22.08	24.82	27.40	29.75
156.10	169.00	184.56	200.30	226.14	250.30	273.31
21.00	23.50	25.75	27.57	29.50	32.49	35.53
32.80	35.70	38.35	41.67	45.81	51.24	55.95
49.90	56.90	63.62	74.43	83.60	93.92	104.92
44.10	51.90	57.80	60.00	62.60	67.40	77.80
23.60	27.90	30.80	30.30	30.30	32.70	39.70
20.50	24.00	27.00	29.70	32.30	34.70	38.10
913.30	1029.90	1118.18	1171.11	1246.83	1348.98	1441.03
220.06	248.59	268.62	279.00	295.80	320.09	341.01
67.31	74.19	85.53	98.59	109.77	118.62	130.30
625.92	707.12	764.03	793.51	841.25	910.28	969.72
226.50	263.10	280.84	282.05	294.77	317.38	339.47
316.40	350.80	377.40	400.54	426.36	459.95	485.98
83.02	93.22	105.78	110.93	120.12	132.96	144.28
117.30	130.20	145.68	153.97	166.56	183.05	198.32
0.30	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30
167.40	185.80	207.90	219.73	237.69	261.23	283.02
374.20	409.10	449.00	478.63	517.29	561.63	607.12
206.80	223.30	241.10	258.90	279.60	300.40	324.10
198.00	214.50	233.20	251.70	272.10	292.80	316.30
8.80	8.80	7.90	7.20	7.50	7.60	7.80
34.28	36.98	39.90	43.04	46.43	50.09	54.04
50.10	55.60	62.22	65.76	71.13	78.18	84.70
5.20	5.40	–4.75	–1.80	–10.59	–28.25	–17.05
144.48	161.39	169.23	172.19	181.51	201.83	211.86
2380.09	2658.64	2787.88	2836.67	2990.17	3324.82	3490.11
2850.01	3191.85	3395.91	3571.85	3805.79	4100.86	4361.61
2705.53	3030.46	3226.68	3399.66	3624.28	3899.03	4149.75

Tablo E.1 içerisinde yer alan değişkenlere ait dizin

	ORİJİNAL İNGİLİZCE TERMİNOLOJİ	TÜRKÇE TERMİNOLOJİ
ABR	Amortization of buildings and equipment rented out by the rental sector to others	Kiralama sektörünce öbür sektörlere kiralanan binalar ve teçhizata ait amortisman
C*	Constant capital used up (flow)	Kullanılıp tüketilmiş değişmez sermaye (akım)
D_p (= C^*_d)	Depreciation of productive fixed capital	Üretken sabit sermaye amortismanı
g	Estimated proportion of land rent in the total revenue of the real estate sector	Gayrimenkul sektörünün toplam geliri içerisindeki tahminî toprak kirası oranı
GHP_f	Gross housing product (imputed, farm)	Gayrisafi konut hizmetleri ürünü (izafi, tarımsal)
GHP_{nf}	Gross housing product (imputed, nonfarm)	Gayrisafi konut hizmetleri ürünü (izafi, tarım dışı)
GO_p	Gross output of productive sectors	Üretken sektörler gayrisafi çıktısı
GO_{tt}	Gross output of trade sector	Ticaret sektörü gayrisafi çıktısı
GVA'_{br}	Gross value added (or GNP, gross national product) of rental sector	Kiralama sektörü gayrisafi katma değeri (veya GSMH'sı, gayrisafi millî hasılası)
GVA*	Marxian gross value added	Marksist gayrisafi katma değer
GVA_{agr}	Gross value added (or GNP) by agriculture, forestry, and fisheries	Tarım, ormancılık ve balıkçılık gayrisafi katma değeri (veya GSMH'sı)
GVA_{br}	Gross value added (or GNP) of rental sector (net of ABR)	Kiralama sektörü gayrisafi katma değeri (veya GSMH'sı) (ABR hariç)
GVA_{con}	Gross value added (or GNP) by construction	İnşaat sektörü gayrisafi katma değeri (veya GSMH'sı)
GVA_{govep}	Gross value added (or GNP) by government enterprises (federal, state, local)	Kamu işletmeleri (federal, eyalet, yerel) gayrisafi katma değeri (veya GSMH'sı)
GVA_{gr}	Ground rent (nonimputed)	Toprak kirası (izafi olmayan)
GVA_{ir}	Gross housing product (imputed, farm and nonfarm)	Gayrisafi konut hizmetleri ürünü (izafi, tarımsal ve tarım dışı)
GVA_{man}	Gross value added (or GNP) by manufacturing	İmalat sanayisi gayrisafi katma değeri (veya GSMH'sı)
GVA_{min}	Gross value added (or GNP) by mining	Madencilik gayrisafi katma değeri (veya GSMH'sı)
GVA_{nir}	Gross value added (or GNP) of rental sector (nonimputed)	Kiralama sektörü gayrisafi katma değeri (veya GSMH'sı) (izafi olmayan)
GVA_p	Gross value added (or GNP) by productive sectors	Üretken sektörler gayrisafi katma değeri (veya GSMH'sı)
GVA_{re}	Gross value added (or GNP) of real estate-and-rental sector (imputed and nonimputed)	Gayrimenkul ve kiralama sektörü gayrisafi katma değeri (izafi ve izafi olmayan)
GVA_{rettr}	Gross value added (or GNP) by retail trade	Perakende ticaret gayrisafi katma değeri (veya GSMH'sı)
GVA_{servp}	Gross value added (or GNP) by productive subsectors of services	Hizmet sektörü üretken alt sektörleri gayrisafi katma değeri (veya GSMH'sı)
GVA'_{tt}	Gross value added (or GNP) by trade sector (wholesale and retail)	Ticaret sektörü (toptan ve perakende) gayrisafi katma değeri (veya GSMH'sı)
GVA_{tut}	Gross value added (or GNP) by transportation and public utilities	Taşımacılık ve kamusal altyapı hizmetleri gayrisafi katma değeri (veya GSMH'sı)
GVA_{whtr}	Gross value added (or GNP) by wholesale trade	Toptan ticaret gayrisafi katma değeri (veya GSMH'sı)
M'_p (=C^*_m)	Materials inputs into production	Üretime giren malzeme girdileri
M'_{tt}	Intermediate inputs of trade sector	Ticaret sektörü ara girdileri
RY'_p	Royalties of productive sectors	Üretken sektör imtiyazları
RY'_{tt}	Royalties of trade sector	Ticaret sektörü imtiyazları
S.D.	Statistical discrepancy	İstatistiki hata
TV*	Total value	Toplam değer
VA*	Marxian net value added	Marksist net katma değer

Tablo E.2. *TP* hesaplama prosedürü, 1948–89 (milyar dolar)*

Kaynaklar[a]	Değişkenler	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
	TP*	446.21	431.96	481.62	551.62	573.95	605.37	596.63	652.91	687.21	717.30	711.67	774.29	795.67	811.42
Tablo D.2	$M'_p (= C^*_m)$	198.47	189.06	212.56	244.59	254.35	268.66	261.36	287.18	303.11	314.63	308.00	334.93	343.72	347.54
Tablo D.2	M'_{tt}	21.68	21.36	22.74	24.73	25.42	25.97	26.38	28.43	29.84	31.18	31.61	34.00	34.61	35.24
Tablo D.2	M'_{tv}	4.86	5.31	5.86	6.54	7.25	8.10	8.78	9.53	10.47	11.39	12.32	13.61	14.49	15.42
	$GFP = TP^* - C^*_m$	247.74	242.90	269.06	307.03	319.61	336.71	335.26	365.74	384.10	402.67	403.67	439.36	451.95	463.88
	CON*	158.46	160.16	171.79	185.65	194.14	204.41	209.09	224.27	234.18	246.03	251.64	269.19	279.74	286.69
101 2	CON	174.90	173.80	192.10	208.10	219.10	232.60	239.80	257.90	270.60	285.30	294.60	316.30	330.70	341.10
Tablo E.I	GVA_{ir}	8.40	9.40	10.70	12.20	14.00	15.90	17.70	19.40	21.00	22.90	24.90	27.00	29.30	31.30
Tablo D.2	RY_{con}	6.90	7.48	8.20	9.07	9.98	11.07	11.90	12.82	13.99	15.10	16.21	18.18	19.65	21.24
601 73	HH_{con}	2.40	2.40	2.60	2.70	2.60	2.70	2.60	3.10	3.30	3.30	3.50	3.60	3.80	3.70
Tablo D.2	ROW_{con}	–1.27	–1.14	–1.18	–1.52	–1.61	–1.48	–1.49	–1.69	–1.87	–2.02	–1.65	–1.67	–1.79	–1.83
	IG*	44.27	33.55	51.96	56.94	49.73	50.96	49.97	65.31	67.95	66.06	58.40	74.79	72.55	71.27
101 6	IG	47.10	36.50	55.10	60.50	53.50	54.90	54.10	69.70	72.70	71.10	63.60	80.20	78.20	77.10
Tablo D.2	RY_i	0.05	0.06	0.06	0.07	0.08	0.08	0.09	0.10	0.10	0.11	0.12	0.13	0.13	0.13
Tablo E.I	ABR	2.77	2.89	3.07	3.49	3.69	3.86	4.04	4.30	4.65	4.93	5.09	5.28	5.52	5.69
	(X – IM)*	4.06	3.76	–0.71	0.67	–0.98	–2.69	–1.55	–1.85	–0.24	1.09	–2.03	–4.14	–0.37	0.48
101 15	X – IM	7.00	6.50	2.20	4.50	3.20	1.30	2.60	3.00	5.30	7.30	3.30	1.50	5.90	7.20
Tablo D.2	RY_{x-im}	0.07	0.09	0.10	0.12	0.15	0.17	0.20	0.23	0.26	0.30	0.34	0.37	0.39	0.41
Tablo D.2	ROW_{x-im}	2.87	2.65	2.81	3.71	4.04	3.81	3.95	4.62	5.27	5.91	4.99	5.27	5.88	6.31
	G*	14.40	18.76	17.42	32.50	44.06	49.96	42.59	40.05	41.89	46.93	51.73	51.92	50.93	54.77
301 7	G	32.60	39.00	38.80	60.40	75.80	82.70	76.00	75.30	79.60	87.30	95.40	97.90	100.60	108.40
Tablo D.2	RY_G	0.20	0.25	0.31	0.39	0.47	0.57	0.67	0.78	0.91	1.05	1.20	1.68	2.17	2.71
301 8	W_G	18.10	20.10	21.20	27.70	31.50	32.40	33.00	34.80	37.20	39.80	42.90	44.80	48.10	51.60
Tablo D.2	ROW_g	–0.10	–0.11	–0.13	–0.19	–0.22	–0.23	–0.26	–0.33	–0.40	–0.49	–0.44	–0.50	–0.59	–0.68
Tablo E.I	C^*_d	9.42	9.29	10.81	12.85	13.80	15.04	15.08	17.07	18.54	19.79	19.92	21.44	21.78	21.80
	$FP^* = GFP^* - C^*_d$	238.32	233.60	258.25	294.18	305.81	321.68	320.18	348.67	365.56	382.88	383.75	417.91	430.16	442.08

Tablo E.2. *(devamı)*

Kaynaklar[a]	Değişkenler	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
	TP*	869.52	913.42	973.35	1057.19	1149.69	1199.81	1307.46	1406.26	1456.35	1567.82	1728.41	1979.91	2162.38	2368.48
Tablo D.2	M'_p (= C^*_m)	371.40	389.68	412.31	447.41	483.74	500.66	545.14	586.54	602.47	644.70	714.33	837.40	926.56	1023.78
Tablo D.2	M'_{it}	37.27	38.59	42.00	45.03	48.49	51.94	56.30	60.18	62.80	67.71	73.20	83.29	91.94	103.25
Tablo D.2	M'_{ry}	16.32	17.36	18.52	20.03	22.06	24.05	25.88	28.21	29.91	32.23	34.86	39.21	43.41	47.86
	GFP = TP* – C^*_m	498.12	523.74	561.05	609.78	665.94	699.15	762.32	819.72	853.88	923.12	1014.08	1142.52	1235.82	1344.71
	CON*	303.64	319.67	343.59	370.24	400.85	421.33	464.47	502.02	537.49	580.57	637.77	708.07	776.70	860.42
101 2	CON	361.90	381.70	409.30	440.70	477.30	503.60	552.50	597.90	640.00	691.60	757.60	837.20	916.50	1012.80
Tablo E.I	GVA_{ir}	33.70	35.70	37.70	40.20	43.00	45.70	48.60	52.60	56.40	61.80	67.00	73.20	80.60	87.40
Tablo D.2	RY_{con}	22.80	24.61	26.44	28.81	31.95	35.09	38.19	42.11	45.17	49.26	53.94	58.71	62.90	67.10
601 73	HH_{con}	3.80	3.80	3.90	4.00	4.00	4.20	4.40	4.40	4.50	4.60	4.60	4.80	4.60	4.60
Tablo D.2	ROW_{con}	–2.04	–2.08	–2.33	–2.54	–2.50	–2.72	–3.16	–3.24	–3.55	–4.63	–5.71	–7.58	–8.30	–6.72
	IG*	81.54	86.80	92.94	109.07	120.83	117.28	127.76	142.73	137.31	159.69	187.77	222.71	222.26	198.56
101 6	IG	87.60	93.10	99.60	116.20	128.60	125.70	137.00	153.20	148.80	172.50	202.00	238.80	240.80	219.60
Tablo D.2	RY_i	0.14	0.14	0.16	0.18	0.21	0.23	0.24	0.25	0.26	0.26	0.27	0.31	0.35	0.39
Tablo E.I	ABR	5.92	6.16	6.50	6.95	7.57	8.19	9.00	10.21	11.23	12.54	13.96	15.78	18.19	20.65
	(X – IM)*	–0.92	–0.20	1.59	–0.39	–2.41	–3.33	–6.51	–6.39	–4.25	–9.56	–15.55	–9.23	–14.12	4.02
101 15	X – IM	6.90	8.20	10.90	9.70	7.50	7.40	5.50	5.60	8.50	6.30	3.20	16.80	16.30	31.10
Tablo D.2	RY_{x-im}	0.4}	0.45	0.53	0.62	0.74	0.87	0.97	1.10	1.21	1.35	1.52	1.78	2.05	2.35
Tablo D.2	ROW_{x-im}	7.38	7.94	8.79	9.47	9.17	9.86	11.04	10.89	11.54	14.51	17.23	24.25	23.87	24.73
	G*	60.26	61.52	62.41	65.80	76.14	87.90	94.42	92.96	90.63	92.46	96.04	98.47	115.63	130.59
301 7	G	118.10	123.80	130.00	138.60	158.60	179.80	197.70	207.30	218.20	232.30	250.00	266.50	299.10	335.10
Tablo D.2	RY_G	3.29	3.95	4.25	4.63	5.14	5.65	6.56	7.70	8.76	10.11	11.69	13.50	15.33	17.32
301 8	W_G	55.40	59.30	64.40	69.30	78.40	87.40	97.80	107.50	119.50	130.30	142.60	155.00	168.70	187.70
Tablo D.2	ROW_g	–0.85	–0.97	–1.06	–1.12	–1.08	–1.14	–1.08	–0.86	–0.69	–0.57	–0.33	–0.47	–0.57	–0.51
Tablo E.I	C^*_d	23.05	23.91	25.05	26.91	28.79	29.48	32.43	35.26	36.59	39.56	44.27	52.40	58.50	65.17
	FP* = GFP* – C^*_d	475.07	499.83	536.00	582.87	637.16	669.68	729.89	784.46	817.30	883.56	969.81	1090.12	1177.33	1279.53

Kaynaklar[a]	Değişkenler	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
	TP*	2694.39	3058.10	3456.76	3833.25	4141.10	4654.40	4763.86	5086.97	5691.02	6014.18	6224.47	6606.59	7226.22	7641.82
Tablo D.2	M'_p (= C^*_m)	1187.33	1367.27	1545.89	1710.49	1851.27	2078.34	2114.61	2235.61	2497.25	2618.65	2664.48	2808.66	3122.99	3278.25
Tablo D.2	M'_{tt}	115.69	131.33	147.87	163.83	171.94	194.31	203.79	220.06	248.59	268.62	279.00	295.80	320.09	341.01
Tablo D.2	M'_{tv}	54.66	65.33	73.99	84.61	94.92	107.35	113.28	132.31	145.83	168.11	193.79	215.76	233.15	256.12
	GFP = TP* – C^*_m	1507.06	1690.83	1910.87	2122.76	2289.84	2576.06	2649.25	2851.36	3193.77	3395.53	3559.99	3797.93	4103.23	4363.57
	CON*	961.28	1068.01	1185.13	1321.81	1454.98	1599.86	1710.89	1853.81	2013.39	2161.53	*2215.13*	2434.73	2619.76	2777.29
101 2	CON	1129.30	1257.20	1403.50	1566.80	1732.60	1915.10	2050.70	2234.50	2430.50	2629.00	2797.40	3009.40	3238.20	3450.10
Tablo E.I	GVA_{ir}	95.70	105.20	120.30	136.10	155.70	177.30	192.90	206.80	223.30	241.10	258.90	279.60	300.40	324.10
Tablo D.2	RY_{con}	74.14	85.72	101.03	115.54	129.62	146.59	154.68	180.67	199.14	229.56	264.63	294.63	318.37	349.74
601 73	HH_{con}	5.40	5.90	6.20	6.50	6.60	7.00	7.60	8.20	8.90	9.03	9.08	9.13	9.72	10.25
Tablo D.2	ROW_{con}	–7.22	–7.63	–9.16	–13.15	–14.29	–15.65	–15.38	–14.99	–14.23	–12.22	–10.93	–8.69	–10.06	–11.29
	IG*	254.84	318.62	387.90	421.18	398.22	485.10	414.52	466.85	626.53	601.72	614.64	651.16	694.94	714.89
101 6	IG	277.70	344.10	416.80	454.80	437.00	515.50	447.30	502.30	664.80	643.10	659.40	699.50	747.10	771.20
Tablo D.2	RY_i	0.46	0.56	0.66	0.75	0.84	0.95	1.00	1.17	1.29	1.49	1.72	1.91	2.06	2.27
Tablo E.I	ABR	22.40	24.93	28.24	32.87	37.94	29.45	31.77	34.28	36.98	39.90	43.04	46.43	50.09	54.04
	(X – IM)*	–12.91	–35.29	–40.48	–44.04	–36.36	–41.22	–47.94	–79.65	–129.87	–141.28	–156.38	–164.96	–131.34	–110.05
101 15	X – IM	18.80'	1.90	4.10	18.80	32.10	33.90	26.30	–6.10	–58.90	–78.00	–97.40	–114.70	–74.10	–46.10
Tablo D.2	RY_{x-im}	2.78	3.43	4.04	4.62	5.18	5.86	6.18	7.22	7.96	9.18	10.58	11.78	12.73	13.98
Tablo D.2	ROW_{x-im}	28.93	33.76	40.54	58.22	63.27	69.26	68.06	66.33	63.01	54.10	48.40	38.48	44.52	49.97
	G*	133.49	142.84	156.47	175.38	206.13	230.67	254.71	257.99	289.29	336.83	353.20	365.44	366.63	384.31
301 7	G	356.90	387.30	425.20	467.80	530.40	588.10	641.70	675.00	735.90	820.80	872.20	921.40	962.50	1025.60
Tablo D.2	RY_G	20.23	24.70	29.11	33.29	37.35	42.24	44.57	52.06	57.38	66.15	76.25	84.90	91.74	100.78
301 8	W_G	203.80	220.50	240.50	260.40	288.30	316.70	343.90	366.40	390.60	419.00	443.80	471.90	505.10	541.60
Tablo D.2	ROW_g	–0.61	–0.74	–0.88	–1.27	–1.38	–1.51	–1.48	–1.45	–1.37	–1.18	–1.05	–0.84	–0.97	–1.09
Tablo E.I	C^*_d	76.18	88.36	99.90	110.54	119.64	134.31	136.66	144.48	161.39	169.23	172.19	181.51	201.83	211.86
	FP* = GFP* – C^*_d	1430.88	1602.47	1810.97	2012.22	2170.20	2441.75	2512.59	2706.88	3032.38	3226.30	3387.80	3616.42	3901.40	4151.71

[a] Aksi belirtimedikçe, tüm veriler MGHH'ndan gelmektedir (örneğin, BEA 1986). İlk üç rakam ilgili tablo numarasını, sonraki rakamlar ise tablodaki satır numarasını işaret etmektedir.

Tablo E.2 içerisinde yer alan değişkenlere ait dizin

	ORİJİNAL İNGİLİZCE TERMİNOLOJİ	TÜRKÇE TERMİNOLOJİ
ABR	Amortization of buildings and equipment rented out by the rental sector to others	Kiralama sektörünce öbür sektörlere kiralanan binalar ve teçhizata ait amortisman
CON	Personal consumption expenditures	Kişisel tüketim harcamaları
CON*	Marxian final personal consumption expenditures	Marksist nihai kişisel tüketim harcamaları
C_d^*	Depreciation of productive fixed capital	Üretken sabit sermaye amortismanı
FP*	Marxian final product	Marksist nihai ürün
G	Government purchases of goods and services	Devletin mal ve hizmet alımları
G*	Marxian government purchases of goods and services	Devletin mal ve hizmet alımları (Marksist)
GFP*	Marxian gross final product	Marksist gayrisafi nihai ürün
GVA_{ir}	Gross housing product (imputed, farm and nonfarm)	Gayrisafi konut hizmetleri ürünü (izafi, tarımsal ve tarım dışı)
HH_{con}	Consumer payments to household sector	Hanehalkı sektörüne yapılan tüketici ödemeleri
IG	Gross private domestic investment	Özel gayrisafi yurt içi yatırım
IG*	Marxian gross private domestic investment	Özel gayrisafi yurt içi yatırım (Marksist)
M'_p (=C*)	Materials inputs into production	Üretime giren malzeme girdileri
M'_{ry}	Intermediate inputs of royalties sector	İmtiyazlar sektörü ara girdileri
M'_{tt}	Intermediate inputs of trade sector	Ticaret sektörü ara girdileri
ROW_{x-im}	Trade sector's payments to rest-of-world sector	Dış âlem sektörüne yapılan ticaret sektörü ödemeleri
ROW_{con}	Consumer payments to rest-of-world sector	Dış âlem sektörüne yapılan tüketici ödemeleri
ROW_g	Government payments to rest-of-world sector	Dış âlem sektörüne yapılan devlet ödemeleri
RY_{x-im}	Trade sector's payments to royalties sector	İmtiyazlar sektörüne yapılan ticaret sektörü ödemeleri
RY_{con}	Consumer payments to royalties sector	İmtiyazlar sektörüne yapılan tüketici ödemeleri
RY_g	Government payments to royalties sector	İmtiyazlar sektörüne yapılan devlet ödemeleri
RY_i	Business payments to royalties sector	İmtiyazlar sektörüne yapılan işletme ödemeleri
TP*	Marxian total product	Marksist toplam ürün
w_g	Government compensation of employees	Devlet çalışanlarının brüt ücretleri
X – IM	Net export of goods and services	Net mal ve hizmet ihracatı
(X – IM)*	Marxian net export of goods and services	Marksist net mal ve hizmet ihracatı

F

Üretken ve üretken olmayan emek

İstihdama ilişkin başlıca veri tabanımız MGHH'ndan gelmektedir. Toplam istihdam L için, hem çalışanları, hem de kendi hesabına çalışan kişileri kapsadığından ötürü, üretimde çalışan kişileri (PEP) kullanacağız. Tek tek üretim sektörleri için, üretim emeğinin toplam emeğe oranlarını hesaplamakta ise, BLS verilerini kullanacağız. Söz konusu oranlar, daha sonra, ilgili MGHH istihdam toplamlarına, bunları kıyaslanabilir bileşenlere ayırmak amacıyla uygulanacak.

Üretken emek, kapitalist üretim sektörlerinde istihdam edilen üretim emeğidir: Tarım, madencilik, inşaat, taşımacılık ve kamusal altyapı hizmetleri, imalat ve üretken hizmetler (işletme hizmetleri, hukuk hizmetleri ve özel hanehalkları hariç tüm hizmetler olarak tanımlanmıştır); üretken hizmetlerin tam listesi için bkz. Tablo E.1). Kavram, üretim sektörlerinde istihdam edilen üretim dışı emeğin (satış vs.) yanı sıra, ticaret ve finans gibi üretim dışı sektörlerdeki emeği de dışarıda bırakır. Toplam üretken emek, her bir üretim sektöründeki üretim işçilerinin toplamından oluşur. Toplam üretken olmayan emek ise, üretim sektörlerindeki üretim dışı işçilerle, üretim dışı sektörlerdeki tüm işçilerin toplamından oluşur.

Hizmet dışı üretim (production nonservice) sektörlerindeki toplam istihdam, MGHH'nda doğrudan mevcuttur. Ancak, hizmet sektörünün sadece bir bölümünü üretken saydığımız için, üretken hizmetlerdeki istihdamı, üretken hizmet sektörleri GSMH'sının toplam hizmetler GSMH'na oranını hesaplamak ve bu oranı hizmet sektörlerindeki toplam istihdama uygulamak suretiyle bulacağız (Tablo E.1 ve F.1). Üretim sektörlerini $j = 1, \ldots, k$ ve üretim dışı sektörleri de $j = k + 1, \ldots, n$ olarak numaralandırırsak:

L_j = $j$inci sektördeki toplam istihdam (MGHH'ndan)
= üretimde çalışan kişiler (PEP)
= tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar (FEE)
+ kendi hesabına çalışanlar (SEP);

$L = \Sigma L_j$ = toplam emek;

$(L_p / L)'_j$ = $j$inci üretim sektöründeki üretim işçisi / toplam işçi oranı,
$j = 1, \ldots, k$ (BLS);

$$(L_p)_j = (L_p / L)'_j \cdot (L_j)$$

$= j$inci üretim sektöründeki tahminî üretim işçisi istihdamı, $j = 1, \ldots, k$;

$L_p = \Sigma\,(L_p)_j$ = toplam üretken emek;

$L_u = L - L_p$ = toplam üretken olmayan emek

olur.

Tablo F.1 1948–89 yılları için üretken ve üretken olmayan emeği özetlemektedir.

Tablo F.1 içerisinde yer alan değişkenlere ait dizin

	ORİJİNAL İNGİLİZCE TERMİNOLOJİ	TÜRKÇE TERMİNOLOJİ
g	Estimated proportion of land rent in the total revenue of the real estate sector	Gayrimenkul sektörü toplam geliri içerisindeki tahminî toprak kirası oranı
$(GNP_{pr})_{serv}$	Total GNP produced by productive services	Üretken hizmetlerce üretilen toplam GSMH
GNP_{serv}	Total GNP produced by all services	Tüm hizmetlerce üretilen toplam GSMH
L	Total employment in all sectors	Tüm sektörlerdeki toplam istihdam
L_{agr}	Total employment in agriculture, forestry, and fisheries	Tarım, ormancılık ve balıkçılıkta toplam istihdam
L_{br}	Total employment in the building rental sector	Bina kiralama sektöründe toplam istihdam
L_{con}	Total employment in construction	İnşaat sektöründe toplam istihdam
L_d	Total employment in dummy sectors (government – federal, state, and local)	Kukla sektörlerde toplam istihdam (kamu – federal, eyalet ve yerel)
L_{fi}	Total employment in finance and insurance	Finans ve sigortacılıkta toplam istihdam
L_{fire}	Total employment in finance, insurance, and real estate	Finans, sigortacılık ve gayrimenkuldeki toplam istihdam
L_{gefed}	Total employment in government enterprises (federal)	Devlet işletmelerinde toplam istihdam (federal)
L_{gesl}	Total employment in government enterprises (state and local)	Devlet işletmelerinde toplam istihdam (eyalet ve yerel)
$L_{getotal}$	Total employment in government enterprises (federal, state, and local)	Devlet işletmelerinde toplam istihdam (federal, eyalet ve yerel)
$L_{govntfed}$	Total employment in government (federal)	Toplam devlet istihdamı (federal)
$L_{govntsl}$	Total employment in government (state and local)	Toplam devlet istihdamı (eyalet ve yerel)
L_{gr}	Total employment in the ground-rent sector	Toprak kirası sektöründeki toplam istihdam
L_{man}	Total employment in manufacturing	İmalat sektöründeki toplam istihdamı
L_{min}	Total employment in mining	Madencilikteki toplam istihdam
L_p	Estimated total productive labor in all sectors	Tüm sektörlerdeki tahminî toplam üretken emek
$(L_p)_{agr}$	Estimated total productive labor in agriculture, forestry, and fisheries	Tarım, ormancılık ve balıkçılıktaki tahminî toplam üretken emek
$(L_p)_{con}$	Estimated total productive labor in construction	İnşaat sektöründe tahminî toplam üretken emek
$(L_p)_{gefed}$	Estimated total productive labor in government enterprises (federal)	Devlet işletmelerindeki (federal) tahminî toplam üretken emek
$(L_p)_{gesl}$	Estimated total productive labor in government enterprises (state and local)	Devlet işletmelerindeki (eyalet ve yerel) tahminî toplam üretken emek
$(L_p)_{getotal}$	Estimated total productive labor in government enterprises (federal, state, and local)	Devlet işletmelerinde tahminî toplam üretken emek (federal, eyalet ve yerel)
$(L_p)_{man}$	Estimated total productive labor in manufacturing	İmalat sektöründe tahminî toplam üretken emek
$(L_p)_{min}$	Estimated total productive labor in mining	Madencilikteki tahminî toplam üretken emek
$(L_p)_{serv}$	Estimated total productive labor in productive subsectors of services	Üretken hizmet alt sektörlerinde tahminî toplam üretken emek

$(L_p)_{tut}$	Estimated total productive labor in transportation and public utilities	Taşımacılık ve kamusal altyapı hizmetlerinde tahminî toplam üretken emek
$(L''_p)_{serv}$	Total production workers in all services (BLS)	Tüm hizmetlerdeki toplam üretim işçisi (BLS)
$(L'_p)_{con}$	Total production workers in construction (BLS)	İnşaat sektöründe toplam üretim işçisi (BLS)
$(L'_p)_{man}$	Total production workers in manufacturing (BLS)	İmalat sektöründe toplam üretim işçisi (BLS)
$(L'_p)_{min}$	Total production workers in mining (BLS)	Madencilikteki toplam üretim işçisi (BLS)
$(L'_p)_{serv}$	Estimated total productive labor in all services	Tüm hizmetlerdeki toplam üretken emek hesabı
$(L'_p)_{tut}$	Total production workers in transportation and public utilities (BLS)	Taşımacılık ve kamusal altyapı hizmetlerindeki toplam üretim işçisi (BLS)
L_p / L	Ratio of productive to total labor	Üretken emeğin toplam emeğe oranı
L_p / L_u	Ratio of productive to unproductive labor	Üretken emeğin üretken olmayan emeğe oranı
L_r	Total employment in royalties sectors	İmtiyaz sektörlerindeki toplam emek
L_{re}	Total employment in real estate	Gayrimenkuldeki toplam emek
L_{rettr}	Total employment in retail trade	Perakende ticaretteki toplam emek
L_{serv}	Total employment in all services	Tüm hizmetlerdeki toplam istihdam
L_{tut}	Total employment in transportation and public utilities	Taşımacılık ve kamusal altyapı hizmetlerindeki toplam istihdam
L_u	Estimated total unproductive labor in all sectors	Tüm sektörlerdeki tahminî toplam üretken olmayan emek
$(L_u)_{agr}$	Estimated total unproductive labor in agriculture, forestry, and fisheries	Tarım, ormancılık ve balıkçılıktaki tahminî toplam üretken olmayan emek
$(L_u)_{con}$	Estimated total unproductive labor in construction	İnşaattaki tahminî toplam üretken olmayan emek
$(L_u)_{getotal}$	Estimated total unproductive labor in government enterprises (federal, state, and local)	Kamu işletmelerindeki (federal, eyalet ve yerel) tahminî toplam üretken olmayan emek
$(L_u)_{man}$	Estimated total unproductive labor in manufacturing	İmalattaki tahminî toplam üretken olmayan emek
$(L_u)_{min}$	Estimated total unproductive labor in mining	Madencilikteki tahminî toplam üretken olmayan emek
$(L_u)_{serv}$	Estimated total unproductive labor in all services	Tüm hizmetlerdeki tahminî toplam üretken olmayan emek
$(L_u)_{tut}$	Estimated total unproductive labor in transportation and public utilities	Taşımacılık ve kamusal altyapı hizmetlerindeki tahminî toplam üretken olmayan emek
L_{whtr}	Total employment in wholesale trade	Toptan ticaretteki toplam istihdam
L''_{serv}	Total workers in all services (BLS)	Tüm hizmetlerdeki toplam işçi sayısı (BLS)
L'_{con}	Total workers in construction (BLS)	İnşaat sektöründe toplam işçi sayısı(BLS)
L'_{man}	Total workers in manufacturing (BLS)	İmalat sektöründe toplam işçi sayısı (BLS)
L'_{min}	Total workers in mining (BLS)	Madencilikteki toplam işçi sayısı (BLS)
L'_{tut}	Total workers in transportation and public utilities (BLS)	Taşımacılık ve kamusal altyapı hizmetlerindeki toplam işçi sayısı (BLS)
$(GNP_{pr} / GNP)_{serv}$	Ratio of GNP produced by productive-subsectors of services to GNP produced by all services	Üretken hizmet alt sektörlerince üretilen GSMH'nın tüm hizmetlerce üretilen GSMH'ya oranı
$(L_p / L)_{nongovtot}$	Ratio of production to total workers in all nongovernmental sectors (BLS)	Tüm devlet dışı sektörlerdeki üretim işçilerinin toplam işçilere oranı (BLS)
$(L_p / L)''_{serv}$	Ratio of production to total workers in all services (BLS)	Tüm hizmetlerde üretim işçilerinin toplam işçilere oranı (BLS)
$(L_p / L)'_{con}$	Ratio of production to total workers in construction (BLS)	İnşaat sektöründeki üretim işçilerinin toplam işçilere oranı (BLS)
$(L_p / L)'_{man}$	Ratio of production to total workers in manufacturing (BLS)	İmalat sektöründeki üretim işçilerinin toplam işçilere oranı (BLS)
$(L_p / L)'_{min}$	Ratio of production to total workers in mining (BLS)	Madencilikteki üretim işçilerinin toplam işçilere oranı (BLS)
$(L_p / L)'_{tut}$	Ratio of production to total workers in transportation and public utilities (BLS)	Taşımacılık ve kamusal altyapı hizmetlerindeki üretim işçilerinin toplam işçilere oranı (BLS)

Tablo F.1. *Üretken ve üretken olmayan emek, 1948–89*

Kaynaklar[a]	Sektörler	Birimler	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
	ÜRETİM L_p	bin	32,994	31,201	32,226	33,123	32,768	33,043	31,230	31,714	31,864	31,433	29,349	30,020	30,047	29,363
	İmalat															
610B 13	L_{man}	bin	15,961	14,777	15,508	16,665	16,904	17,652	16,378	16,852	17.121	17,077	15,606	16,371	16,498	16,075
SEHE[b]	$(L'_p)_{man}$	bin	12,910	11,790	12,523	13,368	13,359	14,055	12,817	13,288	13,436	13,189	11,997	12,603	12,586	12,083
SEHE	L'_{man}	bin	15,582	14,441	15,241	16,393	16,632	17,594	16,314	16,882	17,243	17,174	15,945	16,675	16,796	16,236
	$(L_p/L)'_{man}$		0.829	0.816	0.822	0.815	0.803	0.799	0.786	0.787	0.779	0.768	0.752	0.756	0.749	0.740
	$(L_p)_{man} = (L_p/L)'_{man} \times L_{man}$	bin	13,224	12,064	12,742	13,590	13,577	14,101	12,867	13,264	13.341	13,115	11,742	12,373	12,363	11,897
	$(L_u)_{man} = L_{man} - (L_p)_{man}$	bin	2,737	2,713	2,766	3,075	3,327	3,551	3,511	3,588	3,780	3,962	3,864	3,998	4,135	4,178
	Madencilik															
610B 7	L_{min}	bin	1,028	956	957	972	949	908	833	835	873	869	775	742	721	685
SEHE	$(L'_p)_{min}$	bin	906	839	816	840	801	765	686	680	702	695	611	590	570	532
SEHE	L'_{min}	bin	994	930	901	929	898	866	791	792	822	828	751	732	712	672
	$(L_p/L)'_{min}$		0.911	0.902	0.906	0.904	0.892	0.883	0.867	0.859	0.854	0.839	0.814	0.806	0.801	0.792
	$(L_p)_{min} = (L_p/L)'_{min} \times L_{min}$	bin	937	862	867	879	846	802	722	717	746	729	631	598	577	542
	$(L_u)_{min} = L_{min} - (L_p)_{min}$	bin	91	94	90	93	103	106	111	118	127	140	144	144	144	143
	İnşaat															
610B 12	L_{con}	bin	3,305	3,155	3,415	3,628	3,601	3,528	3,394	3,463	3,580	3,525	3,397	3,533	3,491	3,461
SEHE	$(L'_p)_{con}$	bin	1,954	1,949	2,101	2,343	2,360	2,341	2,316	2,477	2,653	2,577	2,420	2,577	2,497	2,426
SEHE	L'_{con}	bin	2,198	2,194	2,364	2,637	2,668	2,659	2,646	2,839	3,039	2,962	2,817	3,004	2,926	2,859
	$(L_p/L)'_{con}$		0.889	0.888	0.889	0.889	0.885	0.880	0.875	0.872	0.873	0.870	0.859	0.858	0.853	0.849
	$(L_p)_{con} = (L_p/L)'_{con} \times L_{con}$	bin	2,938	2,803	3,035	3,224	3,185	3,106	2,971	3,021	3,125	3,067	2,918	3,031	2,979	2,937
	$(L_u)_{con} = L_{con} - (L_p)_{con}$	bin	367	352	380	404	416	422	423	442	455	458	479	502	512	524
	Taşımacılık ve kamusal altyapı															
610B 37	L_{tut}	bin	4,318	4,135	4,172	4,377	4,390	4,438	4,226	4,283	4,389	4,377	4,099	4,083	4,100	3,993
SEHE[c]	$(L'_p)_{tut}$	bin	3,964	3,761	3,791	3,954	3,947	3,971	3,753	3,799	3,874	3,845	3,577	3,604	3,580	3,469
SEHE	L'_{tut}	bin	4,189	4,001	4,034	4,226	4,248	4,290	4,084	4,141	4,244	4,241	3,978	4,011	4,004	3,903
	$(L_p/L)'_{tut}$		0.946	0.940	0.940	0.936	0.929	0.926	0.919	0.917	0.913	0.907	0.899	0.899	0.894	0.889
	$(L_p)_{tut} = (L_p/L)'_{tut} \times L_{tut}$	bin	4,086	3,887	3.921	4,095	4,079	4,108	3,883	3,929	4,006	3,968	3,686	3,669	3,666	3,549
	$(L_u)_{tut} = L_{tut} - (L_p)_{tut}$	bin	232	248	251	282	311	330	343	354	383	409	413	414	434	444
	Hizmetler[d]															
610B 60	L_{serv}	bin	7,707	7,688	7,911	8,033	8,006	8,097	8,019	8,382	8,720	9,006	9,158	9,430	9,817	10,005
SEHE[c]	$(L''_p)_{serv}$	bin	4,858	4,903	4,998	5,169	5,293	5,419	5,556	5,805	6,027	6,228	6,289	6,567	6.825	7,041
SEHE	L''_{serv}	bin	5,181	5,240	5,357	5,547	5,699	5,835	5,969	6,240	6,497	6,708	6,765	7,087	7,378	7,620
	$(L_p/L)''_{serv}$		0.938	0.936	0.933	0.932	0.929	0.929	0.931	0.930	0.928	0.928	0.930	0.927	0.925	0.924
	$(L'_p)_{serv} = (L_p/L)''_{serv} \times L_{serv}$	bin	7,227	7,194	7,381	7,486	7,436	7,520	7,464	7,798	8,089	8,362	8,514	8,738	9,081	9,245
	$(GNP_{pr})_{serv}$[d]	milyar $	15.6	16.1	17.1	18.4	19.3	20.8	21.7	24.0	26.1	28.1	29.5	32.1	34.3	36.5
601 60	GNP_{serv}	milyar $	21.9	22.6	24.2	26.4	28.1	30.2	31.6	35.1	38.7	41.7	44.0	48.3	51.4	54.9
	$(GNP_{pr}/GNP)_{serv}$		0.712	0.712	0.707	0.697	0.687	0.689	0.687	0.684	0.674	0.674	0.670	0.665	0.667	0.665
	$(L_p)_{serv} = (GNP_{pr}/GNP)_{serv} \times (L'_p)_{serv}$	bin	5,148	5,125	5,215	5,217	5,107	5,179	5,126	5,332	5,455	5,635	5,708	5,807	6,060	6,146
	$(L_u)_{serv} = L_{serv} - (L_p)_{serv}$	bin	2,559	2,563	2,696	2,816	2,899	2,918	2,893	3,050	3,265	3,371	3,450	3,623	3,757	3,859

	Tarım[e]															
10B 4	L_{agr}	bin	6,625	6,440	6,402	6,022	5,879	5,696	5,713	5,525	5,251	5,010	4,848	4,704	4,531	4,442
	$(L_p/L)'_{min}$		0.911	0.902	0.906	0.904	0.892	0.883	0.867	0.859	0.854	0.839	0.814	0.806	0.801	0.792
	$(L_p)_{agr} = (L_p/L)'_{min} \times L_{agr}$	bin	6,038	5,810	5,798	5,445	5,244	5,032	4,955	4,744	4,484	4,205	3,944	3,791	3,627	3,517
	$(L_u)_{agr} = L_{agr} - (L_p)_{agr}$	bin	587	630	604	577	635	664	758	781	767	805	904	913	904	925
	Kamu işletmeleri[f]															
	Federal															
10B 81	L_{gefed}	bin	538	570	553	578	620	599	599	597	603	622	633	645	664	680
	$(L_p/L)_{nongovtot}$		0.831	0.822	0.823	0.817	0.806	0.802	0.792	0.788	0.780	0.771	0.756	0.753	0.748	0.739
	$(L)_{gefed} = (L_p/L)_{nongovtot} \times L_{gefed}$	bin	447	469	455	472	500	480	474	471	470	479	478	486	4%	503
	Eyalet ve yerel															
10B 86	L_{gesl}	bin	211	221	234	246	284	292	293	300	302	305	320	352	372	368
	$(L_p/L)_{nongovtot}$		0.831	0.822	0.823	0.817	0.806	0.802	0.792	0.788	0.780	0.771	0.756	0.753	0.748	0.739
	$(L_p)_{gesl} = (L_p/L)_{nongovtot} \times L_{gesl}$	bin	175	182	193	201	229	234	232	236	236	235	242	265	278	272
	$(L_p)_{getotal} = (L_p)_{gefed} + (L_p)_{gesl}$	bin	623	650	648	674	729	714	706	707	706	714	720	751	774	775
	$L_{getotal} = L_{gefed} + L_{gesl}$	bin	749	791	787	824	904	891	892	897	905	927	953	997	1,036	1,048
	$(L_u)_{getotal} = L_{getotal} - (L_p)_{getotal}$	bin	126	141	139	150	175	177	186	190	199	213	233	246	262	273
	TOPLAM TİCARET $L_{tt} = L_{whtr} + L_{rettr}$	bin	10,690	10,622	10,789	11,282	11,465	11,586	11,471	11,757	12,127	12,185	12,070	12,262	12,496	12,353
10B 50	Toptan ticaret $L_{whtr} = (L_u)_{whtr}$	bin	2,839	2,783	2,818	2,980	3,056	3,103	3,092	3,164	3,307	3,318	3,295	3,351	3,421	3,419
10B 51	Perakende ticaret $L_{rettr} = (L_u)_{rettr}$	bin	7,851	7,839	7,971	8,302	8,409	8,483	8,379	8,593	8,820	8,867	8,775	8,911	9,075	8,934
	Bina kirası $L_{br} = L_{re} - L_{gr}$	bin	435	415	424	437	443	453	466	476	479	463	456	460	458	448
	İMTİYAZLAR $L_r = L_{fi} + L_{gr}$	bin	1,420	1,453	1,517	1,608	1,698	1,794	1,883	1,957	2,046	2,131	2,172	2,208	2,296	2,336
	Finans ve sigortacılık															
	$L_{fi} = L_{fire} + L_{re}$	bin	1,252	1,294	1,357	1,445	1,535	1,630	1,716	1,788	1,879	1,971	2,017	2,053	2,139	2,181
10B 52	$L_{fire} = (L_u)_{fire}$	bin	1,855	1,868	1,941	2,045	2,141	2,247	2,349	2,433	2,525	2,594	2,628	2,668	2,754	2,784
10B 58	L_{re}= toplam gayrimenkul	bin	603	574	584	600	606	617	633	645	646	623	611	615	615	603
	Toprak kirası															
	$L_{gr} = L_{re} \times g$	bin	168	159	160	163	163	164	167	169	167	160	155	155	157	155
able B.5	g		0.28	0.28	0.27	0.27	0.27	0.27	0.26	0.26	0.26	0.26	0.25	0.25	0.25	0.26
	KUKLA $L_d = L_{govntfed} + L_{govntsl}$	bin	6,063	6,487	6,718	8,518	9,218	9,204	9,049	8,939	9,031	9,209	9,231	9,309	9,545	9,894
	Kamu															
10B 78	Federal = $L_{govntfed}$	bin	2,922	3,114	3,230	4,957	5,555	5,390	5,070	4,796	4,667	4,641	4,429	4,365	4,391	4,477
10B 83	Eyalet ve yerel = $L_{govntsl}$	bin	3,141	3,373	3,488	3,561	3,663	3,814	3,979	4,143	4,364	4,568	4,802	4,944	5,154	5,417
	TOPLAMLAR															
	L	bin	58,301	56,919	58,600	62,366	63,457	64,247	62,324	63,366	64,522	64,779	62,765	64,099	64,989	64,740
	L_p	bin	32,994	31,201	32,226	33,123	32,768	33,043	31,230	31,714	31,864	31,433	29,349	30,020	30,047	29,363
	$L_u = L - L_p$	bin	25,307	25,718	26,374	29,243	30,689	31,204	31,094	31,652	32,658	33,346	33,416	34,079	34,942	35,377
	L_p/L		0.566	0.548	0.550	0.531	0.516	0.514	0.501	0.500	0.494	0.485	0.468	0.468	0.462	0.454
	L_p/L_u		1.304	1.213	1.222	1.133	1.068	1.059	1.004	1.002	0.976	0.943	0.878	0.881	0.860	0.830

Tablo F.1. *(devamı)*

Kaynaklar[a]	Sektörler	Birimler	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
	ÜRETİM L_p	bin	29,937	30,013	30,280	31,365	32,566	32,856	33,445	34,125	33,247	32,727	33,896	35,462	35,657	33,615
	İmalat															
10B 13	L_{man}	bin	16,658	16,776	17,006	17,902	19,112	19,335	19,642	20,057	19,177	18,336	18,819	19,871	19,804	18,062
EHE[b]	$(L'_p)_{man}$	bin	12,488	12,555	12,781	13,434	14,296	14,308	14,514	14,767	14,044	13,544	14,045	14,834	14,638	13,043
EHE	L'_{man}	bin	16,853	16,995	17,274	18,062	19,214	19,447	19,781	20,167	19,367	18,623	19,151	20,154	20,077	18,323
	$(L_p/L)'_{man}$		0.741	0.739	0.740	0.744	0.744	0.736	0.734	0.732	0.725	0.727	0.733	0.736	0.729	0.712
	$(L_p)_{man} = (L_p/L)'_{man} \times L_{man}$	bin	12,344	12,393	12,583	13,315	14,220	14,226	14,412	14,686	13,906	13,335	13,802	14,626	14,439	12,857
	$(L_u)_{man} = L_{man} - (L_p)_{man}$	bin	4,314	4,383	4,423	4,587	4,892	5,109	5,230	5,371	5,271	5,001	5,017	5,245	5,365	5,205
	Madencilik															
10B 7	L_{min}	bin	666	647	642	644	640	624	618	626	629	617	625	641	701	755
EHE	$(L'_p)_{min}$	bin	512	498	497	494	487	469	461	472	473	455	475	486	530	571
EHE	L'_{min}	bin	650	635	634	632	627	613	606	619	623	609	628	642	697	752
	$(L_p/L)'_{min}$		0.788	0.784	0.784	0.782	0.777	0.765	0.761	0.763	0.759	0.747	0.756	0.757	0.760	0.759
	$(L_p)_{min} = (L_p/L)'_{min} \times L_{min}$	bin	525	507	503	503	497	477	470	477	478	461	473	485	533	573
	$(L_u)_{min} = L_{min} - (L_p)_{min}$	bin	141	140	139	141	143	147	148	149	151	156	152	156	168	182
	İnşaat															
10B 12	L_{con}	bin	3,541	3,619	3,728	3,903	3,985	3,965	4,084	4,256	4,179	4,261	4,499	4,835	4,816	4,296
EHE	$(L'_p)_{con}$	bin	2,500	2,562	2,637	2,749	2,818	2,741	2,822	3,012	2,990	3,071	3,257	3,405	3,294	2,808
EHE	L'_{con}	bin	2,948	3,010	3,097	3,232	3,317	3,248	3,350	3,575	3,588	3,704	3,889	4,097	4,020	3,525
	$(L_p/L)'_{con}$		0.848	0.851	0.851	0.851	0.850	0.844	0.842	0.843	0.833	0.829	0.837	0.831	0.819	0.797
	$(L_p)_{con} = (L_p/L)'_{con} \times L_{con}$	bin	3,003	3,080	3,174	3,320	3,386	3,346	3,440	3,586	3,483	3,533	3,768	4,018	3,946	3,422
	$(L_u)_{con} = L_{con} - (L_p)_{con}$	bin	538	539	554	583	599	619	644	670	697	728	731	817	870	874
	Taşımacılık ve kamusal altyapı															
10B 37	L_{tut}	bin	3,989	3,976	4,008	4,108	4,240	4,330	4,394	4,488	4,530	4,498	4,546	4,670	4,744	4,584
EHE[c]	$(L'_p)_{tut}$	bin	3,465	3,451	3,490	3,561	3,638	3,718	3,757	3,863	3,914	3,872	3,943	4,034	4,079	3,894
EHE	L'_{tut}	bin	3,906	3,903	3,951	4,036	4,158	4,268	4,318	4,442	4,515	4,476	4,541	4,656	4,725	4,542
	$(L_p/L)'_{tut}$		0.887	0.884	0.883	0.882	0.875	0.871	0.870	0.870	0.867	0.865	0.868	0.866	0.863	0.857
	$(L_p)_{tut} = (L_p/L)'_{tut} \times L_{tut}$	bin	3,539	3,516	3,540	3,625	3,710	3,772	3,823	3,903	3,927	3,891	3,947	4,046	4,095	3,930
	$(L_u)_{tut} = L_{tut} - (L_p)_{tut}$	bin	450	460	468	483	530	558	571	585	603	607	599	624	649	654
	Hizmetler[d]															
10B 60	L_{serv}	bin	10,310	10,597	10,920	11,306	11,874	12,443	12,821	13,313	13,380	13,577	14,200	14,879	15,313	15,650
EHE[c]	$(L''_p)_{serv}$	bin	7,369	7,631	7,939	8,295	8,749	9,246	9,727	10,205	10,481	10,655	11,059	11,606	12,100	12,479
EHE	L''_{serv}	bin	7,982	8,277	8,660	9,036	9,498	10,045	10,567	11,169	11,548	11,797	12,276	12,857	13,441	13,892
	$(L_p/L)''_{serv}$		0.923	0.922	0.917	0.918	0.921	0.920	0.921	0.914	0.908	0.903	0.901	0.903	0.900	0.898
	$(L'_p)_{serv} = (L_p/L)''_{serv} \times L_{serv}$	bin	9,518	9,770	10,011	10,379	10,938	11,453	11,802	12,164	12,144	12,263	12,792	13,431	13,785	14,058
	$(GNP_{pr})_{serv}$[d]	milyar $	39.4	42.2	45.7	49.3	54.3	59.9	65.9	73.4	80.2	87.3	96.8	107.9	118.9	133.2
01 60	GNP_{serv}	milyar $	59.2	63.3	69.0	74.6	82.5	90.6	99.1	110.5	121.2	130.2	144.6	163.2	179.4	199.8
	$(GNP_{pr}/GNP)_{serv}$		0.666	0.667	0.662	0.661	0.658	0.661	0.665	0.664	0.667	0.671	0.669	0.661	0.663	0.667
	$(L_p)_{serv} = (GNP_{pr}/GNP)_{serv} \times (L'_p)_{serv}$	bin	6,335	6,513	6,630	6,859	7,199	7,572	7,848	8.080	8,103	8,222	8,564	8,880	9,136	9,372
	$(L_u)_{serv} = L_{serv} - (L_p)_{serv}$	bin	3,975	4,084	4,290	4,447	4,675	4,871	4,973	5,233	5,277	5,355	5,636	5,999	6,177	6,278

	Tarım[e]															
10B 4	L_{agr}	bin	4,310	4,079	3,862	3,713	3,432	3,338	3,303	3,193	3,118	3,065	3,116	3,181	3,255	3,191
	$(L_p/L)'_{min}$		0.788	0.784	0.784	0.782	0.777	0.765	0.761	0.763	0.759	0.747	0.756	0.757	0.760	0.759
	$(L_p)_{agr} = (L_p/L)'_{min} \times L_{agr}$	bin	3,395	3,199	3,027	2,902	2,666	2,554	2,513	2,435	2,367	2,290	2,357	2,408	2,475	2,423
	$(L_u)_{agr} = L_{agr} - (L_p)_{agr}$	bin	915	880	835	811	766	784	790	758	751	775	759	773	780	768
	Kamu işletmeleri[f]															
	Federal															
10B 81	L_{gefed}	bin	691	694	700	718	785	824	835	848	866	870	843	838	854	838
	$(L_p/L)_{nongovtot}$		0.738	0.736	0.733	0.734	0.732	0.725	0.725	0.722	0.717	0.715	0.718	0.717	0.712	0.700
	$(L)_{gefed} = (L_p/L)_{nongovtot} \times L_{gefed}$	bin	510	511	513	527	575	598	605	612	621	622	606	601	608	587
	Eyalet ve yerel															
10B 86	L_{gesl}	bin	389	399	420	428	429	429	461	479	507	521	530	555	596	644
	$(L_p/L)_{nongovtot}$		0.738	0.736	0.733	0.734	0.732	0.725	0.725	0.722	0.717	0.715	0.718	0.717	0.712	0.700
	$(L_p)_{gesl} = (L_p/L)_{nongovtot} \times L_{gesl}$	bin	287	294	308	314	314	311	334	346	363	373	381	398	424	451
	$(L_p)_{getotal} = (L_p)_{gefed} + (L_p)_{gesl}$	bin	797	804	821	841	888	909	939	958	984	995	986	999	1,032	1,037
	$L_{getotal} = L_{gefed} + L_{gesl}$	bin	1,080	1,093	1,120	1,146	1,214	1,253	1,296	1,327	1,373	1,391	1,373	1,393	1,450	1,482
	$(L_u)_{getotal} = L_{getotal} - (L_p)_{getotal}$	bin	283	289	299	305	326	344	357	369	389	396	387	394	418	445
	TOPLAM TİCARET $L_{tt} = L_{whtr} + L_{rettr}$	bin	12,433	12,499	12,849	13,213	13,615	13,822	14,179	14,637	14,889	15,158	15,488	16,209	16,565	16,500
10B 50	Toptan ticaret $L_{whtr} = (L_u)_{whtr}$	bin	3,448	3,480	3,555	3,648	3,782	3,849	3,920	4,041	4,123	4,154	4,252	4,492	4,617	4,521
10B 51	Perakende ticaret $L_{rettr} = (L_u)_{rettr}$	bin	8,985	9,019	9,294	9,565	9,833	9,973	10,259	10,596	10,766	11,004	11,236	11,717	11,948	11,979
	Bina kirası $L_{br} = L_{re} - L_{gr}$	bin	456	464	465	478	490	503	523	539	559	596	619	680	697	695
	İMTİYAZLAR $L_r = L_{fi} + L_{gr}$	bin	2,380	2,445	2,504	2,597	2,676	2,829	2,970	3,114	3,190	3,240	3,340	3,522	3,637	3,710
	Finans ve sigortacılık															
	$L_{fi} = L_{fire} + L_{re}$	bin	2,220	2,280	2,337	2,423	2,496	2,642	2,773	2,907	2,972	3,003	3,089	3,240	3,347	3,418
10B 52	$L_{fire} = (L_u)_{fire}$	bin	2,836	2,909	2,969	3,075	3,166	3,332	3,493	3,653	3,749	3,836	3,959	4,202	4,334	4,405
10B 58	L_{re}= toplam gayrimenkul	bin	616	629	632	652	670	690	720	746	777	833	870	962	987	987
	Toprak kirası															
	$L_{gr} = L_{re} \times g$	bin	160	165	167	174	180	187	197	207	218	237	251	282	290	292
able B.5	g		0.26	0.26	0.26	0.27	0.27	0.27	0.27	0.28	0.28	0.29	0.29	0.29	0.29	0.30
	KUKLA $L_d = L_{govntfed} + L_{govntsl}$	bin	10,268	10,460	10,770	11,118	12,023	12,695	13,099	13,325	13,251	13,198	13,231	13,418	13,630	13,902
	Kamu															
10B 78	Federal = $L_{govntfed}$	bin	4,718	4,657	4,660	4,671	5,203	5,626	5,696	5,636	5,228	4,845	4,501	4,356	4,307	4,278
10B 83	Eyalet ve yerel = $L_{govntsl}$	bin	5,550	5,803	6,110	6,447	6,820	7,069	7,403	7,689	8,023	8,353	8,730	9,062	9,323	9,624
	TOPLAMLAR															
	L	bin	66,091	66,655	67,874	70,128	73,301	75,137	76,929	78,875	78,275	77,937	79,856	83,299	84,612	82,827
	L_p	bin	29,937	30,013	30,280	31,365	32,566	32,856	33,445	34,125	33,247	32,727	33,896	35,462	35,657	33,615
	$L_u = L - L_p$	bin	36,154	36,642	37,594	38,763	40,735	42,281	43,484	44,750	45,028	45,210	45,960	47,837	48,955	49,212
	L_p/L		0.453	0.450	0.446	0.447	0.444	0.437	0.435	0.433	0.425	0.420	0.424	0.426	0.421	0.406
	L_p/L_u		0.828	0.819	0.805	0.809	0.799	0.777	0.769	0.763	0.738	0.724	0.738	0.741	0.728	0.683

Kaynaklar[a]	Sektörler	Birimler	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
	ÜRETİM L_p	bin	34.677	35,798	37,610	38,598	37,863	37,738	36,203	36,088	37,872	38,229	38,312	39,344	40,538	41,148
	İmalat															
10B 13	L_{man}	bin	18,839	19,557	20,417	20,949	20,167	20,096	18,607	18,316	19,255	19,124	18,876	18,969	19,361	19,418
EHE[b]	$(L'_p)_{man}$	bin	13,638	14,135	14,734	15,068	14,214	14,020	12,742	12,530	13,285	13,092	12,877	12,995	13,221	13,257
EHE	L'_{man}	bin	18,997	19,628	20,505	21,040	20,285	20,170	18,781	18,434	19,378	19,260	18,965	19,065	19,350	19,426
	$(L_p/L)'_{man}$		0.718	0.720	0.719	0.716	0.701	0.695	0.678	0.680	0.686	0.680	0.679	0.682	0.683	0.682
	$(L_p)_{man} = (L_p/L)'_{man} \times L_{man}$	bin	13,525	14,084	14,671	15,003	14,131	13,969	12,624	12,450	13,201	13,000	12,817	12,930	13,229	13,252
	$(L_u)_{man} = L_{man} - (L_p)_{man}$	bin	5,314	5,473	5,746	5,946	6,036	6,127	5,983	5,866	6,054	6,124	6,059	6,039	6,132	6,166
	Madencilik															
10B 7	L_{min}	bin	791	831	885	957	1,049	1,161	1,134	960	975	925	782	722	733	699
EHE	$(L'_p)_{min}$	bin	592	618	638	719	762	841	821	673	686	658	545	515	512	499
EHE	L'_{min}	bin	779	813	851	958	1,027	1,139	1,128	952	966	927	777	721	713	700
	$(L_p/L)'_{min}$		0.760	0.760	0.750	0.751	0.742	0.738	0.728	0.707	0.710	0.710	0.701	0.714	0.718	0.713
	$(L_p)_{min} = (L_p/L)'_{min} \times L_{min}$	bin	601	632	663	718	778	857	825	679	692	657	549	516	526	498
	$(L_u)_{min} = L_{min} - (L_p)_{min}$	bin	190	199	222	239	271	304	309	281	283	268	233	206	207	201
	İnşaat															
10B 12	L_{con}	bin	4,400	4,735	5,305	5,607	5,392	5,209	4,862	4,956	5,499	5,831	6,043	6,167	6,377	6,442
EHE	$(L'_p)_{con}$	bin	2,814	3,021	3,354	3,565	3,421	3,261	2,998	3,033	3,406	3,659	3,775	3,902	3,990	4,049
EHE	L'_{con}	bin	3,576	3,851	4,229	4,463	4,346	4,188	3,905	3,948	4,383	4,673	4,816	4,998	5,110	5,200
	$(L_p/L)'_{con}$		0.787	0.784	0.793	0.799	0.787	0.779	0.768	0.768	0.777	0.783	0.784	0.781	0.781	0.779
	$(L_p)_{con} = (L_p/L)'_{con} \times L_{con}$	bin	3,462	3,714	4,207	4,479	4,244	4,056	3,733	3,807	4,273	4,566	4,737	4,815	4,979	5,016
	$(L_u)_{con} = L_{con} - (L_p)_{con}$	bin	938	1,021	1,098	1,128	1.148	1,153	1,129	1,149	1,226	1,265	1,306	1,352	1,398	1,426
	Taşımacılık ve kamusal altyapı															
10B 37	L_{tut}	bin	4,594	4,717	4,945	5,166	5,162	5,218	5,136	5,077	5,248	5,306	5,337	5,464	5,615	5,689
EHE[c]	$(L'_p)_{tut}$	bin	3,918	4,008	4,142	4,299	4,293	4,283	4,190	4,074	4,261	4,339	4,345	4,464	4,574	4,694
EHE	L'_{tut}	bin	4,582	4,713	4,923	5,136	5,146	5,165	5,082	4,954	5,129	5,238	5,255	5,385	5,527	5,648
	$(L_p/L)'_{tut}$		0.855	0.850	0.841	0.837	0.834	0.829	0.824	0.822	0.831	0.828	0.827	0.829	0.828	0.831
	$(L_p)_{tut} = (L_p/L)'_{tut} \times L_{tut}$	bin	3,928	4,011	4,161	4,324	4,306	5,327	4,235	4,175	4,360	4,395	4,413	4,529	4,647	4,728
	$(L_u)_{tut} = L_{tut} - (L_p)_{tut}$	bin	666	706	784	842	856	891	901	902	888	911	924	935	968	961
	Hizmetler[d]															
10B 60	L_{serv}	bin	16,252	17,035	18,022	18,849	19,526	20,230	20,729	21,571	22,895	23,929	24,787	26,146	27,394	28,614
EHE[c]	$(L''_p)_{serv}$	bin	13,043	13,683	14,476	15,193	15,921	16,565	16,880	17,455	18,382	19,368	20,248	21,198	22,467	23,695
EHE	L''_{serv}	bin	14,551	15,303	16,252	17,112	17,890	18,619	19,036	19,694	20,761	22,000	23,053	24,196	25,669	27,096
	$(L_p/L)''_{serv}$		0.896	0.894	0.891	0.888	0.890	0.890	0.887	0.886	0.885	0.880	0.878	0.876	0.875	0.874
	$(L'_p)_{serv} = (L_p/L)''_{serv} \times L_{serv}$	bin	14,568	15,232	16,053	16,735	17,377	17,998	18,381	19,119	20,271	21,066	21,771	22,906	23,977	25,022
	$(GNP_{pr})_{serv}$[d]	milyar $	149.7	166.0	188.7	209.1	235.8	262.3	289.1	317.6	347.3	383.3	416.4	460.7	510.8	557.2
01 60	GNP_{serv}	milyar $	224.9	253.4	289.1	328.7	374.0	422.6	463.6	515.5	580.2	648.1	716.3	793.5	885.2	970.5
	$(GNP_{pr}/GNP)_{serv}$		0.666	0.655	0.653	0.636	0.630	0.621	0.624	0.616	0.599	0.591	0.581	0.581	0.577	0.574
	$(L_p)_{serv} = (GNP_{pr}/GNP)_{serv} \times (L'_p)_{serv}$	bin	9,697	9,978	10,478	10,646	10,956	11,171	11,463	11,779	12,134	12,459	12,655	13,300	13,386	14,367
	$(L_u)_{serv} = L_{serv} - (L_p)_{serv}$	bin	6,555	7,057	7,544	8,203	8,570	9,059	9,266	9,792	10,761	11,470	12,132	12,846	13,558	14,247

	$(L_p)_{agr} = (L_p/L)'_{min} \times L_{agr}$	bin	2,439	2,360	2,389	2,372	2,383	2,305	2,298	2,173	2,167	2,096	2,079	2,170	2,216	2,169
	$(L_u)_{agr} = L_{agr} - (L_p)_{agr}$	bin	771	745	798	789	829	817	859	901	885	857	885	868	870	873
	Kamu işletmeleri[f]															
	Federal															
10B 81	L_{gefed}	bin	819	813	821	838	846	852	836	834	854	860	856	881	905	917
	$(L_p/L)_{nongovtot}$		0.700	0.696	0.693	0.686	0.675	0.667	0.656	0.650	0.647	0.640	0.634	0.632	0.630	0.626
	$(L)_{gefed} = (L_p/L)_{nongovtot} \times L_{gefed}$	bin	573	566	569	575	571	568	548	542	553	551	542	557	570	574
	Eyalet ve yerel															
10B 86	L_{gesl}	bin	645	650	680	700	730	727	728	743	760	791	822	833	848	868
	$(L_p/L)_{nongovtot}$		0.700	0.696	0.693	0.686	0.675	0.667	0.656	0.650	0.647	0.640	0.634	0.632	0.630	0.626
	$(L_p)_{gesl} = (L_p/L)_{nongovtot} \times L_{gesl}$	bin	451	452	471	481	493	485	478	483	492	506	521	527	534	544
	$(L_p)_{getotal} = (L_p)_{gefed} + (L_p)_{gesl}$	bin	1,025	1,018	1,040	1,056	1,064	1,053	1,026	1,025	1,044	1,057	1,063	1,084	1,105	1,118
	$L_{getotal} = L_{gefed} + L_{gesl}$	bin	1,464	1,463	1,501	1,538	1,576	1,579	1,564	1,577	1,614	1,651	1,678	1,714	1,753	1,785
	$(L_u)_{getotal} = L_{getotal} - (L_p)_{getotal}$	bin	439	445	461	482	512	526	538	552	570	594	615	630	648	667
	TOPLAM TİCARET $L_{tt} = L_{whtr} + L_{rettr}$	bin	17,097	17,840	18,812	19,425	19,395	19,604	19,419	19,815	21,038	21,747	22,215	22,943	23,558	24,375
10B 50	Toptan ticaret $L_{whtr} = (L_u)_{whtr}$	bin	4,690	4,832	5,072	5,339	5,3%	5,522	5,409	5,409	5,697	5,804	5,834	5,991	6,149	6,399
10B 51	Perakende ticaret $L_{rettr} = (L_u)_{rettr}$	bin	12,407	13,008	13,740	14,086	13,999	14,082	14,010	14,406	15,341	15,943	16,381	16,952	17,409	17,976
	Bina kirası $L_{br} = L_{re} - L_{gr}$	bin	718	757	822	885	901	882	892	942	986	1,029	1,057	1,111	1,157	1,168
	İMTİYAZLAR $L_r = L_{fi} + L_{gr}$	bin	3,789	3,951	4,196	4,420	4,580	4,740	4,833	4,967	5,151	5,334	5,609	5,849	5,925	5,955
	Finans ve sigortacılık															
	$L_{fi} = L_{fire} + L_{re}$	bin	3,486	3,629	3,845	4,042	4,195	4,363	4,452	4,565	4,730	4,894	5,157	5,374	5,431	5,456
10B 52	$L_{fire} = (L_u)_{fire}$	bin	4,507	4,708	5,018	5,305	5,481	5,622	5,725	5,909	6,137	6,363	6,666	6,690	7,082	7,123
10B 58	L_{re}= toplam gayrimenkul	bin	1,021	1,079	1,173	1,263	1,286	1,259	1,273	1,344	1,407	1,469	1,509	1,586	1,651	1,667
	Toprak kirası															
	$L_{gr} = L_{re} \times g$	bin	303	322	351	378	385	377	381	402	421	440	452	475	494	499
able B.5	g		0.30	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30	0.30
	KUKLA $L_d = L_{govntfed} + L_{govntsl}$	bin	13,997	14,125	14,447	14,568	14,774	14,741	14,657	14,697	14,894	15,202	15,483	15,768	16,003	16,324
	Kamu															
10B 78	Federal = $L_{govntfed}$	bin	4,248	4,234	4,244	4,211	4,268	4,285	4,307	4,340	4,395	4,438	4,440	4,483	4,483	4,504
10B 83	Eyalet ve yerel = $L_{govntsl}$	bin	9,749	9,891	10,203	10,357	10,506	10,456	10,350	10,357	10,499	10,764	11,043	11,285	11,520	11,820
	TOPLAMLAR															
	L	bin	85,151	88,116	92,539	95,525	95,734	96,582	94,990	95,952	100,607	103,031	104,831	107,891	110,962	113,511
	L_p	bin	34,677	35,798	37,610	38,598	37,863	37,738	36,203	36,088	37,872	38,229	38,312	39,344	40,538	41,148
	$L_u = L - L_p$	bin	50,474	52,318	54,929	56,927	57,871	58,844	58,787	59,864	62,735	64,802	66,519	68,547	70,424	72,363
	L_p/L		0.407	0.406	0.406	0.404	0.396	0.391	0.381	0.376	0.376	0.371	0.365	0.365	0.365	0.363
	L_p/L_u		0.687	0.684	0.685	0.678	0.654	0.641	0.616	0.603	0.604	0.590	0.576	0.574	0.576	0.569

Aksi belirtilmedikçe, tüm veriler MGHH'ndan gelmektedir (örneğin, BEA 1986). İlk üç rakam (ve eğer varsa, izleyen harf) ilgili tablo numarasını, sonraki rakamlar ise tablo içerisindeki satır numaralarını işaret etmektedir.
Supplement to Employment, Hours, and Earnings, United States, 1909–84 (BLS 1989). SEHE ve daha sonraki basımları, tarım, hizmetler ve devlet işletmeleri hariç tüm sektörlerdeki L'_p ve L' değerleri için ana kaynaktır.
1948–63 dönemi için, taşımacılık ve hizmetlerdeki L'_p ve L' değerlerine ilişkin veriler SEHE'de mevcut değildir: Dolayısıyla, söz konusu veriler ileriye doğru uzatmak suretiyle elde edilmiştir.
Hizmetler altındaki üretken alt sektörlerindeki (BEA 1986, tablo 610B, satır 61, 62, 64–68, 70–73) üretim işçileri payını belirlemek için, bu alt sektörlere ait GSMH payını yaklaşık değer olarak kullandık.
Tarımdaki üretim işçilerinin toplam işçilere oranı için, gerekli veriler eksik olduğundan ötürü, madencilik sektörünün oranını kullandık.
Devlet işletmelerindeki üretim işçilerinin toplam işçilere oranı için, özel sektörlere dayalı ortalama oranı kullandık.

G

Ücretler ve değişken sermaye

Ücretlere ilişkin ana veri tabanımız MGHH'ndan gelmektedir. Çalışanların ücret ve maaşlarına ek olarak sosyal güvenlik işveren katkılarını da içerdiğinden ötürü, işgücü maliyetini kullanacağız. Bu, emek gücünün kapitaliste toplam maliyetini temsil etmek suretiyle, değişken sermaye hesaplamaları için uygun zemini oluşturur.

Üretim işçisi başına ücreti hesaplamak için, BLS ve MGHH verileri birlikte kullanılmaktadır. Bu daha sonra, Ek F'deki üretken işçi sayısı tahminine uygulanmakta ve bu suretle üretken emek toplam ücreti türetilmektedir (değişken sermaye). Üretken olmayan işçilere ait toplam ücret ise, toplam MGHH ücretleriyle toplam değişken sermaye arasındaki fark olarak türetilmektedir. Şimdi atılacak başlıca adımları özetleyeceğiz.

İşgücü maliyetinin MGHH ölçümüyle (EC) işe başlayarak, iki düzeltme yapıyoruz. İlk olarak, bizim toplam istihdam ölçümümüz (L), hem çalışanları hem de kendi hesabına çalışanları kapsarken, EC sadece çalışanları kapsadığından ötürü, kendi hesabına çalışan kişilerin *ücret eşdeğerine* ilişkin bir tahmin yapmak gerekecektir. İkinci olarak da, elde edilen toplam ücretler ölçümünü, üretken ve üretken olmayan işçi ücretlerine ayırmak gerekmektedir. Bu durumda,

EC_j = *j*inci sektördeki toplam işgücü maliyeti (MGHH);
FEE_j = *j*inci sektördeki toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar (MGHH);
$ec_j \equiv (EC/FEE)_j$ = tam zamanlı eşdeğeri çalışan başına işgücü maliyeti;
$W_j \equiv (ec_j \cdot L_j)$ = tahminî toplam ücret
= *j*inci sektördeki kendi hesabına çalışan kişilere ait işgücü maliyeti ve ücret eşdeğeri;
$W = \Sigma W_j$ = toplulaştırılmış toplam ücret (ücret eşdeğerini de içermekte)

olsun. Bkz. Tablo G.1.

Tablo G.1. *Toplam ücret (W), 1948–89*

Kaynaklar[a]	Sektörler	Birimler	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
	ÜRETİM															
	İmalat															
604B 13	EC_{man}	milyon $	49,454	47,059	53,628	63,691	68,876	76,433	72,922	80,050	86,504	90,270	86,489	95,841	99,478	99,678
607B 13	FEE_{man}	bin	15,521	14,368	15,110	16,252	16,482	17,241	15,999	16,490	16,774	16,745	15,291	16,060	16,189	15,772
	$ec_{man} = (EC/FEE)_{man}$	dolar	3,186	3,275	3,549	3,919	4,179	4,433	4,558	4,854	5,157	5,391	5,656	5,968	6,145	6,320
610B 13	L_{man}	bin	15,961	14,777	15,508	16,665	16,904	17,652	16,378	16,852	17,121	17,077	15,606	16,371	16,498	16,075
	$W_{man} = ec_{man} \times L_{man}$	milyon $	50,856	48,399	55,041	65,310	70,639	78,255	74,649	81,807	88,293	92,060	88,271	97,697	101,377	101,593
	Madencilik															
604B 7	EC_{min}	milyon $	3,597	3,182	3,503	3,990	4,059	4,183	3,843	4,161	4,674	4,830	4,322	4,419	4,444	4,371
607B 7	FEE_{min}	bin	993	923	924	937	914	872	794	798	837	833	742	710	692	657
	$ec_{min} = (EC/FEE)_{min}$	dolar	3,622	3,447	3,791	4,258	4,441	4,797	4,840	5,214	5,584	5,798	5,825	6,224	6,422	6,653
610B 7	L_{min}	bin	1,028	956	957	972	949	908	833	835	873	869	775	742	721	685
	$W_{min} = ec_{min} \times L_{min}$	milyon $	3,724	3,296	3,628	4,139	4,214	4,356	4,032	4,354	4,875	5,039	4,514	4,618	4,630	4,557
	İnşaat															
604B 12	EC_{con}	milyon $	7,662	7,490	8,624	10,665	11,597	12,194	12,452	13,408	14,919	15,342	15,152	16,623	17,246	17,716
607B 12	FEE_{con}	bin	2,321	2,194	2,411	2,668	2,683	2,643	2,611	2,734	2,853	2,801	2,705	2,838	2,805	2,777
	$ec_{con} = (EC/FEE)_{con}$	dolar	3,301	3,414	3,577	3,997	4,322	4,614	4,769	4,904	5,229	5,477	5,601	5,857	6,148	6,380
610B 12	L_{con}	bin	3,305	3,155	3,415	3,628	3,601	3,528	3,394	3,463	3,580	3,525	3,397	3,533	3,491	3,461
	$W_{con} = ec_{con} \times L_{con}$	milyon $	10,910	10,771	12,215	14,502	15,565	16,277	16,186	16,983	18,721	19,308	19,028	20,694	21,464	22,080
	Taşımacılık ve kamusal altyapı															
604B 37	EC_{tut}	milyon $	14,498	14,333	15,141	17,185	18,260	19,364	19,084	20,285	21,994	23,145	22,719	24,187	25.149	25,375
607B 37	FEE_{tut}	bin	4,121	3,939	3,972	4,170	4,182	4,228	4,025	4,087	4,195	4,182	3,908	3,897	3,914	3,808
	$ec_{tut} = (EC/FEE)_{tut}$	dolar	3,518	3,639	3.812	4,121	4,366	4,580	4,741	4,963	5,243	5,534	5,813	6,207	6,425	6,664
610B 37	L_{tut}	bin	4,318	4,135	4,172	4,377	4,390	4,438	4,226	4,283	4,389	4,377	4,099	4,083	4,100	3,993
	$W_{tut} = ec_{tut} \times L_{tut}$	milyon $	15,191	15,046	15,903	18,038	19,168	20,326	20,037	21,258	23,011	24,224	23,829	25,341	26,344	26,608
	Hizmetler															
604B 60	EC_{serv}	milyon $	13,153	13,573	14,458	15,800	16,906	18,161	18,899	20,770	22,844	24,650	26,112	28,460	31,016	32,979
607B 60	FEE_{serv}	bin	6,177	6,157	6,372	6,483	6,434	6,513	6,437	6,801	7,097	7,323	7,452	7,694	8,005	8,133
	$ec_{serv} = (EC/FEE)_{serv}$	dolar	2,129	2,204	2,269	2,437	2,628	2,788	2,936	3,054	3,219	3,366	3,504	3,699	3,875	4,055
610B 60	L_{serv}	bin	7,707	7,688	7,911	8,033	8,006	8,097	8,019	8,382	8,720	9,006	9,158	9,430	9,817	10,005
	$W_{serv} = ec_{serv} \times L_{serv}$	milyon $	16,411	16,948	17,950	19,578	21,037	22,578	23,544	25,598	28,068	30,315	32,090	34,881	38,037	40,570
	Tarım															
604B 4	EC_{agr}	milyon $	3,319	3,143	3,184	3,340	3,314	3,210	3,097	3,087	3.129	3,235	3,431	3,517	3,694	3,889
607B 4	FEE_{agr}	bin	2,072	2,000	2,067	1,999	1,933	1,882	1,902	1,847	1,769	1,747	1,780	1,771	1,755	1,763
	$ec_{agr} = (EC/FEE)_{agr}$	dolar	1,602	1,572	1,540	1,671	1,714	1,706	1,628	1,671	1,769	1,852	1,928	1,986	2,105	2,206
610B 4	L_{agr}	bin	6,625	6,440	6,402	6,022	5,879	5,6%	5,713	5,525	5,251	5,010	4,848	4,704	4,531	4,442
	$W_{agr} = ec_{agr} \times L_{agr}$	milyon $	10,612	10,120	9,862	10,062	10,079	9,715	9,302	9,234	9,288	9,277	9,345	9,342	9,537	9,799
	Devlet işletmeleri[b]															
604B 81	EC_{gefed}	milyon $	1,676	1,857	1,935	2,140	2,433	2,366	2,367	2,535	2,689	2,859	3,187	3,276	3,555	3,790
604B 86	EC_{gesl}	milyon $	640	707	760	859	1,056	1,138	1,187	1,274	1,310	1,368	1,494	1,750	1,934	1,962
	$W_{getotal} = EC_{gefed} + EC_{gesl}$	milyon $	2,316	2,564	2,695	2,999	3,489	3,504	3,554	3,809	3,999	4,227	4,681	5,026	5,489	5,752

	TOPLAM TİCARET															
	Toptan ticaret															
604B 50	EC_{whtr}	milyon $	9,568	9,431	10,086	11,354	11,936	12,665	13,029	13,919	15.448	16,327	16,789	18,074	19,172	19,781
607B 50	FEE_{whtr}	bin	2,586	2,528	2,559	2,715	2,784	2,830	2,821	2,891	3.031	3,041	3,017	3,069	3,132	3,130
	$ec_{whtr} = (EC/FEE)_{whtr}$	dolar	3,700	3,731	3,941	4,182	4,287	4,475	4,619	4,815	5,097	5,369	5,565	5,889	6.121	6,320
610B 50	L_{whtr}	bin	2,839	2,783	2,818	2,980	3,056	3,103	3,092	3,164	3,307	3,318	3,295	3,351	3,421	3,419
	$W_{whtr} = ec_{whtr} \times L_{whtr}$	milyon $	10,504	10,382	11,107	12,462	13,102	13,887	14,281	15,233	16,855	17,814	18,336	19,735	20,941	21,607
	Perakende ticaret															
604B 51	EC_{rettr}	milyon $	15,170	15,596	16,751	18,175	19,176	20,434	20,929	22,392	23,908	25,129	25,561	27,626	29.553	30,102
607B 51	FEE_{rettr}	bin	5,852	5,805	5,942	6,275	6,384	6,482	6,405	6,570	6,781	6,811	6,698	6,900	7,100	7,040
	$ec_{rettr} = (EC/FEE)_{rettr}$	dolar	2,592	2,687	2,819	2,896	3,004	3,152	3,268	3,408	3,526	3,689	3,816	4,004	4,162	4,276
610B 51	L_{rettr}	bin	7,851	7,839	7,971	8,302	8,409	8,483	8,379	8,593	8,820	8,867	8,775	8,911	9,075	8,934
	$W_{rettr} = ec_{rettr} \times L_{rettr}$	milyon $	20,352	21,061	22,471	24,406	25,259	26,742	27,379	29,287	31,097	32,715	33,487	35,678	37,774	38,200
	Bina kiralama															
	$W_{br} = W_{re} - W_{gr}$	milyon $	1,083	1,039	1,136	1,238	1,298	1,401	1,534	1,655	1,771	1,782	1,777	1,908	1,937	2,002
	İMTİYAZLAR															
	Finans ve sigortacılık															
	$EC_{fi} = EC_{fire} - EC_{re}$	milyon $	4,033	4,325	4,778	5,312	5,847	6,440	7,030	7,606	8,331	9,056	9,840	10,713	11,491	12,394
604B 52	EC_{fire}	milyon $	5,186	5,448	6,029	6,640	7,207	7,870	8.571	9,309	10,178	10,896	11,669	12,704	13,519	14,486
	$FEE_{fi} = FEE_{fire} - FEE_{re}$	bin	1,172	1,214	1,275	1,357	1,438	1,524	1,592	1,673	1,769	1,861	1,908	1,946	2,031	2,073
607B 52	FEE_{fire}	bin	1,635	1,663	1,742	1,826	1,902	1,986	2,060	2,163	2,268	2,339	2,377	2,426	2,511	2,541
	$ec_{fi} = (EC/FEE)_{fi}$	dolar	3,441	3,563	3,747	3,915	4,066	4,226	4,416	4,546	4,709	4,866	5.157	5,505	5,658	5,979
	$L_{fi} = L_{fire} - L_{re}$	bin	1,252	1,294	1,357	1,445	1,535	1,630	1,716	1,788	1,879	1,971	2,017	2,053	2,139	2,181
610B 52	L_{fire}	bin	1,855	1,868	1,941	2,045	2,141	2,247	2,349	2,433	2,525	2,594	2,628	2,668	2,754	2,784
	$W_{fi} = ec_{fi} \times L_{fi}$	milyon $	4,308	4,610	5,085	5,656	6,241	6,888	7,578	8,129	8,849	9,591	10,402	11,302	12,102	13,040
	Toprak kirası															
604B 58	EC_{re}	milyon $	1,153	1,123	1,251	1,328	1,360	1,430	1,541	1,703	1,847	1,840	1,829	1,991	2,028	2,092
607B 58	FEE_{re}	bin	463	449	467	469	464	462	468	490	499	478	469	480	480	468
	$ec_{re} = (EC/FEE)_{re}$	dolar	2,490	2,501	2,679	2,832	2,931	3,095	3,293	3,476	3,701	3,849	3,900	4,148	4,225	4,470
610B 58	L_{re}	bin	603	574	584	600	606	617	633	645	646	623	611	615	615	603
	$W_{re} = ec_{re} \times L_{re}$	milyon $	1,502	1,436	1,564	1,699	1,776	1,910	2,084	2,242	2,391	2,398	2,383	2,551	2,598	2,695
Table B.5	g		0.28	0.28	0.27	0.27	0.27	0.27	0.26	0.26	0.26	0.26	0.25	0.25	0.25	0.26
	$W_{gr} = W_{re} \times g$	milyon $	419	397	428	461	478	509	550	587	620	616	606	642	661	693
	KUKLA															
	Devlet[b]															
604B 78	EC_{govfed}	milyon $	9,556	10,679	11,095	16,582	19,275	19,075	18,346	18,958	19.604	20,227	21,325	21,714	22,588	23,640
604B 83	EC_{govsl}	milyon $	8,521	9,442	10,145	11,159	12,252	13,334	14,698	15,838	17,620	19,556	21,578	23,133	25,470	27,934
	$W_{govtot} = EC_{govfed} + EC_{govsl}$	milyon $	18,077	20,121	21,240	27,741	31,527	32,409	33,044	34,796	37,224	39,783	42,903	44,847	48,058	51,574
	W = Toplam EC ve WEQ	milyon $	164,763	164,753	178,761	206,232	222,097	236,846	235,670	252,731	272,671	286,751	289,269	311,712	328,351	338,075

Tablo G.1. *(devamı)*

Kaynaklar[a]	Sektörler	Birimler	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
	ÜRETİM															
	İmalat															
604B 13	EC_{man}	milyon $	107,928	112,503	119,955	129,484	144,515	151,429	165,427	179,756	181,135	185,224	203,876	230,716	250,654	252,540
607B 13	FEE_{man}	bin	16,360	16,484	16,722	17,624	18,852	19,068	19,386	19,789	18,906	18,087	18,571	19,605	19,538	17,783
	$ec_{man} = (EC/FEE)_{man}$	dolar	6,597	6,825	7,173	7,347	7,666	7,942	8,533	9,084	9,581	10,241	10,978	11,768	12,829	14,201
610B 13	L_{man}	bin	16,658	16,776	17,006	17,902	19,112	19,335	19,642	20,057	19,177	18,336	18,819	19,871	19,804	18,062
	$W_{man} = ec_{man} \times L_{man}$	milyon $	109,894	114,496	121,992	131,526	146,508	153,549	167,612	182,190	183,731	187,774	206,599	233,846	254,067	256,502
	Madencilik															
604B 7	EC_{min}	milyon $	4,429	4,462	4,652	4,859	5,135	5,303	5,569	6,176	6,704	6,982	7,715	8,595	10,457	12,923
607B 7	FEE_{min}	bin	640	623	619	624	621	604	599	611	615	602	612	626	685	739
	$ec_{min} = (EC/FEE)_{min}$	dolar	6,920	7,162	7,515	7,787	8,269	8,780	9,297	10,108	10,901	11,598	12,606	13,730	15,266	17,487
610B 7	L_{min}	bin	666	647	642	644	640	624	618	626	629	617	625	641	701	755
	$W_{min} = ec_{min} \times L_{min}$	milyon $	4,609	4,634	4,825	5,015	5,292	5,479	5,746	6,328	6,857	7,156	7,879	8,801	10,701	13,203
	İnşaat															
604B 12	EC_{con}	milyon $	18,969	20,279	22,116	24,167	26,675	27,800	31,136	35,165	37,469	40,748	44,474	50,560	53,985	52,860
607B 12	FEE_{con}	bin	2,855	2,939	3,049	3,221	3,327	3,301	3,418	3,562	3,481	3,538	3,739	4,011	3,928	3,442
	$ec_{con} = (EC/FEE)_{con}$	dolar	6,644	6,900	7,254	7,503	8,018	8,422	9,109	9,872	10,764	11,517	11,895	12,605	13,744	15,357
610B 12	L_{con}	bin	3,541	3,619	3,728	3,903	3.985	3,965	4,084	4,256	4,179	4,261	4,499	4,835	4,816	4,296
	$W_{con} = ec_{con} \times L_{con}$	milyon $	23,527	24,971	27,041	29,284	31,951	33,392	37,203	42,016	44,982	49,075	53.514	60,947	66,189	65,975
	Taşımacılık ve kamusal altyapı															
604B 37	EC_{tut}	milyon $	26,477	27,436	29,221	31,123	33,700	35,886	39,060	42,759	46,998	50,999	56,429	63,088	68.928	72,913
607B 37	FEE_{tut}	bin	3,807	3,795	3,827	3,926	4,063	4,145	4,209	4,303	4,341	4,296	4,339	4,475	4,524	4,357
	$ec_{tut} = (EC/FEE)_{tut}$	dolar	6,955	7,230	7,635	7,927	8,294	8,658	9,280	9,937	10,827	11,871	13,005	14,098	15,236	16,735
610B 37	L_{tut}	bin	3,989	3,976	4,008	4,108	4,240	4,330	4,394	4,488	4,530	4,498	4,546	4,670	4,744	4,584
	$W_{tut} = ec_{tut} \times L_{tut}$	milyon $	27,743	28,745	30,603	32,566	35,168	37,488	40,777	44,597	49,044	53,397	59,121	65,837	72,280	76,712
	Hizmetler															
604B 60	EC_{serv}	milyon $	35,689	38,231	41,455	45,089	50,208	55,551	61,806	70,360	77,669	84,743	95,046	107,839	120,642	133,805
607B 60	FEE_{serv}	bin	8,398	8,639	8,923	9,317	9,822	10,369	10,741	11,136	11,247	11,428	12.003	12,680	13,045	13,351
	$ec_{serv} = (EC/FEE)_{serv}$	dolar	4,250	4,425	4,646	4,839	5,112	5,357	5,754	6,318	6,906	7,415	7,919	8,505	9,248	10,022
610B 60	L_{serv}	bin	10,310	10,597	10,920	11,306	11,874	12,443	12,821	13,313	13,380	13,577	14,200	14,879	15,313	15,650
	$W_{serv} = ec_{serv} \times L_{serv}$	milyon $	43.814	46,896	50,733	54,715	60,697	66,662	73,775	84,115	92,399	100,679	112,443	126,541	141,617	156,846
	Tarım															
604B 4	EC_{agr}	milyon $	4,057	4,202	4,327	4,529	4,685	4,772	5,049	5,455	5,764	5,900	6,260	7,466	8,611	9,213
607B 4	FEE_{agr}	bin	1,723	1,677	1,552	1,476	1,382	1,314	1,298	1,274	1,280	1,276	1,293	1,368	1,458	1,440
	$ec_{agr} = (EC/FEE)_{agr}$	dolar	2,355	2,506	2,788	3,068	3,390	3,632	3,890	4,282	4,503	4,624	4,841	5,458	5,906	6,398
610B 4	L_{agr}	bin	4,310	4,079	3,862	3,713	3,432	3,338	3,303	3,193	3,118	3,065	3,116	3.181	3,255	3,191
	$W_{agr} = ec_{agr} \times L_{agr}$	milyon $	10,148	10,221	10,767	11,393	11,635	12,122	12,848	13,672	14,041	14,172	15,086	17,361	19,224	20,416
	Devlet işletmeleri[b]															
604B 81	EC_{gefed}	milyon $	3,968	4,311	4,586	4,914	5,401	5,791	6,459	7,076	8,377	8,829	9,590	10,424	11,824	12,976
604B 86	EC_{gesl}	milyon $	2,192	2,325	2,574	2,777	3,000	3,227	3,658	4,094	4,597	5,140	5,606	6,433	7,352	8,502
	$W_{getotal} = EC_{gefed} + EC_{gesl}$	milyon $	6,160	6,636	7,160	7,691	8,401	9,018	10,117	11,170	12,974	13,969	15,196	16,857	19,176	21,478

	TOPLAM TİCARET															
	Toptan ticaret															
604B 50	EC_{whtr}	milyon $	20,875	21,988	23,496	25,264	27,838	29,849	32,479	35,887	38,904	41,460	45,629	51,587	57,902	61,390
607B 50	FEE_{whtr}	bin	3,161	3,193	3,268	3,372	3,501	3,585	3,668	3,782	3,864	3,891	4,005	4,230	4,342	4,260
	$ec_{whtr} = (EC/FEE)_{whtr}$	dolar	6,604	6,886	7,190	7,492	7,951	8,326	8,855	9,489	10,068	10,655	11,393	12,196	13,335	14,411
610B 50	L_{whtr}	bin	3,448	3,480	3,555	3,648	3,782	3,849	3,920	4,041	4,123	4,154	4,252	4,492	4,617	4,521
	$W_{whtr} = ec_{whtr} \times L_{whtr}$	milyon $	22,770	23,964	25,559	27,332	30,072	32,047	34,710	38,345	41,512	44,262	48,443	54,782	61,569	65,151
	Perakende ticaret															
604B 51	EC_{rettr}	milyon $	32,175	34,182	36,702	39,500	42,879	45,966	50,765	55,927	60,250	65,040	71,250	79,097	86,228	93,007
607B 51	FEE_{rettr}	bin	7,198	7,364	7,643	7,941	8,301	8,541	8,867	9,180	9,329	9,524	9,764	10,281	10,465	10,501
	$ec_{rettr} = (EC/FEE)_{rettr}$	dolar	4,470	4,642	4,802	4,974	5,166	5,382	5,725	6,092	6,458	6,829	7,297	7,694	8,240	8,857
610B 51	L_{rettr}	bin	8,985	9,019	9,294	9,565	9,833	9,973	10,259	10,596	10,766	11,004	11,236	11,717	11,948	11,979
	$W_{rettr} = ec_{rettr} \times L_{rettr}$	milyon $	40,163	41,864	44,630	47,578	50,793	53,673	58,734	64,554	69,531	75,147	81,991	90,145	98,447	106,098
	Bina kiralama															
	$W_{br} = W_{re} - W_{gr}$	milyon $	2,114	2,246	2,365	2,501	2,691	2,819	3,196	3,587	4,044	4,616	5,254	6,173	6,611	6,824
	İMTİYAZLAR															
	Finans ve sigortacılık															
	$EC_{fi} = EC_{fire} - EC_{re}$	milyon $	13,095	13,953	15,034	16,130	17,546	19,457	22,011	24,198	26,368	28,794	31,803	34,942	38,628	43,349
604B 52	EC_{fire}	milyon $	15,320	16,339	17,569	18,851	20,497	22,535	25,530	28,210	30,922	33,956	37,774	41,993	46,020	50,934
	$FEE_{fi} = FEE_{fire} - FEE_{re}$	bin	2,112	2,173	2,231	2,317	2,387	2,525	2,657	2,784	2,862	2,898	2,989	3,119	3,241	3,291
607B 52	FEE_{fire}	bin	2,592	2,666	2,729	2,837	2,924	3,074	3,233	3,387	3,491	3,564	3,692	3,896	4,020	4,064
	$ec_{fi} = (EC/FEE)_{fi}$	dolar	6,200	6,421	6,739	6,962	7,351	7,706	8,284	8,692	9,213	9,936	10,640	11,203	11,919	13,172
	$L_{fi} = L_{fire} - L_{re}$	bin	2,220	2,280	2,337	2,423	2,496	2,642	2,773	2,907	2,972	3,003	3,089	3,240	3,347	3,418
610B 52	L_{fire}	bin	2,836	2,909	2,969	3,075	3,166	3,332	3,493	3,653	3,749	3,836	3,959	4,202	4,334	4,405
	$W_{fi} = ec_{fi} \times L_{fi}$	milyon $	13,765	14,640	15,748	16,868	18,347	20,359	22,972	25,267	27,381	29,837	32,867	36,298	39,891	45,022
	Toprak kirası															
604B 58	EC_{re}	milyon $	2,225	2,386	2,535	2,721	2,951	3,078	3,519	4,012	4,554	5,162	5,971	7,051	7,392	7,585
607B 58	FEE_{re}	bin	480	493	498	520	537	549	576	603	629	666	703	777	779	773
	$ec_{re} = (EC/FEE)_{re}$	dolar	4,635	4,840	5,090	5,233	5,495	5,607	6,109	6,653	7,240	7,751	8,494	9,075	9,489	9,812
610B 58	L_{re}	bin	616	629	632	652	670	690	720	746	777	833	870	962	987	987
	$W_{re} = ec_{re} \times L_{re}$	milyon $	2,855	3,044	3,217	3,412	3,682	3,869	4,399	4,963	5,626	6,456	7,389	8,730	9,366	9,685
Table B.5	g		0.26	0.26	0.26	0.27	0.27	0.27	0.27	0.28	0.28	0.29	0.29	0.29	0.29	0.30
	$W_{gr} = W_{re} \times g$	milyon $	742	799	852	911	991	1,049	1,202	1,376	1,582	1,841	2,135	2,557	2,755	2,861
	KUKLA															
	Devlet[b]															
604B 78	EC_{govfed}	milyon $	25,194	26,464	28,513	29,962	34,279	37,847	41,871	44,880	48,407	51,067	54,858	57,108	61,052	66,542
604B 83	EC_{govsl}	milyon $	30,243	32,857	35,873	39,294	44,115	49,530	55,898	62,601	71,067	79,255	87,732	97,933	107,647	121,109
	$W_{govtot} = EC_{govfed} + EC_{govsl}$	milyon $	55,437	59,321	64,386	69,256	78,394	87,377	97,769	107,481	119,474	130,322	142,590	155,041	168,699	187,651
	W = Toplam EC ve WEQ	milyon $	360,886	379,432	406,662	436,635	480,940	515,034	566,661	624,698	667,551	712,247	783,118	875,185	961,227	1,024,738

Tablo G.1. *(devamı)*

Kaynaklar[a]	Sektörler	Birimler	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
	ÜRETİM															
	İmalat															
604B 13	EC_{man}	milyon $	286,704	324,274	366,271	409,736	436,141	475,363	473,056	490,606	540,658	563,178	579,190	598,082	639,252	662,166
607B 13	FEE_{man}	bin	18,546	19,245	20,087	20,603	19,804	19,730	18,249	17,941	18,891	18,773	18,492	18,601	18,963	19,009
	$ec_{man} = (EC/FEE)_{man}$	dolar	15,459	16,850	18,234	19,887	22,023	24,093	25,922	27,346	28,620	29,999	31,321	32,153	33,710	34,834
610B 13	L_{man}	bin	18,839	19,557	20,417	20,949	20,167	20,096	18,607	18,316	19,255	19,124	18,876	18,969	19,361	19,418
	$W_{man} = ec_{man} \times L_{man}$	milyon $	291,234	329,531	372,288	416,617	444,135	484,181	482,336	500,861	551,076	573,708	591,217	609,914	652,669	676,413
	Madencilik															
604B 7	EC_{min}	milyon $	14,606	16,923	19,832	23,725	28,773	35,830	37,454	33,107	35,280	34,722	30,273	28,442	29,741	29,625
607B 7	FEE_{min}	bin	767	811	864	936	1,021	1,135	1,100	931	950	905	756	695	704	674
	$ec_{min} = (EC/FEE)_{min}$	dolar	19,043	20,867	22,954	25,347	28,181	31,568	34,049	35,561	37,137	38,367	40,044	40,924	42,246	43,954
610B 7	L_{min}	bin	791	831	885	957	1,049	1,161	1,134	960	975	925	782	722	733	699
	$W_{min} = ec_{min} \times L_{min}$	milyon $	15,063	17,340	20,314	24,257	29,562	36,651	38,612	34,138	36,208	35,489	31,314	29,547	30,966	30,724
	İnşaat															
604B 12	EC_{con}	milyon $	57,883	64,701	76,048	88,107	92,672	97,859	97,703	100,485	113,899	124,640	134,046	142,441	154,775	161,982
607B 12	FEE_{con}	bin	3,510	3,772	4,198	4,440	4,206	4,043	3,731	3,785	4,251	4,519	4,673	4,780	4,950	5,009
	$ec_{con} = (EC/FEE)_{con}$	dolar	16,491	17,153	18,115	19,844	22,033	24,205	26,187	26,548	26,793	27,581	28,685	29,799	31,268	32,338
610B 12	L_{con}	bin	4,400	4,735	5,305	5,607	5,392	5,209	4,862	4,956	5,499	5,831	6,043	6.167	6,377	6,442
	$W_{con} = ec_{con} \times L_{con}$	milyon $	72,560	81,219	96,102	111,265	118,803	126,082	127,320	131,573	147,337	160,827	173,345	183,773	199,394	208,323
	Taşımacılık ve kamusal altyapı															
604B 37	EC_{tut}	milyon $	81,837	91,240	103,523	116,839	128,129	140,836	149,692	155,354	165,408	172,747	179,268	188,987	200,169	209,597
607B 37	FEE_{tut}	bin	4,373	4,495	4,697	4,888	4,880	4,920	4,828	4,752	4,927	4,988	5,018	5,128	5,27.1	5.366
	$ec_{tut} = (EC/FEE)_{tut}$	dolar	18,714	20,298	22,040	23,903	26,256	28,625	31,005	32,692	33,572	34,633	35,725	36,854	37,976	39,060
610B 37	L_{tut}	bin	4,594	4,717	4,945	5,166	5,162	5,218	5,136	5,077	5,248	5,306	5,337	5,464	5,615	5.689
	$W_{tut} = ec_{tut} \times L_{tut}$	milyon $	85,973	95,746	108,989	123,484	135,533	149,366	159,242	165,979	176,185	183,760	190,664	201,370	213,233	222.213
	Hizmetler															
604B 60	EC_{serv}	milyon $	149,827	168,205	193,987	223,146	255,867	292,584	326,023	359,056	398,998	437,917	478,570	536,093	595,234	651,980
607B 60	FEE_{serv}	bin	13,906	14,541	15,473	16,210	16,794	17,376	17,704	18,348	19,517	20,468	21,371	22,537	23,544	24,715
	$ec_{serv} = (EC/FEE)_{serv}$	dolar	10,774	11,568	12,537	13,766	15,236	16,838	18,415	19,569	20,444	21,395	22,393	23,787	25.282	26,380
610B 60	L_{serv}	bin	16,252	17,035	18,022	18,849	19,526	20,230	20,729	21,571	22,895	23,929	24,787	26,146	27,394	28,614
	$W_{serv} = ec_{serv} \times L_{serv}$	milyon $	175,103	197,055	225,944	259,474	297,491	340,641	381,279	422,128	468,057	511,966	555,066	621,941	692,569	754,835
	Tarım															
604B 4	EC_{agr}	milyon $	10,505	11,246	12,525	13,973	15,049	15,507	16,993	17,183	18,034	18,710	19,511	21,398	23,050	24,192
607B 4	FEE_{agr}	bin	1,532	1,490	1,525	1,524	1,530	1,444	1,480	1,477	1,466	1,458	1,476	1,561	1,648	1,608
	$ec_{agr} = (EC/FEE)_{agr}$	dolar	6,857	7,548	8,213	9,169	9,836	10,739	11,482	11,634	12,302	12,833	13,219	13,708	13,987	15.045
610B 4	L_{agr}	bin	3,210	3,105	3,187	3,161	3,212	3,122	3,157	3,074	3,052	2,953	2,964	3,038	3,086	3,042
	$W_{agr} = ec_{agr} \times L_{agr}$	milyon $	22,011	23,435	26,175	28,982	31,593	33,527	36,248	35,762	37,544	37,895	39,181	41,645	43,163	45,766
	Devlet işletmeleri[b]															
604B 81	EC_{gefed}	milyon $	14,057	14,918	16,079	17,600	19,749	22,434	23,106	24,783	26,894	28.776	29,306	32,012	35,098	36.617
604B 86	EC_{gesl}	milyon $	9,194	9,829	10,946	12,104	13,787	15,190	16,520	17,789	19,166	21.118	23,089	24,312	25,954	27,849
	$W_{getotal} = EC_{gefed} + EC_{gesl}$	milyon $	23,251	24,747	27,025	29,704	33,536	37,624	39,626	42,572	46,060	49,894	52,395	56,324	61,052	64.466

	TOPLAM TİCARET															
	Toptan ticaret															
604B 50	EC_{whtr}	milyon $	68,356	75,909	86,563	99,078	110,193	121,780	128,304	133,066	148,526	158,577	167,056	178,193	195,486	209,774
607B 50	FEE_{whtr}	bin	4,408	4,574	4,824	5,059	5,102	5,225	5,125	5,089	5,371	5,496	5,537	5,676	5,812	6,050
	$ec_{whtr} = (EC/FEE)_{whtr}$	dolar	15,507	16,596	17,944	19,585	21,598	23,307	25,035	26,148	27,653	28,853	30,171	31,394	33,635	34,673
610B 50	L_{whtr}	bin	4,690	4,832	5,072	5,339	5,396	5,522	5,409	5,409	5,697	5,804	5,834	5.991	6,149	6,399
	$W_{whtr} = ec_{whtr} \times L_{whtr}$	milyon $	72,729	80,191	91,013	104,562	116,543	128,702	135,414	141,433	157,541	167,464	176,017	188,082	206,821	221,875
	Perakende ticaret															
604B 51	EC_{rettr}	milyon $	104,145	115,071	129,900	143,479	154,515	166,758	175,649	189,867	209,716	225,689	242,066	258,442	277,714	293,387
607B 51	FEE_{rettr}	bin	10,975	11,481	12,195	12,489	12,371	12,470	12,400	12,722	13,729	14,444	14,869	15,403	15,911	16,428
	$ec_{rettr} = (EC/FEE)_{rettr}$	dolar	9,489	10,023	10.652	11,488	12,490	12,373	14,165	14,866	15,275	15,625	16,280	16,779	17,454	17,859
610B 51	L_{rettr}	bin	12,407	13,008	13,740	14,086	13,999	14,082	14,010	14,406	15,341	15,943	16,381	16,952	17,409	17,976
	$W_{rettr} = ec_{rettr} \times L_{rettr}$	milyon $	117,734	130,376	146,357	161,826	174,849	188,315	198,455	214,158	234,340	249,111	266,681	284,432	303,861	321,033
	Bina kiralama															
	$W_{br} = W_{re} - W_{gr}$	milyon $	7,634	8,809	10,616	12,736	14,045	14,950	16,080	18,353	21,067	23,542	25,506	28,485	32,136	33,283
	İMTİYAZLAR															
	Finans ve sigortacılık															
	$EC_{fi} = EC_{fire} - EC_{re}$	milyon $	48,361	53,983	61,399	69,687	80,259	90,236	101,325	113,703	123,984	137,267	157,281	175,194	188.986	194,587
604B 52	EC_{fire}	milyon $	56,951	63,857	73,101	83,222	95,180	106,576	118,707	133,071	146,443	162,480	185,182	205,979	223,446	230,329
	$FEE_{fi} = FEE_{fire} - FEE_{re}$	bin	3,370	3,512	3,704	3,901	4,048	4,189	4,252	4,363	4,522	4,683	4,937	5,145	5,201	5,231
607B 52	FEE_{fire}	bin	4,178	4,361	4,610	4,854	5,018	5,166	5,229	5,370	5,587	5,800	6,109	6,362	6,458	6,502
	$ec_{fi} = (EC/FEE)_{fi}$	dolar	14,350	15,371	16,576	17,864	19,827	21,541	23,830	26,061	27,418	29,312	31,858	34,051	36,336	37,199
	$L_{fi} = L_{fire} - L_{re}$	bin	3,486	3,629	3,845	4,042	4,195	4,363	4,452	4,565	4,730	4,894	5,157	5,374	5.431	5,456
610B 52	L_{fire}	bin	4,507	4,708	5,018	5,305	5,481	5,622	5,725	5,909	6,137	6,363	6,666	6.960	7,082	7,123
	$W_{fi} = ec_{fi} \times L_{fi}$	milyon $	50,026	55,781	63,736	72,206	83,174	93,984	106,091	118,967	129,687	143,452	164,290	182,992	197,343	202,957
	Toprak kirası															
604B 58	EC_{re}	milyon $	8,590	9,874	11,702	13,535	14,921	16,340	17,382	19,368	22,459	25,213	27,901	30,785	34,460	35,742
607B 58	FEE_{re}	bin	808	849	906	953	970	977	977	1,007	1,065	1.117	1,172	1,217	1,257	1,271
	$ec_{re} = (EC/FEE)_{re}$	dolar	10,631	11,630	12,916	14,203	15,382	16,725	17,791	19,233	21,088	22,572	23,806	25,296	27,414	28.121
610B 58	L_{re}	bin	1,021	1,079	1,173	1,263	1,286	1,259	1,273	1,344	1,407	1,469	1,509	1,586	1,651	1,667
	$W_{re} = ec_{re} \times L_{re}$	milyon $	10,854	12,549	15,151	17,938	19,782	21,056	22,648	25.850	29,671	33,158	35,924	40,119	45,261	46,878
Table B.5	g		0.30	0.30	0.30	0.29	0.29	0.29	0.29	0.29	0.29	0.29	0.29	0.29	0.29	0.29
	$W_{gr} = W_{re} \times g$	milyon $	3,221	3,739	4,534	5,202	5,737	6,106	6,568	7,496	8,605	9,616	10,418	11,635	13,126	13,595
	KUKLA															
	Devlet[b]															
604B 78	EC_{govfed}	milyon $	70,871	75,528	81,685	86,918	96,099	107,424	117,022	124,695	132,005	140,223	143,539	150,869	159,313	168,550
604B 83	EC_{govsl}	milyon $	132,947	144.970	158,857	173,526	192,154	209,314	226,877	241,695	258,885	278,752	300,260	322,081	346,466	373,005
	$W_{govtot} = EC_{govfed} + EC_{govsl}$	milyon $	203,818	220.498	240,542	260,444	288.253	316,738	343,899	366,390	390,890	418,975	443,799	472,950	505.779	541,555
	W = Toplam EC ve WEQ	milyon $	1,140,356	1,268,469	1,433,637	1,610,759	1,773,254	1,956,867	2,071,620	2,199,810	2,404,596	2,565,699	2,719,892	2,913,089	3,152,110	3,337,038

[a] Aksi belirtilmedikçe, tüm veriler MGHH'ndan gelmektedir (örneğin, BEA 1986). İlk üç rakam (ve eğer varsa, izleyen harf) ilgili tablo numarasını, sonraki rakamlar da tablo içerisindeki satır numaralarını işaret etmektedir.
[b] Devlet içerisinde, kendi hesabına çalışan kişiler olmadığından ötürü, bu sektördeki toplam ücret toplam işgücü maliyetinden ibarettir.

Tablo G.1 içerisinde yer alan değişkenlere ait dizin

	ORİJİNAL İNGİLİZCE TERMİNOLOJİ	TÜRKÇE TERMİNOLOJİ
EC_{agr}	Total employee compensation in agriculture, forestry, and fisheries	Tarım, ormancılık ve balıkçılıkta toplam işgücü maliyeti
ec_{agr}	Employee compensation per full-time equivalent employee (FEE) in agriculture, forestry, and fisheries	Tarım, ormancılık ve balıkçılıkta tam zamanlı eşdeğeri (FEE) çalışan başına işgücü maliyeti
EC_{con}	Total employee compensation in construction	İnşaat sektöründe toplam işgücü maliyeti
ec_{con}	Employee compensation per FEE in construction	İnşaat sektöründe FEE başına işgücü maliyeti
EC_{fire}	Total employee compensation in finance, insurance, and real estate	Finans, sigortacılık ve gayrimenkulde toplam işgücü maliyeti
EC_{fi}	Total employee compensation in finance and insurance	Finans ve sigortacılıkta toplam işgücü maliyeti
ec_{fi}	Employee compensation per FEE in finance and insurance	Finans ve sigortacılıkta FEE başına işgücü maliyeti
EC_{gefed}	Total employee compensation in government enterprises (federal)	Kamu işletmelerinde toplam işgücü maliyeti (federal)
EC_{gesl}	Total employee compensation in government enterprises (state and local)	Kamu işletmelerinde toplam işgücü maliyeti (eyalet ve yerel)
EC_{govfed}	Total employee compensation in government (federal)	Kamuda toplam işgücü maliyeti (federal)
EC_{govsl}	Total employee compensation in government (state and local)	Kamuda toplam işgücü maliyeti (eyalet ve yerel)
EC_{man}	Total employee compensation in manufacturing	İmalat sektöründe toplam işgücü maliyeti
ec_{man}	Employee compensation per FEE in manufacturing	İmalat sektöründe FEE başına işgücü maliyeti
EC_{min}	Total employee compensation in mining	Madencilikte toplam işgücü maliyeti
ec_{min}	Employee compensation per FEE in mining	Madencilikte FEE başına işgücü maliyeti
EC_{re}	Total employee compensation in real estate	Gayrimenkulde toplam işgücü maliyeti
EC_{rettr}	Total employee compensation in retail trade	Perakende ticarette toplam işgücü maliyeti
ec_{rettr}	Employee compensation per FEE in retail trade	Perakende ticarette FEE başına işgücü maliyeti
ec_{re}	Employee compensation per FEE in real estate	Gayrimenkulde FEE başına işgücü maliyeti
EC_{serv}	Total employee compensation in services	Hizmetlerde toplam işgücü maliyeti
ec_{serv}	Employee compensation per FEE in services	Hizmetlerde FEE başına işgücü maliyeti
EC_{tut}	Total employee compensation in transportation and public utilities	Taşımacılık ve kamu altyapı hizmetlerinde toplam işgücü maliyeti
ec_{tut}	Employee compensation per FEE in transportation and public utilities	Taşımacılık ve kamu altyapı hizmetlerinde FEE başına işgücü maliyeti
EC_{whtr}	Total employee compensation in wholesale trade	Toptan ticarette toplam işgücü maliyeti

ec_{whtr}	Employee compensation per FEE in wholesale trade	Toptan ticarette FEE başına işgücü maliyeti
FEE_{agr}	Total full-time equivalent employees in agriculture, forestry, and fisheries	Tarım, ormancılık ve balıkçılıkta toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar
FEE_{con}	Total full-time equivalent employees in construction	İnşaat sektöründe toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar
FEE_{fire}	Total full-time equivalent employees in finance, insurance, and real estate	Finans, sigortacılık ve gayrimenkulde toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar
FEE_{fi}	Total full-time equivalent employees in finance and insurance	Finans ve sigortacılıkta toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar
FFF_{man}	Total full-time equivalent employees in manufacturing	İmalat sektöründe toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar
FEE_{min}	Total full-time equivalent employees in mining	Madencilikte toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar
FEE_{re}	Total full-time equivalent employees in real estate	Gayrimekulde toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar
FEE_{rettr}	Total full-time equivalent employees in retail trade	Perakende ticarette toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar
FEE_{serv}	Total full-time equivalent employees in services	Hizmetlerde toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar
FEE_{tut}	Total full-time equivalent employees in transportation and public utilities	Taşımacılık ve kamu altyapı hizmetlerinde toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar
FEE_{whtr}	Total full-time equivalent employees in wholesale trade	Perakende ticarette toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar
g	Estimated proportion of land rent in the total revenue of the real estate sector	Gayrimenkul sektörünün toplam geliri içerisindeki tahminî toprak kirası oranı
L_{agr}	Total employment in agriculture, forestry, and fisheries	Tarım, ormancılık ve balıkçılıkta toplam istihdam
L_{con}	Total employment in construction	İnşaat sektöründe toplam istihdam
L_{fire}	Total employment in finance, insurance, and real estate	Finans, sigortacılık ve gayrimenkulde toplam istihdam
L_{fi}	Total employment in finance and insurance	Finans ve sigortacılıkta toplam istihdam
L_{man}	Total employment in manufacturing	İmalatta toplam istihdam
L_{min}	Total employment in mining	Madencilikte toplam istihdam
L_{re}	Total employment in real estate	Gayrimenkulde toplam istihdam
L_{rettr}	Total employment in retail trade	Perakende ticarette toplam istihdam
L_{serv}	Total employment in services	Hizmetlerde toplam istihdam
L_{tut}	Total employment in transportation and public utilities	Taşımacılık ve kamu altyapı hizmetlerinde toplam istihdam
L_{whtr}	Total employment in wholesale trade	Toptan ticarette toplam istihdam
W	Total employee compensation (including wage equivalent and COS, corporate officers' salaries) in all sectors	Tüm sektörlerde toplam işgücü maliyeti (ücret eşdeğeri ve şirket yöneticisi maaşları COS dâhil)
w_{agr}	Total employee compensation (including wage equivalent and COS) in agriculture, forestry, and fisheries	Tarım, ormancılık ve balıkçılıkta toplam işgücü maliyeti (ücret eşdeğeri ve şirket yönetici maaşları COS dâhil)

w_{br}	Total employee compensation (including wage equivalent and COS) in building rental	Bina kiralamada toplam işgücü maliyeti (ücret eşdeğeri ve şirket yönetici maaşları COS dâhil)
W_{con}	Total employee compensation (including wage equivalent and COS) in construction	İnşaat sektöründe toplam işgücü maliyeti (ücret eşdeğeri ve şirket yönetici maaşları COS dâhil)
W_{fi}	Total employee compensation (including wage equivalent and COS) in finance and insurance	Finans ve sigortacılıkta toplam işgücü maliyeti (ücret eşdeğeri ve şirket yönetici maaşları COS dâhil)
$W_{getotal}$	Total employee compensation in government enterprises (federal, state, and local)	Kamu işletmelerinde toplam işgücü maliyeti (federal, eyalet ve yerel)
W_{govtot}	Total employee compensation in government (federal, state, and local)	Kamuda toplam işgücü maliyeti (federal, eyalet ve yerel)
w_{gr}	Total employee compensation (including wage equivalent and COS) in ground rent	Toprak kirasında toplam işgücü maliyeti (ücret eşdeğeri ve COS dâhil)
W_{man}	Total employee compensation (including wage equivalent and COS) in manufacturing	İmalat sektöründe toplam işgücü maliyeti (ücret eşdeğeri ve COS dâhil)
W_{min}	Total employee compensation (including wage equivalent and COS) in mining	Madencilikte toplam işgücü maliyeti (ücret eşdeğeri ve COS dâhil)
W_{rettr}	Total employee compensation (including wage equivalent and COS) in retail trade	Perakende ticarette toplam işgücü maliyeti (ücret eşdeğeri ve COS dâhil)
w_{re}	Total employee compensation (including wage equivalent and COS) in real estate	Gayrimenkulde toplam işgücü maliyeti (ücret eşdeğeri ve COS dâhil)
W_{serv}	Total employee compensation (including wage equivalent and COS) in services	Hizmetlerde toplam işgücü maliyeti (ücret eşdeğeri ve COS dâhil)
w_{tut}	Total employee compensation (including wage equivalent and COS) in transportation and public utilities	Taşımacılık ve kamu altyapı hizmetlerinde toplam işgücü maliyeti (ücret eşdeğeri ve COS dâhil)
W_{whtr}	Total employee compensation (including wage equivalent and COS) in wholesale trade	Toptan ticarette toplam işgücü maliyetii (ücret eşdeğeri ve COS dâhil)

Ücret ölçümümüzü, kendi hesabına çalışanlara ait ücret eşdeğerini kapsayacak biçimde genişlettikten sonra, bunun üretken ve üretken olmayan işçi ücretleri arasında bölünmesine geçiyoruz.[1] İlk adım, üretken işçilere ait birim işgücü maliyetine (ec_p) bir tahmin türetmek olacaktır. Bu durumda,

$(w_p)'_j$ = *j*inci üretim sektöründeki üretim işçilerine ait birim ücret,
$j = 1, \ldots, k$ (BLS'den);
$x_j \equiv (EC/WS)_j$ = işgücü maliyetinin *j*inci üretim sektöründeki ücret ve maaşlara oranı,
$j = 1, \ldots, k$ (MGHH'dan);
$(ec_p)_j \equiv (w_p)'_j . (x_j)$ = *j*inci üretim sektöründeki üretim işçilerine ait tahminî işgücü maliyeti

olur.

1 Eğer üretim işçileri ile üretim dışı işçilerin ücretinin aynı olduğunu güvenilir biçimde varsayabilecek olsaydık, toplam ücretleri (W) ikiye ayırmak için L_p / L oranını kullanabilirdik. Ancak göreceğiz ki, w_p w_u ile aynı değildir. Bu yüzden yukarıdaki prosedürü benimsiyoruz.

Hizmetler için, uzun dönem w_p ve x verisi bulunmadığından ötürü, hizmetlerdeki üretken işçilerin, ortalama hizmet işçisiyle aynı ücrete sahip olduğunu varsaydık: $(ec_p)_{serv} = ec_{serv}$.

Yukarıda türetilmiş bulunan W ve farklı $(ec_p)_j$'ler elde veriliyken, Ek F'deki üretken ve üretken olmayan işçi sayılarına (L_p, L_u) ilişkin verilerle birlikte, üretken işçilere ait toplam ücreti ($W_p \equiv ec_p \,.\, L_p$) ve üretken olmayan işçilere ait toplam ücret ile ücret haddini ($W_u \equiv W - W_p$, $ec_u = W_u/L_u$) türetebiliriz[2]. Dolayısıyla,

$V_j \equiv (ec_p)_j \,.\, (L_p)_j \equiv (W_p)_j$ = *j*inci üretim sektöründeki değişken sermaye;
$V^* \equiv W_p = \Sigma\,(W_p)_j$ = toplam değişken sermaye;
$W_u \equiv W - V^*$ = bütün sektörlerdeki üretken olmayan işçilerin toplam ücreti;
$ec_p \equiv W_p / L_p$ = üretken işçilerin ortalama ücreti;
$ec_u \equiv W_u / L_u$ = üretken olmayan işçilerin ortalama ücreti

olur. Bkz. Tablo G.2.

2 BLS, üretim dışı işçilere ait ücret hadlerine ilişkin veri yayınlamamaktadır.

Tablo G.2. *Toplam değişken sermaye ve üretken olmayan işçilerin toplam ücretleri, 1948–89*

Kaynaklar[a]	Sektörler	Birimler	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
	ÜRETİM = W_p = V*	milyon dolar	88,410	85,021	93,161	105,912	111,013	117,388	111,952	120,518	128,824	132,999	127,717	139,570	144,230	146,130
	İmalat															
SEHE	$(w_p)_{man}$	dolar/işçi/hafta	53.08	53.80	58.28	63.34	66.75	70.47	70.49	75.30	78.78	81.19	82.32	88.29	89.72	92.34
604B 13	EC_{man}	milyon dolar	49,454	47,059	53,628	63,691	68,876	76,433	72,922	80,050	86,504	90,270	86,489	95,841	99,478	99,678
605B 13	WS_{man}	milyon dolar	47,145	44,638	50,316	59,357	64,182	71,253	67,574	73,889	79,489	82,515	78,719	86,937	89,776	89,912
	$x_{man} = (EC/WS)_{man}$		1.049	1.054	1.066	1.073	1.073	1.073	1.079	1.083	1.088	1.094	1.099	1.102	1.108	1.109
Tablo F.1	$(L_p)_{man}$	bin	13,224	12,064	12,742	13,590	13,577	14,101	12,867	13,264	13,341	13,115	11,742	12,373	12,363	11,897
	$(ec_p)_{man} = (w_p)_{man} \times x_{man} \times 52$	dolar/işçi/hafta	2,895	2,949	3,230	3,534	3,725	3,931	3,956	4,242	4,458	4,619	4,703	5,061	5,170	5,323
	$V_{man} = (ec_p)_{man} \times (L_p)_{man} = (W_p)_{man}$	milyon	38,288	35,582	41,158	48,029	50,574	55,430	50,898	56,269	59,475	60,572	55,224	62,625	63,911	63,332
	Madencilik															
SEHE	$(w_p)_{min}$	dolar/işçi/hafta	65.52	62.33	67.16	74.11	77.59	83.03	82.60	89.54	95.06	98.25	96.08	103.68	105.04	106.92
604B 7	EC_{min}	milyon dolar	3,597	3,182	3,503	3,990	4,059	4,183	3,843	4,161	4,674	4,830	4,322	4,419	4,444	4,371
605B 7	WS_{min}	milyon dolar	3,372	2,967	3,202	3,644	3,717	3,814	3,495	3,767	4,213	4,361	3,897	3,957	3,962	3,876
	$x_{min} = (EC/WS)_{min}$		1.067	1.072	1.094	1.095	1.092	1.097	1.100	1.105	1.109	1.108	1.109	1.117	1.122	1.128
Tablo F.1	$(L_p)_{min}$	bin	937	862	867	879	846	802	722	717	746	729	631	598	577	542
	$(ec_p)_{min} = (w_p)_{min} \times x_{min} \times 52$	dolar/işçi/hafta	3,634	3,476	3,821	4,220	4,406	4,735	4,723	5,143	5,484	5,658	5,541	6,021	6,127	6,270
	$V_{min} = (ec_p)_{min} \times (L_p)_{min} = (W_p)_{min}$	milyon	3,405	2,998	3,311	3,709	3,730	3,798	3,412	3,687	4,089	4,127	3,494	3,601	3,536	3,400
	İnşaat															
SEHE	$(w_p)_{con}$	dolar/işçi/hafta	65.23	67.56	69.68	76.%	82.86	86.41	88.54	90.90	96.38	100.27	103.78	108.41	112.67	118.08
604B 12	EC_{con}	milyon dolar	7,662	7,490	8,624	10,665	11,597	12,194	12,452	13,408	14,919	15,342	15,152	16.623	17,246	17.716
605B 12	WS_{con}	milyon dolar	7,252	7,085	8,143	10,069	10,962	11,507	11,707	12,5%	14,019	14,341	14,349	15,603	16.129	16,491
	$x_{con} = (EC/WS)_{con}$		1.057	1.057	1.059	1.059	1.058	1.060	1.064	1.064	1.064	1.070	1.056	1.065	1.069	1.074
Tablo F.1	$(L_p)_{con}$	bin	2,938	2,803	3,035	3,224	3,185	3,106	2,971	3,021	3,125	3,067	2.918	3,031	2,979	2,937
	$(ec_p)_{con} = (w_p)_{con} \times x_{con} \times 52$	dolar/işçi/hafta	3,584	3,714	3,837	4,239	4,558	4,762	4,897	5,032	5.334	5,578	5,699	6,006	6,265	6,507
	$V_{con} = (ec_p)_{con} \times (L_p)_{con} = (W_p)_{con}$	milyon	10,259	10,409	11,647	13,664	14,520	14,790	14,548	15,202	16,669	17,107	16,630	18,203	18,663	19,372
	Taşımacılık ve kamusal altyapı hizmetleri															
SEHE	$(w_p)_{tut}$ (demiryolu ücretleri)	dolar/işçi/hafta	60.11	62.36	64.14	70.93	74.30	76.33	78.74	82.12	88.40	94.24	101.50	106.43	108.84	112.94
604B 37	EC_{tut}	milyon dolar	14,498	14,333	15,141	17,185	18,260	19,364	19,084	20,285	21,994	23,145	22,719	24,187	25,149	25,375
605B 37	WS_{tut}	milyon dolar	13,587	13,385	14,081	15,977	16,961	18,004	17,679	18,757	20,274	21,248	20,820	21,976	22,783	22,903
	$x_{tut} = (EC/WS)_{tut}$		1.067	1.071	1.075	1.076	1.077	1.076	1.079	1.081	1.085	1.089	1.091	1.101	1.104	1.108
	$(ec_p)_{tut} = (w_p)_{tut} \times x_{tut} \times 52$	bin	3,335	3,472	3,586	3,967	4,160	4,269	4,420	4,618	4,987	5,338	5,759	6,091	6,247	6,507
Tablo F.1	$(L_p)_{tut}$	dolar/işçi/hafta	4,086	3,887	3,921	4,095	4,079	4,108	3,883	3,929	4,006	3,968	3,686	3,669	3,666	3,549
	$V_{tut} = (ec_p)_{tut} \times (L_p)_{tut} = (W_p)_{tut}$	milyon	13,628	13,497	14,061	16,247	16,966	17,537	17,165	18,146	19,979	21,183	21,228	22,347	22,902	23,092
	Hizmetler															
Tablo G.1	$(w_p)_{serv} = (EC/FEE)_{serv} = (ec_p)_{serv}$	dolar/işçi/hafta	2,129	2,204	2,269	2,437	2,628	2,788	2,936	3,054	3,219	3,366	3,504	3,699	3,875	4,055
607B 60	FEE_{serv}	bin	6,177	6,157	6,372	6,483	6,434	6,513	6,437	6,801	7,097	7,323	7,452	7,694	8,005	8,133
604B 60	EC_{serv}	milyon dolar	13,153	13,573	14,458	15,800	16,906	18,161	18,899	20,770	22,844	24,650	26.112	28,460	31,016	32,979
Tablo F.1	$(L_p)_{serv}$	bin	5,148	5,125	5,215	5,217	5,107	5,179	5,126	5,332	5,455	5,635	5,708	5,807	6,060	6,146
	$V_{serv} = (ec_p)_{serv} \times (L_p)_{serv} = (W_p)_{serv}$	milyon dolar	10,961	11,297	11,834	12,715	13,419	14,442	15,049	16,283	17,560	18,966	20,001	21,481	23,480	24,923

	Tarım															
Tablo G.1	$(w_p)_{agr} = (EC/FEE)_{agr} = (ec_p)_{agr}$	dolar/işçi/yıl	1,602	1,572	1,540	1,671	1,714	1,706	1,628	1,671	1,769	1,852	1,928	1.986	2,105	2,206
607B 4	FEE_{agr}	bin	2,072	2,000	2,067	1,999	1,933	1,882	1,902	1,847	1,769	1,747	1,780	1,771	1,755	1,763
604B 4	EC_{agr}	milyon dolar	3,319	3,143	3,184	3,340	3,314	3,210	3,097	3,087	3,129	3,235	3,431	3,517	3,694	3,889
Tablo G.1	$(L_p)_{agr}$	bin	6,038	5,810	5,798	5,445	5,244	5,032	4,955	4,744	4,484	4,205	3,944	3,791	3,627	3,517
	$V_{agr} = (ec_p)_{agr} \times (L_p)_{agr} = (W_p)_{agr}$	milyon dolar	9,673	9,130	8,931	9,098	8,990	8,582	8,068	7,928	7,932	7,787	7,603	7,529	7,635	7,757
	Devlet işletmeleri															
	$w_{ge} = (EC/FEE)_{ge} = (ec_p)_{ge}$	dolar/işçi/yıl	3,092	3,241	3,424	3,640	3,860	3,933	3,984	4,246	4,419	4,560	4,912	5,041	5,298	5,489
607B 81	FEE_{gefed}	bin	538	570	553	578	620	599	599	597	603	622	633	645	664	680
607B 86	FEE_{gesl}	bin	211	221	234	246	284	292	293	300	302	305	320	352	372	368
	$FEE_{getotal}$	bin	749	791	787	824	904	891	892	897	905	927	953	997	1,036	1,048
604B 81	EC_{fed}	milyon dolar	1,676	1,857	1,935	2,140	2,433	2,366	2,367	2,535	2,689	2,859	3,187	3,276	3,555	3,790
604B 86	EC_{sl}	milyon dolar	640	707	760	859	1,056	1,138	1,187	1,274	1,310	1,368	1,494	1,750	1,934	1,962
	$EC_{getotal}$	milyon dolar	2,316	2,564	2,695	2,999	3,489	3,504	3,554	3,809	3,999	4,227	4,681	5,026	5,489	5,752
Tablo F.1	$(L_p)_{gefed} = (L_p/L)_{nongovtot} \times L_{gefed}$	bin	447	469	455	472	500	480	474	471	470	479	478	486	496	503
Tablo F.1	$(L_p)_{gesl} = (L_p/L)_{nongovtot} \times L_{gesl}$	bin	175	182	193	201	229	234	232	236	236	235	242	265	278	272
Tablo F.1	$(L_p)_{getotal} = (L_p)_{gefed} \times (L_p)_{gesl}$	bin	623	650	648	674	729	714	706	707	706	714	720	751	774	775
	$V_{ge} = (ec_p)_{ge} \times (L_p)_{getotal}$	milyon dolar	1,925	2,108	2,218	2,451	2,814	2,810	2,813	3,002	3,120	3,257	3,538	3,785	4,103	4,253
	TOPLAM TİCARET = W_{tt}	milyon dolar	31,939	32,482	34,714	37,746	39,659	42,029	43,194	46,175	49,723	52,311	53,600	57,321	60,652	61,810
	Toptan ticaret															
Tablo G.1	W_{whtr}	milyon dolar	10,504	10,382	11,107	12,462	13,102	13,887	14,281	15,233	16,855	17,814	18,336	19,735	20,941	21,608
	Perakende ticaret															
Tablo G.1	W_{rettr}	milyon dolar	20,352	21,061	22,471	24,046	25,259	26,742	27,379	29,287	31,097	32,715	33,487	35,678	37,774	38,200
	Bina kiralama															
Tablo G.1	$W_{br} = W_{re} - W_{gr}$	milyon dolar	1,083	1,039	1,136	1,238	1,298	1,401	1,534	1,655	1,771	1,782	1,777	1,908	1,937	2,002
	İMTİYAZLAR = W_r	milyon dolar	5,810	6,046	6,650	7,355	8,018	8,798	9,662	10,371	11,240	11,989	12,785	13,853	14,700	15,735
	Finans ve sigortacılık															
Tablo G.1	W_{fi}	milyon dolar	4,308	4,610	5,085	5,656	6,241	6,888	7,578	8,129	8,849	9,591	10,402	11,302	12,102	13,040
	Toprak kirası															
Tablo G.1	W_{re}	milyon dolar	1,502	1,436	1,564	1,699	1,776	1,910	2,084	2,242	2,391	2,398	2,383	2,551	2,598	2,695
	KUKLA = W_d	milyon dolar	18,077	20,121	21,240	27,741	31,527	32,409	33,044	34,796	37,224	39,783	42,903	44,847	48,058	51,574
	Devlet															
Tablo G.1	W_{govtot}	milyon dolar	18,077	20,121	21,240	27,741	31,527	32,409	33,044	34,796	37,224	39,783	42,903	44,847	48,058	51,574
Tablo G.1	W = Toplam EC ve WEQ	milyon dolar	164,763	164,753	178,761	206,232	222,097	236,846	235,670	252,731	272,671	286,751	289,269	311,712	328,351	338,075
	Toplam değişken sermaye = $V^* = W_p$	milyon dolar	88,410	85,021	93,161	105,912	111,013	117,388	111,952	120,518	128,824	132,999	127,717	139,570	144,230	146,130
	$W_u = W - V^*$	milyon dolar	76,353	79,732	85,601	100,320	111,084	119,458	123,719	132,213	143,847	153,752	161,552	172,141	184,120	191,945
	$(W_u)_p = W_u - (W_u)_u$	milyon dolar	20,527	21,083	22,997	27,477	31,880	36,222	37,819	40,871	45,660	49,668	52,264	56,120	60,710	62,826
	$(W_u)_u = W_{tt} + W_r + W_d$	milyon dolar	55,826	58,649	62,603	72,842	79,204	83,236	85,900	91,342	98,187	104,084	109.288	116,021	123,410	129,120
	$ec_p = V^*/L_p = W_p/L_p$	dolar/üretken işçi	2,680	2,725	2,891	3,198	3,388	3,553	3,585	3,800	4,043	4,231	4,352	4,649	4,800	4,977
	$ec_u = W_u/L_u$	dolar/üretken işçi	3,017	3,100	3,246	3,431	3,620	3,828	3,979	4,177	4,405	4,611	4,835	5,051	5,269	5,426

Tablo G.2. *(devamı)*

Kaynaklar[a]	Sektörler	Birimler	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
	ÜRETİM = $W_p = V^*$	milyon dolar	155,536	162,758	171,998	188,426	207,068	216,257	236,769	261,216	270,432	287,525	324,303	370,490	398,505	410,750
	İmalat															
SEHE	$(w_p)_{man}$	dolar/işçi/hafta	95.56	99.23	102.97	107.53	112,19	114.49	122.51	129.51	133.33	142.44	154.21	166.46	176.80	198.79
604B 13	EC_{man}	milyon dolar	107,928	112,503	119,955	129,484	144,515	151,429	165,427	179,756	181,135	185,224	203,876	230,716	250,654	252,540
605B 13	WS_{man}	milyon dolar	96,793	100,740	107,298	115,678	128,206	134,313	146,047	157,718	158,392	160,665	175,488	196,573	211,844	211,607
	$x_{man} = (EC/WS)_{man}$		1.115	1.117	1.118	1.119	1.127	1.127	1.133	1.140	1.144	1.153	1.162	1.174	1.183	1.193
Tablo F.1	$(L_p)_{man}$	bin	12,344	12,393	12,583	13,315	14,220	14,226	14,412	14,686	13,906	13,335	13,802	14,626	14,439	12,857
	$(ec_p)_{man} = (w_p)_{man} \times x_{man} \times 52$	dolar/işçi/hafta	5,541	5,762	5,986	6,259	6,576	6,712	7,216	7,676	7,929	8,539	9,316	10,159	10,878	12,337
	$V_{man} = (ec_p)_{man} \times (L_p)_{man} = (W_p)_{man}$	milyon	68,392	71,415	75,321	83,337	93,511	95,484	103,995	112,726	110,258	113,871	128,576	148,588	157,065	158,615
	Madencilik															
SEHE	$(w_p)_{min}$	dolar/işçi/hafta	110.70	114.40	117.74	123.52	130.24	135.89	142.71	154.80	164.40	172.14	189.14	201.40	219.14	249.31
604B 7	EC_{min}	milyon dolar	4,429	4,462	4,652	4,859	5,135	5,303	5,569	6,176	6,704	6,982	7,715	8,595	10,457	12,923
605B 7	WS_{min}	milyon dolar	3,901	3,940	4,100	4,308	4,504	4,634	4,862	5,376	5,816	6,043	6,647	7,325	8,871	10,884
	$x_{min} = (EC/WS)_{min}$		1.135	1.132	1.135	1.128	1.140	1.144	1.145	1.149	1.153	1.155	1.161	1.173	1.179	1.187
Tablo F.1	$(L_p)_{min}$	bin	525	507	503	503	497	477	470	477	478	461	473	485	533	573
	$(ec_p)_{min} = (w_p)_{min} \times x_{min} \times 52$	dolar/işçi/hafta	6,536	6,737	6,947	7,245	7,721	8,086	8,500	9,247	9,854	10,342	11,416	12,289	13,433	15,393
	$V_{min} = (ec_p)_{min} \times (L_p)_{min} = (W_p)_{min}$	milyon	5,429	3,418	3,4%	3,647	3,838	3,861	3,996	4,414	4,706	4,768	5,396	5,963	7,160	8,824
	İnşaat															
SEHE	$(w_p)_{con}$	dolar/işçi/hafta	122.47	127.19	132.06	138.38	146.26	154.95	164.49	181.54	195.45	211.67	221.19	235.89	249.25	264.08
604B 12	EC_{con}	milyon dolar	18,969	20,279	22,116	24,167	26,675	27,800	31,136	35,165	37,469	40,748	44,474	50,560	53,985	52,860
605B 12	WS_{con}	milyon dolar	17,627	18,704	20,455	22,294	24,496	25,543	28,479	32,231	34,147	37,052	40,182	45,126	47,892	46,285
	$x_{con} = (EC/WS)_{con}$		1.076	1.084	1.081	1.084	1.089	1.088	1.093	1.091	1.097	1.100	1.107	1.120	1.127	1.142
Tablo F.1	$(L_p)_{con}$	bin	3,003	3,080	3,174	3,320	3,386	3,346	3,440	3,586	3,483	3,533	3,768	4,018	3,946	3,422
	$(ec_p)_{con} = (w_p)_{con} \times x_{con} \times 52$	dolar/işçi/hafta	6,853	7,171	7,425	7,800	8,282	8,769	9,351	10,299	11,152	12,105	12,730	13,743	14,610	15,683
	$V_{con} = (ec_p)_{con} \times (L_p)_{con} = (W_p)_{con}$	milyon	20,580	22,089	23,568	25,895	28,039	29,343	32,172	36,931	38,837	42,764	47,967	55,226	57,654	53,670
	Taşımacılık ve kamusal altyapı hizmetleri															
SEHE	$(w_p)_{tut}$ (demiryolu ücretleri)	dolar/işçi/hafta	115.87	118.40	121.80	130.80	135.65	139.97	151.02	162.66	171.94	188.35	214.67	240.30	249.92	261.97
604B 37	EC_{tut}	milyon dolar	26,477	27,436	29,221	31,123	33,700	35,886	39,060	42,759	46,998	50,999	56,429	63,088	68,928	72,913
605B 37	WS_{tut}	milyon dolar	23,846	24,627	26,087	27,598	29,697	31,594	34,148	37,540	40,527	43,607	47,611	53,192	57,447	59,892
	$x_{tut} = (EC/WS)_{tut}$		1.110	1.114	1.120	1.128	1.135	1.136	1.144	1.139	1.160	1.170	1.185	1.186	1.200	1.217
	$(ec_p)_{tut} = (w_p)_{tut} \times x_{tut} \times 52$	bin	6,690	6,859	7,094	7,670	8,005	8,267	8,983	9,634	10,368	11,454	13,230	14,820	15,593	16,584
Tablo F.1	$(L_p)_{tut}$	dolar/işçi/hafta	3,539	3,516	3,540	3,625	3,710	3,772	3,823	3,903	3,927	3,891	3,947	4,046	4,095	3,930
	$V_{tut} = (ec_p)_{tut} \times (L_p)_{tut} = (W_p)_{tut}$	milyon	23,674	24,113	25,117	27,801	29,695	31,184	34,342	37,602	40,717	44,570	52,225	59,965	63,860	65,176
	Hizmetler															
Tablo G.1	$(w_p)_{serv} = (EC/FEE)_{serv} = (ec_p)_{serv}$	dolar/işçi/hafta	4,250	4,425	4,646	4,839	5,112	5,357	5,754	6,318	6,906	7,415	7,919	8,505	9,248	10,022
607B 60	FEE_{serv}	bin	8,398	8,639	8,923	9,317	9,822	10,369	10,741	11,136	11,247	11,428	12,003	12,680	13,045	13,351
604B 60	EC_{serv}	milyon dolar	35,689	38,231	41,455	45,089	50,208	55,551	61,806	70,360	77,669	84,743	95,046	107,839	120,642	133,805
Tablo F.1	$(L_p)_{serv}$	bin	6,335	6,513	6,630	6,859	7,199	7,572	7,848	8,080	8,103	8,222	8,564	8,880	9,136	9,372
	$V_{serv} = (ec_p)_{serv} \times (L_p)_{serv} = (W_p)_{serv}$	milyon dolar	26,921	28,824	30,804	33,193	36,800	40,568	45,159	51,051	55,954	60,971	67,811	75,522	84,494	93,928

	Tarım														
Tablo G.1	$(w_p)_{agr} = (EC/FEE)_{agr} = (ec_p)_{agr}$	dolar/işçi/yıl	2,355	2,506	2,788	3,068	3,390	3,632	3,890	4,282	4,503	4,624	4,841	5,458	5,906	6,398
607B 4	FEE_{agr}	bin	1,723	1,677	1,552	1,476	1,382	1,314	1,298	1,274	1,280	1,276	1,293	1,368	1,458	1,440
604B 4	EC_{agr}	milyon dolar	4,057	4,202	4,327	4,529	4,685	4,772	5,049	5,455	5,764	5,900	6,260	7,466	8,611	9,213
Tablo G.1	$(L_p)_{agr}$	bin	3,395	3,199	3,027	2,902	2,666	2,554	2,513	2,435	2,367	2,290	2,357	2,408	2,475	2,423
	$V_{agr} = (ec_p)_{agr} \times (L_p)_{agr} = (W_p)_{agr}$	milyon dolar	7,994	8,016	8,441	8,905	9,037	9,275	9,774	10,425	10,660	10,588	11,411	13,142	14,618	15,502
	Devlet işletmeleri															
	$w_{ge} = (EC/FEE)_{ge} = (ec_p)_{ge}$	dolar/işçi/yıl	5,704	6,071	6,393	6,711	6,920	7,197	7,806	8,417	9,449	10,042	11,068	12,101	13,225	14,493
607B 81	FEE_{gefed}	bin	691	694	700	718	785	824	835	848	866	870	843	838	854	838
607B 86	FEE_{gesl}	bin	389	399	420	428	429	429	461	479	507	521	530	555	596	644
	$FEE_{getotal}$	bin	1,080	1,093	1,120	1,146	1,214	1,253	1,2%	1,327	1,373	1,391	1,373	1,393	1,450	1,482
604B 81	EC_{fed}	milyon dolar	3,968	4,311	4,586	4,914	5,401	5,791	6,459	7,076	8,377	8,829	9,590	10,424	11,824	12,976
604B 86	EC_{sl}	milyon dolar	2,192	2,325	2,574	2,777	3,000	3,227	3,658	4,094	4,597	5,140	5,606	6,433	7,352	8,502
	$EC_{getotal}$	milyon dolar	6,160	6,636	7,160	7,691	8,401	9,018	10,117	11,170	12,974	13,969	15,1%	16,857	19,176	21,478
Tablo F.1	$(L_p)_{gefed} = (L_p/L)_{nongovtot} \times L_{gefed}$	bin	510	511	513	527	575	598	605	612	621	622	606	601	608	587
Tablo F.1	$(L_p)_{gesl} = (L_p/L)_{nongovtot} \times L_{gesl}$	bin	287	294	308	314	314	311	334	346	363	373	381	398	424	451
Tablo F.1	$(L_p)_{getotal} = (L_p)_{gefed} \times (L_p)_{gesl}$	bin	797	804	821	841	888	909	939	958	984	995	986	999	1,032	1,037
	$V_{ge} = (ec_p)_{ge} \times (L_p)_{getotal}$	milyon dolar	4,547	4,883	5,251	5,646	6,148	6,543	7,331	8,066	9,299	9,994	10,918	12,084	13,653	15,035
	TOPLAM TİCARET = W_{tt}	milyon dolar	65,047	68,074	72,554	77,411	83,556	88,539	96,641	106,485	115,086	124,025	135,689	151,100	166,627	178,072
	Toptan ticaret															
Tablo G.1	W_{whtr}	milyon dolar	22,770	23,964	25,559	27,332	30,072	32,047	34,710	38,345	41,512	44,262	48,443	54,782	61,569	65,151
	Perakende ticaret															
Tablo G.1	W_{rettr}	milyon dolar	40,163	41,864	44,630	47,578	50,793	53,673	58,734	64,554	69,531	75,147	81,991	90,145	98,447	106,098
	Bina kiralama															
Tablo G.1	$W_{br} = W_{re} - W_{gr}$	milyon dolar	2,114	2,246	2,365	2,501	2,691	2,819	3,1%	3,587	4,044	4,616	5,254	6,173	6,611	6,824
	İMTİYAZLAR = W_f	milyon dolar	16,620	17,684	18,965	20,280	22,029	24,227	27,371	30,231	33,007	36,294	40,256	45,027	49,257	54,707
	Finans ve sigortacılık															
Tablo G.1	W_{fi}	milyon dolar	13,765	14,640	15,748	16,868	18,347	20,359	22,972	25,267	27,381	29,837	32,867	36,298	39,891	45,022
	Toprak kirası															
Tablo G.1	W_{re}	milyon dolar	2,855	3,044	3,217	3,412	3,682	3,869	4,399	4,963	5,626	6,456	7,389	8,730	9,366	9,685
	KUKLA = W_d	milyon dolar	55,437	59,321	64,386	69,256	78,394	87,377	97,769	107,481	119,474	130,322	142,590	155,041	168,699	187,651
	Devlet															
Tablo G.1	W_{govtot}	milyon dolar	55,437	59,321	64,386	69,256	78,394	87,377	97,769	107,481	119,474	130,322	142,590	155,041	168,699	187,651
Tablo G.1	W = Toplam EC ve WEQ	milyon dolar	360,886	379,432	406,662	436,635	480,940	515,034	566,661	624,698	667,551	712,247	783,118	875,185	961,227	1,024,738
	Toplam değişken sermaye = $V^* = W_p$	milyon dolar	155,536	162,758	171,998	188,426	207,068	216,257	236,769	261,216	270,432	287,525	324,303	370,490	398,505	410,750
	$W_u = W - V^*$	milyon dolar	205,350	216,673	234,665	248,210	273,872	298,777	329,892	363,482	397,120	424,721	458,815	504,695	562,722	613,988
	$(W_u)_p = W_u - (W_u)_u$	milyon dolar	68,245	71,594	78,759	81,264	89,893	98,634	108,112	119,285	129,553	134,081	140,280	153,527	178,138	193,558
	$(W_u)_u = W_g + W_r + W_d$	milyon dolar	137,104	145,079	155,906	166,946	183,979	200,143	221,781	244,197	267,567	290,641	318,535	351,168	384,583	420,430
	$ec_p = V^*/L_p = W_p/L_p$	dolar/üretken işçi	5,196	5,423	5,680	6,007	6,359	6,582	7,079	7,655	8,134	8,785	9,568	10,447	11.176	12,219
	$ec_u = W_u/L_u$	dolar/üretken işçi	5,680	5,913	6,242	6,403	6,723	7,067	7,587	8,123	8,819	9,394	9,983	10,550	11,495	12,476

Tablo G.2. *(devamı)*

Kaynaklar[a]	Sektörler	Birimler	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
	ÜRETİM = $W_p = V^*$	milyon dolar	459,625	515,814	589,202	664,783	706,526	772,351	786,528	839,732	928,680	967,993	998,546	1,060,901	1,146,222	1,206,396
	İmalat															
SEHE	$(w_p)_{man}$	dolar/işçi/hafta	209.32	228.90	249.27	268.94	288.62	318.00	330.26	354.08	374.03	386.37	396.01	406.31	418.81	430.09
604B 13	EC_{man}	milyon dolar	286,704	324,274	366,271	409,736	436,141	475,363	473,056	490,606	540,658	563,178	579,190	598,082	639,252	662,166
605B 13	WS_{man}	milyon dolar	238,046	266,707	300,093	334,840	355,570	386,660	384,038	397,391	439,105	460,857	473,218	490,292	524,004	541,838
	$x_{man} = (EC/WS)_{man}$		1.204	1.216	1.221	1.224	1.227	1.229	1.232	1.235	1.231	1.222	1.224	1.220	1.220	1.222
Tablo F.1	$(L_p)_{man}$	bin	13,525	14,084	14,671	15,003	14,131	13,969	12,624	12,450	13,201	13,000	12,817	12,930	13,229	13,252
	$(ec_p)_{man} = (w_p)_{man} \times x_{man} \times 52$	dolar/işçi/hafta	13,110	14,472	15,820	17,113	18,409	20,329	21,154	22,731	23,948	24,552	25,204	25,773	26,568	27,331
	$V_{man} = (ec_p)_{man} \times (L_p)_{man} = (W_p)_{man}$	milyon	177,301	203,821	232,099	256,743	260,144	283,974	267,050	282,997	316,126	319,165	323,029	333,235	351,454	362,182
	Madencilik															
SEHE	$(w_p)_{min}$	dolar/işçi/hafta	273.90	301.20	332.88	365.07	397.06	438.75	459.88	479.40	503.58	519.93	525.81	530.85	541.44	569.75
604B 7	EC_{min}	milyon dolar	14,606	16,923	19,832	23,725	28,773	35,830	37,454	33,107	35,280	34,722	30,273	28,442	29,741	29,625
605B 7	WS_{min}	milyon dolar	12,243	14,076	16,476	19,673	23,897	29,832	31,217	27,563	29,238	28,992	25,190	23,578	24,615	24,461
	$x_{min} = (EC/WS)_{min}$		1.193	1.202	1.204	1.206	1.204	1.201	1.200	1.201	1.207	1.198	1.202	1.206	1.208	1.211
Tablo F.1	$(L_p)_{min}$	bin	601	632	663	718	778	857	825	679	692	657	549	516	526	498
	$(ec_p)_{min} = (w_p)_{min} \times x_{min} \times 52$	dolar/işçi/hafta	16,992	18,830	20,836	22,894	24,860	27,402	28,692	29,943	31,598	32,380	32,859	33,299	34,018	35,882
	$V_{min} = (ec_p)_{min} \times (L_p)_{min} = (W_p)_{min}$	milyon	10,214	11,895	13,824	16,443	19,349	23,490	23,681	20,321	21,878	21,260	18,024	17,173	17,906	17,879
	İnşaat															
SEHE	$(w_p)_{con}$	dolar/işçi/hafta	283.73	296.65	318.69	342.99	367.78	399.26	426.82	442.97	458.51	464.46	466.75	479.68	495.73	512.41
604B 12	EC_{con}	milyon dolar	57,883	64,701	76,048	88,107	92,672	97,859	97,703	100,485	113,899	124,640	134,046	142,441	154,775	161,982
605B 12	WS_{con}	milyon dolar	49,988	55,219	64,626	74,526	78,111	82,297	81,588	83,151	93,781	102,890	110,230	117,536	127,859	133,477
	$x_{con} = (EC/WS)_{con}$		1.158	1.172	1.177	1.182	1.186	1.189	1.198	1.108	1.215	1.211	1.216	1.212	1.211	1.214
Tablo F.1	$(L_p)_{con}$	bin	3,462	3,714	4,207	4,479	4,244	4,056	3,733	3,807	4,273	4,566	4,737	4,815	4,979	5,016
	$(ec_p)_{con} = (w_p)_{con} \times x_{con} \times 52$	dolar/işçi/hafta	17,084	18,075	19,501	21,086	22,690	24,687	26,578	27,836	28,957	29,257	29,515	30,229	31,205	32,336
	$V_{con} = (ec_p)_{con} \times (L_p)_{con} = (W_p)_{con}$	milyon	59,153	67,138	82,047	94,439	96,303	100,132	99,210	105,983	123,741	133,581	139,806	145,541	155,377	162,198
	Taşımacılık ve kamusal altyapı hizmetleri															
SEHE	$(w_p)_{tut}$ (demiryolu ücretleri)	dolar/işçi/hafta	300.66	321.47	343.92	392.47	426.56	457.95	484.15	541.85	573.19	594.70	608.38	627.33	673.50	693.00
604B 37	EC_{tut}	milyon dolar	81,837	91,240	103,523	116,839	128,129	140,836	149,692	155,354	165,408	172,747	179,268	188,987	200,169	209,597
605B 37	WS_{tut}	milyon dolar	66,585	74,158	84,168	95,063	103,958	114,431	119,874	124,344	132,306	139,275	144,153	152,399	161,047	168,356
	$x_{tut} = (EC/WS)_{tut}$		1.229	1.230	1.230	1.229	1.233	1.231	1.249	1.249	1.250	1.240	1.244	1.240	1.243	1.245
	$(ec_p)_{tut} = (w_p)_{tut} \times x_{tut} \times 52$	bin	19,216	20,567	21,996	25,083	27,338	29,308	31,438	35,203	37,263	38,356	39,342	40,453	43,530	44,863
Tablo F.1	$(L_p)_{tut}$	dolar/işçi/hafta	3,928	4,011	4,161	4,324	4,306	4,327	4,235	4,175	4,360	4,395	4,413	4,529	4,647	4,728
	$V_{tut} = (ec_p)_{tut} \times (L_p)_{tut} = (W_p)_{tut}$	milyon	75,484	82,503	91,516	108,463	117,729	126,816	133,125	146,978	162,462	168,589	173,609	183,231	202,275	212,118
	Hizmetler															
Tablo G.1	$(w_p)_{serv} = (EC/FEE)_{serv} = (ec_p)_{serv}$	dolar/işçi/hafta	10,774	11,568	12,537	13,766	15,236	16,838	18,415	19,569	20,444	21,395	22,393	23,787	25,282	26,380
607B 60	FEE_{serv}	bin	13,906	14,541	15,473	16,210	16,794	17,376	17,704	18,348	19,517	20,468	21,371	22,537	23,544	24,715
604B 60	EC_{serv}	milyon dolar	149,827	168,205	193,987	223,146	255,867	292,584	326,023	359,056	398,998	437,917	478,570	536,093	595,234	651,980
Tablo F.1	$(L_p)_{serv}$	bin	9,697	9,978	10,478	10,646	10,956	11,171	11,463	11,779	12,134	12,459	12,655	13,300	13,836	14,367
	$V_{serv} = (ec_p)_{serv} \times (L_p)_{serv} = (W_p)_{serv}$	milyon dolar	104,475	115,423	131,361	146,552	166,919	188,105	211,085	230,506	248,067	266,560	283,399	316,381	349,802	379,012

	Tarım														
Tablo G.1	$(w_p)_{agr} = (EC/FEE)_{agr} = (ec_p)_{agr}$	dolar/işçi/yıl	6,857	7,548	8,213	9,169	9,836	10.739	11,482	11,634	12,302	12,833	13,219	13,708	13,987	15,045
607B 4	FEE_{agr}	bin	1,532	1,490	1,525	1.524	1,530	1,444	1,480	1,477	1,466	1,458	1,476	1,561	1,648	1,608
604B 4	EC_{agr}	milyon dolar	10,505	11,246	12,525	13,973	15,049	15,507	16,993	17,183	18,034	18,710	19,511	21,398	23,050	24,192
Tablo G.1	$(L_p)_{agr}$	bin	2,439	2,360	2,389	2,372	2,383	2,305	2,298	2,173	2,167	2,096	2,079	2,170	2,216	2,169
	$V_{agr} = (ec_p)_{agr} \times (L_p)_{agr} = (W_p)_{agr}$	milyon dolar	16,727	17,814	19,624	21.752	23,441	24,755	26,383	25,281	26,662	26,898	27,482	29,746	30,995	32.625
	Devlet işletmeleri															
	$w_{ge} = (EC/FEE)_{ge} = (ec_n)_{ge}$	dolar/işçi/yıl	15,882	16,915	18,005	19,313	21,279	23,828	25,336	26,996	28,485	30,220	31,225	32,842	34,768	36,115
607B 81	FEE_{gefed}	bin	819	813	821	838	846	852	836	834	857	860	856	882	908	917
607B 86	FEE_{gesl}	bin	645	650	680	700	730	727	728	743	760	791	822	833	848	868
	$FEE_{getotal}$	bin	1,464	1,463	1,501	1,538	1,576	1,579	1,564	1,577	1,617	1,651	1,678	1,715	1,756	1,785
604B 81	EC_{fed}	milyon dolar	14,057	14,918	16,079	17,600	19,749	22,434	23,106	24,783	26,894	28.776	29,306	32,012	35,098	36,617
604B 86	EC_{sl}	milyon dolar	9,194	9,829	10,946	12,104	13,787	15,190	16,520	17,789	19,166	21,118	23,089	24,312	25,954	27,849
	$EC_{getotal}$	milyon dolar	23,251	24,747	27,025	29,704	33,536	37,624	39,626	42,572	46,060	49,894	52,395	56,324	61,052	64,466
Tablo F.1	$(L_p)_{gefed} = (L_p/L)_{nongovtot} \times L_{gefed}$	bin	573	566	569	575	571	568	548	542	553	551	542	557	570	574
Tablo F.1	$(L_p)_{gesl} = (L_p/L)_{nongovtot} \times L_{gesl}$	bin	451	452	471	481	493	485	478	483	492	506	521	527	534	544
Tablo F.1	$(L_p)_{getotal} = (L_p)_{gefed} \times (L_p)_{gesl}$	bin	1,025	1,018	1,040	1,056	1,064	1,053	1,026	1,025	1,044	1,057	1,063	1,084	1.105	1,118
	$V_{ge} = (ec_p)_{ge} \times (L_p)_{getotal}$	milyon dolar	16,272	17,221	18,731	20,391	22,641	25,079	25,994	27,666	29,744	31,940	33,198	35,595	38,413	40,382
	TOPLAM TİCARET = W_{tt}	milyon dolar	198,096	219,376	247,987	279,124	305,437	331,967	349,949	373,944	412,947	440,117	468,204	500,999	542,817	576,191
	Toptan ticaret															
Tablo G.1	W_{whtr}	milyon dolar	72,729	80,191	91,013	104,562	116,543	128,702	135,414	141,433	157,541	167,464	176,017	188,082	206.821	221,875
	Perakende ticaret															
Tablo G.1	W_{rettr}	milyon dolar	117,734	130,376	146,357	161,826	174,849	188,315	198,455	214,158	234,340	249,111	266,681	284,432	303.861	321,033
	Bina kiralama															
Tablo G.1	$W_{br} = W_{re} - W_{gr}$	milyon dolar	7,634	8,809	10,616	12,736	14,045	14,950	16,080	18,353	21,067	23,542	25,506	28,485	32,136	33,283
	İMTİYAZLAR = W_r	milyon dolar	60,880	68,330	78,887	90,144	102,955	115,041	128,739	144,817	159,358	176,610	200,213	223,111	242,605	249,835
	Finans ve sigortacılık															
Tablo G.1	W_{fi}	milyon dolar	50,026	55,781	63,736	72,206	83,174	93,984	106,091	118,967	129,687	143,452	164,290	182,992	197,343	202,957
	Toprak kirası															
Tablo G.1	W_{re}	milyon dolar	10,854	12,549	15,151	17,938	19,782	21,056	22,648	25,850	29,671	33,158	35,924	40,119	45,261	46,878
	KUKLA = W_d	milyon dolar	203,818	220,498	240,542	260,444	288,253	316,738	343,899	366,390	390,890	418,975	443,799	472,950	505,779	541,555
	Devlet															
Tablo G.1	W_{govtot}	milyon dolar	203,818	220.498	240,542	260,444	288,253	316,738	343,899	366,390	390,890	418,975	443,799	472,950	505,779	541,555
Tablo G.1	W = Toplam EC ve WEQ	milyon dolar	1,140,356	1,268,469	1,433,637	1,610,759	1,773,254	1,956,867	2,071,620	2,199,810	2,404,596	2,565,699	2,719,892	2,913,089	3,152,1103,337,038	
	Toplam değişken sermaye = $V^* = W_p$	milyon dolar	459,625	515,814	589,202	664,783	706,526	772,351	786,528	839,732	928,680	967,993	998,546	1,060,901	1,146,2221,206,396	
	$W_u = W - V^*$	milyon dolar	680,731	752.654	844,434	945,976	1.066,728	1,184,516	1,285,092	1,360,078	1,475,916	1,597,705	1,721,347	1,852,188	2,005,8882,130,642	
	$(W_u)_p = W_u - (W_u)_u$	milyon dolar	217,936	244.450	277,019	316,265	370,083	420,770	462,505	474,927	512,720	562,003	609,131	655,128	714,688	763,061
	$(W_u)_u = W_g + W_r + W_d$	milyon dolar	462,795	508,204	567,416	629,711	696,645	763,746	822,587	885,151	963,196	1,035,702	1,112,216	1,197,060	1,291,2011,367,581	
	$ec_p = V^*/L_p = W_p/L_p$	dolar/üretken işçi	13,254	14,409	15,666	17,223	18,660	20,466	21,726	23,269	24,522	25,321	26,063	26,965	28,275	29,318
	$ec_u = W_u/L_u$	dolar/üretken işçi	13,487	14,386	15,373	16,617	18,433	20,130	21,860	22,719	23,526	24,655	25,878	27,021	28,483	29,444

[a] SEHE kısaltması, Supplement to Employment, Hours, and Earnings, United States, 1909–84 (BLS 1989) yerine kullanılıyor. Aksi belirtilmedikçe, tüm veriler MGHH'ndan (örneğin, BEA 1986) gelmektedir. İlk (iki veya) üç rakam (ile eğer varsa, izleyen harf) ilgili tablo numarasına ve sonraki rakamlar da tablodaki satır numaralarına işaret etmektedir.

Tablo G.2 içerisinde yer alan değişkenlere ait dizin

	ORİJİNAL İNGİLİZCE TERMİNOLOJİ	TÜRKÇE TERMİNOLOJİ
EC_{agr}	Total employee compensation in agriculture, forestry, and fisheries	Tarım, ormancılık ve balıkçılıkta toplam işgücü maliyeti
EC_{con}	Total employee compensation in construction	İnşaat sektöründe toplam işgücü maliyeti
EC_{fed}	Total employee compensation in government enterprises (federal)	Kamu işletmelerinde toplam işgücü maliyeti (federal)
$EC_{getotal}$	Total employee compensation in government enterprises (federal, state, and local)	Devlet işletmelerinde toplam işgücü maliyeti (federal, eyalet ve yerel)
EC_{man}	Total employee compensation in manufacturing	İmalat sektöründe toplam işgücü maliyeti
EC_{min}	Total employee compensation in mining	Madencilikte toplam işgücü maliyeti
ec_{p}	Average annual wage of productive workers	Üretken işçilerin ortalama yıllık ücreti
$(ec_{p})_{con}$	Estimated annual per-worker employee compensation in construction	İnşaat sektöründe işçi başına yıllık işgücü maliyeti hesabı
$(ec_{p})_{man}$	Estimated annual per-worker employee compensation in manufacturing	İmalat sektöründe işçi başına yıllık işgücü maliyeti hesabı
$(ec_{p})_{min}$	Estimated annual per-worker employee compensation in mining	Madencilikte işçi başına yıllık işgücü maliyeti hesabı
$(ec_{p})_{tut}$	Estimated annual per-worker employee compensation in transportation and public utilities	Taşımacılık ve kamu altyapı hizmetlerinde yıllık işgücü maliyeti hesabı
EC_{serv}	Total employee compensation in services	Hizmetlerde toplam işgücü maliyeti
EC_{sl}	Total employee compensation in government enterprises (state and local)	Kamu işletmelerinde toplam işgücü maliyeti (eyalet ve yerel)
EC_{tut}	Total employee compensation in transportation and public utilities	Taşımacılık ve kamu altyapı hizmetlerinde toplam işgücü maliyeti
ec_{u}	Average annual wage of unproductive workers	Üretken olmayan işçilerin ortalama yıllık ücreti
FEE_{agr}	Total full-time equivalent employees in agriculture, forestry, and fisheries	Tarım, ormancılık ve balıkçılıktaki toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar
FEE_{gefed}	Total full-time equivalent employees in government enterprises (federal)	Kamu işletmelerinde toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar (federal)
FEE_{gesl}	Total full-time equivalent employees in government enterprises (state and local)	Kamu işletmelerinde toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar (eyalet ve yerel)
$FEE_{getotal}$	Total full-time equivalent employees in government enterprises (federal, state, and local)	Kamu işletmelerinde toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar (federal, eyalet ve yerel)
FEE_{serv}	Total full-time equivalent employees in services	Hizmetlerde toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar
$(L_{p})_{agr}$	Estimated total productive labor in agriculture, forestry, and fisheries	Tarım, ormancılık ve balıkçılıkta tahminî toplam üretken emek
$(L_{p})_{con}$	Estimated total productive labor in construction	İnşaat sektöründe tahminî toplam üretken emek
$(L_{p})_{gefed}$	Estimated total productive labor in government enterprises (federal)	Kamu işletmelerindeki tahminî toplam üretken emek
$(L_{p})_{gesl}$	Estimated total productive labor in government enterprises (state and local)	Kamu işletmelerindeki tahminî toplam üretken emek (eyalet ve yerel)
$(L_{p})_{getotal}$	Estimated total productive labor in government enterprises (federal, state, and local)	Kamu işletmelerindeki tahminî toplam üretken emek (federal, eyalet ve yerel)

$(L_p)_{man}$	Estimated total productive labor in manufacturing	İmalat sektöründeki tahminî toplam üretken emek
$(L_p)_{min}$	Estimated total productive labor in mining	Madencilikteki tahminî toplam üretken emek
$(L_p)_{serv}$	Estimated total productive labor in productive services	Üretken hizmetlerdeki tahminî toplam üretken emek
$(L_p)_{tut}$	Estimated total productive labor in transportation and public utilities	Taşımacılık ve kamu altyapı hizmetlerindeki tahminî toplam üretken emek
V_{agr}, $(W_p)_{agr}$	Variable capital in agriculture, forestry, and fisheries	Tarım, ormancılık ve balıkçılıkta değişken sermaye
V_{con}, $(W_p)_{con}$	Variable capital in construction	İnşaat sektöründe değişken sermaye
V_{ge}	Variable capital in government enterprises	Kamu işletmelerinde değişken sermaye
V_{man}, $(W_p)_{man}$	Variable capital in manufacturing	İmalat sektöründe değişken sermaye
V_{min}, $(W_p)_{min}$	Variable capital in mining	Madencilikte değişken sermaye
V_{serv}	Variable capital in services	Hizmetlerde değişken sermaye
V_{tut}, $(W_p)_{tut}$	Variable capital in transportation and public utilities	Taşımacılık ve kamu altyapı hizmetlerinde değişken sermaye
V^*, W_p	Variable capital	Değişken sermaye
W	Estimated total wage: employee compensation, wage equivalent of self-employed persons, and corporate officers' salaries	Tahminî toplam ücret: İşgücü maliyeti, kendi hesabına çalışan kişilere ait ücret eşdeğeri ve şirket yöneticisi maaşları
W_{br}	Total employee compensation in building rental sector	Bina kiralama sektöründe toplam işgücü maliyeti
W_d	Total employee compensation in dummy sectors	Kukla sektörlerde toplam işgücü maliyeti
W_{fi}	Total employee compensation in finance and insurance	Finans ve sigortacılıkta toplam işgücü maliyeti
W_{ge}	Unit wage of production workers in government enterprises	Kamu işletmelerindeki üretim işçilerine ait brim ücret

Son olarak, prosedürümüzün, ampirik bakımdan bir ölçüde ışık tutabileceğimiz örtülü iki boyutu bulunmaktadır; her ikisi de, işgücü maliyetini ücret ve maaşların temeli olarak kullanmamızla bağlantılıdır. İşgücü maliyeti şirket yöneticisi maaşlarını da (COS) içermektedir. Bunlar, aslında işçi ücretlerini değil, kapitalistlerin gelirini temsil ettiğinden ötürü değişken sermaye dışında tutulmalıdır (Mage 1963, s. 188–9). Gerçekten de, benimsediğimiz yöntem tam da bunu yapar. Değişken sermayeyi, üretim işçileri ücretleri w_p, işgücü maliyetinin ücret ve maaşlara oranı x ve üretim işçisi sayısı L_p çarpımı biçiminde hesaplıyoruz. Bu hesaplamada, şirket yöneticisi maaşları –sadece işgücü maliyeti / ücret oranı x üzerinde çok cüzi bir etkide bulunmak suretiyle – önemsiz bir rol oynar. Gerçekten de, şirket yöneticilerine ait, azıcık daha yüksek olan işgücü maliyeti / maaş oranları (x′), toplam ücret ve maaşlar içerisinde sahip oldukları çok küçük paya (1968 için imalat

sektöründe % 4.2, ABD İç Gelir Hizmetleri, Gelir İstatistikleri – U.S. Internal Revenue Service, *Statistics of Income*) göre ağırlıklandırıldığı için, V* ve dolayısıyla S*/V* ölçümümüz, temelde, şirket yöneticilerinin maaşlarını, önce işgücü maliyetinden ve ücret ve maaşlardan çıkartarak elde edeceğimiz tutarla esas olarak aynıdır.

Ancak, aynı şey, şirket yöneticisi maaşlarını dolaysız olarak içeren ücretler W toplam ölçümümüz için geçerli değildir. Dolayısıyla, üretken olmayan ücretler ölçümümüz ($W_u \equiv W - V^*$), COS tutarı kadar daha büyüktür. W_u'nun üretken olmayan işçi ücretleriyle şirket yöneticisi maaşları toplamı olduğunu bildiğimiz sürece, bu ciddi bir sorun yaratmaz.

EC'yi kendimize temel olarak almak, üretim işçilerinin birim işgücü maliyetini (ec_p), bu işçilerin birim ücretine ilişkin BLS verilerini, tek tek her sektördeki üretim işçilerine ilişkin x oranı tahminiyle desteklemek suretiyle hesaplamayı da gerektirecektir. Bu x oranı için, tek tek her sektördeki tüm işçilere ait EC–WS oranını, üretim işçileri ve üretim dışı işçiler için kabaca aynı olduğunu varsayarak kullanıyoruz. İşgücü maliyeti, ek ödemeler (supplements), ücretler ve maaşlar toplamından oluştuğuna göre, ek ödemelerin ücretlere oranını üretim işçileri ve üretim dışı işçiler için hesaplamak suretiyle, bu varsayımın sağlaması yapılabilir (bu veriler yalnızca 1966–77 dönemi için mevcuttur). *Handbook of Labor Statistics*'ten (BLS 1980, tablo 132 ve 133), 1968 için, üretim işçileriyle üretim dışı işçiler arasında, ek ödemelerin ücret ve maaşlara oranı bakımından ancak küçük farklar bulunduğunu tespit etmekteyiz.

	Büro dışı[1] işçiler	Tüm işçiler	Büro dışı bölü tüm işçiler oranı
İmalat	0.131	0.126	1.039
İmalat dışı	0.114	0.107	1.061

1 İmalat sektörü söz konusu olduğunda, "büro dışı" (non-office) kavramı üretim işçilerine denktir. Bkz. BLS (1980, s. 318, tablo 132, n. 5).

H

Artık değer ve kâr

Ek E'deki katma değer, nihai ürün ve Ek G'deki değişken sermaye tahminleri, bize artık değeri ve artık ürünü hesaplamak imkânını vermektedir. Tanım gereği:

$S^* = VA^* - V^*$ = artık değer (para biçimi altında);

S^*/V^* = artık değer oranı;

NP^* = gerekli ürün (üretken işçilerin tüketimi)

$= V^*$;

ve

$SP^* = FP^* - NP^*$ = artık ürün

olur.

Marksist ölçümleri, naif P^+ ve P^+/EC tahminleriyle kıyaslayabiliriz.

$VA = FD = NNP$ = net millî hasıla (MGHH) ve

EC = toplam ücretler

iken,

$P^+ = VA - EC$ = kâr tipi gelir (tüm işletme vergileri hariç)

olur.

Dolayısıyla da,

P^+/EC = kâr tipi gelir / ücret haddi

olur.

$P \equiv P^+ - IBT$ (IBT = dolaylı işletme vergileri) ve $P_n = P^+ - IBT$ – kurumlar vergisi = tüm işletme vergileri hariç kâr gibi, daha sınırlı kâr ölçümleri de tanımlayabiliriz.

Tablo H.1, 1948–89 dönemi için, artık değeri ve kârı ayrıntılandırmaktadır.

Tablo H.1. *Artık değer ve kâr, 1948–89 (milyar dolar)*

Kaynaklar	Değişkenler	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
	$S^* = VA^* - V^*$	149.94	148.64	165.26	188.25	194.51	204.52	208.20	228.55	236.97	250.25	256.15
Tablo E.1	VA^*	238.35	233.66	258.42	294.17	305.52	321.91	320.15	349.07	365.79	383.25	383.87
Tablo G.2	V^*	88.41	85.02	93.16	105.91	111.01	117.39	111.95	120.52	128.82	133.00	127.72
	S^*/V^*	1.70	1.75	1.77	1.78	1.75	1.74	1.86	1.90	1.84	1.88	2.01
	$SP^* = FP^* - NP^*$	149 91	148.58	165.09	188.26	194.79	204.29	208.23	228.16	236.74	249.88	256.04
	$FP^* = GFP^* - D\ p$	238.32	233.60	258.25	294.18	305.81	321.68	320.18	348.67	365.56	382.88	383.75
	$GFP^* = TP^* - M'_p$	247.74	242.90	269.06	307.03	319.61	336.71	335.26	365.74	384.10	402.67	403.67
Tablo E.2	TP^*	446.21	431.96	481.62	551.62	573.95	605.37	596.63	652.91	687.21	717.30	711.67
Tablo E.1	M'_p	198.47	189.06	212.56	244.59	254.35	268.66	261.36	287.18	303.11	314.63	308.00
Tablo E.2	DP_p	9.42	9.29	10.81	12.85	13.80	15.04	15.08	17.07	18.54	19.79	19.92
Tablo G.2	$NP^* = V^*$	88.41	85.02	93.16	105.91	111.01	117.39	111.95	120.52	128.82	133.00	127.72
	$P^+ = VA - EC$	99.11	96.40	109.18	124.61	126.15	130.28	130.63	145.59	145.36	152.14	154.24
112 1[a]	$VA = FD = NNP$	241.20	238.40	264.60	306.20	322.50	340.70	340.00	371.50	390.10	409.90	414.00
604B 1[a]	EC	142.09	142.00	155.42	181.60	196.35	210.42	209.37	225.92	244.74	257.76	259.76
	P^+/EC	0.70	0.68	0.70	0.69	0.64	0.62	0.62	0.64	0.59	0.59	0.59
	$P_n = (P^+) - IBT$											
	– kurumlar vergisi	66.51	64.90	67.78	76.71	79.05	80.28	83.43	91.29	88.36	93.24	96.54
B-79[b]	IBT = dolaylı işletme vergisi	20.20	21.30	23.50	25.30	27.70	29.70	29.60	32.30	35.00	37.50	38.70
B-80, B-82[c]	Kurumlar vergisi	12.40	10.20	17.90	22.60	19.40	20.30	17.60	22.00	22.00	21.40	19.00
	$P = (P^+) - IBT$	78.91	75.10	85.68	99.31	98.45	100.58	101.03	113.29	110.36	114.64	115.54

Kaynaklar	Değişkenler	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
	S* = VA* – V*	278.42	286.46	296.54	320.20	337.71	364.54	395.00	430.65	454.40	493.63	523.83
Tablo E.1	VA*	417.99	430.69	442.67	475.73	500.46	536.54	583.42	637.72	670.66	730.40	785.04
Tablo G.2	V*	139.57	144.23	146.13	155.54	162.76	172.00	188.43	207.07	216.26	236.77	261.22
	S*/V*	1.99	1.99	2.03	2.06	2.07	2.12	2.10	2.08	2.10	2.08	2.01
	SP* = FP* – NP*	278.34	285.93	295.95	319.54	337.07	364.00	394.44	430.09	453.42	493.12	523.25
	FP* = GFP* – D p	417.91	430.16	442.08	475.07	499.83	536.00	582.87	637.16	669.68	729.89	784.46
	GFP* = TP* – M'_p	439.36	451.95	463.88	498.12	523.74	561.05	609.78	665.94	699.15	762.32	819.72
Tablo E.2	TP*	774.29	795.67	811.42	869.52	913.42	973.35	1057.19	1149.69	1199.81	1307.46	1406.26
Tablo E.1	M'_p	3J4.93	343.72	347.54	371.40	389.68	412.31	447.41	483.74	500.66	545.14	586.54
Tablo E.2	DP_p	21.44	21.78	21.80	23.05	23.91	25.05	26.91	28.79	29.48	32.43	35.26
Tablo G.2	NP* = V*	139.57	144.23	146.13	155.54	162.76	172.00	188.43	207.07	216.26	236.77	261.22
	P^+ = VA – EC	169.96	172.24	180.54	197.78	209.98	224.91	247.88	266.95	273.48	293.98	304.13
112 1[a]	VA = FD = NNP	451.20	468.90	486.10	525.20	555.50	595.90	647.70	709.90	749.00	818.70	882.50
604B 1[a]	EC	281.24	296.66	305.56	327.42	345.52	370.99	399.82	442.95	475.52	524.72	578.37
	P^+/EC	0.60	0.58	0.59	0.60	0.61	0.61	0.62	0.60	0.58	0.56	0.53
	$P_n = (P^+)$ – IBT – kurumlar vergisi	104.46	104.04	109.64	122.08	129.08	138.11	154.28	167.85	170.38	175.58	177.83
B-79[b]	IBT = dolaylı işletme vergisi	41.90	45.50	48.10	51.70	54.70	58.80	62.70	65.40	70.40	79.00	86.60
B-80, B-82[c]	Kurumlar vergisi	23.60	22.70	22.80	24.00	26.20	28.00	30.90	33.70	32.70	39.40	39.70
	P = (P^+) – IBT	128.06	126.74	132.44	146.08	155.28	166.11	185.18	201.55	203.08	214.98	217.53

Tablo H.1. *(devamı)*

Kaynaklar	Değişkenler	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
	$S^* = VA^* - V^*$	547.67	596.70	645.98	719.75	778.25	867.02	968.82	1083.13	1221.07	1346.24	1462.70
Tablo E.1	VA^*	818.11	884.22	970.28	1090.24	1176.75	1277.77	1428.45	1598.95	1810.27	2011.02	2169.23
Tablo G.2	V^*	270.43	287.53	324.30	370.49	398.50	410.75	459.63	515.81	589.20	664.78	706.53
	S^*/V^*	2.03	2.08	1.99	1.94	1.95	2.11	2.11	2.10	2.07	2.03	2.07
	$SP^* = FP^* - NP^*$	546.86	596.04	645.51	719.63	778.82	868.78	971.25	1086.66	1221.76	1347.44	1463.67
	$FP^* = GFP^* - D\ p$	817.30	883.56	969.81	1090.12	1177.33	1279.53	1430.88	1602.47	1810.97	2012.22	2170.20
	$GFP^* = TP^* - M'_p$	853.88	923.12	1014.08	1142.52	1235.82	1344.71	1507.06	1690.83	1910.87	2122.76	2289.84
Tablo E.2	TP^*	1456.35	1567.82	1728.41	1979.91	2162.38	2368.48	2694.39	3058.10	3456.76	3833.25	4141.10
Tablo E.1	M'_p	602.47	644.70	714.33	837.40	926.56	1023.78	1187.33	1367.27	1545.89	1710.49	1851.27
Tablo E.2	DP_p	36.59	39.56	44.27	52.40	58.50	65.17	76.18	88.36	99.90	110.54	119.64
Tablo G.2	$NP^* = V^*$	270.43	287.53	324.30	370.49	398.50	410.75	459.63	515.81	589.20	664.78	706.53
	$P^+ = VA - EC$	308.31	345.73	378.56	428.37	444.12	487.92	545.75	612.38	690.57	751.00	789.88
112 1[a]	$VA = FD = NNP$	926.60	1005.10	1104.80	1241.20	1335.40	1436.60	1603.60	1789.00	2019.80	2242.40	2428.10
604B 1[a]	EC	618.29	659.37	726.24	812.83	891.29	948.68	1057.85	1176.62	1329.23	1491.40	1638.22
	P^+/EC	0.50	0.52	0.52	0.53	0.50	0.51	0.52	0.52	0.52	0.50	0.48
	$P_n = (P^+) - IBT$ – kurumlar vergisi	179.61	204.43	225.26	258.07	263.02	297.02	329.95	373.88	429.27	474.30	493.08
B-79[b]	IBT = dolaylı işletme vergisi	94.30	103.60	111.40	121.00	129.30	140.00	151.60	165.50	177.80	188.70	212.00
B-80, B-82[c]	Kurumlar vergisi	34.40	37.70	41.90	49.30	51.80	50.90	64.20	73.00	83.50	88.00	84.80
	$P = (P^+) - IBT$	214.01	242.13	267.16	307.37	314.82	347.92	394.15	446.88	512.77	562.30	577.88

Kaynaklar	Değişkenler	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
	$S^* = VA^* - V^*$	1668.19	1724.68	1865.80	2101.78	2258.68	2401.11	2563.38	2752.81	2943.35
Tablo E.1	VA^*	2440.54	2511.20	2705.53	3030.46	3226.68	3399.66	3624.28	3899.03	4149.75
Tablo G.2	V^*	772.35	786.53	839.73	928.68	967.99	998.55	1060.90	1146.22	1206.40
	S^*/V^*	2.16	2.19	2.22	2.26	2.33	2.40	2.42	2.40	2.44
	$SP^* = FP^* - NP^*$	1669.40	1726.06	1867.15	2103.70	2258.31	2389.25	2555.52	2755.18	2945.32
	$FP^* = GFP^* - D\ p$	2441.75	2512.59	2706.88	3032.38	3226.30	3387.80	3616.42	3901.40	4151.71
	$GFP^* = TP^* - M'_p$	2576.06	2649.25	2851.36	3193.77	3395.53	3559.99	3797.93	4103.23	4363.57
Tablo E.2	TP^*	4654.40	4763.86	5086.97	5691.02	6014.18	6224.47	6606.59	7226.22	7641.82
Tablo E.1	M'_p	2078.34	2114.61	2235.61	2497.25	2618.65	2664.48	2808.66	3122.99	3278.25
Tablo E.2	DP_p	134.31	136.66	144.48	161.39	169.23	172.19	181.51	201.83	211.86
Tablo G.2	$NP^* = V^*$	772.35	786.53	839.73	928.68	967.99	998.55	1060.90	1146.22	1206.40
	$P^+ = VA - EC$	897.39	875.79	988.40	1142.88	1210.05	1260.10	1339.20	1454.30	1567.40
112 1[a]	$VA = FD = NNP$	2704.80	2782.80	3009.10	3356.80	3577.60	3771.50	4028.60	4359.40	4646.40
604B 1[a]	EC	1807.41	1907.01	2020.70	2213.93	2367.55	2511.40	2689.40	2905.10	3079.00
	P^+/EC	0.50	0.46	0.49	0.52	0.51	0.50	0.50	0.50	0.51
	$P_n = (P^+) - IBT$ – kurumlar vergisi	566.99	556.29	631.10	739.48	783.75	808.30	847.30	932.80	1021.30
B-79[b]	IBT = dolaylı işletme vergisi	249.30	256.40	280.10	309.50	329.90	345.50	365.00	385.30	411.00
B-80, B-82[c]	Kurumlar vergisi	81.10	63.10	77.20	93.90	96.40	106.30	126.90	136.20	135.10
	$P = (P^+) - IBT$	648.09	619.39	708.30	833.38	880.15	914.60	974.20	1069.00	1156.40

[a] MGHH'ndan (örneğin, BEA 1986). İlk üç rakam (ve eğer varsa, izleyen harf) ilgili tablo numarasını ve sonraki rakamlar da bu tablolardaki satır numaralarını işaret etmektedir.
[b] Tablo CEA (1991)'den. 1948–58 için, CEA (1971, tablo C-66) ve CEA (1983, tablo B-77) kullanılmıştır.

Tablo H.1 içerisinde yer alan değişkenlere ait dizin

	ORİJİNAL İNGİLİZCE TERMİNOLOJİ	TÜRKÇE TERMİNOLOJİ
D_p	Depreciation of productive fixed capital	Üretken sabit sermaye amortismanı
EC	Employee compensation	İşgücü maliyeti
FD = NNP	Final demand = net national product (NIPA)	Nihai talep = net millî hasıla (MGHH)
FP*	Marxian final product	Marksist nihai ürün
GFP*	Marxian gross final product	Marksist gayrisafi nihai ürün
M'_p	Materials inputs into production	Üretime giren malzeme girdileri
NP* = V*	Necessary product (consumption of productive workers)	Gerekli ürün (üretken işçilerin tüketimi)
P^+	Property-type income (gross of all business taxes)	Mülkiyet tipi gelir (tüm işletme vergileri dâhil)
P	Property-type income (net of indirect business taxes)	Mülkiyet tipi gelir (dolaylı işletme vergileri hariç)
P_n	Property-type income (net of all business taxes)	Mülkiyet tipi gelir (tüm işletme vergileri hariç)
S*	Surplus value	Artık değer (para biçimi altında)
S*/ V*	Rate of surplus value	Artık değer oranı
SP*	Surplus product	Artık ürün
TP*	Marxian total product	Marksist toplam ürün
V*	Variable capital (in money form)	Değişken sermaye (para biçimi altında)
VA	Net national product (NIPA)	Net millî hasıla (MGHH)
VA*	Marxian net value added	Marksist net katma değer

I

Üretken ve üretken olmayan işçilere ilişkin sömürü oranları

Hesaplamalarımız, Kısım 4.2'de türetilen görece sömürü oranlarına ilişkin formüllere dayanmaktadır:

e_u, e_p = üretken olmayan ve üretken işçilere ilişkin sömürü oranları;
h_u, h_p = üretken olmayan ve üretken işçi başına saatler; ve
ec_u, ec_p = üretken olmayan ve üretken işçi başına işgücü maliyeti

iken,

$$\frac{1+e_u}{1+e_p} \approx \frac{h_u/h_p}{ec_u/ec_p},$$

olur.

Üretken işçilere ilişkin sömürü oranı doğrudan doğruya artık değer oranı olduğuna göre, e_p yerine S^*/V^* ikame edilerek e_u türetilebilir:

$$e_u = \frac{h_u/h_p}{ec_u/ec_p}.[1+S^*/V^*].$$

Aşağıda, hesaplamadaki tekil adımlar gösterilmekte. Tablo I.1 ise, değişkenlere ilişkin yıllık sonuçları ve kaynakları vermekte.

Tablo I.1. *Üretken olmayan işçilerin sömürü oranları, 1948–89*

	Kaynaklar	Değişkenler	Birimler	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
1		$H''_p = h''_p \times L''_p$	haftalık çalışma saati, bin	1,379,560.00	1,306,464.60	1,367,090.20	1,445,377.50	1,462,055.70	1,492,682.40	1,418,391.60
2	CEA, B-44	h''_p	haftalık çalışma saati	40.00	39.40	39.80	39.90	39.90	39.60	39.10
3	C-2[a]	L''_p	bin	34,489.00	33,159.00	34,349.00	36,225.00	36,643.00	37,694.00	36,276.00
4		$H'_p = H''_p - (H_p)_t - (H_p)_{fire}$	haftalık çalışma saati, bin	974,250.00	901,024.50	954,038.70	1,016,042.60	1,025,118.30	1,051,364.00	976,936.40
5		$(H_p)_t = (h_p)_t \times (L_p)_t$	haftalık çalışma saati, bin	348,611.60	348,097.50	354,051.00	368,185.50	373,320.00	375,645.00	373,512.00
6	BLS[b]	$(h_p)_t$	haftalık çalışma saati	40.40	40.50	40.50	40.50	40.00	39.50	39.50
7	BLS[b]	$(L_p)_t$	bin	8,629.00	8,595.00	8,742.00	9,091.00	9,333.00	9,510.00	9,456.00
8		$(H_p)_{fire} = (h_p)_{fire} \times (L_p)_{fire}$	haftalık çalışma saati, bin	56,698.40	57,342.60	59,000.50	61,149.40	63,617.40	65,673.40	67,943.20
9	C-2, C-3[a]	$(h_p)_{fire}$	haftalık çalışma saati	37.90	37.80	37.70	37.70	37.80	37.70	37.60
10	C-2, C-3[a]	$(L_p)_{fire}$	bin	1,496.00	1,517.00	1,565.00	1,622.00	1,683.00	1,742.00	1,807.00
11		$L'_p = L''_p - (L_p)_t - (L_p)_{fire}$	bin	24,364.00	23,047.00	24,042.00	25,512.00	25,627.00	26,442.00	25,013.00
12		$H_p = (H'_p / L'_p) \times 52$	çalışma saati/üretken işçi/yıl	2,079.34	2,032.94	2,063.47	2,070.96	2,080.08	2,067.58	2,030.97
13		$h_u = h(L/L_u) - h_p(L_p/L_u)$	çal. saati/üret. olmayan işçi/yıl	2,042.53	2,057.29	2,059.45	2,059.37	2,045.62	2,039.86	2,050.29
14	Tablo J.1	h	çalışma saati/FEE/yıl	2,063.36	2,043.94	2,061.66	2,065.52	2,063.42	2,054.12	2,040.61
15	Tablo F.1	L	bin	58,301.00	56,919.00	58,600.00	62,366.00	63,457.00	64,247.00	62,324.00
16	Tablo F.1	L_p	bin	32,993.91	31,201.36	32,226.07	33,123.36	32,768.23	33,042.76	31,230.31
17		$L_u = L - L_p$	bin	25,307.09	25,717.64	26,373.93	29,242.64	30,688.77	31,204.24	31,093.69
18		h_u / h_p		0.98	1.01	1.00	0.99	0.98	0.99	1.01
19	Tablo G.2	ec_u	dolar/üretken olmayan işçi	3,017.07	3,100.28	3,245.65	3,430.59	3,619.70	3,828.25	3,978.90
20	Tablo G.2	ec_p	dolar/üretken işçi/yıl	2,679.59	2,724.93	2,890.85	3,197.52	3,387.82	3,552.62	3,584.71
21		ec_u / ec_p		1.13	1.14	1.12	1.07	1.07	1.08	1.11
22		$(1 + e_u)/(1 + e_p) = (h_u/h_p)/(ec_u/ec_p)$		0.87	0.89	0.89	0.93	0.92	0.92	0.91
23	Tablo H.1	S^*/V^*		1.70	1.75	1.77	1.78	1.75	1.74	1.86
24		$e_u = [(1 + e_u)/(1 + e_p)] \times (1 + S^*/V^*) - 1$		1.35	1.44	1.47	1.57	1.53	1.51	1.60
25		e_u / e_p		0.80	0.83	0.83	0.89	0.88	0.87	0.86

	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
1	1,485,000.00	1,512,853.50	1,489,299.20	1,409,408.00	1,485,120.00	1,486,717.60	1,466,375.40	1,508,487.30	1,534,656.40	1,569,672.00	1,640,386.40	1,708,011.40
2	39.60	39.30	38.80	38.50	39.00	38.60	38.60	38.70	38.80	38.70	38.80	38.60
3	37,500.00	38,495.00	38,384.00	36,608.00	38,080.00	38,516.00	37,989.00	38,979.00	39,553.00	40,560.00	42,278.00	44,249.00
4	1,032,778.60	1,052,112.30	1,031,952.50	958,322.50	1,015,936.60	1,008,764.60	993,639.10	1,027,767.20	1,046,407.90	1,070,193.80	1,123,356.20	1,178,402.80
5	381,195.00	388,380.30	384,020.10	375,809.60	391,375.60	398,159.00	391,962.20	397,280.00	402,336.00	411,935.10	428,196.60	438,522.00
6	39.40	39.10	38.70	38.60	38.80	38.60	38.30	38.20	38.10	37.90	37.70	37.10
7	9,675.00	9,933.00	9,923.00	9,736.00	10,087.00	10,315.00	10,234.00	10,400.00	10,560.00	10,869.00	11,358.00	11,820.00
8	71,026.40	72,360.90	73,326.60	75,275.90	77,807.80	79,794.00	80,774.10	83,440.10	85,912.50	87,543.10	88,833.60	91,086.60
9	37.60	36.90	36.70	37.10	37.30	37.20	36.90	37.30	37.50	37.30	37.20	37.30
10	1,889.00	1,961.00	1,998.00	2,029.00	2,086.00	2,145.00	2,189.00	2,237.00	2,291.00	2,347.00	2,388.00	2,442.00
11	25,936.00	26,601.00	26,463.00	24,843.00	25,907.00	26,056.00	25,566.00	26,342.00	26,702.00	27,344.00	28,532.00	29,987.00
12	2,070.65	2,056.68	2,027.79	2,005.91	2,039.17	2,013.19	2,021.01	2,028.85	2,037.80	2,035.18	2,047.33	2,043.45
13	2,049.77	2,052.51	2,038.20	2,059.53	2,056.04	2,059.73	2,055.10	2,057.79	2,054.85	2,058.45	2,038.63	2,022.79
14	2,060.22	2,054.57	2,033.15	2,034.46	2,048.14	2,038.21	2,039.64	2,044.68	2,047.17	2,048.07	2,042.52	2,031.97
15	63,366.00	64,522.00	64,779.00	62,765.00	64,099.00	64,989.00	64,740.00	66,091.00	66,655.00	67,874.00	70,128.00	73,301.00
16	31,714.45	31,864.18	31,433.17	29,348.97	30,020.46	30,046.71	29,363.23	29,936.58	30,013.06	30,279.87	31,365.18	32,565.57
17	31,651.55	32,657.82	33,345.83	33,416.03	34,078.54	34,942.29	35,376.77	36,154.42	36,641.94	37,594.13	38,762.82	40,735.43
18	0.99	1.00	1.01	1.03	1.01	1.02	1.02	1.01	1.01	1.01	1.00	0.99
19	4,177.14	4,404.69	4,610.83	4,834.57	5,051.31	5,269.27	5,425.74	5,679.79	5,913.26	6,242.06	6,403.30	6,723.18
20	3,800.09	4,042.90	4,231.17	4,351.67	4,649.18	4,800.21	4,976.64	5,195.52	5,422.92	5,680.27	6,007.47	6,358.51
21	1.10	1.09	1.09	1.11	1.09	1.10	1.09	1.09	1.09	1.10	1.07	1.06
22	0.90	0.92	0.92	0.92	0.93	0.93	0.93	0.93	0.92	0.92	0.93	0.94
23	1.90	1.84	1.88	2.01	1.99	1.99	2.03	2.06	2.07	2.12	2.10	2.08
24	1.61	1.60	1.66	1.78	1.78	1.78	1.83	1.84	1.84	1.87	1.89	1.88
25	0.85	0.87	0.88	0.89	0.89	0.90	0.90	0.89	0.89	0.88	0.90	0.91

Tablo I.1. *(devamı)*

	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
1	1,715,206.00	1,756,679.40	1,817,441.60	1,786,587.60	1,776,661.20	1,847,669.00	1,926,216.90	1,927,528.50	1,840,775.10	1,909,581.70	1,986,444.00	2,081,984.80
2	38.00	37.80	37.70	37.10	36.90	37.00	36.90	36.50	36.10	36.10	36.00	35.80
3	45,137.00	46,473.00	48,208.00	48,156.00	48,148.00	49,937.00	52,201.00	52,809.00	50,991.00	52,897.00	55,179.00	58,156.00
4	1,177,566.00	1,205,826.20	1,246,217.10	1,208,790.80	1,191,280.50	1,243,679.10	1,302,849.30	1,297,908.70	1,215,680.90	1,264,165.20	1,319,470.40	1,384,694.50
5	443,628.60	452,766.20	467,455.80	472,137.50	477,886.50	493,311.50	509,139.00	512,965.80	509,279.70	527,371.30	543,322.80	566,505.10
6	36.60	36.10	35.70	35.30	35.10	34.90	34.60	34.20	33.90	33.70	33.30	32.90
7	12,121.00	12,542.00	13,094.00	13,375.00	13,615.00	14,135.00	14,715.00	14,999.00	15,023.00	15,649.00	16,316.00	17,219.00
8	94,011.40	98,087.00	103,768.70	105,659.30	107,494.20	110,678.40	114,228.60	116,654.00	115,814.50	118,045.20	123,650.80	130,785.20
9	37.10	37.00	37.10	36.70	36.60	36.60	36.60	36.50	36.50	36.40	36.40	36.40
10	2,534.00	2,651.00	2,797.00	2,879.00	2,937.00	3,024.00	3,121.00	3,196.00	3,173.00	3,243.00	3,397.00	3,593.00
11	30,482.00	31,280.00	32,317.00	31,902.00	31,596.00	32,778.00	34,365.00	34,614.00	32,795.00	34,005.00	35,466.00	37,344.00
12	2,008.84	2,004.57	2,005.24	1,970.32	1,960.58	1,973.01	1,971.43	1,949.83	1,927.59	1,933.14	1,934.60	1,928.13
13	2,002.36	1,983.89	1,986.12	1,981.37	1,985.51	1,985.96	1,975.28	1,946.57	1,946.89	1,935.51	1,930.12	1,917.76
14	2,005.20	1,992.88	1,994.39	1,976.68	1,975.04	1,980.46	1,973.64	1,947.94	1,939.06	1,934.54	1,931.94	1,921.97
15	75,137.00	76,929.00	78,875.00	78,275.00	77,937.00	79,856.00	83,299.00	84,612.00	82,827.00	85,151.00	88,116.00	92,539.00
16	32,856.32	33,445.35	34,125.42	33,247.21	32,727.42	33,896.34	35,462.13	35,657.47	33,615.19	34,677.07	35,797.86	37,609.57
17	42,280.68	43,483.65	44,749.58	45,027.79	45,209.58	45,959.66	47,836.87	48,954.53	49,211.81	50,473.93	52,318.14	54,929.43
18	1.00	0.99	0.99	1.01	1.01	1.01	1.00	1.00	1.01	1.00	1.00	0.99
19	7,066.52	7,586.58	8,122.58	8,819.44	9,394.50	9,982.99	10,550.34	11,494.79	12,476.44	13,486.78	14,386.11	15,373.08
20	6,581.91	7,079.28	7,654.58	8,133.96	8,785.45	9,567.50	10,447.47	11,175.92	12,219.18	13,254.44	14,409.09	15,666.28
21	1.07	1.07	1.06	1.08	1.07	1.04	1.01	1.03	1.02	1.02	1.00	0.98
22	0.93	0.92	0.93	0.93	0.95	0.96	0.99	0.97	0.99	0.98	1.00	1.01
23	2.10	2.08	2.01	2.03	2.08	1.99	1.94	1.95	2.11	2.11	2.10	2.07
24	1.88	1.85	1.81	1.81	1.91	1.89	1.92	1.87	2.08	2.06	2.10	2.11
25	0.89	0.89	0.90	0.89	0.92	0.95	0.99	0.96	0.98	0.98	1.00	1.02

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
1	2,155,101.90	2,134,132.10	2,144,630.40	2,068,929.60	2,102,450.00	2,232,172.80	2,289,579.60	2,332,261.20	2,401,026.00	2,476,990.10	2,542,200.40
2	35.70	35.30	35.20	34.80	35.00	35.20	34.90	34.80	34.80	34.70	34.60
3	60,367.00	60,457.00	60,927.00	59,452.00	60,070.00	63,414.00	65,604.00	67,019.00	68,995.00	71,383.00	73,474.00
4	1,439,825.90	1,418,935.10	1,422,306.90	1,355,041.00	1,374,959.60	1,466,338.30	1,497,183.40	1,520,133.90	1,568,326.20	1,621,733.70	1,674,382.70
5	578,584.80	573,546.40	578,247.60	568,681.30	579,936.60	613,086.10	632,299.50	642,220.80	658,725.60	677,824.50	694,431.00
6	32.60	32.20	32.20	31.90	31.80	31.90	31.50	31.20	31.20	31.10	31.00
7	17,748.00	17,812.00	17,958.00	17,827.00	18,237.00	19,219.00	20,073.00	20,584.00	21,113.00	21,795.00	22,401.00
8	136,691.20	141,650.60	145,163.70	144,582.80	147,261.60	154,358.50	160,706.00	169,078.00	174,530.40	173,217.50	174,346.00
9	36.20	36.20	36.30	36.20	36.20	36.50	36.40	36.40	36.30	35.90	35.80
10	3,776.00	3,913.00	3,999.00	3,994.00	4,068.00	4,229.00	4,415.00	4,645.00	4,808.00	4,825.00	4,870.00
11	38,843.00	38,732.00	38,970.00	37,631.00	37,765.00	39,966.00	41,116.00	41,790.00	43,074.00	44,763.00	46,203.00
12	1,927.53	1,905.00	1,897.87	1,872.45	1,893.23	1,907.86	1,893.51	1,891.53	1,893.32	1,883.93	1,884.46
13	1,910.36	1,900.67	1,890.02	1,909.21	1,910.08	1,904.83	1,893.96	1,866.49	1,860.33	1,870.20	1,858.90
14	1,917.30	1,902.38	1,893.09	1,895.20	1,903.75	1,905.97	1,893.79	1,875.64	1,872.36	1,875.22	1,868.16
15	95,525.00	95,734.00	96,582.00	94,990.00	95,952.00	100,607.00	103,031.00	104,831.00	107,891.00	110,962.00	113,511.00
16	38,598.17	37,863.38	37,737.65	36,202.80	36,087.93	37,871.95	38,229.04	38,312.30	39,343.69	40,538.03	41,148.07
17	56,926.83	57,870.62	58,844.35	58,787.20	59,864.07	62,735.05	64,801.96	66,518.70	68,547.31	70,423.97	72,362.93
18	0.99	1.00	1.00	1.02	1.01	1.00	1.00	0.99	0.98	0.99	0.99
19	16,617.40	18,432.98	20,129.64	21,860.07	22,719.44	23,536.17	24,655.20	25,877.64	27,020.58	28,483.03	29,443.84
20	17,223.18	18,659.88	20,466.34	21,725.60	23,269.07	24,521.58	25,320.89	26,063.32	26,964.96	28,275.23	29,318.41
21	0.96	0.99	0.98	1.01	0.98	0.96	0.97	0.99	1.00	1.01	1.00
22	1.03	1.01	1.01	1.01	1.03	1.04	1.03	0.99	0.98	0.99	0.98
23	2.03	2.07	2.16	2.19	2.22	2.26	2.33	2.40	2.42	2.40	2.44
24	2.11	2.10	2.20	2.24	2.33	2.40	2.42	2.38	2.35	2.35	2.38
25	1.04	1.01	1.02	1.02	1.05	1.06	1.04	0.99	0.97	0.98	0.97

[a] Tablo numarası BLS (1991a)'dan.
[b] BLS (1991b, cilt I, s. 730).

Tablo I.1 içerisindeki değişkenlere ait dizin

	ORİJİNAL İNGİLİZCE TERMİNOLOJİ	TÜRKÇE TERMİNOLOJİ
ec_p	Employee compensation per productive worker	Üretken işçi başına işgücü maliyeti
ec_u	Employee compensation per unproductive worker	Üretken olmayan işçi başına işgücü maliyeti
e_p	Rate of exploitation of productive workers	Üretken işçilere ilişkin sömürü oranı
e_u	Rate of exploitation of unproductive workers	Üretken olmayan işçilere ilişkin sömürü oranı
h	Average hours worked per full-time equivalent employee in domestic industries	Yurtiçi sektörlerdeki tam zamanlı eşdeğeri çalışan başına ortalama çalışma süresi (saat)
h_p	Average productive worker hours	Üretken işçilere ait ortalama çalışma süresi (saat)
H'_p	Production worker hours in the roughly productive sectors	Yaklaşık olarak üretken sektörlerdeki üretim işçisi çalışma süresi (saat)
H''_p	Total hours of production and nonsupervisory workers in the private nonagricultural sector	Özel tarım dışı sektörde üretim işçilerine ve amir konumunda olmayan işçilere ait toplam çalışma süresi (saat)
h'_p	Average hours of production and nonsupervisory workers in the private nonagricultural sector	Özel tarım dışı sektörde üretim işçilerine ve amir konumunda olmayan işçilere ait ortalama çalışma süresi (saat)
$(H_p)_{fire}$	Total "production" worker hours in finance, insurance, and real estate	Finans, sigortacılık ve gayrimenkuldeki toplam "üretim" işçisi çalışma süresi (saat)
$(h_p)_{fire}$	Hours per "production" worker in finance, insurance, and real estate	Finans, sigortacılık ve gayrimenkulde "üretim" işçisi başına çalışma süresi (saat)
$(H_p)_t$	Total "production" worker hours in trade	Ticaretteki toplam "üretim" işçisi çalışma süresi (saat)
$(h_p)_t$	Hours per "production" worker in trade	Ticarette "üretim" işçisi başına çalışma süresi (saat)
h_u	Average unproductive worker hours	Üretken olmayan işçi ortalama çalışma süresi (saat)
L	Total employment	Toplam istihdam
L_p	Total productive employment	Toplam üretken istihdam
L'_p	Number of production workers in the roughly productive sectors	Yaklaşık olarak üretken sektörlerdeki üretim işçisi sayısı
L''_p	Number of production and nonsupervisory workers in the private nonagricultural sector	Özel tarım dışı sektördeki üretim işçisi ve amir konumunda olmayan işçi sayısı
$(L_p)_{fire}$	Number of "production" workers in finance, insurance, and real estate	Finans, sigortacılık ve gayrimenkulde "üretim" işçisi sayısı
$(L_p)_t$	Number of "production" workers in trade	Ticaretteki "üretim" işçisi sayısı
L_u	Total unproductive employment	Toplam üretken olmayan istihdam

(1) İlk adım, üretim işçilerine ait ortalama çalışma sürelerini (h_p) hesaplamak olacak:

h''_p = özel tarım dışı sektörde üretim işçisi ve amir konumunda olmayan işçi başına ortalama çalışma saatleri ve

L''_p = özel tarım dışı sektörde üretim işçisi ve amir konumunda olmayan işçi sayısı iken

$H''_p = h''_p \cdot L''_p$ = özel tarım dışı sektörde üretim işçilerine ve amir konumunda olmayan işçilerin çalışma saatleri olur.

(2) Özel tarım dışı sektör ticaret, finans ve gayrimenkul gibi üretken olmayan sektörleri de kapsar. Dolayısıyla, üretken işçi başına çalışma süresine (h_p) ilişkin yaklaşık hesabımızı daha iyi yapabilmek açısından, toplam çalışma saatlerinde buna yönelik bir düzeltmeye gitmeliyiz. Hesaplamayı şöyle yapmaktayız:

$(H_p)_t = (h_p)_t \cdot (L_p)_t$ = ticaretteki toplam "üretim" işçisi çalışma süresi (saat);

$(H_p)_{fire} = (h_p)_{fire} \cdot (L_p)_{fire}$ = finans, sigortacılık ve gayrimenkuldeki toplam "üretim" işçisi çalışma süresi (saat),

$H'_p = H''_p - (H_p)_t - (H_p)_{fire}$ = yaklaşık olarak üretken sayılan sektörlerde üretim işçisi çalışma süresi (saat);

$L'_p = L''_p - (L_p)_t - (L_p)_{fire}$ = yaklaşık olarak üretken sayılan sektörlerde üretim işçisi sayısı;

$h_p = H'_p / L'_p$ = ortalama üretken işçi çalışma süresi (saat).

(3) Şimdi, toplam üretken işçi çalışma süresi, (hemen yukarıda hesaplanan) ortalama çalışma süresi (h_p) ile Tablo F.1'deki, daha önce hesaplamış olduğumuz (ve kendi hesabına çalışan kişileri de kapsayan) toplam üretken emeğin (L_p) çarpımı olarak hesaplanabilir:

$$H_p = h_p \cdot L_p.$$

(4) Son olarak, tüm işçilere ait toplam çalışma süresinin $H = H_u + H_p = h_u \cdot L_u + h_p \cdot L_p$; toplam istihdamın $L = L_u + L_p$; ve ortalama çalışma süresinin de $h = H / L$ olduğunu göz önüne almak suretiyle, üretken olmayan işçilerin ortalama çalışma süresi de (h_u) şöyle hesaplanabilir.

$$h_u = h \cdot (L / L_u) - h_p \cdot (L_p / L_u).$$

J

Verimlilik ölçümleri

Marksist üretkenlik ölçümü q* buradaki birincil ölçümdür. Bu, toplam ürün ölçümümüzü (TP*) GSMH fiyat deflatörüyle (py, 1982 doları cinsinden) deflate edip, toplam üretken emek saatine (H_p) bölmek suretiyle saat başı verimliliğe ulaşmak yoluyla türetilmektedir. Ortodoks verimlilik ölçümleri toplam üründen çok katma değere dayandığından, biz de, bir yaklaşık Marksist ölçümü (y*), üretken işçi saati başına reel Marksist katma değer olarak hesaplıyoruz. Bu, birincil ölçümümüzden (q*) düzey olarak çok farklılaşsa da, dolaşır değişmez sermaye / toplam ürün orantısı (C* / TP*) son derece istikrarlı olduğundan (bkz. Kısım 5.2, Şekil 5.6 ve Ek E), temelde aynı trende sahiptir. Bu Marksist verimlilik ölçümleri Tablo J.1'de verilmektedir.

Tablo J.1. *Emek üretkenliği, 1948–89*

	Kaynaklar[a]	Değişkenler	Birimler	1948	1949
1		$q^* = TPr/H_p$	1982 doları/üretken işçi saati	27.56	28.98
2		q^* (endeks sayıları, 1948 = 100)		100.00	105.15
3		TPr = TP*/py	1982 milyar doları	1,890.71	1,838.13
4	Tablo E.2	TP*	milyar dolar	446.21	431.96
5	704 1	py (GSMH fiyat deflatörü)		23.6	23.5
6	bkz. satır 23	H_p	milyon	68,605.51	63,430.64
7		$y^* = GFPr/H_p$	1982 doları/üretken işçi saati	15.30	16.30
8		y^* (endeks sayıları, 1948 = 100)		100.00	106.50
9		GFPr = GFP*/py	1982 milyar doları	1,049.74	1,033.61
10	Tablo H.1	GFP*	milyar dolar	247.7	242.9
11	bkz. satır 23	H_p	milyon	68,605.51	63,430.64
12		y = GDPr/H1	1982 doları/pt & ft işçi saati	11.11	11.51
13		y (endeks sayıları, 1948 = 100)		100.00	103.61
14		GDPr = GDP/py	1982 milyar doları	1,102.12	1,102.13
15	107 2	GDP	milyar dolar	260.10	259.00
16	bkz. satır 28	H1 = yurtiçi sektörlerde toplam çalışma saatleri	milyon	99,227	95,769
17	B-46[b]	y_1 (BLS; 1948 = 100)	1982 doları cinsinden GSYH/PEP çal. saati	100.0	101.7
18		y_2 = GDP2r/H2 (tarım dışı özel işletmeler)	1982 doları/işçi & SEP çalışma saati	9.59	10.03
19		y_2 (endeks sayıları, 1948 = 100)		100.00	104.57
20		GDP2r = GDP2/py	1982 milyar doları	908.47	907.66
21	107 4	GDP2 (tarım dışı özel işletmeler)	milyar dolar	214.40	213.30
22	bkz. satır 26	H2 = tarım dışı özelde toplam çalışma saatleri	milyon	94,683	90,467
		Çalışma saatlerinin türetilmesi			
23		$H_p = h_p \times L_p$	milyon	68,605.51	63,430.64
24	Tablo I.1	h_p	çalışma saati/üretken işçi/yıl	2,079.34	2,032.94
25	Tablo F.1	L_p	bin	32,993.91	31,201.36
26		H2 = h × L'	milyon	94,683.48	90,467.01
27		h = H1/ FEE yurtiçi sektörler	çalışma saati/işçi/yıl	2,063.36	2,043.94
28	611 2	H1 = yurtiçi sektörlerde toplam çalışma saatleri	milyon	99,227	95,769
29	607B 2	FEE yurtiçi sektörler	bin	48,090.00	46,855.00
30		$L' = L - L_{govnt} - L_{farm}$	bin	45,888.00	44,261.00
31	Tablo F.1	L	bin	58,301	56,919
32	Tablo F.1	L_{govnt}	bin	6,063.00	6,487.00
33	610B 5	L_{farm}	bin	6,350.00	6,171.00

[a] Aksi belirtilmedikçe, tüm veriler MGHH'ndan gelmektedir (örneğin BEA 1986). İlk üç rakam (ve eğer varsa, izleyen harf) ilgili tablo numarasını, sonraki rakamlar da, bu tablolardaki satır numaralarını işaret etmektedir.

[b] Tablo numarası CEA (1989)'dandır.

1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
30.30	32.04	33.02	34.21	35.77	36.55	37.32	38.67	40.70
109.96	116.25	119.82	124.14	129.78	132.63	135.41	140.32	147.69
2,015.13	2,197.70	2,250.80	2,337.35	2,268.55	2,400.42	2,445.57	2,464.96	2,396.20
481.62	551.62	573.95	605.37	596.63	652.91	687.21	717.30	711.67
23.9	25.1	25.5	25.9	26.3	27.2	28.1	29.1	29.7
66,497.62	68,597.01	68,160.46	68,318.52	63,427.87	65,669.66	65,534.53	63,740.01	58,871.32
16.93	17.83	18.39	19.03	20.10	20.48	20.86	21.71	23.09
110.64	116.54	120.18	124.36	131.35	133.82	136.32	141.88	150.88
1,125.76	1,223.22	1,253.36	1,300.05	1,274.76	1,344.63	1,366.90	1,383.76	1,359.16
269.1	307.0	319.6	336.7	335.3	365.7	384.1	402.7	403.7
66,497.62	68,597.01	68,160.46	68,318.52	63,427.87	65,669.66	65,534.53	63,740.01	58,871.32
11.98	12.14	12.34	12.68	13.02	13.27	13.26	13.52	13.87
107.82	109.27	111.08	114.16	117.22	119.51	119.39	121.72	124.89
1,200.00	1,320.32	1,370.20	1,426.64	1,407.98	1,482.72	1,513.17	1,538.14	1,528.28
286.80	331.40	349.40	369.50	370.30	403.30	425.20	447.60	453.90
100,205	108,785	111,053	112,508	108,142	111,699	114,113	113,771	110,174
108.2	111.4	114.1	116.5	118.3	121.7	122.4	124.7	127.6
10.57	10.87	11.20	11.60	11.95	12.29	12.39	12.63	12.81
110.16	113.27	116.71	120.92	124.50	128.06	129.12	131.65	133.47
997.07	1,080.08	1,124.31	1,183.01	1,166.54	1,245.22	1,286.12	1,305.84	1,275.76
238.30	271.10	286.70	306.40	306.80	338.70	361.40	380.00	378.90
94,331	99,379	100,404	101,968	97,653	101,342	103,815	103,378	99,621
66,497.62	68,597.01	68,160.46	68,318.52	63,427.87	65,669.66	65,534.53	63,740.01	58,871.32
2,063.47	2,070.96	2,080.08	2,067.58	2,030.97	2,070.65	2,056.68	2,027.79	2,005.91
32,226.07	33,123.36	32,768.23	33,042.76	31,230.31	31,714.45	31,864.18	31,433.17	29,348.97
94,331.33	99,378.60	100,403.71	101,968.33	97,653.28	101,342.27	103,815.48	103,377.54	99,621.27
2,061.66	2,065.52	2,063.42	2,054.12	2,040.61	2,060.22	2,054.57	2,033.15	2,034.46
100,205	108,785	111,053	112,508	108,142	111,699	114,113	113,771	110,174
48,604.00	52,667.00	53,820.00	54,772.00	52,995.00	54,217.00	55,541.00	55,958.00	54,154.00
45,755.00	48,113.00	48,659.00	49,641.00	47,855.00	49,190.00	50,529.00	50,846.00	48,967.00
58,600	62,366	63,457	64,247	62,324	63,366	64,522	64,779	62,765
6,718.00	8,518.00	9,218.00	9,204.00	9,049.00	8,939.00	9,031.00	9,209.00	9,231.00
6,127.00	5,735.00	5,580.00	5,402.00	5,420.00	5,237.00	4,962.00	4,724.00	4,567.00

(devam ediyor)

Tablo J.1 *(devamı)*

	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
1	41.61	42.57	43.82	44.88	46.09	48.01	48.71	49.36
2	150.97	154.46	159.02	162.84	167.26	174.20	176.74	179.11
3	2,547.01	2,574.98	2,600.71	2,725.78	2,819.18	2,958.52	3,127.77	3,284.82
4	774.29	795.67	811.42	869.52	913.42	973.35	1,057.19	1,149.69
5	30.4	30.9	31.2	31.9	32.4	32.9	33.8	35.0
6	61,216.73	60,489.83	59,343.48	60,736.75	61,160.48	61,625.11	64,214.98	66,546.13
7	23.61	24.18	25.05	25.71	26.43	27.67	28.09	28.59
8	154.30	158.02	163.74	168.02	172.73	180.85	183.61	186.86
9	1,445.26	1,462.61	1,486.80	1,561.50	1,616.48	1,705.31	1,804.07	1,902.69
10	439.4	451.9	463.9	498.1	523.7	561.0	609.8	665.9
11	61,216.73	60,489.83	59,343.48	60,736.75	61,160.48	61,625.11	64,214.98	66,546.13
12	14.21	14.34	14.72	15.05	15.40	15.88	16.18	16.32
13	127.97	129.07	132.57	135.49	138.66	142.98	145.68	146.94
14	1,620.72	1,656.31	1,698.72	1,787.15	1,858.02	1,958.66	2,068.93	2,189.71
15	492.70	511.80	530.00	570.10	602.00	644.40	699.30	766.40
16	114,022	115,534	115,368	118,759	120,646	123,339	127,866	134,171
17	131.7	133.1	137.5	141.8	147.0	152.9	156.7	160.3
18	13.33	13.41	13.79	14.16	14.56	15.08	15.36	15.51
19	138.89	139.75	143.74	147.60	151.70	157.12	160.07	161.63
20	1,374.67	1,399.35	1,426.28	1,500.63	1,562.35	1,654.10	1,745.56	1,834.00
21	417.90	432.40	445.00	478.70	506.20	544.20	590.00	641.90
22	103,153	104,358	103,414	105,959	107,339	109,719	113,654	118,263
23	61,216.73	60,489.83	59,343.48	60,736.75	61,160.48	61,625.11	64,214.98	66,546.13
24	2,039.17	2,013.19	2,021.01	2,028.85	2,037.80	2,035.18	2,047.33	2,043.45
25	30,020.46	30,046.71	29,363.23	29,936.58	30,013.06	30,279.87	31,365.18	32,565.57
26	103,152.52	104,358.48	103,413.69	105,959.31	107,339.38	109,719.32	113,654.13	118,262.70
27	2,048.14	2,038.21	2,039.64	2,044.68	2,047.17	2,048.07	2,042.52	2,031.97
28	114,022	115,534	115,368	118,759	120,646	123,339	127,866	134,171
29	55,671.00	56,684.00	56,563.00	58,082.00	58,933.00	60,222.00	62,602.00	66,030.00
30	50,364.00	51,201.00	50,702.00	51,822.00	52,433.00	53,572.00	55,644.00	58,201.00
31	64,099	64,989	64,740	66,091	66,655	67,874	70,128	73,301
32	9,309.00	9,545.00	9,894.00	10,268.00	10,460.00	10,770.00	11,118.00	12,023.00
33	4,426.00	4,243.00	4,144.00	4,001.00	3,762.00	3,532.00	3,366.00	3,077.00

1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
50.64	51.73	51.63	52.93	55.03	55.58	57.21	57.60	61.64
183.73	187.70	187.36	192.07	199.69	201.67	207.60	208.99	223.67
3,342.09	3,468.05	3,533.32	3,467.51	3,531.12	3,717.01	3,999.83	4,004.40	3,994.07
1,199.81	1,307.46	1,406.26	1,456.35	1,567.82	1,728.41	1,979.91	2,162.38	2,368.48
35.9	37.7	39.8	42.0	44.4	46.5	49.5	54.0	59.3
66,003.05	67,043.56	68,429.60	65,507.62	64,164.82	66,877.80	69,911.08	69,525.84	64,796.39
29.51	30.16	30.10	31.04	32.40	32.61	33.01	32.92	35.00
192.84	197.11	196.71	202.83	211.76	213.12	215.77	215.13	228.72
1,947.50	2,022.06	2,059.60	2,033.06	2,079.09	2,180.82	2,308.11	2,288.56	2,267.64
699.2	762.3	819.7	853.9	923.1	1,014.1	1,142.5	1,235.8	1,344.7
66,003.05	67,043.56	68,429.60	65,507.62	64,164.82	66,877.80	69,911.08	69,525.84	64,796.39
16.57	16.89	16.82	17.06	17.61	17.97	18.09	17.92	18.25
149.16	152.06	151.46	153.61	158.57	161.76	162.90	161.37	164.34
2,257.38	2,349.87	2,404.77	2,400.48	2,462.61	2,584.09	2,713.33	2,691.30	2,665.94
810.40	885.90	957.10	1,008.20	1,093.40	1,201.60	1,343.30	1,453.30	1,580.90
136,251	139,131	142,950	140,696	139,823	143,825	149,963	150,157	146,052
164.3	169.2	168.6	169.4	174.5	179.8	183.7	180.2	183.5
15.83	16.18	16.04	16.07	16.49	16.80	16.74	16.58	16.93
165.01	168.65	167.19	167.50	171.86	175.06	174.46	172.85	176.40
1,888.02	1,963.93	2,007.29	1,978.81	2,021.40	2,126.67	2,218.99	2,203.52	2,172.68
677.80	740.40	798.90	831.10	897.50	988.90	1,098.40	1,189.90	1,288.40
119,247	121,368	125,128	123,129	122,585	126,613	132,559	132,867	128,370
66,003.05	67,043.56	68,429.60	65,507.62	64,164.82	66,877.80	69,911.08	69,525.84	64,976.39
2,008.84	2,004.57	2,005.24	1,970.32	1,960.58	1,973.01	1,971.43	1,949.83	1,927.59
32,856.32	33,445.35	34,125.42	33,247.21	32,727.42	33,896.34	35,462.13	35,657.47	33,615.19
119,246.95	121,368.45	125,128.12	123,129.26	122,584.85	126,612.82	132,559.45	132,867.08	128,369.70
2,005.20	1,992.88	1,994.39	1,976.68	1,975.04	1,980.46	1,973.64	1,947.94	1,939.06
136,251	139,131	142,950	140,696	139,823	143,825	149,963	150,157	146,052
67,949.00	69,814.00	71,676.00	71,178.00	70,795.00	72,622.00	75,983.00	77,085.00	75,321.00
59,469.00	60,901.00	62,740.00	62,291.00	62,067.00	63,931.00	67,165.00	68,209.00	66,202.00
75,137	76,929	78,875	78,275	77,937	79,856	83,299	84,612	82,827
12,695.00	13,099.00	13,325.00	13,251.00	13,198.00	13,231.00	13,418.00	13,630.00	13,902.00
2,973.00	2,929.00	2,810.00	2,733.00	2,672.00	2,694.00	2,716.00	2,773.00	2,723.00

(devam ediyor)

Tablo J.1 *(devamı)*

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
1	63.70	65.61	66.02	65.55	66.99	69.13	70.28	71.66
2	231.13	238.08	239.57	237.85	243.08	250.86	255.00	260.02
3	4,270.03	4,543.98	4,787.75	4,876.91	4,832.09	4,951.49	4,763.86	4,896.03
4	2,694.39	3,058.10	3,456.76	3,833.25	4,141.10	4,654.40	4,763.86	5,086.97
5	63.1	67.3	72.2	78.6	85.7	94.0	100.0	103.9
6	67,035.79	69,254.48	72,516.17	74,399.03	72,129.89	71,621.12	67,787.90	68,322.81
7	35.63	36.28	36.50	36.30	37.04	38.26	39.08	40.17
8	232.85	237.09	238.53	237.24	242.09	250.07	255.42	262.51
9	2,388.36	2,512.38	2,646.64	2,700.71	2,671.92	2,740.49	2,649.25	2,744.33
10	1,507.1	1,690.8	1,910.9	2,122.8	2,289.8	2,576.1	2,649.3	2,851.4
11	67,035.79	69,254.48	72,516.17	74,399.03	72,129.89	71,621.12	67,787.90	68,322.81
12	18.58	18.81	18.94	18.77	18.91	19.20	19.10	19.56
13	167.32	169.34	170.55	169.02	170.24	172.85	171.93	176.10
14	2,791.92	2,919.91	3,073.68	3,135.37	3,132.32	3,192.02	3,114.80	3,229.84
15	1,761.70	1,965.10	2,219.20	2,464.40	2,684.40	3,000.50	3,114.80	3,355.80
16	150,229	155,247	162,255	167,014	165,652	166,268	163,114	165,129
17	188.4	191.8	193.5	190.5	189.9	191.8	190.1	195.6
18	17.34	17.57	17.65	17.38	17.49	17.68	17.48	17.94
19	180.70	183.17	183.98	181.10	182.27	184.27	182.17	187.00
20	2,295.88	2,424.67	2,562.47	2,613.87	2,609.57	2,658.51	2,581.30	2,696.82
21	1,448.70	1,631.80	1,850.10	2,054.50	2,236.40	2,499.00	2,581.30	2,802.00
22	132,420	137,962	145,157	150,427	149,213	150,362	147,680	150,308
23	67,035.79	69,254.48	72,516.17	74,399.03	72,129.89	71,621.12	67,787.90	68,322.81
24	1,933.14	1,934.60	1,928.13	1,927.53	1,905.00	1,897.87	1,872.45	1,893.23
25	34,677.07	35,797.86	37,609.57	38,598.17	37,863.38	37,737.65	36,202.80	36,087.93
26	132,419.58	137,961.91	145,157.12	150,427.45	149,213.50	150,362.28	147,679.51	150,308.34
27	1,934.54	1,931.94	1,921.97	1,917.30	1,902.38	1,893.09	1,895.20	1,903.75
28	150,229	155,247	162,255	167,014	165,652	166,268	163,114	165,129
29	77,656.00	80,358.00	84,421.00	87,109.00	87,076.00	87,829.00	86,067.00	86,739.00
30	68,450.00	71,411.00	75,525.00	78,458.00	78,435.00	79,427.00	77,923.00	78,954.00
31	85,151	88,116	92,539	95,525	95,734	96,582	94,990	95,952
32	13,997.00	14,125.00	14,447.00	14,568.00	14,774.00	14,741.00	14,657.00	14,697.00
33	2,704.00	2,580.00	2,567.00	2,499.00	2,525.00	2,414.00	2,410.00	2,301.00

1984	1985	1986	1987	1988	1989
73.13	74.25	74.75	74.47	78.01	78.03
265.37	269.41	271.25	270.21	283.05	283.13
5,284.14	5,374.60	5,417.29	5,547.09	5,957.31	6,050.53
5,691.02	6,014.18	6,224.47	6,606.59	7,226.22	7,641.82
107.7	111.9	114.9	119.1	121.3	126.3
72,254.44	72,387.05	72,468.79	74,490.29	76,370.62	77,542.07
41.04	41.92	42.75	42.81	44.29	44.56
268.23	273.96	279.42	279.78	289.48	291.19
2,965.43	3,034.44	3,098.34	3,188.86	3,382.71	3,454.93
3,193.8	3,395.5	3,560.0	3,797.9	4,103.2	4,363.6
72,254.44	72,387.05	72,468.79	74,490.29	76,370.62	77,542.07
19.90	20.01	20.45	20.54	21.07	21.15
179.14	180.19	184.08	184.95	189.67	190.41
3,458.50	3,551.56	3,660.05	3,775.82	3,990.27	4,088.04
3,724.80	3,974.20	4,205.40	4,497.00	4,840.20	5,163.20
173,815	177,456	179,011	183,804	189,408	193,299
199.8	202.5	206.7	208.7	213.9	212.4
18.20	18.40	19.62	19.64	19.37	19.33
189.72	191.73	204.44	204.71	201.84	201.47
2,896.10	2,987.31	3,212.45	3,314.44	3,376.17	3,441.49
3,119.10	3,342.80	3,691.10	3,947.50	4,095.30	4,346.60
159,095	162,383	163,771	168,743	174,335	178,029
72,254.44	72,387.05	72,468.79	74,490.29	76,370.62	77,542.07
1,907.86	1,893.51	1,891.53	1,893.32	1,883.93	1,884.46
37,871.95	38,229.04	38,312.30	39,343.69	40,538.03	41,148.07
159,095.19	162,383.30	163,771.43	168,742.73	174,335.02	178,028.62
1,905.97	1,893.79	1,875.64	1,872.36	1,875.22	1,868.16
173,815	177,456	179,011	183,804	189,408	193,299
91,195.00	93,704.00	95,440.00	98,167.00	101,006.00	103,470.00
83,472.00	85,745.00	87,315.00	90,123.00	92,968.00	95,296.00
100,607	103,031	104,831	107,891	110,962	113,511
14,894.00	15,202.00	15,483.00	15,768.00	16,003.00	16,324.00
2,241.00	2,084.00	2,033.00	2,000.00	1,991.00	1,891.00

Tablo J.1 içerisindeki değişkenlere ait dizin

	ORİJİNAL İNGİLİZCE TERMİNOLOJİ	TÜRKÇE TERMİNOLOJİ
FEE	Total full-time equivalent employees in domestic industries	Yurt içi sektörlerde toplam tam zamanlı eşdeğeri çalışan sayısı
GDP	Total GDP	Toplam GSYH
GDP2	Nonfarm private business GDP	Tarım dışı özel işletmeler GSYH'sı
GDP2r	Nonfarm private business GDP in 1982 dollars	1982 doları cinsinden tarım dışı özel işletmeler GSYH'sı
GDPr	Total GDP in 1982 dollars	1982 doları cinsinden toplam GSYH
GFPr	Marxian gross final product in 1982 dollars	1982 doları cinsinden Marksist gayrisafi nihai ürün
GFP*	Marxian gross final product	Marksist gayrisafi nihai ürün
h	Average annual full-time equivalent employee hours in domestic industries	Yurtiçi sektörlerdeki tam zamanlı eşdeğeri çalışanların ortalama yıllık çalışma süresi (saat)
H1	Total hours worked in domestic industries	Yurtiçi sektörlerde toplam çalışma süresi (saat)
H2	Total hours worked in nonfarm private businesses by workers and the self-employed	Tarım dışı özel işletmelerde işçiler ve kendi hesabına çalışanların toplam çalışma süresi (saat)
H_p	Total hours worked by productive workers	Üretken işçilerin toplam çalışma süresi (saat)
h_p	Average annual productive worker hours	Ortalama yıllık üretken işçi çalışma süresi (saat)
L	Total employment	Toplam istihdam
L′	Total nonfarm, nongovernment employment	Toplam, tarım dışı, devlet dışı istihdam
L_{farm}	Total employment in farms	Tarımdaki toplam istihdam
L_{govnt}	Total employment in government	Devletteki toplam istihdam
L_p	Total productive employment	Toplam üretken istihdam
py	Implicit price deflator for GNP (1982 = 100)	GSMH zimni fiyat deflatörü (1982 = 100)
q*	Marxian measure of productivity: total real product per productive worker hour	Marksist verimlilik ölçümü: Üretken işçi saati başına toplam reel ürün
TPr	Total product in 1982 dollars	1982 doları cinsinden toplam ürün
TP*	Marxian total product	Marksist toplam ürün
y*	Quasi-Marxian measure of productivity: real Marxian value added per productive worker hour	Yaklaşık Marksist verimlilik ölçümü: Üretken işçi saati başına reel Marksist katma değer
y	Orthodox measure of productivity: GDP per full- and part-time workers' hours	Ortodoks verimlilik ölçümü: Tam ve yarı zamanlı işçi saati başına GSYH
y_1	BLS measure of productivity (1948 = 100): nonfarm private business product per person engaged in production	BLS verimlilik ölçümü (1948 = 100): Üretimde çalışan kişi başına tarım dışı özel işletme ürünü
y_2	Orthodox measure of productivity: nonfarm real GDP per hour of persons engaged in production	Ortodoks verimlilik ölçümü: Üretimde çalışan kişi saati başına tarım dışı reel GSYH

Ortodoks verimlilik ölçümleri kendi içinde ciddi biçimde farklılaşmaktadır. En çok kullanılan ölçüm, bizim y adını verdiğimiz, çalışan saati başına reel GSYH'dır. Ayrıca, BLS'ye ait bir başka ölçüm de (y_1) mevcuttur. Bu ölçüm, tarım dışı işletmeler sektöründen kaynaklanan reel GSYH'yla, BLS'nin, yine bu sektördeki, üretimde çalışan kişilerin (ücretli çalışanlar artı kendi hesabına çalışanlar) çalışma saatlerine ilişkin tahminlerini esas alarak hesaplanır. BLS ölçümü yalnızca endeks sayısı olarak mevcut olduğundan, tarım dışı işletmeler sektörü için, reel GSMH'nın üretimde çalışan tüm kişilerin toplam çalışma saatlerine oranı temelinde, ona eşdeğer bir verimlilik ölçümü (y_2) hesaplıyoruz. Öte yandan, toplam saatler ölçümü H2 de, yurtiçi sektörlerdeki tam zamanlı eşdeğeri çalışan başına düşen ortalama çalışma saatiyle (bu GMHH'ndan gelir), tarım dışı tahminî toplam istihdamı (bu Tablo F.1'deki istihdam verilerimize dayanır) çarpmak suretiyle hesaplanmaktadır.

Tablo J.1, Marksist ve ortodoks verimlilik ölçümlerimizi, bunlarla ilintili çalışılan saat ölçümleriyle birlikte sunmaktadır.

K

Artık değerin devletçe massedilmesi

Faydalı bir ek ölçüm, toplam artık değerle, onun, devletçe yapılan mal ve (idari) emek gücü alımlarıyla massedilen bölümü arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Devletçe yapılan mal alımları artık değerin bir bölümünü dolaysız olarak massederken, devletin idari kadro istihdamı da, devlet çalışanlarının (government workers) tüketim harcamaları aracılığıyla başka bir bölümünü masseder (bkz. Kısım 3.2.B). Dolayısıyla, toplam devlet harcaması ($G^{\star}_{T} \equiv G^{\star} + W_{G}$) artık ürünün üretken olmayan devlet harcamalarınca toplamda massedilen bölümünün ölçüsü olur. Tablo K.1, savaş sonrası dönem için $G^{\star}_{T}$ ve $G^{\star}_{T}$ / SP* değerlerini göstermektedir (SP* = Marksist artık ürün).

Tablo K.1. *Artık değerin devletçe massedilmesi, 1948–89 (milyar dolar)*

Kaynaklar	Değişkenler	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
	G⸸ = G* + WG	32.50	38.86	38.62	60.20	75.56	82.36	75.59	74.85	79.09	86.73	94.63	96.72	99.03	106.37
Tablo E.2	G*	14.40	18.76	17.42	32.50	44.06	49.96	42.59	40.05	41.89	46.93	51.73	51.92	50.93	54.77
Tablo E.2	WG	18.10	20.10	21.20	27.70	31.50	32.40	33.00	34.80	37.20	39.80	42.90	44.80	48.10	51.60
Tablo H.1	SP*	149.91	148.58	165.09	188.26	194.79	204.29	208.23	228.16	236.74	249.88	256.04	278.34	285.93	295.95
	G⸸/SP*	0.22	0.26	0.23	0.32	0.39	0.40	0.36	0.33	0.33	0.35	0.37	0.35	0.35	0.36

Kaynaklar	Değişkenler	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
	G⸸ = G* + WG	115.66	120.82	126.81	135.10	154.54	175.30	192.22	200.46	210.13	222.76	238.64	253.47	284.33	318.29
Tablo E.2	G*	60.26	61.52	62.41	65.80	76.14	87.90	94.42	92.96	90.63	92.46	96.04	98.47	115.63	130.59
Tablo E.2	WG	55.40	59.30	64.40	69.30	78.40	87.40	97.80	107.50	119.50	130.30	142.60	155.00	168.70	187.70
Tablo H.1	SP*	319.54	337.07	364.00	394.44	430.09	453.42	493.12	523.25	546.86	596.04	645.51	719.63	778.82	868.78
	G⸸/SP*	0.36	0.36	0.35	0.34	0.36	0.39	0.39	0.38	0.38	0.37	0.37	0.35	0.37	0.37

Kaynaklar	Değişkenler	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
	G⸸ = G* + WG	337.29	363.34	396.97	435.78	494.43	547.37	598.61	624.39	679.89	755.83	797.00	837.34	871.73	925.91
Tablo E.2	G*	133.49	142.84	156.47	175.38	206.13	230.67	254.71	257.99	289.29	336.83	353.20	365.44	366.63	384.31
Tablo E.2	WG	203.80	220.50	240.50	260.40	288.30	316.70	343.90	366.40	390.60	419.00	443.80	471.90	505.10	541.60
Tablo H.1	SP*	971.25	1086.66	1221.76	1347.44	1463.67	1669.40	1726.06	1867.15	2103.70	2258.31	2389.25	2555.52	2755.18	2945.32
	G⸸/SP*	0.35	0.33	0.32	0.32	0.34	0.33	0.35	0.33	0.32	0.33	0.33	0.33	0.32	0.31

L

Aglietta'nın artık değer oranı endeksi

Aglietta üretken emekle üretken olmayan emek arasında ayrım yapar. Ancak, fiyat–değer sapmalarının, artık değer oranının para biçimini, artık değerin değer cinsinden oranının göstergesi olarak yanlı kıldığına inanmaktadır. Bu sebeple, artık değer oranındaki "uzun vadeli trend [için] daha sadık bir istatistiki gösterge" bulma çabasına girer (Aglietta 1979, s. 88). Tüketim malları ve üretim malları üreten sektörlerdeki toplumsal verimliliklerin (birim emek değerlerin tersi) uzun vadede kabaca aynı oranda arttığı varsayımı temelinde, reel ücretlerin verimlilik içerisindeki payının, katma değer içerisindeki emek gücü değeri payı için daha uygun bir ölçüm olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Bunu anlayabilmek için, ulaştığı sonuçları biraz farklı bir biçimde türeteceğiz. Kendi notasyonumuzla,

$VA \equiv$ cari dolar cinsinden net çıktı (katma değer, MGHH);

$VAr \equiv$ sabit dolar cinsinden net çıktı (katma değer, MGHH);

$H_p \equiv$ toplam üretken emek saatleri;

$w =$ üretim işçilerine ait nominal ücret haddi;

$pc \equiv$ tüketici malları fiyat endeksi;

$wr \equiv$ üretim işçilerine ait reel saat ücreti $= w/pc$;

$py \equiv$ net çıktı için fiyat endeksi; ve

$y \equiv$ emek saat başına (sabit dolar cinsinden) reel net çıktı $= VAr / H_p$

iken, üretim işçisi ücretlerinin cari dolar cinsinden katma değer içerisindeki payını

$$v^{*\prime} = W_p / VA = (w \,.\, H_p) / (py \,.\, VAr) = (pc \,.\, wr) / (py \,.\, y) = (pc / py) \,.\, (wr / y)$$

biçiminde yazmak mümkündür.

Buna karşı ise, Aglietta'nın (1979, s. 89) "reel sosyal ücret" maliyeti adını verdiği sabit dolar cinsinden ücret payı,

$$w' \equiv (W_p / pc) / (VA / py) = wr / yr$$

olur.

Son olarak, toplulaştırılmış emek gücü değeri, üretken emek reel saat ücretiyle (λc . wr) üretken emeğin çalışma süresinin (H_p) çarpımının değeri, canlı (üretken) emeğin kattığı değer (V + S) ise aynı zamanda reel net çıktının emek değeri (λy . VAr) olduğuna göre,

λc ≡ (işçilerin) tüketim mallarının birim emek değeri ve

λy ≡ net çıktının birim emek değeri

iken, değer cinsinden oranı [V / (V + S)]

$$v' \equiv V / (V + S) = (\lambda c \,.\, wr \,.\, H_p) / (\lambda y \,.\, VAr)$$

$$= (\lambda c / \lambda y)\,(wr / y) = (\lambda c / \lambda y)\, w'$$

olarak ifade etmemiz mümkündür.

Böylece, şu üç noktayı görmek imkânına kavuşuyoruz. Birinci olarak, departmanlara ait fiyat–değer sapmaları (pc / λc ve py / λc) küçük olduğu veya en azından zaman içerisinde benzer biçimlerde hareket ettiği koşulda, cari dolar cinsinden üretim ücreti payının (v*') trendi, değer cinsinden payın (v') trendini yansıtacaktır. Bizim, para ve değer cinsinden artık değer oranları üzerine yaptığımız doğrudan kıyaslama (Kısım 5.10), bunun doğruluğunu gerçekten de göstermekte olup, Aglietta fiyat–değer sapmaları üzerinde bu kadar durmakla yanılmaktadır.

İkinci olarak, tüketim mallarının birim emek değerlerinin net ürünün birim emek değerlerine oranı olan (λc / λy) uzun vadede istikrarlı olduğu takdirde, Aglietta tipi bir w' endeksi eşdeğer Marksist değer oranını (v') yansıtacaktır.[1] Bu birim değerler, birim ürün başına gereken dolaysız ve dolaylı emek tutarları olarak, emeğin toplumsal verimliliğinin tersi olarak düşünülebilir. Dolayısıyla, Aglietta'nın belirttiği gibi, w′ endeksinin v′ endeksinin trendini yansıtması için koşul, emeğin toplumsal verimliliğinin, tüketim malları üreten sektörlerde ve net üründe yaklaşık aynı oranda iyileşmesidir.

1 Aglietta m_t'yi emek saati başına cari dolar cinsinden katma değer olarak tanımlar. Bunu, bizim notasyonumuzla, $m_t = (Y/L)_t = [(py \,.\, Yr) / (\lambda y \,.\, Yr)]_t = (py / \lambda y)_t$ olarak yazmak mümkündür. Çünkü, net çıktının para cinsinden değeri, net çıktı fiyat endeksi çarpı reel net çıktı düzeyine ve net çıktının (toplam canlı emek zaman tutarı L'ye eşit olan) emek değeri de, benzer biçimde, net çıktı birim değer endeksi çarpı reel net çıktı düzeyine eşittir. Ayrıca, $\mathbf{m}_t$'yi de para ücretin emek gücü değerine oranı olarak tanımlar ki, bunu da, CRw işçilerin toplam reel tüketimi olmak kaydıyla (bu işçilerin ücretlerini tükettiklerini varsaymaktadır), $\mathbf{m}_t = (W / V)_t = [(pc \,.\, CRw) / (\lambda c \,.\, CRw)]_t = (pc / \lambda c)_t$ olarak yazabiliriz. Bu durumda, $\mathbf{m}_t / m_t = (pc / \lambda c)_t / (py / \lambda y)_t$ oranı, t zamanında, sırasıyla, tüketici malları ile net çıktının fiyat–değer sapmaları oranına eşit olur. Aglietta (1979, s. 89) $(\mathbf{m}_t / m_t) / (\mathbf{m}_0 / m_0)$ endeks sayısına, "sabit bir artık değer oranındaki ücret payı endeksi" der ve değişken sermaye payı [v′ ≡ V / (V + S)] ile reel ücret payı ("reel sosyal ücret maliyeti") arasında varsaydığı korelasyonun koşulunun, "ücret payı endeksinin, sabit bir artık değer oranında, [net çıktı fiyatlarına görece olarak] tüketici fiyatları endeksince temsil edilebilmesi" olduğunu savunur (s. 89). Bizim $\mathbf{m}_t/m_t$ oranı ifademizden açıkça görülüyor ki, bu koşul yalnızca, tüketici mallarının ve net çıktının görece birim değerleri endeks sayısı uzun vadede yaklaşık olarak sabit kaldığı takdirde tutar. Bu tam da, burada türetilmiş bulunan koşuldur.

Juillard (1992), bunun gerçekten de doğru olduğunu saptamıştır: Onun hesaplarına göre, ABD ekonomisinde, tüketim malları ve üretim malları üreten sektörlerin birim emek değerlerinin oranı, 1948'den 1980'e bütün bir savaş sonrası dönem boyunca, hiçbir zaman % 3'ten fazla farklılaşmamıştır; bunun tek istisnası oranın toplam % 10 yükseldiği 1955–1958 arasındaki dört yıllık bir dilimdir (Juillard 1992, s. 24, şekil 7).

Son olarak, pc / py zaman içerisinde istikrarlı olduğu takdirde, w′ endeksi, Marksist para cinsinden sömürü endeksinin (v*′) trendini yansıtacaktır. Bunun yeterli (fakat gerekli olmayan) koşulu, daha önce betimlenmiş olan – v*′ ile v′ ve v′ ile w′ arasındaki – iki ilişkinin geçerli olmasıdır.

Burada, ampirik amaçlarla, bir sömürü endeksi (v*′) ile Aglietta tipi "reel sosyal ücret maliyeti" ölçümleri (v″) inşa ediyoruz. Her ikisi için de, Aglietta'nın veri kaynaklarına ilişkin olarak verdiği kaba taslak bilgilere yaslanıyoruz. Aglietta'nın reel sosyal ücret maliyetini (w′) ise, sözünü ettiği kaynaklarda bulunan serilerden yeterli biçimde türetmeyi olanaksız bulduğumuz için, doğrudan doğruya, verdiği Diyagram 1'den (Aglietta 1979, s. 91) hesaplamak yolunu tuttuk. Daha çok ayrıntı için Tablo L.1'e başvurunuz.

Tablo L.1. *Aglietta'nın S*/V* endeksi, 1948–89*

Kaynaklar	Değişkenler	Birimler	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
	$v^{*\prime} = V^*/(V^* + S^*)$	endeks sayıları[a]	100.00	98.10	97.19	97.07	97.96	98.31	94.28	93.08	94.95	93.56	89.70
	$v^{*\prime} = V^*/(V^* + S^*)$		0.37	0.36	0.36	0.36	0.36	0.36	0.35	0.35	0.35	0.35	0.33
Tablo H.1	V^*	milyar dolar	88.41	85.02	93.16	105.91	111.01	117.39	111.95	120.52	128.82	133.00	127.72
Tablo H.1	S^*	milyar dolar	149.94	148.64	165.26	188.25	194.51	204.52	208.20	228.55	236.97	250.25	256.15
	$v'' = ec'_{DT}/y^*$	endeks sayıları[a]	100.00	98.05	96.38	95.04	95.17	95.01	92.09	92.71	95.54	94.61	90.74
	$v'' = ec'_{DT}/y^*$		0.33	0.32	0.32	0.31	0.31	0.31	0.30	0.30	0.31	0.31	0.30
Tablo J.1	y^*	endeks sayıları[a]	100.00	106.50	110.64	116.54	120.18	124.36	131.35	133.82	136.32	141.88	150.88
	$ec'_{DT} = ec_{DT}/h_D$	1982 dolar/saat	5.01	5.24	5.35	5.55	5.73	5.93	6.07	6.22	6.53	6.73	6.87
	$ec_{DT} = ec_D/pc$	1982 dolar/üretim işçisi	10,426.40	10,644.25	11,033.78	11,501.86	11,928.96	12,250.43	12,318.59	12,881.65	13,431.57	13,648.93	13,771.11
Tablo G.2	ec_D	dolar/üretim işçisi	2,679.59	2,724.93	2,890.85	3,197.52	3,387.82	3,552.62	3,584.71	3,800.09	4,042.90	4,231.17	4,351.67
704 2[b]	pc (fiyat deflatörü)		25.70	25.60	26.20	27.80	28.40	29.00	29.10	29.50	30.10	31.00	31.60
Tablo I.1	h_D	saat/üretken işçi/yıl	2,079.34	2,032.94	2,063.47	2,070.96	2,080.08	2,067.58	2,030.97	2,070.65	2,056.68	2,027.79	2,005.91
	w'	endeks sayıları[a]	100.00	96.97	92.93	92.93	99.49	100.00	96.97	96.97	96.97	93.94	95.96
Aglietta	w'[c]		99.00	96.00	92.00	92.00	98.50	99.00	96.00	96.00	96.00	93.00	95.00

Kaynaklar	Değişkenler	Birimler	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
	$v^{*\prime} = V^*/(V^* + S^*)$	endeks sayıları[a]	90.02	90.28	89.00	88.14	87.68	86.43	87.07	87.54	86.93	87.39	89.71
	$v^{*\prime} = V^*/(V^* + S^*)$		0.33	0.33	0.33	0.33	0.33	0.32	0.32	0.32	0.32	0.32	0.33
Tablo H.1	V^*	milyar dolar	139.57	144.23	146.13	155.54	162.76	172.00	188.43	207.07	216.26	236.77	261.22
Tablo H.1	S^*	milyar dolar	278.42	286.46	296.54	320.20	337.71	364.54	395.00	430.65	454.40	493.63	523.83
	$v'' = ec'_{DT}/y^*$	endeks sayıları[a]	91.23	91.46	90.07	89.66	89.32	87.94	89.53	90.49	90.12	90.92	94.39
	$v'' = ec'_{DT}/y^*$		0.30	0.30	0.30	0.29	0.29	0.29	0.29	0.30	0.30	0.30	0.31
Tablo J.1	y^*	endeks sayıları[a]	154.30	158.02	163.74	168.02	172.73	180.85	183.61	186.86	192.84	197.11	196.71
	$ec'_{DT} = ec_{DT}/h_D$	1982 dolar/saat	7.06	7.25	7.39	7.55	7.74	7.97	8.24	8.48	8.71	8.99	9.31
	$ec_{DT} = ec_D/pc$	1982 dolar/üretim işçisi	14,393.74	14,590.29	14,944.85	15,326.01	15,764.30	16,229.34	16,874.93	17,325.63	17,505.07	18,013.43	18,669.72
Tablo G.2	ec_D	dolar/üretim işçisi	4,649.18	4,800.21	4,976.64	5,195.52	5,422.92	5,680.27	6,007.47	6,358.51	6,581.91	7,079.28	7,654.58
704 2[b]	pc (fiyat deflatörü)		32.30	32.90	33.30	33.90	34.40	35.00	35.60	36.70	37.60	39.30	41.00
Tablo I.1	h_D	saat/üretken işçi/yıl	2,039.17	2,013.19	2,021.01	2,028.85	2,037.80	2,035.18	2,047.33	2,043.45	2,008.84	2,004.57	2,005.24
	w'	endeks sayıları[a]	96.46	95.96	93.94	90.91	86.36	86.67	86.87	86.36	84.85	83.84	85.86
Aglietta	w'[c]		95.50	95.00	93.00	90.00	85.50	85.80	86.00	85.50	84.00	83.00	85.00

Tablo L.1. *(devamı)*

Kaynaklar	Değişkenler	Birimler	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
	$v^{*\prime} = V^*/(V^* + S^*)$	endeks sayıları[a]	89.12	87.67	90.11	91.62	91.30	86.67	86.75	86.97	87.75	89.12	87.81
	$v^{*\prime} = V^*/(V^* + S^*)$		0.33	0.33	0.33	0.34	0.34	0.32	0.32	0.32	0.33	0.33	0.33
Tablo H.1	V^*	milyar dolar	270.43	287.53	324.30	370.49	398.50	410.75	459.63	515.81	589.20	664.78	706.53
Tablo H.1	S^*	milyar dolar	547.67	596.70	645.98	719.75	778.25	867.02	968.82	1,083.13	1,221.07	1,346.24	1,462.70
	$v'' = ec'_{DT}/y^*$	endeks sayıları[a]	94.62	93.99	97.17	98.75	96.96	93.37	93.81	93.93	94.88	96.05	93.18
	$v'' = ec'_{DT}/y^*$		0.31	0.31	0.32	0.32	0.32	0.31	0.31	0.31	0.31	0.31	0.31
Tablo J.1	y^*	endeks sayıları[a]	202.83	211.76	213.12	215.77	215.13	228.72	232.85	237.09	238.53	237.24	242.09
	$ec'_{DT} = ec_{DT}/h_D$	1982 dolar/saat	9.62	9.98	10.38	10.68	10.46	10.71	10.95	11.17	11.35	11.43	11.31
	$ec_{DT} = ec_D/pc$	1982 dolar/üretim işçisi	18,960.29	19,566.71	20,487.16	21,063.45	20,394.01	20,640.50	21,173.22	21,602.83	21,880.28	22,024.52	21,547.20
Tablo G.2	ec_D	dolar/üretim işçisi	8,133.96	8,785.45	9,567.50	10,447.47	11,175.92	12,219.18	13,254.44	14,409.09	15,666.28	17,223.18	18,659.88
704 2[b]	pc (fiyat deflatörü)		42.90	44.90	46.70	49.60	54.80	59.20	62.60	66.70	71.60	78.20	86.60
Tablo I.1	h_D	saat/üretken işçi/yıl	1,970.32	1,960.58	1,973.01	1,971.43	1,949.83	1,927.59	1,933.14	1,934.60	1,928.13	1,927.53	1,905.00
	w'	endeks sayıları[a]	88.89	86.87	85.86	83.33	82.83						
Aglietta	w'[c]		88.00	86.00	85.00	82.50	82.00						

Kaynaklar	Değişkenler	Birimler	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
	$v^{*\prime} = V^*/(V^* + S^*)$	endeks sayıları[a]	85.32	84.44	83.68	82.62	80.88	79.19	78.92	79.26	78.38
	$v^{*\prime} = V^*/(V^* + S^*)$		0.32	0.31	0.31	0.31	0.30	0.29	0.29	0.29	0.29
Table H.1	V^*	milyar dolar	772.35	786.53	839.73	928.68	967.99	998.55	1,060.90	1,146.22	1,206.40
Table H.1	S^*	milyar dolar	1,668.19	1,724.68	1,865.80	2,101.78	2,258.68	2,401.11	2,563.38	2,752.81	2,943.35
	$v'' = ec'_{DT}/y^*$	endeks sayıları[a]	90.91	90.60	89.69	88.16	86.76	85.30	85.24	83.25	82.03
	$v'' = ec'_{DT}/y^*$		0.30	0.30	0.29	0.29	0.28	0.28	0.28	0.27	0.27
Table J.1	y^*	endeks sayıları[a]	250.07	255.42	262.51	268.23	273.96	279.42	279.78	289.48	291.19
	$ec'_{DT} = ec_{DT}/h_D$	1982 dolar/saat	11.40	11.60	11.81	11.86	11.92	11.95	11.96	12.08	11.98
	$ec_{DT} = ec_D/pc$	1982 dolar/üretim işçisi	21,634.60	21,725.60	22,352.61	22,621.38	22,567.64	22,604.79	22,640.60	22,765.88	22,569.98
Table G.2	ec_D	dolar/üretim işçisi	20,466.34	21,725.60	23,269.07	24,521.58	25,320.89	26,063.32	26,964.96	28,275.23	29,318.41
704 2[b]	pc (fiyat deflatörü)		94.60	100.00	104.10	108.40	112.20	115.30	119.10	124.20	129.90
Table I.1	h_D	saat/üretken işçi/yıl	1,897.87	1,872.45	1,893.23	1,907.86	1,893.51	1,891.53	1,893.32	1,883.93	1,884.46

[a] 1948 = 100.
[b] Bu satırdaki veriler MGHH'ndan (örneğin BEA 1986), tablo 704, satır 2'den gelmektedir.
[c] Aglietta'nın (1979, s. 91) sosyal ücret maliyeti tahminleri.

Tablo L.1 içerisinde yer alan değişkenlere ait dizin

	ORİJİNAL İNGİLİZCE TERMİNOLOJİ	TÜRKÇE TERMİNOLOJİ
ec_p	Employee compensation per production worker	Üretim işçisi başına işgücü maliyeti
ec_{pr}	Real employee compensation per production worker	Üretim işçisi başına reel işgücü maliyeti
ec'_{pr}	Real hourly employee compensation per production worker	Üretim işçisi başına reel saatlik işgücü maliyeti
h_p	Average hours of productive labor	Üretken emeğin ortalama çalışma süresi (saat)
pc	Price deflator for personal consumption	Kişisel tüketim için fiyat deflatörü
S*	Surplus value (in money form)	Artık değer (para biçimi altında)
V*	Variable capital (in money form)	Değişken sermaye (para biçimi altında)
$v^{*\prime}$	Exploitation index (productive wage bill /value added)	Sömürü endeksi (üretken işçiler toplam ücreti/katma değer)
v''	Aglietta-type "real social wage cost"	Aglietta tipi "reel sosyal ücret maliyeti"
w'	Aglietta's own "real social wage cost"	Aglietta'nın kendi "reel sosyal ücret maliyeti"
y^*	Marxian real net final product per productive worker hour	Üretken işçi saati başına Marksist reel net nihai ürün

M

Mage ve kapitalist sektör gayrisafi ürününün MGHH ölçümleri

Mage (1963) hesaplamalarını, "toplulaştırılmış tarım dışı özel işletmeler ekonomisi" üzerine kurar. Bu, tüm yurtiçi ekonomi, eksi: Genel devlet, devlet teşebbüsleri, özel hanehalkları ve kâr amacı gütmeyen kurumlar (s. 161); finans, sigortacılık ve gayrimenkul (s. 165, 181); ve serbest meslek hizmetlerinden (s. 165, 183) oluşur. Geriye kalanlar, madencilik, inşaat, imalat, taşımacılık, iletişim, kamu alt yapı hizmetleri, üretken hizmetler ve toptan/perakende ticarettir ki bu da tam tamına onun kapitalist üretim ve ticaret sektörleri (yani birincil sektörler) *tanımı*dır. Kendisinin birincil sektör gayrisafi ürününe ilişkin bu ölçümü türetirken izlediği yöntem, bunun farklı bileşenlerini ayrı ayrı farklı veri kaynaklarından hareketle oluşturmak biçimindedir (Mage 1963, bölüm VI ve bölüm VI'ya ek). Oysa aynı ölçüm, dolaysız yoldan ve çok daha kolay bir biçimde türetilebilirdi.[1]

Biz işe, birincil sektörlerde MGHH'nın GSYH ölçümünü türeterek başlayacak ve sonra da bunu, Mage'e ait kapitalist sektör gayrisafi ürünüyle, Tablo M.1'de görüldüğü biçimde kıyaslayacağız.[2]

1 Biz, Mage'in zamanında bulunmayan (ve yakın bir zamanda da yayınlanması kesilen) sektörler itibarıyla gayrisafi ürün verilerini kullanıyoruz. Ancak, Mage, elinde bulunan, sektörler itibarıyla millî gelir verileri ile bunlara tekabül eden sektör itibarıyla dolaylı işletme vergileri verilerini (ki bunu kendisi de kullanıyor: Mage 1963, s. 271, tablo D-III, g sütunu için dipnot) bir araya getirebilirdi.

2 Tablo M.1, daha sonraki MGHH özetlerinde gözükmeyen bir sektörler itibarıyla gayrisafi ürün tablosu (tablo 6.1) bulundurduğundan ötürü kullanılmış olan BEA (1976) verilerini içermektedir.

Tablo M.1. Üretim ve ticaret sektörlerindeki MGHH temelli GSYH, 1958 (milyar dolar)

GSYH(PT) = [(tarımdışı işletmeler GSYH'sı) – (finans, sigortacılık, gayrimenkul) – (devlet teşebbüsleri) – (mesleki hizmetler)][a] = 370.7 – 61.2 – 5.0 – 6.6 = 297.9
GVA (Mage) = 305.4[b]

[a] *BEA 1976, tablo 6.1: Satır 181 eksi satır 135 eksi satır 173 eksi mesleki hizmetler. Mage'in serbest meslek hizmetleri kategorisi, kapitalist olmayan mesleki hizmetleri göstermeyi amaçlar. Bu yüzden, bunu sadece kurumsallaşmamış sektör ölçümlerinde düşmektedir (Mage 1963, s. 183). Biz bu kategoriyi, tıbbi ve hukuki hizmetlerdeki kurumsallaşmamış gelir toplamı olarak hesaplıyoruz – tablo 6.14 (BEA 1976): Satır 17 artı satır 18, 6,556 milyon dolara eşittir.*

[b] *Mage (1963, s. 271): Tablo D-III, sütun h (gayrisafi ürün).*

Mage'in hesapladığı değer, MGHH'ndaki dolaysız eşdeğerinden biraz daha büyüktür. Bunun sebebini anlayabilmek için, Mage'in ölçümünü, MGHH–IO GSYH kategorileriyle kıyaslanabilecek kategorilere ayrıştırmak yararlı olacaktır; bkz. Tablo M.2. Mage'in ölçümüyle eşdeğer MGHH ölçümü arasındaki tek kavramsal fark, net faiz ve net kiralar başlığı altındaki kalemlerden kaynaklanmaktadır. Tablo M.2'de belirtildiği gibi, finans dışı sektörlerdeki MGHH net faiz kategorisi, bilfiil ödenmiş olan net faiz toplamı, eksi finansal sektörlere ödenen net faizden ibarettir (ikincisi tahsil edilen izafi faiz işlemi görmektedir). Dolayısıyla, Mage'in Internal Revenue Service verilerinden kalkarak yaptığı gibi,[3] üretim ve ticaret sektörlerince tahsil edilen izafi faizi (bunlar ayrı MGHH tablolarında verilmiştir) MGHH net faizine geri eklemek suretiyle, toplam ödenmiş net faizi ortaya çıkartmak mümkündür. Ödenmiş net kiralar sorunu ise, biraz daha karmaşıktır. Çünkü bunlar, katma değerden ziyade faaliyet masraflarının parçası (ara girdiler) olarak ele alınmakta ve bu yüzden sadece girdi–çıktı tablolarında gözükmektedir. Bu kategori için, Mage'in kendi tahminlerini kullanıyoruz. Tablo M.3, Mage'e ait 1958 yılı kapitalist sektör gayrisafi ürününün MGHH eşdeğerinin hesaplanmasındaki adımları göstermekte ve nihai tahmini Mage'in kendi (büyük emek vererek oluşturulmuş) toplamıyla kıyaslamaktadır.

3 Mage ayrıca, bilfiil ödenmiş olan net kirayı hesaplarken de IRS verileri kullanmaktadır. Ancak bu, MGHH gayrisafi katma değeri içerisinde zaten mevcuttur. Dahası, biz yalnızca üretim ve ticaret sektörleri GVA'sıyla ilgilendiğimizden ötürü, izafi kiralamalar için bir düzeltme yapmaya gerek yoktur, çünkü bunlar sadece kiralama sektörü geliri içerisinde gözükür.

Tablo M.2. Mage'in gayrisafi ürünü ile MGHH GSMH'sının bileşenleri

GSMH (MGHH–IO)[a]	Gayrisafi ürün (Mage)[b]
Dolaylı işletme vergileri	Dolaylı işletme vergileri
İşgücü maliyeti	İşgücü maliyeti
Kurumsal şirket kârları	Kurumsal şirket kârları
Kurumsallaşmamış işletme gelirleri	Kurumsallaşmamış işletme gelirleri
Net faiz	Ödenmiş net faiz
—	Net kiralar
Sermaye tüketimi karşılıkları	Sermaye tüketimi karşılıkları

[a] *MGHH–IO'nun GSYH ölçümü altında yer alan kalemler, net faiz ve net kiraların buradaki yokluğu haricinde, hayli basit ve düzdür. Finans dışı sektörler için net faiz, bilfiil ödenmiş olan net faiz eksi finansal sektöre ödenen net faizden ibarettir. Kiralama dışı sektörler söz konusu olduğunda ise, net kiralar, katma değerden ziyade faaliyet masraflarının parçası (ara girdiler) olarak işlem görür; daha fazla ayrıntı için bkz. Kısım B.1.*

[b] *Mage (1963, s. 270–1, tablo D-III). Dolaylı işletme vergileri ve işgücü maliyeti, bu tabloda doğrudan gözükmektedir. Mage'in tablosundaki sütun b, c, d ve e'de yer alan ögeler, toplamda, yukarıda, Mage'e ait gayrisafi ürünün altında sıralanan beş ögeye eşittir. Mage'in tablo D-III'ündeki b sütununda yer alan "diğer gayrisafi artık değer" ise, gayrisafi artık değer eksi (işgücü maliyeti altında gözüken) şirket yöneticisi maaşlarını göstermektedir. Bu da ayrıca: Kârdan alınan vergiler hariç kurumsal şirket kârları; kurumsallaşmamış işletme kârları (toplam gelirleri eksi mülk sahipleri ve ortakları için ücret eşdeğeri olarak tanımlanmaktadır); toplam (kurumsal ve kurumsal olmayan) ödenmiş net faiz; gayrimenkul vergileri hariç toplam ödenmiş net kiralar; ve toplam sermaye tüketim ödenekleri toplamı olarak ifade edilebilir (Mage 1963, s. 180–8). Buna, sütun c (ücret eşdeğeri), d (kurumsal şirketlere ait vergi yükümlülükleri) ve sütun e (gayrimenkul vergileri) içerisinde yer alan ögeleri de eklediğimizde, Tablo M.2'de sıralanan son beş ögeyi elde ederiz.*

Tablo M.3. Mage'in tarım dışı gayrisafi katma değerinin MGHH eşdeğeri, 1958 (milyar dolar)

GSYH(PT)′	= Mage'in gayrisafi katma değerinin MGHH eşdeğeri
	= GSYH(PT) + tahsil edilen izafi faiz[a] + ödenmiş net kiralar[b]
	= 297.9 + 2.5 + 6.9 = 307.3
GVA (Mage) = 305.4	

[a] *BEA (1976): tablo 8.2, satır 39 ve 41.*

[b] *Mage (1963): [s. 252, tablo B-IV, sütun d (ödenmiş olan vergi sonrası kurumsal şirket net kiraları)] + [s. 255, tablo B-V, sütun d (ödenmiş olan vergi sonrası kurumsal olmayan net kiralar)] + [s. 271, tablo D-III, sütun e (emlak vergisi)].*

Çok daha basit olmasına karşılık, bizim prosedürümüz, Mage'inkilerle neredeyse aynı sonuçları üretmektedir. İki ölçüm arasındaki fark, binde altıdan daha küçüktür. Tablo M.4, kendi MGHH temelli ölçümümüzü üç büyük ögeye ayırmaktadır: dolaylı işletme vergileri, işgücü maliyeti ve (MGHH kâr tipi getiri, net faiz artı tahsil edilen izafi faiz ve sermaye tüketimi karşılıkları) gayrisafi kâr tipi gelir. Aynı zamanda bunları Mage'de kendilerine tekabül eden ögelerle kıyaslamaktadır.

Tablo M.4. MGHH eşdeğeri ile Mage'in kapitalist sektör tarım dışı gayrisafi ürününün bileşenleri, 1958 (milyar dolar)

	MGHH eşdeğeri[a]	Mage[b]
Dolaylı işletme vergileri	29.2	31.2
İşgücü maliyeti	181.2	183.1
Gayrisafi mülkiyet tipi gelir	96.9	91.1
Kapitalist gayrisafi ürün	307.3	305.5

[a] *Her bir bileşen (tarım dışı işletmeler) eksi (finans, sigortacılık ve gayrimenkul) eksi (devlet teşebbüsü) eksi (serbest meslek hizmetleri)ni temsil eder. Bunlardan sonuncusu, toplam hizmetler GSYH'sının uygun bileşeninin x gibi bir orantısını almak suretiyle tahmin edilmiştir (buradaki x kapitalist olmayan mesleki hizmetlere ait gelirin tüm hizmetlerin GSYH'sına oranıdır); Tablo M.1'den ve MGHH tablo 6.1, satır 153'ten (BEA 1976), sırasıyla, x = 6.6/42.3 olur. Böylelikle, dolaylı işletme vergisi, tablo 6.1'den (BEA 1976), satır 185 eksi satır 139 eksi satır 179 eksi x . (satır 157) olarak türetilmiştir; işgücü maliyeti, satır 182 eksi satır 136 eksi satır 174 eksi x.(satır 154) olarak tanımlanmıştır. Gayrisafi mülkiyet tipi gelir, Tablo M.3'te tahmin edilen düzeltilmiş GDP(PT)' değişkeninin bakiyesidir.*

[b] *Mage'in verilerine dayanan gayrisafi mülkiyet tipi gelir, burada, diğer gayrisafi artık değer, kurumsallaşmamış şirket sahibi ücret eşdeğeri, şirket vergi yükümlülüğü ve emlak vergisinin toplamı olarak tanımlanmıştır (Mage 1963, s. 270–1, tablo D-III). Ayrıca bkz. Tablo M.5.*

Açıkça görülmekte ki, tekil bileşenler arasındaki farklar, bunlardan hiç birisi % 6–7'den büyük bir farklılık göstermemekle birlikte, toplamlar arasındaki farklardan biraz daha büyüktür. Gerek dolaylı işletme vergisi, gerekse de işgücü maliyeti, Mage'de, bizim MGHH temelli tahminlerimizdekinden daha büyük olup, kâr tipi gelir de buna denk düşecek biçimde daha küçüktür. Ancak bu, Mage'deki rakamlar bizim kullandıklarımızdan önceki yayınlara ait olduğundan ötürü, MGHH verilerindeki revizyonlar yüzünden olmuş gözükmektedir: Mage (1963, s. 176) verilerini 1962 tarihli bir yayından alır.

Son olarak, bir eksiklik olmaması için, bizim gayrisafi mülkiyet tipi gelir adını verdiğimiz kategoriyle, Mage'in gayrisafi artık değer olarak tanımladığı kategori arasındaki ilişkiyi özetlemekte fayda bulunmaktadır. Tablo M.5, Mage'in kendi 1958 rakamlarını kullanmak suretiyle ikisini kıyaslar.

Tablo M.5. Gayrisafi mülkiyet tipi gelirle Mage'in gayrisafi artık değeri arasındaki ilişki, 1958 (milyon dolar)

Gayrisafi mülkiyet tipi gelir:	90,993 [a]
Diğer gayrisafi artık değer:	50,086
Kurumsallaşmamış şirket sahibi ücret eşdeğeri:	23,729
Kârdan vergi yükümlülüğü:	15,513
Emlak vergisi:	1,665
Diğer gayrisafi artık değer:	50,086 [b]
Kurumsal şirket gayrisafi artık değeri:	53,001
Kurumsal olmayan gayrisafi artık değer:	7,460
eksi Şirket yöneticisi maaşları:	–10,375
Mage'in gayrisafi artık değeri:	60,461
Gayrisafi mülkiyet tipi gelir:	90,993
eksi Kurumsallaşmamış şirket sahibi ücret eşdeğeri:	–23,729
eksi Kârdan vergi yükümlülüğü	–15,513
eksi Emlak vergisi:	–1,665
artı Şirket yöneticisi maaşları:	+10,375

[a] *Mage (1963): Sayfa 270–1, tablo D-III, sütun b, c, d ve e.*

[b] *Mage (1963): Tablo B-IV, sütun g; tablo B-V, sütun g; tablo B-IV, sütun b.*

N

İşçilerle devlet arasındaki net transfer ve bunun artık değer oranı üzerindeki etkisi

Devlet harcamalarıyla vergilerin, artık değer oranı ile ücret ve maaş kazancıyla geçinenlerin yaşam standardı üzerindeki net etkisini ölçmek için, ücret ve maaş kazancıyla geçinenlerle devlet arasındaki net transferi incelememiz gerekiyor. Burada net transfer, işçilere yönelik sosyal amaçlı harcamalar eksi işçilerin ödedikleri vergiler olarak tanımlanmaktadır. Bu ekte, çeşitli devlet harcamalarıyla vergilerin işçi sınıfına tahsis edilme biçimlerini kısaca özetlemekte ve 1952–85 dönemine ait net trasfer hesaplamalarımızı sunmaktayız. Net transfer, bu dönem boyunca, genellikle negatif olduğundan ötürü, fiilen *işçilere dönük bir net vergi*yi temsil etmektedir. Aşağıda, Shaikh ve Tonak (1987)'deki metodolojinin kısa bir özeti veriliyor.

Devlet harcamalarının işçilere yönelik bölümünü belirlemeye, bunları üç büyük grupta sınıflandırarak başlıyoruz. Birinci grup, işgücü eğitimiyle buna dönük hizmetler, konut ve yerel topluluk (community) hizmetleri, gelir desteği, sosyal güvenlik ve (savaşın maliyetine ilişkin kalemler olarak gördüğümüz, askerî malullük ve askerî emeklilik denen küçük kalemler hariç) refah yardımlarından oluşmaktadır. Söz konusu hizmetlerin, para veya meta biçimi altında, bütünüyle işçilere verildiği varsayılmaktadır. İkinci grup, eğitim, sağlık ve hastaneler, dinlence ve kültürel faaliyetler, enerji, doğal kaynaklar, taşımacılık ve posta hizmetleri gibi geleneksel kategorileri içermektedir; bunlar, genel toplumsal tüketim olarak görülmekte, işçilerin bunlar içerisindeki payı, grup toplamının toplam kişisel gelir içerisinde emek gelirinin payıyla çarpılması suretiyle tahmin edilmektedir. Son grup ise, iki tür harcamayı kapsar. (a) Merkezî yürütme, yasama ve yargı faaliyetleri, dış işleri, uzay, ulusal savunma, sivil güvenlik, malul gazilere yapılan yardımlar ve tarım; bunlar, Marx'ın kapitalist toplumun *faux frais*'si adını verdiği, sistemi yeniden üretme ve idame ettirme masraflarıdır (Marx 1977, s. 446). (b) Ekonomik kalkınma, düzenleme ve hizmetler, net faiz ve diğerleri ve belirli bir amaca tahsis edilemeyenler; bu küme ise, temelde, küçük işletmelere

dönük harcamaları, bunlarla ilgili idari faaliyetleri ve en yüksek gelir dilimlerine yapılan faiz ödemelerini temsil etmektedir. Dolayısıyla, işçi sınıfı geliri ve tüketiminden, hem (a)'yı hem de (b)'yi dışlamaktayız.

Vergi tarafında, kalkış noktamız toplam işgücü maliyetidir. Bu kapitalistlerce, emek gücünü satın almak için üstlenilen maliyettir; ücretlerin yanı sıra, sosyal güvenlik işveren katkıları gibi bazı ödemeleri ve işçilerin başka bazı gelirlerini kapsar. Bu toplamdan dışarıya, iki ana vergi grubu çıkış yapar. İşgücü maliyeti, işçileri istihdam etmenin kapitalistlere maliyetidir. Ancak, bunun belli bir bölümü, işçi ve işveren katkısı adı altında, sosyal güvenlik amacıyla kesintiye uğradığından ötürü, işçiler tarafından elde edilen gelir daha azdır.[1] Buna uygun olarak, birinci vergi grubumuz, işgücü maliyetinin sosyal güvenlik vergilerine giden bölümünden oluşmaktadır; ikinci grup ise, kişisel gelir vergileri, motorlu araç ruhsatları, emlak vergileri (esas olarak konut vergileri) ve diğer vergi ve vergi dışı ödemelerden (pasaport harcı, para cezaları vs.'yi içeren çok küçük bir kategori) oluşmaktadır. Bunlar, gerek emek gelirinden, gerekse mülkiyet tipi gelirden kesildiğinden ötürü, işçi sınıfından kaynaklanan bölümü, kişisel gelir içerisindeki toplam işçi sınıfı geliri payını kullanarak hesaplanmaktadır.

Özetlenecek olursa, işçilere yönelik sosyal refah harcamaları, devletin işgücü eğitimi ile buna dönük hizmetleri, konut ve yerel topluluk hizmetleri, gelir desteği, sosyal güvenlik harcamaları ve (askerî maluliyet ve emeklilik hariç) sosyal yardımların tamamı ile eğitim, sağlık ve hastaneler, dinlence ve kültürel faaliyetler, enerji, doğal kaynaklar, taşımacılık ve posta hizmetleri harcamalarının büyük bölümünün toplamından oluşur. Benzer biçimde, işçilerin işçi ücretlerinden (workers' compensation) doğrudan doğruya kesilen vergiler, sosyal güvenlik katkılarının tamamı ile kişisel gelir vergileri, motorlu taşıt ruhsatları, emlak vergisi ve diğer vergi ve vergi dışı ödemelerin büyük bölümünü kapsar.[2] Dolayısıyla, *net transfer*, işçi sınıfına yönelik sosyal refah harcamaları ile işgücü maliyeti akımı üzerinden alınan vergiler arasındaki farktan oluşur. Tablo N.1, 1964 yılı için yapılan hesaplamaları gösteriyor. Tablo N.2 ise, 1952'den 1985'e tüm serileri, toplam işgücü maliyeti EC'ye görece olarak hesaplanan oranlarla birlikte göstermektedir.

1 Buraya çok küçük bir ilave kategori eklendi. Söz konusu kategori, bizim bir tür dolaysız vergi olarak gördüğümüz piyango vb.'nden elde edilen net devlet hasılatından oluşmaktadır. Devlet hesaplarında bir net harcama olarak gözükse de, sürekli negatif olduğundan ötürü, biz bunu pozitif bir net vergi olarak ele alıyoruz (Tonak 1987).

2 Kurumlar vergisini, dolaylı işletme vergilerini, (yalnızca en üst gelir seviyelerine uygulanan) miras ve bağış vergilerini kapsayan vergi grubunu, bunlar genellikle işçilerden kesilmediğinden ötürü dışarıda tutuyoruz.

Tablo N.1. ABD için net transferin için hesaplanması, 1964 (milyar dolar)

	Toplam	İşçi Sınıfı
Sosyal refah harcamaları[a]		
Grup I		
Gelir desteği, sosyal güvenlik, sosyal yardımlar (welfare)	29.9	29.9
Konut ve yerel topluluk hizmetleri	2.8	2.8
İşgücü eğitimi ve işçilere dönük hizmetler	0.7	0.7
Grup II[b]		
Eğitim	27.6	20.1
Sağlık ve hastaneler	6.4	4.7
Dinlence ve kültürel faaliyetler	1.2	0.9
Enerji	1	0.7
Doğal kaynaklar	2	1.5
Posta hizmetleri	0.8	0.6
Taşımacılık	13.1	6.7
Bl = İşçi sınıfına yönelik sosyal amaçlı harcamalar ve verilen gelir toplamı		68
Vergiler[c]		
Grup I		
Sosyal sigorta katkıları	30.1	30.1
Grup II[d]		
Kişisel gelir vergileri (federal ve eyalet)	50	36.4
Diğer vergiler ve vergi benzerleri (nontaxes)	3.8	2.8
Motorlu taşıt vergileri ve ruhsatları	1.1	0.8
Kişisel mülk vergileri	8.4	6.1
Tl = İşçi sınıfı tarafından ödenen toplam vergiler		76.2
Net transfer:		68.0 – 76.2 = –8.1

Not: Tüm rakamlar yuvarlanmıştır.
[a] Sosyal refah harcamalarına ilişkin veriler BEA'da doğrudan mevcuttur (1981, s. 151, 159).
[b] Bu harcamaların işçi sınıfına yönelik bölümlerini elde etmek üzere, bu grup içerisindeki tüm kalemler "işçi sınıfı payı" ile çarpılmaktadır (1964 için 0.727); ayrıca, taşımacılık da, özel otomobillere ait yakıt payıyla düzeltilmektedir (Tonak 1984, bölüm IV, ek II).
[c] Vergilere ilişkin veriler BEA'da doğrudan mevcuttur (1981, s. 121, 123, 129, 134).
[d] Bu vergilerin işçi sınıfı tarafından ödenen bölümlerini elde etmek amacıyla, bu grupta yer alan tüm kalemler, emlak vergileri hariç olmak kaydıyla, "işçi sınıfı payı" (1964 için 0.727) ile çarpılmaktadır. Emlak vergileri söz konusu olduğunda, yalnızca ev sahipleri tarafından ödenen bölümü göz önünde tutuyor ve bunu da "işçi sınıfı payı"nı kullanarak düzeltiyoruz (Tonak 1984, bölüm IV. ek I).

Tablo N.2. *Sosyal amaçlı kamu harcaması (benefit), vergi, net transfer oranları ile düzeltilmiş ve düzeltilmemiş artık değer oranları, 1952–89*

Kaynaklar[a]	Değişkenler	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964
S & T	Sosyal amaçlı kamu harcaması oranı (B1/EC)	0.11	0.11	0.13	0.13	0.13	0.14	0.17	0.16	0.17	0.18	0.18	0.18	0.19
S & T	Vergi oranı (T1/EC)	0.18	0.17	0.17	0.17	0.18	0.19	0.19	0.19	0.21	0.21	0.21	0.22	0.21
S & T	Net transfer oranı (Ntrrate)	–0.07	–0.06	–0.04	–0.05	–0.05	–0.04	–0.02	–0.03	–0.04	–0.02	–0.03	–0.04	–0.02
Tablo G.2	V*	111.01	117.39	111.95	120.52	128.82	133.00	127.72	139.57	144.23	146.13	155.54	162.76	172.00
	NtrV* = V* üzerinden net transfer = (Ntrrate)V*	–7.55	–7.38	–4.72	–5.69	–6.30	–5.90	–2.55	–4.37	–5.74	–3.58	–4.75	–5.91	–3.76
Tablo H.1	S*	194.51	204.52	208.20	228.55	236.97	250.25	256.15	278.42	286.46	296.54	320.20	337.71	364.54
Tablo H.1	S*/V*	1.75	1.74	1.86	1.90	1.84	1.88	2.01	1.99	1.99	2.03	2.06	2.07	2.12
	(S**/V**) = (S* – NtrV*)/(V* + NtrV*)	1.95	1.93	1.99	2.04	1.99	2.02	2.07	2.09	2.11	2.11	2.16	2.19	2.19

Kaynaklar[a]	Değişkenler	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
S & T	Sosyal amaçlı kamu harcaması oranı (B1/EC)	0.19	0.20	0.21	0.22	0.22	0.24	0.25	0.26	0.26	0.27	0.31	0.30	0.29
S & T	Vergi oranı (T1/EC)	0.21	0.23	0.24	0.25	0.26	0.25	0.25	0.27	0.27	0.28	0.27	0.28	0.28
S & T	Net transfer oranı (Ntrrate)	–0.02	–0.03	–0.02	–0.03	–0.05	–0.02	0.01	–0.01	–0.01	–0.01	0.04	0.02	0.01
Tablo G.2	V*	188.43	207.07	216.26	236.77	261.22	270.43	287.53	324.30	370.49	398.50	410.75	459.63	515.81
	NtrV* = V* üzerinden net transfer = (Ntrrate)V*	–3.46	–6.34	–5.12	–7.26	–12.24	–4.82	1.48	–3.55	–5.20	–2.30	15.77	9.28	3.64
Tabl0 H.1	S*	395.00	430.65	454.40	493.63	523.83	547.67	596.70	645.98	719.75	778.25	867.02	968.82	1083.13
Tablo H.1	S*/V*	2.10	2.08	2.10	2.08	2.01	2.03	2.08	1.99	1.94	1.95	2.11	2.11	2.10
	(S**/V**) = (S* – NtrV*)/(V* + NtrV*)	2.15	2.18	2.18	2.18	2.15	2.08	2.06	2.02	1.98	1.97	2.00	2.05	2.08

Kaynaklar[a]	Değişkenler	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
S & T	Sosyal amaçlı kamu harcaması oranı (B1/EC)	0.28	0.28	0.29	0.30	0.30	0.30	0.29	0.29	0.29	0.28	0.28	0.29
S & T	Vergi oranı (T1/EC)	0.29	0.30	0.30	0.31	0.31	0.31	0.31	0.31	0.31	0.32	0.31	0.32
S & T	Net transfer oranı (Ntrrate)	–0.01	–0.02	0.00	–0.01	–0.01	0.00	–0.02	–0.03	–0.02	–0.03	–0.03	–0.04
Tablo G.2	V*	589.20	664.78	706.53	772.35	786.53	839.73	928.68	967.99	998.55	1060.90	1146.22	1206.40
	NtrV* = V* üzerinden net transfer = (Ntrrate)V*	–3.06	–11.10	–1.82	–10.52	–6.01	–2.49	–18.23	–24.26	–24.91	–35.25	–39.01	–65.77
Tabl0 H.1	S*	1221.07	1346.24	1462.70	1668.19	1724.68	1865.80	2101.78	2258.68	2401.11	2563.38	2752.81	2943.35
Tablo H.1	S*/V*	2.07	2.03	2.07	2.16	2.19	2.22	2.26	2.33	2.40	2.42	2.40	2.44
	(S**/V**) = (S* – NtrV*)/(V* + NtrV*)	2.09	2.08	2.08	2.20	2.22	2.23	2.33	2.42	2.49	2.53	2.52	2.58

[a] S & T Shaikh and Tonak (1995)'e gönderme yapıyor.

Kaynakça

Aglietta, M. 1979. *A Theory of Capitalist Regulation: The U.S. Experience* (çev. D. Fernbach). Londra: New Left Books.

Amsden, A. 1981. "An International Comparison of the Rate of Surplus Value in Manufacturing Industry," *Cambridge Journal of Economics* 5: 229–49.

Bach, G. L. 1966. *Economics: An Introduction to Analysis and Policy.* New York: Prentice-Hall.

Baran, P. A. 1957. *The Political Economy of Growth.* New York: Monthly Review Press.

Baran, P. A. ve Sweezy, P. M. 1966. *Monopoly Capital.* New York: Monthly Review Press.

BEA. *Bkz.* U.S. Department of Commerce, Bureau of Economic Analysis.

BIE. *Bkz.* U.S. Bureau of Interindustrial Economics.

Beckerman, W. 1968. *An Introduction to National Income Analysis.* Londra: Weidenfeld and Nicolson.

BLS. *Bkz.* U.S. Department of Labor, Bureau of Labor Statistics.

Boddy, R. ve Crotty, J. 1975. "Class Conflict and Macro-Policy: The Political Business Cycle," *Review of Radical Political Economics* 7: 1–19.

Bottomore, T. (der.) 1983. *A Dictionary of Marxist Thought.* Oxford: Basil Blackwell.

Bowles, S. ve Gintis, H. 1982. "The Crisis of Liberal Democratic Capitalism: The Case of the United States", *Politics and Society* 11: 51–93.

Bowles, S., Gordon, D. M. ve Weisskopf, T. E. 1984. *Beyond the Wasteland.* New York: Anchor Press.

Carson, C. S. 1984. "The Underground Economy: An Introduction," *Survey of Current Business* 64: 21–37.

Carson, C. S. ve Honsa, J. 1990. "The United Nations System of National Accounts: An Introduction", *Survey of Current Business* 70: 20–30.

Carson, C. S. ve Jaszi, G. 1982. "Comments", *Survey of Current Business* 62: 57–9.

CEA. *Bkz.* Council of Economic Advisers.

Chernomas, R. 1991. "Is Unproductive Labor a (Missing) Link in the Mainstream Economic Analysis of Growth Stagnation?" Yayınlanmamış çalışma, Ekonomi Bölümü, University of Manitoba, Winnipeg.

Coontz, S. 1965. *Productive Labor and Effective Demand.* Londra: Routledge and Kegan Paul.

Corey, L. 1934. *The Decline of American Capitalism.* Salem, NH: Ayer (yeni baskısı 1972).

Council of Economic Advisers (CEA). Çeşitli yıllar. *Economic Report of the President.* Washington, DC: Government Printing Office.

Cronin, Bruce (2008) *Economic restructuring in New Zealand: a classical account. Critical Perspectives in Accounting,* 19: 340-382.

Cuneo, C. J. 1978. "Class Exploitation in Canada," *Canadian Review of Sociology and Anthropology* 15: 284–300.

1982. "Class Struggle and Measurement of the Rate of Surplus Value," *Canadian Review of Sociology and Anthropology* 19: 377–424.

Denison, E. F. 1982. "Integrated Economic Accounts for the United States, 1947–1980: Comment," *Survey of Current Business* 62: 59–65.

Eaton, J. 1966. *Political Economy: A Marxist Textbook.* New York: International.

Eisner, R. 1985. "The Total Incomes System of Accounts," *Survey of Current Business* 65: 24–48.

1988. "Extended Accounts for National Income and Product," *Journal of Economic Literature* 26: 1611–84.

Emerson, R. J. ve Rowe, P. N. 1982. "Professor Cuneo's Analysis of Class Exploitation in Canada," *Canadian Review of Sociology and Anthropology* 19: 279–88.

Erdos, T. 1970. "Surplus Value and Its Rate in Contemporary Capitalism," *Acta Oeconomica* 5: 371–88.

Evans, W. D. ve Hoffenberg, M. 1952. "Interindustry Relations Study for 1947," *Review of Economics and Statistics* 34: 97–142.

Farnham, A. 1989. "What Milken Means," *Fortune* (24 Nisan), s. 16–17.

Foley, D. 1982. "The Value of Money, the Value of Labor Power, and the Marxian Transformation Problem," *Review of Radical Political Economics* 14: 37–46.

Foss, M. F. 1984. *Changing Utilization of Fixed Capital: An Element in Long Term Growth.* Washington, DC: American Enterprise Institute for Public Policy Research.

Gillman, J. 1958. *The Falling Rate of Profit, Marx's Law and Its Significance to Twentieth Century Capitalism.* New York: Cameron Associates.

Glyn, A. ve Sutcliffe, R. 1972. *British Capitalism, Workers and the Profits Squeeze.* Harmondsworth: Penguin.

Goldsmith, R. W. 1968. "National Wealth", *International Encyclopedia of the Social Sciences* içerisinde. New York: Macmillan.

Goodwin, R. M. 1967. "A Growth Cycle", C. H. Feinstein (der.) içerisinde, *Socialism, Capitalism and Economic Growth.* Londra: Cambridge University Press.

Gough, I. 1972. "Productive and Unproductive Labour in Marx," *New Left Review* 12: 47–72.

Gouverneur, J. 1983. *Contemporary Capitalism and Marxist Economics.* Oxford: M. Robertson.

Harrod, R. F. 1939. "An Essay in Dynamic Theory," *Economic Journal* 49: 14–33.

Hicks, U. 1946. "The Terminology of Tax Analysis," *Economic Journal* 56: 38–50.

HUD. *Bkz.* U.S. Department of Housing and Urban Development.

Hunt, E. K. 1979. "The Categories of Productive and Unproductive Labour in Marxist Economic Theory," *Science and Society* 43: 303–25.

Izumi, H. Tarihsiz. "A Survey of Estimations of the Rate of Surplus Value in Japan," yayınlanmamış çalışma.

1980. (çev.) "Estimation of Surplus Value Using Labor Values," *Keizai* 193.

1983. (çev.) "International Comparisons of the Rate of Surplus Value Using Labor Values," *Keizai* 227.

Jorgenson, D. W. ve Fraumeni, B. M. 1987. "The Accumulation of Human and Non-Human Capital, 1948–1984", yayınlanmamış taslak, Ekonomi Bölümü, Harvard University, Cambridge, MA.

Juillard, M. 1988. "Un Schema de Reproduction pour l'Economie des Etats–Unis: 1948–1980. Tentative de Modélisation et de Quantification", doktora tezi, Université de Genève, Cenevre.

1992. "The Regime of Intensive Accumulation of the Post-War: The Case of France and the U.S.", D. Papadimitriou (der.) içerisinde, *Profits, Deficits and Instability.* New York: St. Martin's.

Kahn, H. C. 1968. *Employee Compensation under the Income Tax.* New York: National Bureau of Economic Research.

Kalmans, R. 1992. "The Political Economy of Exploitation: A Comparative Study of the Rate of Surplus Value in Japan and the United States, 1958–1980", doktora tezi, Ekonomi Bölümü, New School for Social Research, New York.

Karahanoğulları, Yiğit. *2009. Marx'ın Değeri Ölçülebilir mi? 1988-2006 Türkiyesi için Ampirik Bir İnceleme.* İstanbul: Yordam Kitap.

Kendrick, J. W. 1968. "A Brief History of National Income Accounts", D. Sills (der.) içerisinde, *The International Encyclopedia of the Social Sciences,* cilt II. New York: Crowell, Collier and MacMillan, s. 19–33.

Kendrick, J. W. 1970. "The Historical Development of National Income Accounts", *History of*

Political Economy 11: 284–315.

Khanjian, A. 1989. "Measuring and Comparing the Price and Value Rates of Surplus Value in the U.S., 1958–1977", doktora tezi, New School for Social Research, New York.

Labor Research Association. 1948. *Trends in American Capitalism: Profit and Living Standards.* New York: International.

Lancaster, K. J. 1968. *Mathematical Economics.* Londra: Macmillan.

Leontief, W. 1951. *The Structure of the American Economy: 1919–1939.* New York: Oxford University Press.

Lipietz, A. 1982. "The So-Called ‚Transformation Problem' Revisited", *Journal of Economic Theory* 26: 59–88.

Lippit, V. 1985. "The Concept of the Surplus in Economic Development", *Review of Radical Political Economics* 17: 1–19.

Mage, S. H. 1963. "The Law of the Falling Tendency of the Rate of Profit: Its Place in the Marxian Theoretical System and Relevance to the United States", doktora tezi, Ekonomi Bölümü, Columbia University, New York.

Mandel, E. 1975. *Late Capitalism.* Londra: New Left Books.

1976. "Introduction", K. Marx içerisinde, *Capital,* cilt 1, New York: Vintage.

1981. "Introduction", K. Marx içerisinde, *Capital,* cilt 2. New York: Vintage.

Marx, K. 1963. *Theories of Surplus-Value*, Bölüm I. Moskova: Progress Publishers.

1967a. *Capital*, cilt 1. New York: International.

1967b. *Capital*, cilt 3. New York: International.

1977. *Capital*, cilt 1 (çeviri B. Fowkes). New York: Vintage.

Miller, J. 1989. "Social Wage or Social Profit", *Review of Radical Political Economics* 21: 82–90.

Mohun, Simon. 2005. "On measuring the wealth of nations: the US economy 1964–2001", *Cambridge Journal of Economics* 29: 799-815.

Mohun, Simon. 2006. "Distributive shares in the US economy, 1964–2001", *Cambridge Journal of Economics* 30: 347-370.

Morishima, M. 1973. *Marx's Economics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Moseley, F. B. 1982. "The Rate of Surplus-Value in the United States: 1947–1977", doktora tezi, University of Massachusetts, Amherst.

1985. "The Rate of Surplus Value in the Postwar U.S. Economy: A Critique of Weisskopf's Estimates", Cambridge Journal of Economics 9: 57–79.

Naples, M. 1987. "Cyclical and Secular Productivity Slowdown", R. Cherry vd. içerisinde, *The Imperiled Economy. Kitap I: Macroeconomics from a Left Perspective.* New York: Union for Radical Political Economics.

Nordhaus, W. ve Tobin, J. 1972. *Economic Growth*. New York: National Bureau of Economic Research.

Ochoa, E. 1984. "Labor Values and Prices of Production: An Interindustry Study of the U.S. Economy, 1947–1972", doktora tezi, Ekonomi Bölümü, New School for Social Research, New York.

1988. "Values, Prices and Wage-Profit Curves in the U.S. Economy", *Cambridge Journal of Economics* 13: 413–30.

O'Connor, J. 1975. "Productive and Unproductive Labor", *Politics and Society* 5: 297–336.

Okishio, N. 1959. "Measurement of the Rate of Surplus Value", *Histotsubasbi University Institute of Economic Research* 10: 1–9.

Okishio, N. ve Nakatani, T. 1985. "A Measurement of the Rate of Surplus Value in Japan: The 1980 Case", *Kobe University Economic Review* 31: 1–13.

Olsen, Erik. 2011. *Modeling the economic surplus in a SAM framework. American Journal of Economics and Sociology* 70: 1175-1207

Papadimitriou, D. 1988. "The Structure of the Greek Economy, 1958–1977: An Empirical Analysis of Marxian Economics", doktora tezi, Ekonomi Bölümü, New School for Social Research,

New York.

Perlo, V. 1974. *The Unstable Economy: Booms and Recessions in the United States since 1945.* New York: International.

Petrovic, P. 1987. "The Deviation of Production Prices from Labor Values: Some Methodology and Empirical Evidence", *Cambridge Journal of Economics* 11: 197–210.

Phillips, J. D. 1966. "Appendix: Estimating the Economic Surplus", Baran and Sweezy (1966) içerisinde.

Poulantzas, N. 1975. *Classes in Contemporary Capitalism.* Londra: New Left Books.

Repetto, R., McGrath, W., Wells, M., Beer, C. ve Rossini, F. 1989. *Wasting Assets: Natural Resources in National Income Accounts.* Washington, DC: World Resources Institute.

Reynolds, L. G. ve Gregory, P. 1965. *Wages, Productivity, and Industrialization in Puerto Rico.* Homewood, IL: Irwin.

Ricardo, D. 1951. *Notes on Malthus,* P. Sraffa (der.), *The Works and Correspondence of David Ricardo*, cilt II. Cambridge: Cambridge University Press.

Ruggles, N. D. 1987. "Social Accounting", J. Eatwell, M. Milgate ve P. Newman (der.) içerisinde, *The New Palgrave: A Dictionary of Economics.* Londra: Macmillan.

Ruggles, R. ve Ruggles, N. D. 1982. "Integrated Economic Accounts for the United States, 1947–1980", *Survey of Current Business* 62: 1–53.

Sanger, D. E. 1992. "Japan's Premier Joins Critics of Americans' Work Habits", *New York Times* (4 Şubat), s. Al, A6.

Scott, M. 1990. "Extended Accounts for National Income and Product: A Comment", *Journal of Economic Literature* 28: 1172–86.

Shaikh, A. 1975. "IO Accounts and Marxian Categories", yayınlanmamış çalışma, Ekonomi Bölümü, New School for Social Research, New York.

1978a. "An Introduction to the History of Crisis Theories", *U.S. Capitalism in Crisis* içerisinde, Union for Radical Political Economics. New York: Monthly Review Press, s. 219–41.

1978b. "National Income Accounts and Marxian Catégories", yayınlanmamış çalışma, Ekonomi Bölümü, Graduate Faculty, New School for Social Research, New York.

1980a. "On the Laws of International Exchange", E. J. Nell (der.) içerisinde, *Growth, Profits, and Property: Essays in the Revival of Political Economy.* New York: Cambridge University Press.

1980b. "Production and Non-Production Labor: Theoretical and Empirical Implications", ön çalışma, Lehrman Institute, New York.

1984. "The Transformation from Marx to Sraffa", E. Mandel ve A. Freeman (der.) içerisinde, *Ricardo, Marx, Sraffa.* Londra: Verso.

1986. "Surplus Value", J. Eatwell, M. Milgate ve P. Newman (der.) içerisinde, *The New Palgrave: A Dictionary of Economic Theory and Doctrine.* Londra: Macmillan.

1987. "The Falling Rate of Profit and the Economic Crisis in the U.S.," R. Cherry vd. (der.) içerisinde, *The Imperiled Economy,* Kitap I. New York: Union for Radical Political Economics.

1989. "Accumulation, Finance and Effective Demand in Marx, Keynes, and Kalecki", W. Semmler (der.) içerisinde, *Financial Dynamics and Business Cycles: New Perspectives.* Armonk, NY: M. E. Sharpe.

1992a. "A Comment on 'The Value Controversy Reconsidered' by Itoh", B. Roberts ve S. Feiner (der.) içerisinde, *Radical Economics.* Boston: Kluwer.

1992b. "The Falling Rate of Profit, and Long Waves in Accumulation: Theory and Evidence", A. Kleinknecht vd. (der.) içerisinde, *New Findings in Long Wave Research.* Londra: MacMillan.

Shaikh, A. ve Tonak, E. A. 1987. "The Welfare State and Myth of the Social Wage", R. Cherry vd. (der.) içerisinde, *The Imperiled Economy,* Kitap I. New York: Union for Radical Political Economics.

1995. "The Social Wage in the United States", *Toplum ve Ekonomi* 8: 129–50.

Sharpe, A. 1982a. "A Survey of Empirical Marxian Economies", yayınlanmamış çalışma, Ottawa.

1982b. "The Structure of the Canadian Economy, 1961–76: A Marxian Input–Output Analysis," doktora tezi, Ekonomi Bölümü, McGill University, Montreal.

Sherman, H. J. 1986. "Changes in the Character of the U.S. Business Cycle," *Review of Radical Political Economics* 18: 190–204.

Simon, N. 1965. "Personal Consumption Expenditures in the 1958 Input–Output Study," *Survey of Current Business* 45: 7–20.

Stanfield, R. A. 1973. *The Economic Surplus and Neo-Marxism.* Lexington, MA: D. C. Heath.

Studenski, P. 1958. *The Income of Nations.* New York University Press.

Summers, L. H. ve Summers, V. P. 1989. "When Financial Markets Work too Well: A Cautious Case for a Securities Transactions Tax," *Journal of Financial Services Research* 3: 261–86.

Thurow, L. C. 1980. *The Zero Sum Society.* New York: Basic Books.

1992. *Head to Head: The Coming Economic Battle among Japan, Europe, and America.* New York: Morrow.

Tice, H. S. ve Moczar, L. J. 1986. "Foreign Transactions in the National Income and Product Accounts: An Overview," *Survey of Current Business* 66: 1–18.

Tonak, E. Ahmet. 1984. "A Conceptualization of State Revenues and Expenditures: U.S., 1952–1980," doktora tezi, Ekonomi Bölümü, New School for Social Research, New York.

1987. The U.S. Welfare State and the Working Class: 1952–80," *Review of Radical Political Economics* 19: 47–72.

Tsaliki, P. ve Tsoulfidis, L. 1988. "Capital Accumulation and the Rate of Profit in Post-war Greek Economy," *Journal of Modem Hellenism* 5: 189–209.

Uchitelle, L. 1989. "A Sharp Rise of Private Guards," *New York Times* 14 Ekim, s. 33, 37.

United Nations. 1991. *National Accounts Statistics: Main Aggregates and Detailed Tables, 1989,* Bölüm I. New York: United Nations.

U.S. Bureau of the Census. 1975. *Historical Statistics of the United States: Colonial Times to 1970.* Washington, DC: Government Printing Office.

U.S. Bureau of Interindustrial Economies (BIE). 1983. BIE Capital Stock Database (manyetik bant). Washington, DC.

U.S. Department of Commerce, Bureau of Economic Analysis (BEA). 1965. "The Transactions Table of the 1958 Input–Output Study and Revised Direct and Total Requirements Data," *Survey of Current Business* 45: 33–49.

1969. "Input–Output Structure of the U.S. Economy: 1963," *Survey of Current Business* 49: 30–5.

1970. "Input-Output Structure of the U.S. Economy: 1947," *mimeo*, Mart.

1971. "Personal Consumption Expenditures in the 1963 Input–Output Study," S*urvey of Current Business* 51: 34–8.

1974. "The Input–Output Structure of the U.S. Economy: 1967," *Survey of Current Business* 54: 38–43.

1976. "The National Income and Product Accounts of the U.S., 1929–1974, Statistical Tables," *Survey of Current Business* 56.

1979. "Dollar Value Tables for the 1972 Input–Output Study," *Survey of Current Business* 59: 51–72.

1980. "Definitions and Conventions of the 1972 Input–Output Study," P. M. Ritz tarafından. BEA Personel Çalışmaları no. 34. Washington, DC: Government Printing Office.

1981 *The National Income and Product Accounts of the United States, 1929–76: Statistical Tables*. Washington, DC: Government Printing Office.

1984. "The Input–Output Structure of the U.S. Economy, 1977," *Survey of Current Business* 64: 42–84.

1986. *The National Income and Product Accounts for the United States, 1929–1982: Statistical Tables*. Washington, DC: Government Printing Office.

1986. *Fixed Reproducible Tangible Wealth, 1929–85*. Washington, DC: Government Printing Office.

U.S. Department of Housing and Urban Development (HUD). 1979. Statistical Yearbook. Washington, DC: Government Printing Office.

U.S. Department of Labor, Bureau of Labor Statistics (BLS). 1979. Time Series Data for Input–Output Industries: Output, Price, and Employment, Bulletin 2018. Washington, DC: Government Printing Office.

1980. Handbook of Labor Statistics, Bulletin 2070. Washington, DC: Government Printing Office.

1989. Supplement to Employment, Hours, and Earnings, U.S., 1909–1984. Washington, DC: Government Printing Office.

1991a. Employment and Training Report of the President. Washington, DC: Government Printing Office.

1991b. Employment and Earnings, United States, 1909–90, Bulletin 1312-12. Washington, DC: Government Printing Office.

U.S. Internal Revenue Service, *Statistics of Income* (yıllık).

Van Den Berg, A. ve Smith, M. R. 1982. "On 'Class Exploitation' in Canada," *Canadian Review of Sociology and Anthropology* 19: 264–78.

Varga, E. 1928. The Decline of Capitalism: The Economics of the Decline of Capitalism After Stabilization. Londra: Communist Party of Great Britain.

1935. The Great Crisis and lts Political Consequences, 1928–34. New York: International (yeniden baskısı Howard Fertig tarafından, New York, 1974).

1964. Politico–Economic Problems of Capitalism. Moscow: Progress Publishers.

Vance, T. N. 1970. The Permanent War Economy. Berkeley: Independent Socialist Press.

Varley, D. 1938. "On the Computation of the Rate of Surplus Value," *Science and Society* 2: 393–6.

Weisskopf, T. 1979. "Marxian Crisis Theory and the Rate of Profit in the Postwar U.S.," *Cambridge Journal of Economics* 3: 341–78.

1984. "An Estimation of Federal Income Taxes Paid by Labor," E. A. Tonak ile özel yazışma, 13 Şubat.

Wolff, E. N. 1975. "The Rate of Surplus Value in Puerto Rico," *Journal of Political Economy* 83: 935–49.

1977a. "Capitalist Development, Surplus Value and Reproduction: An Empirical Examination of Puerto Rico," J. Schwartz (der.) içerisinde, *The Subtle Anatomy of Capitalism*. Santa Monica, CA: Goodyear.

1977b. "Unproductive Labor and the Rate of Surplus Value in the United States, 1947–67," P. Zarembka (der.) içerisinde, *Research in Political Economy*, cilt I. Greenwich, CT: JAI Press, s. 87–115.

1979. "The Rate of Surplus Value, the Organic Composition, and the General Rate of Profit in the U.S. Economy, 1947–67," *American Economic Review* 69: 329–41.

1986. "The Productivity Slowdown and the Fall in the U.S. Rate of Profit, 1947–1976," *Review of Radical Political Economics* 18: 87–109.

1987. Growth, Accumulation and Unproductive Activity; An Analysis of the Postwar U.S. Economy. New York: Cambridge University Press.

Wright, E. O. 1978. *Class, Crisis and the State*. Londra: New Left Books.

Young, A. H. ve Tice, H. S. 1985. "An Introduction to National Economic Accounting," *Survey of Current Business* 65: 59–76.

Türkçe–İngilizce
Kavramlar ve Terimler Sözlüğü

(Çevirenin Notu: Metinde, bazı yerlerde, anlaşılacağından kuşku duyduğumuz Türkçe terimlerin orijinal karşılıklarını parantez içerisinde belirttik.)

akım: flow
aktarılan (maliyetler): pass-through (costs)
amir konumunda olmayan işçiler: nonsupervisory workers
amortisman (muhasebe kategorisi olarak kullanıldığında); aşınma (üretim içerisindeki fiziki yıpranma anlamında kullanıldığında): depreciation
aracı komisyonları: dealers' commissions
artık değer kütlesi: mass of surplus value
artık değer oranı: rate of surplus value
artık değer/ürün: surplus value/product
aşınma (üretim içerisindeki fiziki yıpranma anlamında kullanıldığında), amortisman (muhasebe kategorisi olarak kullanıldığında): depreciation

benchmark (yıllar); benchmark etmek: benchmark (years); to benchmark
bordro(lu): payroll
boşlukları doldurma, araları doldurma: interpolation

cisimleşme: embodiment

çalışan: employee
çalışma dışı boş zaman: leisure
çıkartım ürünleri: extracted products
çıktı (IO hesapları çerçevesinde); ürün, çıktı (MGHH çerçevesinde); ürün (Bölüm 1'de, netice versus ürün): output
çifte kayıt usulü hesap: double-entry (account)
dağıtım (temel toplumsal yeniden üretim faaliyetlerinden birisi olarak): distribution (as one of the basic activities of social reproduction)
(üretken taşımacılığa karşılık olarak) dağıtıma ilişkin taşımacılık: distributive (as opposed to productive) transportation
değer biçme, değerlendirme, değerleme, kıymetlendirme: valuation
değer cinsinden artık değer oranı: value rate of surplus value
değerlendirmek, değerlemek, kıymetlendirmek: to valuate
değişken sermaye: variable capital
değişmeyen sermaye: constant capital
denk (cebirsel denklik ifadelerinde); cebirsel denklik, özdeş: identical; (algebraic) identity
devlet çalışanları: government employees
devlet çalışanları: government workers
devlet endüstrisi: government industry
devlet işletmesi, devlet teşebbüsü: government enterprise
devlet; hükümet: government
dış âlem (ROW): rest-of-world (ROW)
dolaşır sermaye: circulating capital
dolaylı işletme vergileri: indirect business taxes
dönüşüm sorunu: transformation problem
düzeltilmiş (veriler ve değişkenler için): adjusted:
düzeltme (veriler ve değişkenler için): adjustment
(kapitalist) düzenleme (teorisi): (theory of capitalist) regulation
(gelire) ek ödemeler: supplements (to income)
el değiştirmeye dayalı kâr: profit on alienation
ele geçen ücret: take-home pay
emek gücü: labor power

emek sıkıştırması (argümanı/yaklaşımı): labor-squeeze (argument/approach)
emek; işçi sınıfı: labor
eseflikler ve hayatı zorlaştıran şeyler: regrettables and disamenities
eşleştirme: mapping
etkinlik: efficiency
ev içi çalışma: housework
ev işçileri: domestic workers
evde üretim: production in the home
ezme: oppression

fiilî (*versus* izafi); fiilî, gerçek: actual

(çifte kayıt usulü Marksist ve ortodoks muhasebede) gelir tarafı: revenue side
genel devlet: general government:
genel idare: general administration
genişletilmiş millî hesaplar: extended national accounts
gerçekleşme; gerçekleştirme (faaliyetleri): realization; realization (activities)
gerekli (faaliyet/ürün/emek): necessary (activity/product/labor)

gerekli olmayan, gereksiz (emek/faaliyet/ürün): unnecessary (labor/activity/product)
gereklilik: necessity
getiri, gelir: revenue
girdi–çıktı (IO): input–output (IO)
görece fiyatlar, değerler, vs.: relative (prices, values, etc.)
görece, görece olarak: relatively
gümrük kapısı fiyatı (bir ada ekonomisinde liman fiyatı): port price
gümrük kapısı; (yabancı) gümrük giriş kapısı: port; (foreign) port of call
güvenlik şirketi elemanları: corporate security personnel
hane içi emek: household labor
hanehalkı: household
harç/bedel: fee
Harrodgil arzu edilen büyüme oranı: (Harrodian) warranted rate of growth
hasıla, ürün: product
hasılat: receipts
hesaplamak, tahmin etmek: to estimate
hizmet dışı üretim sektörleri: production nonservice sectors
hükümet [ABD için, federal/eyalet/yerel hükümet(i)]: government (for the United States, federal/state/local government)

ileriye uzatmak: to extrapolate
imtiyaz, imtiyaz hakkı, imtiyaz ücreti; imtiyaz ödemesi: royalty; royalty payment
iş âlemi; işletmeler sektörü: business; business sector
işgücü maliyeti: employee compensation
işlem: transaction
işletme hizmetleri: business services
işletme vergileri: business taxes
işletme, teşebbüs: enterprise
işsizlik tazminatı: unemployment benefits
izafe etmek/izafe ediş, izafi işlem/izafi: to impute/imputation/imputed
izafi olmayan: nonimputed

kâğıt varlıklar: paper assets
kamu sosyal desteği: public assistance
kamusal altyapı hizmetleri (elektrik, su, gaz vs.): public utilities
kâr tipi gelir: profit–type income
kazanılmamış: unearned
kendi hesabına çalışanlar, kendi hesabına çalışan kişiler (SEP): self-employed persons (SEP)
kendi işgücüyle inşaat: force account construction
(toprak) kira(sı)/rant(ı) (soyut ve kavramsal düzeyde rant, ampirik düzeyde kira karşılığı kullanıldı): (ground) rent
(kiraya verme faaliyeti söz konusu olduğunda) kiralama, (kiralık ücreti söz konusu olduğunda) kira: rental
konut hizmetleri: housing
koruma emeği: guard labor
kukla sektör: dummy industry
(çifte kayıt usulü Marksist ve ortodoks muhasebede) kullanım tarafı: use side
kurumlar vergisi: corporate tax
kurumsallaşmamış şirket sahibi: proprietor
kurumsallaşmamış şirket(e ait): unincorporated
kurumsallaşmamış şirket(e ait); kurumsal olmayan: noncorporate
kurumsallaşmış şirket(e ait), (gerektiğinde kısaca) kurumsallaşmış veya kurumsal: corporate
kurumsallaşmış şirket(e ait): incorporated
küçük meta üretimi: petty commodity production

malzemeler, malzeme girdisi/leri; malzeme girdileri; malzeme malları: materials; material(s) inputs; materials goods
markup: markup
(emeğin) maddeleşme(si): materialization (of labor)
massetmek; massetme, massedilme: to absorb; absorption
millî gelir ve hasıla hesapları (MGHH): national income and product accounts (NIPA)
millî maddi hasıla (Sovyet usulü muhasebe): national material product (Soviet-style accounts)
millî muhasebe: national accounting
mübadele: exchange
mülkiyet geliri: property income
mülkiyet tipi gelir: property-type income
(bir şey üzerindeki) mülkiyet hakkı: title (to something)

net millî hasıla (NNP; formüllerde vs. İngilizce kısaltmayı korumak zorunlu olduğundan Türkçe kısaltma kullanılmadı): net national product (NNP)
netice (Bölüm 1'de, netice versus ürün): outcome

ödüllendirme: compensation
ölçüm, tahmin; tahminî; tahmin etme, hesaplama, ölçüm ediliş: estimate; estimated; estimation
ölçüm: measure
örüntü: pattern
para cinsinden artık değer oranı: money rate of surplus value
parasal değer, para (cinsinden) değer: money value
piyasada yürütülebilecek; piyasada yürütülebilirlik: marketable; marketability
planlanmamış, planlanmayan (stok yatırımı): unintended (inventory investment)

planlanmış, planlanan (yatırım): intended (investment):

(toprak) rant(ı)/kira(sı) (soyut ve kavramsal düzeyde rant, ampirik düzeyde kira karşılığı kullanıldı): (ground) rent

sabit sermaye: fixed capital
sahipleri tarafından ikamet edilen konutlar: owner-occupied housing
sahiplik: possession
sanayi; (IO muhasebesinde, endüstriler arası tabloda yer alan sektörler için) endüstri, sektör: industry
sayım: census
serbest meslek hizmetleri; mesleki hizmetler: professional services
sermaye sürmek; sürülen/sürülmüş sermaye: to advance capital; capital advanced
sermaye/gelir devresi: circuit of capital/income
sermaye/hasıla oranı: capital/output ratio
sermaye/servet üretmek anlamında üretken (emek): (labor which is) productive of capital/wealth
(sabit) sermayenin değer bileşimi: value composition of (fixed) capital
(sabit) sermayenin maddileşmiş bileşimi: materialized composition of (fixed) capital
(sermayenin) organik bileşim(i): organic composition (of capital)
servet, zenginlik: wealth
(devletçe gerçekleştirilen) sosyal amaçlı harcamalar, sosyal amaçlı kamu harcamaları; işçilere sağlanan hizmetler: social benefit expenditures (by the state); (social) benefits; (labor) benefits
sosyal refah harcamaları: social welfare expenditures
sosyal ücret: social wage
sosyal yük oranı: social burden rate
sömürü oranı: rate of exploitation
şirket kâr oranı, şirketler kâr oranı: corporate profit rate
şirket yöneticisi: corporate officer
şirket yöneticisi: manager
şirket: company
(kurumsal) şirket kârları: corporate profits

tam zamanlı eşdeğeri çalışanlar (FEE): full-time equivalent employees (FEE)
temellük: appropriation
temettü, kâr payı: dividend
temsilci, yaklaşık hesaplama göstergesi (değişkenler ve orantılar için): proxy
(petrol ve gaz için) tetkik arama: (oil and gas) exploration
ticari marj: trading margin
(yerine göre ve dönüşümlü olarak) toplam, toplulaştırılmış: aggregate
(yerel) topluluk: community
toplam ücret, toplam ücret tutarı: wage bill; (total) wage bill
toplumsal idame ve yeniden üretim: social maintenance and reproduction
toplumsal kullanım nesnesi: object of social use
toprak kirası; kapitalist toprak rantı (kavram olarak kullanıldığında): ground rent; (capitalist) ground rent (when used as a concept)
toprak, arazi: land
tüzel kişi(liğe sahip şirket): corporation

umumi masraflar: overhead costs

ücret bordrosu: wage bill
ücret eşdeğeri: wage equivalent
(kârlar üzerinde) ücret sıkıştırması: wage squeeze (on profits)
ülke (GSMH'ya karşılık, GSYH, ülke içerisinde üretilen ürünü ölçer): nation
üretici/alıcı fiyatı: producer's (or producer)/purchaser's price
üretim dışı (emek/faaliyet/işçiler): nonproduction (labor/activity/workers):
üretimde çalışan kişiler (PEP): persons engaged in production (PEP)
üretken (emek, vs.): productive (labor, etc.)
üretken olmayan (emek, vs.): unproductive (labor, etc.)

vasıf (emek için): skill(s)
vergi benzerleri: nontaxes
vergi yansıması: tax incidence (or, incidence of taxes)
verimlilik: productivity

yaklaşık tarzda hesaplamak, yakınsamak; yaklaşık tarzda hesaplama: to approximate; approximation
yanlı: biased
yatay kesitsel (olarak): cross-sectional(ly)
yedek akçeler: retained earnings
yeniden değerlendirme: revaluation
yenileme maliyetleri: replacement costs
yenileme yatırımı: replacement investment
yerleşik: resident
yinelemeli (hesaplamalar için): iterative

zenginlik, servet: wealth

İsim Dizini

Aglietta, M., 186, 203-204, 248, 250, 257, 378-380, 383
Amsden, A., 187, 217, 248

Baran, P. A., 39, 173-174, 220, 225-227, 230, 251
Boddy, R., 178, 248
Bowles, S., 87, 179, 248

Corey, L., 183, 248
Crotty. J., 178, 248
Cuneo, C. J., 182, 186-187, 248

Denison, E. F., 28

Eaton, J., 166, 194, 205, 249
Eisner, R., 19, 22, 27-37, 53
Emerson, R. J., 186
Erdos.T., 230, 252
Evans, W. D., 269

Farnham 23, 394
Fraumeni, B. M., 29, 31, 36
Freeman, R., 23

Gillman, J., 183-185, 188, 190, 194, 196, 248
Glyn, A., 176-178, 201, 248
Gordon, D. M., 179
Gouverneur, J., 205-206, 249

Harrod, R. F., 235
Hicks, U., 29, 34, 87, 161
Hoffenberg, M., 269
Hook, M.W., 298, 300
Hunt. E. K., 40, 50

Izumi, H., 173-174, 187, 213, 215-219, 249-251

Jorgenson, D. W., 29, 31, 36
Juillard, M., 16, 204, 259, 263, 270, 380

Kalecki, M., 233
Kalmans, R., 17, 219
Karahanoğulları, Y., 13
Kendrick, J.W., 21, 31, 34
Keynes, J. M., 233
Khanjian, A., 16, 57, 101, 105, 108-110, 164-165, 175, 182, 217-219, 221, 223-224, 246-247, 249, 251, 259
Kuznets, S., 12, 30

Lancaster, K. J., 21, 46, 52, 232
Leontief, W., 269
Lippit, V., 225, 231, 251

Mage, S. H., 15, 30, 133, 167, 195-202, 206, 208, 249, 257, 352, 384-388
Malthus, T. R., 21, 40, 233
Mandel, E., 16, 133, 182-185, 187, 190, 197, 248
Marx, K., 13, 21-22, 30-31, 39-42, 44, 49-51, 54-55, 73, 133, 141, 173-174, 178, 184, 187-188, 195-196, 200, 232-233, 235-236, 242, 389
Morishima, M., 179
Moseley, F. B., 206-208, 249

Nakatani, T., 174, 213, 215-216, 249, 251
Nordhaus, W., 31, 37

Ochoa, E., 16, 163-164, 276
O'Connor 44
Okishio, N., 174, 179, 213-216, 249-251

Papadimitriou, D., 16-17, 166, 210-212, 249-250
Perlo, V., 183, 185-187, 190, 203, 248
Petrovic 164
Phillips, J. D., 225-228, 251
Poulantzas, N., 40

Repetto, R., 27, 36-37
Ricardo, D., 21, 40, 200, 233
Ruggles, N. D., 26, 28-29, 31-33, 36, 53
Ruggles, R., 26, 28-29, 31-33, 36, 53

Scott, M., 34
Shaikh, A., 12, 14-17, 55-56, 87, 91, 101, 104-105, 110, 129, 145, 151, 160, 163-164, 180, 186-188, 190, 201-202, 205-210, 212, 223, 230, 233-234, 236, 242, 249-250, 389
Sharpe, A., 173, 182-184, 190, 248
Sherman, H. J., 178, 248
Smith, A., 11, 19, 21, 22, 40, 186, 200, 232
Stanfield, R. A., 225-228, 230-231, 251-252
Studenski, P., 21-22
Summers, L. H., 23
Summers, V. P., 23
Sutcliffe , R., 176-178, 201, 248

Sweezy, P. M., 39, 174, 220, 225-227, 251

Thurow, L., 23
Tobin, J., 31, 37
Tonak, E. A., 12-14, 16-17, 87, 160, 186, 207-210, 249-250, 389-390
Tsaliki, P., 211-212, 249-250
Tsoulfidis, L., 211-212, 249-250

Vance, T. N., 185
Van der Berg, A., 186
Varga, E., 182-187, 189-190, 193, 200, 248
Varley, D., 183, 248
Von Neumann, J., 265

Weisskopf, T., 178-179, 209, 225
Wolff, E. N., 15, 103, 110, 175, 179, 180-182, 213, 219, 220-224, 247-249, 251
Wright, E. O. 40

Young 19

Zolotas, X., 31

Konu Dizini

ABD 12-13, 31-32, 57-58, 112-113, 160-161, 206-207, 251-252
açık ekonomi 87, 96
alıcı fiyatları 87-89, 91-92
ara girdi 194-196
araştırma ve geliştirme 27, 29, 33, 264, 276, 278
ara talep 60, 63
arazi: *bkz.* toprak 298-299
artık değer 15-16, 49-51,54-55, 77-81, 98-99, 108-113, 145-146, 151-152, 164-166, 233-236, 378-379
artık emek 51, 110, 151, 205-206, 222, 230, 247
artık emek zaman 51, 110, 151, 222, 230, 247
artık ürün 230-231

beceri: *bkz.* vasıf 180-181
birikim 203-204, 235-236
birincil sektörler 73-78, 83-84, 94-96
Birleşik Devletler, *bkz.* ABD 15, 186

çalışma dışı boş zaman 34-37
çalışma süresi, görece 365-366

dağıtım 20-22, 40-53
dayanıksız mallar 33
değer büyüklükleri 212-213
değer cinsinden artık değer oranı 164-165, 181-182, 216-217
değer/fiyat oranı 180
değer oranı 112-113, 199-208 235-236, 359-360
değer transferleri 216-217, 242-243
değişken sermaye 58-59, 130-131, 160-161, 164-165, 201-202, 210-211, 220-221, 223-224
değişmez sermaye 104-105, 195-196
devlet 21-22, 27-28, 32-34, 46-47, 59-61, 75-76, 81-84, 197-198, 201-202, 206-207, 234-235, 245-246, 251-252, 274-275 297-298, 326-327, 384-385, 389-390, 401-402
devlet faaliyetleri 81-82
dış âlem (ROW) hesapları 87-88, 120-121, 308-309
dış ticaret 57, 87, 91, 96
dönüşüm sorunu 56, 80, 242
düzenleme teorisi: *bkz.* regülasyon teorisi 203

el değiştirmeye dayalı kâr 55-57
emeğin toplumsal verimliliği 379
emek 15-16, 39-41, 44-51, 58-59, 82-83, 93-94, 101-110, 153-154, 185-187, 194-195, 232-233, 351-352, 389-390
emek değer/üretim fiyatı oranları 163-164, 174-175, 181-182, 218-220, 246-247
emek dışı faaliyetler 44
emek gücü 49-50, 82-83, 199-200, 203-204, 378-379
emek gücü değeri 199-200, 203-204, 378-379
emeklilik planları 134
emek sıkıştırması 177-178
ev içi çalışma 35
ezme 230, 252

faiz 245-246, 385-386
faktör gelirleri 200
fiyat-değer sapmaları 57, 61-62, 87, 89, 91-93, 102, 108, 113, 163-164, 174-176, 179-180, 182, 186-187, 192, 199, 203-204, 219, 223, 246-248, 250, 378-379
fiyatlama: *bkz.* tekelci fiyatlama 185
fiyatlar 37, 92, 103, 108, 174, 180, 211
fiziki mallar 22, 37, 40

gayrimenkul sektörü 210, 275, 299-300
gayrisafi artık değer 386-388
gayrisafi çıktı 71-72, 75-76, 289-290, 295-296
gayrisafi katma değer 118-119, 206-207
gayrisafi millî hasıla (GSMH) 27-29, 34-36, 210-211, 227-228, 325-327, 374-375
gayrisafi nihai ürün 153-154
gayrisafi ürün 75-76, 384-385
gayrisafi yatırım 25, 29, 114, 116, 284
gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYH) 153-154, 206-207, 244-245, 374-375, 384-387
gelir, Haig-Simon-Hicks 29, 34
gelir, kâr tipi 59, 62-63, 71, 74-76, 78, 81, 84-85, 98-99, 113, 133, 141, 145, 182, 184, 194, 234, 236, 239, 242, 244-245, 249, 354, 386

gereksiz/gerekli olmayan faaliyetler, *ayrıca bkz.* gereklilik 20, 52, 173, 225
girdi-çıktı tabloları 16, 64, 68, 71, 96, 102-104, 113, 114-116, 119, 120, 130, 163, 166, 174, 179, 181, 197, 211-213, 215, 218-219, 246, 250, 259-260, 263, 265-266, 269, 283, 286, 289, 293, 302, 305, 308-309, 385
görece çalışma süresi 112
görece ücret oranları 152, 244

hanehalkı 28-29, 32-36, 75-79, 82, 84, 94, 96, 98, 206, 215, 253, 260, 264, 294, 296, 298
hane içi emek 48, 50, 54, 94, 242
hizmetler 20-21, 29, 31-32, 35, 37, 40, 42-43, 52, 53, 60, 68, 94, 131, 134, 166-167, 188, 194-195, 205, 211, 213-216, 218, 230, 232, 250-251, 292, 325, 384

ihracat 267-268
ikincil akımlar 73-74
ikincil sektörler 59, 74, 95, 243
ikincil ürünler 263-264
iktisadi artık 225-228, 230-231, 251-252
imalat sanayisi 166-167, 186-187
imtiyazlar 81-82, 95-96, 195-196, 243-244, 294-299, 308-309
imtiyazlar sektörü 74-75, 95-96, 287-289, 294-296
istihdam 23, 29, 38, 49-51, 110-111, 130-131, 223-224, 244-245, 325-327, 374-375
işçiler 15-16, 50-51, 62, 87, 110-111, 130-131, 135, 151, 160-161, 178, 184-186, 194, 200, 203, 208-210, 214, 221, 230, 236, 242, 360, 378-379, 389-390
işçiler, üretken ve üretken olmayan 39-40, 129-130, 133-135, 152-154, 171, 174-175, 181-182, 200-201, 221-222, 248-249, 343-344
işçilerin hayat standardı 242
işçi sınıfı 209-210
işgücü maliyeti 133-134, 197-198 244-245, 259-260, 341-344, 351-352, 386-387
işletmeler 374-375, 384-385
işletme sektörü 81, 84, 206, 266
ithalat 87-88, 90-91, 262-264, 267-268, 279-280

Japonya 173-174, 216-219, 251

kapitalist olmayan artık ürün 251
kapitalist olmayan faaliyetler 32, 94, 96
kapitalist olmayan faaliyetler 94
kapitalizm 11, 39, 187, 225, 233
kâr 32-33, 58-59, 62-63, 81-82, 113-114, 145-146, 171-172, 200-201, 210-211, 244-245, 386-387
kârlılık 151, 188, 195, 253
kâr/ücret oranı 179-181, 248-249
katma değer 15, 60, 63-64, 71, 75-76, 84, 101-102, 116, 118, 131, 133, 141, 167, 171, 178, 183, 185, 187, 189, 191, 194-196, 199-201, 203, 205-207, 226, 230, 244, 251-252, 260, 296, 308, 313, 354, 367
kendi hesabına çalışanlar 130, 205, 325, 334, 343, 374-375
kiralamalar (bina ve teçhizat) 281-284
kiralama sektörü 81-285, 298-300
kişisel tüketim 20-21
klasik iktisat 22, 38, 40, 44, 48
konut hizmetleri 28, 31, 32, 54, 72, 206, 275, 281, 298, 389-390
koruma emeği 23, 403
kullanım değeri/değerleri 49-50, 288-289
kurumsallaşmamış 28, 32, 94, 133, 164, 188, 197-198, 200, 202, 206-208, 220, 223, 226, 385-387
kurumsallaşmamış işletmeler 28, 32, 94, 164, 197-198, 202, 206-207, 220, 226, 386
kurumsallaşmamış şirket 133, 197, 198, 200, 202, 206, 208, 223, 226, 387-388

Marksist iktisat 53-54
Marksist ölçümler 65, 68, 74, 76, 83, 86, 113, 116, 163
meta 56, 71
miktar akımları 104
millî Gelir 19, 118
millî gelir ve hasıla hesapları (MGHH) 71-72, 74-75, 130-131, 133-134, 145-146, 171-172, 195-196, 200-201, 225-226, 248-249, 251-252, 285-286, 308-309, 384-387
millî muhasebe 19-20, 23-24, 27-28
millî muhasebe/hesaplar 19, 21, 24, 26-27, 58
millî savunma 29-30

net katma değer 183, 207, 250, 320, 359
net millî hasıla (NNP) 28, 123, 141, 167, 176, 185, 194, 206, 225, 236, 244, 251, 354, 359
net transfer 160-161, 389-390
nihai kullanım 25, 116, 120, 129, 171, 263, 268
nihai talep 76-77, 267-268, 273-276
nihai ürün 35-36, 6364, 153-154, 244-245

objektif-maddi özellikler 42
ortodoks iktisat 20, 22, 24, 31, 51, 53, 242, 252, 290

para cinsinden artık değer oranı 179-181

perakende ticaret sektörü 248, 268
polis 20-21

rasyonel kaynak tahsisi 225
Reagan-Bush dönemi (1980-89) 236
resmî muhasebe/hesaplar: *bkz.* millî muhasebe

sahipleri tarafından ikamet edilen konutlar *bkz.* konut hizmetleri
sektörel artık değer oranları 187, 192
sektörler arası işlemler 266
sermaye 58-59, 65-66, 80-81, 88-89,104-05, 145-146, 160-161, 176-177, 187-188, 201-202, 210-211, 223-224, 233-236, 244-246
sermayenin değer bileşimi 171, 403
sermayenin maddileşmiş bileşimi (sabit) 145
sermayenin organik bileşimi 145, 195, 210
Standart Sınai Sınıflandırma (SIC) 263-264
sosyal amaçlı harcamalar, sosyal amaçlı kamu harcamaları (devletçe gerçekleştirilen) 208, 210, 220, 389
sosyal güvenlik 389-390
sosyal muhasebe 161
sosyal refah 86, 186, 220, 246, 390
sosyal ücret 86-87, 203-204, 379-380
sömürü oranları 151-152
Sraffagil üretim fiyatları 164
Standart Sınai Sınıflandırma (SIC)
stok(lar) 263
şirket yöneticileri 184, 188, 210, 226
şirket yöneticisi maaşları 352-353

talep 76-77, 105-106, 233-234
tarım dışı sektör 365, 366
tasarruf oranı 234-235
taşımacılık 21-22, 89-90, 94-95, 114-115, 166-167, 389-390
tekelci fiyatlama 185
ticaret 20-21, 59-61, 95-96, 182-183, 200, 202, 234-234, 248-249, 252-253, 282-283, 289-290, 292-293, 324-325, 384-385
ticaret sektörü 65-66, 268-269, 282-283
ticari marj 103-104, 108-109
toplam değer 63-65, 74-76, 93-94
toplam emek 61, 130, 208, 222, 325, 327
toplam istihdam 130-131, 325-327
toplam ücretler 133-135, 197, 202, 244, 292
toplam ücret, toplam ücret tutarı 66, 75, 131, 134, 178, 205
toplam ürün 61-64, 74-76
toplumsal faaliyetler 30, 40-41
toplumsal idame 46-51
toplumsal kullanım nesneleri 40-41
toplumsal olarak gerekli maliyetler 225, 230, 251-252
toplumsal tasarruf oranı 38, 235
toplumsal tüketim 47-48, 232-233, 251-252
toplumsal ürün 48, 53, 225
toplumsal yeniden üretim 20, 30, 40-41, 47, 51, 54
toprak/arazi 71-73, 75-76, 81-82, 245-246,281-282, 298-300, 402-404
toprak kirası/rantı 81-82, 245-246, 298-300
toptan Fiyat Endeksi 186
transfer 25-26, 45-46, 81-82, 90-93, 160-161, 209-210, 242-243, 245-246, 248-249, 264-266, 389-390
transfer ödemeleri 26, 82, 290
tüketim 25-26, 95-96, 213-214, 221-222, 225-226, 242-243, 251-252, 379-380

uluslararası ticaret 89
ücret bordrosu, *bkz.* toplam ücret, toplam ücret tutarı
ücret eşdeğeri 197-198, 342-343, 386-388
ücretler 81-82, 130-131, 244-245, 289-290, 353-354
ücretli emek 49-50
ücret sıkıştırması 245, 404
üretici fiyatları 102-105, 212-213
üretici sektör 25, 192
üretim 71-72, 101-102, 115-116, 130-131, 133-134, 153-154, 160-161, 166-167, 173-174, 194-196, 200-201, 210-211, 242-243, 264-265, 292-293, 295-296, 343-344, 352-253, 365-366, 378-380, 384-385, 401-402
üretim dışı faaliyetler 20-21, 24-25, 38-39
üretim faaliyetleriyle üretim dışı faaliyetlerin ahlaki eleştirileri 40, 47
üretim işçileri 130-131, 352-353
üretim sektörü 65-66, 289-290
üretken emek 15, 48, 51, 103, 105, 107, 131-132, 153-154, 172-173, 175, 178, 181, 198-199, 205, 213, 215-216, 220-222, 233, 244, 247, 250, 325-327, 334, 351-352, 367, 378-379
üretken faaliyetler 71, 146, 218
üretken istihdam 135, 158, 245, 365, 374
üretken olmayan emek 15, 40, 50-51, 129, 131-132, 172, 174-175, 179, 181-182, 185, 194-195, 198, 200-201, 203, 213, 215, 221-222, 224-225, 233, 242, 244, 248-249, 257, 325-327, 378
üretken olmayan faaliyetler 30, 71, 146, 187-188, 214-216, 218-220, 226, 250-251

üretken olmayan işçiler 111, 113, 130, 188, 206, 214, 220, 222
Üretken olmayan işçiler 209
üretken olmayan işçilerin 51, 110-111, 112, 134-135, 151-152, 153, 206, 214, 220, 222-223, 244, 247, 344, 366
üretken sektörler 101, 103, 107, 131, 189, 194
üretken sektörlerdeki 166, 194-195, 206, 220, 249, 365
ürün 19-21, 25, 29, 31, 34-36, 38, 47, 52-54, 58-59, 61-66, 68, 71-72, 74-76, 83-86, 89, 93-95, 98, 101, 103, 105-109, 113, 116, 123, 141, 146, 153-154, 158, 164, 171, 174, 178, 180, 184, 195, 200, 204, 216, 220, 225-226, 228, 230-234, 243-246, 251, 265, 280, 283, 284, 290, 294-295, 298, 309, 324, 354, 359, 367, 374, 377, 379, 383-387

vasıf bakımından düzeltilen görece sömürü oranları 152
vasıf bakımından düzeltilmiş emek 180
vergi 76, 82, 84, 87, 113, 160-161, 167, 186, 188, 194, 197-198, 201, 207, 209-210, 220, 226, 230, 246, 249-252, 386-388, 390
dolaylı işletme 75, 84, 96, 141, 188-189, 196-197, 209, 234, 236, 260, 354, 359, 384, 386-387, 390
Gelir vergisi 209
işletme vergisi 141, 387
sosyal güvenlik 25, 46, 130, 134, 184, 209, 221, 334, 389-390
vergilendirme 207, 249
verimlilik 19, 38, 113, 153-154, 158, 170, 172, 178-179, 187, 203-204, 210, 218, 244-245, 367, 374-375, 378

Whartonvari bir kapasite kullanım oranı 210

yasa dışı üretim 29
yeni değer 184, 230, 252
yolcu taşımacılığı 42, 43, 115